İRFAN OKULUNDA OKU

İrfan okulunun sırrı nedir?
İrfan okulunun sırrı, Tevhid sırrıdır.
Tevhid sırrını aramanın yolu, ilimdir.
Gerek maddi olsun, gerekse manevi olsun,
her şey ilimle olur.
İlim ise, irfan ile kaimdir.
Gerçek ilim sahibi, aynı zamanda gerçek
İrfanın da sahibidir. En güzeli de budur.
Yani ilim ve irfanın bir arada olması...

* * *

İlim, ilim bilmektir.
İlim, kendin' bilmektir.
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır?

Dört kitabın manası
Bellidir bir Elif'te
Sen Elif dersin, hoca
Manası ne demektir?

Yunus Emre

HACI AHMET KAYHAN

İsteme Adresi: haciahmetkayhan@hotmail.com
Tel : 0538 770 54 46

ISBN 9944-5269-3-2
Baskı 2006 - İZMİR
Basıldığı Yer İlya İzmir Yayınevi Matbaası
R.Tulga Cad. No: 11 Çamdibi - İZMİR
Tel-Fax: 0232 - 462 75 86 / 462 32 19
ilyayinevi@mynet.com

İÇİNDEKİLER

Sayfa

[Hat sanatı: Arapça, Muhammed]

MUHAMMED
Sallallahu Teâlâ Aleyhi Vesellem

[Hat sanatı: Arapça, Allah]

ALLAH
Celle Celalühu

Bismillahir Rahmanir Rahim
HuvAllaHullezi lâ ilâhe illâ Hu,
Âlimül gaybü veşşehadeh
Huver Rahmanir Rahim
HuvAllaHullezi lâ ilâhe illâ Hu,
El melikül Kuddusüs Selâmül Müminül Müheyminül
Azizül Cebbarül Mütekebbir;
SübhanAllahi ammâ yüşrikûn.
HuvAllahül Hâlikül Bariûl Musavvirü lehül
Esmaül Hüsna;
YûsebbiHu lehu ma fissemavati vel ard
Ve Huvel Azizül Hakim.
Huvel Evvelü vel Âhirü vel Zâhirü vel Bâtınu,
Ve Huve alâ külli şey'in Alim.

Sübhanel ebediyyül ebed,
Sübhanel Vahidül Ahad,
Sübhanel Ferdis Samed,
Sübhane Refi'issemai bi gayri amed.
Sübhane men basadal arda alâ main cemed.
Sübhane men halakal halka ve ahsahüm aded.
Sübhane men kasemel rızka ve lem yense Ahad.
Sübhanellezi lemyettekiz sahibeten ve lâ veled.
Sübhanellezi lem yelid ve lem yûled, velem yekün lehu,
küfüven Ahad.
Sübhane men yerâni
ve yesmeu kelâmi
ve yagrifu mekâni
ve yerzugni ve lâ yensâni.
Sübhaneke Rabbike Rabbil izzeti amma yesifun,
Ve Selâmün alel mürselin.
Vel hamdülillahi Rabbil âlemin,

El Fatiha.

ÖNSÖZ

İnsanoğlu bu dünyaya gelir, belli bir süre burada yaşar, sonra göçer, gider. Uzun ya da kısa olsun, insanın yeryüzündeki ömrü kısıtlı, sınırlıdır. Hatta bu durumunu belirtmek için dilimizde "sayılı nefes" deyimi kullanılır. Yani az ya da çok da olsa, herhangi bir insan yeryüzünde şu kadar kez nefes alıp verecektir, ne bir nefes eksik, ne bir nefes fazla.

Bu sayının kaç olduğunu hiç merak ettiniz mi?

Ortalama olarak söyleyecek olursak, insanoğlu günde 24 bin defa nefes alıp verir. Yılda bu sayı, 8 milyon 760 bin soluk eder.

Peki, bu nefesin, canın şükrünü eda etmek için biz ne yapıyoruz?

Yalnız alıp verdiğimiz nefeslerin karşılığını ödeyebilmek için, insanın her gün 24 bin defa Allah'a şükretmesi gerekir. Ama Yüce Yaratan, bunun yanısıra insanı dünyada, sayısız nimetler içinde yaşatır. Ya bu diğer nimetlerin şükrünü nasıl ödeyeceğiz?

Nefes almak, en büyük nimettir. Sağlıklı alınmış bir soluk üzerinde bir an bile düşünmeyiz. Oysa öyle hastalıklar vardır ki onlardan muzdarip olanlar bir nefes için bir milyon, on milyon vermeye çoktan razıdırlar, ama nerde? Parayla satın alınabilecek gibi değildir. Koskoca cihan padişahı, Kanuni Sultan Süleyman, hastalığı sırasında ne demişti:

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda, bir nefes sıhhat gibi.

Yani: Halkın gözünde devlet, iktidar ve zenginlik gibi değerli bir şey yoktur. Halbuki sıhhatle, sağlıkla alınıp verilmiş bir nefes kadar değerli bir devlet, dünyada yoktur. Unutmayalım ki bu sözü söyleyen, zamanının tek süper devletinin tartışılmaz hakimidir.

İki kurumuş ağacın birbirine sürtülmesinden ortaya çıkan bir kıvılcım, insanoğluna büyük bir medeniyetin yolunu açmıştır. Oysa her nefesimiz, içimizde can kıvılcımını yeniden ateşlemektedir. Hiçbir diyet ödemeden her gün 24 bin defa alıp verdiğimiz ve hayatımızın devamını sağlayan solukların karşılığı ne olmalıdır? Allah'a olan şükrümüzü nasıl ödemeliyiz?

Hepimizin, bu konu üzerinde uzun uzun düşünmesi gereklidir.

* * *

Âdem ve Âlem'den, Ruh ve Beden'den sonra, yeni bir kitapla karşınızdayız.

Hak'kın bahçesinden yeni güller derdik, yeni meyveler seçtik. Kitabımız bir pazardır; orada herkes, aradığı neyse onu bulur. Gül isteyen gül, sümbül isteyen sümbül, elma isteyen elma, hurma isteyen hurma... Herkes istediğini seçer, beğenir ve alır.

Hepsi hayırlı olsun, uğurlu olsun, mübarek olsun.

Bir kıvılcım, bir ateşi tutuşturmaya yeter. Biz de yeryüzünde yaşadığımız, çocukluktan sonraki 50 - 60 yıl boyunca, günde alıp verdiğimiz 24 bin nefesle, hiç değilse bu süre zarfında manevi uyanışımızın ateşini tutuşturabilelim.

Hacı Ahmet KAYHAN

Ağustos 1994

Not: *Bu kitabın hazırlanmasında birkaç arkadaş katkıda bulunmuştur.*

Derleyen ve düzenleyen: *Metin Beynam*

TASAVVUFA GİRİŞ

Tasavvuf gibi engin ve derin bir konuyu, biz burada ünlü tasavvuf şairi Niyaziyi Mısrî Hz.'nin dilinden anlamaya çalışacağız. Denilebilir ki, tasavvufu Niyazi'den daha güzel şiir diline döken olmamıştır. Ancak dilinin ağırlığı, zaten ağır ve derin olan bu konunun anlaşılmasını daha da zorlaştırmaktadır.

Biz burada Niyazi'nin bazı şiirlerini vererek konuya yaklaşmaya çalışacağız. Şiirlerin önce beyitleri, sonra her beytin altında açıklaması verilecektir. Nakaratların bulunduğu şiirlerde nakarat ilk geçtiği yerde açıklanacak, sonraki tekrarlarında bir daha ele alınmayacaktır. Yorum ve açıklamalar, parantez içinde verilecektir.

* * *

Ey gönül gel Hak'ka giden râhı bul
Ehli derd olup derun-u âhı bul
Canın ilindeki şems ü mahı bul
Âdem isen semme vechullah'ı bul
Kande baksan ol güzel Allah'ı bul

Ey gönül, gel Hak'ka giden yolu bul. Dert ehlinden olup gönül ahını bul. (Çünkü Hak'kı özlemeyen, onun için dert çekmeyen, onu bulamaz. Can ve ten, ruh ve beden demektir.) Ruhunun içindeki, yani ruh âlemindeki güneşi ve ay'ı bul. (Burada güneşten kasıt Allah, aydan maksat da Hz. Peygamber olsa gerekir. Çünkü geceleri ay, güneşin ışığını bizlere yansıttığı gibi, Allah hakkında bilgiye de Allah'ın Resûlü sayesinde erişebiliyoruz. İşin doğrusunu Allah daha iyi bilir.)

İnsan isen (yani insan denmeye layık, kâmil bir insan isen) "semme vechullah"ı bul. (Burada Kur'an'daki bir ayete gönderme yapılmaktadır: *"Feeynema tuvellü fesemme vechullah"* [2:115]. Yani: "Her nereye baksan Allah'ın yüzü oradadır." Niyazi diyor ki, bu ayeti sadece söz olarak bilme, işin tahkikine, gerçekleşmesine eriş, nereye baksan Allah'ı gör.) Nereye baksan o güzel Allah'ı bul.

Devlet-i dünyaya mağrur olma sen
Lezzet-i cahına mesrur olma sen
İzzetim buldum deyu hor olma sen
Âdem isen semme vechullah'ı bul
Kande baksan ol güzel Allah'ı bul

Dünya zenginliği seni gururlandırmasın. Mevkilerinin, makamlarının lezzeti de seni sevindirmesin. Yüksek şerefe kavuştum diyerek kendini küçük düşürme, başkalarını da küçük görme.

Gerçi Allah'a ibadet de güzel
Zühd ü takva ve kanaat de güzel
Halvet ehline keramet de güzel
Âdem isen semme vechullah'ı bul
Kande baksan ol güzel Allah'ı bul

Gerçi (bütün dindarların yaptığı gibi) Allah'a ibadet de güzel. Dinin gereklerini dikkatlice yerine getirmek, Allah'tan çekinmek ve onun verdiklerine kanaat etmek de güzel. Halvet (uzlet, yalnızlık) ehline keramet de güzel. (Nitekim halvete çekilenlerden birtakım olağanüstü haller, kerametler zuhur edebilir.) Fakat bunların hepsinden daha değerlisi, baktığı her yerde Allah'ı görmektir.

Ol sana açmış durur daim gözün
Sen yitirmişsin ha ararsın özün
Bî-cihet göstermiş eşyada yüzün
Âdem isen semme vechullah'ı bul
Kande baksan ol güzel Allah'ı bul

O, seni devamlı gözler. Sen ise özünü kaybetmiş, devamlı onu ararsın. Bütün nesnelerde, yön ayrımı olmaksızın yüzünü göstermiştir.

Ârife eşyada esma görünür
Cümle esmada müsemma görünür
Bu ***Niyazi****'den de Mevlâ görünür*
Âdem isen semme vechullah'ı bul
Kande baksan ol güzel Allah'ı bul

Arif (yani bilge) bütün nesnelerde Allah'ın isimlerini (esmasını) görür. Bütün isimlerde görünen ise, isimlenen; yani Hak'kın kendisidir. Arif olan kişi, (her şeyde Hak'kı gördüğü için) bu Niyazi'nin suretinde, şeklinde de O'ndan gayrısını görmez.

* * *

Âşinâ-yı aşk olandan âh ü zâr eksik değil
Küşte-i bahre demadem ruzigar eksik değil

Aşk'a tanış, aşina olandan ağlama eksik olmaz. (Çünkü daima Sevgili'nin özlemi içindedir.) Denizin kaybolması için her an rüzgâr eksik değildir. (Rüzgâr esince deniz dalgalanır, bu dalgalar denizi örter, gizler. Tıpkı bunun gibi, her an yaratılmakta olan sonsuz sayıda varlıklar, şekiller de Cenabı Hak'kın varlığını, örtmüş, gizlemiştir.)

Ol cemal-i mutlakın aşkında arttıkça niyaz
Ol kadar naz arttırır bir gülizar eksik değil

O mutlak güzelliğin aşkından âşığın yakarışı arttıkça, o gül yanaklı da nazını o kadar arttırır.

Yeri cennet, baktığı didar olursa âşıkın
Vech-i nurundan ânı yakmaya nâr eksik değil

Âşık cennette olup Sevgili'ye baktığı zaman, O'nun yüzünün ışığından âşığı yakacak ateş eksik olmaz.

Bu nişanı âşıkın, rahat ölür gam dirilir
Hayret ender hayreti leyl ü nehar eksik değil

Âşığın işareti, belirtisi odur ki, rahatı kalmaz. Sevgili'den uzak kaldıkça her an kederli olur. (Buna karşılık Sevgili de ona perdelerini açar, onun için) âşığın hayret içinde hayreti, hayranlığı gece gündüz eksik olmaz. (Nitekim Allah'ın Resûlü, "Allah'ım, benim hayretimi arttır" buyurmuştur.)

*Şem-i aşka **Mısrî**ya yandır özün yok ol müdam*
Âşıka her yokluğun üstünde var eksik değil.

Ey (Niyazi-yi) Mısrî, özünü aşk mumunun ateşiyle yak, devamlı yok ol. Çünkü Sevgili için her yok oluşa karşılık, sevgili âşığa daha büyük bir varlık ihsan eder.

* * *

İster isen bulasın cânânı sen
Gayre bakma, sende iste, sende bul
Kendi mir'atında gözle ânı sen
Gayre bakma, sende iste, sende bul

Sen Sevgili'yi bulmak istersen, onu kendinden başka yerde arama. Onu kendi gönül aynanda gözle. (Yani kalbinde. Nitekim Allah, kutsi hadiste buyuruyor: "Yerlere ve göklere sığmam, ancak mümin kulumun kalbine sığarım.")

Her sıfat kim sende var, izler anı
Gör ne sırdan feyz alır, gözle anı
Erişince zâtına, özle ânı
Gayre bakma, sende iste, sende bul

(İnsan, Hak'kın: 1. Ef'aline (yani fiillerine, eylemlerine); 2. Sıfatlarına (yani niteliklerine, özelliklerine); 3. Zâtına (yani özüne) bir aynadır. Zâttan sıfatlar, sıfatlardan da fiiller türer. Böylece, belli bir sıfattan türeyen fiiller tevhid edilince (birlenince) o sıfata, sıfatların tevhid edilmesiyle zâta erişilmiş olur. Bunlara Tevhid-i Ef'al ve Tevhid-i Sıfat denir. Zâta da Temkin (kalıcılık) kazandırmakla, Tevhid-i Zât gerçekleşmiş olur.) Sıfattan zâta geç, hangi sırdan kaynaklandığını, beslendiğini anla. O zât sırrına varınca da durma, devam et, o halin kalıcı olmasını özle.

Kenz-i mahfi, âşikâr hep sendedir
Yaz ve kış, leyl ü nehar hep sendedir
İki âlemde ne var hep sendedir
Gayre bakma, sende iste, sende bul

(Kenz-i mahfi, "gizli hazine" demektir. *"Küntü kenzen mahfiyen..."* diye başlayan kutsi hadiste, şöyle buyuruluyor: "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, beni bilsinler diye halkı yarattım.") Gizli, açık hazine hep sendedir, yaz ve kış, gece, gündüz hep sendedir, iki âlemde (dünya ve ahiret, madde ve mana) ne varsa hepsi sendedir. (Çünkü insan, "nüsha-i câmiâ"dır, cem edici bir kitaptır, her şeyi kendinde toplar.)

"Men aref" sırrına er, ko gafleti
Gör ne remzeyler bu insan sureti
Haşrü neşreyle tamuyu cenneti
Gayre bakma, sende iste, sende bul

(Hz. Ömer'den rivayet edilen bir hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: *"Men arefe nefsehu fekad arefe rabbehu."* Yani "Nefsini bilen Rabbini bilir.") Bu sözün sırrına er, gafleti, bilgisizlik ve umursamazlığı bırak. Bu insan biçiminin neyi temsil ettiğini, simgelediğini gör. (İnsan, bütün ilâhi isimlerin mazharı, yani beliriş yeridir. Melekler ise sadece kuvvet isimlerinin mazharıdır.) Cehennemi, cenneti derle ve yay.

Haşri sûru halin inkâr eyleme
Gülşen iken yerini hâr eyleme
Enfüsü, âfâkı bil, âr eyleme
Gayre bakma, sende iste, sende bul

("Sûr", burada çift anlamlı olarak kullanılmıştır. Birincisi, kıyamette Sûr üflenince ölüler haşrolur, yani dirilir ve derlenir. İkincisi, bu haşroluş gene suretlerde, şekillerde olmaktadır. Kur'an'da bildirilen her şey gibi, haşr da haktır, gerçektir.) Bunu inkâr edip de, yerin gül bahçesi iken, onu ateş ve diken haline getirme. Nefsleri ve ufukları bil, çekinme. (Kur'an'da buyuruluyor: *"Senürihim ayâtinâ fil âfâk..."* "Biz ayetlerimizi, işaretlerimizi ufuklarda ve kendi nefslerinde göstereceğiz" (41:53). Nefsin Nur-u Muhammedî (Muhammedî ışık), görünen âlemin de Tafsilat-ı Muhammedî (ayrıntılar) olduğu söylenmiştir. Peygamber Efendimiz, bunu şöyle açıklıyor: "Allah önce benim nurumu yarattı, başka her şeyi de o nurdan yarattı.")

Zât-ı Hak'kı anla zatındır senin
Hem sıfatı hep sıfatındır senin
Sen seni bilmek necatındır senin
Gayre bakma, sen de iste, sende bul

Şunu anla: Hak'kın zâtı, senin özündür. Sıfatları da senin niteliklerindir. (Burada gene Tevhid-i zât ve Tevhid-i sıfata, ayrıca insanın "nüsha-i camia" oluşuna işaret var.) Senin kendini bilmen, senin kurtuluşundur. ("Nefsini bilen, Rabbini bilir." Rabbini bilip tanımaktan da büyük kurtuluş olmaz.)

Sureti terk eyle, mana bula gör
Ko sıfatı, bahri zata dala gör
Ey ***Niyazi****, şark u garba dola gör*
Gayre bakma, sende iste, sende bul

Biçimi, şekilleri terk et, ruh ve anlam bul. Sıfatlardan geç, zât denizine dal. Ey Niyazi, doğuya ve batıya dol. (Çünkü o deniz, her şeyi kapsar.)

* * *

Evvelimde dinmez idi âh ü efgânım benim
Gece gündüz bilmez idi zâr ü giryânım benim

Daha önce (Sevgili'ye olan özlemimden) benim âhım, feryadım bitmezdi. Gece gündüz durmadan ağlardım.

Düştü aşk odu bu cana, yaktı kül etti beni
Kül olunca yanmaz oldu nâr-ı sûzânım benim

Aşk ateşi ruhuma düştü, beni yaktı, kül etti. Kül olunca yakıcı ateşim yanmaz oldu, söndü.

Hâr u hâşâk-ı enaniyet yanalı aşk ile
Arş ü Kürsiden geniş açıldı meydânım benim

Nefsin (benliğin) ateşi ve değersizliği aşk ile yanalıdan beri, benim meydanım Arş ve Kürsi'den (bir bakıma gök ve yerden) daha geniş açıldı. (Burada, yukarıda geçmiş olan "... mümin kulumun kalbine sığarım" kutsi hadisine işaret vardır.)

Âr ü namus şişesin' yerlere çalıp kırmadan
Vech-i Hak'kı olmadı her yüzde seyrânım benim

(Burada "ar ve namus şişesini kırmak"tan kasıt, asla edepsizlik demek değildir. Şişe, insanın parça benliği, yani nefsidir. Parça (cüz'i) benliği Hak'ka ulaştırmak için, aradaki tüm engelleri, perdeleri kaldırmak lâzımdır. İnsandaki utanç duygusu da bir perdedir. İnsan kuldur, kusurludur. Hata ve günahlarından dolayı Allah'a karşı mahcuptur (perdelidir), utanç duyar. Ancak öyle bir noktaya gelir ki, bu çeşit düşünceler, manevi ilerlemeye bir engel teşkil etmeye başlar. Bu engel aşılabilirse, "Hak'kın yüzünden gayri her şey yok olur" (*Külli şey'in hâliku illâ vecheh*; 55:26) ve her yüzde Hak'kın vechesi seyredilmeye başlanır. Burada, yukarıda ele alınan "semme vechullah"a da (2:115) gönderme vardır. Bu arada, Arapçada veche'nin sadece yüz demek olmayıp, öz ya da gerçek anlamına geldiğini de hatırlayalım.)

Rahat ile istedim, vaslını kahretti bana
Derde düşüp ağlayınca güldü cânânım benim

(Rahatlık olunca vuslat, yani kavuşma olmaz. Çünkü rahatlığın olduğu yerde özlem yoktur. Sevgili, ancak özlem çekip ağlayana güler, yüzünü gösterir.)

Top ile çevgânı sundu bana cânan lütfile
Bendedir amma görünmez, top ve çevgânım benim

Sevgili bana lütfetti, top ve çevgânı sundu. (Çevgân, topa vurmaya yarayan bir sopadır. "Top ile çevgân bendedir" demek, Tevhid ilminde reisim demektir. Tasavvufta, çevgân Allah'ın iradesini, top da insanı temsil eder.)

Hayret ender hayrete şöyle düşürdü gönlümü
Şerh olunmaz bu dil ile şimdi hayrânım benim

Sevgili, gönlümü hayret içinde hayrete düşürdü. (Çünkü onun tecellileri, sonsuzdur. Hz. Peygamber, "Allah'ım, hayretimi arttır" buyurdu.) Şimdi benim hayranlığım, bu dil ile anlatılamaz.

Âlem ol vech-i âmâ'dır, hayret andandır bana
Bu vücudum aybın' örttü mihr-i rahşânım benim

Kâinat, *âmâ*'nın yüzü, özüdür, ben o nedenle şaşkınlıktayım. Parlak güneşim, bu vücudumun ayıbını örttü. (Allah Resûlüne sordular: "Allah, evreni yaratmadan evvel nerede idi?" Buyurdu ki: "Altında ve üstünde hava olmayan (yani uçsuz bucaksız) bir âmâ'da (ince bulutta) idi." Bu konudaki diğer bir hadis de şöyledir: "Allah var idi, onunla birlikte hiçbir şey yoktu." İmam-ı Ali Hz.'nin buna ilavesi meşhurdur: *"El'an kemâkân"* (halen de öyledir). Parlak güneşim doğunca, bu bedenim, ayıplarıyla birlikte yok oldu, yalnız o kaldı.)

İptida azmeyleyince bu cihan iklimine
Bir libasım yok idi kim örte üryânım benim

Başlangıçta bu cihana gelmeye kalkıştığımda, çıplaklığımı örtecek bir elbisem yoktu. (Burada çeşitli anlamlar var. 1. Bir çocuk, dünyaya çıplak gelir. 2. Var olan âlem, bir elbisedir. 3. Mürit manevi yolculuğa başladığında çıplaktır, üzerini örtecek Tevhid kaftanını giymemiştir.)

Hep birer kaftan verildi dostlarıma hem bana
Onların daha durur, eskidi kaftânım benim

Dostlarıma ve bana, bu yola başladığımızda birer Tevhid elbisesi giydirildi. Ancak onlar onu kullanmadılar, verilen uygulamaları yapmadılar, onun için kaftanları eskimedi ve ilk makamda kaldılar. Bense ilerledim.

Suya vardık onlar ile, kaplarını doldurdular
Ben de vardım, testimi mahvetti ummânım benim

(Vaktiyle bir mürid, bir arif kişiye giderek ondan marifet ilmini öğrenmek istemiş. O sırada deniz kenarında bulunuyorlarmış. Arif, ilme talip olana demiş ki: "Şu kevgiri al, denizden doldur." Mürit çok denemiş, fakat başaramamış. Kevgiri denize daldırdığında içi su doluyor, fakat çıkarır çıkarmaz boşalıyormuş. Sonunda hocası: "Dur da göstereyim," demiş. Kevgiri elinden kaptığı gibi, denize fırlatmış. Kevgir dibe batmış. Efendisi müride dönmüş: "İşte, kevgiri suyla doldurmanın yolu budur."

Aynı şekilde, Niyazi ile dostları su kenarına vardılar. Onlar az bir şey aldılar. Herkes kendi kabı kadar su aldı. Niyazi'ye gelince, onun testisi denizin dibine battı, yok oldu. Testi mesti kalmadı. Yani kendini (nefsini) ifna (mahv ve yok) etti, *Fenâ Fillah* makamına ulaştı.

Derler imiş: Halka-i zikre girip dönmez, niçin?
Ben dönerdim lîk gözden mahfi devrânım benim

Zikir halkasına niçin girip dönmez, diye soruyorlar. Ben dönüyordum, lakin dönüşüm, gözlerden gizli idi.

(Burada tasavvuftaki *devir*, *devran* ya da *devriye* kavramına atıf vardır. Kâinat Allah'tan gelmiş ve Allah'a dönecektir. Bu sürekli hareket, bir daire ile temsil edilir. Bu daire bir inen yay *[kavs-i nüzul]*, bir de çıkan yaydan *[kavs-i uruc]* oluşmaktadır. İniş kısmında Muhammedî veya İlâhi nur'dan, önce Akl-ı Evvel [ilk akıl], sonra da sırasıyla Nefs-i Kül [evrensel nefs], Tabiat, Heyula (ilk madde), Cism-i Kül [evrensel beden], Suret [şekil] ve Arş yaratılmıştır. Buraya kadar olan kısım Devre-i Arşiye'dir ki, buna son beyitte rastlayacağız. İniş yayı devam eder: Kürsi, Dokuz Felek [gök) ve Dört Unsur [ateş, hava, su, toprak].

Burada iniş kavsi sona erer ve çıkış kavsi başlar. Topraktan Maden'e, sonra sırasıyla Bitki, Hayvan, Cin, Melek, İnsan ve sonunda Hak'ka vasıl olan İnsan-ı Kâmil'e varılır.

Kısacası, Niyazi diyor ki: Ben bu iniş-çıkış halkasını dönüyordum da, kimse farkında değildi.)

Halk bir kez dönmeden ben nice kez devreyledim
Bilmediler devrimi yanımda yârânım benim

Yanımdaki dostlarım bile devredişimin farkına varmadılar.

Yâr ile ahdeyledim kâh dağılıp kâh cem olam
Tâ ezel budur ânınla ahd ü peymânım benim

Sevgili ile, kâh dağılıp (kesret/çokluk âlemine inip), kâh toplanmak (vahdet/birliğe yükselmek) üzere sözleştim. Tâ ezelden beri onunla söz ve yeminim budur.

Ânın için kâh cem'im, kâh perişan tâ ebed
Döndü kaldı üstüme cem ü perişânım benim

Onun için ebediyete (sonsuz geleceğe) kadar kâh cem olmuş (toplanmış) durumdayım (vahdetteyim), kâh çokluktayım (çokluk ise perişanlıktır). Bu iki hal de benim üzerime kaldı.

Döndürür daim Muid ismi takazası beni
Nokta-i zâtım değil, surette cevlânım benim

Muid (Allah'ın Güzel İsimleri'nden –Esmaül Hüsna'sından– "iade eden") isminin zorlaması, manevi baskısı beni daima böyle döndürür. (O halden o hale iade eder.) Ama zâtımın noktasında değil (çünkü zâtta değişiklik olmaz), benim dönüp dolanışım şekillerdedir.

Devre-i arşiye'den her kim haberdar olduysa
O duyar ancak, Niyazi, ilm ü irfânım benim

(Devre-i arşiye, yukarıda *devran* kavramında açıklanmıştı.) Onu kim bildiyse, benim de ilim ve irfanımı ancak o anlar.

* * *

Ol menem kim vâkıf-ı esrar-ı ilm-i Âdemim
Kâşif-i genc-i hakikat, hem hayat-ı âlemim

O benim ki: (Kâmil) İnsan olma sırlarına vâkıfım, Gerçek (Hak) hazinesini keşfedenim ve âlemin hayatıyım. (Âlem benimle –Kâmil İnsan ile– değer ve canlılık kazanır.)

Bende mahfi oldu gaybül gaybın esrarı hemin
Bendedir sır-rı emanet, âna kenzi müphemim

Hem bende gizlendi Görünmezin de Görünmezinin sırları. "Emanet" sırrı bendedir, ona belirsiz, bilinmez bir hazineyim. (Kur'an'da buyuruluyor ki: "Biz emaneti göklere ve yere teklif ettik, onlar reddettiler. Emaneti [taşımayı] ancak insan kabul etti" [33:72]. Niyazi, emaneti taşıyan bir insan olduğunu, fakat herkesin ondaki bu gizli hazineyi göremeyeceğini söylüyor.)

Ben cemâl-i Hak'kı cümle şeyde zâhir görmüşem
Bu merâyâya anınçün baktığımca hürremim

Ben Hak'kın yüzünü/güzelliğini her şeyde açıkça görmüşüm. ("Nereye baksan Allah'ın yüzü oradadır" – 2:115.) Onun için bu aynalara baktığım ölçüde sevinçli oluyorum. (Her aynadan bana Hak'kın güzelliği yansıyor.)

Her sözüm miftah-ı küfl-i "Küntü kenz" olmuşdürür
Hem dem-i İsa ile her bir nefeste mahremim

Her sözüm, "Gizli Hazine" kilidinin anahtarı olmuştur. ("Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim..." – Kutsi Hadis. Yani benim her sözüm, Hak'kın sırlarını açar.) Hem Hz. İsa'nın soluğuyla her nefeste sırdaşım. (Hz. İsa, nefesiyle hastaları iyi eder, ölüleri diriltirdi. Benim nefesim de öyledir.)

Cümle mevcudatı verdim ben vücud-u vahid'e
Zât ü esmâ ve sıfâtın ile hâlâ yek demim

Ben tüm varlıkları bir tek bedene verdim. (Hepsini tevhid ettim/birledim, cem ettim/topladım.) Senin özün, isimlerin ve sıfatlarınla hâlâ bir aradayım.

Yerde gökte her ne ki var, bağlıdır başı bana
Âşikâre vü nihâne, ben tılsım-ı âzamım

Açık ve gizli, yerde gökte ne varsa, başı bana bağlıdır. Ben en büyük tılsımım (hazineyi koruyan duayım).

*Ben o **Mısrî**'yim vücudum Mısr'ına şah olmuşum*
Hâdisim gerçi veli mânâda sır-rı akdemim

Ben o (Niyazi) Mısrî'yim ki, vücudumun ülkesine padişah olmuşum. (Nefsimi yenmişim.) Gerçi sonradan yaratılmayım ama, ruh olarak, mana olarak en eski sırrım. (Özüm, kâinat yaratılmadan önceki özden bir parçadır.)

NAMAZI KILIN

Bismillahir Rahmanir Rahim.
Lâ İlâhe İllallah, Muhammedün Resûlullah.

Allah Teâlâ, hem ilk insan, hem de ilk peygamber olan Âdem Aleyhisselâm'a namazı talim etti. Ondan önce ise melekler namaz kılıyorlardı. Bu da namazın ne kadar büyük ve kadim, öncelikli bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Âdem Aleyhisselâm'dan Peygamber Efendimize kadar gelen bütün peygamberler, namaz ile geldiler. (*) Secde aynı idi, şeriat ve ibadet farklı idi. Hepsi de namaz emri ile geldiler, kendi ümmetlerine bunun gereklerini açıkladılar.

Ancak daha sonra gelenlerin yaptıkları tahrif ve "reform"lar sonucu, namaz geçmiş ümmetler tarafından terk edildi. Son din olarak İslam dininin indirilmesindeki sebeplerden biri de, işte namazın bu geçmiş ümmetler tarafından terk edilişidir. Gene de bu ümmetlerin namazlarının kalıntısı, Hintlilerin Yoga'sında ve Uzak Doğu'nun din/felsefelerinde gözlenebilir.

Dört Kitap'ta, yani Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'da namaz hep vardır. Namazın temel unsuru olan secdeyi, ilk üç kitabın bugünkü tahrif edilmiş şekillerinde bile bulmak mümkündür. (**)

Biz, Kur'an'da namazsız bir yer aradık. Kur'an'da ve hadiste "namaz kılmayın" diye bir hüküm aradık.

Bulamadık.

Sonunda namazı kılmak zorunda kaldık. Halen de kılıyoruz.

(*) Kur'an'da geçmiş peygamber ve ümmetlere secde emri: 38:24 (Davud), 7:161: (İsrail Oğulları), 3:42 (Meryem), 18:107, 19:59 (evvelkiler).

Namaz emri: 10:87, 20:10 (Musa), 14:40 (İbrahim), 19:57 (İsmail), 31:17 (Lokman), 19:32 (İsa), 21:73 (İbrahim, İshak, Yakub).

(**) Tevrat'ta ibadet, namaz ve secde: Çıkış 33:10, 34:8 Tekvin 24:52. Eski Ahit'te: 1 Krallar 18:42; Nehemya 8:6, 9:3; Danyal 6:10, 8:18, 10:9; Ezra (Üzeyr) 9:5; 2 Tarihler 7:3; Mezmurlar (Zebur) 5:7, 95:6, 138:2

Kıble Kavramı: Mezmurlar 5:7, 138:2, 1 Krallar 8:30, 35; Danyal 6:10.

1 Krallar 18:42'de İlya Peygamber'in uyguladığı özel secde şekli, M.S. 2.-10. yüzyıllar arasında revaç gören, Yahudi geleneği içindeki Merkabe (Arş, ya da binek/araba, taht) mistikleri tarafından sürdürülmüştür.

İncil'de secde için: Örn. Matta 26:39, Markos 14:35, Luka 22:41.

Bütün veliler, evliyalar, ancak namaz ile yol bulmuşlardır. Allah'a ancak namaz ile yaklaşmışlardır. "Namaz, müminin miracıdır." Keza, "namazı olmayanın miracı yoktur." Namazı olmayan hiç kimse, ermişlik taslamasın, manevi büyüklük iddialarına kalkışmasın. Ne kendini, ne de başkalarını boşuna yormasın, aldatmasın.

Şeytanın Zürriyeti

İnanan ve iman eden bir kimse eğer namazı kılmıyor ise, kazancı, doğan çocukları haramdır. Şeytan malıdır.

Kur'an'da "insan şeytanları"ndan söz edildiğini görüyoruz. Bu konuda açıklayıcı mahiyetteki bir hadisi şerifin meali şöyledir:

Âdem Aleyhisselâm, Havva validemizle evlendiğinde, Allah'ın emri ile zürriyetler başlamış. Adına Şeytan dediğimiz, bunu kıskanmış ve Allah'a müracaat etmiş:

– Âdem'e soy sop, zürriyet verdin, benimse zürriyetim yok.

Cenabı Allah, Şeytan'a cevap vermiş:

– Âdem'in zürriyetinden, evlatlarından kim nikâh ile evlenirse, Âdem'in soyundan olacaktır. Kim ki hanımının yanına gider de nikâhlı olmazsa, iki rekat namaz kılmazsa, bizim ismi şerifimizi aklına getirmezse, onlardan doğacak çocukların hepsi, Şeytan'ın zürriyetidir.

Bunu duyan Şeytan, sevincinden oynamaya başlamış:

– Benim zürriyetim, Âdem'inkinden daha çok olacak!

Şimdi öyle görünüyor ki, ekseriyetin şeytani tarafı, Rahmani tarafından fazladır.

Biz şimdi insanlığımızı ve İslamlığımızı düşünerek, Kur'anı Azimüşşan'dan, Peygamber Efendimizin şeriatının hükümlerinden ayrılmamaya çalışalım. Yapabildiğimiz kadar Allah'ın ve Allah'ın Resûlünün emirlerini yerine getirmeye çalışalım.

Bizi yaratan Allah'a her an hamdü senada bulunalım.

İyi de yaparsan kendine,

Kötü de yaparsan kendine,

Her ne yaparsan kendi kendine.

Kendim ettim, kendim buldum, kime ne?

Aradığımı buldum, sana ne?

SEVGİ VE KARDEŞLİĞE DAVET

(Maddi ve manevi birbirimizi sevmek, birbirimize destek olmak, Allah'ın emri üzerine hareket etmek.)

Hepimiz birlik, beraberlik istiyoruz, bunu hep söylüyoruz, ama bir türlü uygulamaya geçmedik. Ancak, sağlamak zorunda olduğumuz birlik, beraberlik ve bütünlük için her düzeyde herkes üzerine düşeni yaparak birlikteliği sağlamalıyız. Herkes bu sorumlulukla hareket etmelidir. Aksi takdirde milletin ve tarihin önünde mesul oluruz.

Küsmek yok, darılmak yok bu yolda. Ayırmak yok, ayrılmak yok. Bu yol birlik yolu, bu yol beraberlik yolu. Hiç kimse melek değil. Hiç kimse Aşere-i Mübeşşere'den değil. Herkes kul, herkes insan. Beşer elbette şaşar. "Masum İmam" anlayışı yok bizde. Herkes hata yapabilir. Sen de, ben de, o da, bu da... Hepimiz hata edebiliriz. Yeter ki ısrar edilmesin. Hatasız kul olur mu? Olmaz. Hatasız insan olmaz. Hep karşındaki insan değil, sen de hata yapabilirsin. Kusur hep karşımızdakinde olmaz ya... Bizde de olur. "Kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz." Bu sözdeki manayı arif olan anlar, zarif olan anlar. Herkes hatayı önce kendinde aramalı, hatalarını düzeltmeye çalışmalıdır. Birbirimizi suçlayacak yerde kendimize bakmalı: "Kendimize yapılmasını istemediğimiz bir şeyi kardeşimize, kardeşlerimize de yapmamalıyız." Hatasız dost arayan, dostsuz kalır. Menfi tenkitçi yalnız kalır, arkadaşsız kalır. Gizli kusurları araştırıcı ve yayıcı olmak yerine; affedici, örtücü olmalı. Ben sende, sen bende kusur arama yarışına girişirsek, ikimiz de yaya kalırız; düşman kazanırız.

Darılmaca, küsmece yok. "Bu yol ki Hak Yolu'dur; dönme bilmeyiz, yürürüz," deyip koşmak lâzım. Küsmek değil, koşmak. Darılmak değil, sarılmak. Uzaklaşmak değil, kucaklaşmak. İslam kardeşliğinin manasını iyi anlamak ve bu kardeşliği bozacak davranışlardan da kaçınmak... Bu yolda kullardan bir şey beklemeden çalışmak ve her şeyi Allah'tan istemeye alışmak. Bu yol böyle bir yoldur. Dünyevi menfaat bekleyen, insanlardan "aferin" bekleyenler bu yola girmesin... Halisler gelsin, muhlisler gelsin. Fakat böyle insanların kıymeti de bilinsin, unutulup kenara itilmesin. Hakkı verilsin, adalet yerine getirilsin... Bunlar olmuyor, bunlar yapılmıyor diye de kimsecikler yoldan dönmesin ve Allah'ın rızasını düşünsün. Cephe gerisine sakın düşmesin. Samimi insanlarımız "Bize değer verilmiyor" diyerek üzülmesin. Allah katındaki makamını, Allah nazarındaki derecesini düşünsün. Üzülmesin, sevinsin. Nefsin arzuları gerçekleşmediği için de ayrıca sevinsin.

Hemen darılmak yok. Dün kardeş olduklarına bugün düşman olmak yok. Düşmanın ekmeğine yağ sürmek, düşmanın işini kolaylaştırmak yok. "Kol kırılır yen içinde." Sinsi düşmanlık olmadığı gibi, akılsız dostluk da yok. "Sözün tamamı ahmağa söylenir." Bizim yolumuzda ahmaklığa yer yok. Akıllı davranmak zorundayız. Hesaplı-kitaplı yürümek mecburiyetindeyiz. Hatalarıyla, sevaplarıyla bu insanlar bizim. Bunlar bizim kardeşlerimiz. Mütteki, musalli (Allah'tan çekinen, namaz kılan) kardeşlerimiz. Kardeş kardeşi nasıl görmeli, nasıl değerlendirmeli? Muamelesi, münasebeti nasıl olmalı? Kardeşinin yanında mı olmalı, onu yalnız mı bırakmalı? Bazı dilek ve temenniler yankı bulmuyor diye ters yollara girmenin ve yön değiştirmenin manası nedir? Darılmanın, kardeşlerinden ayrılmanın hikmeti nedir? Nefs yarışına ne lüzum var ki?

"Ameller, niyetlere göre değer kazanır..." O halde herkes evvela niyetine baksın. Hangi niyetle, hangi işlere girişiyor? Ona baksın. Hareketi kul için mi, Allah için mi? Önce bunu anlasın... Bu yolda komutan iken nefer olmak da var. Er'den kumandanlığa yükselmek de... O halde darılmak yok. Hak Yol'da Hak için çalışmak var, coşmak var.

Makam, mevki için gerçeklere sırt çevirmeyelim. Siyaseti en kutsal bir ibadet kabul ederek, günümüzün gerçekleri ışığında hareket ederek akılla, ahlakla, sevgi, saygı, edeple, hikmetle, ilim ve irfanla, güzel sözle, ihlasla, riyaya dalmadan, Din, Millet, Vatan, Devlet ve İnsanlık için hayrı, hakkı, doğruyu, iyiyi, güzeli hep birlikte arayalım.

İman ve ülküsü aynı olan, ehli küfre karşı duran bütün mübarek şehitlerimizi rahmet, minnet ve şükranla anıyoruz. Ruhları şad olsun.

En ulvi ve hasbi duygu ve düşüncelerle, sizleri Allah'ın selamıyla selamlıyorum.

Allah'a emanet olun.

TÖVBE VE İSTİĞFAR

(Bu Tövbei İstiğfar yazısının çok dikkatli okunması rica olunur. Zira abdestsiz namaz kılınamayacağı gibi, tövbe etmeden de Allah'ın rızası kazanılamaz.)

Tevbe Estağfirullah:

Bu sözcüğü, bilinçli bir şekilde, şuuruna ererek sarf ettiğimizde acaba neler kazanıyoruz dersiniz?

"Tevbe" ve "Estağfirullah", bu iki sözcük yan yana gelip, bizden olgunlaşarak çıktığında, ne büyük bir dua oluyor, bir bilseniz. Öylesine bir dua ki, bizi gerçekle karşı karşıya bırakan, gerçeği bize öğreten.

Aslında hepimizin de öğrenmek istediği, gerçek değil midir?

Herkes onun peşinde, onu yakalamak için koşar. Çünkü insana sonsuzluk içeren mutluluğu veren, gerçektir.

İnsanın gerçekle yüz yüze gelmesi, Kur'an'ın 39:42. ayetinde şöyle verilmiştir: "Allah, öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerin de uykuları esnasında ruhlarını alır. Ölmelerini hükmettiği kimseninkini tutar, diğerlerini bir süreye kadar salıverir. Doğrusu bunda, düşünen kimseler için dersler vardır." Gerçekte gizli olanın da tevbe estağfirullah ile bulunacağı, pek çok ayetle müjdelenmiştir. İşte bunlardan birisi: "Allah kötülüğü bilmeyerek yapıp da hemen tövbe edenlerin, tövbesini kabul etmeyi üzerine almıştır. Allah, işte onların tövbesini kabul eder. Allah Bilen'dir. Hakim olandır" (4:17).

O halde, Tevbe Estağfirullah, Allah'ın kullarına verdiği bir sözdür diyebiliriz. O'nun sözü hak olup, o verdiği sözden caymaz. O söz ise, gerçeğin ta kendisidir.

Biz bu satırlarımızda, bu kez Tevbe Estağfirullah ile gerçeği bulmaya niyetlendik. Bunun için, başımızı kaldırıp tüm yönlere şöyle bir bakalım.

Yeryüzü bir beşik, gökyüzü de bir kubbe, adeta beşiğini örten ve koruyan kocaman bir çadır. Güneşin varlığıyla beliren isimler, gecenin yerine geçmesi karşısında gizlenerek sıfatlanmış. Sanki, saklambaç oyunu gibi bir oyun bize görünen.

Halk, gündüzde Hak'ta belirmiş, Hak ise gecede saklanmış, halkı göstermiş.

İşte, biz insanlar hep birlikteyiz bu çadırda, yürür gideriz hayatımız boyunca, Halk'ta Hak'kı arayıp bulmak için. Tüm yaratılmışlarda Yaratan'ı bulmak için. Bir başka deyişle gecede gizlenen, gökteki Ay'ı, gündüzde ve yerde bulmaktır amacımız. Neden? derseniz; çünkü iş orada deriz. O'nunla konuşabilmek ise, O'nu yerde bulmakla, secdeye baş koymakla olabilir.

Özetle, bu güzelliğe ulaşmak bir yolla başarılır, o da doğru yürümeyi öğrenerek.

Hepimizin yaşadığı bu ortak çadırın içindeki hayatımız, doğru yürümeyi öğrenmekle geçer.

Doğru yürümek, bir hünerdir insanoğlu için. Kimileri, yürüyeceğim diye orasını burasını incitir, yaralar ya da kırar. Kimileri, kırarım, incitirim korkusuyla hareket edemeyip, yürümeyi bir türlü beceremez. Kimileriyse, öyle bir yürür ki, onlar için ne engebe kalır, ne de başka bir engel.

Onların yürüyüşlerinde bir güven vardır. Korkunun nedeni olan bilgisizlik, bilgi adı verilen en etkili eriticiyle eriyerek, onlarda yerini güvene bırakmıştır. Niye korksunlar ki? Onların gözleri görür, kulakları işitir.

Onlar bilgilerinde takva ehli olmuşlardır.

Emrin çıktığı yere kadar uzanan sağlam bir ip onları bellerinden sıkı sıkıya kavrayarak, engellerden ve tehlikelerden, Tevbe Estağfirullah'ın sağladığı elastikiyetle uzak eyler.

Onlar adeta uçarcasına attıkları her adımda takva ile hamle yaparlarken, bu ipin sevgiyle korunmasına, yardımına ve öğretisine inanmışlardır.

Çünkü onlar her türlü girişimlerine Tevbe Estağfirullah ile atılırken, Allah'a dayanarak kendilerini güvene sokmuşlardır.

Başkası için tehlikeli, korkulu olan şey, onlar için Tevbe Estağfirullah ile korkulur olmaktan çıkmış, adeta örtülmüştür.

Düz, Pürüzsüz Bir Asfalt Yol

Bu bölüme, böyle bir yolda yürüyerek girelim. Yağmurun pırıl pırıl parlattığı, tozu dumanı olmayan, rahat yürünen bir yol.

Bu yol, öyle bir yol ki, imanı yansıtan asfalt, pürüzlerini örtmüş.

Rahman'ın huzuruna bölük bölük gidenlerin ve orada toplanacakların izlediği yol.

Bu yolda yürümeye, "her türlü noksanlardan uzak, bozulması imkânsız tevbe" anlamına gelen Nasuh tevbesini okuyarak başlayalım.

"Ey inananlar: Yürekten tevbe ederek Allah'a dönün ki, Rabbiniz kötülüklerinizi örtsün, sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koysun.

Allah'ın peygamberini ve onunla beraber olan müminleri utandırmayacağı o gün, ışıkları önlerinde ve defterleri sağlarından verilmiş olarak yürürler ve: 'Rabbimiz, ışığımızı tamamla, bizi bağışla, doğrusu sen her şeye Kâdir'sin' derler" (66:8).

Evet, bu güzel ve bilgi yüklü tevbeyi hepimiz yaparak, Yaratan'ın peygamberlerine müjdelediği ve onlara sunduğu af ve mağfirete ulaşalım. Kendini koruma ve manevi örtünme anlamına gelen mağfiret ile Hak Teâlâ, enbiyayı dünyada korumuştur. Bunların hepsi Resûlullah'ın temsilcileri olup, amin diyen bütün kullar da onlara uyduklarında, Allah'ın af ve mağfiretiyle müjdelenmişlerdir.

Bütün peygamberler, her biri bir şekilde tevbelerini yapmışlar, onların tevbelerini izleyerek uygulayan kullar da o rahmetten faydalanmışlardır.

Musa "Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla, bize acı, sen merhametlilerin merhametlisisin" (7:151) seslenişiyle, Rabbinden böyle tevbe ve mağfiret dilemiş.

Hz. İbrahim ise, "Elbette ki sen Tevvabür Rahim'sin" (26:75) duasını aynı duygularla yapmış.

İşte Hz. Nuh'un tevbesi: "Rabbim, bilmediğim şeyi senden istemekten sana sığınırım. Beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen kaybedenlerden olurum" (11:47).

Kur'an, Hz. Âdem'in tevbesini, bakınız nasıl dile getirmiş: "Âdem, Rabbinden emirler aldı; onları yerine getirdi, Rabbi de bunun üzerine tevbesini kabul etti. Şüphesiz O tevbeleri daima kabul eden ve merhametli olandır" (2:37).

Ve nihayet, insanlığın çıkışını simgeleyen Âdem ve Havva, bu olgunluğa, "Rabbimiz, kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz" (7:23) seslenişinin şuuruyla ermiş, kazananlardan olmuşlardır.

Kur'an'ı incelediğimizde, bütün peygamberlerin teker teker tevbe ettiklerine ve Allah'tan mağfiret dilediklerine şahit oluruz. İşte onların hepsi, bu olağanüstü rahmeti, her şeyin yaratıcısı ve hakimi olan Allah'ın "rahmetim her şeyi kaplamıştır" (7:156) müjdesinden ve bu müjdenin tebliğcisi olan, hatta bizzat kendisi rahmet olan Hz. Peygamber'den almışlardır: "Ey Muhammed, biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" (21:107).

Ayetlerden de görüldüğü gibi, Allah'ın âlemle ve âlemi oluşturan tüm isimleri toplayan insanla bağlantısı, bu rahmet üzeredir.

Bu rahmet, Rahman sıfatıyla inanan ve inanmayan tüm insanlara, Rahim sıfatıyla da müminlere, inançlardaki güç ve kuvveti nispetinde doğru orantılı olarak artan bir şekilde kendini gösterir.

Rahim sıfatı, Tevbe ve Estağfirullah ile inananlara en güzel yardımcıdır.

İnananlar içinde en değerli olan, şüphesiz takva ehli kişilerdir. İnsan, imanı güçlendirdiği oranda ve hayırlı işlerde çalışarak bu değere ulaşabilir. Allah, tüm insanlara aynı şekilde yakındır. Kur'an, "Biz ona şah damarından daha yakınız" (50:16) diyerek, bunu açık bir şekilde belirtmiştir. Burada önemli olan, bu yakınlığın biz insanlar tarafından bilinmesidir ki, bu iş de ancak takva ile gerçekleşebilir. "Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır" (49:13).

İşte, o kişilerdir Allah'a ve peygamberlerine uyanlar. Onlara uyanlar, bu davranışları sayesinde Allah'ın af ve mağfiretiyle müjdelenmişlerdir. Bu öylesine bir müjdedir ki, bu müjdeyle onların vücutları, Hak örtüsüyle örtünerek korunmuştur. Bu örtünme bir şekilde müjdelenir, o da marifettir. Yani olgunluğa doğru ustalıkla, bilerek, durmadan, adım adım yürümek.

Olgunluk, bir başka deyişle, kemal, marifetle doğru orantılı olarak yükselme gösterir. Bu gelişme ise, tüm noksanlardan ayrılarak onlara pişmanlık getirmeyle olacaktır. Kısacası, Tevbe Estağfirullah ile diyebiliriz: Tevbe Estağfirullah'ın, emirleri simgeleyen Allah'ın ipine sağladığı esneklikle.

Emirleri bilmek, onlara sıkı sıkıya uymak, bizlerin birinci görevidir.

Ancak Allah'ın asfaltlı yolundan ne kadar uzaklaşırsak uzaklaşalım, Tevbe Estağfirullah sözü, bizi ona geri döndürecektir.

Başlı başına bir ibadet şekli olan tevbe, kelime anlamı itibarıyla "rücû" demektir. Veli Ulutürk, *Kur'anı Kerim Allah'ı Nasıl Tanıtıyor?* adlı kitabında, bu kelimenin anlamı için, Beydâvi ve Râgıp'tan çok güzel açıklamalar getirerek, bizlere yardımcı oluyor:

"Tevbe, kul hakkında günah işlemekten Allah'a dönmek, Allah hakkında ise, cezalandırmadan kulun tevbesini kabul ederek, mağfirete dönmektir. Hem kul, hem Allah için kullanılan bu kelime, *alâ* harfiyle Allah açısından ayrılmaktadır. Kur'an'ın Tevbe Suresi 118. ayetinde hem kul, hem de Allah için, ikisi bir arada kullanılmıştır. 'Allah, tevbe ettikleri için onların tevbesini kabul etmiştir. Çünkü O tevbeleri kabul eden, merhametli olandır' şeklinde sunulmuştur."

Tevbe, kul açısından pişman olmaktır... Pişmanlık getirmektir. Pek tabii ki tevbe sıfatı da diğer sıfatlar gibi, O'nun o Güzel İsimleri'nden belirmiştir. Bu güzel isim, Kur'an'da Allah'ın ismi olarak yalnızca bir ayette, Nasr Suresi 3. ayetinde geçer. Bakınız o Güzel İsim nasıl sesleniyor oradan: "O'ndan bağışlanma dile. Çünkü O, tevbeleri daima kabul edendir."

O halde, tevbeleri kabul eden *(Tevvâb)* ile, tevbe eden *(Tâib)* arasındaki, sonsuza dek işlerliğini sürdürecek rahmete katılmak, şarttır.

Kur'an, "Ey inananlar, saadete ermeniz için hepiniz tevbe ederek Allah'ın hükmüne dönün" (24:31) derken, bunu bir temel istek olarak bizlere belirtmiştir. O'nun o yüce ismi, *Tevvâb*, ancak tevbeyi şuurlu bir şekilde etmek suretiyle bilinecektir.

Tevbe şuuru, Allah'ı bilmeyle, yani O'ndan sakınma ölçüsüyle belirir ve kazanılır. Maddi ve manevi olarak yapılan her güzel iş, daha güzelinin, daha mükemmelinin olabileceğinin düşünülmesi karşısında tevbeyi gerektirir. Bu düşünüş, en güzelin Yaratan'a ait olduğunu hatırlatırken, kulun âcizliğini ortaya sererek, onun tevhidle yaşamasına yardım eder.

Tevhidle yaşamak, insana insanı kazandırır. Allah karşısında kulun âcizliği, iyi değerden kötü değere kadar her derecede vardır. O, her derecenin Hakimi, başlangıcı ve sonu olmayan, Azim ve Kerim olan, rahmetiyle herkese merhamet eden, affetmeyi sevendir.

İyi ve kötü değer olarak söylemeye çalıştığımız, isimler ve sıfatların sergiledikleri tüm uygulamalardır.

O halde, iyiden kötüye ya da artıdan eksiye kadar her durum ve her halde tevbe, insanın, sürekli oluşun bir üst olgun durumunu bulmasına yardımcı olur. Onun azimet üzere dikkatle, sıkı bir şekilde ibadetini yapmasına katkıda bulunur.

Böyle bir tevbeyle kul, bir işi şuuruna ermiş olarak bitirip, bir diğer işe mutlulukla koyularak, Allah'ın emrini yerine getirmiş olur.

İşte O'nun emri: "Bir işi bitirince diğerine giriş" (94:7).

Onun yolu, bu güzel ismin yardımıyla, sıratı müstakim (doğru yol) üzere, yıkanarak açılır. Gerçeği bulduran tevbe, insana insanı en güzel öğretendir.

İster âlim, ister cahil; ne olursanız olun, tevbeleri kabul eden *Tevvâb*, gerçek tevbeyle karşılaştığında, tevbeyi eden o kuluna, yani *Tâib*'e gerçeği öğretecektir.

Hz. Peygamber: "Kalbime öyle şeyler gelir ki, her gün ve gece bunlardan yetmiş defa Allah'a istiğfar ederim" derken, Allahu Teâlâ, ona: "Allah böylece senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan nimetini tamamlar, seni doğru yola eriştirir" (48:2) müjdesini vermiştir.

Hz. Peygamber için hal böyle olunca, bizlerin de izlemesi gereken tek yol, onun işaret ettiği sıratı müstakim üzere olacaktır. Olmalıdır.

Gerçeğin gizlendiği yokluk hazinesi, ancak bu şekilde, tevbeyle bilinir.

Varlık, yerini yokluğa bırakır, nefs ruhta erir ve gerçek ortaya çıkar.

Bu bilgi seviyesinde olan Mevlana Hazretleri, *Divan*'ından şöyle sesleniyor:

"Aferin o yokluğa...

Aferin o yokluğa ki, varlığımızı kaptı. Can âlemi o yokluğun aşkıyla vücuda geldi.

Yokluk nereye gelse varlık azalır, biter. Bu ne tuhaf yokluk ki, o gelince varlık çoğalmada.

Yıllardır ben yokluktan varlık kapmadayım. Fakat yokluk, bir bakışta bütün varlıklarımı kapıp gitti.

Varlıktan, elemden, ölümü düşünüp korkan candan, korkudan, ümitten, oldu olacak düşüncesinden, her şeyden, her şeyden kurtardı beni.

Varlık dağı, yokluk yeline karşı bir saman çöpüne benzer. Hangi dağdır o dağ ki yokluk onu bir saman çöpü gibi kapıvermesin?

Varlık nedir, yokluk ne? Saman çöpü ne oluyor, dağ dediğin ne?

Ey söz, bu kapıdan dışarı çık, in damdan aşağı."

Mevlana Hazretleri, yine Divan'ının bir başka beyitinden de tövbeyi unutanlara şöyle sesleniyor:

"Yarabbi, niçin tövbemi bozdum, ne diye ağzımı bağlamadım lokmaya?

Vesvese, halka halka çevremi kapladıysa ne diye geçtim de ortasına oturdum?

Sonucu, her şeyin yerini, aklımla gördüm; yüzlerce defa, binlerce defa kurtuldum.

Adeta Allah'a kulluk etmekten usanmıştım; çünkü canla, gönülle boğazıma tapmadaydım.

Bütün sıkıntılarını bir tek sıkıntı yapan hadisini de Peygamber'den okumuştum hani.

Nasıl oldu da gönlüme bir dumandır çöktü; nasıl oldu da tezce, toz gibi sıçramadım?

Şimdi pişmanlıkla yazdığım şu satırları, o vakit yazsaydı elim."

Mevlana Hazretlerine bu güzel dizelerde kendini hatırlatan hadisi, bir de biz dinleyelim: "Bütün sıkıntılarını bir tek sıkıntı yapana Allah kifayet eder, onu dünya sıkıntılarından korur; fakat birçok sıkıntılara düşen, Allah bilir dünyanın hangi bucağında, helak olur gider."

Bu güzel bilgi yüklü hadisi, Kur'an'ın pek çok ayetinde görebiliriz. İşte onlardan birisi: "Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, şeytan tarafından bir vesveseye uğrayınca, Allah'ı anarlar ve gerçeği hemen görürler" (7:201).

Allah'ı anmakta insanlara yardımcı en büyük kavram ise, Estağfirullah'tır. Şimdi bir de Estağfirullah'a bakalım.

Yargılama (acıma, merhamet), esirgeme (afv) ve de bağışlama (mağfiret) kavramlarını içeren, sevgi ve merhametle işlerlik gösteren, Allah'ın terbiye eden, olgunluğa eriştiren *Rab* ismini bizlere verir.

Duaların vazgeçilmez ismidir Rab. Karşılıksız sevgi ve merhametle kendini gösterir. İnsan, Yaratıcısının sonsuz rahmetinden bu isimle yardım alır. Allah kendisi tarafından tespit edilmiş hedefe doğru Rab ismiyle ulaştırır.

İşte insan, bu ilâhi iradenin hakimiyeti altında, Allah'ın ahlakıyla ahlaklanarak, Tevbe Estağfirullah'ın yardımıyla sıratı müstakim'de ilerler. Çünkü insanları doğru davranışlara götüren Rab, sıratı müstakim üzeredir. İlâhi iradenin çekimi, sıratı müstakim (doğru yol) üzere, Arş'a doğrudur. Hepimizin bildiği gibi: "Rahman arşa hükmetmektedir."

Tümüyle her şey O'ndan gelir ve yine O'na geri döner. Geldiği ve gittiği yer belli olan insanın, Rahman ve Rahim olan Allah'ın o güzel merhametiyle tüm yarattıklarına rahmet ettiğini bilerek yaşaması, en doğru yaşam şekli olacaktır.

Anlatmaya çalıştığımız Tevvâb (tevbeleri çokça kabul eden) ve Gafûr (bağışlayan, affeden) sıfatlarıyla birlikte kullanılan Rahim olgusu, rahmetin sonsuzluğunu simgeleyen bir müjde olarak karşımıza çıkar. O halde geliniz, biz de bu güzel rahmetten faydalanalım. Bunun için de Kur'an'ın seslenişine kulak verip takvaya sahip olmak üzere ona uyalım: "Sen af yolunu tut, bağışla, uygun olanı emret, bilgisizlere aldırış etme" (7:199).

O'ndan gelip, O'na dönen bir varlık olduğunu bilen insanın, şunları yapması gerekir: Akıl ve düşüncenin birliğinden çıkan çalışmalarına sevgiyle bağlanmak, başarma gücünü ümit ışığıyla kuvvetlendirmek, Yaratan'ın sonsuz rahmetinden affedilme ve bağışlanmayı dilemek.

Daima O'nun rahmetine ve merhametine güven duyarak yaşamak. Ruhu çıktığı yere, bedeni de dünyaya teslim ederek, takvaya erişmek.

İşte, bu şekilde yaşamak, başlı başına tevhidi ortaya seren, tevhidçi bir yaşam tarzıdır.

"Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, size Allah'tan hayırlı bir mağfiret ve rahmet vardır" (3:157) ayeti, yine bize tevhidi hatırlatıyor ve tevhidle yaşamaya davet ediyor.

İlâhi iradenin hakimiyeti altında yaşaması emredilen insanın tevhidi gerektiren yaşayış tarzı, aslında herkeste vardır. Şu farkla ki biri, geçici yağmur gibi toprağı doyuramaz, bitkinin kökünü kurutur. Diğeriyse, toprağı doyurarak, bitkinin dallarını göğe doğru yükseltip, meyve vermesine neden olur.

Hz. Peygamber'in dediği gibi: "İlim, iki çeşittir. Biri dildeki ilim ki, bu Allah'ın kullarına karşı bir tutanağıdır. Öbürü de kalplerdeki ilimdir." Esas ilmin geliş yerini hatırlayıp yaşamak, bir bitki gibi yetişen insanın olgunlaşıp meyve vermesine yardımcı olur.

Bir başka deyişle, yağmurun bilinmesi yanında, yağmasını dilemek de gerekir. Yağmur Allah'ın rahmeti, onun istenmesi ise tövbedir.

Tevhid, herkeste vardır: Cahilinden âlimine kadar ve pek tabii ki, derece derece. Çünkü ilâhi irade, bunu böyle istemiştir. "O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız" (17:44) diyen Kur'an, bu uyarısıyla yine bizi bilgilendiriyor.

Bu bilginin ışığı altında şöyle diyebiliriz: Âlim ile cahil arasında, karanlıkla aydınlık gibi, ya da geceyle gündüz gibi fark vardır.

İnsanlar, tevhidle yaşamalarındaki başarıları oranında birbirlerinden fark edilirler. Bu fark, gecenin yerini gündüze bırakması gibidir.

İnsan aydınlığa kavuştuğu oranda olgunluk gösterir. İşleri kötü sergileyen kötü, iyi sergileyen de iyi anılır. Bu kadar basittir.

Her şeyin Yaratıcısı olan Allah, "Ol" emriyle yarattığı her şeye en güzel şekli, karakteri vererek isimlemiş ve bizlerden bunu bilmemizi istemiştir.

"Verdikleriyle denemek için sizi yeryüzünün halifeleri kılan ve kiminizi kiminize derecelerle üstün yapan O'dur. Doğrusu, Rabbinin cezalandırması süratlidir. Şüphesiz O bağışlar, merhamet eder" (6:165).

İyi ya da kötü ismi, fiilin doğru ya da yanlış uygulanışıyla meydana gelir. Uygulamanın doğruluğu ise bir şekilde ortaya çıkar, o da Allah'ın yasa ve yaratışını iyi bilip, sonsuz rahmetinin ışığı altında aydınlanarak ve aydınlatarak çalışmak.

Bir insan ne kadar âlim olursa olsun, kendisini Yaratan'ı hep bilmeli ve hatasızlığın, noksansızlığın, zenginliğiyle ilminin, her şeyi kapsayan Allah'a ait olduğunu hep hatırlamalıdır. Böylece de tevbe etmelidir.

Affedilmek, merhamet dilemek ve bağışlanmak istiyorsa, bu mucizevi güzellikteki noksansızlığı hatırlayıp, *önce kendi affetmeli, merhamet etmelidir*.

İsimler, ismi gerektiren bir çalışma sonucu ortaya çıkar. Tevbe, tevbe etmeyle; Estağfirullah ise, olgunluğa götüren Rab isminin kuvvetiyle merhamet, acıma, bağışlama sıfatlarını, hayatın vazgeçilmez bir gıdası haline getirmekle elde edilebilir.

Pek tabii ki, bütün bu güzel davranışlar, olgunluğun belirmesiyle ortaya çıkacaktır.

İnsanı olgunluğa kavuşturan, onu karanlıklardan aydınlığa çıkaran Tevbe Estağfirullah, başlı başına bir ibadettir. Bu ibadetin sonucu nefsteki olgunluk, bir başka deyişle Allah'ı bilme, yani marifet; insanın çalışmalarında açık seçik görülür. İnsan, marifetteki durumuna göre iyi ya da kötü davranışlar sergiler. Buna da şahit olan yine ilişkide olduğu hemcinsi, yani insandır. Demek ki olgunluk, insanın insanla olan ilişkilerinde gizlenmiş, son derece değerli, anlamlı bir olgudur.

Bu konuda Kur'an, "Ey insanlar, sabreder misiniz diye sizi birbirinizle sınarız" (25:20) diyerek, bu olgunluğa ulaşmada bizlere ne güzel bir yol gösteriyor.

Emirlere sıkı sıkıya yapışmak, birinci görevidir insanın. Tevbe Estağfirullah ile emirlere sıkı sıkıya bağlanmak ise, O'nun ipine elastikiyet kazandırır. Bu öylesine güçlü ve koruyucu nitelikte bir şeydir ki, emrin çıktığı yere kadar uzanan bir iple bağlanan kuluna Allah rahmet ederek, ismini sunar. Yani, O'nun rahmeti, *Tevvâbür Rahim* şeklinde belirir ve ipin anlatmaya çalıştığımız elastikiyeti ortaya çıkar.

Kul, tevbe ederek günah işlemekten Allah'a dönerken, Yaratan da, Tevvâb ve Rahim şeklinde ona rahmet eder.

Sonuç olarak tevbe, sadece hatalardan ve günahlardan arınmak için izlenilecek bir yol değil, Allah'ın isminin yüceliğine şahit olmak için yapılması gereken büyük bir ibadettir. O'nun yeri, secdedir dersek, en güzelini demiş ve seçmiş oluruz: Allah'ın kula emrettiği, emrini tutana da hediye edip verdiği secdesi.

"Ey doğru yolda olan, sakın ona uyma. Sen secde et, Rabbine yaklaş" (96:19) emri Hz. Peygambere verildiğinde, Hz. Peygamber secdesinde: "Allah'ım, azabından rızana, affına, senden yine sana sığınıyorum. Sen kendini yücelttiğin gibi ben seni yüceltemem" şeklinde dua ile karşılık vererek ibadet etmiştir.

Bu duayı yaparken Hz. Peygamber, secdesinde Allah'ın bir fiilinden başka bir fiiline sığındı. Sıfatı değerlendirme konumunda durmayıp, Zâtı idrak etme konumuna ulaşarak, "Senden yine sana sığınırım" dedi. Bilgisinin boyutlarının derinleşmesiyle "ben" kavramını idrak ederek, "ben seni hakkıyla yüceltemem" seslenişiyle kendi yokluğuna şahit oldu.

Sonuçta, her şeyin yok olup, O'nun Zâtının kalıcılığına emin olarak Hak'kın Zâtını müşahede etti.

Satırlarımıza pürüzü olmayan, yağmurun yıkadığı, temizlediği, pırıl pırıl parlayan asfaltta yürüyerek başladık. İnancımız; Allah'ın verdiği sözden caymayacağı ve sevgisini, bilgisini sunacağı idi.

Satırlarımızın sonuna geldik. "Yerin başka bir yerle, göklerin de başka göklerle değiştirildiği, her şeye üstün gelen tek Allah'ın huzuruna çıktıkları günde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma, doğrusu Allah güçlüdür, öç alandır" (14:47-48).

"Allah kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükler; kazandığı iyilik lehine, ettiği kötülük de aleyhinedir" (2:286).

Sözlerimizi, âlemlere rahmet olan Hz. Peygamber'in Estağfirullah'ı içeren şefaatiyle bitirmek istiyoruz. Tevbe bizden, şefaat O'ndan.

"Rabbimiz; eğer unutacak veya yanılacak olursak, bizi sorumlu tutma.

Rabbimiz; bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize de ağır yük yükleme.

Rabbimiz; bize gücümüzün yetmeyeceği şeyi taşıtma, bizi affet, bizi bağışla, bize acı. Sen Mevlamızsın, kâfirlere karşı bize yardım et."

Âmin.

ÂDETULLAH (SÜNNETULLAH)

"Allah'ı görmüyoruz" diyorlar. Allah'ı görmediğini söyleyen insana konuşma yeteneği veren kimdir?

İnsan yaratılış şekline bir baksa: Evvela annesinin bünyesinde bir tek hücre idi. Bu tek hücre bir insan gibi besleniyor, canlanıyor ve ürüyor. Bir yandan, bir hücreden milyarlarca hücre meydana gelirken, Allah bunlardan organlar (uzuvlar) yaratıyor. Biyologlar buna "embriyon safhası" deyip, işi basite indirgemişler. Halbuki kemikleri, beyni, kulağı ve damarları düşününüz. Bunlar ne büyük sanat eserleri. Bu sanat eserlerinin sanatkârı olmaz mı? İşte O Allah'tır, Allah'ın yaptığı bu işlere "Âdetullah" denir.

Allah'ı görmüyoruz diyen, kendisini görsün: Allah etten göz yaratmış, görüyor; etten kulak yaratmış, işitiyor... Etten burun yaratmış, koku alıyor ve etten dil yaratmış, tat alıyor. Bunlar tabiata, kendi kendine oluşa verilir mi?

Allah insanı geri zekâlı yaratsaydı, ona üstün zekâyı verip, ders çalışıp sınıf geçmesini temin edecek kimdi?

Yüz sene evvel olmayan insanı dünyaya getiren, ona canlılık, hareket veren, hem vücut nizamını temin eden, hem de vücut düzeni ile kâinat düzenini bütünleştiren kimdir?

Âdetullah deyince akla fizik, kimya, matematik, biyoloji, astronomi, tıp gibi bilim dallarındaki kanunların, formüllerin, denklemlerin, teoremlerin bütünü de gelir.

Evet, bu kanunları koyan Allah'tır, bulan bilim adamlarıdır. Nitekim çağdaş bilimin kurucuları olan Newton, Descartes (Dekart) gibi bilim adamları, doğa yasalarının Allah tarafından konmuş olduğunu biliyorlardı. Bilimin, bu kanunların araştırılması ve keşfi demek olduğunun bilincindeydiler. Bu kanunları koyan Allah, kanunları anlayacak beyni sadece insana vermiş. Bu bakımdan din, iman deyince akla insan gelir. İnsandan başka mahlukların dinle, imanla işi olmadığı gibi, bunlardan ayrılanlar da bir insanlık özelliğini yitirmiştir.

Bazı insanlar, Allah'ın koyduğu kanunlara tabiat kanunu veya doğa yasası dediklerinde bunların tabiata kendi kendisi tarafından empoze edildiğini düşünüyorlar.

Halbuki:

Tabiat, bir sanat eseridir; sanatkâr olamaz.

Tabiat, bir nakıştır, nakkaş olamaz.

Tabiat hükümdür, hâkim olamaz.

Tabiat Şeriat-ı Fıtridir (yaratılış kanunlarıdır), Şâri (kanun koyucu) olamaz.

Tabiat mahluktur (yaratık), Hâlık (Yaratan) olamaz.

Tabiat kanundur, kudret olamaz.

Tabiat, yani Naturalizm, bir zamanlar Fransa'nın milli felsefesiydi, Müslüman'a din olamaz.

Tabiat ne kadar büyük olursa olsun, Allahu Ekber yanında hiç kalır. Çünkü tabiatı yaratan ve idare eden, Allah'tır.

İnsan, kâinat müzesine baksın. Bu sanat eserlerini yaratan, tanzim ve tertip eden kimdir? Bu eserlerden daha mükemmelini yapacak var mı?

İnsan yeryüzü sarayına baksın: Gök, kubbe; güneş, avize; yıldızlar, kandil... Ve toprak denen şeylerden neler yaratılmış, sulardan hayat fışkırmış, kuşların sesiyle orkestra kurulmuş.

Fakat "alışkanlıklar" kalın bir perde gibi bu gerçeklerin üzerini örtmüş. Böylece insan, araştıran, öğrenen, düşünen kabiliyetlerini körletmiş.

Sonra sebeplere önem verilmiş: Sebzelerin topraktan yaratılması gibi...

Toprağın basitliğine, elmanın güzelliğine bakınız.

Gübreden gülü yaratan, gübrenin pis kokusunu, gül kokusuna çeviren Kerim Yaratıcı değil mi?

Nasıl ki her yerde kanun yapanlar ve kanunları tatbikata koyanlar varsa, Âdetullah da bir yasalar dizisi, bir kanunlar manzumesidir. Bu yasaları atomlardan güneş sistemlerine kadar her şeyde uygulamaya koyan da, yine Allah'tır.

Allah, sıfatlarıyla tecelli eder, her şeyi yaratır, yaşatır ve öldürür. "Allah'ı görmüyorum" diyen, kendisine hayat vereni bilmiyor demektir. Ölü ile diri arasındaki farkı görmeyen, Âdetullah'ı anlayamaz.

Sünnetullah da aynı manaya gelmektedir. Bunlar, Şeriat'ın bölümleridir.

Allah, isteseydi, evreni çok başka şekilde, çok başka yasalarla yaratabilirdi; fakat böyle yaratmayı seçmiş, tercih etmiştir. İşte Allah'ın sünneti (yolu) budur. Allah'ın peygamberlerine bahşettiği mucizeler ve veli kullarına lütfettiği kerametler, yani kendi âdeti olan doğa yasalarını geçici bir süre için askıya alması, gene kulları olan biz insanlara sonsuz merhametindendir, bizim kurtuluşumuz içindir.

Âdetullah'ı iyi anlayan, Rabbani faaliyeti de anlar. Allah'ın hakimiyetini de anlar, O'ndan gizli bir iş yapılamayacağını bilir, helal dairede yaşar.

Bilir ki, dünyayı yaratan Allah, ahireti de yaratmıştır. Bunun için hayatının hesabını tutar, kendi kendine muhasebeci olur.

Âdetullah'a uymayan başarılı olamaz. Sebepleri ihmal edip, sadece dua edenin duası, daha değişik manada kabul edilebilir. Tembel insanın: "Ya Rab, rızkımı artır" demesi gibi... Halbuki tarlasını süren, hâl lisanıyla: "Ya Rezzak-ı Kerim (Cömert Rızıklandırıcı), rızkımı artır" derken, "Dolu, kuraklık gibi âfetlerden de beni koru" derse, dört başı mamur bir dua olur.

Gelişmiş ülkeler, Âdetullah'a (tecrübe ve deneme yoluyla) uyup kalkınırken, İslam ülkeleri Âdetullah'a (Sünnetullah'a) uymayıp, fiili duayı terk etmişler.

Dil ile yapılan dua da yeterli olamaz. Duanın "olabilirliği" olmalı. Sebepler tamamlanmalı (bu fiili duadır), sonra da dil ile dua yapılmalı.

Dua etmezseniz ne öneminiz var?

Neticede: Her yaratık Allah'ın bir mucizesidir, bunlara *Âdetullah* da denebilir. Çünkü Allah, en küçük, en önemsiz bir varlığı bile, sayısız yasalar ve hikmetlerle yaratmıştır. Önemli olan, kulun Âdetullah'a dikkat etmesidir. Âdetullah'a dikkat etmeyen, dünyada da başarılı olamaz!

Bütün bunlardan çıkan toplu sonuç, şudur:

Her an Allah ile olmalı, Allah'ı unutmamalı, insan olarak Allah'ın emirlerini daima yerine getirmelidir.

YİRMİ SEKİZ PEYGAMBER'İN KİMLİĞİ

Cenabı Hak varlığını tanıtmak ve büyüklüğünü bildirmek, herkesi doğru yola çevirmek için, kullarının en namuslu, en akıllı, herkesin güvenebildiği, özü ve sözü doğru olanlarından bazılarına peygamberlik ihsan buyurmuştur. Onlara kendi kudretinden, kimsenin yapamayacağı mucizeler vermiştir. Fazla olarak bir kısmına da kitap göndermiştir. Peygamberler de, Cenabı Hak'kın emirlerini ümmetlerine tebliğ etmişlerdir.

Peygamberler normal insanlardan ayrı birer varlık olarak yaratılmışlardır. Onlar birçok şeyleri önceden görürler ve bildirirler. İç âlemleri pek kuvvetlidir. Gönül gözleri açıktır. Bu kudret sayesinde ruhlarını cesetten çekerek manevi âleme yükselme hasletine sahiptirler. Bu haslet onlara Rüya, Cezbe ve Vahiy halleriyle verilmektedir.

Peygamberlerin hepsi fakirane yaşamışlar, dünya zevklerini terk etmişlerdir. Ömürleri insanları irşat etmekle geçmiştir. Bu yüzden çok cefa çekmişlerdir.

Kur'an'da adı geçen peygamberlere ait çok kısa, ancak bilinmesi gereken bilgiler aşağıya yazılmıştır.

Her peygamberin bir hakikati ve ruhu, bir aklı ve kalbi, bir de nefsi vardır. Bunlardan hakikati ve ruhu, Allah'ın Zâtî isimlerinin nurundandır. Akıl ve kalbi, Allah'ın Sıfatî isimlerinin nurundandır. Nefsi ise, Fiili isimlerinin nurundan yaratılmıştır. Aşağıda, bu unsurlardan her birinin, Allah'ın hangi isminin etkisinde ve egemenliğinde, yani hangi ismin nurundan yaratılmış olduğu belirtilmiştir.

Hz. Muhammed Peygamber

Künyesi	:	Hz. Muhammed (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Tüm insanlığa.
Babasının Adı	:	Abdullah (R.A.)
Annesinin Adı	:	Amine (R.A.)
İndirilen Kitap	:	Kur'anı Azimüşşan.
Yaşama Süresi	:	63 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Medinei Münevvere'de Râvzayı Mutahhara'dadır.
Lâkabı	:	Pek çoktur. En meşhurları, Habib, Ahmed, Hatemen Nebiy v.s.dir.

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Hakikatı, gerçeklerin gerçeğidir. Ve de bütün semavi mertebelerin sıfatî belirişlerini yüce isminde toplamıştır.

Ruh'u	:	Hak Teâlâ'nın bütün Zâti isimlerinin nurundan.
Aklı	:	Yine Hak Teâlâ'nın bütün Zâti isimlerinin nurundan.
Kalbi	:	Hak Teâlâ'nın bütün sıfatî isimlerinin nurundandır.
Nefsi	:	Hak Teâlâ'nın bütün fiili isimlerinin nurundandır.

Ruhların Babasıdır *(ebül ervah)*.
O'ndan sonra Peygamber gelmeyecektir.

Künyesi	:	Âdem (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	İlk insan.
Gönderildiği Yer	:	Serendip Adası.
İndirilen Kitap	:	On Suhuf (Sahife).
Yaşama Süresi	:	960 Yıl.
Lâkabı	:	Bütün insanların atası (ebül beşer).
Ruhu	:	Âdem, Allah'ın Zât ismi nurundandır. Mübarek Ruhlarının 1. kat gökte dolaştığı Miraç olayında bildirilmektedir.
Aklı ve Kalbi	:	Rahim, Rahman nurundandır.
Nefsi	:	Bedi nurundandır.

* * *

Künyesi	:	Şit (A.S.)
Babasının Adı	:	Âdem (A.S.)
Annesinin Adı	:	Havva Validemiz (R.A.)
İndirilen Kitap	:	50 Suhuf (Sahife).
Yaşama Süresi	:	720 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Bilinmiyor.
Hakikati ve Ruhu	:	Melik isminin nurundandır.
Aklı ve Kalbi	:	Ber ismi nurundandır.
Nefsi	:	Mugni ve Cami.

* * *

Künyesi	:	İdris (A.S.)
Babasının Adı	:	Şit (A.S.)
İndirilen Kitap	:	30 Suhuf (Sahife).
Yaşama Süresi	:	360 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Göklere çekilmiş ve cennete konmuştur.
Hakikati ve Ruhu	:	Müteal'dendir. Mübarek ruhlarının 4. kat gökte dolaştığı Miraç olayında bildirilmektedir.
Nefsi	:	Râfi ve Bâsit'tendir.
Özellikleri	:	İlk yazıyı o yazmıştır. Terzilik sanatını ilk o icra etmiştir. Kaftan ve elbiseler dikmiştir.

Künyesi	: Nuh (A.S.)
Gönderildiği Kavim	: Mısır kavmi.
İndirilen Kitap	: On Suhuf (Sahife).
Yaşama Süresi	: 950 Yıl.
Mübarek Kabirleri	: Bunun için üç yer gösterilmektedir. 1-Kûfe, 2-Kerkük, 3-İbrahim (A.S.)'in mağarası.
Lâkabı	: İkinci Âdem.
Kavminin Helaki	: Su tufanı iledir.
Hakikati ve Ruhu	: Selam nurundan.
Aklı ve Kalbi	: Şekur'dan.
Nefsi	: Müntakim (İntikam alıcı), Hâfız (Koruyucu).
Özelliği	: Kavminin inkârı üzerine, Hak Teâlâ tarafından bir gemi yapması emredilmiş, bu gemiye her cins yaratıktan birer çift alınması emredilmiş ve gemi tamamlandıktan sonra da tufan başlamıştır. Kâfirlerin helakından sonra gemi Kaf Dağı'na konmuştur.

* * *

Künyesi	: Hud (A.S.)
Gönderildiği Kavim	: Ad kavmi.
Gönderildiği Yer	: Yemen.
İndirilen Kitap	: Yok.
Yaşama Süresi	: 150 Yıl.
Mübarek Kabirleri	: Mekke'de İbrahim (A.S.)'in makamının yanındadır.
Hakikati ve Ruhu	: Mümin'den.
Aklı ve Kalbi	: Kahhar (Kahredici).
Nefsi	: Hâdi (Hidayete erdiren), Zar (Zarar veren).

* * *

Künyesi	: Salih (A.S.)
Gönderildiği Kavim	: Semud kavmi.
İndirilen Kitap	: Yok.
Yaşama Süresi	: 200 Yıl.
Mübarek Kabirleri	: Kâbe'de; Rükûn ile Makam arasında olduğu söylenir.
Kavminin Helaki	: Ateşten.
Hakikati ve Ruhu	: Bedi.
Aklı ve Nuru	: Muhsi (Sayıcı).
Nefsi	: Fettah (Açıcı), Kaabız (Kabzedici, ruh alıcı).

Künyesi	:	İbrahim (A.S.)
Babasının Adı	:	Azer.
Gönderildiği Kavim	:	Sâm oğulları.
İndirilen Kitap	:	10 Suhuf (Sahife).
Yaşama Süresi	:	200 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Kudüs civarında Halilürrahman kasabasındaki bir mağarada olduğu söylenir.
Lâkâbı	:	Halilullah (Allah'ın dostu demektir.)
Hakikati ve Ruhu	:	Aziz.
Aklı ve Kalbi	:	Halim.
Nefsi	:	Rezzak, Reşid.
Özelliği	:	Doğar doğmaz ayakları üstüne durup, *"Lâ ilâhe illâllahü vahdehû lâ şerike lehülmülkü velehül hamdü elhamdü lillahillezi halekani ve belâgani"* demiştir.

* * *

Künyesi	:	İsmail (A.S.)
Babasının Adı	:	İbrahim (A.S.)
Annesinin Adı	:	Hacer (R.A.)
Gönderildiği Kavim	:	Cürhüm kabilesi.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	130 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Bilinmiyor.
Hakikati ve Ruhu	:	Cebbar.
Aklı ve Kalbi	:	Halim.
Nefsi	:	Mucib, Hasib, Rakib.
Özellikleri	:	1- İlk kurban edilmek istenendir, 2-Peygamber Efendimiz, İsmail (A.S.)'in neslindendir.

* * *

Künyesi	:	Lut (A.S.)
Babasının Adı	:	Hasan bin Tarık.
Gönderildiği Kavim	:	Sodom (Sedum) kavmine.
Kavminin Helakı	:	Zelzele ile.
Yaşama Süresi	:	Bilinmiyor.
Mübarek Kabirleri	:	Bilinmiyor.

Künyesi	:	İshak (A.S.)
Babasının Adı	:	İbrahim (A.S.)
Annesinin Adı	:	Sara (R.A.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	160 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Kudüs civarında Halilürrahman kasabasında bulunan mağaraya defnedilmiştir.
Hakikati ve Ruhu	:	Mütekebbir nurundan.
Aklı ve Kalbi	:	Rauf.
Nefsi	:	Vekil, Bais.
Özellikleri	:	Peygamber Efendimiz'e kadar gelmiş peygamberlerin İshak (A.S.)'ın neslinden geldiği söylenir.

* * *

Künyesi	:	Yakup (A.S.)
Babasının Adı	:	İshak (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Kenanlılar.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	145 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Kudüs civarında Halilürrahman kasabasında bulunan mağaraya defnedilmiştir.
Hakikati ve Ruhu	:	Kebir.
Aklı ve Kalbi	:	Vedud.
Nefsi	:	Halik (Yaratıcı), Bari.

* * *

Künyesi	:	Yusuf (A.S.)
Babasının Adı	:	Yakup (A.S.)
Gönderildiği Yer	:	Mısır.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	120 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Kudüs civarında Halilürrahman kasabasında bulunan mağaraya defnedilmiştir.
Hakikati ve Ruhu	:	Allahu Teâlâ'nın Zât isimleri nurundandır.
Aklı ve Kalbi	:	Kaadir.
Nefsi	:	Musavvir, Hâfız, Afüv.
Özellikleri	:	1- Mısır'a padişah olmuştur. 2- O güne kadar yaratılanların en güzel yüzlüsüdür.

Künyesi : Eyyüb (A.S.)
Gönderildiği Kavim : Beni İsrail.
İndirilen Kitap : Yok.
Yaşama Süresi : 290 Yıl.
Hakikati ve Ruhu : Gayb.
Aklı ve Kalbi : Sabur.
Nefsi : Vasi (Geniş), Tevvab (Tövbe edici).
Özellikleri : 1- Çok zengin idi. 2- Çok cömertti. 3- Çok belalar çekti. 4- Çok sabırlıydı.

* * *

Künyesi : Şuayb (A.S.)
Babasının Adı : Milka.
Gönderildiği Kavim : Medyen evlatları.
Kavminin Helakı : Sıcak Yel.
İndirilen Kitap : Yok.
Yaşama Süresi : 300 Yıl.
Mübarek Kabirleri : Mekke'de Rükûn ile Makam arasındadır.
Hakikati ve Ruhu : Mâcid.
Aklı ve Kalbi : Kerim.
Nefsi : Muksit.
Özellikleri : O'na peygamberlerin hatibi derlerdi.

* * *

Künyesi : Musa (A.S.)
Babasının Adı : Mişa (İmran)
Gönderildiği Kavim : Beni İsrail.
İndirilen Kitap : Tevrat-ı Şerif (40800 kelime, öğüt ve nasihatlardan ibarettir.)
Yaşama Süresi : 120 Yıl.
Mübarek Kabirleri : Bilinmiyor.
Lâkâbı : Kelimullah (Allah'la konuşan).
Hakikati ve Ruhu : Celil ve Ula.
Aklı ve Kalbi : Alim.
Nefsi : Muiz (Aziz eden, Mükerrem kılan), Muzil (Zelil eden, İtibarsız kılan)
Özellikleri : Allahu Teâlâ Hazretleri ile Sina Dağı'nda perdeli konuşması. Kendisine mucizevi âsâ verilmesi. Nil Nehri'ni yürüyerek geçmesi.

Künyesi	:	Harun (A.S.)
Babasının Adı	:	Mişa (İmran).
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	Bilinmiyor.
Mübarek Kabirleri	:	Bilinmiyor.
Hakikati ve Ruhu	:	Zâhir, Bâtın, Lütfu ile Zâhir, sırrı ile Bâtın oldu.
Aklı ve Kalbi	:	Gaffar (Bağışlayıcı), Latif.
Özellikleri	:	Musa (A.S.)'nın kardeşidir.

* * *

Künyesi	:	Yuşa (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	Bilinmiyor.
Mübarek Kabirleri	:	Bilinmiyor.

* * *

Künyesi	:	Davud (A.S.)
Babasının Adı	:	İşa.
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Zeburu Şerif. (150 Sure'dir. Tamamı Allah'a övgü (senâ) ve dua şeklinde idi.)
Yaşama Süresi	:	100 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Kudüs civarında Halilürrahman kasabasında bulunan mağarada olduğu söylenir.
Hakikati ve Ruhu	:	Hakim.
Aklı ve Kalbi	:	Kavi.
Nefsi	:	Mukdim (Öncü), Mutahhar (Sonuncu).
Sanatı	:	Çobanlık, demircilik ve zırh yapmak.

Künyesi	:	Süleyman (A.S.)
Babasının Adı	:	Davud (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	35 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Kızıldeniz'in yanında olduğu söylenir.
Hakikati ve Ruhu	:	Azim.
Aklı ve Kalbi	:	Metin.
Nefsi	:	Adil, Malikül Mülk, Hafız, Rafi.
Özellikleri	:	Çobanlık yapmıştır. Padişah olmuştur. Kuş dili bilirdi. Bütün insanlar, cinler, kuşlar, hayvanlar ve rüzgâr emrine verilmiştir.

* * *

Künyesi	:	İlyas (A.S.)
Babasının Adı	:	Harun (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	Ölümsüzdür. Karada ve denizde dolaşır.
Hakikati ve Ruhu	:	Zât isimlerinin nurundandır.
Aklı ve Kalbi	:	Cemil.
Nefsi	:	Vehhab (Bahşedici), Muktedir.

* * *

Künyesi	:	Elyesa (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
Yaşama Süresi	:	Bilinmiyor.
Mübarek Kabirleri	:	Bilinmiyor.

* * *

Künyesi	:	Zülküf (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
Yaşama Süresi	:	Bilinmiyor.
Mübarek Kabirleri	:	Bitlis'te olduğu söylenir.

Künyesi	:	Yunus (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	Bilinmiyor.
Hakikati ve Ruhu	:	Vâcid (Vücut bulan).
Aklı ve Kalbi	:	Gafur.
Nefsi	:	Mukit (ikâmet eden), Nafi (Faydalı).
Özellikleri	:	3 gün Yunus balığının karnında kalmıştır. Bu süre zarfında *"Lâ ilâhe illâ ente sübhaneke inni küntü minezzâlimin"* diye zikretmiştir.

* * *

Künyesi	:	Üzeyr (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	Bir kere ölmüş, 100 yıl sonra tekrar diriltilmiştir.
Mübarek Kabirleri	:	Bilinmiyor.
Aklı ve Kalbi	:	Semi (Duyucu), Basir (Görücü).
Nefsi	:	Valî (Velayet sahibi).

* * *

Künyesi	:	Zekeriyya (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Yok.
Yaşama Süresi	:	Bilinmiyor.
Hakikati ve Ruhu	:	Kayyum (Ebedi ve Ezeli).
Aklı ve Kalbi	:	Hamid (Hamde layık).
Nefsi	:	Muhyi (ihya eden), Mecid (Şanı Yüce).
Mesleği	:	Dülgerlik.

* * *

Künyesi	:	Yahya (A.S.)
Babasının Adı	:	Zekeriyya (A.S.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	Yok.

Yaşama Süresi	:	Bilinmiyor.
Mübarek Kabirleri	:	Bilinmiyor.
Hakikati ve Ruhu	:	Hak.
Aklı ve Kalbi	:	Varis, Şehid ve Bâki.
Nefsi	:	Veli.

* * *

Künyesi	:	İsa (A.S.)
Babası	:	Yoktur. Ruhullah'dır.
Annesinin Adı	:	Meryem validemiz (R.A.)
Gönderildiği Kavim	:	Beni İsrail.
İndirilen Kitap	:	İncil (Konular ve nasihatler vardır).
Yaşama Süresi	:	33 Yıl.
Mübarek Kabirleri	:	Ölmemiş, göğe kaldırılmıştır.
Hakikati ve Ruhu	:	Ahâd (Tek).
Aklı ve Kalbi	:	Vahid, Habir.

İNSAN VE İMAN

"İnsan iman etmesi için yaratılmıştır. Onu inançsızlığa yönelttiniz mi, suyu tersine akıtırsınız. Toplumlar, fertlerin vicdan ahengi dengeleriyle kurulur ve yürür. Onların vicdan ahengindeki ortak cereyan, inançtır." Bu söz, inançsız toplumların da dağılıp parçalanmalarının kaçınılmazlığını belirterek, inancın önemini vurgulamaktadır.

İnsanoğluna Allah'ın istek ve iradesi içinde, halkı yönetmek ve yönlendirmek amacıyla ne zaman bir peygamber gönderilse, insan mesajın öz değerine bakıp onu kabul edeceğine, Allah'ın elçilerinden olağanüstü deliller, mucizeler istemiştir. Bu, insanoğlunun imana, inanca ulaşmada ne denli zor geçitlerden geçeceğini, doğru yolu bulmada nefsiyle girişeceği mücadelenin önemini ortaya koymaktadır. Oysa peygamberlere Allah tarafından bir güvenname olarak verilen olağanüstü olaylar, alâmetler, harikalar, mucizeler, Allah'ın kendisi tarafından yapılmaktadır. İnsanoğlu bu ince noktayı hatırlayarak, peygamberlerin de Allah'ın kulu olduklarını ve Allah Resûlü'nün "En büyük derece, Allah'a kulluk derecesi'dir", diye buyurduklarını unutmaması gerekir. Böylece Allah'a, kitaplarına, resûllerine iman konusunda, hiçbir tereddüte düşmeden inanmanın mutluluğuna ermesi gerekmektedir. Allah'ın varlığına, birliğine inanan her insan, son ilâhi kitaba, Kur'an'a ve son peygamber olan Resûlullah'a kayıtsız şartsız inanır. "Onlara yetmez mi, biz sana (Ey Muhammed) indirmiş bulunuyoruz ki, sürekli onlara okunup duruyor. Mutlaka onda bir rahmet ve hikmet var, iman edecek bir kavim için" (29:51) ayeti kerimesinde belirtildiği gibi, imanın eksiksiz olarak kazanılması için, Allah'ın son mesajı olan Kur'anı Kerim'in iyi anlaşılması, iyi öğrenilmesi, onun hükümlerinin noksansız ve doğru olarak uygulanması gerekir. Zariyat suresinin 56. ayetinde belirtildiği gibi, "İnsanın yaratılmasının hikmeti, Allah'ı tanıyıp ona ibadet ve kulluk etmektir." İnsana evrende yücelik kazandıran, Allah inancı ve Allah sevgisidir. Bu ise en üstün yanımızdır. İnsana bu kutsal yanını öğreten, onu bütün çıkmazlardan çıkartan, insanı en değerli yaratık haline getiren de, Resûlullah Efendimizdir.

Allah'ın sanatını, insan oluşumuzun üstünlüğüne yakışanı derin bir duyarlılıkla seyreder, her an ona şükrederiz. Bütün evrenlerin en üstün yaratılmışı olan Resûlullah Efendimizin, bu son İslam Peygamberinin en büyük mucizesi olan Kur'anı Kerim'in yolunda ve Peygamber Efendimizin sünneti seniyelerinin ışığında, akılcı, bilimsel ve tam bir imanla, müslüman oluşumuzun şükrünü yaşarız.

Yalnız İslam âlemi değil, Hıristiyan, putperest, ateistlerden de birçok düşünür, âlim, bilim adamlarının, Allah'ın varlığı, birliği, Resûlullah'ın büyüklüğü, Kur'anı Kerim'in erişilmez üstünlüğü hakkında pek çok araştırma, inceleme ve düşünceleri vardır. Bunlardan çok sınırlı bir parçası özetlenerek aşağıya alınmıştır. Tam bir imana erişememiş, İslam'ın yüceliğini daha anlayamamış kalplere belki bir uyarı olur. Hidayet Allah'tandır.

Kant: Görülen her varlık, görünmeyen yaratıcının gölgesidir. İnsanlar gerçeği görmek zorundadır. Fakat Allah'a imanda zaaf gösteriyoruz. Tıpkı güvercinin uçmak için, on uçuran havayı itmesi gibi.

Oscar Wilde: Uzun yıllar inkârcı tutumundan dolayı bunalımlara girmiş, ölmeden önce bir dostuna yazdığı mektupta şöyle demiştir: "Şimdi çok mutluyum... Tanrı'ya inanıyorum. Meğer O'nu fikir bunalımları içinde tartışmak ne cinnetmiş ve O'na inanmak, teslim olmak ne güzelmiş..."

Dr. A.H. Cronin: Kâinatı, onun sırlarını, nizamının inceliklerini, büyüklüğünü, parlaklığını düşündüğümüz zaman, elbette yaratıcı bir İlâh da düşünmeniz gerekir. Âleme bak ve araştır. Hayatın seyrini ara. Kapalı bir muamma ve derin bir sırla karşılaşacaksın. Bunun yokluktan çıkması mümkün değildir. Çünkü, yoktan bir şey çıkmaz.

Sir James Jeans: Büyük bir astronomdur. O da şöyle diyor: "Yıldızların nizamını, tesadüfün kurmasına imkân yoktur."

Abraham Lincoln: Göğe bakıp da kâinatın azametini gördükten sonra, Allah'a inanmayana hayret ederim...

Laplace: Güneş sistemindeki gök cisimlerini, bunların kesafetini, çaplarını, yörüngelerini koyan gezegenlerin güneş etrafında, uydularının da gezegenler etrafında dönüş zamanlarını sınırlayan kudret, Allah'ın istemesine bağlı kudret, devamlı bir düzendir ki, bunun rastlantıya bağlı olması imkânsızdır. Allah'ın varlığı kesin ve tartışmasızdır.

Prof. Finkelstein: Büyük bir fizyologdur. Der ki: "Zekâ, kendini idrak edemez. Son noktasındaki idraki de idrak edecek bir zekâ lâzım. Ancak bizden üstün evren zekâsı bu sırrı çözebilir. Zekâdan üstün bir kuvvet, Tanrı'nın kendisidir."

Einstein: Sonsuz boyutları bilmedikçe, Tanrı görünmez ve bilinmez... Ancak o vardır. Ve insanları evrende bir görevle yaratmıştır.

Dirac: Evren çok üstün bir matematik nizam içindedir. Bu nizam, yaratıcının üstün bilincinde şekillenir.

Edison: Hiçbir keşif, otun toprağı yarıp çıkması kadar üstün olamaz. Zira otu Allah yaratmıştır.

Schwartz: Allah, evrenin her zerresinde gizli, kendinden kaçılmayan bir ahengin ruhudur...

Fermi: Nükleer matematikçidir. Allah'ın atom matematiğine hayran olmuş, nükleer matematiği kurmuştur. Diyor ki: Gerçek bir bilinmezi çözmek için, onun bilinçle kurulduğundan yola çıkarak, mantık silsilesini kurarak, çözüme gidilebilir. Bu da tek yaratıcı Allah'ın varlığının kanıtıdır.

Heisenberg: Bilinmeyen nükleer bilinç, tüm fizik problemlerini çözdürüyor. Bu güç de yalnız Allah'tır.

Broglie: Evrenin yaratıcısı olan Allah, Kuant'ı seçti.

Sokrat: Gözlerin en yüksek noktada evreni seyrettiğini, yaratılıştaki hikmeti görmüyor musun? Büyük Yaratıcı, her hadisede sanat ve intizamı ile kendini haykırıyor. O olmasaydı, ağız besinlerin çıkış noktasına yakın olurdu. Ben görünmeyen mutlak yaratıcıya inanıyorum.

Daha binlerce bilim adamı, düşünür, kâşif, âlim, yazar, devlet adamı vb. kişiler de Allah'ın varlığı, birliği üzerinde tartışmasız bir inanç sahibidirler. Ne var ki sıradan bilim adamlarından bazıları da, yarı aydınlardan inançsızlarla el birliği ederek, Allah'ı inkâr etmeyi bir üstünlük sayarak, inananları ibadetlerinden dolayı suçlayarak sapıtmışların öncüleri olmaktadırlar. Bizim dileğimiz, Allah'ın izni ile onların da doğru yolu bularak, hem kendilerinin, hem de çevrelerinin aydınlığa, mutluluğa, huzura ve Allah'ın ilmine ulaşmalarıdır.

Resûlullah Efendimiz ve Kur'anı Kerim hakkında Hıristiyan âleminin önde gelen düşünür, bilim adamı, tarihçi, fizikçi ve matematikçilerinden bazıları da şöyle demektedirler.

Geçen yüzyılın en büyük düşünürlerinden olan Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Düşüşü* adlı eserinde der ki: "Muhammed'in getirmiş olduğu yeni inanç, belirsizliğin şüpheciliğinden arınmış ve Kur'an da Allah'ın birliğine muhteşem bir tanıktır." Bu açıklamaları ile hem Resûlullah'ı, hem de onun mucizesi olan Kur'anı onaylamıştır. Gene geçen yüzyılın en büyük düşünürlerinden olan Thomas Carlyle ise, *Kahramanlar ve Kahramanperestlik* adlı kitabında, "Peygamber Olarak Kahraman" adlı bölümde Resûlullah hakkında şöyle der: "Böyle bir kişinin sözleri, doğanın kendi yüreğinden dolaysız gelen bir sestir. İnsanlar her şeyden daha fazla ona kulak vermelidir. Diğer bütün şeyler, onun karşısında boş sözdür. Başka bir deyimle Muhammed'in konuştuklarıyla karşılaştırıldığında, o sözler boş, anlamsız, gerçek dışı ve saçmalıklardır." Kur'an'a ve Muhammed'e gönül veren bu büyük düşünür, Kilise'nin baskı ve teröründen dolayı bir Anglikan Hıristiyanı gibi gömüldü. Büyük bir Hıristiyan misyoneri olan Rev. R. Bosworth Smith ise, *Muhammed ve Muhammedizm* adlı kitabında, Kur'anı Kerim ve Hz. Muhammed hakkında müspet yönde tanıklık etmek zorunda kalır. Der ki: "Muhammed öğrenim görmemiştir. Okumayı ve yazmayı bile doğru dürüst bilmez. Buna rağmen O öyle bir kitabın yazarıdır ki, yasaların şifresidir. Ortak duaların tek kitabıdır. Bir rehber ve insanlığa yol göstericidir. Bütün bu özellikler, bu kitapta yazılıdır. Günümüzde yaşayan tüm insanların altıda biri tarafından, usul ve üslup sadeliğinin bir mucizesi olarak hürmet ve saygınlıkla kabul edilir. O, Muhammed'in mucizesidir. Ve Allah'ın ona verdiği gerçek ve büyük bir mucizedir." Böylece İslamı, İslamiyeti nasıl gördüğünü de açıklamış olmaktadır.

Ünlü yazar ve tarihçi Fransız Lamartine de, Türklerin Tarihi adlı eserinde, Peygamber Efendimiz için beğenilerini şu sözlerle özetlemektedir: "Filozof, hatip,

peygamber, kanun koyucu, savaşçı, fikirlerin fatihi, akla uygun inançların, soyut dinlerin yenileyicisi, yirmi dünyevi ve bir kutsi imparatorluğun kurucusu; işte Muhammed, budur. Bütün örnek ve modelleri katarak, insanın büyüklüğü onunla ölçülebilir. Ondan daha büyük insan yoktur. Muhammed, gerçekten en büyüktür. Bu, her türlü tartışmanın kesin olarak üstündedir." Böylece Resûlullah'ın yüceliğini dünyaya ilan etmiştir. Ne yazık ki, o da Kilise'nin terörüne boyun eğmiştir.

İslamiyetin adaletini ortaya koyan, yeryüzü dinler tarihi araştırmacısı, pedagog ve sosyolog olan John Davenport ise, *Hz. Muhammed ve Kur'anı Kerim* adlı eserinde diyor ki: "Müslümanlık, hiçbir zaman herhangi bir dinin esaslarına müdahale etmemiş, hiçbir vakit de bizdeki gibi bir Engizisyon kurmamıştır. Asla kimsenin dinini değiştirmeyi de hedef tutmamıştır. Müslümanlık kendini dünyaya takdim etmiş, ama kimseyi zorla din değiştirmeye, mahkemelerde yargılamaya ve engizisyon işkencelerine layık görmemiştir. Bu yüzden ve diğer bilimsel gelişmeler yönünden de Avrupa, müslümanlara çok şey borçludur. 'İnsanlar eşittir' fikrini getiren müslümanlığın uyarısı ile ve Haçlı seferleri sırasında yıkabildiğimiz derebeylikler, aristokratların zulmü ve bunların üzerine kurabildiğimiz hürriyetimiz bir yana, şu gerçeği de hiçbir Batılı unutmamalıdır: Batıda cehalet, karanlık hüküm sürerken, İslam'ın düşünür, âlim ve bilginlerinden yararlanarak, ilmin en önemli dallarında, fende, matematikte, tıpta ve hatta astronomide kazandığımız bilgileri, İslam bilginlerinden elde ettik. İbni Sina, İbni Rüşd, İbni Baytar, Ali Kuşçu, Farabi ve birçokları gibi. Bu bilginler eserleriyle Batı'ya yön vermiş, ışık tutmuştur. Hz. Muhammed'in 'şan ve şeref servette değil, irfandadır' anlamındaki sözleri de İslam âlimlerini, düşünürlerini, dünyanın her yanında ilim ve irfan araştırmaya yöneltmiştir."

Amerikalı psikanalist Jules Masserman, Time dergisinin 15 Temmuz 1974 tarihli sayısının özel köşesinde "Liderler Nerede" başlıklı yazısının içinde, tarihi şahsiyetleri incelemiş ve şu sonuca varmıştır: "Bütün zamanların en büyük lideri, Hz. Muhammed idi." Bir Yahudi olarak, kendi peygamberi Hz. Musa'yı ikinci sıraya koymuştur. Bu ise çok dikkat çekicidir. Gene Amerikalı astronom, tarihçi ve matematikçi olan Michael H. Hart, 572 sayfalık *Tarihte En Büyük Yüz Kişi* adlı kitabında, birinci sıraya Hz. Muhammed'i layık görerek, kendi kurtarıcısı olan Hz. İsa'yı üçüncü sıraya koymuştur.

Demek oluyor ki, aklın yolu birdir. Kur'anı Kerim, Allah kelamıdır. Resûlullah, Allah'ın son elçisi ve Kur'an, onun Allah katından vahiy yoluyla indirilmiş mucizesidir. İslam, son ve gerçek dindir. Akılcıdır, bilimseldir, her türlü zannın ötesindedir. Bizim yapacağımız şey ise, bir elimizde Kur'an, diğer elimizde mantık, Resûlullah'ın sünneti seniyelerinin ışığında inanmayanları, sapıklık ve dalalet içinde olanları İslam'a çağırmaktır. Şu ayeti kerimenin emrince: "Herkesi hikmet ve bilgelikle Rabbinin yoluna çağır" (16:125). Çünkü yüce Allah buyuruyor ki: "Biz seni hidayet ve hak dini ile gönderdik. Onu bütün dinlerin üzerine çıkarasın diye. Müşrikler onu istemese de" (61:9).

Allah'ın rahmeti ve bereketi hepimize olsun... Âmin.

NEFSİN ARITILMASI

İnsanı Kâmil

Hiç şüphe yok ki Peygamber Efendimiz, İnsanı Kâmil'in, yani mükemmel insanın, en birinci ve eşsiz örneği idi. Önceki peygamberler de derecelerine göre, birer kâmil kişi idiler. Kim ki Peygamber Efendimizin bildirmiş olduğu prensiplere uyar, İslam dininin gereklerini hakkıyla yerine getirir, onun gösterdiği yoldan gider, o da kâmil bir kişi olma bahtiyarlığına erişebilir.

Bunun yolu ise, nefsle savaştır.

İnsan, normal olarak nefsi emmare seviyesinde bulunur. Bu nefs tezkiye edilmeli (arıtılmalı), terbiye ve ıslah edilmelidir ki, saflaşsın, nefsi safiye ya da nefsi kâmile haline gelebilsin.

Bunun kolay bir uğraş olduğunu sanmayınız! Tüm kötü ahlakları kendinde toplamış olan nefsi emmare, sizinle bütün gücüyle, ölümüne dek savaşacaktır. En amansız bir düşman gibi sizi pusuya düşürecek, en güvendiğiniz taraftan, en ummadığınız bir anda sizi yere serecektir. Peygamber Efendimiz, en zorlu bir savaşın dönüşünde şöyle buyurdular: "Şimdi küçük savaştan, en büyük savaşa *(cihadı ekber)* gidiyoruz." Etrafındakiler: "Aman Efendim", dediler, "şu yeni çıktığımız savaştan daha yaman hangi savaş olabilir ki?" Allah'ın Resûlü şöyle buyurdu:

"Nefsimizle savaş."

Ancak, korkmayınız! Nefs düşmanının korkunçluğu, sizi yıldırmasın, ümitsizliğe düşürmesin. Allah, Kur'anı Azimüşşan'ında müjdeliyor: "Nefsini arıtan, temizleyen, mutlaka umduğuna kavuşmuş, kurtuluşa ermiştir" (91:9); ve: "Allah temizlenenleri sever" (9:108). "Kendini pâk tutan, Rabbini zikredip namaz kılan, elbette umduğuna, kurtuluşa ermiştir" (87: 14-15).

O halde yapılması gereken şey, nefsimizi öldürmektir. O bizi mahvetmeden, biz onun hakkından gelmeliyiz. Kur'an'da şöyle buyuruluyor: "Nefslerinizi öldürün" (*faktülu enfüseküm:* Bakara, 2:54). Peygamber Efendimizin hadisi şerifi de buna işarettir: "Ölmeden evvel ölünüz" *(mutu kable en temutü)*. Hemen belirtelim ki, burada kastedilen katiyen intihar etmek, birbirini öldürmek ya da başka bir şey değildir; aksi halde "ölmeden önce" nasıl ölünebilir ki? Hayır; burada kastedilen, nefsin *emmare*'liğini, yani buyurganlığını, bencilliğini öldürmektir. Benliğimizin kötü taraflarını öldürmeliyiz; kötü ahlakını ıslah etmeliyiz; kötü huylarını ayıklamalıyız. Ta ki onu tamamen arıtana, tam saflığa eriştirene kadar. İşte o zaman, Abdülkadir Geylani Hz.'nin belirttiği gibi, "Nefslerinizi öldürmeyiniz" çağrısı gelir (*lâ taktülu enfüseküm:* Nisa 4:29, Enam 6:151). Savaş bitmiş, nefis yenik düşmüştür. İşte o zaman, şimdiye kadar şu ya da bu yönden devamlı isyan içinde olan nefs, nihayet Rabbini tanır; onun

bütün emirlerine boyun eğer. Peygamber Efendimizin hadisi gerçekleşir: "Nefsini bilen, Rabbini bilir" *(men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu)*.

Peygamber Efendimiz buyurdular: Her insanın bir şeytanı vardır." Ashabı bu sözün üzerinde düşündüler, taşındılar, sonra çekine çekine sordular: "Sizin de şeytanınız var mı, Allah'ın Resûlü?" Efendimiz cevap verdiler: "Var! Hem de benim şeytanım, hepinizinkinden daha yaman, daha zorludur." Ashabı şaşırdılar: "Aman Efendimiz nasıl olur? Sizden daha üstün ahlaklı, Allah'ın emirlerine sizden daha iyi uyan kim var?" Efendimiz gülümsediler: "Ben onu müslüman ettim."

İşte bu, müslümanlığın doruğudur.

İlmi Ledün

Ledün ilmi, sırlar ilmidir; Gayb (görünmezlik) âlemine ait bilgilerdir. İnsanlığın büyük çabaları sonucu, bugün ilim ve teknik, doruğuna ulaşmıştır. Çağdaş bilim ve teknik, tamamen madde âleminin araştırılmasına yöneliktir. Fakat tabiattaki her olayın, insanların her teknik buluşunun, iç dünyamızda, yani mana âleminde, bir karşılığı, bir eşdeğeri vardır. Yüce Allah, Kitab'ında buyuruyor: "Biz onlara ayetlerimizi (yani işaretlerimizi) ufuklarda (dışarıda) ve kendi nefslerinde göstereceğiz" (41:53). Şu halde, dış dünyada gözlediğimiz her olayın ve buluşun, kendi iç dünyamızda da tekabül ettiği bir gerçek vardır. Bu açıdan bilimin keşfettiği her sır, ilmi ledünden bir parçadır; ancak biz, onun iç manasını kavrayamıyoruz. Diğer bir deyişle, ledün ilmine biz de sahip olabilirdik, eğer dışarıdaki olayların içyüzüne vâkıf olabilseydik.

Peygamber Efendimizden rivayet edilen bir hadis şöyledir: *"Eşbahiküm ervahiküm, ervahiküm eşbahiküm."* Yani bedenler (son çözümlemede) ruhlardır, ruhlar da bedenlerdir. Bu söz hem tevhid (birleme) anlayışı ile bağdaşır, hem de fiziksel dünyanın yasalarının ruhsal dünyada, manevi dünyanın yasalarının da maddi dünyada birer karşılığı olacağını gösterir. O halde madde bilimlerinde ilerlemek, doğru bir yorumlama sağlanabilirse, manevi bilimlerde de ilerleme sağlar.

Bu düşüncelerden hareketle, nefsin saflaşması ile dış dünyadaki bir olay arasında bir benzetme kurabiliriz. Kömürün elmas haline gelmesi, bazı yönlerden nefsin arıtılması olayını andırmaktadır. Bilindiği gibi kömür, çok eski çağlarda ormanların toprak altında kalması ile meydana gelmiştir. Kömürün hammaddesi, odundur; ağaçlar, binlerce yıl boyunca toprak altında kalmışlar ve sonunda kömürleşmişlerdir. Ancak bu, kömürün elmas haline dönüşümünü açıklayamaz.

Bunun gerçekleşebilmesi için, kömürün (grafit) yerin çok altında, çok yüksek sıcaklıklara (3 bin dereceden fazla) ve basınçlara (yüz bin atmosferin üstünde) maruz kalması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, kesinlikle kolay bir iş değildir. Zaten elmasın ender oluşu ve değeri de buradan kaynaklanmaktadır. Fakat kömür bu şartlara uğrarsa, sonuçta yapısı değişir ve kristalleşir: Ortaya çıkan sonuç, elmas, yani saf karbondur. Kapkara kömürün yerini, ışıl ışıl parlayan, saydam elmas almıştır. Saf olduğu için de, yandığında hiç kül bırakmaz.

İşte nefsini arıtan herkesin yaptığı, belki de İnsanı Kâmil'in "elmas bedeni"ne kavuşmak için çaba sarf etmeye benzetilebilir.

BİR ZİKİR SENFONİSİ: KÂİNAT

"Yedi gök, yerküre ve bunların içindekiler Allah'ı tespih ederler. Hiçbir şey yoktur ki, O'nu överek tespih etmesin. Fakat siz onların tespihlerini anlayamazsınız."

– Kur'an, 17:44

Ayeti kerimede belirtilmiş olduğu gibi, tüm varlıklar her an Allah'ı tespih etmekte, yani zikretmektedirler. Bu zikir, insanlar tarafından görülüp algılanamamaktadır. Bununla birlikte, onu en azından anlamak yönünde bir adım atamaz mıyız?

İşe kalbimizden başlayalım. Kalbimiz, tıpta "sistol" ve "diastol" adı verilen bir ritim içinde çarpmaktadır. Ve biz farkında olsak da, olmasak da, dakikada ortalama 80 defa: "Al-lah-Al-lah..." demektedir.

Nefes alıp verişimiz de böyledir. Ciğerlerimiz her nefeste "Al" diye dolmakta, "lah" diye boşalmaktadır.

Hayatımız, kalbimizin ve ciğerlerimizin bu zikrine bağlıdır. Onlar olmazsa hayatımız da olmaz.

Buradan giderek, doğadaki bütün ritmik hareketleri bir zikir olarak görmek mümkündür. Tabiattaki bütün varlıklar, devamlı tekrarlanan hareketler içindedir ve bu hareketler, her tekrarlanışta bir zikir oluşturmaktadır. Her ritmik hareket, bir zikirdir.

Dünya, kendi etrafında 24 saatte bir kere dönmekte ve böylece bir gün oluşmaktadır. Bu günün bir kısmı gündüz, bir kısmı gecedir. Dünyanın "Allah" zikri, uzun süren bir zikirdir.

Dünyamız, güneş etrafında yılda bir kere dönmektedir. Bu sayede mevsimler oluşmaktadır. Şu halde dünyanın ikinci zikri, daha da uzun süren, bir yıl süren bir zikirdir. Bu hareketiyle dünyamız, yılda bir defa "Al-lah" zikrini tekrarlamaktadır.

Güneş etrafında dönen diğer gezegenlerin de kendilerine göre değişik süreler alan "gün"leri ve "yıl"ları vardır. Bunlar, her tekrarda bir zikir oluşturmaktadırlar.

Havada uçan bir kuş, her kanat çırpışta bir zikir yapmakta, bu zikir üzerinde kanatlanıp uçmaktadır. Adeta "zikirden kanatlar" takınmıştır.

Tabiatta uzun süreli zikirler olduğu gibi, çok kısa süreli zikirler de vardır. Bunları incelemeye, ses dalgalarından başlayalım.

Havadaki moleküllerin titreşmesi, yani sürekli olarak gidip gelme hareketi yapmalarıyla, ses dalgaları oluşur. Bunlar saniyede 32 ilâ 16.000 titreşim yaptıklarında, insanlar için duyulur bir hâl alırlar. Demek ki her titreşim, bir zikirdir. Her dalganın tekrarlanan çıkışı ve inişi, "Allah" isminin bir kere zikredilmesinden başka bir şey değildir.

Buradan elektromanyetik dalgalara geçiyoruz. Saniyede bir titreşime Hertz (Hz) adı verilmiştir. Radyo ve televizyonlarımıza kadar gelip orada ses ve görüntüye dönüşen dalgalar binlerce, milyonlarca, hatta milyarlarca Hertz mertebesindedir (kilo-, mega- ve gigahertz).

Gözümüze gelip dış dünyayı görmemizi sağlayan ışık ışınları (fotonlar) ise, çok daha yüksek frekanslara ve çok daha kısa dalga boylarına sahiptirler. Evet, fotonlar, saniyede trilyonlarca defa zikretmektedirler.

Evimizden çıktık, arabamıza bindik. Kontak anahtarını çeviriyoruz. Arabamızın motoru, dönmeye başlıyor ve her devirde bir kere "Allah" diyerek, tekerleri çeviriyor. Tekerler, her tam dönüşte bir kere, "Allah" lafzayı celalini tekrarlıyorlar. Arabamızın tekerlekleri bunu yapmasalar, şuradan şuraya gidemezdik.

Bize hayat ve canlılık veren güneşe dönelim. Güneş yüzeyinde 11 yıl arayla lekeler belirir. Güneşin bu zikri, 11 yıllık bir sıklıkla tekrarlanır.

Her tekrarı bir zikir olarak düşüneceksek, hareketle sınırlı kalmak zorunda mıyız? Madde, enerjinin, yani hareketin donmuş şeklidir. En azından Einstein, böyle diyor. Kendimizi küçültelim, küçültelim; maddenin temel zerreleri olan atomlar âleminde dolaşmaya başlayalım. Bir madde parçasına girdik, karşımıza kocaman bir dünya gibi bir atom (ya da molekül) çıktı. Onun yanından geçiyoruz.

Sonra aynısından bir tane daha, sonra bir tane daha... Bir tespihin taneleri gibi yan yana dizilmiş sayısız atom.

Milyonlarca, milyarlarca defa bu olay tekrarlandığı vakit, maddeyi de zikrin donmuş şekli olarak düşünmeye başlarsak yanılmış olur muyuz?

Maddeyi "zikrin donmuş hâli" gibi değerlendirmek, bize sürekli tekrarlanan desenleri ve simetriyi bir zikir olarak düşünme kapılarını açar. Bunun en basit örneği, kristallerdir. Bir kristal, son derece simetrik bir düzen içinde ve belirli geometrik şekiller çerçevesinde, basit ya da karmaşık bir molekülün sürekli tekrarından oluşur. Burada mümkün olan diğer bir nokta, Esmaül Hüsna'yı (Allah'ın en güzel isimlerini) ve bütün diğer Esma'yı bu çerçeve içine alabilmektir. Örneğin bir molekül, Allah'ın Rahman, Rahim... gibi isimlerini, tek tek ya da bunların bir bileşkesi olarak temsil edebilir. Böylece her farklı kristal, Allah'ın isimlerinin farklı bir zikri gibi düşünülebilir. İslam sanatındaki geometrik desenler de, gene farklı isimlerden oluşan "durgun bir zikir" olarak görülebilir.

Çağdaş bilim, bize hayatın temel taşının DNA molekülü olduğunu göstermiştir. Bu molekül, "İkili sarmal" şeklindedir. Yani helezon şeklinde iki molekül zinciri, birbiriyle irtibatlanarak daha büyük DNA molekülünü oluşturur. Burada da helezon yapısı, sürekli tekrarlanarak bir "zikir zinciri" oluşturmaktadır. O halde bütün canlılar, canlılıklarını, sürekli tekrarlanan bu zikirden almaktadırlar.

Buraya çok azını almış olduğumuz bu örnekler, sonsuz derecede çoğaltılabilir. Ve böylelikle, görürüz ki, kâinatın tamamı, "Allah" zikrinin sonsuz çeşitte, sonsuz tekrarından oluşan bir "zikir senfonisi"nden ibarettir. Her varlık kendi yaratılış özelliklerine uygun bir şekilde, kendi zaman birimine göre zikretmektedir. Ve bu biteviye tekrarlar, evren dediğimiz varoluşun dokusunu örmektedir.

Bunların içinde zikrin en efdali, en üstünü, insana verilmiştir. İnsan imanıyla, ilmiyle, tıbbı ile, tekniği ile, bütün varlığı ile Allah'a bağlıdır. O halde bilinçli olarak zikretmek, kâinat senfonisine insanın faal katılımını sağlayacaktır.

İnsan dışındaki tüm varlıkların, hatta insanın kendi bedeninin zikirleri, irade dışıdır; Allah tarafından tüm evrene programlanmış olarak sürüp gitmektedir. İnsanın kendi bilinciyle, iradesiyle zikretmesi ise, kâinatın sayısız zikirlerine aktif olarak katkıda bulunması demektir. İnsan, yaptığı zikirlerin yoğunluğuna, derinliğine ve mükemmelliğine göre, kâinatın yaptığı zikirlerin başka bir seviyesine eşlik etmiş olur. İnsanın zikri, müzik aletleri ile çalınan bir parçaya bir şarkıcının eşlik etmesi gibi, kâinatın zikir senfonisinin tamamlayıcı unsurudur. Önem önceliği ise, insanın zikrindedir; çünkü assolistin söylediği şarkıya, müzik aletleri tamamlayıcı derinliği kazandırırlar.

DUA, TÖVBE VE İSTİĞFAR

Dua, kader sistemi içinde yer alan çok önemli bir olaydır. Ne kadar çok dua edersek, ahiret hayatında o kadar faydasını görürüz. Cenabı Allah, kulunda ortaya çıkaracağı pek çok özellikleri dua etme şartına bağlamıştır. Takdir ettiği pek çok şeye duayı sebep saymıştır. Bu yüzden, "Dua müminin silahıdır" denmiştir. Peygamber Efendimiz buyuruyor: "İçinizden her kime dua kapısı açılmışsa, muhakkak ona rahmet kapıları da açılmıştır. Dua, inen ve inmeyen belalara karşı faydalıdır. Ey Allah'ın kulları, duaya sımsıkı sarılınız."

Dua edebilmenin ilk şartı da Tövbe ve İstiğfar etmektir. Cenabı Allah'ın kulunu bağışlamasında Tövbe, çok önemli bir yer tutmaktadır. Birçok ayeti kerimeyle bildirilen bu uyarıda, *Şirk*'in, yani Allah'a eş koşmanın, başka tanrı edinmenin dışındaki bütün suçların bağışlanabileceğini bildirmektedir.

Allah isminin anlamını iyi bilmek, hayatımızın akışını buna göre yönlendirmek gerekmektedir. Tövbe yoluyla nefsin kötü sıfatlarından, yani nefsi emmareden kurtulur ve salih ameller işlemeye yöneliriz. Bir hadiste "Tövbe etmek istedikleri halde tövbe edemeyenler, helak oldular" buyuruluyor. Şuara suresinin 25. ayetinde ise mealen: "Cenabı Allah kullarının tövbelerini kabul ve dilediğini affeder" buyuruluyor. Resûlü Ekrem Efendimiz: "Hak Teâlâ hazretleri katında, tövbe edenlerin seslerinden daha sevgili ses yoktur. Tövbe eden kul bir kere: Ya Rab dese, Arş üzerinden: Lebbeyk ya kulum, dile benden ne dilersen, şimdi sen benim katımda bazı meleklerim gibisin; diye nida gelir" buyuruyor. Sıratı Müstakime ulaşmanın yolu da tövbeden geçiyor. O halde tövbeyi geriye bırakmadan, hayatımızın bir parçası haline getirmeliyiz.

Tövbe edemeden ölenler, kabirde, diriyken yaptıklarının sonuçlarını yaşamaktadırlar.

Tövbe, insanın yaptığı yanlışlıklardan dolayı gerçekten pişman olarak ve bir daha yapmayacağına inanarak bağışlanmayı dilemesidir. Peygamber Efendimiz buyuruyor: "Gerçek şu ki: Kalbim örtülür de ben yüz kere Allah'tan af dilerim." Hakkı hakkıyla müşahede edememek, kalbin kararmasından, örtülmesinden duyulan üzüntü, tövbeyi gerektirmektedir. Dua edebilmek için, gönlü arıtmak gerekir. Gönlümüz her türlü yanlışlıklardan kurtulmadıkça, duamız da ihlaslı olmaz. İnsan yeryüzünde Cenabı Allah'ın halifesi olarak yaşıyorsa, kemale ulaşmasına engel olan hallerden Tövbe ve İstiğfar ederek uzaklaşması gerekir. Cenabı Allah'tan bilerek, isteyerek ve edeple özür dilemek, istiğfardır. Cenabı Peygamber Efendimiz, pek çok değişik dualarla istiğfar etmişlerdi. Bunlardan bazısını hayatımıza geçirmenin faydaları, hiç şüphe yok ki görülecektir. Estağfirullah'a başlamadan önce, şu dualardan birinin ya da hepsinin okunmasını Peygamber Efendimiz işaret buyurmuşlardır:

Subhanallahî ve bi hamdihi adede halkıhî ve rızâe nefsihî ve zinete arşihî ve midâde kelimatihî. (Allah'ı halk ettiklerinin sayısı, razı olacağı arşının ağırlığı ve kelimelerinin sayısınca kendi hamdiyle tesbih ederim.)

Rabbi inniy zalemtu nefsiy zulmen kebiyra ve lâ gafiruz zunûbe illâ ente fağfirliy mağfireten min indike verhamniy, inneke entel gafurur rahiym. (Rabbim, nefsime büyük zulümde bulundum. Nefsimin gerçek hakkını veremedim. Bu suçumu da senden başka bağışlayacak yoktur. İndinden gelen bir bağışlayıcılıkla beni bağışla, merhamet et. Şüphe yok ki sen bağışlayıcı ve rahimsin.)

Peygamber Efendimizin Ebu Bekir Sıddık Hazretlerine tavsiye ettikleri bir dua da şudur:

Estağfirullahilleziy lâ ilahe illâ Hûvel Hayyul Kayyum ve etubu ileyh. (Allah'tan bağışlanma diliyorum. Tanrı yoktur. Yalnız Hay ve Kayyum olan Allah vardır. Tövbem ve sığınmam onadır.)

Tövbe ve istiğfardan sonra, sıra dualarımızı yapmaya gelir. Hayatımızı kolaylaştıran, dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştıran ve mana âleminin ışıklarını bize yansıtan, dualardır. Her türlü hacetimizi yalnız Cenabı Allah'a sunarız. Ondan başka sığınacak yerimiz, çalacak kapımız yoktur. Bunun için dualarımızı Kur'an diliyle, ama manasını da bilerek yapmalıyız. Cenabı Allah'ın Hacet kapısını, ancak onun kelamının şifresi ile açabiliriz.

Din âlimlerinin bize bildirdiği pek çok dua örnekleri bulunmaktadır. Hepsinin ayrı ayrı yeri ve önemi vardır. Takvâ ehlinin işaretinden bize ulaşan bilgiler, Esmai Hüsna'nın yanı sıra, İsmi Azam olması kuvvetle muhtemel olan dualarla yapılan yakarışların Cenabı Allah tarafından hoşnutlukla karşılanıp kabul göreceği yolundadır. Bunlar şunlardır:

1. *Allah*
2. *Lâ İlâhe İllallah*
3. *Er Rahmanir Rahim*
4. *El Hayyul Kayyum*
5. *Allahû Rahmanir Rahim*
6. *Allahû Lâ ilâhe illa hu vel Hayyül Kayyum*
7. *Lâ ilâhe illa Hu vel Hayyul Kayyum*
8. *Rabb*
9. *Allahû Lâ İlâhe İllâ Huvel Ahadüs Samed Elleziy Lem Yelid ve Lem Yuled ve Lem Yekün Lehu Küfüven Ahad.*
10. *El Hannan, El Mennan, Bedius Semavati Vel Ard, Zül Celâlî Vel İkram*

Rahman ve Rahim olan Allah, her şeyin doğrusunu bilir. Bütün hamd ve senalar O'nadır. İlmi ledün ve ilmi zâhir ile süsleyip âlemlere rahmet olarak gönderdiği Resûlullah Efendimiz hürmetine, bizi istikamet üzere ve sıratı müstakime ulaştırırsın. Gayret bizden, hidayet Allah'tandır. Âmin.

DUALARIMIZ

Dualarımız Niçin Kabul Olunmuyor?

Yüce Rabbimiz, ayeti kerimesinde, "Bana dua edin, size icabet edeyim" buyurmaktadır. Fakat birçok duamızın kabul edilmediği de bir gerçektir. Bunun sebebini büyük veli İbrahim Ethem Hazretleri'nden sorduklarında, şöyle cevap vermiştir:

– Kalbiniz on şeyden ölmüştür:

1) Allah'ı tanırsınız ama, hakkını edâ etmezsiniz.
2) Allah'ın kitabını okudunuz ama, onunla amel etmediniz.
3) İblis'in düşmanlığını iddia edersiniz ama, ona tâbi olursunuz.
4) Resûlullah'ın sevgisini iddia edersiniz ama, onun izini ve sünnetini terk etmişsiniz.
5) Cennetin sevgisini iddia edersiniz ama, onun için amel etmezsiniz.
6) Ateşten korkuyoruz, dersiniz ama, günahlardan çekinmiyorsunuz.
7) İnanırsınız ki, ölüm haktır ama, ona karşı tedbir almıyorsunuz.
8) Başkalarının ayıpları ile meşgul olursunuz ama, kendi ayıplarınızı terk etmezsiniz.
9) Allah'ın verdiği rızkı yiyorsunuz ama, Allah'a şükür etmezsiniz.
10) Ölülerinizi gömersiniz, ama onlardan ibret almazsınız.

Dualarımızın Kabulü İçin:

– Besmele ile başlayınız.
– Başlarken ve bitirirken Yüce Rabbimize hamdü senada bulununuz.
– Resûlullah'a salavat getiriniz.
– Çokça tövbe ediniz.
– Saygı, sevgi, ümit ve korku ile dua ediniz.
– Kul haklarını ödeyiniz.
– Dualarımız genel olmalı.
– Kalp katılığı olmamalı.
– Beddua etmemeliyiz.

Şefkat ve merhamette güneş gibi ol.
Başkalarının kusurunu örtmekte gece gibi ol.
Sehavet ve cömertlikte akarsu gibi ol.
Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol.
Tevazu ve mahviyette toprak gibi ol.
Olduğun gibi görün, göründüğün gibi ol.

Hz. Mevlana (Lokman Hekim)

Gerçek âşık olan kişi
İçer ağuyu nûş eder
Topuğa çıkmayan çaylar
Deniz ile savaş eder

Dağlar nice yüksek ise
Yol, onun üstünden aşar
Derviş Yunus yolsuzlara
Yol gösterir hem hoş eder.

Yunus Emre

DUA

Yaratan Yüce Rabbimiz, sana hamdü senalar olsun.
Allahümme Salli alâ Seyyidina Muhammedin ve Alâ Ali Seyyidina Muhammed ve Sellim.
Bismillahirrahmanirrahim.

Allah'ım, lütfet ki gittiğimiz her yere barış götürelim. Bölücü değil, bağdaştırıcı, birleştirici olabilelim. Nefret olan yere sevgi, yaralanma olan yere affedicilik, kuşku olan yere inanç, ümitsizlik olan yere ümit, karanlık olan yere aydınlık ve üzüntü olan yere sevinç saçıcı olmayı, bize lütfet Ya Rabbi.

Kusurları gören değil, kusurları örtenlerden; teselli arayanlardan değil, teselli edenlerden; anlayış bekleyenlerden değil, anlayış gösterenlerden, yalnız sevilmeyi isteyenlerden değil, *sevenlerden* olmamıza yardım et.

Yağmur gibi hiçbir şey ayırt etmeyip, aktığı her yere canlılık bahşedenlerden; güneş gibi hiçbir şey ayırt etmeyip, ışığıyla tüm varlıkları aydınlatanlardan; toprak gibi, her şey üstüne bastığı halde, hiçbir şeyini esirgemeyip nimetlerini herkese verenlerden olmayı bize lûtfet. *(Bu, Rahman sıfatına aittir.)*

Alan değil, veren ellerin, affedici olduğu için affedilenlerin, Hak ile doğan, Hak ile yaşayan ve Hak ile ölenlerin ve sonsuz yaşamda yeniden doğanların safanı katılmayı bize nasip eyle. Amin.

* * *

Allah'ım, Hz. Muhammed (SAV) ve O'nun hanedan ve yârânına olan Selamın, yarattıkların sayısınca, hoşnutluğun nisbetinde, arşın ağırlığınca, kelimelerin mürekkebi miktarınca olsun.

Allah'ım, bizi sana tevekkül edip gönül bağlayanlardan eyle. Bizler fakir kullarız, sen bizi zengin kıl. Bizler zayıflarız, sen bizi kuvvetlendir. Bizler günahkârız, sen bizi bağışla. Bizi razı olduğun din üzerinde sabit kıl.

Allah'ım, dünyada ibadet etme imkânını, günahlardan kaçma şuurunu, ahirette ise cennetini, cemalini görmeyi ve azabından selamette kalmayı diliyorum.

Ey her garibin sahibi, Ey her yalnızın gönüldaşı!

Benim hem dünyada hem ahirette dert ortağım ve yârim sensin.

Canımı müslüman olduğum halde al, nefsimi ıslah eyle. Dert ve şikayetlerin son durağı sensin. İsteklerin gayesi de sensin. Sen şu isteklinin gözyaşına merhamet et.

Rabbim, sen yegâne sahip iken ben kime sığınayım? Sen yegâne iyilik edici iken, ben kimden yardım bekleyeyim?

Allah'ım, razı olduğun şeyleri yapmayı bize nasip et. Sana olan ibadetimiz ile bizleri diri eyle.

Rabbim, duamı reddetme. Beni kendi güç ve kuvvetime terk etme. Acizliğime merhamet et. Fakirlik ve perişanlığıma acı. Bize layık olduğumuz şekilde muamele etme.

Yüzümüzü senden başkasına secde etmekten koruduğun gibi, ellerimizi de senden başkasına açmaktan koru.

Allah'ım, Salat ve Selamın, Efendimiz Hz. Muhammed'e (SAV) ve onun Âl ve Ashabına olsun. Öyle bir salat ki, bizi her türlü korku, belâ ve benzeri şeylerden kurtarsın. Bizi bütün ayıp ve kusurlardan, günah ve isyanlardan temizlesin ve bütün günahlarımızın affedilmesine sebep olsun. Âmin.

* * *

Allah'ım, azabından rızana, affına, senden yine sana sığınıyorum. Sen kendini yücelttiğin gibi ben seni yüceltemem.

Allah'ım, doğu ile batıyı birbirinden uzak tuttuğun gibi, beni de günahlardan uzak tut.

Allah'ım, sonunda küfür olmayan bir iman ve yakin, dünya ve ahirette şerefini kazandıracak bir rahmet ihsan et.

Allah'ım, bize bizimle günahlarımız arasında engel meydana getiren bir korku, cennete ulaştıracak bir itaat, dünya musibetlerini kolaylaştıracak bir inanç ver.

Allah'ım, hayatımı her türlü hayrın artmasına, ölümümü her türlü kötülükten kurtuluşa vesile kıl.

Allah'ım, korkmayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefsten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım.

Allah'ım, bizleri hidayette olan ve hidayete ulaştıranlardan eyle.

Erzeli ömürden, cimrilikten, fakirlikten sana sığınırım.

Sana ibadet etmede, sana şükür etmede, seni zikir etmede bizlere yardımcı ol.

Allah'ım, sen affedicisin, affetmeyi seversin, bizleri de affet. Âmin.

* * *

Ey evvellerin evveli, Ey ahirlerin ahiri, Ey sağlam kuvvet ve güç sahibi, Ey yardım talep edenlerin Rahmanı, Ey merhametlilerin Merhametlisi, Ey semaların ve göklerin benzersiz mucidi, Ey Celal ve İkram Sahibi; beni ateşten koru.

Ey Aziz, Ey Kerim, Rahman ve Rahim olan Allah'ım, beni şiddetli azaptan kurtar. Âmin.

Allahümme Salli alâ Seyyidina Muhammedin ve Alâ Ali Seyyidina Muhammed ve Sellim.

Dualarımızın kabulü için el fatiha.
Âmin.

DUA

Yaratan Yüce Rabbimiz, sana Hamdü senalar olsun.

Allahümme Salli Alâ Seyyidine Muhammedin ve Alâ Ali Seyyidina Muhammed ve Sellim.
Bismillahirrahmanirrahim.

Allah'ım, Salih kulların senden ne iyilikler istemiş ise cümlesini senden isterim Salih kulların hangi şerlerden sana sığınmışlarsa, ben de o şerlerin hepsinden sana sığınırım. Ey Rabbimiz, bize dünyada iyilikler, ahirette iyilikler ver. Bizi cehennem azabından koru. Âmin.

Allah'ım, senden seni sevmekliği, seni sevenleri de sevmekliği, senin sevgi ve muhabbetine ulaştıracak amelleri senden dilerim, Yarabbim.

Dünya ve ahiret işlerimin cümlesini sana teslim ettim. Hayatımda ve ölümümde sana sığınırım Yarabbi.

Kazana razı, belâna sabırlı; nimetlerine şükredici kullarından eyle Yarabbi.

Beni nefsimin ve seni tanımayanların eline bir an dahi bırakma Yarabbi. Âmin.

Ey kendi Zâtiyle kaim olup varlığı kendinden olan, hiçbir şeye muhtaç bulunmayan, Celal ve İkram sahibi Allah'ım!

Selatü Selamın, en mükemmel bilgileri kendinde toplayan, Kutbu Rabbani, en üstün iman kaftanının nişanesi, cömertlik ve iyiliğin menbaı, semavi himmetler sahibi, ledünni ilimlere mazhar olan Sevgili Peygamberimiz Hazreti Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem'in üzerine olsun. Âmin.

Varlık âlemini yüzü suyu hürmetine yarattığın ve onun sebebiyle eşyaya ruhsat verdiğin, hikmetli Celalin ve keremli Cemalin olan Muhammed Mahmud'a ve onun hanedan ve yarânına, gerek şeriatta gerekse tarikatta onu takip edip kendisine dosdoğru uyanlara Salatü Selamın olsun. Âmin.

Allah'ım, biz Sevgili Peygamberimiz Hazreti Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem ile sana tevessül ediyoruz. Bizi, *Kâbe Kavseyn Ev Edna* sırrına mazhar olan Habibi Ekrem'in vasıtasıyla Zât, Sıfat ve İsimlerinin, Fiiller ve Eserlerinin hakikatına eriştir. Tâ ki senden başkasını görmeyelim, duymayalım, hissetmeyelim ve vücutta senden başkasını bulmayalım. Âmin.

Allah'ım, bizi, Sevgili Efendimiz Hazreti Muhammed Mustafa Aleyhis Selatu Vesselam'ın Makamı Mahmud'unda yükselen izzet ve şerefinde gark eyle. Bizleri O'nun Livaül Hamd diye bilinen Hamd Sancağı altında topla. Âmin Ya Muin.

Ve Selâmün Alel Mürselin, Velhamdülillâhi rabbil âlemin. Essalâtu Vesselâmu aleyke ya resûlallah, Essalâtu Vesselâmu aleyke yâ habiballah, esselâtu Vesselâmu aleyke yâ seyyidel evveline vel ahirin, Velhamdulillahi Rabbil âlemin. El Fatiha.

Yaratan Yüce Rabbimiz, Sana hamdüsenalar olsun.

Allahümme Salli Alâ Seyyidina Muhammedin ve Alâ Âli seyyidina Muhammed ve Sellim.

İSLAMDA EDEP

İslam dininin sahibi Yüce Allah, insanoğlunun nefsinin çemberinden kurtulmasının güçlüğünü azaltmak; anlaşmazlıklardan, düzensizliklerden, yıkımdan, zalimlikten, kendi koyduğu kuralları kendisinin bozmasından, dünya ve ahiret azabından onu korumak için, Kur'anı Mübin'in emir ve yasaklarına büyük bir ölçüde ahlak ve edep ekledi. Kur'an'la söylenip, hadislerle açıklanan bu yüce ahlakı ve ilâhi edebi, Peygamber Efendimiz'in zâtında gerçekleştirerek âlemlere sundu. "Şüphe yok ki sen ahlakın en büyüğüne sahipsin" (68:4) diyerek ilan etti. Peygamber Efendimiz de "Beni Rabbim terbiye ettiği için güzel terbiye etti" buyurarak, bu lütfu bizlere hatırlattı.

İslam, ruhları güzelleştiren, vicdanlara kudret veren yönüyle müslümanların elinden tutmasaydı, kendi kanunlarını kendileri koyup ilâhi vahyin dışına çıkan öteki toplumlar gibi olurlardı. İslamiyetteki şeriat hükümlerinin yanı sıra, Allah bu hükümleri pekiştirip güzelleştiren, edepleri kişiye ve topluma benimseterek müslümanları öteki toplumlardan ayıran üstünlükler bahşetti. Edeple ruhları güzelleşti, vicdanları arındı. Edeple kişinin ve toplumun ruhsal hastalıklarına ilaç bulundu. Kin, kıskançlık, hırs, intikam, tamah (açgözlülük) gibi toplumları çürüten ahlaki ve ruhsal hastalıklar tedavi edilerek, mümin olabilmenin sırları öğretildi.

İslamda edep, insanları başkalarına zarar vermekten men eder. Allah'a şirk (ortak) koşmayı nasıl affetmiyorsa, insanların başkalarına zarar vermesini de affetmiyor. Muhammedî Sünnet insanların, insanlara yaptıkları haksızlıklardan başka, bütün öteki canlılara yapacağı eziyetlerden de hesaba çekileceğini bildiriyor. Bu da her çeşit kul hakkının insanı, Allah katında şirk koşmakla eşit bir cezaya çarptıracağını açıklıyor.

İslamda edep, gönüllerdeki kin ve hasedin yerine sevgi, şefkat ve merhameti getiriyor. Af, hoşgörü, şükür, akrabayı ziyaret, yetimi, öksüzü ve kimsesizleri korumak, İslami edebin temel prensipleridir. İnsanın kötü sıfatlardan temizlenerek, kemal (olgunluk, mükemmellik) mertebesine ulaşması ise, Muhammedî sünnetin İslami ahlak ve edeple tamamlanması ile mümkündür. Edeple, iffet sahibi olunur. Her türlü kin ve günahtan sakınılır. "Allah indinde en üstününüz, yasak şeylerden en çok sakınanınızdır" (Bakara, 197).

Edep sahibi müslüman, emanete hıyanet etmez. "Ey müslümanlar, sakın bile bile Allah'a ve peygamberine hıyanet etmeyiniz, aranızdaki emanetlere de hıyanet etmeyiniz." (Enfal, 27). "Allah size emanetleri ehline vermenizi emrediyor" (Nisa 58). "Allah hainleri sevmez" (Enfal, 58). "Allah günaha düşkün haini sevmez" (Nisa, 107). "Onlar emanetlerine ve ahitlerine sadıktırlar" (Müminun, 8).

Edep sahibi mümin, merhametli ve sabırlıdır. Bu yolda Peygamber Efendimizin yaşayışı, en vazgeçilmez örnektir. "Allah'ın yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır. Ve en güzel tarzda onlarla mücadele et. Şüphesiz, Rabbin yolundan sapanı bilir ve doğru yolda olanları da bilir" (Nahl, 25). "Ey iman edenler, yalnız kendinize bakınız. Sizler doğru yolu tutmuşsanız, sapıklığa düşen kimse size zarar veremez" (Maide, 105). "Hak belli olduktan sonra hâlâ İslam'ı iptal için uğraşanların bütün delilleri, Allah katında bâtıldır" (Şura, 16).

Gereğini yerine getirerek Allah'a güvenmek, yani kanaat sahibi olmak; helal yolla kazandıklarına razı olarak, başkasının malına göz dikmemek; cömertliğe, kereme, şefkate gönül vermek de, İslami Ahlakın edeple süslediği müminin özellikleridir.

İslami edebin diğer dinlerden farklı olan bir yanı da, fakirlere ve düşkünlere yapılacak yardımların sınıflandırılmasıdır. Bir kısmı vaciptir ki, terki haramdır. Bir kısmı farz'dır, terki mümkün değildir (fitre gibi). Bir kısmı da tavsiye edilerek, sevap kazanılmasına vesile olmuştur. Ruhları güzelleştirmek, insanlar arasında sevgi ve merhamet bağlarını güçlendirmek, yardımlaşmanın, paylaşmanın, gönül bolluğunun, yani yaratılan her şeyin değerini, önemini kavramak da, gene İslami edeple sağlanır. Rad suresinin 12-22-25'inci ayetlerinde Cenabı Allah, mealen şöyle buyuruyor:

"O kimseler ki Allah'ın andını yerine getirirler ve verdikleri sözü bozmazlar, Allah'ın verilmesini emrettiğini verirler. Yaratıcılarından çekinirler. Hesap gününden korkarlar. O kimseler ki Rablerinin rızasını istedikleri için nefislerine sabrederler. Namaz kılarlar, kendilerine verilenlerden gizli ve açık olarak başkalarına da verirler. Kötülüğü iyilikle savarlar: Dünyanın sonu, bunlar içindir. O kimseler ki, Allah'ın ahdini bozarlar, Allah'ın verilmesini emrettiklerini vermezler. Yeryüzünde fitne çıkarırlar: İşte lanet bunlar içindir. Cehennem de bunlar içindir."

Kur'an ayetlerinin emir ve yasakları, daima İslami edebi işaret buyurmakta, gerçek anlamın, Muhammedî sünnetle birlikte tamamlanacağını bildirmektedir. İslam tarihini incelediğimizde, bu üç faktörün birlikte anlaşılıp uygulandığı asırlarda, İslam toplumlarında yüksek bir ahlak, mutlu bir yaşayış, parlak zaferler, ölümsüz sanat eserleri ve gerçek bir tevhidi yaşayış görüyoruz. Adaletin gerçekleşmesine, insanın yücelişine tanık oluyoruz. Bunlardan birinin ihmali de toplumlarda kaosu, anarşiyi, mutsuzluğu ve inanç kargaşasını getirmektedir.

Nisa Suresi'nin 140. ayetinde mealen şöyle buyuruluyor: "Allah ayetleri inkâr ettiklerini, yahut eğlence yerine koyduklarını duydunuz mu? Yanlarında oturmayın." Bu ayetlerle bize, edebin en güzel örneklerinden biri daha hatırlatılmaktadır. İnkârcılarla, kavgasız tartışmasız geçinmek ve onları dostluğumuzdan uzaklaştırarak inancımızı korumak gereği bildirilmektedir. Şüphe yok ki iyilik, alçakgönüllülük ve ihsan, şefkatle yapılacak işler, yanlış ve kötü davranışları düzelten en önemli güçtür. Peygamber Efendimiz, "Mücahit, heveslerine karşı cihat açan, muhacir de kötülüğü terk edendir" buyuruyor.

Cenabı Allah'a gerçek anlamda teslim olabilen müminin her zorluk karşısında göstereceği sabır, onu "hassül has" mertebesine yüceltir. Bir kutsi hadiste "Kullarımdan bir kuluma bedeni, yahut malı, yahut evladı yüzünden bir musibet verirsem, o da buna güzel sabırla karşılıkta bulunursa, kıyamet günü kendisi için mizan (terazi) kurmaktan, yahut amel defterini açmaktan utanırım" buyuruluyor. Gene Peygamber Efendimiz buyuruyor: "Sabrederek genişliği beklemek, ibadettir. Eleminden şikayet etmemen, başına gelen belayı anmaman, yüce Allah'a saygıdan ve onun hakkını bilmekten ileri gelir." Gene Âli İmran Suresi'nin 134. ayetinde mealen: "Öfkesini yenenler, insanların suçunu bağışlayanlar da cennetliktir. Allah, iyilik edenleri sever" denilmektedir.

Kur'an ayetlerinin hepsinde, Cenabı Allah'ın kendisine halife olarak seçtiği insanın mutluluğu, güzel bir ahlakla ahlaklanması ilkesi yatmaktadır. İslami ahlakın ve edebin yücelteceği insan, ancak o zaman Cenabı Allah'ın yeryüzündeki halifesi olmaya lâyık olabilir. Allah'ın rızasını ve merhametini kazanarak imanımızı kemal mertebesine çıkarmak istiyorsak, gidilecek başka bir yol yoktur. Cenabı Zülcelal, cümlemizi Hak'kın dışındaki tüm bağlardan kurtararak, iman, ilim, ihlas ve amelle bütünleşen, edeple güzelleşen, tam bir teslimiyet nasip etsin.

KAZA VE KADER

İslam dininin iman şartlarından birisi de *Kaza* ve *Kader*'e tereddütsüz iman etmektir. Kader: "Ölçme, biçime koyma, şekillendirme, takdir etme, ayırma, herkese pay çıkarma" anlamındadır. İnsanın iradesi ve yaptığı işlerle ilgili olan bu konunun anlaşılmasındaki güçlük, İslam tarihi boyunca Kelam uleması ile, İslam düşünürleri arasında tartışmalara ve görüş ayrılıklarına neden olmuştur. Fikir uyuşmazlıklarının sonunda Ehli Sünnet dışı sayılan birtakım mezhepler türemiş ve görüş farklılığı derinleşmiştir. Halbuki Allah'a ve onun sıfatlarına iman eden kişi Kaza ve Kadere de iman etmiş demektir. Çünkü Cenabı Allah'ın *İlim* ve *İrade* sıfatı kaderi içine alırken, *Tekvin* (oldurmak ve var etmek) sıfatı da kazayı içine almaktadır.

Kaza ile kader, bir anlamda aynıdır. Diğer anlamda ise kader, Allah'ın takdiri, kaza da bu takdirin icra edilip hükmünün yerine getirilmesi demektir. Kâinatta kader, plan ve program, ölçü ve denge hakimdir.

Ehli Sünnet vel Cemaat düşüncesi içinde, insan iradesinde dahil olduğu her yerde Küllî bir kaderin hakim olduğuna inanırız. Kâinatta yaratılan her varlık, atomlardan galaksilere, mikro âlemden makro âleme kadar her şey *Levhi Mahfuz*'da tayin ve tespit edilmiştir. Bu açıdan incelendiğinde Kaza ve Kader çok önemli bir iman şartı olduğu için, ayrıca iman şartları içinde bildirilmiş, Amentü'nün şartlarından biri olarak açıklanmıştır.

Hazreti Ömer, Peygamber Efendimiz'den naklettiği ünlü Cibril hadisinde, Kaza ve Kader, iman esasları içinde sayılmıştır. Rivayete göre bir gün (Peygamber) Efendimiz ashabıyla otururken, insan görünümünde gelen Cebrail Aleyhisselam Efendimize, *İman*, *İslam*, *İhsan*'ın ne olduğunu sormuştur. *İman* nedir? sorusuna Efendimiz, "İman: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, Kadere, hayrın da şerrin de Allah'tan olduğuna tereddütsüz inanmaktır" buyurmuşlardır. Böylece Ashabı Kiram'a imanın şartlarını ve kaderin de imanın esaslarından olduğunu açıklamışlardır.

Hadid Suresi 22. ayetinde mealen şöyle denmektedir: "Gerek yeryüzünde ve gerek kendi nefislerinizde, herhangi bir musibet gelmemiştir ki bu bizim onu yaratmamızdan önce kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz ki bu Allah'a göre kolaydır." Mülk, 67:12 : "Görmeden Rablerinden korkanlar var ya, işte onlar için mağfiret ve büyük mükafat vardır. Enam, 6:69 : "Gaybın anahtarları onun yanındadır. Onları ancak O bilir. O karada ve denizde olan her şeyi bilir. Düşen bir yaprak, yerin karanlıkları içinde gömülen dane, yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki apaçık bir Kitap'ta olmasın." Yasin, 36:12 : "Şüphesiz biz ölüleri diriltiriz. Ve önden gönderdiklerini, arkada bıraktıklarını yazarız. Zaten biz, her şeyi apaçık bir kütüğe kaydetmişizdir," buyuruluyor. Ayrıca Kamer Suresi 40. ayette, Fürkân Suresi 2. ayette, Meryem Suresi 21. ayette, Tövbe Suresi 51. ayette, Taha Suresi 72. ayette, Rad Suresi 8. ayetlerde de, bu konularda derin uyarmalar ve emirler vardır.

Kaza ve kader konusu insanın akılla çözemediği, âciz kaldığı, tam olarak anlayıp açıklayamadığı bir konudur. İlâhi bir sır olarak kıyamete kadar kalacaktır. Resûlü Ekrem Efendimiz, bu sebepten kaza ve kadere, hayır ve şerri Allah'ın yarattığına

iman etmekle yetinmemizi ve tartışmaya girilmemesini emretmiştir. Ebû Hüreyre ve Enes Bin Mâlik'ten nakledildiğine göre, Efendimiz Kader konusunu tartışan bir topluluğu görür. Hiddet ve gazapla "Siz bununla mı memursunuz? Yoksa ben size bunun için mi gönderildim? Sizden öncekiler bu meselede tartıştıkları için helak oldular. Sakın bu meseleyi münakaşa etmeyiniz" buyurmuşlardır.

Ehli Sünnet'in bu konudaki görüşleri şöyle özetlenebilir: 1) Kul kendi iradesi ve kararı ile yaptığı ve isteği içindeki bütün fiillerden sorumludur. 2) Allah tek yaratıcıdır. Her şeyi ve kulun fiillerini de yaratan, O'dur. Her şeyde külli bir kader hakimdir. Mevlana Hazretleri bu konuda şöyle diyor: "Takdir haktır, ama kulun çalışması da haktır. Ne ektin de devşirme vakti gelince onu biçmedin? Feryadımız, çaresiz ve kudretsiz olduğumuzun delilidir. Yaptığımızdan utanmamızda irademizin bulunduğuna senettir. Allah'ın kaza ve kaderinden yine Allah'ın kaza ve kaderine sığınılır." "Takdir yüzünden kaybettiğin şeyler, muhakkak senden belayı giderir, bunu böylece bil," der.

Cenabı Allah her türlü maddi ölçünün ve açıklamanın ötesinde geçmişi ve geleceği, bütün sebep ve neticeleri ile yaptığımız her türlü davranışımızı, irademiz de dahil olmak üzere sonsuz ilmiyle görüp bildiğinden tespit ve takdir buyuruyor. Biz de zamanı gelince irademizle onu yapıyoruz. Örneğin 365 günlük vakit cetvelinin yapılıp namaz vakitlerinin önceden dakikasına kadar hesaplanması ve zamanı gelince Hak'kın divanına durup namazın kılınması gibi. Tekvir Suresi 27-28. ayetlerinde mealen: "O Kur'an, âlemlere ancak bir öğüttür. Sizden istikamet üzere olmayı dileyenler için" buyururken, hemen ardından, "Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz" diyerek, her şeyi dileyenin de gene Allah olduğunu, ama insana da isteme, yapma hakkının verildiğini ifade etmektedir. Saffat, 37:96'da: "Allah sizi ve bütün yaptıklarınızı yaratandır" buyurularak, yaratma ve var etmenin bütünüyle Cenabı Allah'a ait olduğu bildirilirken, Bakara 2:40'ta "İnsana çalıştığından başkası yoktur. Allah yolunda mücadele edin. Cennet'e koşun. Allah'tan vesile isteyin. Okuyun, yazın, düşünün" buyurularak, insanın eli kolu bağlı olarak kalmaması teşvik edilmekte ve iradesini kullanması istenmektedir. Muhammed, 47:7: "Siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, Allah da size yardım eder." Rad, 13:11'de ise "Bir milletin fertleri kendi durumlarını değiştirmedikçe, Allah onların durumlarını değiştirmez" buyurularak, irade sahibi olan insan için şartlı bir zorunluluk olduğu bildirilmektedir.

Öyleyse insanın yaptığı işlerdeki payı, iradesini ve isteğini kullanma ölçüsündedir. Cenabı Allah da yaratıp, meydana getirerek neticeye ulaşır. İnsanın tercih edip yöneldiği yolun sonuna varma isteği kendisinindir. Ulaştıran ve sonucu yaratan ise Cenabı Allah'tır. Amelinin cinsine göre de öbür âlemde ceza ya da mükafat alacak olan, kuldur. Cenabı Allah, sonsuz rahmetiyle ve merhameti ile bizim için çeşitli vesileler yaratarak, küçücük irademizle yapacağımız iyi davranışların karşılığında bizi cennetle müjdelemiştir. Sarsılmaz bir iman, sabır ve azimle "Lâ İlâhe illa Allah" diye bilenin mükafatı, "Cennet'im size vacip oldu" ayeti kerimesidir.

Allah'ım, bizi, sana kulluk etmekten ırak tutma. Sırat-ı Müstakimden ayırma, Habibi Ekrem'in izinden ayırma. Sünnetinden mahrum etme. Şefkatinle ve merhametinle muamele et. Senin razı olduğun kullarının arasına dahil et. Kulluk ikramıyla yücelttiğin ve seni dilediğin gibi metheden, vuslatını bahşettiğin kullar kervanına ulaştır. Her türlü hidayet sendendir. Âmin.

TEVHİD SIRLARI

Hazreti Pir, Gavsül Âzam, Seyyit Sultan Abdülkadir Geylani Hazretleri (Allah sırrını kutsasın) buyuruyorlar ki:

"Cenabı Hak cemal (yüz güzelliği, lütuf) aynasına tecelli etti, her yansımada Habib'inin yüzü göründü."

Allahu Teâlâ'nın önce cemal aynasına tecelli ettiği bildiriliyor. Fakat âlemlere varlık sahası olan her yansımasında, Allah'ın Sevgilisi, Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem'in yüzü görünüyor.

Bunun açıklaması: Muhammed Aleyhisselâm, kâinattır.

Nitekim Allah'ın Habibi, hadisi şerifte şöyle buyurmuştur: "Allah, önce benim nurumu (ışığımı) yarattı, geri kalan her şeyi de o nurdan yarattı."

"Sübhani cemal her aynada tecelli edince, Hak'kın bu inişinde 'Esma' (Allah'ın isimleri) belirdi. Yani O'nun cemali her yansımada cilve eder olunca, Esma ile adlandırıldı ki, bunlar birer doğuş yeridir, kaynaktır."

Bu beyite anlam verenler ne güzel örnek vermişler, vahdetin kesrette (yani Birliğin çoklukta) görünüşünü ne güzel anlatmışlardır:

"Güneş, bir güneştir, fakat sonsuz bir tecelli ufkunun her noktasında mevcuttur. O noktaların her biri fark bilgisi yönünden birer doğuş yeri olduğu için, sanki cemal ışıkları çeşitlendi."

"Bu nihayetsiz doğuş yerlerinde, niteliklerinin eserlerini meydana çıkardı, işte eserler... Bunlar Sani'i (yani bunları yaratan Sanatçı) kimdir?"

Cenabı Hak'kın eserleri, Esma'sıyla belirdi ve biz onları gördük. Fakat bu eserler ve vasıflar, bu Esma nedir?

Vücuduyla var olan, sıfatlarıyla çevrelenen, Esma'sı ile bilinen, fiilleriyle beliren, eserleriyle gözlenen Hak'tır:

"Bu vasıflar ve Esma, eserler, Evren'dir, Âlem'dir. İşte o Evren, aynı Zât'tır. Zira Allah, her şeyi toplayıcıdır."

Ey hakikat yolcusu: Hazreti Gavs'ın şu beytindeki iddianın azameti huzurunda bir an dur, insanı nasıl tir tir titrettiğini anla...

Külli tevhidi (Tümel Birleme'yi) bildiren bu mana, insanlığın akıl ile, mantık ile hiçbir zaman kavrayamayacağı bir mertebedir. Bu tevhid zirvesine ancak aşk ile çıkılır, zevk ile kavranır. Mana ehlinden Abdülkerim Ceyli Hazretleri, En Büyük Gavs'ın bu beytinde bildirdiği inceliği şöyle tefsir ediyor:

– Gavsı Âzam, Esma ve eserlerin Kâinat, Kâinat'ın da aynı Zât olduğunu söyledikten sonra, "Allah câmi'dir (toplayıcıdır)" cümlesiyle, bunun gerçeğin ta kendisi olduğunu da ispat ediyor. Allahu Teâlâ'nın celal (azamet) zâtıyla, cemal (güzellik) aynasına tecellisini ispat ederek, vahdette kesreti tesis ediyor. Bu şekilde Yaratan ile yaratılanı, Halık (Yaratıcı) ile evreni tarif ediyor.

Biz de deriz ki:

Kendi zâtıyla var olan gerçek vücut, Allah'tır. Kâinat denilen olaylar dizisinin görünen o azametin, kendi zâtıyla bir varlığı yok iken mevcut oluşu, Zât hakikatine döndüğü içindir. Bu varlık şekillerinden hiçbirinin, külli (tümel) vücutta tükenmemesi imkânsızdır. Bu nedenle Gavsı Âzam, "Allah cami'dir" cümlesiyle, evrenin niçin aynı Zât olduğunu bildirmiş oluyor.

En mühim nokta:

"Aynı", "denk", "eşit", "benzer", "eş" gibi kelimelerin, hakikat dilinde, marifet lisanında ayrı ayrı anlamları vardır. Şunu iyi bil ki, bir şey diğer bir şeyin aynıdır demekle, o iki şeyin nitelik (vasıf) ve nicelik (miktar) bakımından eşitliği iddia edilmiş olmaz.

Örneğin ben, denizden bir damla su alıp bu damla, denizin aynıdır, dersem, damlanın denizle denk, eşit, benzer olduğunu mu iddia etmiş olurum?

Hayır. Deniz yine deniz, damla yine damladır. Yalnız ben bu sözümle şunu ispat etmiş olurum ki, damlanın deniz dışında hiçbir varlığı yoktur. Ki bu da gerçeğin ta kendisidir.

Bunun için "Âlem, aynı Zât'tır" demekle (hâşâ) ne Cenabı Hak'kın âlemden ibaret olduğu ve ne de âlemin Allah olduğu iddia edilmiş olur. Allahu Teâlâ yine Allah, âlem yine âlemdir. Yalnız âlemin, Allah'ın Zât'ından bağımsız bir varlığı yoktur.

"Varlık alanında Hak'tan başka bir şey yoktur. Her şey, Ahadiyet (Birlik) zâtında yok olmuştur. O'ndan başka işiten ve işitilen yoktur."

Gavsı Âzam şimdi de, "Ne tarafa dönerseniz dönün, Allah'ın yüzüyle karşılaşırsınız" (*Feeynema tüvellü fesemme vechullah*, 2:115) ayetindeki sırları vasıflandırıyor:

"Işık, karanlıklar, su, hava ve ateş unsurları ve tabiatın toplamı, O'dur.

Tesir hükmü, kaza (oluş) emri, aziz ve sultan ve mütevazı, O'dur.

Söz ve anlam, akıldan belirmiş ve belirecek her şey, O'dur.

Nesneleri icat eden O'dur. Nesnelerin aynı da O'dur.

Her şeyin zâtı O olduğu gibi, onların her birini diğerinden ayrı bir hâl içinde bulunduran da O'dur.

O'nun güneşin ışığı, 'halk' adını alan yıldızlardan yüz gösterir. Ne var ki güneş daima doğmuş olduğu ve asla batmadığı halde, yıldızların hükmü ebediyen kalıcı değildir.

Hazreti Gavs'ın şimdi gelen beyitleri, tevhidin bütün sırlarını ve tasavvufu kapsıyor:

"Sanki nefsin, zâtından bir parça ayrıldığında kâinat ortaya çıktı. Ancak bu, ne senden kesin bir şekilde ayrıdır, ne de kesinlikle sana bitişik, yapışıktır."

Görülüyor ki bu yüce söz, öyle akıl ile, mantık sanatı ile erişilmesi mümkün olmayan bir gerçektir. Burada zıtların birliği sırrı vardır. Yani aynı anda kavuşma ve ayrılığı var görmek, fakat her iki tecellinin farkını da kaybetmemek. Bu müşahede (idrak, algı) ve rahmet derecesi, manevi olgunlukların amacıdır.

"Halk, kar gibidir. Sen ise o karı meydana getiren, o karda vücut olan su demeksin. Fakat kar eridi mi hükmü kalkar, suyun hükmü tecelli eder. Bu ise beklenmedik bir durumdur.

Halk kar gibidir. Yani bütün yaratıklar, belirdikleri bedenlerde vekillerdir. Ancak, kara benzerler. Bağımsız vücutları yoktur. Zira karın vücudu, suyun vücududur. Sen ise o karı meydana getiren, o karda vücut olan su demeksin."

Hazreti Gavsı Âzam'ın, Hak ile halkı tevhid etmekle (birlemekle) beraber tefrik eden (ayıran) bu örnekleri, o kadar açıktır ki, arifler için buna hayran olmamak elde değildir.

Şimdi dikkat edilsin:

Şekilde beliren kar, su değildir. Yani kar ve su, dış hükümler açısından birbirlerine aykırıdırlar. Zira su ile temizlik olur, kar ile olmaz. Hatta, kardan gayrı su bulunmaz ve karı eritecek bir şey de bulunmazsa, teyemmüm caizdir. Karın vücudu, teyemmüme engel değildir. Aslında ve gerçekte ise kar, suyun gayrı değildir. Kar ve su, aynı şeydir.

Kısacası: Kar, suyun beliriş yeri ve şekli olduğu gibi, halk da Hak'kın beliriş yeri ve cilvesidir. Her biçimde tecelli ettiğinden, bu cilvelere 'halk' adı verilmiştir. Artık ona Hak denilmez. Zira varlık, yokluğa bağlanamaz. Gerçek varlık ise, ancak Hak'ka aittir.

"Fakat karın erimesiyle, hükmü kalkar. Yani kar eriyince, namı ve hükmü olan temizlik yokluğu ve teyemmüme engel oluş durumu ortadan kalkar. Suyun namı ve hükmü olan temizlik gerçekleşir. Çünkü suyun hükmü tecelli etmiştir."

Aynı şekilde irfan yolunda yürüyenlere, tevhidi zevk edinenlere, Cenabı Hak şöyle tembih buyurur:

"Ben insanları ve cinleri, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım" (51:56).

Tevhidi efal, tevhidi sıfat, tevhidi zât, Hak'kı tevhid etmektir (birlemektir). Hak zâtı müşahede edilince, her şeyden Hak belirir. Bu terbiye ve hâl ile tevhid olmaksızın, halka Hak demek, küfür olur. Zira henüz halkın vücudu görülmektedir. Nazarında halkın vücudu var iken de ona Hak demek, soyut küfürdür. Bu davanın, Firavun'un "Ben sizin en âlâ Rabbinizim" (79:24) davasından bir farkı yoktur.

Bir de 'hazreti ruh' ve 'kurbu feraiz' (farzların yaklaştırması) denilen bir makam vardır ki, orada *"Enel Hak"* (Ben Hak'kım) demek caiz olur. Fakat bu sırrı ifşa caiz değildir.

Hallacı Mansur'un bu sırrı saklamaya sabrı kalmadı da, "Enel Hak" sırrını açıkladı. O zaman Mansur, kendi katline dua etti.

Onun için Allah'ın evliyası, bundan Allah'ı sığınırlar. Zira bu sırrı açığa vuranın cezası, şeklen yok olmaktır ve o, huzurdan uzaklaştırılır.

Zıtlar, yani her biri bir tecelliye mazhar olan sayısız fiiller (eylemler), sıfatlar (nitelikler) ve özellikler Vahid'den (Bir'den) toplandı ve ondan meydana çıkıp yayıldı. O, yani Tek, onlardan cilve yüzünü gösterdi.

Bu makama "Hazreti Cemül Cem" denir. Bu makamda sıfatların, Hak zâtı ile ayakta durduğu gözlenir. Yani bütün zıtlar, hiçbiri diğerine benzemeyen hareket ve özelliklerin toplamı, ancak Tek Zât'ın ayakta duruşu ile var olup, taraflarında zıtlık belirir.

Örneğin: Evvel (Önce), Ahir (Sonra), Zâhir (Dış), Bâtın (İç), Muti (Uyan), Mani (Engel olan), Gafur (Acıyan), Müntekim (İntikam alan) ve diğer Esma (İsimler) ve Sıfatlar, Tek Zât olan Hak Teâlâ'nın cilvelerinin sıfatlarıdır. Görünen fiillerin hepsi, Hak zâtından belirdiler. Bununla beraber, taraflarında zıtlık vardır.

Keza su, ateş, taş, ağaç, hayvan ve diğerleri, gerek Sıfat, gerek Efal (fiiller), gerek anlam ve gerekse şekil bakımından, yukarıda söylediğimiz gibi Hak zâtı ile belirirler; bağımsız vücutları yoktur. Hepsi Hak zâtına döner, yani fâni (sonlu) ve bâtın (içsel) olur. O belirenlerde dış ve iç olarak, Hak zâtından başka bir şey yoktur.

Şöyle bir örnek verelim:

Aynaya baktığımız vakit, aynanın yüzeyi görünmez olur, aynaya bakanın şekli belirir. Ne oldu ayna yüzeyi? Sende ve seninle belirdi...

İşte bundan ötesini anlatmak için, dile izin verilmemiştir. Harfi yoktur, sözü yoktur, kelimesi yoktur. Onun için sakın varlığa, hakaret nazarıyla bakma.

Hazreti Gavs buyururlar ki:

"Âlemde çirkin görme. Zira çirkin gördüğün, çirkinlik değil, o eşsiz cemalin, o benzersiz güzelliğin mükemmelliğini bildirmek için bir güzelliktir.

Şekil yüzünden, bir şey sebebiyle ondan perdelenme. Yani hiçbir şey, sana karşı Hak'ka perde olmasın. Zira her görüş perdesinin arkasında, ışık parıldar."

Şimdi de Gavsı Âzam Hazretleri, İnsanı Kâmil'in gerçeğini açıklıyor:

"Hak'kın Âdem'i kendi sureti üzerine yarattığına dair olan açıklama, sana yeter. Onun bu biçimle en yüksek mazhariyete (beliriş yeri olmaya) kavuştuğunu bilmen için sana yetişir.

Eğer Âdem'in yüzü, zât ışıklarının aynası olmasaydı, hiç melekler ona alçakgönüllülükle secde ederler miydi?"

Hazreti Gavs bu güzel sözleri ile, meleklerin Âdem'e yaptıkları secdenin, gerçekte Hak'ka döndüğünü bildiriyor. Perde sahipleri, yani işin sadece dış şeklini görenler, secde olayını Allahu Teâlâ'dan gelen emre indirgeyerek açıklama yoluna gittikleri halde, o yüce zât, bu secdenin Hak'kın aynı olan Âdem'in mazhariyeti olduğunu açığa vurarak gerçeği anlatıyor.

"Eğer İblis'in gözleri Âdem'in gerçek yüzünü, yani Âdem'in yüzünde cilveleşen sırları ve güzellikleri görebilseydi, o isyan etmez, yalnız itaatte kalırdı."

Hazreti Gavs'ın bu hikmetli sözleri, şöyle tefsir edilmiştir:

İblis'in İblis olmadan önceki ismi, Azazil'dir. Azazil, Allahu Teâlâ'yı sıfatsızlık, yani mutlak görünmezliği içinde, hiçbir zaman inkâr etmiyordu. Tersine, Bir olan Zât'ı onaylıyor ve daima ibadet ediyordu. Fakat bu kadar ibadetine rağmen, irfan açısından gizli şirkte kalmıştı. Onun için Âdem'in Hak'tan gelen mazhariyetini, yani tevhid (Birleme) mazhariyetinin cilvesini göremedi. O sandı ki Cenabı Hak, zâtından gayrısına secde etmeyi emrediyor. İşte bu bilgi fakirliği, Azazil'de nefsani kibrin isyan ve ihtilalini doğurdu. Âdem'i rakip bildi. Bilmedi ki, rakip gördüğü Âdem değil, bizzat Hak idi. Ve bu cehaleti yüzünden Birlik zevkinden ebediyen uzak kaldı.

Yine, Hazreti Gavs'ın bu güzel sözlerinin zevkini anlatan arif bir zât der ki:

– Ben bir Hazreti İnsan (İnsanı Kâmil) ile dostluk peydah etmiştim. Sohbetinden feyz alır, aydınlanırdım. Bir gün bu konu açıldı. Âdem dedikçe gönlüm bir Âdem murat ettiğinden, o yüce zât şöyle buyurdu: "Bir gün Hazreti Musa, yakarış halinde, Acaba benden başka Allah'la konuşan (Kelimullah) var mıdır, diye düşünüyordu. Birdenbire gözünden perdeler kaldırıldı ve sayısız Sina dağlarından sayısız Musa'nın 'Rabbim, seni göreyim' (*Rabbi erini*, 7:143) yakarışı ile dua ettiğini gördü."

O hazreti insan bu irşadı ile, âlemlerin ve insandaki tecellilerin sayısız olduğunu ben âcize anlatmış oluyordu.

Yine bu konuyu düşündüğüm bir zamanda, Allahu Teâlâ'nın meleklere ne şekilde hitap ettiğini kendi kendime sormuştum. Bu hitap, bir dış hitap olamazdı; böyle bir fikir, ilâhi marifetten gafil olmaya işaret eder. Keza, dinleyenlerin vicdanında ilham ve doğuşlar şeklinde de olamazdı. Çünkü o takdirde İblis'in inkârı mümkün olamayacağı gibi, meleklere de yaratılış özelliklerinden fazla bir yetenek atfedilmiş olurdu.

Demek ki hitap, Âdem'in dili aracılığıyla oldu. Fakat İblis bu işin farkına varamadı, inkârı da bundan ileri geldi.

Onun için insan, Âdem'in mazhar olduğu o büyük tecellileri, yani peygamberlik ve velilik gibi olgunlukları, onun manevi mazhariyetini inkâr ederek, İblis'in durumuna düşmemelidir. İblis'i yoldan çıkaran, karmakarışık durumdaki akıl kaydını atmalıdır. Zira öyle akıl, insanı hidayet cennetinden çok, gaflet cehennemine götürür.

"Şimdi, eğer sen tevazu sahibi isen, yabancı kaydını adil bir Tenzih ile gönlünden çıkar, Tevhid denizine dal.

Mutlak Tenzih'ten sakın. Zira mutlak tenzih seni bağlar da, gerçeğe kavuşmana engel olur.

Mutlak Teşbih'ten de kaçın. Zira mutlak teşbih de seni aldatır, hakikatten uzaklaştırır.

O'nun cemalinin güzelliğini tenzih etme sırasında, tenzih yap. Fakat teşbih yaparken, gerçeğinin idrakine engel olan şeylerden O'nu tenzih eyle."

Tenzih, Allah'ın hiçbir şeye benzersizliğini vurgulamak, onu her şeyden tenzih etmektir. Örnekler: Allah sonsuzdur, sınırsızdır, ölümsüzdür... gibi.

Teşbih, Allah'ı, yarattığı özelliklerden bazılarına benzeterek anlamaya çalışmaktır. Örnekler: Allah irade sahibidir, görür, duyar, bilir.

Fakat tenzih ya da teşbihte fazla ileri gitmek, insanı yoldan çıkarır. İslam, tenzih ve teşbihin kararı, ortası olan Tevhid'dir.

Tevhid ilkesi, ilk kısmında tenzih, ikinci kısmında ise teşbih gösteren, şu ayeti kerimede özetlenmiştir:

"Hiçbir şey, O'nun misli, benzeri değildir. O, Duyucu'dur, Bilici'dir." (*Leyseke mislihi şeyün, ve Huves Semiül Alim*; 42:11.)

Birlik (vahdaniyet) ve ilâhlık (uluhiyet) hakkında İslam inancının bundan ibaret olduğu buyurulmuştur.

İşte, Hazreti Gavs'ın yukarıdaki sözü de, bu ayetin irfanlı bir açıklamasıdır.

"Hak'kın güzelliğini görmekle, Zât'tan perdelenme ve gafil olma. Zira Zât, yani Zât aynası sensin. Çünkü Sübhani tecellilerin tamamına mazhar olan sensin. Sıfatları ve fiilleri zâtında toplayan sensin."

Hazreti Pir'in bu büyük sözünü bildiren bir zât, bu sözdeki anlamın, her insanın havsalasına, idrakine sığmayacağını söylüyor ve diyor ki: "Bu, tevhidin öyle bir zevki, öyle bir mertebesidir ki, sözü taklit ederek konuşma ile hiçbir şey anlatılamaz. Bu, görmeye bağlı olan bir durumdur. Gerçeklerin amacı da budur."

İşte bu şifre ve işaretle Hazreti Gavsı Azam da buyuruyor ki:

"Tevhidin bu halinde, şu kısmında delil isteme... Zira anlatılan bu olaylar, akıl kitabının ötesindedir."

AH EDEB

(Ey İnsanoğlu! Allah'ı sevmek, Allah'a gitmek istiyorsan, maddi ve manevi her işinde edeb ile gir, irfan ile çıkmaya çalış.)

– Beni Rabbim edeblendirdi. Ve ne güzel edebledi.
– Âdemoğlunun edebden nasibi yoksa, insan değildir.
– İnsanla hayvan arasındaki fark, edebdir.
– Edeble süslenmeyen akıl, silahsız kahramandır.
– Edeb: Aklın dıştan görünüşüdür.
– Edeb: Eline, diline ve beline sahip olmaktır.
– Edeble varan, lütufla döner.
– Edeblerin anası, az konuşmaktır.
– Edeb, evliyaullahın delilidir. Allah'a kavuşma sebebidir.
– Edeb olmadıkça asalet düzelmez.
– Edeb, şeytanı öldüren bir silahtır.
– Edeb, en hayırlı sanattır. Hak'ka giden yolun azığıdır.
– Edeb, her şeyin başıdır. Tasavvufun tamamı, edebdir.
– Edeb, olgunlaşmanın ilk şartıdır.
– Edebi terk eden, arif değildir.
– Edebi berk et! Her şeyi terk et!
– Edebden mahrum olanlar. Hak dergâhından kovulurlar.
– Edebi olmayanın güvenilir ilmi yoktur.
– Emir, edebin üstündedir.
– Hakikat'ten maksat, ancak edebdir.
– Hakiki edeb, nefsi terk etmektir.
– Ayıplarınızı edeble örtünüz.
– Hakiki güzellik; ilim ve edeb güzelliğidir.
– İnsanın ziyneti, edebin tamamıdır.
– Babası ölen değil, ilim ve edebi olmayan yetimdir.
– Evladına edeb öğretmeyen, düşmanlarını sevindirir.
– Ruhen yükselmek, ancak edeble mümkündür.
– Akıllı, edebi edebsizden öğrenir.
– İlim şerefi ve edeble Âdem, melekten üstün oldu.
– Şeytan Allah'ın huzurundan, edebi terk ettiği için kovulmuştur.
– Edeb dışı hareketler, feyzi keser. Ve sahibini sultanın gönlünden uzaklaştırır.

– Sohbet bir cesettir. Edeb ise, o cesedin ruhudur.

– İmanın hakikatına ermek için, yakın bilgi; yakın bilgi için, ihlaslı amel; ihlaslı amel için, farzları edâ; farzları edâ için, sünneti tatbik; sünneti tatbik etmek için de, edebi korumak lâzımdır.

– Edeb; insanı her türlü hatadan koruyan bilgi ve prensiplere sahip olmaktır.

– Sofilerin terbiye etmediği kimse, edebin hakikatini anlayamaz.

– Her şey çoğaldıkça ucuzlar. Fakat edeb çoğaldıkça, değeri artar.

– Edeb, kendisinden yükseğini çok görmemek, kendisinden aşağısını da hor görmemektir.

– Üstadının edebi ile edeblenmeyen, sünnet ve hadisle edeblenemez. Sünnet ve hadisle edeblenemeyen de ayet ve Kur'an'la edeblenemez.

– Üstadının meclisine edeble girenler, ondan nihayetsiz feyizlere erişirler.

– Üstadına edeble hizmet edenler, ondan Arş derecesinde mertebeye kavuşurlar.

– Şeyhlerin edebi ile edeblenmedikçe, şeyhlerden nasip almak mümkün değildir.

– Edeb güzelliği, kişiyi nesebe muhtaç etmez.

– Edeb, insanı kalpten sevdirir.

– Edeb, insanı utanılacak şeylerden koruyan melektir.

– Edeb, Resûlullah'ın sünnetine uygun hareket etmektir.

– Edebden daha üstün şeref yoktur.

– Edeb kaidelerinin en alt derecesi, bir kimsenin, cehaletini sezdiği yerde durup, onu gidermesidir.

– İlim elde etmek isteyen, edebli olsun.

– İyi amel sahibi olmak isteyen, edebli bir şekilde ilim sahibi olmaya baksın.

– Muhabbet ehli, sevgi işinde iyi niyete sahip oldukça, edebleri artmaya başlar.

– Edeb, nefsi gerektiği şekilde terbiye etmek ve güzel ahlak ile süslemektir.

– Edeb, insanın mutlak bir fazilet kaynağıdır.

– Cennetteki makamlara, amel ve edeble ulaşılır.

– Edebin dostları: Hayâ, Samimiyet, Teslimiyet, Muhabbet, Niyet, İtaat, Gayret, Sohbet ve Hizmettir.

İlim meclisinde aradım, kıldım taleb,
İlim en geridedir, illâ edeb, illâ edeb.
Örter ayıbını insanın hep:
Ne güzel elbiseymiş esvabı edeb.
Gönül ehli arasında aradım, kıldım taleb,
Her hüner makbûl imiş: illâ edeb, illâ edeb.
Edeb bir tâc imiş nûru Hüdâ'dan
Giy ol tacı, emin ol her belâdan.

RESULULLAH'TAN BEDEVİYE CEVAPLAR

Enes İbni Malik'ten rivayet edilmiştir:

Bir gün Resûlullah camide otururken bir müslüman bedevi gelir ve selam verir. Resûlullah (S.A.V.):

"Nereden gelirsin?" der.

Yabancı: "Uzaktan geliyorum. Cevap aradığım sorularım var, onları öğrenmek istiyorum," der.

Efendimiz yabancıya sorularını sormasını emir buyururlar ve soruları cevaplarlar.

1. Ben insanların en akıllısı olmak istiyorum. Ne yapayım?
   – Allah'tan kork.
2. Allah'ın yanında en sadık kul olmak istiyorum. Ne yapayım?
   – Gece gündüz Kur'an oku.
3. Gönlümün her zaman aydın olmasını nasıl sağlarım?
   – Ölümü unutma.
4. Düşmandan zarar gelmesine nasıl engel olurum?
   – Allah'a tevekkül et.
5. Her zaman Hak'kın yolunda olmak istiyorum.
   – Allah rızası için halka iyilik yap.
6. Halkın gözünde küçülmemek için ne yapayım?
   – Nefsine hâkim ol.
7. Ömrümün uzun olmasını istiyorum.
   – Allah'a hamdet.
8. Gelirimi, kazancımı nasıl artırabilirim?
   – Her zaman abdestli ol.
9. Cehennemin ateşinden nasıl korunayım?
   – Diline, gözüne, eline, beline hâkim ol.
10. Günahlarımdan nasıl arınabilirim?
    – Allah yolunda tövbe et ve ağla.
11. Ağır bir insan olmak istiyorum.
    – Kimseden bir şey isteme.
12. İffet perdemin yırtılmaması için ne yapayım?
    – Kimsenin ayıbını ortaya koyma.
13. Öldükten sonra kabrimin dar gelmemesi için ne yapayım?
    – Devamlı Tebareke suresini oku.
14. Zengin olmanın yolu nasıldır?
    – Müzemmil suresini her akşam oku.
15. Kıyamet korkusunu nasıl atayım?
    – Yemekten ve uykudan önce Allah'ı zikret.
16. Namaz kılarken Allah'ın huzurunda olmak için ne yapmalıyım?
    – Abdest almaya titizlik göster ve dikkatli abdest al.

NİYAZİ MISRÎ'DEN SEÇMELER

(Niyazi Mısrî'nin aşağıdaki şiirleri, elden geldiğince sadeleştirilmiştir. Ayrıca açıklayıcı notlar eklenmiştir.

Niyazi Hz.'nin ele aldığı konular zaten yeterince ağırdır. Bu da yetmiyormuş gibi, bir de dil sorunu bunun üstüne binmektedir. Üstad Osmanlıcayı harika bir şekilde kullanmaktadır, fakat günümüzde onun dilini anlayacak babayiğit çok azdır.

Bunun için biz, aşağıdaki şekilde bir sadeleştirme yaptık. Kafiyeleri ve vezni bozmamaya çalıştık, bunun dışında ise mümkün mertebe Türkçe sözcükler kullandık. Elde edilen sonucun, Niyazi Hz.'nin eşsiz şiirleriyle boy ölçüşemeyeceği açıktır. Tek tesellimiz, bu büyük ustayı belki biraz daha kolay anlaşılır bir hale getirmiş olmaktır.)

Kâinat zuhurunun madenisin ya Resûlallah (Belirişinin kaynağısın, sembolüsün)
"Gizli hazine" remzinin mahzenisin ya Resûlallah (*)

İnsan denen bu âlem ki senin şekil ve şahsındır
Kimliğinle sınırlı değilsin ya Resûlallah

Vücudun bütün varlıkları nasıl topladı ise
İlmin dahi kapsar oldu hepsini ya Resûlallah

Senin dehânın kaynağı, Ledünnî sırlar ilmidir
Hakikat ilminin sen mahremisin ya Resûlallah (Gerçek.)

Ne ki geldi cihana, hem dahi her ki gelecektir
İçinde hepsinin en başısın ya Resûlallah (**)

Cihan bağında insan bir ağaçtır, gayriler yaprak
Nebiler meyvedir, sen zübdesisin ya Resûlallah (En seçkinisin.)

Şefaat etmesen varlık, *Niyazi*'yi yok ederdi
Vücudu yarasının merhemisin ya Resûlallah

* * *

Hak zâtında mahremi irfan olan anlar bizi (Bilgeliğe mahrem.)
Baş ilminde bahri bîpayan olan anlar bizi. (Sınırsız deniz.)

Bu ölüm güllüğüne bülbül olanlar anlamaz
Kalıcı yüz hüsnüne hayran olan anlar bizi (Güzelliğine.)

Dünya ve ahireti tamir etmekten geçmişiz
Her taraftan yıkılıp virân olan anlar bizi

(*) "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Kendimden kendime muhabbet ederek, sevgiyle bu evreni yarattım." – Kudsi (kutsal) Hadis.

(**) "Allah önce benim nurumu yarattı, benim nurumdan da kâinatı yarattı." – Hadisi Şerif.

Biz şu abdalız, bıraktık omzumuzdan şalımız
Varlığından soyunup üryan olan anlar bizi

Kahrı, lütfu aynı şey bilmeyen çekti azap
O azaptan kurtulup sultan olan anlar bizi

Ey zâhid, ayık dururken anlamazsın sen bizi
Saf yudumu içip de mestan olan anlar bizi

Ey *Niyazi*, damlamızı deryaya saldık bugün (Denize.)
Damla nice anlasın, umman olan anlar bizi (Nice: Nasıl.)

Halkı bırakıp Lâmekân ilinde yer tutalı (Uzaysızlık, uzayın ötesi.)
Ey *Mısrî*, şu canlara canan olan anlar bizi (Sevgili.)

* * *

Yâr yüzü şarabıyla sekran olan anlar bizi (Sevgili/Sarhoş.)
Damlasını deniz edip umman olan anlar bizi (Okyanus.)
Cahil anlamaz, zül-irfan olan anlar bizi (Tepeden tırnağa.)
Sırlara vâkıf olup hayran olan anlar bizi
    Anlamaz [hayyâl] olan, hayran olan anlar bizi (Hileci.)

Halkın artık eksiğine sözümüz yoktur bizim
Kimseyi kınamaya hiç dilimiz yoktur bizim
Lâmekân'dan gelmişiz biz, ilimiz yoktur bizim (Uzaysızlık.)
Bu ölüm güllüğüne hiç meylimiz yoktur bizim
    Her seher bülbül gibi nâlân olan anlar bizi (İnler.)

Yâre kavuşma sırrını yol azanlara açılmayız
Biz gerçek güneşiyiz, revzenlere açılmayız (Güvenilmezlere.)
Seçkinlerin sırlarını hünsalara açılmayız (Ortada kalmışlara.)
Dışı dindar görünen rehzenlere açılmayız (Yol kesenlere.)
    Açılan güller gibi handan olan anlar bizi (Gülen.)

Sanmayın, zâhit gibi korku, ümit abdalıyız
Geçmişiz ondan, yüz nuru meclisi abdalıyız
Lâhut iklimi tekkesinde Bekaa abdalıyız (Yücelikler/Kalıcılık.)
Baş açık, yalın ayak fenâ yolu abdalıyız (Yok oluş.)
    Kaldırıp ten cüppesin üryan olan anlar bizi (Her şeyden soyunup soyutlanan.)

Ey *Mısrî* fenâ şehrine uğradı yolum bugün (Fenâ: Yok oluş.)
Yâr yüzü güneşiyle dolunaydı ayım bugün
Kuluna rahmet edip kıldı nazar şahım bugün (Yüzüme baktı.)
"Allah ile" (*) sırrına sırdaştır İbrahim bugün
    O vahdet sarayına mihman olan anlar bizi (Birlik/Misafir.)

(*) "Allah ile benim öyle bir vaktim vardır ki, aramıza ne bir peygamber, ne bir melek, ne de başka bir şey girebilir." – Hadisi Şerif.

Ben sanırdım âlem içre bana hiç yâr kalmadı
Ben beni terk eyledim, bildim ki ağyar kalmadı (Yabancı.)

Her şeyde görürdüm diken var, gül bahçesi yok
Hep gülistan oldu âlem şimdi hiç hâr kalmadı (Diken.)

Gece gündüz ağlayıp, feryat edip inlerdi dil (Gönül.)
Bilmem ne oldu, kesildi âh ile zâr kalmadı (Ağlayış.)

Gitti kesret, geldi vahdet, yalnız kaldık dost ile (Çokluk/Birlik.)
Hep Hak oldu bütün âlem, şehir, pazar kalmadı

* * *

Hak ilminde bu evren bir kitap imiş ancak
O kitapta bu insan bir nokta imiş ancak

O noktada gizlidir nice nice bin derya
Bu âlem o denizden bir damla imiş ancak

İnsanlığını her kim bulduysa odur insan
Yoksa görünen şekil, bir gölge imiş ancak

Bu zevki ister herkes, bulmaz ama her nâkes (Noksan.)
İnsan içre ona eren bir fırka imiş ancak (Bölük.)

Kim o deme buldu yol, kavuştu *Niyazi* ol.
"Kurtulmuş" denen fırka bu zümre imiş ancak (*Fırkai Naciye*.)

* * *

Ey zahid, şekil gözetme, içeri gir, cana bak
Yüzü üzre gör ne yazmış, defteri Rahman'a bak (Üzerine.)

Güzel Kur'an'ında yazmış *"Kulhuvallah"* ayeti ("De ki: O Allah Birdir" 112:1.)
Eğer inanmazsan geri git, mektebi irfana bak (İrfan okuluna.)

Gözünü gösterdikçe âşıkın canın' alır
Dudaklarını açtıkça can üfleyen cânâna bak (Sevgiliye.)

Saçının her bir telinde bağlı bin Mecnun'u gör
Kaşının elindeki yüz bin mehi tabana bak (Parlayan aya.)

Yanağı ateşiyle yanmış, kararmış çehresi
Harf giysisinden soyunan noktai üryana bak (Şekillerden/Çıplak noktaya.)

Kapı eşiği kulları bu cihanın şahları
Kapısında padişahlar kul olan sultana bak

Evren, güzelliğinin şerhinde olmuş bir kitap (Açıklamasında.)
Metnini istersen *Niyazi* sureti insana bak (İnsanın biçimine.)

* * *

Arifin mutlak sözünü tutmaya irfan gerek (Bilgelik.)
Muğlaktır bu sır, gönülde zevk ile vicdan gerek

Bir hazinedir tasavvuf, sahip olmaz her cimri
Bulmak için onu iki âlemde sultan gerek

"Eşsiz inci" kaynağını evrende bulmak isteyen (Hz. Muhammed.)
Bulmaz onu nehir içinde, bahri bîpayan gerek (Sınırsız deniz.)

Marifet davası süren iddiacı bilmez mi ki
Dildeki davaya elde delil ve bürhan gerek (Kanıt.)

Arif halkı başına üşüştürmek istemez
Gönlü bütün halk içinde hâk ile yeksan gerek (Yerle bir.)

Kibir, ucub illetinden kurtulup sağ olmaya (Kendini beğenmişlik hastalığından.)
Bil, hekimin manada senin şeyhin Lokman gerek

Marifet hazinesin' şöhret sahibi bulamaz
Varlığın' şehri senin baştan başa virân gerek (Harap.)

Ölmeden evvel ölüp, kabre girip, haşre çıkıp (Toplanışa.)
Malikül Mülk'ün gözleminde gönül hayran gerek (Allah'ın.)

Nefs cehennemin' şeriat Sırat'ıyla burda geçip (Köprüsüyle, yoluyla.)
Kalp evi hep hûri gılman, ravzai rıdvan gerek (Cennet bahçesi)

Söyleyip işittiği, hem de görüp fikrettiği
Sır arşını kaplamış Hazreti Rahman gerek

Her ne zaman papağanları konuştursa O
Lezzetinden papağan sözlerine iman gerek

Kâh sessiz olup dilinden kimse alamaz cevap
Kâh açılıp sevinçle güller gibi handan gerek (Gülen.)

Kâh insan, kâh korku, kâh görme, kâh secde
Kâh açıklık, kâh mahv, kâh vücut, kâh can gerek (Yok olma.)

Terk edip tüm kayıtları erişir Mutlak'a o
Mutlağa eren gönül, içi onun umman gerek

Aradan kaldırıp tüm göreli şeyleri hemen
Hak vücudu apaçık ve gayrısı pinhan gerek (Gizli.)

Çünkü arıdır izafetten bedeni güzelin (Göreceli şeylerden.)
Külli zevki isteyen âşık dahi üryan gerek (Tümel.)

Ey Mısrî izafatı terk etmeye layık olan
Kâmiller içre bile binde bir insan gerek

* * *

Derviş olan âşık gerek yolunda hem sâdık gerek
Bağrı onun yanık gerek can gözleri açık gerek

Alçaktan alçak yürüye, toprak içinde çürüye
Aşk ateşinde eriye, altın gibi sızmak gerek

Hak zikriyle meşgul ola yana yana tâ kül ola
Kim ki diler makbul ola tevhid'e boyanmak gerek (Birlemeye.)

Kibirliyse yol alamaz amacını tez bulamaz
Yok olmayan var olamaz varını dağıtmak gerek

Dervişlerin en alçağı buğday içinde burçağı (*)
Bu *Mısrî* gibi balçığı her bir ayak basmak gerek (Çamura.)

* * *

Sâlikin mürşidine hizmet'i şahane gerek (Hak yolcusunun.)
Eşiğine koya başın' diye şahane gerek

Dünya ve ahiretten geçe, katiyyen âr etmeye (Çekinmeden.)
Bu yolun zahmetine o kesin merdane gerek (Yiğitçe.)

İsteksiz olmaya talip ola ki, meydan ala
Halk içinde adı akıllı ve divane gerek (Meczup, cezbeli.)

Musa gibi Hızır'a gemisini deldire o
Eski duvarı yıkıp hem katli oğlane gerek (**) (Oğlanı öldürmek.)

Gemi sağlam olsa onu gaspeder emmare nefs (Buyurgan benlik.)
Yeni duvar için eskisi virane gerek (Yıkılması.)

Eğer öldürmese oğlanı sonu boşa olur (Oğlan: Nefsi emmare.)
Bu bağın bülbülü aşk ateşine pervane gerek

Ey *Niyazi* bu yola giren kurban eder canını
En büyük bayram ona vuslatı cânâne gerek (Sevgiliye kavuşma.)

* * *

Varlığın' mahveyleyip meydane gel
Varlık yokluktan geçip merdane gel (Yiğitçe.)

Gel hakikat ilmini sen de oku
Bir kadem bas mektebi irfane gel (Adım at / Bilgelik okuluna.)

Karanlığa Hızır'la dal cevher çıkar (Eşsiz inci.)
Hayat suyundan içip hem kana gel

(*) Burçak, değerli olan buğday ile birlikte öğütülür. Yani onun yanında o da gider.

(**) Kehf, 18:66-83. Burada kastedilen, hep nefsin öldürülmesidir.

Şeriatı başa tac et, İskender ol
Geç otur gönül tahtına, şahane gel

"Gizli hazine" sırrını duydunsa
Sakla sırrı deme her nâdana, gel (Cahile.)

Vahdetin meydanı, sırrı var iken (Birliğin.)
Kesret içre girme sen zindana, gel (Çokluk içinde.)

Ey *Niyazi* baş açık divanesin
Nice bir divanesin, uslana gel

* * *

Heva ise yeter gönül gel Allah'a dönelim gel (Boş istekler.)
Siva ise yeter gönül gel Allah'a dönelim gel (Allah'tan gayrı şeyler.)

Nice bir sevelim gayri nice bir olalım ayrı
Analım vuslatı yâri gel Allah'a dönelim gel (Sevgiliye kavuşmayı.)

Bize Hak'tan gel olmadan, ecel davulu çalmadan
Canın' Azrail almadan gel Allah'a dönelim gel

Özenmez misin o yâre ki aldanmışsın ağyare (Yabancılara.)
Seni azdırmış emmare gel Allah'a dönelim gel (Nefsi emmare.)

Talep kıl her seher vakti yürekten eyle gel âhı
Sevenler buldu Allah'ı gel Allah'a dönelim gel

Soralım gel bilenlere gül kokusu derleyenlere
Vuslatını erenlere gel Allah'a dönelim gel (Kavuşmasına.)

Niyazi'ye olup haldaş olursun yoluna yoldaş
Döküp gözlerimizden yaş gel Allah'a dönelim gel

* * *

İster isen bulasın cânânı sen (Sevgiliyi.)
Gayre bakma, sende iste, sende bul
Kendi aynanda gözle onu sen (Gönül aynasında.)
Gayre bakma, sende iste, sende bul

Her sıfat ki sende var, izle onu
Ne sırdan aydınlanır, gözle onu
Erişince zâtına, özle onu
Gayre bakma, sende iste, sende bul

Gizli, açık hazine hep sendedir
Yaz ve kış, gece, gündüz hep sendedir
İki âlemde ne var, hep sendedir (Dünya ve ahirette.)
Gayre bakma, sende iste, sende bul

Men aref (*) sırrına er, ko gafleti (Bırak habersizliği)
Gör ne simgeler bu insan sureti (Şekli.)
Haşrü neşret cehennemi cenneti (Topla, dağıt; kıyameti burada yaşa.)
Gayre bakma, sende iste, sende bul

Haşr ve Sûr halini inkâr eyleme (Sûr üflenince dirilmeyi.)
Güllük iken yerini hâr eyleme (Diken.)
"Nefs ve ufuklar"ı (**) bil, âr eyleme (Utanma.)
Gayre bakma, sende iste, sende bul

Hak zâtı anla ki zâtındır senin
Hem sıfatı hep sıfatındır senin (Sıfat: Nitelik.)
Sen seni bilmek necatındır senin (Kurtuluşundur.)
Gayre bakma, sende iste, sende bul

Biçimi terk eyle, mana bula gör
Ko sıfatı, bahri zâta dala gör (Zât denizine.)
Ey *Niyazi*, şarka garba dola gör (Doğu ve batıya.)
Gayre bakma, sende iste, sende bul

* * *

Kudret sahibi padişah, lütfeyle açıver yolum
Bağlandı her yanım ey Şah, lütfeyle açıver yolum

O zât ismin hakkı için, tüm sıfatın hakkı için
Yüceliğin hakkı için lütfeyle açıver yolum

İsmi Âzam hakkı için, en soylu ışık hakkı için (En büyük isim.)
Fahri Âlem hakkı için lütfeyle açıver yolum (Evrenin övüncü, Hz. Muhammed)

Lütfunla insan eyledin, vaslınla handan eyledin (Kavuşmanla gülücü.)
Hicrinle hayran eyledin lütfeyle açıver yolum (Ayrılığınla.)

Saldın ava madem beni, insan olup bulayım seni
Bağladı dünyayı denî lütfeyle açıver yolum (Rezil dünya.)

Şaşırttı bizi nefsi bed, eyledi her yolları set (Kötü nefs/Engel.)
Ey lütfu çok, senden medet lütfeyle açıver yolum

Bu can yine vuslat diler, sen şah ile vahdet diler (Kavuşma/Birlik.)
Varmaya dil nusret diler lütfeyle açıver yolum (Gönül yardım.)

Nerde bir kâmil görürüz bakıp ona yeriniriz (Olgun, mükemmel insan.)
Dönüp sana yalvarırız lütfeyle açıver yolum

(*) "Nefsini bilen Rabbini bilir." (*Men arefe nefsehu fekad arefe rabbehu*) – Hadis.

(**) "Biz onlara işaretlerimizi kendi nefslerinde ve ufuklarda göstereceğiz" (Fussilet, 41:53).

Kulda ne ola Rabbena, ki sana doğru yol bula (Yarabbi.)
Sensin tüm dertlere deva lütfeyle açıver yolum

Zikrini dost et bu gönle, erişe tâ dilden dile
Yol göstere ilden ile lütfeyle açıver yolum

N'etsin *Niyazi* dertmend, etmiş unsurlar kaydü bend (Dertli/Sınır koymuş.)
Bilmem İlâhi başka fend lütfeyle açıver yolum (Hile.)

* * *

Ayağı tozunu sürme çekeli gözüme canım,
Görünür oldu her yanda gözüme veçhi cânânım (Sevgilimin yüzü.)

Niçin sevmesin can onu ki, onda buldu cânânı (Sevgiliyi.)
Yıkıldı fikir kale'm yapıldı dinim imanım (Bilgilerim.)

Bildim sevgili yüzünü her şeyde sezdim Allah'ı
Fenayım Hak'ta vallahi, ne beldem kaldı ne şahsım (*Fena fillah*.)

Bildim ki her şey Hak imiş arada gayrı yok imiş
Ne varsa onda gark imiş ne ben varım, ne irfanım

Bulundu bir ten ve bir can bu mülkü ettiler seyran (Âlemi seyrettiler.)
Niyazi'den görünen o, ben ancak ad ile sânım.

* * *

Aşk içkisine ban kana geldim
Şevk ateşine hoş yana geldim

Tevhid mumunu gördüm yakılmış (Bir'leme.)
Gitti kararım pervane geldim

Zikir halkasın' kurmuş âşıklar
Ben de meydanda cevlâna geldim (Dönmeye.)

Mecnun'um bugün Leylâ derdinden
Neylerim aklı, divane geldim

Canın derdi açtı yaralar
Bağrım üstünde; dermana geldim

Ümmi Sinan'ın etek tozuna
Yüzüm sürmeye sultana geldim

Yâremi bildim yârimden imiş (Yaramı/Sevgilimden)
Burada *Niyazi* Lokman'a geldim

* * *

O cihanın fahrinin sırrına kurban olayım (Evren'in övüncü Peygamber Efendimiz.)
Levlâk (*) sözü manasının şanına kurban olayım
Kaabe kavseyn ev edna'sına (**) kurban olayım
    Ben onun ilmine, irfanına kurban olayım
    Ben onun Mirac sırlarına kurban olayım

Ebubekir ve Ömer, Osman ve Ali dört yâridir (Sevgilisidir.)
Peygamberlik bağının onlar gülü gülzârıdır (Güllüğünün gülüdür.)
Tüm Ashab hidayet yolunun ışıklarıdır
    Ben onun âl'ine, ashabına kurban olayım (Ailesine, dostlarına)
    Ben onun ashab ve ahbabına kurban olayım

Hasan hazretlerine zehir içirdi eşkiya
Hüseyin oldu susuzluktan şehit Kerbela'da
İkisidir aslı, nesli tüm aileî Mustafa (Peygamber ailesinin.)
    Ben onun aile ve evladına kurban olayım
    Ben onun evlad ve mensuplarına kurban olayım

Cümle ümmetten hayırlıdır o şahın ümmeti
Ümmetine herkesten fazla eder Hak rahmeti
Peygamberler onunla buldu bunca lütfu, izzeti
    Ben onun lütfuna, ihsanına kurban olayım
    Ben onun türlü lütuflarına kurban olayım

Her ne kadar nebi ve peygamberler ki geldiler
Ümmeti olmaklığı Hak'tan temenni ettiler (Dilediler.)
Veliler ona, *Niyazi*, kul ve kurban oldular
    Ben onun ayağının tozuna kurban olayım
    Yoluna gidenlerin izine kurban olayım

* * *

Tende canım, canda cânânımdır Allah Hu diyen (Sevgilimdir.)
Kalpte sırrım, sırda sübhanımdır Allah Hu diyen (Anılanımdır.)

Kudret eliyle yazılmış yüzüne Hak ayetleri
Gönlümün tahtına sultanımdır Allah Hu diyen

Tüm âzâsından gelir *Enel Hak* zikri nârâsı ("Ben Hak'kım" – Hallacı Mansur.)
Cisimde iniltim, figânımdır Allah Hu diyen (Feryadımdır.)

Geceleri sabaha dek inletir bu dert beni
Derdimin içinde dermanımdır Allah Hu diyen

(*) "Sen olmasaydın; sen olmasaydın, bu gökleri yaratmazdım" *(Levlâke levlâke mâ halaktel eflâk)* – Kudsi Hadis.

(**) "İki yay kadar, hatta daha yakın" (Necm, 53:9)

Yere göğe sığmayan, bir müminin kalbindedir (*)
Damlamın içinde ummanımdır Allah Hu diyen

Ten giysisinden soyunmuş seyreder bu gökleri — (Soyutlanmış.)
Dönüp duran üryan abdalımdır Allah Hu diyen — (Çıplak: Soyunmuş, yani Allah'tan gayrı her şeyden soyutlanmış.)

Her kişiye kendinden yakın olan dost zâtıdır (**)
Ey *Niyazi*, dilde mihmanımdır Allah Hu diyen — (Gönülde konuğumdur.)

* * *

Din sarayı esasıdır şeriat
Hak yolunun hedasıdır şeriat — (Hediyesidir.)

Hak dergâhının o kapısı budur
Ki yolun iptidasıdır şeriat — (Başlangıcıdır.)

Ve bununla tamamlanır bu yollar
Bu yolun intihasıdır şeriat — (Sonudur.)

Sıratı müstakime davet eden — (Doğru yola.)
Münadîler nidasıdır şeriat — (Seslenenlerin çağrısıdır.)

Şeriat nebilerin sünnetidir — (Peygamberlerin.)
Hepsinin ihtidasıdır şeriat — (İslam'ı kabul etmesidir.)

Allah'ın Mirac gecesi içinde
Habibine atâsıdır şeriat — (Sevgilisine armağanıdır.)

Yirmi üç yıl boyunca Cebrail'in — (Kur'an ve şeriat 23 yılda vahyoldu)
Ona vahyi Hüda'sıdır şeriat — (Allah'ın vahyi)

Dünyada çoktur çeşidi ilimlerin
Hepsinin de ankasıdır şeriat — (Anka kuşu.)

Bu kâfir nefsi öldürmek için
Hak'kın hükmü kazasıdır şeriat — (Karar ve buyruğudur.)

Cihadı ekber eden gönül ehli — (En büyük - nefsle - savaş.)
Kalplerinin sefasıdır şeriat

Tarikat kervanının önünce
Rehber ve muktedasıdır şeriat — (Önderidir.)

Hakikat gerçi sultanlıktır amma
Önünde livasıdır şeriat — (Sancağıdır.)

(*) "Yerler ve gökler beni alamaz, ancak mümin kulumun kalbine sığarım." – Kudsi Hadis.

(**) "Biz size şah damarınızdan daha yakınız" (Kaf, 50:16).

Şeriattan veli uzak olmaz asla (Allah dostu, ermiş kişi.)
Velinin aşinasıdır şeriat

Şeriatla durur şu yer ve gökler
Bu dünyanın binasıdır şeriat

Ne bilsin pâk şeriati sapkınlar
O düşmanların düşmanıdır şeriat

Hem anlar da aklınca sanır ki
Düzen için olasıdır şeriat (Olmuştur, vardır.)

Sakın ey can sakın, onlara uyup
Deme sen de n'olasıdır şeriat (Nedir, ne olacak.)

Şeriatsiz hakikat oldu sapkınlık
Hakikat nur, ziyasıdır şeriat (Aydınlık, ışığıdır.)

Işık olmazsa aydınlığı da yok bil
Hakikatle kıyasîdir şeriat (Kıyaslanır.)

Cihana bir veli hiç gelmez, mutlaka
Onun elde âsâsıdır şeriat

Hakikat canıdır ancak velinin
Canından başkasıdır şeriat (Ondan başka her şeyidir.)

Çıkınca can beden kaldığı gibi
Çıkınca sır, kalıcıdır şeriat

Karar etmez beden olmayınca can
Hakikatin bekasıdır şeriat (Kalıcılığıdır.)

Hakikat güzel bir dilber gibidir
Onun parlak libasıdır şeriat

Sakın soyma onu nâmahrem içre
Yüzün' suyu, hayâsıdır şeriat (Edebidir.)

Hakikat Arşı Âlâ'dır muhakkak (En yüksek arş.)
O arşın üstüvasıdır şeriat (Direğidir.)

Bütün peygamberler ve velilerin
Niyazi rehnümasıdır şeriat. (Rehberidir.)

(Sonuç: Şeriatsız Tasavvuf olmaz. Şeriata kıl kadar aykırı şey, tasavvuf olmaktan çıkar, sapkın (bâtıl) bir mezhep haline gelir. Tasavvufun gelmiş geçmiş en büyük ustalarından Niyazi Hz., bunu böylece beyan ediyor.)

YUNUS EMRE'DEN SEÇMELER

Sen Canından Geçmeden

Sen canından geçmeden cânân arzu kılarsın	(Canan: Sevgili.)
Belden zünnar kesmeden imân arzu kılarsın	(Zünnar: Rahip kuşağı.)
"Nefsini bilen kişi" dersin, evet değilsin	("... Rabbini bilir." – Hadis.)
Meleklerden yukarı seyrân arzu kılarsın	
Ergenleşmemiş çocuk eteğin at edinip	
Ele çevgân almadan meydân arzu kılarsın (*)	(Çevgan: Sopa.)
Bilemedin sen seni, sedefte ne cevhersin	
Mısır'a sultan olmadan Kenân arzu kılarsın	(Nefs Mısır'ına Hz. Yusuf gibi gitmeyi)
Yunus imdi her derde, Eyyûb gibi sabreyle	
Derde katlanamazsın, dermân arzu kılarsın	

Dervişlik Der ki Bana

Dervişlik der ki bana, sen derviş olamazsın
Gel ne diyeyim sana, sen derviş olamazsın

Derviş bağrı baş gerek, gözü dolu yaş gerek (Baş: Yara.)
Koyundan yavaş gerek, sen derviş olamazsın

Dövene elsiz gerek, sövene dilsiz gerek,
Derviş gönülsüz gerek, sen derviş olamazsın

Dilin ile şakırsın, çok mâniler dokursun
Vara yoğa kızarsın, sen derviş olamazsın

Kızmak olsaydı eğer, Muhammed de kızardı
Bu kızmak sende varken, sen derviş olamazsın

Doğruya varmayınca, Mürşide ermeyince
Hak nasib etmeyince, sen derviş olamazsın

Derviş *Yunus* gel imdi, ummanlara dal imdi
Ummana dalmayınca, sen derviş olamazsın

(*) "Başın top edip çevgane / koyan gelsin bu meydane." – Niyazi Mısrî.

Canlar Canını Buldum

Canlar canını buldum, bu canım yağma olsun
Kâr ve ziyandan geçtim, dükkânım yağma olsun

Ben benliğimden geçtim, gözüm perdesin açtım
Dost vaslına eriştim, gümanım yağma olsun (Vasıl: Kavuşma, Güman: Şüphe.)

Benden benliğim gitti, hep mülkümü dost tuttu
Lâ-mekâna kavm oldum, mekânım yağma olsun (Mekânsızlığa katıldım.)

İlgilerden kesildim, o dosttan yana uçtum
Aşk divanına düştüm, divanım yağma olsun

İkilikten usandım, birlik hânına kandım
Dert şarabını içtim, dermânım yağma olsun

Varlık çün sefer kıldı, dost ordan bize geldi
Harap gönül nur doldu, cihânım yağma olsun

Geçtim bitmez hevesten, usandım yaz ve kıştan
Bostanlar başın buldum, bostanım yağma olsun

Yunus ne hoş demişsin, bal ve şeker yemişsin
Ballar balını buldum, kovanım yağma olsun

Hak'tan Gelen Şerbeti

Hak'tan gelen şerbeti içtik elhamdülillah (Allah'a şükür.)
Şol kudret denizini geçtik elhamdülillah

Şol karşıki dağları, meşeleri, bağları
Sağlık safâlık ile aştık elhamdülillah

Kuru idik, yaş olduk, ayak idik, baş olduk
Kanatlandık kuş olduk, uçtuk elhamdülillah

Vardığımız illere, şol safâ gönüllere
Halka Tapduk mânâsın saçtık elhamdülillah

Beri gel barışalım, el isen bilişelim
Atımız eğerlendi eştik elhamdülillah (Eşmek: Yürümek)

İndik Rûm'u kışladık çok hayr ü şer işledik
İşte bahar geldi geri göçtük elhamdülillah

Yaşadık, pınar olduk, şaşırdık, ırmak olduk
Aktık denize dolduk, taştık elhamdülillah (Hak'ka vasıl olduk.)

Taptuğun tapusunda kul olduk kapısında (Taptuk Emre'nin huzurunda.)
Yunus miskin çiğ idik, piştik elhamdülillah

ABDÜLKADİR GEYLANİ HZ.'NİN VİRDİNE AİT DUA

(Cenabı seyyid sultan Abdülkadir Geylani Kaddesallahu sırrehu Aziz ve Hakim, Cenabı Hak'ka, Cenabı Resûlullah'a dua ile itaat ve iltica ederek, aklı selimle bu mübarek Selatü Selam'ı bütün Ümmeti Muhammed'e, İnsanlık âlemine, Mirası Nebi olarak ithaf etmiştir.)

Esselâtü vesselâmü aleyke ya Resûlullah
Esselâtü vesselâmü aleyke ya Habiballah
Esselâtü vesselâmü aleyke ya Keremullah
Ya Hayre Halkullah, ya Emini vahyullah.
Ya Nure Arşullah, ya Hak Habiballah.
Ya Seyyidi veledi Âdem, ya Hak ya destur...

Ya beşeri Hüda, ya Nuru Yezdan, ya Merdi Meydan
Ya Fettah Haydar, ya İmamı Aliyyül Murtaza, ya Hak ya destur...

Ya Haticetül Kübra, ya Fatimatül Zehra.
Ya Hulku Rıza, ya Hulku Cemi.

Ya İmamı Hasan, ya İmamı şahı şehidi Kerbelâ (Hüseyin),
Ya İmamı Zeynel Abidin, ya İmamı Muhammed Bakır,
Ya İmamı Cafer Sadık, ya İmamı Musa Kâzım,
Ya İmamı Rıza, ya İmamı Tâkî, ya İmamı Nâkî,
Ya İmamı Askeri, ya Sahibüz Zaman Mededi Mehdi.

Ya Geylani Kaddes Allahu Sırrehül Aziz
Ya Hayrün Nas, ya Şeyhi Enam,
Ya Hak ya destur...

Allah'ım, Efendimiz Muhammed'e (A.S.) ezelle ebed arasını dolduracak ölçüde selamın olsun, öyle ki selamın sayı kapsamına girmesin ve belirli bir zamana sığmasın.

Onun dost ve yârânından ve kendisine dosdoğru uyanlardan, gerek şeriatte, gerekse tarikatte onu takip edenlerden razı ol. Hakikat yolunda ona uyan Ashabı kiram ve âlimlerden, tarikat ehliyle irfan erbabından hoşnut ol.

Bizi de Ey Mevlamız, onlardan, o bahtiyarlardan eyle, Âmin.

Ey Rabbimiz, bizden kabul buyur. Şüphesiz ki sen her şeyi layıkıyla duyar ve bilirsin. Tevbemizi de kabul buyur. Muhakkak ki sen tevbeleri çokça kabul eden Rahimsin.

Bizlere yararlı bir Marifet bahşeyle.

Şüphesiz senin her şeye gücün yeter.

Ey Âlemlerin Rabbi, Ey Rahman, Ey Rahim: Senden, peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselam Efendimizin yüzünü bize göstermeni, rüyada bu devlete bizi eriştirmeni istiyoruz. Ve onun üzerine selâtü selamını tâ kıyamete kadar indirmeni ve bizimle beraber bulunmanı arzu ediyoruz.

Allah'ım, selâtü selamın, kemal güzeli, celal tacı, cemal cazibesi, visal (kavuşma) güneşi, ilâhi yurdun izzet ve şerefi, vücut letafeti, her mevcudun hayatı, ilâhi saltanatın azizi, ilâhi kudretin yüksek sanatının açık misali, seçilmiş kişilerden seçilip beğenilenin açık nişanesi, ilâhi yakınlığa mazhar olan has kişilerin hülasası, Allah'ın büyük sırrı, onun en iyi ve en güzel, hakiki ve Allah'ın mükerrem dostu Efendimiz, Mevlamız Muhammed'e olsun.

Allah'ım, biz Muhammed Aleyhisselam ile sana tevessül ediyoruz. Onun vasıtasıyla senden şefaat verme ihsanını bekliyoruz. O büyük şefaat sahibidir ve en saygıdeğer vesiledir. Parlak bir vasıtadır. Yüce makam sahibidir. Yüksek bir aracıdır. *"Kaabe Kavseyn Ev Edna"* sırrına mazhardır. Bizi onun vasıtasıyla zât, sıfat ve isimlerinin, fiil ve eserlerinin hakikatine eriştir. Tâ ki senden başkasını görmeyelim, duymayalım, hissetmeyelim ve vücutta senden başkasını bulmayalım.

İlâhım ve Seyyidim: Fazlu rahmetinle bizi Muhammed (A.S.)'ın hüviyetine kavuştur, bizim hüviyetimizi onun kimliğinin aynı kıl; başlangıcında da, sonucunda da bizi ona ulaştır, dostluğunun sevgisine, muhabbetinin safasına, basiretinin nur kapılarına, iç âleminin sırlarının toplayıcı özelliğine, merhametinin acıyıp koruyuculuğuna, nimetlerine eriştir.

Allah'ım, Muhammed (A.S.) makam ve mertebesi hürmetine, senden mağfiret, hoşnutluk ve tastamam bir kabul olunma istiyoruz. Bizi bu hususta bir an olsun nefsimizle baş başa bırakma. Ey kullarının isteğine en güzel cevap veren: Gerçekten senin rahmetinin eseri olarak Muhammed (A.S.) güvenilir aracı olarak varlık âlemine girmiştir.

Allah'ım, selâtü selamın, en mükemmel bilgileri kendinde toplayan, Kutbü Rabbani, en üstün iman kaftanının belirgin nişanesi, cömertlik ve iyiliğin menbaı, semavi himmetler sahibi, ledünni ilimlere mazhar olan Muhammed (A.S.)'e olsun.

Allah'ım, selâtü selamın varlık âlemini yüzü suyu hürmetine yarattığın ve onun sebebiyle eşyaya ruhsat verdiğin, iyilik ve cömertlik sahibi *Muhammed Mahmud*'a ve onun hanedan ve yaranına olsun.

Allah'ım, selâtü selamın Efendimiz, peygamberimiz Muhammed (A.S.) üzerine olsun ki o, senin nurlarının denizi, sırlarının madeni, kullarının ruhlarının ruhu, paha biçilmez inci, emsalsiz güzel koku, mevcudatın aşk ve mayası, rahmetlerin *H*'sı, derecelerin *C*'si, saadetlerin *S*'si, inayetlerin *N*'si, külliyatın kemali, ezeli şeylerin başlangıcı, ebedi olan nesnelerin son mührü, seninle meşgul olup eşyayı terk eden, müşahede semerelerinden tadan, kutsiyet esmasından içirilen, geçmiş ve geleceği bilendir.

Allah'ım, selâtü selamını, ruhlar arasında bulunan Efendimiz Muhammed'in ruhuna; bedenler arasında olan Muhammed'in cesedine; kabirler arasında bulunan

Muhammed'in kabri üzerine indir. Selâtü selamın, kulaklar arasında bulunan Muhammed'in kulağı üzerine, hareketler içinde bulunan Muhammed'in hareketi üzerine, sükunlar arasında bulunan Muhammed'in sükunu üzerine, oturanlar arasında bulunan Muhammed'in ayakta durması, ezeli olan açık lisanı üzerine, ebedi yüzük taşı üzerine olsun.

Allah'ım, selâtın ve selamın ona olsun, âl ve ashabına olsun, bildiğin şeyler sayısınca ve bildiğin nispet ölçüsünde. Allah'ım, selâtü selamın, Efendimiz Muhammed'e olsun ki ona nice ihsanlar ve nimetler verdin, onu mükerrem kıldın, onu üstün tuttun, ona yardım ettin, onun elinden tuttun, onu kendine yaklaştırdın, onu dünyaya indirdin, onu suladın, onu temkinli kıldın, nefs ilminle onu doldurdun, süsleyici ve kaplayıcı sevginle onu yeryüzüne yaydın, sözünle onu süsledin. O, feleklerin övünmesi, ahlakın en tatlısı, senin apaçık nurundur. Kadim kulun, en sağlam urganın, sağlam kalen, hikmetli celalin, keremli cemalindir o. Efendimizdir, mevlamızdır. Muhammed (A.S.)'dır. Salâtü selamın ona, âl ve ashabına, hidayet fenerleri olan arkadaş ve yakınlarına, vücut kandilleri, tertemiz kimselerin yükselme kemali olan yakın dostlarına olsun.

Allah'ım, selâtü selamın ona olsun ki, bu salatta düğümler çözülür, üzüntü ve kederler onunla zail olur, yorgunluk ve sıkıntılar merhameten onunla giderilir. İhtiyaçlar ikram yollu onunla yerine getirilir.

Ya Rab, Ya Allah, Ey diri olan. Ey Kendi zâtiyle kaim olup varlığı kendinden olan, hiçbir şeye muhtaç bulunmayan. Ey celal ve ikram sahibi. Senin lütuf ve faziletlerini istiyoruz.

Ey Kerem sahibi. Ey kıyamet günü müminlere has rahmetiyle tecelli eden.

Allah'ım, salâtu selamın, kulun, peygamberin, Resûlün Efendimiz, Peygamberimiz, Nebiyyi ümmî, Resûlü Arabî Muhammed (A.S.) üzerine ve onun âl ve ashabına olsun, çoluk çocuk ve zürriyetine, Ehli Beyt ve yârânlarına olsun; öyle bir salât ki, senin hoşnutluğuna yol açsın. Onun için de güzel bir mükâfat olsun ve onun hakkında edaya layık görülsün.

Muhammed (A.S.)'a vesile ve fazilet makamlarını ver, şeref ve yüce dereceler bahşeyle. Onu vaat ettiğin *Makamı Mahmud*'a eriştir.

Ey Merhamet edenlerin en çok merhamet edeni: Allah'ım, aziz kitabınla, Efendimiz Muhammed (A.S.)'ın kerem dolu nübüvvetiyle, onun özge değer ve şerefiyle, babası İbrahim ve İsmail ile, yakın arkadaşları Ebubekir, Ömer ve Osman ile, hanedanından Fâtıma, Ali ve bunların oğulları Hasan ve Hüseyin ile, amcası Hamza ve Abbas ile, zevcesi Hatice ve Aişe ile (Allah hepsinden razı olsun) sana tevessül edip yöneliyoruz. Ve senden bunların hürmetine (ihtiyaçlarımızı) istiyoruz.

Allah'ım, bizi bunların sırlarının hakikatine eriştir; marifetlerinin basamaklarında yükselerek hakikatleri anlama imkânını bize lütfeyle. Senden kendilerine en güzel mükâfatlar kazanan Muhammed (A.S.) hanedanı hürmetine, büyük saadet ve kurtuluş kapısını açan, senin en yakın sevgine mazhar olan bunların hatırı için, bizi tahkik ehlinden eyle.

Bizi, o peygamberin *Makamı Mahmud*'unda yükselen izzet ve şerefinle gark eyle. Onun sancağı altında bizi topla.

"Allah'ın Peygamberi rüsvay etmediği günde" peygamberin irfan havuzundan bize içir. Öyle bir günde ki, Resûlüne müjdeyle buyursun: "Konuş, dinleniyorsun; iste, verilecek; şefaat et, şefaatin kabul olunacaktır." Zira senin bu husustaki müjden, şöyle zuhur etmiştir: "Muhakkak Rabbin sana verecek de, hoşnut olacaksın."

Sen çok yücesin, her kusurdan pak ve münezzehsin Rabbimiz; sen celal ve ikram sahibisin.

Allah'ım, salâtü selamın Peygamber (A.S.)'a, ataları İbrahim ve İsmail'e ve bunların hepsinin arkadaş ve yârânına olsun. Öyle bir salat ki, ezeli lisan onu Melekût bağında tercüme etmiş olsun; yüce makamlarda ve yüksek derecelerde en güzel şekilde çeviriye uğrasın. Ebed lisanı onunla Nâsut Âleminin eteklerinde seslensin, günahların bağışlanması için avazını yükseltsin, keder ve sıkıntıları gidermek için avaz avaz terennümde bulunsun, çok önemli ve çözümü zor hususların defedilme çaresi olsun. Öylesine bir salât ve o salâtın sebep olacağı feyizler ki, senin ilâhiliğine layık olsun, azametli şan ve şerefine uygun düşsün. Ve kendilerini saygı ile andığımız Peygamber (A.S.), onun ataları, hanedan ve yaranlarının ehliyet ve liyakatına uygun gelecek ve bunların soylu makam ve mertebelerine münasip düşecek ve senin buyruğunda geçen, "dilediğini rahmetine has kılar" özelliğine denk düşecek bir salâtü selam olsun.

Allah büyük, çok büyük bir fazlü kerem sahibidir.

Allah'ım, celalinin izzeti ve izzetinin celaliyle, saltanatının kudreti ve kudretinin saltanatıyla, peygamberin Muhammed (A.S.)'ın sevgi ve muhabbetiyle, merhametsizlikten, kötü, şehevi söz ve davranışlardan sana sığınıyoruz. Ey muhtaçlara arka olan, ey güven isteyenlere emniyet sağlayan: Bizi nefsani hatıralardan kurtar, şeytani şehvetlerden koru, beşeri pisliklerden temizle, muhabbeti sıddıkiyye ile bizi sadeleştirip arındır. Gaflet sedasından, bilgisizlik evhamından uzak bulundur. Tâ ki şeklimiz bencilliğimizin yok olmasıyla kaybolup gitsin; insani hırs ve arzularımız eriyip bitsin. Kesretin (çokluğun), senin toplayıcı, bir araya getirici vahdetinin (birliğinin) huzurunda fenâ bulduğu gibi... Bizi ilâhi Ahadiyetin ziynetiyle süsle. Samedanî hakikatlerin tecellisine mazhar kıl. Bütün bunları Vahdaniyetin müşahedesinde gerçekleştir. Öyle bir makamda ki, orada mekân yok, nereye ve ne yere gibi, nasıl ve nice gibi tabirler yok. Her şey, evet her şey o makamda Allah ile bâki kalır, Allah'tan gelir, Allah'a döner, Allah ile beraber olur.

Bizler Allah'ın minnet denizinde Allah'ın nimetiyle gark olmak istiyoruz. Allah'ın kılıcıyla yardım görmek istiyoruz. Allah'ın inayetinden haz duyuyoruz. Allah'ın korumasıyla korunmuş oluyoruz. Bizi Allah'tan uzaklaştırıp meşgul eden her şeyden muhafaza olunmamızı talep ediyoruz. Allah'tan başka gönlümüze gelen her hatıradan sıyrılmak istiyoruz.

Ya Rab! Ya Allah! Ya Allah! Ya Allah! Rabbim Allah'tır. Benim başarım, ancak Allah iledir. Ben ancak O'na dayanırım ve ancak O'na yönelip (inayetini) beklerim.

Allah'ım, bizi kendinle meşgul eyle. Bize öyle bir bağışta bulun ki, onda senden başkasının dahli bulunmasın ve bu bağışın, ilâhi ilimlerinle, Rabbani sıfatlarınla ve Muhammedi ahlak ile genişlemiş ve gelişmiş bir vaziyette olsun. Bizi güzel bir zan ile kuvvetlendir. Hakkel Yakin derecesinde bize bir itikat bahşeyle. Temkini hakikate eriştir. Hal ve durumumuzu tevfikin ile doğrult, saadet ve hüsnü yakin ile ahvalimizi düzelt.

İstikamet yolunda (iman ve itikat) temellerimizi sağlamlaştır; üstün muhkemlik kaidelerinde bizi yükseltip güçlendir. Öyle bir istikamet yolu ki o, peygamberin, sıddıkların, şehitlerin yoludur. Nimetine eriştirdiğin bahtiyarların doğrultusudur.

Maksat ve niyetimizi asil bir şan ve şeref düzeyinde, kerem doruğunun en yücesinde sağlamlaştır. Resûllerden büyük azim sahibi olanların azmü niyetine yakın eyle. Ey yakaranlara cevap veren, ey imdat isteyenlerin imdadına koşan: Rahmetinin lütuflarıyla bizi (senden uzaklaştıran) sapıklıktan kurtar. İnayetinin nefhalariyle bizi sevgi güreşinin yapıldığı yerde bir araya getir. Hidayetinin nurlarıyla, yakınlık avlusunda arzularımızı yerine getir. Üstün yardımınla bizi kuvvetlendir. Kur'anı Mecid ile belirtilmiş bir yardımla yardımımızda bulun. Fazlu rahmetinle inayette bulun.

Ey merhamet edenlerin en çok merhamet edeni. Ey Rabbimiz, bizden kabul buyur. Şüphesiz ki sen, evet sen, her şeyi hakkıyla işiten ve gereği gibi bilensin. Tövbemizi kabul et. Muhakkak sen, evet sen, tövbeleri çokça kabul eden Rahim'sin.

Allah'ım, salâtü selamın, Efendimiz Nebiyyi Ümmi Muhammed (A.S.)'e, O'nun zevcelerine, soyuna, Ehli Beyt'ine olsun. İbrahim'e ve hanedanına salavatını indirdiğin gibi, onlara da indir. Şüphesiz ki sen övülmeye layıksın, şan ve şeref sahibisin.

Ey, destek direği olmayanların direği, senedi olmayanların senedi. Ey azığı olmayanların azığı. Ey her kırık yerin yegâne onarıcısı. Ey her garibin sahibi. Ey her yalnızın gönüldaşı: Senden başka ilâh yoktur. Hem dünyada, hem ahirette seni tenzih ve tesbih ederiz. Şüphesiz ki ben zalimlerdenim. Benim dost ve yârim sensin. Müslüman olduğum halde canımı al. Beni salih kulların zümresine ulaştır. Soy ve sopumu benim için ıslah eyle. Hakikat ben sana tövbe ediyorum ve ben müslümanlardanım.

Allah'ım, meleklerin, peygamberlerin, resûllerin ve bütün halkın salavatları, Efendimiz, Mevla'mız Muhammed'e onun âl ve ashabına olsun. Allah'ın selamı, rahmeti de bunlara olsun. Allah'ım, bizi onunla, âl ve ashabıyla birlikte şefaatine, kefilliğine ve koruyuculuğuna mazhar olarak selam yurduna eriştir. Orası, senin yurdundur. Orası hak meclisidir. Ve kudret sahibi, mülkü çok yüce olan Allah'ın yanındadır. Onlar da oradadır. Ey celal ve ikram sahibi Allah'ım, bu makamın müşahedesiyle bize lütuf bağışında bulun.

Ey keremi bol olan. Ey kıyamet günü müminlere has rahmetiyle tecelli edecek olan. Cemali azimini yaklaştırarak bize ikramda bulun. Cemalin kerametiyle tekrim, tebcil, tâzim havası içinde bizi koru.

Hamdolsun Kâinatın Rabbi Allah'a. Âmin.

MUHİDDİN İBN ARABİ HAZRETLERİ'NDEN TEVHİD IŞIĞINDA ÖĞÜTLER

"Tehlil" (*Lâ İlâhe illallah)* nasıl yapılır?

Abdestli olarak Kıble'ye doğru oturup,

25 Estağfirullah

1 kez Fatihayı şerife

3 kez İhlası şerife

3 kez salavatı şerife

okuyup, Hz. Peygamber'in ruhu şeriflerine hediye etmeli. Tevhid'i okurken, *Lâ*'yı göklere doğru çekerek, *İlâhe*'yi sağ taraftan alıp, kalbe *İllallah*'ı indirmeli. Her yüz bitiminde, bir defa *Muhammeden Resûlullah* ve *"İlâhi ente maksudi ve rızaike matlubi"* (Allah'ım, maksadım sensin ve senin rızan da arzumdur) demeli.

1. İnsan adaleti önce kendi nefsinde uygulamalı. İnsana yakışan ne kadar güzel şeyler varsa, onları doğru bir şekilde kendisine mal etmeli.
2. Faydasız ilim, şifasız ilaca benzer. Güzel ilim, çalışma ile beraber olandır.
3. İnsanın kendi şahsına rahmeti, başkasına rahmetinden daha büyüktür.
4. Peygamberlerden sonra, insanlar üzerinde en büyük hak, ana ve baba hakkıdır. Duada, nefsini, ana babasına takdim emrolunmuştur. Kur'an 71:28 bunu, "Rabbim beni, anamı, babamı, evime inanmış olarak gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla; zalimlerin de yalnız helakini artır," şeklinde belirtir.
5. Eğer söz sahibi isen, hak ile söyle, hak ile hükmet. Heva ve hevese uyma.
6. Hesap günü, ahiretteki hesap günü olmakla beraber, dünyada nefslerini hesaba çekmeyenler için de geçerlidir. "Hesaba çekilmezden önce kendinizi hesaba çekin" diye emir vardır.
7. Dünyada da cezalar vardır. Bunlar, insanları tevbe ve düşünceye yönelttiği için faydalıdır. Tevbe Suresi 102. ayetinde, günahlarını itiraf edenlerin affedilecekleri belirtilir: "Savaştan geri kalanların bir kısmı da, suçlarını itiraf ettiler. Onlar iyi işi kötüyle karıştırmışlardı. Allah'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur; çünkü O bağışlayandır, merhamet edendir."
8. Allah'ın haklarına ve halkın haklarına dikkat et. Kur'an 47:38'de, "... Allah zengindir, siz ise fakirsiniz..." buyuruluyor. İnsan daima Allah'tan istemeye mecburdur.
9. Sakın ola ki iki kişinin arasını bozma, Bu durum dini yıkar.

10. Sağlığını ve boş zamanlarını en kıymetli hazine olarak bil. Allah'ın razı olacağı işlerde, ölçülü bir şekilde değerlendir.

11. Terk ettiğin kabahatleri bir daha yapmamaya kararlı ol. İşlemekte bulunduğun hayırlı işleri de ölünceye kadar sürdür, sakın bırakma.

12. Bilmediklerini bilenden öğren. Bildiklerini de bilmeyenlere öğret.

13. Sadaka mal ile olduğu gibi, Tehlil *(Lâ ilâhe illallah)*, Tekbir *(Allahu Ekber)*, Tahmid *(Elhamdü Lillah)*, Havkale *(Lâ havle ve lâ kuvvete İllâ Billah)*. Tesbih *(Süphan Allah)* ile de olur. Bunlar, zikirlerin en üstünüdür.

14. Söylediğin söze dikkat et. Örneğin, bir insan mümin kardeşine kâfir dese, o kelime dediği yere gider. Eğer dediği gibiyse, orada kalır, değilse söyleyene geri gelir.

15. Devletin büyüklerine dil uzatma. Hataları olursa onlara aittir. Senin tutumun, emirlere uymak, düzeni bozmamak olmalı. Eğer tenkit edeceksen, sıfatı tenkit et, öze dokunma. Methedersen, her ikisini de methet.

16. Üç şeyden kork: Allah'tan, nefsinden, Allah'tan korkmayandan.

17. Allah sana servet ihsan etmişse, onu Allah'ın razı olacağı yerlere sarfet. İnsan, nimeti arttıkça, şükrünü artırmalı. Şükür etmeyenlerin kalbine dalgınlık gelir. Bunların dilleri zikrullaha, kalpleri de huzura kavuşamaz.

18. Üç kişi bir yerde iken, ikisinin gizli konuşması veya üçüncüsünün bilmediği bir dil ile konuşmaları doğru değildir.

19. Konuşmalarının anlaşılmasını istiyorsan, herkesin anlayabileceği şekilde konuş. Bu yetenek; ilim adamlarının yanına cahil olarak varmakla, zahidlerin yanına, dünyayı bırakarak gitmekle, irfan ehlinin yanına varınca da susmakla kazanılır.

20. Bir şeyi iyice bilmeden, görmeden işleme. İşlediğin işin kalıcı ve faydalı olmasına özen göster.

21. Namazı evinin her tarafında kıl. Zekâtını ver. İnsanlardan ayrı düşme. Sabır ve namazla Hak'tan yardım iste.

22. Evlere izinsiz girmeyin.

23. Misafirlerine ikram et. Misafirin hakkı üç gündür. Fazla kalırsa sadaka olur. Misafire ikram, imanın şubelerindendir. Kötülüğü en güzel bir şekilde savmak, sesini kısmak, sabırlı olmak, böbürlenmemek, alçakgönüllü olmak da imanın kapsamındadır.

24. Abdest, başlı başına bir ibadettir. Abdestli bulun.

25. Kimsenin ayıplarını araştırma. Karınla, kocanla iyi geçin. Sakın kendine uydurmaya çalışma. Çocuklarına güzel isimler koy, edep öğret.

26. Vasi, elçi, şahit olmamaya gayret et. Olduğun takdirde, sorumluluğunu en iyi şekilde, bilerek yerine getir.

27. Gizli yapılan faydalı işler, ihlasın en büyük göstergesidir.

28. Arefe ve Aşure oruçlarına devam et. Zilhiccenin ilk on gününde, Muharrem'in ilk on gününde ibadeti çok yap.

29. Günahında ısrar etme, hemen tövbe et. Yemine dilini alıştırma, kararlarında acele etme. Eğer öfkeliysen, sakinleşmeyi bekle; aç isen, açlığını gider.

30. Az ye, az uyu, öz konuş, yararlı iş işle. Herkesi dinle, sana faydalı olanları al ve kendinde hapsetmeden ölçülü olarak dağıtmaya yönel.

31. Her halinde iyi niyetli olmaya gayret et. İbadetin başı, niyettir.

32. Falcılara ve büyücülere gitme. Kendin de böyle işlerle uğraşma. Kazanmaya kudretin varken, sadaka alma. Her an Allah'ın verdiklerine şükret.

33. *"Allah"* ismi şerifine devam et. Başından *elif*'i kaldırırsan, *Lillah* kalır. Yine Allah'ın ismindendir. İkinci *lâm*'ı kaldırırsan *Hu* kalır ki, o da Allah'ın ismindendir. Başka hiçbir kelimede bu özellik yoktur.

34. Abdest alırken suyu fazla harcama. Her konuda israftan kaçın, ölçülü ol.

35. Yedi büyük günahtan sakın: Allah'a eş koşmaktan, isim peşine düşerek yaşamaktan, nefse zulümden, yetim malı yemekten, hak edilmemiş para yemekten, askerden kaçmaktan, insanlara kötü söz söylemekten, zan ve sanılarda bulunmaktan.

36. Hürmetler karşılıklıdır. Sabırla öfkesini yutanın kalbine emniyet ve imanın dolacağını da unutma.

37. İhtiyacı olanların yardımına, karşılık beklemeden koş.

38. İnsanları hayırlı işlere teşvik edenler, sevaba ortak olurlar.

39. Borcuna sadık ol. Sözünden dönme ve yerine getiremeyeceğin vaatlerde asla bulunma.

40. Vasiyetlerin en faydalısı ve doğrusu, Kur'an vasiyetidir. Kur'an'ı oku, öğren, öğret.

41. Daima bilgili kişileri dinle. Bir işi bitirince, yeni bir işe başla.

42. Sır tutmasını bil, sırrın sorumluluğu çok önemlidir.

43. Kusurları örtenlerden ol, Allah yardımcın olur. Akraba ve komşularına iyilik et, müslüman olursun. Dostlarına iyilik et, mümin olursun. Allah'ın farz kıldığı ibadetleri yap, âbid olursun. Allah'ın taksimine razı ol, zahid olursun.

44. Sana sunulan maddi, manevi değerlerde cimrilik yapma. Ölçülü dağıt.

45. Neyi arzuluyorsan, arzu ettiğini önce kendin yap. Örneğin: Sevilmek istiyorsan, önce sevmeyi öğren. Kazanmak istiyorsan, önce çalış. Hürmet görmek istiyorsan, önce hürmet et.

46. Eğer işin sonundan korkar, nasıl sona ereceğini bilemezsen, Kur'an, 3:8'i oku: "Rabbimiz, bizi doğru yola erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme, katından bize rahmet bağışla; şüphesiz sen sonsuz bağışta bulunansın." 8:9 : "Rabbimiz, doğrusu geleceği şüphe götürmeyen günde, insanları toplayacak olan sensin. Şüphesiz ki Allah verdiği sözden caymaz."

47. Hata yapanları görüp, ne diyeceğini bilemediğin takdirde, Hz. İsa'nın dediği gibi söyle (Kur'an, 5:117) : "Sen benim içimde olanı bilirsin, ben senin içinde olanı bilmem; doğrusu görülmeyeni bilen ancak sensin."

48. Eğer, Allah'a yönelerek affını istersen, Muhammed Aleyhisselam ve ensarının dediklerini söyle (Kur'an 2:286) : "Rabbimiz, eğer unutacak veya yanılacak olursak bizi sorumlu tutma. Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize de ağır yük yükleme. Rabbimiz, bize gücümüzün yetmeyeceği şeyi taşıtma, bizi affet, bizi bağışla, bize acı. Sen Mevla'mızsın, kâfirlere karşı bize yardım et."

KADİRİ YOLUNUN AÇIKLAMASI

Evrâd; lügatta *Vird*'in çoğulu olup, *Vird*'ler, yani her zaman tekrar edilen ve belirli zamanlarda okunması vazife bilinen dualar anlamına gelmektedir. Biz, buna dil alışkanlığı veya daima dilde bulunması, daima tekrarlanması gerekli hayırlı ve faydalı sözler de diyebiliriz. Kaldı ki, evradı şeriflerin çoğu Kur'anı Kerim'den ayetler, hadisi şerifler ve salâtü selam ile süslenmiştir. Yüce tarikatların, büyük pirleri veya daha sonra gelen soylu şeyhleri tarafından tertip olunmuş ayrı ayrı evrâd-ı şerifeleri vardır.

Kadiri evrâdı şerifinin *Allahümmec'al Efdale Salâvatike* ibaresinden sonuna kadar olan kısmı, bizzat Gavsül Âzam Hazretlerince tertip buyurulmuştur. Kadiri dergâhlarında mübarek gecelerde zikrullaha başlanılmadan okunduğu gibi, müritlere de sabah namazlarından sonra veya günün diğer uygun bir zamanında muntazaman okunması telkin ve talim olunmuştur.

Manası ve ne kastettiği bilinmeden okunacak herhangi bir dua ile, bilerek ve anlayarak okunan dua arasında, kabule yakın olması bakımından, elbette büyük farklar olacağını göz önünde bulundurarak, Kadiri evrâd-ı şerifesinin metnini verdikten sonra, öz ve özet halinde şerhini (açıklamasını) yapmayı da maksada uygun ve faydalı bulduk.

Eûzü Billahi Mineş Şeytanir Raciym

İlâhi rahmetten kovulmuş olan şeytanın şerrinden, Allahu Teâlâ'nın koruyuculuğu ve himayesine sığınırım.

Bismillahir Rahmanir Rahiym

Rahman ve Rahim olan Allahu Azimüşşân'ın ismiyle başlarım.

El Hamdü Lillahi Rabbil Alemiyn

Bütün hamd ve senalar, o Allahu Teâlâ'ya mahsus ve aittir ki, âlemlerin Rabbi, eğiticisi ve sahibidir.

Er Rahmanir Rahiym

Dünya hayatında –ayırt etmeksizin– bütün yaratıklarına nimetlerini, ihsanlarını ve merhametini esirgemez. Ahirette ise, yalnız mümin kullarına rahmet ve merhamet eyler.

Mâlik-i Yevmid Din

Hesap ve ceza gününün hâkimidir.

İyyake Nabüdü ve İyyake Nestaiyn

Ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım dileriz.

İhdinas Sıratel Müstakim, Sıratel Leziyne Enamte Aleyhim

Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna hidayet et.

Gayril Mağdubi Aleyhim Veled Dalliyn

Gazabına uğrayanların ve sapıkların yollarına değil. (Âmin)

(Evrâd-ı şerifenin bundan sonra gelen kısmı, Ahzâb Suresi'nin 56. ayeti kerimesidir.)

İnnallahe ve Melâiketehu Yusallûne Alen Nebiy. Yâ Eyyühelleziyne Âmenü, Sallu Aleyhi Ve Sellimu Teslimâ.

"Muhakkak ki, Allahu Teâlâ ve melekleri, en şanlı Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler: Siz de ona salât ve selam edin."

(Bilindiği gibi, *Salât*'ın iki manası vardır. Birisi namazdır ve diğeri Peygambere duadır, ki bu duaya *Tasliye* denir. Salât, Allahu Teâlâ tarafından olursa; halkın rahmet ve nimeti, meleklerin istiğfarı ve Resûlü Zişân'ın övgüsü demek olur. Selam ise, ayıplardan ve âfetlerden güvencede olmaktır. Birbirimize karşı alıp verdiğimiz selam da, bu manada bir duadır. Fahri Âlem Efendimiz, bir hadisi şeriflerinde: "Beni bir kere tasliye edeni, Allahu Âzimüşşân on kere tasliye eder" buyurmuş olduklarından, diğer bütün evrâdı şeriflerde olduğu gibi, Kadiri evrâdı şerifinde de salât ve selama, geniş bir yer verilmiştir.)

Allahümme Salli ve Sellim ve Bârik Alâ seyyidina Muhammedin ve Âlâ Âlihi ve Sahbihi Ecmaiyn.

Allah'ım, selât, selam ve berekatın, seyyidimiz, önderimiz Muhammed ile, onun bütün ailesi ve dostlarının üzerine olsun.

Sübhane Rabbike Rabbil İzzeti Amma Yesifun ve Selamün Alelmürseliyn, Vel Hamdü Lillahi Rabbil Âlemiyn.

(Evrâdı şerifenin bu kısmı da, Saffât suresinin 180, 181 ve 182. ayeti kerimeleridir ki, her duadan sonra okunmaktadır. Zira, bir hadisi şerifte: "Kim, ahirettekilerle ölçülecek sevap isterse, her mecliste son sözü *Sübhane Rabbike Rabbil İzzeti Amma Yesifun ve Selâmün Alelmürseliyn, Vel Hamdü Lillahi Rabbil Âlemiyn* olsun" buyurulmuştur. Bu ayetlerin meali de şöyledir:)

"Şanı ve izzeti yüce olan Rabbin, onların bütün inatlarından münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere selam ve âlemlerin Rabbi olan Allahu Teâla'ya hamd olsun."

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Resûlallah

Allahu Teâlâ'nın rahmet ve nimeti, bereket ve ihsanı, selam ve övgüsü senin üzerine olsun ve seni bütün âfetlerden selamette bulundursun, ey Allah'ın Resûlü.

(Resûl'ün de, üç manası vardır: 1) Elçi, 2) Allahu Teâlâ tarafından kitap ile gönderilen peygamberler, 3) Peygamberi Zişân Efendimiz. Burada, her üç mana da kastedilmekle beraber, daha ziyade üçüncü manayı kast ve kabul etmek lazımdır. Aşağıda salat ve selam tekrar edildikçe, buna göre mana verilmelidir.)

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Habiballah

(Habiballah, Peygamber Efendimizin mübarek isimlerindendir. Habip, sevgili demektir.) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın sevgilisi.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Halilallah

(Halil, sadık dost demektir. Allahu Teâlâ'nın en sadık dostu olarak, Peygamber Efendimiz Halilallah diye de anılmaktadır. Bu isim, aynı zamanda Efendimizin muhterem dedeleri İbrahim Aleyhisselâm'a da verilmiştir. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın sadık dostu.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Nebiyyallah

(Nebi, bilindiği gibi Allahu Teâlâ tarafından kullara hükümleri tebliğ eden şerefli zât demektir. Resûl ile arada şu fark vardır: Nebiler, kitap sahibi olmayabilirler. Oysa, Resûl, kitap sahibi bulunanlara mahsustur. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın Nebisi.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Safiyyallah

(Safi, pak ve temiz manasına gelir. Peygamber Efendimizin mübarek isimlerinden olduğu gibi, Âdem Aleyhisselâm'ın da isimlerindendir. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın pak ve temiz kulu.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Hayre Halkillah

(Hayr'ın manası açıktır ve herkes tarafından bilinmektedir. Halkillah, Allahu Teâlâ'nın yarattığı bütün mahluklardır. Peygamber Efendimiz âlemlere rahmet olarak gönderilmiş, Âdemoğullarının efendisi ve bütün yaratılmışların en üstünü bulunduğundan, elbette mahlukatın en hayırlısıdır. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın yarattıklarının en hayırlısı.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Nure Arşillah

(Allah'ın arşı, Muhammedî nurdan, ışıktan yaratılmış bulunduğundan, Peygamber Efendimiz elbette arşın nurudur. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın arşının nuru.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Emin-e Vahyillah

(Peygamber Efendimiz, Hak Teâlâ tarafından kendilerine vahyolunanların hepsini, aynen ve tamamen ümmetine tebliğ edip öğretmiş olduklarından, vahyin emini manasına *"Emin-e vahyillah"* olarak tavsif olunmuşlardır. Kaldı ki, risalet ve nübüvvetlerinden önce de kendilerine *"Muhammed-ül Emin"* lakabı verilmiş olduğu, tarihi kaynaklardan anlaşılmaktadır. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın vahyinin emini.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Men Zeyyenehullah

(Zeyyenehullah, Allahu Teâlâ'nın ziynetlendirdiği, süslediği demektir. Gerçekten, Peygamber Efendimiz Hak tarafından manen ve maddeten, zâhiren ve bâtınen [içte] hiçbir kula nasip ve müyesser olmayan üstün meziyetler ve seçkin özelliklerle süslenmiştir. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın ziynetlendirdiği.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Men Şerrefehullah

(Şerrefehullah, Allahu Teâlâ'nın şereflendirdiği demektir. Gerçekten, Peygamber Efendimiz hiçbir resûl ve nebiye nasip olmamış şereflerle şereflendirilmiştir. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın şereflendirdiği.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Men Kerremehullah

(Kerremehullah, Allahu Teâlâ'nın ululaştırdığı, hürmet edip yücelttiği demektir. Gerçekten, Hak Teâlâ Peygamber Efendimizi Sübhani yüceltmesine mazhar kılmış ve kendisine hiçbir peygamberine göstermediği saygıyı göstermiştir. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın ululaştırdığı, yüceltip hürmet ettiği.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Men Azzemehullah

(Azzemehullah, Allahu Teâlâ'nın büyülttüğü ve yücelttiği demektir. Gerçekten, Hak Teâlâ Peygamber Efendimizi bütün peygamberleri arasında büyültmüş ve yüceltmiştir. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın büyülttüğü ve yücelttiği.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Men Allemehullah

(Allemehullah, Allahu Teâlâ'nın ilim verdiği, öğrettiği demektir. Gerçekten, Hak Teâlâ Peygamber Efendimizi ilmi ledün ile zâhir ve bâtın ilimleriyle, evvel [önce] ve ahir [sonra] ilimleriyle eğitmiştir. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın ezeli ilmini talim buyurduğu.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Seyyidel Mürseliyn

(Seyyid, efendi demektir. Mürseliyn de, Âdem Aleyhisselâm'dan itibaren Resûlü Zişân Efendimize kadar gönderilen büyük peygamber hazretlerine denir. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey bütün peygamberlerin efendisi.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ İmamel Müttakiyn

(İmamın manası önderdir. Müttekiyn ise, günahlardan ve bütün şüpheli hâl ve hareketlerden sakınanlar, takva ehli olanlar demektir. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey takva ehlinin imamı, önderi ve rehberi.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Hâtemen Nebiyyin

(Hatem, sonuncu demektir. Nebiyyin de Nebiler manasına gelir. Gerçekten Kur'an-ı Kerim'de Ahzâb Suresi'nin 40. ayeti kerimesinde: "*Ve Lâkin Resûlullahi ve Hâtemen Nebiyyin:* Lakin o, Allah'ın peygamberi ve peygamberlerin de sonuncusudur" buyurulmuştur. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın son peygamberi.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Rahmeten lil Âlemiyn

(Rahmeten lil âlemiyn, âlemlere rahmet olan demektir. Gerçekten Kur'an-ı Kerim'de Enbiyâ Suresi'nin 107. ayeti kerimesinde: "*Ve Mâ Erselnâke İllâ Rahmeten*

Lil Âlemiyn: Biz, seni ancak âlemlere rahmet olmak üzere gönderdik" buyurulmaktadır. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey âlemlere rahmet olarak gönderilen.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Şefiel Müznibiyn

(Şefi, şefaat edici demektir. Müznibiyn ise günahkârlar anlamına gelir. Gerçekten, Peygamber Efendimize Hak Teâlâ şefaat hakkı bahş ve ihsan buyurmuştur. Mahşer gününde, bütün peygamberlerin dizleri üzerine çökerek, nefsleri kaygısına düştükleri sırada, Resûlü Zişân Efendimiz, Allahu Azimüşşân katında günahkâr ümmetine şefaatçi olacaktır ve bu şefaatleri de haktır. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey günahkârların şefaatçisi.

Es Salâtü Ves Selamü Aleyke Yâ Resûlü Rabbil Âlemiyn

(Resûl ve Rabbil âlemiyn kelimelerinin manaları yukarıda açıklanmıştı. Buna göre:) Salat ve selam senin üzerine olsun, ey âlemlerin Rabbinin Resûlü.

Salâvatullahi ve Melâiketihi ve Enbiyâihi ve Hameleti Arşihi ve Cemiyi Halkihi Alâ Seyyidinâ Muhammedin ve Âlihi ve Sahbihi Ecmaiyn

Allahu Teâlâ'nın bereket ve ihsanı, meleklerinin, nebilerinin, arşı taşıyan meleklerin ve bütün yaratılmışların hürmet ve salavatı, Efendimiz Hz. Muhammed Aleyhisselâm ile ailesinin, evladının, eşlerinin, ashabının üzerlerine olsun.

Allahümme Salli Alâ Seyyidinâ Muhammedin Abdike ve Habibike ve Resûliken Nebiyyil Ümmiyi ve Alâ Âlihi ve Sahbihi ve Sellim

Allah"ım: Senin kulun, peygamberin, sevgilin ve ümmi olarak yarattığın Nebiyyi âlemin olan efendimiz Hz. Muhammed Aleyhisselâm ile ailesine, evladına, eşlerine ve ashabına sonsuz ihsanların ve övgülerinle, rahmet ve nimetlerinle hürmet buyur.

Allahümme Salli Alâ Seyyidina Muhammedinin Nebiyyil Melih, Sahibil Makamil Âlâ Vel Lisanil Fasih

Allah'ım: Efendimiz Hz. Muhammed Aleyhisselâm'a sonsuz ihsanlarınla, övgülerinle, rahmet ve nimetlerinle lütuf buyur ki, o senin manen ve maddeten, zâhiren ve bâtınen güzellerin güzeli olarak yarattığın, Makamı Mahmud gibi yüce makamlar bahşettiğin, açık ve anlaşılır bir dil ile emirlerini ve yasaklarını tebliğ ettirdiğin, kerem sahibi nebindir.

Allahümmec'al Efdale Salâvatike Ebeden

Allah'ım: Sonsuz ihsan ve övgülerinin, rahmet ve nimetlerinin en üstünü ve ebedisini;

Ve Enmâ Berekâtike Sermeden

Hayır ve bereketlerinin, ezelden ebede kadar daima artanını;

Ve Ezkâ Tahiyyâtike Fadlen ve Adeden

Selamlarının, hayır dualarının sayı ve fazilet bakımından en pak ve arınmışını;

Alâ Eşrefil Halâikil İnsaniyyeti

İnsan olarak yaratılmışların en şereflisi,

Ve Mecmâil Hakayikil İmaniyyeti

İman hakikatlerinin toplamı,

Ve Tûrit Tecelliyatil İhsaniyyeti

İhsanlarının ve gaip nurlarının tecellilerinin Tûr Dağı,

Ve Mehbitil Esrarir Rahmaniyyeti

Rahmani sırlarının beliriş yeri,

Ve Arûsil memleketir Rabbaniyyeti

Vahdet (birlik) sarayının sırlarına mahrem olan,

Ve Vasıtatı İkdin Nebiyyin

Bütün Nebilerinin ahd ve yeminlerinin vasıtası,

Ve Mukaddimi Ceyşil mürseliyn

Resûller ordusunun önderi ve öncüsü,

Ve Kadi Rekbil Enbiyâil Mükerremiyn

Mükerrem kıldığın bütün nebilerinin yedicisi ve sürücüsü,

Ve Efdalil Halkı Ecmaiyn

Bütün yaratılmışların en üstünü

Hâmili Livâil İzzil Â'lâ

İzzet sancağın olan Livâi Hamd'in sahibi,

Ve Mâliki Ezimmetil Mecdil Esnâ

Azamet ve kerem dizgininin sahibi ve kullanıcısı,

Şahidi Esraril Ezeli

Ezel sırlarının şahidi,

Ve Müşahidi Envârı Sevâbikil Üveli

Bütün âlemler yok iken, Allah ilminde mevcut olan nurların müşahidi,

Ve Tercümanı Lisanil Kıdem

Kelamı kadimin (öncesiz kelamın) olan Kur'anı Azimüşşan'ın tercümanı,

Ve Menbâil İlmi Vel Hilmi Vel Hikem

İlmin, hilmin (yumuşaklığın) ve hikmetlerin kaynağı,

Mazharı Sırril Cudil Cüziyyi Vel Külliyyi

Dünyada kullarına bahşettiğin cüz'i nimet ve ihsanlarınla, ahirette ihsan ve inayet buyuracağın külli (toplu) nimetlerinin tamamına ait sırların açıklayıcısı.

Ve İnsani Aynil Vücudil Ulviyyi Vessüfliyyi

Ulvi (yüce) veya süfli (adi) insan vücudunun gözbebeği (Bilindiği gibi, göz bebeği görmek için zâhiri sebeptir. Görmek, onunla mümkün olur. Gözün sırrı, süsü

ve faydası odur. Onunla bütün yararlara erişilir. Gözbebeği olmazsa, birçok büyük menfaatler ve faydalar ele geçirilemez. Oysa, Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz, ulvi veya süfli bütün varoluşun, iki cihanda nimetlendiği ve faydalandığı gözbebeğinden elbette daha kıymetlidir.)

Ruhu Cesedil Kevneyn

Dünya ve ahiretin veya gayb (görünmezlik) âlemi ile şuhud (görünürlük) âleminin cesetlerinin ruhu (Dünya ve ahiret ehlinin cesetlerinin ruhu).

Ve Ayni Hayatid Dâreyn

Dünya ve ahiret hayatının (iki cihanın) gözü,

El Mütehakkiki Bi Alâ Rütebil Ubudiyyeti

Kulluk rütbesinin en yüksek ve en yüce derecelerinin gerçekleştiricisi (Kulluğun en büyük bir rütbe olduğunun öğreticisi),

Vel Mütehalliki Bi Ahlâkil Makamatil İstifâiyyeti

Seçtiğin ve beğendiğin en güzel ahlak makamları ile ahlaklanmış olan,

El Halilil Âzam

En büyük ve sadık dostun,

Vel Habibil Ekrem

En soylu sevgilin,

Seyyidinâ Muhammed Bin Abdillah Bin Abdilmuttalip

Efendimiz Abdülmuttalip oğlu Abdullah oğlu Hz. Muhammed Aleyhisselâm'a,

Ve Alâ Sâiril Enbiya Vel Mürseliyn

Ve gönderdiğin diğer nebilere, peygamberlere,

Ve Alâ Melâiketikel Mukarrebiyn

Ve sana yakın olan meleklerine,

Ve Alâ İbadillahis Salihiyn

Ve bütün salih kullarına,

Min Ehlis Semavati ve Ehlil Ardiyn

Göklerde ve yerlerde bulunanlar arasından,

Küllemâ Zeker Ez Zakirûn

Bütün zâkirler zikrettikleri müddetçe

Ve Gafele An Zikrikel Gafilûn

Ve senin zikrinden gafil olanların da gafletleri müddetince

Ve Sellim ve Radiyallahu Anh, Ashabı Resûlillahi Ecmaiyn

Ve Resûlü Zişân'ın ashabına da saadet ve selamet ihsan buyur ve onların hepsinden razı ol, ya Rabbi.

VAHDETNAME

Daha Hâlık ile mahluk yok iken	(Yaratan, yaratılan.)
Biz onu izhar ve ilan eyledik	
Âdem için hiçbir mekân yok iken	
Hanemize aldık, mihman eyledik	(Misafir.)
Kendisinin henüz ismi yok idi	
İsmi şöyle dursun, cismi yok idi	
Hiçbir kıyafeti, resmi yok idi	
Şekil verip tıpkı insan eyledik	
Yerleri gökleri yaptık yedi kat	
Altı günde tamam oldu kâinat	
Yarattık içinde bunca mahlûkat	(Yaratıklar.)
Erzakını verdik, ihsan eyledik	(Rızıklarını.)
Asılsız fasılsız yaptık cenneti	
Huri, gılmanlara verdik ziyneti	(Ziynet: Süs.)
Türlü vaadlerle her bir milleti	
Sevindirip şad ü handan eyledik	(Mutlu ve güler.)
Bir cehennem kazdık gayretle derin	
Azap ateşiyle eyledik tezyin	(Süsledik.)
Kıldan gayet ince, kılıçtan keskin	
Üstüne bir köprü mizan eyledik	(Ölçek yaptık.)
Gerçi "Kün" emriyle var oldu cihan	(Kün: "Ol".)
Arşı Kürsü gezdik durduk bir zaman	
Boş kalmasın diye bu kevnü mekân	(Kâinat)
Âdem'in halkını ferman eyledik	(Yaratılmasını emrettik.)
Arif olan bilir sırrı müphemi	(Belirsiz sırrı.)
İzhar etmek için İsmi Âzâm'ı	(Açığa çıkarmak için.)
Çamurdan yoğurduk, yaptık Âdem'i	
Ruhumuzdan bir ruh revan eyledik	(İle can verdik.)
Âdem ile Havva birlik idiler	
"Ne güzel bir mekân bulduk," dediler	
Cennetin içinde buğday yediler	
Sürdük bir tarafa, puyan eyledik	(Yürüttük.)
Âdem'le Havva'dan geldi çok insan	
Nebiler, veliler oldu nümayan	(Ortaya çıktı.)
Yüz bin kere doldu, boşaldı cihan	
Nuh Neciyullah'a tufan eyledik	

Salih'e bir deve eyledik ihsan
Kayanın içinden çıktı nâgehan (Ansızın.)
Pek çokları buna etmedi iman
Onları hak ile yeksan eyledik (Yerle bir.)

Bir zaman Eshab Kehf'i uyuttuk (Mağara Sahipleri, Yedi Uyurlar.)
Hazreti Musa'yı Tur'da okuttuk
Şit'e çulha yaptık bezler dokuttuk
İdris'e biçtirip kaftan eyledik

Süleyman'ı dünyaya sultan eyledik
Eyyub'a acıdık, derman eyledik
Yakub'u ağlattık, nalân eyledik (Ağlar.)
Musa'yı Şuayb'a çoban eyledik

Yusuf'u kuyuya attırmış idik
Mısır'da kul diye sattırmış idik
Zeliha'yı ona çattırmış idik
Hatasından bendi zindan eyledik (Mahpus.)

Davut peygambere çaldırdık udu
Kazadan kurtardık Lût ile Hûd'u
Bak ne hale koyduk nârı Nemrud'u (Nâr: Ateş.)
İbrahim'e bağ ve bostan eyledik

İsmail'e bedel cennetten kurban
Gönderdik, şad oldu Halilürrahman (Sevindi Hz. İbrahim)
Balığın karnını bir hayli zaman
Yunus peygambere mekân eyledik

Bir mescide soktuk Meryem Ana'yı
Babasız doğurttuk orda İsa'yı
Bir ağaç içinde Zekeriya'yı
Biçtirip kanını rizan eyledik (Akıttık.)

Beyti Mukaddes'te, Kudüs şehrinde (Mescidi Aksa'da.)
Nehri Şeria'da, Ürdün nehrinde
Temizlemek için günün birinde
Yahya'yı, İsa'yı üryan eyledik (Üryan: Çıplak.)

Böyle cilvelerle vakit geçirdik
Bu enbiya ile çok iş bitirdik (Peygamberlerle.)
Başka bir Nebiyyi Zişan getirdik
Onun her sözünü Kur'an eyledik

Kureyş kâfirlerini ettik bahane
Muhammed Mustafa geldi cihane
Halkı davet etmek için imane
Murtaza'yı ona ihvan eyledik (Hz. Ali'yi arkadaş.)

Ona kıyas olmaz asla bir nebi (Nebi: Peygamber.)
Nebiler şahıdır Hak'kın habibi (Habib: Sevgili.)
Dünyanın, ahiretin odur sahibi
Biz onu Nebiyyi Zişan eyledik

Bu sözleri sanma her insan anlar
Kuş dilidir, bunu Süleyman anlar
Bu sırrı müphemi ârifân anlar (Arifler.)
Çünkü cahillerden pinhan eyledik (Pinhan: Gizli.)

Hak ile Hak idik biz ezelide
Ta ruz-u Elestte, Kalû belide (*) (Ezel meclisinde, "Evet" sözünde.)
Hüdâ mekânında, bezm-i celide (Apaçıklık meclisinde.)
Cemalini gördük, iman eyledik

Vahdet âlemini bilmeyen insan (Birlik.)
İnsan suretinde kaldı bir nâdan (Cahil, kaba.)
Bizden ayrı değil Hazreti Süphan
Bunu Kur'an ile ayan eyledik (Ayan: Açık.)

Sözlerimiz bizim pek muhakkaktır
Doğan, ölen, yapan, bozan hep Hak'tır
Her nereye baksan Hak'kı mutlaktır
Ahvali vahdeti beyan eyledik (Birlik durumlarını.)

Vahdet sarayına girenler için (Birlik.)
Hakkı hakkel yakîn görenler için
Bu sırrı, *Harabî,* bilenler için
Birlik meydanında cevlân eyledik (Dolandık.)

(**Harabi**'*den adapte edilmiştir*.)

(*) Ezelde Cenabı Hak, yarattığı ruhlara "Rabbiniz değil miyim?" (*Elestü birabbiküm*, 7:172) diye sormuş, onlar da "Evet" (*belî*) diye cevap vermişlerdir.

SURETTEN GEL SIFATA

Suretten gel sıfata, orda mana bulasın (Şekilden niteliğe.)
Hayallerde kalma gel, erden mahrum kalasın

Bu yolda acaib çok, sen acaibe aldanma
Acaib orda ola, dost yüzünü göresin

Aşk kuşağın kuşan gel, dostun yoluna var gel
Mücahede çekersen müşahede göresin (Çaba / Gözlem.)

Burda aşkın şehrine üçyüz deniz geçerler (300 ya da 360: Vücuttaki damarlar.)
Üçyüz deniz geçip de yedi tamu bulasın (Tamu:Cehennem.7 Tamu:Bkz. s.159.)

Yedi tamuda yan gel her birinde kül ol gel
Vücudun orda ko gel başka vücud bulasın

Hakikattir Hak şehri, yedidir kapıları (7 Nefs mertebesi.)
Dergâhında yazılı, girip kudret göresin

Evvelki kapısında bir kişi olur orda
Sana söyler teslim ol sen âşıklık bulasın

İkinci kapısında, iki aslan vardır orda (Kibir, öfke.)
Niceleri korkutmuş, olmasın ki korkasın

Üçüncü kapısında üç yılan vardır orda (Kıskançlık, hırs, nefret.)
Sana hamleler eder, olmasın ki dönesin

Dördüncü kapısında, dört pirler vardır orda (Dört Kapı/Pir:Şeriat,Tarikat,Marifet,Hakikat)
Bu söz sana rümuzdur gör ki delil bulasın (Rümuz: İşaret. Delil: Mürşit.)

Beşinci kapısında, beş ruhban vardır orda (*Hütema*, *Hıtan*: Engeller. Örn. mevki
Türlü metalar satar, olmasın ki alasın hırsı, gösteriş merakı.) (Mallar.)

Altıncı kapısında, bir hûri oturur orda (*Son hıtan*.)
Sana der ki gel beri, olmasın ki varasın

Çün sen orda varasın o hûriyi alasın
Bir faydadan ötürü yoldan mahrum kalasın (Şehvet.)

Yedinci kapısında, yediler oturur orda
Sana derler: "Kurtuldun, gir," dost yüzün göresin

Şu dediğim sözlerim vücut dışında değil
Tefekkür kılar isen hepsini sende bulasın (Düşünürsen.)

Yunus işbu sözleri Hak varlığından söyler
İstersen kaynağını, âşıklıkta bulasın

Yunus Emre

NEFS MERTEBELERİ
(BENLİK DÜZEYLERİ)

Cenabı Hak, kendi hikmetiyle, zâtının sırlarını görünmeyen göklerden yere indirip, has isim ve sıfatlarını açığa vurmak, belli ettirmek için, o sırları insanın özünde saklamıştır. Ancak, nefsinin karanlıklarına gömülen insan, dünyaya gelişinden evvel sahip olduğu değer ve kemalleri unutmuştur. Canı gönülden dünyaya ve nefsin şehvetlerine yönelince, insanlar cehalet sıfatını kazanmış ve eski vatanlarıyla asıllarını tamamen unutmuşlardır. Sonra Allah, onları bu gaflet uykusundan uyandıracak, onlara doğru yolu gösterecek, iç ve dışlarını temizleyip düzenleyecek peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Ta ki karanlık ve şehvet perdelerini kaldırıp nurlar âlemini keşfetsinler, ilk asıllarını hatırlayıp ona dönsünler. Bu arzu ve istekle Allah'a bir karış yaklaşanlara, O on metre yaklaşır ve O'na yürüyerek gidenlere, O koşarak gelir.

İslam bilginlerine göre, insanın iki ruhu vardır. Bunlardan birine hayvani ruh, diğerine insani ruh demişlerdir. Onların hayvan ruhu dedikleri, ince (lâtif) bir cevherdir ki, bedendeki hayat, duygu, hareket ve iradeyi taşır. Bu ruha tekabül eden, onunla ilişkili benlik kavramına, biz *nefsi emare*, hayvani nefs veya şehvani nefs diyoruz. İnsani ruhla ilişkili benlik ise nefsi natıka, yani konuşan nefstir ki, *levvame, mülhimme, mutmainne, raziye, marziye* ve *kâmile* mertebelerine erişebilen nefs, insani nefstir.

1. Nefsi Emmare

Bu ilk makamda nefsi natıka (yani insani nefs), şehvani nefse yenilmiştir. Kötülük işlemeye emredici, zorlayıcı olmuş ve bu yüzden, *Emmare* adını almıştır. Nitelikleri, cehalet, cimrilik, hırs, kibir, böbürlenme, şehvet, kıskançlık, kötü ahlak, boş şeylerle uğraşmak, alay etmek, incitmek, kavga etmek ve azarlamak gibi kötü hallerdir.

Nefsi emmare, insana bir yüktür. Her rezilliği yapıp, pisliği temizlemeyi babasına bırakan sarhoş bir evlat gibidir. Gerçi nefs, yani benlik, Allah'ın sonsuz lütfunun eseridir. Fakat dünyaya meyletmesi ve şehvani şeylere şiddetle bağlanması nedeniyle kirlenmiştir. Sırf şehvet olan hayvani duyguların etkisi altında kalmış, ona bağlanmış ve böylece hayvan sınıfına girmiştir. Kendi güzel vasıflarını, hayvanların çok kötü nitelikleriyle değiştirmiş, onlardan yalnız şekil olarak farkı kalmıştır. Şeytan bile ondan kuvvet almıştır. Bu öyle habis bir nefstir ki, içimizde bir düşmandır. Bir diktatör gibi zorlayıcı, dediğini yaptırıcıdır. Dahası, tam altedildiğini, kesinlikle yenildiğini sandığımız bir sırada, hiç umulmadık bir anda saklandığı taşın altından çıkıverir ve olanca azgınlığı ile bizi, çirkin emellerini gerçekleştirmeye zorlar. Ancak her şey olup bittikten sonra işin farkına varırız.

İmamı Rabbani Hz. diyor ki:

"Nefs, emmarelik haliyle, daima mevki ve reislik davasında ve benzerlerinden üstün olmak gayretindedir. Her an istediği şey ise, bütün mahlukların kendisine muhtaç olması ve emirleriyle yasaklarına baş kesmesidir. O, kendisinin hiç kimseye muhtaç ve borçlu olmasını kabul etmez. Bu, ilâhlık davasından başka bir şey değildir ve Allah'a ortaklık iddiasıdır. Hatta emmarelik vasfındaki nefs, ki bütün saadetten uzaktır, Allah'la bile ortaklığı kabul etmez. Onun da hakimi olmak; var ve yok ne varsa, kendisinin mahkumu görmek ister. Bundan dolayıdır ki, Allah'ın düşmanı olan nefse, en hırslı olduğu mevki ve reislik yolunda imdat ederek kuvvet vermek, mahvolma ve tükenişin en büyüğüdür."

Yolcu, nefsi emmare makamında iken şeytan, ona yanaşır ve onu doğru yoldan saptırmak için şu telkinlerde bulunur:

"Senin bu yolla ne ilgin olabilir? Bu yola girenlerin hepsi ölmüştür. Yalnız sözleri ve kitapları kalmıştır. Muradının Hak yoluna girmek olduğunu bilirim. Fakat bu yola kimin eliyle gireceksin? Hani, nerede o gayret ve gözlem (müşahede) sahipleri, nerede o hal ve kerametleri gösteren zâtlar? O eski devirlerde imiş. Şimdi onlar gibi bir tane bile bulamazsın. Senin için en sağlam yol, yalnızca o ölülerden yardım dilemek ve şeriatla başbaşa kalıp, onunla yetinmektir."

Şeytan, bu sözleriyle gerçeği gizlemek ister. Zaten *küfür*, 'örtmek' ve *kâfir* de 'örten' demektir. İnsanı kâmil, yani yetkin mürşid ve öğretmenler, her çağda vardır. Peygamber Efendimiz, iki vasfı kendinde toplamıştı: Nübüvvet (peygamberlik) ve velayet (velilik, evliyalık) nitelikleri. Kendisi *hatemül enbiya*, yani peygamberlerin mührü, sonuncusudur. Nübüvvet onunla sona ermiştir. Fakat velayet vasfı, kıyamete kadar, onun kutsal mirası olarak devam edecektir.

Eğer sâlik, şeytanın bu telkinlerine kulak asar, tarikat yolundaki gayret ve çabasını azaltır, onda bu yolda soğukluk belirir ve süluka girmişken onda bir çekingenlik oluşursa, şeytan gene kendisine gelir ve der ki: "Allah, bağışlayıcıdır. *Ruhsat*ları, yani yapılmasına izin verilen şeyleri yapanları sever. Nefsine karşı şiddetli davranmayı terk et, ona yumuşak davran ki, o da sana itaat etsin."

Eğer sâlik böyle yaparsa, helal ile haram arasındaki şüpheleri artar ve harama yaklaşmaya başlar. Kuşkuları çoğaldıkça kalbinin kararması artar ve bu kararma sonucunda haramları işlemeye yönelir.

Ancak eğer sâlike Allah'ın imdadı yetişirse, bütün bu kuruntuların şeytandan geldiğini bilir. "Ruhsatlara (izin verilenlere) sarılmak, tembellerin işidir. Onlarla amel etmek, âcizlerin işidir. Şeriat edebi ve tarikat ilkeleriyle yürümeye çalışmak şarttır," deyip hareket eder. İşte sâlik bunu yapabilirse, nefsi ikinci makama, yani Levvame makamına yükselir. Şehvani nefsin hapishanesinden, ilâhi ruhun uzayına kanat açar. Sonunda da kibiri alçakgönüllülüğe, kindarlığı sevgiye, kırıcılığı yumuşaklığa, şehveti iffete dönüşür.

2. Nefsi Levvame

İkinci makamdaki nefsi natıka, kötülükleri emretmekten pişmanlık duyduğu ve kendini çok kınadığı (levmettiği) için kendisine *Levvame* adı verilmiştir. Emmare nefsin bazı alışkanlıklarının kalıntıları, gene bu nefste vardır. Ancak bu nefs, hak ile bâtılı tefrik, yani doğru ile yanlışı ayırt etme yeteneğine sahiptir ve taşıdığı olumsuz nitelikler (sıfatlar) kendisini huzursuz eder. Ancak kendini bunlardan tamamen kurtarmaya gücü yetmemektedir. Fakat şeriata sevgisi fazla ve tarikata bağlılığı devamlıdır. Namaz, oruç ve sadaka vermek gibi salih amelleri fazladır. Ne var ki bunlara gizli riya (ikiyüzlülük) karışır.

Bu nefsin sahibi, işlediği güzel amellerin halk tarafından bilinmesini ister. Onları hem Allah için, hem de gösteriş için yapar. Ancak bu huyundan tiksinir ve bu yüzden rahat etmez. Fakat ondan kurtulmak da elinden gelmez.

Bu makamda olanlar, kendi benliklerinden yok olma ve Allah'la var olmayı istemiş ve ecelleri gelmeden, kendi iradeleriyle ölüp yok olma yoluna girmişlerdir. Hz. Peygamber, "Ölmeden evvel ölünüz" hadisi şerifi ile, nefslerinizi öldürmeye çalışın emrini vermişlerdir. Nitekim Hz. Musa da ümmetine, "Nefslerinizi öldürünüz" demişti (*faktülu enfüseküm*: Bakara, 2:54). Burada nefs'ten kasıt nefsaniyet, yani emmare'lik, bencillik ve ben-merkezciliktir.

Bu makamda durmayıp, yola devam etmek gerekir. Çünkü ikinci makamda büyük bir tehlike ve yıpratıcı bir yorgunluk vardır. Bu makamda kalanlar, rahat ve selameti bulamazlar.

İkinci makamın iki büyük tehlikesi, kibir ve öfkedir. Bunlardan öfke, şeytanın yaratıldığı ateştendir. Nitekim Hz. Ayşe annemizin kızgınlığı zamanında Hz. Peygamber ona, "İşte, şeytanın yeri diye buyurulan ateş budur" demiştir.

Bu öfke hali, sahibinin çok tehlikeli ve uğursuz bir düşmanıdır. Bu kötü huyun özü ise, kibirlenmedir. İlaçların en yararlısı, nefsinden bu kibri yok etmektir.

Öfke ve kibirin üç ilacı vardır:

1. Kibirin yok olmasıyla, öfkenin kendiliğinden silinip gittiği görülür. Kibrin doğurucusu kesilmedikçe, yok olması imkânsızdır. Kibrin doğurucusu ise, karnın doymasıdır. Onunla kibir kuvvetlenir ve öfke de kudurma derecesine varır. Onun için açlıkla uykusuzluk, muhakkak huy edinilmeli, kibir, acıkma ile kökünden kesilmeye çalışmalıdır.

2. Öfkelenme heyecanının en kuvvetli ilacı, nefsinin zayıf olduğunu düşünmek ve bu nedenle başkasına saldırmaya kendinde hak görmemektir. Nefsini, öfkenin sonucu ve Allah'ın intikamı ile korkutmalıdır. Hilim, şefkat, yumuşaklık gereklidir, fakat öfkeyi yenmek daha da gereklidir.

3. Öfkenin bir ilacı da şudur: Kızma anında ayakta olan hemen oturmalı, oturuyorsa kalkmalı, mümkünse bir abdest almalı ve arkası üstü yatıp şu duayı okumalıdır: "Yarabbi, beni ilimle zenginleştir, hilimle süsle ve bana ibadet ve takva ikram et, sıhhat ve afiyet ihsan eyle. Amin."

Bütün varlıklar, sâliki kıskandıkları için, onu Cenabı Hak'kın huzurundan alıkoymaya ve engellemeye çalışırlar. Buna karşılık o kişi, hiçbir şeye iltifat ve itibar göstermemeli, hiç kimseden korkup çekinmemelidir.

Bu makamdaki insana şeytan, amellerini süslü gösterir ve böylece kalbine kendini beğenme duygusunu sokar. Bundan sonra da sureti haktan görünüp der ki: "Sen artık her şeyi öğrendin. Bundan sonra senin ne ilim öğrenmeye, ne alim ve ariflerin sohbetine katılmaya, ne de vaizlerin vaazını dinlemeye ihtiyacın var. Keşke o vaiz, alim, kendi nefsine öğüt verse de senin amellerinin onda birini yapsa."

İşte bu kandırmaca sonunda kişi, öyle kendini beğenmiş hale gelir ki, alimden bir tek nasihat almaz olur. Aklına göre ibadetini yapıp, cehalet karanlığında helak olur, gider.

Görüyoruz ki, şeytanın hile ve aldatmaları çoktur. Eğer gücü yeterse, sâlikin amelini bozar. Eğer bunu başaramazsa, yolcunun kalbine o amelden daha üstün, daha değerli öyle bir amel sokar ki, onu yapmaya kesinlikle gücü yetmez. İkinci ameli ona över ve yapmaya zorlar. Ta ki, sâlik onu yapmaya çalışırken birinci amelden de kesilir ve Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan olur. Böylece her iki ameli de kaybeder.

Örneğin şeytan sâlikin kafasına, imkânları yetersiz olduğu halde Hacca gitme fikrini sokar. Hazırlıksız olarak Hac yollarına düşen sâlik, o yollarda perişan olur. Kalbi kararmaya başlar, namazlarını kazaya bırakır, dedikodu yapmaya, sövmeye, başka kötülüklere girişir. Memleketinde iken kalbi ferah, huyu güzel, gönlü şen, merhametli, yumuşak huylu, başkalarını kendinden üstün görür iken, başına gelenlerden, çektiği zorluklardan dolayı, halkı yermeye, küçük görmeye başlar. Göğsü daralır, kalbi sıkıntılı, nefsi cimri, hırslı ve kınayıcı olur. Böylece şeytan muradına erer.

Eğer Cenabı Hak'kın lütuf ve yardımı erişir de sâliki şeytanın ilham ettiği bu vesveselerden korursa, o kişi, şeriat adabı ve tarikat erkanına sımsıkı bağlanarak çalışmak suretiyle, üçüncü makama yükselebilir.

3. Nefsi Mülhimme

Üçüncü makamdaki nefse, hiçbir aracı olmaksızın Cenabı Hak'tan doğrudan doğruya ilhamlar aldığı için, *Mülhimme* adı verilmiştir. Levvame'den daha üstün olmakla birlikte, bu da tehlikeli bir makamdır ve kâmil bir mürşidin rehberliğine ihtiyaç vardır. Aksi halde, bir önceki makama geri dönüleceğinden korkulur.

Yolcu, her dileğini ve her hatasını, kusurunu yalnız kaldıklarında rehberine söylemeli, ondan gizlememelidir. Hatırına, mürşidini inkâr ya da ona itiraz etmek gel-

dikçe hiç çekinmeden aynen ona söylemeli ve tövbe etmelidir. Çünkü mürşidine olan inancı sağlam ve kuvvetli oldukça, kalbi kuruntulardan emin olur ve kutsal âleme yükselişi güçlü olur. Kâmil mürşidin eteğine tam yapışırsa, hatıra gelen iyi ve kötü fikirlerin hepsini aynen ona anlatırsa, onun verdiği ilaçları kabul edip canla başla tatbik eder ve kalben ondan razı olursa, manevi alandaki yükselişi hızlanır ve dördüncü makama çabuk varır.

Gerçek şudur ki altında bulunan iki makamdan daha üstün olmakla birlikte, bu makam da şeytanın ve nefsaniyetin ilhamlarından güvencede değildir. Hak'tan da ilhamlar aldığı için, bu ikisini birbirine karıştırır. Nefsin ve şeytanın bu aşamadaki çabası, müridin mürşidden bağını koparmaya yöneliktir. İlâhi ilham süsü vererek, mürşidi müride çirkin gösterir. Oysa mürşid, insanlara bir ayna olduğundan, müridin onda gördüğü hâl, kendi nefsinin çirkinliklerinden başka bir şey değildir. Bu fırtınalı denizde yolcunun sarılacağı cankurtaran simidi, şeriattır. Özellikle namazı, usülüne tam uygun olarak kılmak gerekir. Eğer bundan kendine bir kibir ve üstünlük duygusu gelirse, Allah'a yakın olanlar zümresine yükselemez ve yalnızca iyiler zümresi arasında kalır. Fakat namazı kasten terk eden, zındık olur ve namazın manevi zevkinden yoksun kalır. Sevginin bir şartı da şudur ki, seven muhakkak sevgilisinin her emrine itaat eder ve boyun eğer.

Bu makamda sâlike, yokluk (kendini bilmeme) hâli gelir. Bu hâl içinde sâlik, bütün bildiklerini unutur, yanlış görür, yanlış anlar ve yanılır. Duyu organları, ona yanlış algılar, idrakler verir. Ancak bunun, beşinci makama ait olan *fenâ fillah* (Allah'ta yokluk) hâli ile ilgisi yoktur.

Üçüncü makamda şeytan, gene yolcunun peşini bırakmaz. Sureti haktan görünerek ona der ki: "Sen artık her şeyi bildin, gördün, anladın. Arif bir kişi oldun. Daha bu zahmetli, yorucu amelleri yapmak senin neyine? Bundan böyle sana yakışanı şudur: Dış görünüşe ait bütün ibadet ve işleri, hiçbir şeyden anlamayan zâhir ehline bırak, görünür ibadetten daha önemli ve gerekli olan murakabe ve müşahede (Allah'ı düşünmeye dalmak ve görmeye çalışmak) gibi iç ibadetlerle vaktini değerlendirmeye bak."

Şayet mürid bu telkinlere kanıp ibadet ve mücahedeyi terk ederse, kalbi kararmaya başlar ve şeytan, orada yer tutma olanağı bulur. Bunu başarınca gene ona yaklaşır ve der ki:

"Rabbin senin gerçeğindir, sen de onun gerçeğisin. Artık sen erdin. Fâni kullara mahsus yasaklar ve kısıtlamalar, senin üzerinden kalktı. O halde, her ne diler ve neyi arzu edersen yap. Her şey sana mübahtır. Katiyyen sorumlu olmazsın."

İşte o zaman karanlık perdeleri, yolcunun gözlerini ve kalp gözünü öyle örter ki, gerçeği hiç göremez olur. Hırsızlık, hainlik, zina, içki gibi her çeşit haramı işlemekten çekinmez. İnancı tamamıyla bozulur. Allah'tan korkmaz olur. Şeytanın öyle bir oyuncağı haline gelir ki, Allah'ı bırakıp şeytanı önder yapar. İşte şeytanın sözüne uyanın hali ve acıklı sonu budur.

Eğer bu kişiye Allah'ın lütuf ve yardımı erişirse, ibadet ve mücahedede sebat eder ve aşkla devam ederse, nefsi dördüncü makama yükselir.

4. Nefsi Mutmainne

Dördüncü makamda nefsi natıka, tatmin olmuş, kalbi emin olmuş, itminan (doyum) bulmuş, duyduğu üzüntü Cenabı Hak'kın hitabıyla dinmiştir. Bu yüzden ona *Mutmainne* denir.

Sâlik bu makamda şeriattan bir zerre kadar ayrılmaz. Peygamber Efendimizin ahlakını uygulamaktan zevk alır, onun eylem ve davranışlarına uymakla kalbi tatmin bulur. Söylediği her söz, Kur'anı Kerim'e ve hadisi şeriflere tamamen uygundur. Bu yüzden onu dinleyenler, dinlemeye doyamazlar, çünkü Cenabı Hak'kın kalbine akıttığı gerçekler ve incelikler, onun sözlerinde dile gelir. Etrafındakileri irşad eder ve çok zaman kendi zikir ve ibadetiyle uğraşır. Övülecek sıfatların çoğunu kazanmış, cömertlik, tevekkül, teslim, sabır, ümit, doğruluk, yumuşak gönüllülük, güler yüzlülük, şükredicilik, kusurları örtücülük, hataları bağışlayıcılık ve kalp sevinci ile nitelenmiştir. Kendi eliyle meydana gelen olağanüstü hallere ve çeşitli kerametlere itibar etmez, onları ihsan eden Cenabı Hak'ka sarılır. Çünkü bunlara meyletme ve onları sevmenin utanç verici ve kötülüğe götürücü olduğunu bilir. Kâmil zatlar, kendilerinden beliren kerametleri bilmezler. Veya bilseler de iltifat etmezler, onları gizlemeye çalışır ve katiyyen kimseye söylemezler.

Allah'ı gerçekten seven kâmil kişi için, şeriata uymayan fikirlerin hepsi de sapıklıktır. Çünkü bâtın ehli, dış âleme uygun olmayan iç görüşü sapık bulmuşlardır. *Şeriatın her dış hükmünün bir sırrı, iç karşılığı vardır*. Ama onun görünür, açık hükümlerine uymayan kişi, ne kâmil, ne de arif olabilir. Şeriatın gizli hazineleri, ona açılmaz. Belki dinsiz olup sapıklıkta kalır.

Dördüncü makama erişen kimse ise, büyük çaba ve zorluklardan sonra şeytanın bileğini bükmeyi başarmıştır. Her iş ve hareketinde Allah'ın emirleri ve Peygamberin sünnetine uyar. Bunlar, kabarıp taşan fırtınalı denizlerde, tutunacak tek sağlam dal ve can simididir. Böylece bu makama gelen yolcu, şeytanı kesinlikle yenmiştir. Bu nedenle de daha önceki makamlarda görülen tehlikeler, bu makamda kalmamıştır. Bundan sonraki makamlara ilerlemek, artık çok daha kolaydır. Kur'anı Kerim, "Ey Mutmainne nefs, Raziye (O'ndan razı) ve Marziye (O da senden razı) olarak Rabbine dön" (Fecr, 89: 27-28) ayetiyle bunu beyan etmiştir.

Şeytan bu makamdaki kâmile yaklaşamaz, yaklaşsa da hiçbir yönden yol bulup kalbine giremez ve dilese de onu kesinlikle yolundan saptıramaz. Nitekim şeytan bir gün, yolda yürüyen Şeyh Abdülkadir Geylani Hazretleri'ne yanaşıp: "Ya Abdülkadir, ben Allah'ım, haram ettiğim her şeyi sana artık helal kıldım. Dilediğini, arzu ettiğini yap," der. Hz. Pir, ona şu cevabı verir: "Yalan söylüyorsun. Sen şeytansın. Çünkü Cenabı Hak hiçbir şekilde, yasak ettiği şeylerin yapılmasını istemez ve yapın diye emretmez."

5. Nefsi Raziye

Beşinci makamda nefsi natıka, bütün hallerinde rızanın kemal derecesini kazandığı için ona, *Raziye* adı verilmiştir. Bu makamdaki nefsin nitelikleri, yasaklardan sakınmak, temiz kalple sevmek, huzur, keramet, teslim ve rızada kemal göstermek, Allah'tan başka her şeyi terk edip unutmaktır. Kişi, dünyadaki olayları itirazsız, heyecansız ve gönül hoşluğu ile kabul eder. Nefsine hâkim olduğu için yasak ve mekruh şeylere yönelmez. Cenabı Hak, onun duasını hiç geri çevirmez, mutlaka kabul eder. Fakat hayâ ve edebinin çokluğu, onu dua etmekten alıkoyar. Allah'tan bir şey istemeye utanır. Ancak güç durumda kalırsa dua eder ve bu dua, muhakkak kabul olunur. Allah katında azizdir. İç âlemde öyle bir saltanat tahtı üzerine kurulmuştur ki, bütün dış âlem onun emrini bekler.

6. Nefsi Marziye

Altıncı makamda bulunan nefsi natıkadan Cenabı Hak razı olduğu için ona, *Marziye* adı verilmiştir. Bu makamdaki insan, Allah'ın ahlakıyla bezenmiştir. İnsani istekleri terk etmiş ve güzel huylu olmuştur. Günahları affeder, kusurları örter, daima iyi düşünür. Herkese şefkatli, eli açık ve vericidir. İnsanları tabiat zindanından, nefsin karanlıklarından ruhun aydınlığına çıkarmak için çalışır, sever ve onlara meyleder. Bu sevgi sırf Allah içindir ve bu nedenle de makbuldür. Nefsi marziye, Yaratan'la yaratılanın sevgisini birleştirir.

Bu makamın sahibi her işinde ortalama davranır. Ne fazlasına gider, ne de eksiğine iner. Bu ortalama hal görünüşte kolay, fakat yapılması gayet zordur. Bu güzel meziyete sahip olmayı herkes arzu eder. Fakat ortalama halde yürümek zor olduğu için, onu uygulayabilen çok azdır. Ancak bu makamın sahiplerine özgü bir lütuf ve meziyettir.

Altıncı makamda bulunan kâmile, başlangıçta büyük hilafetin (halifeliğin) müjdeleri belirir. Sonunda da bunun hilatları (kaftanları, değerli hediyeleri) giydirilir. Kul, Allah'tan aldığı bilgilerle, her şeyde var olan ince ve derin sırları bilir. Cenabı Hak, "Ben Âdem'e bütün isimleri öğrettim" buyruğu ile, bu sırları kullarına işaret etmiştir. Bu makamda bazı gizli sırlar vardır ki kelimelerle ifade edilemez. Hâl ehli olmayanların bunları kavraması mümkün değildir, çünkü dış dünyada kıyas edilebilecekleri bir benzerleri yoktur.

7. Nefsi Kâmile ya da Safiye

Yedinci makama yükselmiş olan nefsi natıkaya, bütün olgunlukları üzerinde taşıdığı, yani manevi kemalatın son basamağına vardığı için *Nefsi Kamile*, nefs tamamıyla arınıp saflaştığı için de *Nefsi Safiye* adı verilir. Gerçi sâlik, mücahede ile altıncı mertebeye kadar yükselebilir. Fakat yedinci makama ulaşması, ancak Cenabı Hak'kın ihsan edeceği mertebeye bağlıdır.

Yedinci makam, bütün diğer makamların en yükseği ve en üstünüdür. Artık iç saltanat mükemmelliğe ermiş, mücahede tamamlanmıştır. Riyazet yapmaya ve nefsi körletmeye gerek kalmamıştır. Her konuda orta derecede davranmak yeterlidir. Bu makam sahibinin hiçbir isteği kalmamış, her dileği yerine gelmiştir. Ancak Cenabı Hak'kın rızasını dilemeye devam eder.

Bu makamdaki kâmil kişinin bütün hareketleri, iyilik ve ibadettir. Hoş nefesi, kudret ve inayettir. Yumuşak konuşması, ilim ve hikmettir, lezzet ve tatlılıktır. Mübarek yüzü, huzur ve sevinç vericidir.

Bu makamın sahibi, bir an bile ibadetsiz kalmaz. O, bütün vücut organları, dili, eli, ayağı veya sırf kalbiyle ibadet eder ve bir an bile Cenabı Hak'tan gafil kalmaz.

Bu zât, çok tövbe ve istiğfar eder. Çok alçakgönüllüdür. Halkın Allah'a yönelmesi, onu çok memnun eder. Halkın gafleti, Allah'tan uzaklaşması ise onu çok üzer ve kızdırır. Allah'ı isteyenleri ve sevenleri, kendi çocuğundan fazla sever. Gerek sevgisi, gerekse kızması kendi nefsi için değil, sırf Allah içindir. Her şeyi yerli yerinde yapar. Her halinde adaletle hareket eder. Her dileği, Allah'ın dileğine uygundur.

Kâinat Kitabının Çözülüşü

Basit ve yalın ifadelerle anlattığımız yukarıdaki hususlar, Kâinat Kitabı'nın anlaşılmasında ancak çok genel ve soyut (mücerret) bir yol gösterici olabilirler. Bu anlatımların gerçeğinin yaşanması ise, çok başka bir şeydir. Cenabı Hak Kur'anı Kerim'de, görünen varlıklarda nice manalar bulunduğunu insanlara bildirmiştir. Gerçekten insanın konuştuğu kelimelerin her birinde bir anlam vardır ki, kendinden öncekilere ve sonrakilere göre anlamı başkadır. Bunun gibi, görünen varlıkların her birinde bir sır (gizlilik) vardır ki, o sır her insana başka türlü görünür. Tüm çıplaklığı ile görülebilmesi ise pek zor ve pek ender bir olaydır. Cenabı Hak o sırları, yalnız nefsini bilen arif kullarına bildirmiş ve bilge olmayan kullarından gizlemiştir.

Elinizdeki kitap da böyle değil midir? Bu kitaptaki kelimeleri ilim adamları okuduğunda, manasını anlarlar. Fakat cahil insanlar ona baktığında, ne okuyabilir, ne anlayabilir ve ne de ondan bir lezzet alabilirler. Ancak bu kitabın yazılı satırlarını görebilirler.

İşte, tabiat âlemi de buna benzer. Ne var ki tabiat kitabını okumak, bu kitabı okumaktan çok daha zordur. Bu Kâinat Kitabı'nı okuyabilmek, veya okumuş olsak bile anlayabilmek, öyle herkesin harcı değildir.

(Erzurumlu İbrahim Hakkı Hz.'nin
Marifetname'si esas alınarak hazırlanmıştır.)

NEFS ŞEYTANLA BİRDİR

Kendi tatlı canına
Nefsin yavuz yoldaştır (Kötü.)
Nefsine uyma şâhım
Aldar seni, kallaştır (Aldatır, kalleştir.)

Hayır der şerre iletür
Doğru tamuya çeker (Cehenneme.)
Küfrü iman gösterir
Yol kesici kalmaştır (Kalmaş: Saçma söz.)

Nefis şeytanla birdir
Çokları nefse esir
Nicenin nefs elinden
Ciğeri dolu yaştır

Kim ki nefsine uydu
Kendini oda koydu. (Ateşe.)
O nefsine uymayan
Bil ki devletli baştır

Nefs kadîm Hak'ka âsi
Yoktur ateş korkusu
İşi benlik davası
Emmâredir, serkeştir

Nefsin hacca vardığı
Mescidlere girdiği
Aç yalın yürüdüğü
Maksadı bir sapaştır (Sapaş: Aferin.)

Hak rızasından kaçar
Hevâ yolunda uçar (Hevâ: Boş heves.)
Kibir, kin, buhl ü hased (Cimrilik ve kıskançlık.)
Bunlar nefse yoldaştır

Nefs ölümünü anmaz
İşin sonunu sanmaz (Düşünmez.)
Öğüt versen hem almaz
Sanki bir katı taştır

Riyâdır hep taati (Yalandır.)
Hod benliktir âdeti (Hod: Kendi.)
Terk ettir âdetini
Evliyâya ulaştır

Kanaat kılıcıyla
Kes nefsinin başını
Nefse uyup canını
Zor mihnete sataştır

Uyma nefsin itine
Eriş mürşid katına
Nefsine uyar isen
Var boş yere dolaş dur

Nefsi bırak, aşka uy
Dervişlikten doy hem, doy
Dervişlikten doyanın
Varı yolda taraştır. (Yağmadır.)

Bağla nefsin itini
Yemesin halk etini
Emin olma nefsinden
Deme nefsim yavaştır

Keser tamah damarın
Vurur nefsin boynunu
Gör âşıklar nefs ile
Dün gün nice savaştır (Gece gündüz nasıl savaştadır.)

Bu *Eşrefoğlu Rûmî*
Nefsini öldüreli
Nereye baksa Dost yüzü
Gözlerini tutaştır (Tutmuştur.)

Eşrefoğlu Rumi

İÇERİ

Şer-i şerif inkâr olunmaz amma (Şerefli şeriat.)
Şeriat var şeriattan içeri
Tarikatsız Allah bulunmaz amma
Tarikat var tarikatten içeri

Gördüğün şeriat şeriat değil
Gittiğin tarikat tarikat değil
Hakikat sandığın hakikat değil
Hakikat var hakikatten içeri

İnsanı Kâmil'e gel eyle dikkat
Hak'kın cemalini edersin rüyet (Görürsün.)
Sade Hak var demek değil marifet
Marifet var marifetten içeri

(**Harâbî**'*den adapte edilmiştir*.)

ZİKRİN GEREĞİ

İnsanların yaratılmalarının hikmeti: Allah'ı tanımak, ona ibadet ve kulluk ederek anmaktır. Zariat Suresi'nin 56. ayetinde bu husus açıkça ifade edilmektedir. Allah'ı bilmek ve anmak, farzdan evvel farz derecesinde sayıldığından, zikrin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.

Ahzab Suresi'nin 42. ayetinde: "Ey Mü'minler, Allah'ı çok zikrediniz, sabah ve akşam tesbih ediniz" buyurulmaktadır. Zikir için belli bir sınır yoktur. Bütün farzlarda olduğu gibi, zikrin terkinde de geçerli hiçbir özür yoktur. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyurmuş ki: "Kalpler demirin paslandığı gibi paslanır, onun cilası Kur'an okumak ve Allah'ı çok zikir etmektir." Buyuruyorlar ki: "Bir şeyi çok seven, onu çok anar. Allah sevgisi de onu anmakla, Zikir'le belli olur."

İbn Abbas (R.A.) Hazretleri demişler ki: "Allahu Teâlâ kullarına neyi farz kıldıysa, muhakkak o farz için sınır da tayin etmiştir." "Özür halinde o farzı yapmayanları mazur görmüştür. Fakat zikir için sonu gelen bir hudut koymamış, terki için de özür kabul etmemiştir. İnsanların bütün hallerinde zikri emir buyurmuşlardır. Bundaki amaç, her an Allah'ı anmak ve unutmamaktır. Cenabı Hak Bakara Suresi'nin 152. ayetinde Ümmeti Muhammed'e: "Siz beni zikir ediniz ki, ben de sizi anayım" buyurmaktadır. Ahzab Suresi'nin 41. ayetinde de: "Kalp dili ile zikrediniz ki kurtulasınız" buyurmuşlardır. Kehf Suresi'nin 28. ayetinde: "Ve o kimseye itaat etme ki kalbini zikrimizden gafil bırakmışız, keyfinin ardına düşmüş ve işi haddini aşar olmuştur" buyurularak, zikrin önemi belirtilmiştir. Ayrıca pek çok ayeti kerime ile bu önemli ibadetin gereği açıklanmıştır.

Kulluk görevimiz, Allah'a şükretmeyi gerektirir. Bize sunulan sayısız nimetler için şükretmek, o nimetlerin şükrüne sebep olmaktır. Zikirle Allah'ın ikramlarına ulaşılır. Şeytanın şerri yok edilir. Allah'ın rızasını kazanan kullar arasına girmek nasip olur.

Resûlullah'a sordular: "Kıyamet günü Allah yanında derece itibarı ile hangi kullar daha üstündür?" Buyurdu ki: "Allah'ı çok zikredenler." Resûlullah gene buyuruyorlar ki: "Âdemoğlunu azaptan kurtaracak, zikrullahtan daha tesirli bir ameli yoktur." Gene bir hadisi şerifte: "Allah zikir meclisleriyle meleklere övünür" diyerek, Allah'ı anmanın değerini, güzelliğini, mutluluğunu belirtmişlerdir.

Allahu Teâlâ'nın 99 Esması vardır. Her kim bunları ezberler ve okursa, cennete girer, denilmiştir.

Resulullah buyurdular ki: "*Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâ şerike leh, lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şeyin kadîr*: Her kim bu tevhidi günde yüz kere okursa, on köle azat etmiş kadar sevap kazanır. Yüz günahı silinir, geceye kadar şeytandan korunur."

Her kim bir günde yüz defa *Sübhanallahi ve bihamdihi* tesbihini okursa, deniz köpüğü kadar günahı olsa dökülür.

Muhyiddin Arabî Hazretleri diyor ki: "Boynunuzu Cehennem'den azat ettirmek ve nefsinizi Allah'tan satın almak için, 70 bin defa *Lâ İlahe İllallah* deyiniz."

Bir hadisi şerifte şöyle denilmektedir: "Dört şey var ki, bunlar kimde bulunursa, Allahu Teâlâ onun için cennette ev yapar ve Allah'ın Âzam nurunda olur: 1. *Lâ İlahe İllallah* zikri, 2. *Elhamdülillah* demek, 3. *Estağfirullah* demek, 4. Bir belaya uğrayınca, *İnna Lillah ve İnna İleyhi Raciun* demek."

Gene bir hadisi şerifte denilmiştir ki: "Kıyamet gününde Allahu Teâlâ yedi kısım insanı, kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan o günde, gölgesinde gölgelendirecektir. O yedi kısımdan biri de tenhada Allah'ı zikredip, o esnada Allah korkusundan gözlerinden yaş akıtandır." Resûlullah Efendimiz, "Allah'ım, senin zikrin için kalp kulaklarımı aç, taatle beni rızıklandır ve kitabınla da amel nasip eyle. Allah'ım, beni, şükrünü arttıran, zikrini çok yapan, nasihatine uyan ve vasiyetini tutan kullarından eyle" şeklinde dua etmişlerdir.

Kulda Allah sevgisinin gerçekleşmesi, onun Resûlüne beslenen sevgi şartı ile tamamlanır. Resûlullah sevgisi, can sevgisinden de öne geçmedikçe imanımız olgunlaşmaz. Onun sevdiklerini sevmek, sevmediklerini sevmemek, temiz ahlakını ve yaşayışını örnek almadıkça, imanımız kemale ermez. İmanın mertebeleri, Resûlullah Efendimize olan bağlılık derecesine göre yücelir. Resûlullah Efendimiz buyurdular ki "Sefa ve vefa ehli olanların alameti, bana olan muhabbetini esirgemeyip, cömertçe vermek; bu muhabbeti kendi bütün sevdiklerinin üzerinde, üstün ve seçkin görmek ve kalbi, Allah zikrinden sonra beni anmakla meşgul kılmaktır."

Ashabı Kiram'ın sorusunu cevaplayan Resûlullah Efendimiz, "Gerek zamanımda, gerek başka diyarda, gerekse zamanımdan sonra gelsin, muhabbet ehlinin, şevk ve sevgi sahibi olanların aşk, şevk ve muhabbetlerini bilirim. Getirilen salatlar benim üzerime arz olunur," buyurmuşlardır. Salat ve selamın müminler için ne denli önemli olduğu böylece açıklanmıştır.

YAKARIŞ

Bismillahir Rahmanir Rahim.

Yarabbi, salat ve selamın, Peygamber Efendimizin ve onun kıyamete kadar sürecek olan olgun varislerinin, takipçilerinin üzerine olsun.

Ey Hayy ve Kayyum olan Allah'ım, sana sığındım. *Bismillahir Rahmanir Rahim* sırrındaki korumanla beni koru.

Evvel ve Ahir olan Allah'ım, beni gayb esrarının hazinesine dahil et; ki bütün kuvvet ve kudret, o gayb hazinesinde saklıdır.

Halim ve Settar olan Allah'ım, beni öyle bir yolda yürüt ki, sen o yolun yolcularını koruyarak bütün gözlerden sakladın, iki dünyanın kaza ve belasından kurtardın; onların damarlarında yürüyen kan sen oldun.

Âlemleri kudreti ile kuşatan Allah'ım, beni Mecid (Ululuk) isminle, güvencene, manevi kuşatmana aldığın beka sakinlerinden kıl.

Ey her şeyi gören ve her şeyi söylemeden işiten, beni izzetinle aziz eyle. Benim nefsimi, dinimi, eşimi, evlatlarımı, evimi, malımı koruyuculuğunla muhafaza et. Senin emrin ve iznin olmaksızın, hiç kimseye hiç kimseden ve hiçbir yerden zarar gelemez.

İstemediğini men eden ve istediğini de defeden Allah'ım, ayetlerinin ve kelimelerinin hürmetine, insan kılığındaki şeytanların şerrinden beni koru. Şeytana uyup zalim olanlardan, nefsine uyup zorba olanlardan koru.

Senden ve senin rızandan beni ayırma. Ayırmaya çalışanları benden uzak tut. Yarabbi, senin yardımın olmadan bizi zalimlerin elinden kim kurtarabilir?

Ey her güzelliğin pınarı ve her tür temizliğin kaynağı olan Allah'ım, bana dua ve yakarış lezzetini tattır.

Ey selamet sahibi, beni ve sevdiklerimi bütün düşmanların hücumundan, üstün gelmesinden, zorbalığından koru.

Ey her yüceliğin ve her büyüklüğün sahibi, bana cemal, celal, ikbal kıyafetini giydir; beni kemal tacı ile taçlandır. Cismime ve ruhuma bu sırrı göster.

Ey her dostluğun kaynağı ve her değerin sahibi olan Allah'ım, senden bana bir dostluk ihsan et ve aşıla ki beni gören bütün kullarının kalbinde, sana, bana ve birbirlerine karşı sevgi uyansın.

Ey güzelliklerin yaratıcısı olan Allah'ım, dilimin düğümünü çöz. Her sözümde hatalardan uzak olayım. Merhametin ve üslup güzelliğinle, sözümü anlatmayı ve anlamayı nasip eyle. Seninle gören, seninle bilen, seninle alıp seninle veren kalp sahiplerinin sıfatı ile beni sağlam kıl.

Ey Cabbar ve Kahhar olan Allah'ım, kuvvet ve şiddetinle, kudret ve izzetinle beni esirge ve sakla. Senden gayri kimse, kimseye yardım edemez; ancak senin yardımının vasıtası olur.

Ey her zorluğu kolay kılan, her kapıyı açan Allah'ım, benim üzerime kapalı olan kapıları aç, bana her zorluğu kolaylaştır.

Ey Latif ve Rauf olan Rabbim, kalbime öyle bir iman koy ki, o inançla doyumlu, emin ve sakin kalpli müminlerden olayım.

Ey her sabrın ve her şükrün sahibi olan Allah'ım, beni Kur'an'da övdüğün, rahmet olunmuş Muhammed ümmetinden eyle.

Ey âlemleri saklayan ve her tevekkül ehline vekil olan Allah'ım, beni koru, hıfzeyle.

Ey kayyumiyetiyle yerleri ve gökleri direksiz tutan; ey fâni âlemde daim olan Allah'ım, Hak yolunda iki ayağımı sabit kadem (sağlam) kıl.

Ey büyükler büyüğü, ey yardımcıların yardımcısı olan Allah'ım, bana yardım et, beni bütün düşmanların fenalığından, incitişinden esirge.

Ey her hayra talip, her düşmana galip olan Allah'ım, beni gerek söz, gerekse fillerimde Nebiyyi Ekrem Efendimizle sağlamlaştır.

Ey kullarını rızıklandırıcı, rızık konusunda kâfiri, mümini ayırmadan, herkesin çabasına göre rızık bağışlayıcı olan Allah'ım, beni helal nimetlerinle nimetlendir. Bana cömert bir rızık nasip et. Senin rızık verdiğini bilerek yiyeyim ve öylece kullarına da yedireyim.

Ey kadim sıfatların sahibi olan Zatı Ahadiyet, habibin Muhammed Aleyhisselam sana: "Allah'ım, bana eşyanın hakikatini göster" *(Allahümme erinel eşyae kema)* diye dua ettiğinde, sen ona şöyle cevap vermiştin: "Habibim, gördüğün şu eşya, bu varlık, zâhiri açısından *Lâ ilâhe*, bâtını itibariyle *İllallah*'tır. Ümmetime söyle, eşyaya baktıklarında zâhirinin *Lâ ilâhe*, bâtınının da *İllallah* olduğunu bilsinler." Beni de bunu bilen marifet sahibi takva ehlinden eyle. Ümmeti Muhammed içinde beni kâmil bir veli kıl, beni yüce makamlara çıkar. Velî ve Âlî isimlerini üzerimde tecelli buyur.

Yarabbi, Gani isminle bana ikram eyle. Kerim isminle benden bütün insanlara ve varlıklara hürmet ve ikram, bütün varlıklardan da bana hürmet ve ikram nasip eyle. Dünya ve ahiret mutluluğuna, Muhammedî evliyalık makamına eriştir.

Ey Tevvab ve Hakîm olan Allah'ım, beni fenalıklardan geri çevir. Bilerek ya da bilmeyerek bir kusur işlersem beni, bütün günahları yegâne affedenin Allah olduğunu bilen, rahmetine erişen ümmetinden eyle.

Ey Rahman ve Rahim olan Allah'ım, son ömrümde, son günümde, son saatimde, masivallah'tan (Allah'tan başka şeylerden) geçmiş olan evliyaullah ile (Allah dostları ile) birlikte son nefesimi vermeyi bana nasip eyle. O ulu velilerinin yoluna giren en basit bir sâlik bile, Kur'an'daki "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz" müjdesinin korumasındadır. Yarabbi, günah sebebiyle nefs her nerede ve ne zaman yoluma engel olmak isterse, rahmetinden ümidimi kestirme.

Ey Semi olan (yani biz söylemeden sesimizi işiten) ve Karîb (yani ruhumdan da bana yakın) olan Allah'ım, beni Adn cennetinin sakinlerinden eyle. O Adn cenneti, benim kalbimdir; senin gayrin olan her şeyi kalbimden sürüp atmama yardım et. Kalbimi heva (boş şey) ile değil, nurunla (ışığınla) doldur.

Yarabbi, beni bu şerefli Esma (isimlerin) hakkı için, her şeyde senin yardımına mazhar olan kullarından kıl. Öldüğümde beni ümmetinle ve sevdiklerimle haşret. Kur'an'ın nuru ile kalbimi ve kabrimi aydınlat. Ve kıyamet gününde hesabı kolay olan kullarından eyle.

Habibi Ekrem'ine, onun aile ve ashabına olan salat ve selamın, kâinattaki zerrelerin sayısınca olsun. Âmin.

Lillahil Fatiha.

ABDÜLKADİR GEYLANİ HZ.'DEN ÖĞÜTLER

Sabırlı kulların bu dünyada çektiği cefa, Yüce Allah'ın gözünden kaçmaz. Siz bir an olsun O'nun uğruna sabır yolunu tutun, yıllarca sevabını alırsınız. Ömür boyunca "kahraman" lakabıyla gezen, onu bir anlık cesareti sonunda kazanmıştır.

* * *

Ey evlat, önce nefsine öğüt ver, onu yola getir, sonra da başkalarını... Senin henüz ıslaha muhtaç hallerin var, bunu sen de biliyorsun. Bunu bildiğin halde başkalarının ıslahı ile uğraşma yolunda nasıl başarılı olabilirsin? Gözlerin bir adım öteyi görmüyorken, körleri neyle yola getirme sevdasındasın?

* * *

Size gereken, Yüce Yaratan'ı sevmek ve O'ndan başka kimseden korkmamaktır. Ve bütün işleri O'nun rızasını gözeterek yapmak. Bunlar "Kalp"le olur, dil gürültüsüne getirip, söze boğmakla olmaz. Sonra mihenk taşına vurulunca utanırsın. Kuru davaya kimse inanmaz. Halk arasında söylediğin sözleri yalnız kaldığında söylüyor musun?.. Aynı duyguları tek başına kaldığı zaman da duymak mümkün oluyor mu?.. İşte bunları yapabiliyorsan mesele yok... Kapı önünde "Tevhid", içeriye girince "Şirk", yakışır mı? Bu, nifak, ikiyüzlülük alametidir, içi bozuk olmanın ta kendisidir. Acırım sana, sözün kötülükten sakınma hakkında, kalbin ise fitne çıkarmaya istekli. Şükrü dilinden bırakmıyorsun, ama kalbin daima itiraz halinde.

* * *

Geliniz aşırı, uygun olmayan arzularımızı bir yana atıp Yaratan'ımıza koşalım. Bu yolda biraz perişanlık çekelim. Ne olur sanki biraz zahmet çeksek? O'na vardıktan sonra bütün çekilen sıkıntılar unutulur. İçimize ve dışımıza hükmeden nefsimizi Hak yoluna çevirelim, Rabbimizin Elçisine, Sevgilisine başvuralım, O'nun eteğini bırakmayalım.

* * *

Bütün amacın yemek, içmek ve arzularının tatmini olmasın. Bunların hepsi amaç değil, Yüce Allah'a ulaşmak için birer araçtır. Bütün hedefin, sana en çok gerekli olana ulaşmak olmalı. Sana en gerekli olan ise Yaratan'ındır. O'nu ara. Her şeyin bir bedeli olur. Dünyaya bedel Ahiret, yaratılmışlara ise bedel Yaratan'dır. Dünyayı kalbinden atarsan yerini Hak alır.

Yaşadığın günü ömrünün son günü bil, işlerini ona göre ayarla. Bu duygu sana yeter.

* * *

"Allah'tan başka ilâh yoktur" dediğinde bir "Dava" peşine düştün demektir. Her davada şahit isterler, şahidi olmayan davasını kaybeder. Ayrıca bu uğurda gelecek her türlü sıkıntıya göğüs gerip, sabır göstermek de birer şahid sayılır. Bunları yaparken İhlas'lı olmak gerekir.

* * *

Hiçbir söz amelsiz ve ihlassız kabul edilmez. Kâinatın Efendisi'nin yolu İhlas'tan ibarettir.

* * *

Dünyalık toplarken dikkatli ol. Gece odun toplayan gibi olma. Elini uzattığında neyi alacağını önceden kestirmelisin.

Gece odun toplayan eline geçeceğini bilemez. Seni de ona benzetiyorum. Ayık ol, sonra felaket büyük olur.

* * *

Hak'la çekişme, nefsin için O'nu kötüleme, malın azaldı diye O'nu itham etme, insanlara sana yüz vermiyor diye O'nu suçlama. Suçu önce kendinde ara. Her işin kendi keyfine uygun olmasını istiyorsun, en büyük hüküm senin mi, O'nun mu? Sen mi fazla biliyorsun, yoksa O mu? Merhametin O'nunkinden fazla mı?

Sen ve bütün yaratıklar O'nun kuludur. Her şeyde yalnız O'nun hükmü geçer, bunu sakın unutma.

* * *

Yaratan'ın rızasına erme yolunda yapmacık hareketler fayda getirmez, bu yolda yersiz arzu ve boş temenni ile yürünmez. Hele içi başka, dışı başka birinin eline hiçbir şey geçmez. Bir de yalancılık ortaya çıkarsa, felaket o zaman başlar. Eğer bu hallerin azı sende varsa, hemen tevbe et ve tevbeni bozma. Tevbe etmekten ziyade, tevbeyi bozmamak esas hünerdir.

* * *

Böbürlenmeyi bırakın. Yüce Allah'a karşı büyüklük satmak da neymiş? Kullara da kibirli davranmayın, haddinizi bilin. Varlığınıza tevazuyu yerleştirin. Önceden ne olduğunuzu düşünün; bir damla su.

Sonrası ne olacak, malum... Bir hendeğe yuvarlanacak bir ağırlık. Hali böyle olana büyüklük taslamak yaraşır mı?

Hırsa kapılmayın, kötü arzular sizi esir etmesin. Dünyalık adamların kapısını aşındırmayın. Ezilip büzülerek onlardan dünyalık dilenmek size yakışmaz, sabırla doğru yoldan nasibini arasan daha iyi olmaz mı? Ya bir de yaptığın dilenciliğin sonu boşa çıkarsa... Sevgili Peygamberlerimizin "En büyük bela, nasipte olmayanı aramaktır."

buyruğunu hiç duymadın mı? Nasipte olmayanı kullar hiçbir zaman veremez. Dünya oğullarının buna hiçbir zaman gücü yetmez.

* * *

Ey ilim iddiasında bulunan, hani ağlaman? Yüce Allah'ın korkusundan gözlerin yaşarıyor mu? O'ndan korkman ve günahları itirafın nerede? Nefsinle cenk etmek ve onu terbiye etmek yok mu? O'nu Hak tarafına çağırman nerede?

* * *

Bunların hiçbiri sende yok. Bütün derdin kasa, masa, yemek ve eğlenmek. Aklını başına al. Dünyadaki nimetlerden sana gelecek bir kısmetin varsa gelir, üzülme, içini ferah tut. Bekleme yükünden kurtulursun, hırsın ağırlığı seni yormaz. Eğer bu şekilde davranmazsan, bütün bu uğraşmalarından sana ne kalacak dersin? Sadece bir yorgunluk ve ağır bir hesap...

* * *

Doğruluk olmadan bilginin sana ne yararı dokunur? Doğruluğun olmadığı için bilgi sana bela olur. Öğrendin, namaz kıldın, oruç tuttun; sebebi sana mal versinler, iyiliğini görsünler, seni övsünler oldu. Sana yakışır mı bu düşünceler?

Farzet ki halkın sana ilgisi arttı, bunun ölüm anındaki sıkıntıya faydası olur mu acaba? Seni sevenlerle arada uçurumlar olacak o anda. Topladığın malları başkaları paylaşacak, hesabı ve cezası da sana kalacak.

* * *

Yazık sana! Cehennemlik işleri yaparken cenneti umuyorsun. Geçici şeylerle avunuyor, onları seviyor ve senin sanıyorsun. Ama onları yakında elinden alacaklar.

Yaratan hayatı sana emanet olarak verdi. O'nun rızası yolunda yaşamanı emretti. Sen ise kendi isteğin, heveslerinin peşinde hayatını tükettin. Sana verilen zenginlik, makam, sıhhat, birer emanettir. Bütün bunları Yaratıcı'nın rızasına uygun yolda kullan.

* * *

Ey evlat, ana rahminde seni kim besledi? O halde iken ne kadar acizdin, bu hale seni getiren kim? Sen ise kendi varlığına ve halka dayanmaktasın, parana, mevkiine, bilgine güveniyorsun. Güvendiklerin bugün var, yarın yok olabilirler. Yüce Allah'tan başka her kime güveniyor veya kimden korkuyorsan, o senin ilâhındır. Yakında bütün güvendiklerin yok olur, kullarla aran açılır, sana karşı kalpleri katılaşır, kapıları yüzüne vururlar, seni kapı kapı dolaştırırlar. Çağırsan yardımına koşan olmaz.

Bütün bunlara sebep Hak'tan başkasına güvenmiş olman, O'nun nimetlerini başkalarından bilmiş olmandır.

* * *

Yüce Allah'ın dininde olmayan şeyleri yapmaya çalışma. Elinde iki şahit olsun; biri Kutsal Kitabımız, diğeri Resûlullah'ın Sünneti. Bunlar seni Rabbine ulaştırır. Ama sen bu şahitleri bırakıp nefsinin peşinden gitmeye devam ediyorsun. Elinde iki şahidin var; biri zayıf aklın, diğeri de şahsi arzun. Şüphesiz bunlar seni ateşe iter. Firavun gibilerin arasına katar.

* * *

Ey kalplerini öldürüp nefislerini diriltenler: Kalbiniz çoktan ölmüş. Kalbini diriltmek isteyen, oraya Hak'kın zikrini aşılasın. Hak'ka yakın olmaya çalışsın. Gözlerini yalnız O'nun saltanatına ve her şeydeki tasarruf ve tecellisine çevirsin.

* * *

Ey içi bozuk, yakında öleceksin, ölmeden sonra yaptıklarına çok pişman olacaksın ama, çok geç... Dilin güzel söze alıştığı için konuştu ve aldandı, ama kalbin hiçbir şeyden anlamaz bir halde. Bu durum seni kurtarmaz. Güzel konuşmayı kalp yapmalı, yalnızca dilin iyi söz söylemesi faydasızdır.

Ey Allah yolcularını bulamayan, varlığını ve yaratılmışları Hak varlığına perde eden kişi, ağla. Başkasına bir ağlarsan, kendine bin defa ağla.

* * *

Sakın yaptığın işlerde ve bulduğun manevi halde kendi gücünü görmeyesin. Bu hâl kişiyi azdırır ve Yaratan'ın rahmet nazarında uzak kılar. Sakın sözünü dinletme ve kabul ettirme hevesine de kapılmayasın. Önce temeli at, sonra üzerine binayı çık. Kalbini derin kaz ki, oradan hikmet pınarları fışkırsın. Sonra ihlas ve iyi işlerle o binayı yükselt. Bu işlerden sonra halkı o köşke davet et.

* * *

Başkasında bulunan bir hatayı defetmek istersen, nefsinle yapma, imanınla yap. Kötülükleri ancak İman yıkar. Bu durumda Rabbin sana işlerinde yardımcı olur. O kötülüğü yok etmek için sana arkadaş olur, o kötülüğü ezer, ortadan kaldırır. Eğer bir kötülüğü nefsin için, halkın seni tanıması için ortadan kaldırmaya niyet edersen, rezil olursun. Her işte Hak'kın rızası aranmalıdır.

* * *

İslam gömleğin yırtık, İman elbisen pis, kalbin cahil, için kederle dolu. Gönlün, İslamiyet'e açık değil. İç âlemin harap, dışın mamur, bütün sayfaların günah karası. Sevdiğin ve arzuladığın yalnızca dünya.

Kabir kapısı açık ve ahiret sana doğru gelmekte. En kısa zamanda aklını başına topla, yalnız dünya azığı toplamaktan vazgeç de, ahiret azığını toplamakta acele et...

EMİR BUHARİ HZ.'DEN YASİN SURESİ

Emir Buhari Hazretleri: "Besmeledeki *Be* harfi Allah'ın bekasını, yani devamlılığı, *Sin* müminler üzerine selamı, *Mim* ise ariflere muhabbeti bildirir" demiştir. "Ve yoldaşı besmele olana başka yoldaş gerekmez. Besmele ile Ehlullah mertebesine ulaşılır. Besmelenin sırrını çözen Cenabı Zülcelal'le beraberdir. Bismillah diyen Allah'ın *Sabur* sıfatına ulaşır. İnsan besmele ile ihlas bulur, yeryüzündeki her şeye hükmeder. Besmele'nin sırrına ulaşan mümin, yalnız Cenabı Allah'a ibadet eder. Âlemlerin ve "*Kün*" (ol) sıfatının sırrını besmele ile çözer ve *Hakkel Yakin*'e ulaşır" buyurmuşlardır. Emir Buhari Hz. Yasini Şerif'in ledün ayetleri hakkında şu açıklamaları yapmışlardır:

1-4. Yâsîn, vel Kur'anil hakîm. İnneke leminel mürselîyn alâ sıratın müstakıym.

"Hikmet sahibi Kur'an hakkı için, Ey Resûlüm, muhakkak ki sen tarafımdan kullarıma elçi olarak gönderilmiş Peygambersin. Doğru yol üzeresin." Bu ayet Mekke müşriklerinin inançsızlıklarına karşı indirilmiştir. Yasin, Kur'an-ı Mübin'de insan, Cenabı Peygamber, Kur'an ve ilâhi esma anlamında bildirilmiştir. Cenabı Allah'ın gizli kalan dört bin esmasından biridir. Cenabı Allah'ın bin esmasını yalnız melâikeî kiram bilir. Bin esması, Levhi Mahfuz'dadır. Üç yüzü Zebur'da, üç yüzü İncil'de, İsmi Âzam'ı ve 86 esması da Kur'an'dadır. Her gün bu ayeti 33 defa ve namaz tesbihinin arkasından okuyan mümin, Cenabı Allah'ın razı olup sıratı müstâkime ulaştırdığı kullar arasına girer.

5. Tenzîlel azîzirrahîm.

"Kur'an, Aziz ve Rahim olan Allah'ın indirdiği bir kitaptır." Bir anlamı da şudur: "Sana indirilen bu kitap öyle bir kitaptır ki, Âlemlerin yüce Yaratıcısı galiptir. Asilerden intikam alıcı olduğu gibi, itaat edenlere karşı da Rahim Esması ile tecelli eder."

Not: Her gün beş vakit namazın arkasından 138 kere okuyana ledün sırları lütfedilir (40 gün).

6. Litünzire kavmen mâ ünzire âbâühüm fehim gâfilun.

"Babaları Allah'ın azabı ile korkutulmamış bir kavmi (Kureyş'i) korkutasın diye gönderildin. Çünkü onlar habersiz gafillerdir."

Hz. İsmail'den itibaren gönderilen şeriatlar ve nezirler Arap kavmini ıslah edememiştir. Sen bu Kur'an'la onları doğru yola çağır.

Not: Bu ayetin her gün 99 defa okunması, nefsin ıslahına yardımcı olur.

7. Lekad hakkal kavlü alâ ekserihim fehüm lâ yü'minun.

Doğrusu çoğunun üzerine azap gerçekleşmiştir. Çünkü Allah onların imanı istemeyeceklerini bilir ve onlar iman etmezler."

Not: Günde 21 defa okuyanı Cenabı Allah *Gafur* sırrına ulaştırır.

8. İnnâ ce'alnâ fiy a'nâkıhim ağlâlen fehiye ilel ezkânı fehüm mukmehûn.

"Biz o kâfirlerin boyunlarına boyunduruk geçirmişiz ki, bunlar çenelerine kadar dayanmıştır. Başları yukarıya doğru kalkmış (küfür batağında)dırlar. Hak'ka yönelemezler. Nefislerinin demir zırhında hapsolmuşlardır. Onlar cehennemin yakıtıdırlar." Marifet ehlinin çok okuduğu bir ayettir.

9. Ve ce'alna min beyne eydiyhim sedden ve min halfihim sedden, feağşeynâhüm fehüm lâ yübsirun.

"Biz onların ahiret işlerine ve dünya işlerine (önlerine ve arkalarına) set çektik. Gözlerini erittik, göremezler. Ve Hak'kı bilemezler. Hak olanı anlayıp iman edemezler." Kureyş müşriklerinin Efendimiz'e hazırladıkları kötülüklerin kendilerin döndürülüşünü açıklayan bu ayet, geniş anlamda ümmeti Muhammed'in kötülüklerden ve kötülerden korunma güvencesidir.

Hz. Peygamber, Ebu Cehil ve adamlarının arasından: *"Feağşeynahüm fehüm lâ yübsirûn"* diyerek geçip gitmiştir.

Not: Müminin şerden korunma ayetidir. Sabah namazından önce okunmalı.

10. Ve sevâün aleyhim e'enzertehüm em lem tünzirhüm la yü'minün.

"Kalpleri ve gözleri mühürlenmiş oldukları için, Onları korkutsan da iman etmezler. Onlar için iman etmek, havada uçmak kadar zordur. Onlar ilâhi ilimden sahipsizdirler."

Not: Nefsi Emmare'den kurtulmada bu ayetin etkisi çoktur. Aklı selimin gelişmesine, Muhammedî Nur'un artmasına sebeptir. İstikamet üzere olan müminin çok okuduğu ayetlerdendir. (Ledün sırrı taşır)

11. İnnemâ tünzirü menittebe azzikre ve haşiyerrahmâne bilgayb, febeşşirhü bi magfiretin ve ecrin keriym.

"Resûlüm, sen ancak Kur'an'a tabi olan, onunla amel eden ve görmediği Rahman'a içten saygı besleyen kimseyi sakındırırsın. İşte o kimseleri hem dünyadaki günahlarının bağışlanmasıyla, hem de ahirette cennetle müjdele. Senin uyarmaların, Allah'ın ismi şerifini dilinden düşürmeyenler içindir. Onlar cennet ehlidirler."

Emir Buhari Hz. bu ayet için şöyle buyuruyorlar: "Bu ayeti Celileyi 55 gün, günde 5'er defa okuyan kimse, kendi geleceğinden haberdar olur."

12. İnnâ nahnü nuhyilmevtâ ve nektübü mâ kaddemû ve âsârehüm ve külle şey'in ahsaynâhü fiy imâmin mübiyn.

"Gerçekten biz ölüleri diriltiriz, onların önceden yapıp gönderdiklerini ve bıraktıkları eserleri yazarız. Zaten biz her şeyi açık bir kütükte, İmamı Mübin'de sayıp tespit etmişizdir. Her şey oluşundan önce *Levhi Mahfuz*'da yazılıdır. Allah'ın ilmi içindedir. Olduktan sonra bütün izleri ve gölgeleriyle yazılır. Böylece insanlar yaptıklarından sorumlu olurlar."

Bu ayetin dünya ve ahiret hayatı yönünden pek çok nimeti vardır. Gaybın sırlarını sezen Ehlullah'ın okunmasını tavsiye buyurdukları ayetlerdendir. Buhari Hz., gece namazından önce bir tesbih sayısınca okunmasını işaret etmişlerdir. Cenabı Peygamber'in varisleri olan bu Evliyayı Kiram'ın lütfettikleri bu nimetlerden yararlanmayı Cenabı Allah bizlere nasip etsin.

Hidayet Allah'tandır. Hamd yalnız Cenabı Allah'a mahsustur. İnsanı Kâmil olan Buhari Hazretleri, Yasin Suresi'ndeki hazineleri açmış ve ehli sünnete, yol ehline sunmuştur. Allah bu lütuftan anlamayı, onunla amel etmeyi ve şükrünü yerine getirmeyi nasip etsin. Âmin...

"VAHDET"İ ANLAYALIM

1. Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yoktu (Hadis). Hz. Ali: "Bu an, o andır."

2. Nefsine arif olan, Rabbine arif olur (Hadis).

3. İnsanlar uykudadır. Ölünce, uyanırlar (Hadis).

4. Ölmeden önce ölünüz (Hadis).

5. Evvel, Ahir, Zâhir, Bâtın O'dur (Ayet).

6. Attığında, sen atmadın, lakin Allah attı (Ayet).

7. Yerleri, gökleri ve ikisi arasındakileri Hak olarak meydana getirdik (Ayet).

8. Nefislerinizde mevcut olan O... Hâlâ görmüyor musunuz? (Ayet).

9. Her ne yana dönerseniz, Allah'ın yüzünü görürsünüz (Ayet).

10. Dilediğine nuruyla hidayet eder (Ayet).

11. Her nerede olursanız, sizinle beraberdir (Ayet).

12. "Allah" de, ötesini bırak (Ayet).

13. Dilediğini yapar (Ayet).

14. Yaptığından sual sorulmaz (Ayet).

15. Beni gören, Hak'kı görmüştür (Hadis).

16. Rabbimi, genç bir delikanlı suretinde gördüm (Hadis).

17. Dünyada âmâ (kör) olan, ahirette de âmâ olur (Ayet).

18. Allah, dilediğini kendine seçer (Ayet).

19. Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, Rabbim çekip götürmesin (Hadis).

20. Rabbim dilediğini yaratır ve dilediğini yapmakta özgürdür... İnsanların ihtiyarı yoktur (Takdirindekini yapmak zorundadırlar) (Ayet).

21. Ne hâl ile yaşarsanız, o hâl ile ölürsünüz; ve ne hâl üzere ölürseniz, o hâl üzere diriltilirsiniz ve o hâl üzere haşrolursunuz (Hadis).

22. Allah'ın ahlakı ile ahlaklanın (Hadis).

Hakikat, dünyada iken yaşanacak bir olaydır. Hakikati yaşamadan ölenler, ölüm sonrasında bu yaşamı elde edemezler. Hakikata karşı âmâlıkları sonsuza dek sürer. Ötendeki değil, karşındaki Hak'kın fiilinden razı olmak, şirkten arınmaktır. Ya "Allah kulu" olduğunu fark edersin; ya da "tanrının kulu" olarak, geçer gidersin.

Şeriat ve tarikattan gaye, Hakikate ermek, marifeti yaşayabilmektir. Tarikat, hakikate erdirip hakikati yaşatamıyorsa, "yol" vasfını yitirmiş demektir. Seni senden arındırmayan, "tarikat" değil, "dernek"tir. Nur o'dur ki, seni Hakikata erdire, şartlanmalarından, değer yargılarından, duygularından arındırıp; "Allah" gibi düşündüre, insan gibi değil.

Korku atılmadıkça, vehmin terki mümkün değildir. Vahdet idrak edilmeden, vehimden kurtulunmaz. "Allah"ı anlamadan vehmi atan, firavun olur. Firavun, bireysel nefse dönük, sorumsuz yaşayan kişidir. "Allah"ı nefsinde bulanda, bireysel menfaatlere dönük istek ve arzular kalmaz. "Allah ahlakıyla ahlaklanmak", bireyselliğin duygu ve değer yargılarından arınmaktır.

"Allah"ta kendini yok etmek, yani "fenafillah" muhaldir (olmayacak şeydir). "Allah" dışında ikinci bir varlık yoktur ki, o, "yok" edilsin. Geçerli olan, O'nun varlığı dışında varsaydığın benliğinin, gerçekte hiçbir zaman var olmadığını idrak etmektir. Şayet, sen "yok"san, elbette ki karşındaki kişi de "yok"tur. Öyle ise, karşındaki gerçek "var"ı kabullenebilecek ve hazmedebilecek misin? Yoksa, karşındaki O'nu inkâr ederek mi geçip gideceksin bu dünyadan, âmâ olarak geçip giden nice ve niceleri gibi?

Tüm mana terkipleriyle, her an, türlü isimler altında dilediğini, dilediği gibi yapmakta olan kim? Sen mi, O mu? O ise; Tanrın, senden razı olsun. Sensen, razı mısın yaptıklarından? Reva mı?

Tek'in nazarıyla, Tek'ten "çok"a bakışı muhafaza edip, sürekli olarak piramidin tepesinden aşağıya bakarak varlıkları seyretmek, yakin ehlinin hâlidir. Ya "çok"tan, "yok"a bakılır; ya da Tek, kendi esma ve fiillerini seyreder. Neredesin?

BU AYETLERİ DEĞERLENDİRELİM

1. *Yehdîllahu linurihi men yeşau* (24:35): Dilediğini nuruna hidayet eder.

2. *Ve mâ kaderullâhe hakka kadrihî* (6:91): Allah'ı hakkıyla idrake çalışmadılar.

3. *Elestü birabbiküm* (7:172): Rabbiniz değil miyim?

4. *Mâ kâne lehümül hayreh* (28:68): Onlar (insanlar) için ihtiyar yoktur (mecburdurlar).

5. *Zalike fadlullahe yü'tiyhi men yeşâü* (5:54): Bu Allah'ın fazlıdır ki dilediğine verir.

6. *Allahü yectebiy ileyhi men yeşâü* (42:13): Allah dilediğini kendine seçer.

7. *Allemnâhü min ledünnâ ilmâ* (18:65): İndimizden bir ilim öğrettik.

8. *Lâ yüs'elü ammâ yef'alü* (21:23): Yaptıklarından dolayı sual sorulmaz.

9. *La ted'u ma'allahi ilâhen âhar* (28:88): Allah'ın yanısıra Tanrı edinme.

10. *Vallahu halakaküm vemâ tâ'lemûn* (37:96): Sizi ve yaptıklarınızı Allah yarattı.

11. *Ma min dabbetin illa huve ahizun binasıyetiha* (11:56): Hiçbir canlı hariç olmaksızın, tümünü alnından çekip yöneten O'dur.

12. *Kul küllün ya'melu ala şakiletihi* (17:84): De ki: hepsi de programlandıklarını yaparlar.

13. *Yef'alu ma yürid* (22:14): Allah, Mürid'dir (Murat edendir); dilediğini gerçekleştirir.

14. *İnna külli şeyin halaknahu bikader* (54:49): Her şeyi, kaderiyle yarattık.

15. *Ve fiy enfüseküm, efela tübsirûn* (51:21): Nefislerinizde... hâlâ idrak edemiyor musunuz?

16. *Ve ma remeyte iz remeyte velakinnallahe rema'* (8:17): Attığında, sen atmadın, atan Allah'tır.

17. *Ereeyte men ittehaze ilahehu hevah* (25:43): Hevasını, hayalindekini Tanrı edineni gördün mü?

18. *Ela innehüm bikülli şey'in muhit* (41:54): O (Allah) her şeyi ihata eder (kapsar).

19. *Ve huve meaküm eyne ma küntüm* (57:4): Nerede olursan ol, seninledir.

20. *Ve binnecmihüm yehtedun* (16:16): Yıldızla hidayet bulurlar.

21. *Men yehdillahu fehuvel mühtediy, ve men yüdlil feülaike hümül hâsirûn* (7:178): Kime hidayet ederse oy, gerçeği bulmuş olur, ve kimi saptırırsa o, hüsrana düşenlerden olur.

22. *İnniy cailun filardı halife* (2:30): Yeryüzünde bir Halife meydana getireceğim.

23. *Ve allemel ademe'l esmae külleha* (2:31): Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti.

24. *Ve leinit teba'te ehvaehüm min ba'di maa caeke minel ilm* (2:145): Sana hakikatin ilmi geldikten sonra, onların istek ve arzularına, hayalindekine tabi olursan zalimlerden olursun

25. *Ve leneblüvenneküm bişey'in minel havfi vel cui ve naksın minel emvali vel enfüsi vessemerat* (2:155): Korktuklarınızla ve açlıkla ve malınızla, nefsi menfaatinizle ve elinizdekilerle imtihan ederiz... Bunlara katlanabilenlere müjdele.

26. *Bel nettebiu ma elfeyna aleyhi abaena* (2:170): Biz, babalarımızın şartlandırmasından sapmayız... Babaları akılsız ve gerçekten sapmış ise, hâlâ onlara uymakta devam mı edecekler?

27. *Ve men yü'tel hikmete fekat utiye hayren kesira* (2:269): Kime Hikmet verilmişse ona çok hayır verilmiştir. (Bunu, Öz'e ermişlerden gayrısı anlayamaz.)

28. *Küllü nefsin zaikatül mevti* (29:57): Her nefs ölümü tadacaktır.

29. *Ve ma hazihil hayatüd dünya illa lehvün ve leib* (29:64): Dünya yaşamı oyun ve eğlencedir.

30. *Men şekere feinnema yeşkürü linefsih* (27:40): Şükreden, nefsine şükretmiş olur.

31. *Tebarekelleziy ceale fissemai bürucen* (25:61): Semada burçları meydana getiren, yücedir.

32. *Ricalün la tülhiyhim ticaretün vela beyun an zikrillah* (24:37): Ricali (Allah erlerini), ticaret ve insanlarla alışveriş, Allah zikrinden alıkoymaz...

33. *Fesecedu illa iblis, kane minel cinni* (18:50): İblis, cin olduğundan, insana secde etmedi.

34. *Ya ma'şerel cinni kadisteksertüm minel'ins* (6:128): Ey cin topluluğu, insanların çoğunu hükmünüz altına aldınız...

35. *Va'bud rabbeke hatta ye'tiyekel yakin* (15:99): Rabbine kulluk et, Yakin gelene kadar.

36. *İnne Rabbeke fa'alun lima Yürid* (11:107): Mürid (İrade sahibi) olan Rabbin, kesinlikle dilediğini yapar.

37. *Ve men yüdebbirül emr* (10:31): Kimdir bütün olup bitenlere hükmeden, diyecekler (Allah'tır).

39. *Kad eflaha men zekkaha* (91:9) Nefs'ini arıtan kurtuluşa erdi.

39. *Ve ma teşaune illa en yeşaallah* (76:30): Sizdeki istek, Allah'ın isteği sonucudur.

40. *Hel eta alel'insani hıynün mineddehri lemyekün şey'en mezkûra* (76:1): Öyle bir zaman vardı ki, insanın adı anılmazdı.

41. *Ma esabe min musibetin filardı vela fiy enfüsiküm illa fiy kitabin min kabli en nebreeha* (57:22): Yaşayacağınız olumsuz olayların tümü, yaratılmadan önce Kitap'ta programlanmıştır.

42. *La tülhiküm emvalüküm ve la evladüküm anzikrillah* (63:9): Allah zikrinden alıkoymasın malınız ve çocuklarınız için yaptıklarınız... Hüsrana uğrarsınız bunu yaparsanız.

ZİKİR VE DUA

Zikir Tenhada mı Yapılmalıdır?

Zikrin ne olduğunu tam anlamamış kişilerin, zikir yapılırken uyulması zorunlu şart olarak öne sürdükleri bir husus vardır. Zikri tenhada, kimsenin olmadığı bir yerde, sessizlikte yapacaksın. Bu son derece yanlış bir zorlamadır. Ve asla şart değildir...

Tenhada bir yerde, yalnız başına olunan bir yerde, tefekkürle yapılan zikrin elbette birçok faydalı yönleri vardır ve bu asla inkâr edilemez.

Ancak ne var ki imkânı olmayan bu yüzden zikir yapamaz, yapmamalıdır gibi bir anlam da çıkarılmamalıdır.

Her yerde, her zaman zikir yapılabilir demiştik. Nitekim, gerek Kur'an-ı Kerim'deki, ayakta, otururken ve yatarken zikredilmesi gerektiğini bildiren ayet ve gerekse de çarşı pazarda *"lâ ilâhe illallahu vahdehu la şerike leh, lehül mülkü ve lehül hamdu yuhyi ve yumitu ve huve hayyun lâ yemûtu, biyed'ihil hayr, ve huve alâ kulli şeyin kadir"* zikrinin yapılmasının hadsiz hesapsız sevap getirdiğini anlatan hadisi şerif muvacehesinde, deriz ki, her yerde, her zaman zikir yapılır ve yapılmalıdır.

Esasen bu çok önemli bir konudur.

Zikir yaparken mutlaka tefekkür şart mıdır? Veya namaz kılarken –ki o da duadır ve zikirdir– aklına başka şeyler gelmesi, namazı bozar mı?

Zikir veya namaz sırasında akla başka şeyler gelirse, okunulan dua ve zikirlerin gene de faydası dokunur mu?

Kesin olarak söyleyelim ki, zikir veya namaz kılarken akla gelen şeyler, yapılan çalışmaya asla zarar vermez.

Beyin, aynı anda sayısız konuda ve yönde faaliyet göstermektedir ki, bunların her biri de kendisi ile alakalı bölümlerce ifa edilmektedir. Ve hepsi de yerini bulur.

Mesela, yolda yürürken, bir yandan tespih çekip, bir yandan başka şeyler düşünür, bir yandan da çevrenizi seyredersiniz. Bu faaliyetin her biri beyinde ayrı ayrı birimlerde değerlendirilir ve hepsi de yerini bulur. Keza, diyelim ki evde bir yandan bir şeyler okur, bir yandan tespih çekersiniz, bir yandan odada konuşulanlar kulağınıza gelir, bir yandan televizyona gözünüz kayabilir. Bunların hepsini de aynı anda yapabilirsiniz. Bu, beyninizin gelişmişlik derecesi ve çok yönlü çalışabilme özelliğiyle ilgilidir. Manevi yönü olan kişiler, bütün bunlara üstlük, bir de manevi irtibatlar halinde olup, onların da hakkını rahatlıkla eda edebilirler.

Burada mühim olan, beyinde yapılan çalışma ve onun neticesinin otomatik bir biçimde ruha yüklenmesi olayıdır. Siz ister farkında olun, ister hiç fark etmeyin, değişmez. Nitekim, meyhanede içki içerken, rakı kadehi elde zikre başlayan kişi, devamı sonunda hacca gidecek duruma ermiştir sekiz ayda. Dolayısıyla, zikir için tenha şart değildir.

Zikirde Niçin Kelimeler Arapça?

Zikir'den söz edildiği zaman hemen akla takılan ve sorulan bir soru da şudur:

– Niçin biz bu kelimeleri Arapça olarak söyleyelim? Aynı kelimelerin Türkçe karşılığını söylesek olmaz mı? Allah, sanki Türkçe anlamaz mı ki biz Türkçe okuyamıyoruz?

Elbette bu sorunun cevabını da vermek bize düşer. Öyle ise, dilimiz döndüğünce bunun da izahını yapalım.

Bilelim ki sesle duyduğumuz bir kelime, yapılan işin en son safhasıdır. Olay beyinde o anda içten (yani manevi boyuttan veya manevi âleme ait bir varlıktan) gelen; ya da dıştan (yani çevremizdeki algılamakta olduğumuz herhangi bir varlıktan) gelen bir etki ile başlar.

Bu gelen etki neticesinde, önce beynin biyomanyetiği, biyoelektriği ve sonra da biyoşimik yapısı tesir alır. Biyoşimik yapı aldığı tesir ile kendisindeki verileri bir araya getirdikten sonra, çıkan neticeyi tekrar biyoelektrik kata dönüştürerek, ilgili sinir sistemini uyarır ve hangi organla ilgili bir durum söz konusu ise olayı ona aktarır... Ve biz, o organdan yansıyan bir eylem olarak, sonucu algılarız.

Şayet, beynin bu ana çalışma sistemini kavrayabildiysek, anlayacağız ki, önemli olan kelimenin harf dizilişinden oluşan lisan değil, kelimeleri meydana getiren frekans/titreşimdir.

Salt enerji kökenli varlıklar, belli bir anlam taşıyan ve o anlama yönelik görev yapan varlıklar olarak, "melek" kavramı ile dinde açıklanmıştır. Nitekim "melek" kelimesinin aslı "*melk*"ten gelir ki, güç, kuvvet, enerji anlamındadır.

İşte, evrensel manada her titreşim/frekans bir anlam taşıdığı gibi, beyne ulaşan her kozmik ışın, frekans da bir anlam ihtiva eder.

İnsan ise, kendi öz gerçeğini, Allah'ı tanımak için var edilmiş, yeryüzündeki en geniş kapsamlı birimdir.

İnsanın kendini bu beden sanması, Kur'an tabiri ile "aşağıların en aşağısında var olması"; buna karşılık özünün hükümleriyle yaşaması ise, "cennet hayatı" diye tanımlanmasına sebep olduğu için insana tek bir görev düşmektedir: Kendi öz yapısını tanımak.

Bunu da din, "Nefsini bilen Rabbini bilir" diye formülleştirmiştir.

İşte, madde boyutunu asıl sanan beyin, kesitsel algılama araçlarının (beş duyu) kaydından ve onun getirdiği şartlanma blokajından kendini kurtarabildiği takdirde; mana âlemi gerçeğini fark edecek, idrak edecek ve o gerçek boyutta, gerçek yerini almak için, gerçek varlığını hissetme arzusu duyacaktır.

Bu arzu onun manevi yapısıyla ilintisini güçlendirecek ve neticede fark edecektir ki, kendisinde meydana gelen tüm olaylar, anlamların açığa çıkışından başka bir şey değildir.

Yani beyin ruhsal anlamları bildiğimiz boyuta transfer eden ve bu arada da bir yandan bu kavramları bedene yüklerken, diğer yandan da dışarıya yayan muazzam bir cihazdır.

"Zikir" ancak bu anlattıklarımızın kavranılmasından sonra anlaşılabilecek, idrak edilebilecek, Arapça orijinal kelimelerle yapılan bir çalışmadır.

Zira, her bir kelime, harf; belli bir frekansın/titreşimin beyinde ses dalgalarına dönüşmüş halidir...

Her frekans bir anlam taşıdığına göre; kelimeler, belli anlam taşıyan frekansların ses dalgalarına dönüşmüş halidir ki; bu da "zikir kelime ve kavramlarını" oluşturur.

Yani, belirli evrensel anlamlar, evrende titreşimler halinde mevcut olduğundan; bunların ses frekansına dönüşmüş haline de kelimeler dendiğinden, o anlamların titreşimine en uygun kelimeler Arapça olduğu için, zikir kelimeleri Arapça olmuştur.

Dolayısıyla, siz o kelimeyi değiştirdiğiniz zaman, asla o frekansı tutturamaz ve asla o istenilen frekansın ihtiva ettiği anlama ulaşamazsınız.

İşte bu sebepledir ki:

Kişi, Allah Resûlünün, Kur'an-ı Kerim'in insanlara idrak ettirmek istediği sırlara ermek ve evrensel gerçeklere vâkıf olmak istiyorsa, zikir kelimelerini geldiği gibi (yani Arapça orijinalinde olduğu gibi) tekrarlamak mecburiyetindedir.

Ve en az hayatında bir kere, kesinlikle Kur'an-ı Kerim'i Arapça orijinal kelimeleriyle beyninde tekrar etmek ve bunu ruhuna, yani manevi bedenine yüklemek zorundadır. Ki, ölüm-ötesi yaşamında sonsuza dek kendisinde bulunan bu bilgi kaynağından yararlanabilsin.

Ayrıca bundan çok daha basit bir sebebi de vardır. Bu kelimelerin Arapça olarak orijinaline uygun biçimde tekrar edilmesi zorunluluğu. Bu Arapça kelimeleri, eğer, Türkçe'ye çevirmeye kalkarsanız, bazen bir sayfa, bazen daha fazla yazmak zorunda kalırsınız, o anlamı verebilmek, o manayı kavrayabilmek için. Oysa, bunu tek kelime olarak tekrar imkânı mevcuttur.

Bilmem anlatabildik mi, "zikir" daima niçin geldiği orijinaliyle yapılmalıdır?

Kur'an-ı Kerim Nasıl Anlaşılır

En büyük Zikir olan Kur'an-ı Kerim bahsine gelmeden önce; kısa bir şekilde Kur'an-ı Kerim'in nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde, fazla derine girmeden, sadece ana hatları ile durmak istiyorum. Zira, bize "Onu anlayasınız diye" denilerek inzal olmuştur.

Bütün mahlukat, şartlandırılarak, ezberletilerek bir şeyler yapabilir. Ancak, sadece *İnsan*, idrak ve tefekkür gücüne sahip varlık olarak bu özelliği dolayısıyla, "Allah'ın Yeryüzünde Halifesi" olmak şerefine nail olmuş; bu gerçeği idrak edip gereğini yaşayabilenlere de "Şerefli Müslümanlar" denilmiştir. Elbette ki, takliden bir şey yapabilenler de "yakin"leri ölçüsünde bundan hisselerini alırlar.

Kur'an-ı Kerim'i anlamak için, önce "tahir" olmak, yani "arınmış" olmak gerekir. Çünkü "arınmamış olanlar dokunmasınlar" deniliyor. "Tahir"in zıddı olan "necis"in, yani necasetin, yani pis-kirli olma hâlinin ne olduğunu, bakın nasıl tarif ediyor aynı Kitap: "Kesinlikle necis olanlar, müşriklerdir." Yani, necis olma hâlini meydana getiren "şirk" (ortak koşma) düşüncesidir.

İşte bu iki ayet bir bütünleme ile şunu ifade etmektedir:

"Şirk düşüncesiyle kirlenmiş olan müşrikler, bu pis düşünceden arınmadan Kur'an'a el sürmesinler; çünkü şirk düşüncesiyle, Allah'ın vahdaniyetini, Tek'liğini, ahadiyyetini anlatan bu Kutsal Kitab'ı anlayamazlar."

İnsanların, birimsellikten doğan bir biçimde, gökte hayal ettikleri Tanrı'ya bakış açılarına karşın; Allah'ın vahdaniyetini, ahadiyetini, sonsuz, sınırsız, tek oluşunu en açık seçik bir biçimde vurgulayan ve Tek'ten çok'a bakış açısını açıklayıp öğretmeyi gaye edinmiş olan Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması, elbette ki kolay değildir.

İşte bu sebepledir ki, Kur'an-ı Kerim'i anlamak istiyorsak, önce şirk düşüncesinin pisliğinden arınmak mecburiyetindeyiz.

Nedir Şirk düşüncesi?

Tanrı (ilâh) kabulü, Tanrı (ilâh) vardır zannı şirk düşüncesinin temelidir.

İslam dininin, insanı Şirk kavramından kurtaracak anlayışı ise, Allah Resûlü Muhammed Mustafa Efendimiz Aleyhisselâm tarafından şöyle tarif edilmiş ve formüllenmiştir.

"Tanrı (ilâh) yoktur, ancak Allah vardır."

Bu demektir ki özetle:

Sizin düşündüğünüz gibi, bir tanrı ve tanrılık kavramı kesinlikle mevcut değildir; Allah vardır ve O'nun oluşturduğu kendi sistemi mevcuttur.

"Zikrin faziletlisi *Lâ ilâhe illallâh*'tır."

"*Lâ ilâhe illallâh* diyen cennete girer, hırsızlık yapsa da, zina yapsa da."

Gibi hadisi şerifler, hep Kelime-i Tevhid formülünün manasının yüceliğine dikkati çeker. Yani bir kişi bütün bunları yapsa dahi, Kelime-i Tevhid formülünün taşıdığı anlamı kavradığı zaman artık bu yaptıklarına tövbe eder; tanrı (ilâh) var tahayyülünden ileri gelen, yaptığı yanlış işlerden vazgeçer; Allah'a yüzünü döner; gereğini yaşar ve bu da ona cenneti getirir demektir.

Evet, cenneti nasıl yaşamaya başlar insan? "Onlar dünyada iken cennet nefhalarını almaya başlarlar" buyuruluyor... Ne demektir bu?

İnsan idrak eder ki, sonsuz-sınırsız Allah, her zerrede, tüm varlığı ile mevcuttur; ve dolayısıyla kendi benliğinde, özünde, her zerresinde kemaliyle, Zât'ına yakışır şekilde "O" vardır. Yıllardır ötelerde sandığı; özünden, benliğinden yüz gösterivermiştir kendisine.

"Ben taşrada arar idim, O can içre canan imiş" mısraları dökülüverir ağzından. Sonra bakar görür ki, her zerrede yüz gösteren "O".

"Başını ne yana çevirirsen hep Allah Vech'ini (yüzünü) görürsün."

Ayetinin sırrını idrak eder ve her yerde, her şeyde O'nu sevmeye başlar. Kimseye kızmaz, küsmez; kimsenin hakkını yemez; kimseye dil uzatmaz; kimseyi istemediği bir işe zorlamaz; geçici değerlerle vakit harcamak yerine, kalıcı hizmetlerle vaktini değerlendirip, hem fiilleriyle, hem diliyle, hem bilinciyle hep sevdiğini zikreder hâle gelir. Eskiden, İslamiyet kendisine çok zor gelirken; şimdi kendisine çok basit ve çok kolay geliverir.

Zaten nedir ki...

Kelime-i şahadeti, dille tekrarlamak bir yana, haliyle yaşamaya başlamıştır... Farz olan beş vakit *namaz*. Nedir ki... *Sabah* velev ki kalktığında, elini yüzünü yıkarken, ayağını da yıkayıp almış olur abdesti; ve alt tarafı, iki dakikadır, iki rekat sabah namazı. *Öğlen* de, bir fırsatını bulamaz mı dört dakikacık... Dört rekat da farz öğle namazı; maddenin tüm stresi içinde, dört dakikalık sonsuzluk tasavvuruyla yaşanan, dört rekat öğle namazı...

İkindi namazı için... Farz edilen dört rekat namaz için bulunamaz mı dört dakika... Senin gerçek boyutun olan o sonsuzluğa açılan pencere... *Akşam* eve gelmişsin; günün bütün dünya dertlerinden kendini soyutlayabilmek için; elini yüzünü yıkayıp, abdest alıp üç dakikalık, üç rekatlık özündeki sonsuzluğa yöneliş, o sonsuzlukta huzur... Ve nihayet yatmadan önce, günün bütün problemlerinden arınıp, kendi gerçek âlemine dalmayı kolaylaştıracak dört rekatlık, farz olan *yatsı*. İşte üzerine *farz olan*: İslamiyete göre bu kadar az ve basit. Topunu toplasan günde 17 dakikacık!.. 1440 dakika içinde sadece 17 dakika...

Ama istiyorsan, daha fazlası, diyorsan: beni, sonsuz bir gelecek bekliyor, benim orada daha pek çok şeylere ihtiyacım olacak, idrakine gelmişsen; dilediğin kadar arttırırsın yararlı çalışmalarını...

Namazdan sonra ne var? *Hac*...

İşte bu da son derece önemli bir konu... Hazreti Resûl Aleyhisselâm buyuruyor ki:

"Hacca gitmekte acele ediniz. Çünkü hiçbiriniz ileride karşısına hangi engellerin çıkacağını bilemez."

Ve gene şiddetle uyarıyor ki:

"Kim gitmesine engel olacak şiddette bir hastalık, yahut haccı yasaklayan zalim sultan, yahut da yoksulluk olmadığı halde hacca gitmeden ölürse, o kimse ister Yahudi, ister Hıristiyan olarak ölsün."

Bu, din kurucusunun hükümleri göstermektedir ki, hac, acilen yerine getirilmesi zorunlu bir ibadettir. Niye?

Çünkü, hacda, o güne kadar bilerek ya da bilmeyerek yapmış olduğun tüm suçların (kul hakkı da dahil) tamamıyla silinmekte; "anandan doğduğun günkü kadar günahsız olarak" dönmektesin; ve "acaba affoldu mu" diye düşünmeni de Hazreti Resûl, "en büyük günah" olarak değerlendiriyor. Böyle bir fırsat kaçırılır, terk edilir mi? Ölümün, hele günümüz şartları içinde, ne zaman geleceği belli değilken; bir an önce, bizi azaba sürükleyecek tüm menfi yüklerden arınıp sıfırlanmak varken: bunca olumsuz yükle, günahla ölüm-ötesi âleme geçmek, mantık işi mi? Hele, bunu yapmamaktan dolayı bir Hıristiyan veya Yahudi inançsızlığını göze alarak ölmek söz konusuyken...

İkinci olarak, bir de haccın manevi yanı var. Hiç olmazsa, çok kısa bir süre de olsa; sanki kefen giyer gibi, dünyadan soyunarak ihramları giyip; madde dünyasından ve onun tüm geçici değerlerinden arınıp; sonsuzluğun tarifi mümkün olmayan değerlerinin içine dalmak. Bilinç boyutunun sonsuzluğunda, benliksiz bir biçimde kulaç atmak. Kâbe'de dahi Vechullah'ı görebilmek. Ve Yâr ile sohbet etmek...

İleri gidiverdiysek affola. Ama sızıverdi testiden işte...

Neyse, gelelim Oruç'a ve Zekât'a:

Oruç, insana sanki yapısındaki meleki boyutu hissettirmek için konulmuş özel bir farz. Büyük rahmet. Sen yemeden, içmeden, seks yapmadan ve seks düşünmeden, başkalarının hakkında kötü düşünmeden, kötü konuşmadan da durabilen; ve böyle yaşayabilen bir meleksin idrakini hissettirmek için konmuş bir farz. Senede 365 gün içinde, 29 gün. Sana bu beden olmadığını, bir bilinç varlık, düşünsel varlık olduğunu, meleki boyuta ait bir varlık olduğunu fark ettirmek için konulmuş bir farz.

Ve *zekât*... Anladıysan, her zerrede, her birimde var olanın gerçekte sadece "O" olduğunu, paylaş onlarla hiç olmazsa varlığının kırkta birini, diyen anlayış...

İşte en basitiyle İslam...

"Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz, sevdiriniz, nefret ettirmeyiniz!"

Buyuran Efendimiz Resûlullâh Sallallâhu Aleyhi Vesellem'in bildirdiği Kur'an'ın bize en öz manada anlatmak istedikleri ve bizden talep ettiklerini anlayabildiysek, bunun ardından "*Günah*"ı anlayalım, sonra da "*İstiğfar*"ın ne olduğunu ve nasıl bir düşünceyle yapılması gerektiğini...

"Dağlar gibi kuşatmış benlik günahı seni

Günahını bilmeden gufranı arzularsın."

Ve işte bundan sonradır ki, artık Kur'an-ı Kerim'e "el sürebiliriz" ve zikre, duaya başlayabiliriz...

FAYDALI DUALAR

Bismillahir Rahmanir Rahim.
Ya Hayyu Ya Kayyum
Ya Fettahu Ya Rezzaku
Ya Azizu Ya Hakimu
Ya Alimu Ya Veliyyu
Ya Latifu Ya Cebbaru

1. Ya Bediüs Semavatı Vel Ard. Ya Zelcelâli Vel İkram. Ecirnî Minennar. Ecirnî Minennar. Ecirnî Minennar. Ya Aziz, Ya Kerim, Ya Rahman, Ya Rahim, Necinni Minel Azabil Elîm.

2. (Hazreti Fatma'ya Sevgili Peygamberimizin tavsiye ettiği dua:)

Ya Evvelil Evvelin, Ve Ya Ahiril Ahiriyn, Ve Ya Zülkuvvetil Metin, Ve Ya Rahmanil Müstahsiyn, Ve Ya Hüve Erhamer Rahimiyn.

3. *Allahümme Salli Alâ Muhammedin Ve Alâ Âli seyyidina Muhammed, Bi Adedi Külli Dâin Ve Devâin Ve Barik ve Sellim Aleyhi Ve Aleyhim Kesira.*

(Bu salavat 3 defa okunur. İlk iki defasında *Kesira* diye biter, 3.de *Kesiren Kesira* diye okunur.)

4. *Allahümme Salli Alâ Seyyidina Muhammedin Ve Alâ Âli Seyyidina Muhammed. Ve Alâ Seyyidina Cebrail ve Mikail Ve İsrafil Ve Azrail, Ve Hameletil Arşi Ve Melâiketil Mukarrebine Ve Cemi Enbiyaî Ve Evliyai Vel Mürseline Alâ Külli Ecmain.*

5. *Rabbena Âtina Fiddünya Haseneten Ve Fil Ahireti Haseneten Ve Kınâ Azaben Nar, Edhilnel Cennete Meal Ebrar, Ya Azizü Ya Gaffar, Ya Rabbel Âlemin.*

(Ey Rabbimiz, bize Dünya ve Ahirette iyilikler ver, cehennem azabından kurtar, cennete iyi kullarınla ithal eyle; Ey Büyük, Ey affedici, Ey Âlemlerin Rabbi Allah'ım.)

6. *Salli Ve Sellim Ve bârek alâ Habibike Muhammed Mustafa, Ve Alâ Cemi Enbiyai Vel Mürselin, Vel Evliyai Vel Ulemai Veşşühedai Vessalihin, Âmin, Vel Hamdülillahi Rabbil Âlemin, El Fatiha (Âmin).*

Mü'minler için istiğfar:

Allahümmağfirli veli valideyye velilmü'minine vel mü'minât, vel müslimîne vel müslimat, el ahyâi minhüm vel emvât, birahmetike yâ erhamerrâhimin.

"Günde 25 defa bu istiğfarı okuyana bütün mü'minler adedince sevap verilir."

– Hadisi Şerif.

Sıkıntıların def'i için:

Allahümme salli ve sellim ve Barek Alâ seyyidina Muhammed (1 kere)
Yâ Erhamerrâhimin (3 kere)
Bismillâhirrahmanirrahim (1 kere)
Lâ ilâhe illâ ente Subhaneke innî küntü minezzâlimin
(Besmele ile beraber 33 veya 100 kere)
Enni messeni yedurrü ve ente erhamürrâhimin (Besmeleyle 33-100 kere)
Sübhânallahi velhamdülillâhi ve lâ ilâhe illâllâhu vallâhu ekber.
(Besmeleyle 33-100 kere)
Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azım (Besmeleyle 33-100 kere)

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI HAZRETLERİ'NİN HAYATI

İbrahim Hakkı Hazretleri 1702 yılında Erzurum'a bağlı Hasankale ilçesinde dünyaya geldi. Babası Molla Osman Efendi, gördüğü bir rüyada emredilmesi üzerine bir mürşit aramak maksadıyla Siirt'e ve oradan Tillo'ya gelmiş ve İsmail Fakirullah Hazretleri'nin hizmetine girmiştir. İbrahim Hakkı da 9 yaşında iken babasının arkasından amcasıyla Tillo'ya gelmişlerdir. Okuma çağında olan İbrahim Hakkı, o günün şart ve araçlarına göre çok ileri durumda sayılabilecek fen bilgilerini Fakirullah Hazretleri'nden almıştır. Daha sonra Veysî tarikatına intisap eylemiştir.

Büyük düşünür İbrahim Hakkı, fıkıh ve hadiste, şiir ve edebiyatta, tıp ve gökbiliminde, hasılı bütün ilim dallarında büyük bir kudret ve yetenek kazanmıştır. Yaşadığı çağda doğunun biricik ilmî faziletini gösterir.

Mürşit ve hocası Fakirullah Hazretleri'nin ölümünden sonra, irşat ve öğretim görevlerini devraldı. İbrahim Hakkı burada edindiği bilgileri yeterli görmeyip, ilmî tetkik ve araştırma için 1742 yılında İstanbul'a giderek Sultan Mahmut'un özel misafiri oldu. Saray kütüphanesinde bulduğu önemli eserleri tetkik ederek *El İnsaniye* adlı kitabını 150 eserden yararlanmak suretiyle yazdı.

İstanbul'dan sonra Kahire'ye uğrayarak burada bir yıl kaldı. Sonra da Tillo'ya döndü. İbrahim Hakkı Hazretleri 1780 yılında vefat etti. Vasiyeti üzerine İsmail Fakirullah Hazretleri'nin yanına defnedildi.

Hakikat ve tasavvufla ilgili divanı, İbrahim Hakkı divanı ile çeşitli bilgileri kapsayan *Marifetname*'si basılmıştır. Diğer eserleri şunlardır:

1. Mecmuatül İrfaniye	*13. Mecmuatül Vahdaniye*	*25. İsbatül Vücud*
2. El İnsaniye	*14. Kitabül Âlem*	*26. Sülukü Tariki Fena*
3. Tuhfetül Kiram	*15. Ruzname*	*27. El İnsanül Kâmil*
4. Nuhbetul Kelâm	*16. Nasihatname*	*28. Mahremül Esrar*
5. Tezkiratul Ahbab	*17. Felekname*	*29. Tevhidüs Sıfat*
6. Urvetül İslam	*18. Vuslatname*	*30. Hüsnül Arifin*
7. Meametul Meani	*19. Tevhidil Kur'an*	*31. Asayı Musa*
8. Kenzül Fütuh	*20. Sefinetun Nuh*	*32. Naş-i Can*
9. Definetür Ruh	*21. Ruhüş Şuruh*	*33. İnayetname*
10. El Amelül Felakiye	*22. Cülulüm*	*34. Uzletname*
11. Şerhül Basita	*23. Cilalül Kulub*	*35. İbretname*
12. Mürşidil Metalibin	*24. Şifaüs Sudur*	*36. Kavsidül Lugatül Farisiye*

Eserlerinden en ünlüsü ve bir nevi ansiklopedi vasfını taşıyan Marifetname, çağın bütün manevi ilimlerini, kendi bilgilerini ve bu arada, astrolojiye olduğu kadar uzay ilmine de vâkıf bulunduğunu gösteren bütün bilgileri ihtiva etmekte olup, hem doğu, hem batı ilim dünyasında aynı ilgiyi görmüştür.

İbrahim Hakkı Hazretleri, Fakirullah Hazretleri'nin hem talebesi, hem de damadı olmuştur.

Mübarek ruhları için El Fatiha.

FATİHA, AYETEL KÜRSİ VE YASİN-İ ŞERİF'İN FAYDALARI

Kur'an, şifadır. Kur'an ayetlerinin pek çok derde deva olduğu, bir gerçektir. Bu özelliğe sahip ayetler arasında, Fatiha suresinin tamamı, Ayetel Kürsi (2:256) ve Yasin suresi vardır.

Aşağıda, Fatiha suresi, Ayetel Kürsi ve Yasin'in birçok faydalarından bir kısmı belirtilmiştir. Yer darlığı nedeniyle, bu konuda ancak bir özet verebiliyoruz.

Fatiha'nın Faydaları

Fatiha, dine, doğruluğa, Allah'a yönelmeye, başarılı olmaya, yardım görmeye, düşmana üstün gelmeye, ibadette ve itaatte bulunmaya, merhametli ve şefkatli kalmaya, yeterli bulunmaya, sevimli olmaya, kötülükten korunmaya, güven içinde kalmaya, mülk edinmeye, irade ve ilim sahibi olmaya, malda artış elde etmeye, mevki sahibi olmaya, güzel bir hayat sürmeye, ev halkını korumaya, zarar ve fesattan uzak olmaya, ilmin inceliklerini anlamaya, marifet sahibi olmaya yardım eder. Fatiha'yı çok okuyan, canında ve malında bereket bulur. Allah, onu açlık ve fakirlik gibi üzücü ve ezici şeylerden korur. Allah'tan meşru olarak ne isterse, mutlaka kendisine verilir. Bütün bunlar, Fatiha'ya devamla elde edilir. Aynı zamanda bunlar, ehil bir zattan müsaade almakla gerçekleşir. (*Hazinetül Esrar*, s. 413.)

Farz namazlardan sonra 20 defa Fatiha'yı okumaya devam eden kimse, her gün 100 kere bu sureyi okumuş olur. Allah onun rızkını genişletir, durumunu iyileştirir. İç âlemini ışıklandırır, işlerini kolaylaştırır. Gam ve kederini giderir. İzzet ve şeref kazandırır. Fatiha ile birlikte bereket iner, ihtiyaçları karşılanır. Fatiha'da, erbabı için nurlar ve sırlar vardır.

Her farz namazdan sonra Besmele ile birlikte 7 kere Fatiha suresini okumaya devam eden kimseye Allah, hayırların kapısını açar. Din ve dünya işlerinde yeterli sebep yaratır. Fatiha'yı 7 defa okuyup bir pamuk parçasının üzerine üfleyen ve sonra onu bir yara üzerine kapatan kimseye Allah, Fatiha bereketiyle şifa verir. (*Dürretül Âfâk*.)

İmam El-Hakim'e göre bu surede bin zâhir, bin de bâtın olmak üzere iki bin hassa vardır. Sabah namazının sünnetiyle farzı arasında 41 kere Fatiha okumaya devam eden kimse, ne gibi bir makam ve mevki dilerse onu elde eder. Fakir ise zengin olur, borçlu ise borcu ödenir. Hasta ise şifa bulur. Zayıf ise güç ve kuvvet kazanır. Garip ise izzet ve şeref elde eder. Halk arasında kıyaslanamayacak kadar itibar kazanır. Hem ulvi (yüce), hem süfli (aşağı) âlemde sevimli olur. Sözü dinlenir, işi beğenilir. Düşmanı yanında kuvvetli ve heybetli görünür. Dostu yanında son derece sevilir. O buna devam ettikçe, Allah tarafından devamlı bir emniyet içinde bulunur.

Bulunduğu makam ve mevkiden azledilen kimse, sabah sünneti ile farzı arasında, bir noksanlık yapmadan 40 gün, günde 41 defa Fatiha'yı okuyacak olursa, Cenabı Hak onun makam ve görevini veya daha iyisini verir. Eğer kısır kalmış ise, Allah ona salih bir evlat da verir. Belirtilen tertip üzere ağrı ve sızı hissedilen yaraya, özellikle göz ağrısına, halis bir niyet ile okunursa, Allah şifa verir.

Fatiha'nın böyle şifa olması, tıbbi bütün çarelere başvurduktan sonra, tıbbın âciz kalması halinde başlar. Bu öyle bir sırdır ki, bunu ancak Allah'ın yardım ettiği kimseler bilebilir. Bu sırrı gizlemek gerekir. Ancak layık olana, gönülden inanıp kabul edene açıklanabilir. (El-Hakim, *Esrarı Fatiha*.)

Her farz namazının ardından 100 kere Fatiha'yı okuyan kimse buna devam ederse, hızla maksadına ulaşır. Kim de sabah namazından sonra Fatiha'yı, harfleri sayısınca (125 defa) okursa, gayrimeşru istekler dışında arzuladığı şeyi elde eder.

Fatiha'yı 125 bin defa hatmetmekte büyük faydalar vardır.

Fatiha'yı Resûller, Bedir Savaşı'na katılan mücahitler ya da Tâlut'un askerleri sayısınca (üçü de 313'tür) okuyan kimse, arzu ettiği meşru dilekleri elde eder ve ihtiyacı olan korunmayı sağlar.

Gece gündüz bu sureyi okumaya devam edene Allah hem zâhiri, hem de bâtında ledünni ilim ilham eder.

Resûlullah Efendimiz buyuruyor ki: "Kim döşeğine uzandığında Fatiha'yı okur ve beraberinde üç İhlas ile bir Muavvizeteyn (Felak ve Nas sureleri) okursa, ölümden başka her şeyden güven içinde olur."

Diğer bir hadisi şerifte ise buyuruluyor ki: "Fatiha, müminlerin maksadına açılan kapıdır. Kim onu abdestli olarak yedi gün, günde 70 kez okur da tertemiz bir suya üfler ve onu içerse, Allah kendi fazlü kereminden ona ilim ve hikmet verir, kalbini fasit (bozuk) düşüncelerden temizler. Onun zekâsını arttırır, hafızasını güçlendirir, artık bir daha unutmaz olur."

Ayetel Kürsi'nin Faydaları

(Şeyh Muhakkik Celal Divani Hz.'nin beyanına göre:)

Kim Ayetel Kürsi'yi harfleri sayısınca (170 defa) okursa, ne gibi bir mertebe talep ederse herhalde onu bulur. Rızık isterse geniş bir nimete erişir. Borcundan kurtulmak isterse ödeme imkânı bulur. Zindanda ise, Allah oradan kurtuluş sebeplerini yaratır. Düşmanların şerrinden kurtulur. Özellikle bu sayıyı farz namazlardan sonra okursa, talebi süratle yerine gelir. Gece ortasında abdestli bir durumda kıbleye yönelecek olursa, kabul olunmaya pek yaklaşmış olur.

Ayetel Kürsi'yi kelimeleri sayısınca (50 defa) yavaş yavaş okursa, mübarek kılınır ve şeytanın çekip çevirmelerinden korunur.

(Şeyh İmam Ebül Abbas El-Bûnî [Bevnî]'nin beyanına göre:

Ayetel Kürsi'yi harfleri sayısınca (170 defa) okuyan, ömrü boyunca hiçbir kötü şeyden korkmaz, kimse ona karşı kötülük yapmaya güç bulamaz. Ne söz, ne hareket ile dokunamaz. Şeytan'ın çevirmelerinden korunmuş olur. Bu sayıda okumaya devam eden kimseye, varlık âleminde bulunan şeyler itaat eder. Hiçbir şey ona zarar vermeye güç yetiremez. Farz namazlarından sonra okuyan, halk arasında ve ruhani varlıklar katında sevimli olur.

Kimin bir ihtiyaç ve dileği olur da ona ulaşmaya yol bulamazsa, 170 defa Ayetel Kürsi'yi okuduktan sonra 3000 defa "*Ya Kâfî, Ya Ganiy, Ya Fettah, Ya Rezzak*" demesi halinde, Allah'ın izni ile arzu ettiği sebep kapıları kendisine açılır.

Ayetel Kürsi'yi harfleri sayısınca (170 kez) okuyan kimse, arzu ettiğinin sevgisine layık olur. Rızık ona doğru gelir. Sevdiği bir kadın varsa, meşru yoldan onunla evlenir. Bununla düşmanını kahredebilir. İnatçı ve kıskancı defedebilir. Hile yapanın düzenini bozabilir. Borcunu ödeme imkânı bulur. Zenginlik arzu eder veya bir şeye erişmek isterse, Cenabı Hak bu isteklerini yerine getirir.

Kim bu ayeti Peygamber Efendimizin isimleri sayısınca (201 defa) okuyup, dünya ve ahiret işleri ile ilgili bir hacetini Allah'tan isterse, onun bu ihtiyacı karşılanır. Ayetel Kürsi'yi 313 defa okursa, kendisine ölçülemeyecek kadar hayır hasıl olur. Allah ona hayır kapılarını açar.

(*Tefsiri Tesir* yazarına göre:)

313 sayısının büyük sır ve hikmeti ve garip özellikleri vardır. Bu sayı, 124 bin peygamber içinde resûl olanların sayısıdır. (Her resûl, ayrı bir vahye mazhar olmuştur.) Tâlut, 313 kişi ile Câlut'a karşı savaşa çıkmıştı. Bedir Savaşı'na katılan Eshabı Kiram da 313 kişi idi.

(Şeyh El-Bûnî diyor ki:)

Yüce Kur'an'da en üstün ayet, Ayetel Kürsi'dir. Ayetel Kürsi İsmi Âzam, yani Allah'ın en büyük ismidir. Cenabı Hak, bu ayetin başında *"Allah Hu lâ ilâhe illâ Huvel Hayyül Kayyum"* buyuruyor. Kim bu üç ismi anıp devam ederse, süratle faydasını bulur.

Rızık istediğinde, *Lâ ilâhe illallahür Rezzak* de.

Şeref arzu ettiğinde, *Lâ ilâhe illallahül Muizz* söyle.

İlim talep ettiğinde, *Lâ ilâhe illallahül Alim* de.

Sevgi ve muhabbet talep ettiğinde, *Lâ ilâhe illallahül Vedud* zikrine devam et.

Bir zalimden intikam almak istersen, *Lâ ilâhe illallahül Müntekim*'e devam et.

Bilmiş ol ki, Ayetel Kürsi'nin şanı çok büyüktür, faydası umumidir. Kim onunla dua ederse, Cenabı Hak kabul buyurur.

Bu ayetin özelliklerinden biri de şudur: Her farz namazından sonra okunursa, kul hakkı ve millet hakkı dışında, Allah okuyanın bir sonraki farz namazına kadar olan bütün günahlarını ve kusurlarını bağışlar. Uyumadan önce okuyan kimseyi, uykusu sırasında şeytandan korur. Kim de onu öfkelendiği zaman okuyup sol tarafına üflerse, şeytanını hapsetmiş olur, öfkesi de yatışır.

(Şeyhül Ekber Muhyiddini Arabi Hz.'nin buyurduğuna göre:)

Kim Ayetel Kürsi'yi harfleri sayısınca (170 defa) okursa, halk ve seçkinler arasında büyük bir dereceye erişir. Cenabı Hak onun üzerine hayır ve fayda kapılarını açar. İlim hazinelerinin, gizli bilgilerin pencerelerini aralar. Tedavi etme yollarını ona öğretir. Böylece Cenabı Hak, ona hem zâhiri, hem bâtıni ilim ve hikmet verir. Arzu ettiği üzerinde tasarrufa sahip olur.

Kim de Ayetel Kürsi'yi her gün bin defa okur ve bunu vird haline getirirse, dünyevi arzusuna kavuşur, maksadına erişir. Kim gece gündüz bin defa okur ve buna 40 gün devam ederse, ruhani âlemin kapısı ona açılır, melekler onu ziyaret eder ve o kişinin bütün dilekleri yerine gelir. Bunda hiçbir şüphe ve tereddüte yer yoktur. Aynı zamanda, rüyada Peygamber Efendimizi görme şerefine erişmek mümkün olur, ondan birtakım ihsanlar ve talimat alınır.

Yasin-i Şerif'in Faydaları

Benzer şekilde, Yasin Suresi'nin de pek çok faydaları vardır. Aşağıda, bunlardan iki tanesini özetliyoruz:

Emir Sultan Hz. şöyle buyurmaktadır: Eğer bir kimse Yasin-i Şerif'i gizlenmek ve bir düşmanın şerrinden kurtulmak veya başına gelecek felaketlerden korunmak niyeti ile okuyacak olursa, bu dileklerinden hangisini arzu etmiş bulunursa yerine gelir.

Nitekim Ebül Hasan Şâzeli Hz. şöyle buyurmaktadır:

"Her kim tehlikelerden azat olmak ve kendini gizlemek istiyorsa, aşağıdaki duayı okuyup etrafına üflemesi lazımdır." Söz konusu dua şöyle:

"Bismillahir rahmanir rahiym. Lâ ilâhe illa huvel hayyül kayyum. Bismillahillezi lâ ilâhe illa huve zülcelali vel ikram. Bismillahillezi la yedurrü ma ismüh şey'ün fil ardı ve lâ fissema ve huves semiül alim. Allahümme inni euzü bike min Şerri..."

Manası ise şu şekilde özetlenebilir:

"Rahman ve Rahim olan Allahu Zülcelal'in adıyla. O mutlak ilâh ki diri ve kayyumdur, yani her şey O'nunla vardır ve ayakta durur. Allah'tan başka yaratıcı olmadığı gibi, O Celal ve Kerem sahibinin mübarek adı bir kimseyle beraber olursa ona ne gökte, ne yerde kimse zarar veremez. O, işiten ve bilendir. Ya Rabbel Âlemin, ...'ın şerrinden sana sığınırım."

Bu duayı sonuna kadar okuduktan sonra üç defa tekrar ederse ve Yasin'i okurken her *mübin*'e varışta ya üç veya yedi defa tekrar ederse, gök ve yer ehlinden hiçbir varlık ona zarar veremez. Şöyle ki, dünya baştan aşağı ateş içinde kalsa veya suya gark olsa, itikadı bütün olan bir kulu ne ateş yakar, ne su zarar verir. Ayrıca: *"Ve cealna min beyne eydihim setten, ve min halfehüm sedden, fe agşeynahüm fehüm la yübsirun"* ayetini her *mübin*'den sonra yirmi defa okuyan kimseye, bu âlemde hiçbir kul zarar veremez. Kazdıkları kuyuya, Yasin-i Şerif'in bereketi ile düşmanları düşmüş olur.

Bir kimse yolculuğa çıkmak istese ve evinin soyulacağından veya eve girileceğinden şüphe etse, kapısının kilidini kapatırken bir defa Yasin suresini okuyup, kilidin üzerine üfleyecek olursa, en usta kilit açıcıları bile o kilidi açmakta başarılı olamaz; hatta içinden böyle bir arzu bile geçiremez. Hazinelerin kilitlerine dahi aynı minval üzere bu muazzam sure okunsa ve her *mübin*'e gelindiğinde: "*Ve cealna*..." ayetiyle Asr Suresi kırk defa okunsa, her türlü hıyanetten, tüm elem ve acılardan kurtulmuş olunur. Yukarıda bahsettiğimiz hazine bile, tıpkı emanet bir şey gibi, Yasin Suresi'nin bereketi ile bütün saldırılardan emin olur, korunur.

NAMAZ BABI

Malumunuz üzere 5 vakit namaz, tüm insanlık âlemine farz kılınmıştır. Bunları her müminin vaktinde eda etmesi şarttır.

Öğle ve yatsı sünnetlerinin 4'er rekat olarak kılınması faydalıdır ve farz yerine geçer.

Geçmiş namazlar, beş vakit namazdan sonra vakit buldukça kaza edilmelidir. Bundan sonra aşağıdaki nafile namazları kılmakta fayda vardır:

Gece saat 12'den sonra 2 ilâ 12 rekat Teheccüd namazı kılmak gerekir.
Sabah saat 7 ilâ 10 arası İşrak namazı, 2 ilâ 12 rekattır.
Sabah 10 ile 12 arası Duha namazı, 2 ilâ 12 rekattır.
Akşam namazından sonra 2 ilâ 6 rekat Evvabin namazı kılınır.

Şahı Nakşibend Muhammed Bahattin Hz.'nin Sâminî kolunda, 5 vakit namaz dışında fırsat buldukça çokça Kur'an-ı Azimüşşân okunur. Haftada bir gün Hatmi Hâcegân, ihvanlar arasında ve bir halife maiyetinde toplanıp çekilir. Bunlar bittikten sonra şecere, Hz. Fahri Kâinat Efendimiz'den başlar, Hz. Ebubekir Sıddık'tan son halifeye kadar sayılır. Üç İhlas, Felak ve Nas sureleri birer defa ve bir defa da Fatiha-i Şerif'le Hatim duası, Salavatı Şerif okunur. Fırkai naciye olarak rabıtayi şerifle, Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem huzurunda imiş gibi, yeşil çadır, yeşil bayrak ve yeşil sancak altında, gelmiş ve geçmiş Ümmeti Muhammed ve ehli iman ve ehli insanların ruhlarına hediye edilir. Tarikata intisap eden kişinin 24 saatte bir defa bunu yapması lazımdır. *Lillahil Fatiha.*

Not: En üstün ders, gece Teheccüd namazından sonra yapılan derstir.

Şeceremizi bir şema üzerinde görelim:
Hz. Muhammed (Sallallahu Aleyhi Vesellem)
Ebubekir Sıddık Hz.
Şahı Nakşibend Hz.
İmamı Rabbani Efendi Hz.
Abdullah Dehlevi Efendi Hz.
Mevlana Mehmet Halit Zülcenâheyn Hz.
İsmail Fakirullah Efendi Hz.
İbrahim Hakkı Efendi Hz.
Hoca Bekir Efendi Hz.
Ali Septi Efendi Hz.
Mahmud Sâminî Efendi Hz.
Tâberi İmamı Hoca Osman Bedrettin Efendi Hz.
Hoca Mustafayı Naci Efendi Hz.
Musa Kâzım Efendi Hz.
Hacı Ahmet Efendi Hz.
Hacı Ahmet Efendi Hz.

MÜSLÜMANIM DİYEN KİŞİ

Müslümanım diyen kişi şartı nedir bilse gerek
Tanrı'nın buyruğun tutup beş vakit namaz kılsa gerek

Tanla durup başın kaldır ellerin suya daldır (Tan: Seher.)
Tamudan azadlı odur kullar azad olsa gerek (Tamu: Cehennem. Azad: Hür.)

Öğle namazın kılasın her ne dilersen bulasın
Nefs düşmanın öldüresin nefs her daim ölse gerek

O ikindiyi kılanlar arı dirlik dirilenler
Onlardır Hak'ka erenler, dâim Hak'ka erse gerek

Akşam durur üç fariza dağ gibi günahın erite (Fariza: Farz rekat.)
İyi amellerin mezarda mum ve çırağ olsa gerek

Yatsı namazın ol hâzır hâzırları sever Kâdir (Hâzır: Uyanık. Kâdir: Allah.)
İmanın eksiğin bitir iman önder olsa gerek

Her kim bu sözden almadı beş vakit namaz kılmadı
Bilin müslüman olmadı ol tamuya girse gerek (Tamu: Cehennem.)

Görmez misin Mustafa'yı nasıl bekledi vefâyı
Ümmet için o sefayı ümmet ona erse gerek

Bekler isen din gayretin verme gel nefse muradın
Yunus Nebi salavatın' aşk ile götürse gerek

Yunus Emre

DUR SABAH NAMAZINA

Sana derim ey veli, dur erte namazına (Erte: Sabah.)
Eğer değilsen ölü, dur erte namazına

Ezan okur müezzin, çağırır Allah adın
Yıkma dinin bünyadın, dur erte namazına (Bünyad: Temel.)

Uçar yükselir kuşlar, tesbih okur ağaçlar
Himmet alan kardaşlar dur erte namazına

Namaz kıl yarar olsun, ahrette gerek olsun
Mezarda çerağ olsun, dur erte namazına (Çerağ: Kandil.)

Çıka gide can dahi, şöyle kala ten dahi
Derviş *Yunus* sen dahi dur erte namazına

Yunus Emre

ZEKAT VEREN HIRİSTİYAN

Sevgili Peygamberimiz arkadaşlarıyla sohbet ediyorlardı.

Bir ara şunları söylediler:

– Zekat vererek, mallarınızı koruyunuz. Sadaka vererek, hastalarınızı tedavi ediniz.

Tam o sırada bir hıristiyan geçiyordu. Bu sözleri duydu.

Kendi kendine tekrarladı:

"... zekat vererek, mallarınızı koruyun..."

Hem yürüyor, hem düşünüyordu:

– Acaba ben de zekat versem, malımı koruyabilir miyim?

Zekat, bir yıldır elimde bulunan malların, kırkta birini fakirlere vermekmiş. Yani 40 altınım varsa 1 taneciğini fakirlere hediye etmekmiş...

Ne kadar da kolay...

Bunları düşünüyordu. Çünkü o günlerde bir ortağı, Mısır'a ticaret için gitmişti. Büyük kervanla, çok mal götürmüştü. Mısır'da satıp "iyi kâr" edeceklerdi.

Evet; yolda bulunan mallarını düşünüyordu.

– Acaba zekat versem o mallarım korunur mu?

Niçin olmasın?.. Peygamber, hiç yalan söyler mi?.. Kat'i olarak dedi ki:

"Zekat'la mallarınızı koruyunuz..."

Sonunda karar verdi. Zekatını hesapladı. Fakirlere dağıttı.

İki üç gün sonra Mısır'dan bir yolcu geldi. Zekat veren hıristiyan, heyecanla onu buldu.

– Bizim ortağı gördün mü? diye sordu. Yolcu:

– Evet, gördüm, dedi ve şunları ilave etti: Fakat biz görüştükten 4 gün sonra, sizin kervan soyulmuş.

– Ne diyorsun?

– Ne yazık ki öyle. Bize haber veren deve çobanı, canını zor kurtarmış. Eşkiyalar bütün malları ve develeri yağma edip kaçmışlar.

Hıristiyan deliye döndü.

Kılıçlarını kuşandı. Kimseye belli etmeden, Peygamber Efendimize yaklaşıp, öldürecekti.

Daha evinden çıkamadan, kapısı çalındı.

– Kim o?..

– Bir haberci!..

Çıktı. Kan-ter içinde bir bedevi, elindeki mektubu uzattı.

Açtı, heyecanla okudu. Çünkü ortağı yazmıştı:

– Sevgili ortak:

Sana kötü bir haber vereceğim.

Bizim kervanı, yolda eşkiyalar bastı. Ne kadar mal varsa alıp, götürdü. Herkes canını zor kurtardı.

Fakat üzülme. Bize bir şey olmadı.

Çünkü bir handa yediğim yemekten midem bozuldu. O yüzden üç gün hasta yattım. Tabii kervan da beni beklemeden gitmiş.

Ben "Mısır'a gidemedim, kâr edemedik" diye üzülürken, yoldakilerin başına bu haller gelmiş.

Ya sen veya ben herhalde bir iyilik yapmışız ki, bu yağmadan, mallarımız kurtuldu.

Selamlar... Ortağın.

Zekât veren hıristiyan doğruca Peygamber Efendimizin yanına koştu. Efendimiz Eshabı Kiramla yine sohbetteydiler.

– Ya Resûlullah, Sen Hak Peygamberisin. Son Peygambersin. Beni de, İslam ile şereflendir, dedi ve müslüman oldu.

ZİKRİN FAZİLETİ

Bismillahirrahmanirrahim,

Elhamdülillâhi Rabbil âlemin. Esselâtü vesselâmü alâ resûlina Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ecmain.

Hadisi şerif:

"En iyi hediye, hikmetli bir sözü iyi anlayıp din kardeşlerine anlatmaktır ve bu, bir senelik ibadete bedeldir" (Tâberânî, İbn Abbas).

Zikir Hakkında Hadisi Şerifler

– Allah'ı zikrediniz. Çünkü zikir, arzuya ulaşmakta size yardımcıdır.
– Allah'ı çok zikrediniz, tâ ki size mecnun desinler.
– Her taşın ve her ağacın yanında Allah'ı zikredin.
– Her halükârda Allah'ı zikretmek, amellerin en üstünüdür.
– Sözün şerefçe en üstünü, zikrullahtır.
– Halkın derece itibariyle en yücesi, Allah'ı zikredenlerdir.
– Allah'ı zikretmeyi çoğaltınız, o kadar ki (münafıklar size) mecnun desin.
– Sana Allah'ı zikretmeyi tavsiye ederim. Çünkü zikrullah, dünyadan (gelecek sıkıntılarda) sana teselli verir.
– Hayırlılarınız, görüldükleri zaman Allah'ın adı anılan kimselerdir.
– Ey insanlar, her hâl ve hareketinizde Allah'ı zikredin.
– Zikrin hayırlısı hafî (gizli); rızkın hayırlısı kâfi olanıdır.
  İşin hayırlısı, dilin Allah'ı anmaktan yaşarmış olduğu halde dünyadan ayrılmandır.
– Tenhada Allah'ı zikreden, sabırda, gaza eden (mücahit) gibidir.
– Allah Teâlâ buyuruyor: "Kulum beni andığı ve benim (ismim) ile dudaklarını kıpırdattığı zaman, ben onunla beraberim."
– Her hastalığın bir şifası vardır. Kalplerin şifası, zikrullahtır.
– Kıyamet günü Allah, minberler üzerinde yüzleri nurlu cemaatlar getirir. Onları görenler imrenir. Onlar ne peygamber, ne şehittirler. Onlar çeşitli kabile ve beldelerden olup birbirlerine muhabbet eden (seven) ve Allah'ı zikretmek için bir araya gelen ve zikredenlerdir.
– Hiçbir cemaat yoktur ki Allah'ı zikre otursun da melekler onların etrafında dönüp dolaşmasın. İlâhi rahmet onları sarmasın, üzerlerine sekine (Allah'ın barışı) inmesin. Allah onları kendi katında meleklerine anmasın.

(Yani zikre oturanları melekler sarar, etraflarında dolaşır. İlâhi rahmet (af ve mağfiret) onları kaplar, üzerlerine sükunet ve selamet iner, Allahu Teâlâ onları meleklerine över.)

- Hiçbir sadaka Yüce Allah'ı zikretmekten daha faziletli değildir.
- Resûlullah'a sırasıyla sual ettiler:

1. Hangi cihadın ecri sevabı, daha büyük? "Yüce Allah'ı çok zikredenlerin."
2. Hangi orucun ecri daha büyük? "Yüce Allah'ı zikredenlerin."
3. Hangi namaz kılanların ecri daha büyük? "Yüce Allah'ı zikredenlerin."
4. Hangi zekat verenlerin ecri daha büyük? "Yüce Allah'ı zikredenlerin."
5. Hangi Hac edenlerin ecri daha büyük? "Yüce Allah'ı zikredenlerin."
6. Hangi sadaka verenlerin ecri daha büyük? "Yüce Allah'ı zikredenlerin."

(Görüldüğü gibi hepsine de "Yüce Allah'ı zikredenlerin" buyuruldu. Kelamın sonunda Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer'e hitabın: "Ya Eba Hafs, hepsini Allah'ı zikredenler alıp gitti" buyurdular.)

- Diliyle Allah'ı zikredip de kalbiyle isyan eden kimseye yazıklar olsun.
- Diliyle Allah'ı zikretmeyi çoğaltıp da, (ameliyle) Allah'a isyan edenin vay başına geleceklere.
- Bir saat Allah'ı hatırlamak, seksen senelik nafile ibadetten hayırlıdır.
- Allah'ın büyüklüğü üzerine bir saat tefekkürde bulunmak, bir gece ibadet için ayakta durmaktan hayırlıdır.

"Alâ Bizikrillâhi Tetmainül Kulub" (Rad Suresi, 28).

Yani: "Kalbin mutmain olmasının, tatmin edilmesinin ve rahatlığa kavuşmasının yolu, Zikrullah'tır." Zikir sebebiyle Cenabı Hak'ka yakınlık elde edilir ve ebedi devlete erilir.

Vesile, Rabıta, Vera ve Takva Hakkında Hadisi Şerifler

- Allah'tan benim için vesile (derecesini) isteyiniz.
- Kim deve sağacak kadar rabıta yapsa, Allah (onu) ateşe haram kılar.
- Yarın (ahirette) Allah'ın dostları, dünyada iken verâ (sahibi) ve zühd ehli olan kimselerdir.
- Hayırlınız, dünya hususunda en fazla perhizkâr, ahirete ise en çok rağbet edeninizdir.
- Kim karnını aç tutarsa düşüncesi büyük, kalbi (ve başı) anlayışlı olur.
- Alçakgönüllü olmadıkça, zâhid olamazsınız.
- Amellerin âlâsı, verâ ve takvadır.
- Allah Teâlâ buyurdu: Bana, verâ ve takva sahipleri kadar kimse yakınlaşmadı.
- Resûlullah kalbini işaretle: "Takva burada" buyurdular.
- Kim Allah(a isyan)dan sakınırsa, Allah da onu (zararlı) her şeyden korur.
- Kime takva sıfatı nasip olursa, dünya ve ahiretin hayrı ile rızıklanır.
- Kalpler Rahman (olan Allah'ın) iki kudret parmağı arasındadır, onu dilediği gibi çevirir.
- İnsanlarda ilk uyandırılacak şey, huşu (duygusu)dur.
- Gözlerin ağlaması ve kalplerin korkusu (ilâhi) rahmettir.
- Senin en büyük düşmanın, iki yanın arasındaki nefsindir.

LÂ İLÂHE İLLALLAH

Her kim der ise dâim
Lâ ilâhe illallah
Gönlünde dura kaim (Ayakta.)
Lâ ilâhe illallah

Endişesi Hak ola
Gönlü nûr ile dola (Işık ile.)
Mahşere dek söyleye gele
Lâ ilâhe illallah

Şu dem ki göçe canı
Lâ havfün (*) ola şanı
Çürütmeye hiç teni
Lâ ilâhe illallah

Aldatmaya şeytan
Mûnisi ola Rahmân (Dostu.)
Hem kurtarıser imân
Lâ ilâhe illallah

O gün ki kara yüzler
Hem söylemeye sözler
Hoş hüccet olup söyler (Delil.)
Lâ ilâhe illallah

Cehd eyle mâsivâyı (Çabala, Allah'tan gayrısını.)
Çıkara gör gönülden
Tevhide can u dilden (Can ve gönülden.)
Lâ ilâhe illallah

Var *Eşrefoğlu Rûmi*
Terk etme bu kelâmı
Deyin bunu devâmlı
Lâ ilâhe illallah

Eşrefoğlu Rumi

(*) *Elâ inne evliyâullahi Lâ havfün aleyhim ve lâ hüm yahzenun:* "Allah'ın veli kulları için korku da, hüzün de yoktur" (10:62).

DOĞRU YOL (SIRATI MÜSTAKİM)

Her müslüman için gerçek ve tek amaç, Cenabı Allah'ın rızasını kazanıp onun hoşnutluğunu elde etmektir. Cenabı Allah, Peygamberleri aracılığı ile kendine ulaştıran en kısa ve orta yolu bildirmiştir. Bu yolun İslam'daki adı, *sıratı müstakim*'dir. Enam suresinde mealen şöyle buyurulmaktadır: "İşte benim *doğru yolum* budur. Ona uyun. Başka yollara uymayın ki, sizi Allah'ın yolundan ayırmasın. Azabından korunasınız diye Allah, size böyle tavsiye etti" (6:153).

Sırati müstakime ulaşmak, Allah'ın lütfu ile beraber, kulun talep etmesi, gayret göstermesi, inançlı ve ihlaslı (içten) olmasına da bağlıdır. İlk sure olan Fatiha'da: "Bizi doğru yola ilet, hidayet et" denilerek, kulun ilk talebinin sıratı müstakim üzere olması gerektiği bildirilmiştir. Namazın her rekatında tekrarlanan Fatiha Suresi ile devamlı olarak kul, Cenabı Zülcelal'den *doğru yolu* talep etmektedir.

İnsanın yaşayışı, inancı, tutumu ve davranışlarıyla sıratı müstakim üzere olduğunu zannetmesi ile gerçekten sıratı müstakimde olması, ayrıdır. Bu zannın tehlikesini Zuhruf suresi haber veriyor: "O şeytanlar bunları doğru yoldan çıkardıkları halde, bunlar doğru yolda olduklarını sanırlar" (43:37). Nahl suresinde ise mealen: "Doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapanları da, doğru yolda olanları da en iyi bilendir" (16:125) şeklinde uyarılmaktayız.

Kur'an-ı Mübin'de *sıratı müstakim* ifadesi, 32 defa geçmektedir. Birçok yerde, hidayet kökünden türetilmiş kelimelerle beraberdir. Ayrıca "düz yol, yolun doğrusu, murada erdiren yol" olarak birçok ayette yer almaktadır. "Hidayete ulaşmak için gidilecek yol" olarak da ifade edilmektedir. Nisa suresinde mealen şöyle denilmektedir: "Allah'a ve Resûlune itaat edenler, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdirler. Onlar ne güzel arkadaştır" (4:69). Böylece sıratı müstakim, Peygamber Efendimizin, ashabının ve halifelerinin yolu olarak açıklanmıştır. Kur'an'a göre sıratı müstakim, aynı zamanda sıratullah'tır. Yasin Suresinin 59. ve 61. ayetlerinde mealen: "Ey âdemoğulları, ben size: Şeytana tapmayın, o sizin apaçık bir düşmanınızdır. Bana kulluk edin, bu doğru yoldur, diye bildirmedim mi?" buyurulmaktadır.

Bütün nebiler doğru yolu, Allah'a kulluk etmek olarak bildirmişlerdir. Kur'anı Kerim'de sıratel müstakim, Sünnetullah anlamına da gelmektedir. Enam Suresinin 125., 126. ayetlerinde mealen: "Allah, kimi doğru yola iletmek isterse onun göğsünü İslam'a açar, kimi de saptırmak isterse onun göğsünü göğe çıkıyormuş gibi dar ve tıkanık kılar. Allah, inanmayanları küfür batağında bırakır. İşte Rabbinin doğru yolu budur," buyuruluyor. Hidayet, Cenabı Allah'tandır.

Allah, kendisine halife olarak yarattığı insanı, rızasına ulaştıracak doğru yola çeşitli sebeplerle ve ayetleri vasıtasıyla çağırır. "İşte bu kitap, Allah'ın gönderdiği hidayet rehberidir. Onunla istediğini doğru yola eriştirir" (Zümer, 23). "Gerçekten bu, en doğru yola iletir ve yararlı işler yapan müminlere büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler" (İsra, 9). Kur'an-ı Kerim öylesine bir kurtuluş sebebidir ki, onu anlamadan, hayatımıza uygulamadan, doğruya, gerçeğe, Hak'ka ulaşmaya imkân yoktur. Resûlü Ekrem için "Gerçekten sen onları doğru yola çağırıyorsun" (Müminun, 73) ve "Eğer Peygambere itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz" (Nur, 54) buyuruluyor. Âli İmran suresinin 96. ayetinde ise mealen: "Allah'ın laneti o zalimlere olsun ki, Allah'ın yolundan çevirirler ve onu eğriltmek isterler ve ahireti de inkâr ederler" buyurulmuştur. Böylece sıratı müstakimden ayrılmanın ya da buna sebep olmanın karşılığı, Cenabı Allah'ın laneti olarak bildirilmiştir.

Salih kişiler dediğimiz ilim, amel, ihlas üçlüsüne sahip olanların da, sıratı müstakime çağırmada hem sorumlulukları, hem de görevleri vardır. Müslim'den rivayet edilen şu kutsi hadis bunu açıklar: "Doğruya delalet eden kişi için o doğru yola tabi olanların sevabı kadar sevap vardır. Ve bu onların alacakları sevaptan bir şey de eksiltmez. Yine, sapıklığa çağırana da o yola uyanların vebalinin aynısı vardır. Bu da onların günahlarından bir şeyi noksanlaştırmaz."

Zümer Suresi 17-18. ayetlerde mealen: "Şeytana kulluk etmekten kaçınıp, Allah'a yönelenlere müjde vardır. Dinleyip de en güzel söze uyan kullarıma müjdele. İşte Allah'ın doğru yola eriştirdiği, onlardır" buyurularak, sıratı müstakime nasıl ulaşacağımız beyan edilmektedir.

Sıratı müstakim, inananların yolu demektir. Ve ilk şartı da imandır: "Doğrusu Allah, iman edenleri mutlaka doğru yola eriştiricidir" (Hac, 54). "Kim Allah'a sarılmışsa doğru yola iletilmiştir" (Âli İmran, 101). "Allah'a inanıp ona yapışanları, Allah kendinden bir rahmet ve lütufa sokacak ve onları doğru bir yola iletecektir" (Nisa, 175).

İmandan yoksun olanların, sıratı müstakimde olmaları söz konusu değildir: "Allah'ın ayetlerine inanmayanları Allah doğru yola eriştirmez" (Nahl, 104).

Sıratı müstakimde olabilmenin en az şartı, İslam imanıdır: "Müslüman olanlar doğru yolu aramış, bulmuşlardır" (Cin, 14). Allah'ın rızasına ulaşmak, bunun için gereken mücadeleyi yaparak tam bir teslimiyet içinde olmak da gerekir. "Gerçekten size Allah'tan bir nur ve açık bir kitap geldi. Onunla, Allah rızasının peşinde gidenleri esenlik yollarına iletiyor ve onları, kendi izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarıp, dosdoğru bir yola ulaştırıyor" (Maide, 16).

Sıratı müstakimde olmanın bir şartı da, İslam esaslarına, İslam'ın getirdiği sınırlar içinde kalarak sahip çıkmaktır. Bunun şartlarından biri de *sünnet*tir. Sıratı müstakimde olabilmek için, söz ve amel olarak sünnete uygun davranmak gereklidir. Resûlullah'ın izinden gidenler ve sünnetine uyanların dışında kalanlar için, Allah'a giden yol kapalıdır. Sünneti ihmal edip de sıratı müstakimde olabilme imkânı yoktur.

Gönül genişliği, kendi imanına gösterdiği duyarlılığı öteki müslümanlar için de göstermek de, sıratı müstakimde olmanın şartlarından biridir. Bir hadisi şerifte Peygamber Efendimiz, "Kardeşine kâfir diyenin bu sözü, ikisinden biri hakkında gerçekleşir. Söylenen öyle değilse, söyleyene döner," buyurmaktadır. Bir din büyüğünün şu sözü, ne kadar doğrudur: "Söz, amelsiz makbul olmaz. Niyetsiz de söz ve amel müstakim olmaz. Sünnete uygun düşmedikçe, ne söz, ne amel, ne de niyet geçerli ve doğru olur."

Âraf Suresinin 43. ayetinde mealen: "Bizi buraya eriştiren Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi doğru yola iletmeseydi, biz doğru yolu bulamazdık" buyurularak, sıratı müstakimde olmayı nimet bilmenin ve ona ulaşmanın da, Allah'ın hidayeti sonucunda olacağı bildiriliyor. Nimete şükür, nimeti verene teşekkürdür.

Sıratı müstakimde kalabilmenin bir şartı da, ilâhi irade ile irtibatta olmak ve dua etmektir. Cenabı Allah, "Dua edin, icabet edeyim" buyuruyor. Bu emre uymak, sıratı müstakimde olmanın şartıdır. Allah'ın birliğini, kadim (öncesiz) olduğunu, sıfatlarını, adalet ve hikmetini tasdik eden; Resûlullah'ın peygamberliğini ve resûllüğünün bütün insanlığı kapsadığını, şeriatını doğrulayarak, her getirdiğinin hak olduğunu ve Kur'an'ın, din kurallarının kaynağı olduğunu; Kâbe'nin namazın kendisine yönelerek kılınan tek kıble olduğunu inançla ikrar eden ve bunlarla amel eden insan, sıratı müstakim üzeredir.

Âli İmran Suresinin 8. ayetinde mealen: "Bizi sıratı müstakime ilet ve onda daim ve sabit kıl. Ey Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme, bize katından bir rahmet ver. Şüphesiz bağışı çok olan sensin" buyuruluyor. Resûlü Ekrem Efendimiz de: "Ey kalpleri halden hale değiştiren Allah'ım, benim kalbimi dinin üzere daim ve sabit kıl" diyerek, ümmetine yol göstermiştir.

Cenabı Resûlullah'ın duasıyla sözümüzü bağlayalım: "Allah'ım, ey Cebrail, Mikail ve İsrafil'in Rabbi, göklerle yerin Yaratan'ı, görüleni, görülmeyeni bilen Allah'ım: İhtilaf ettikleri konularda, kulların arasında ancak sen hükmedersin. Üzerinde ihtilaf edilen Hak'ta izninle beni sabit ve daim kıl, çünkü dilediğini doğru yola hidayet eden ancak sensin."

Gayret kuldan, bağışlamak Allah'tandır.

BULUNMAZ

Bu akl ü fikr ile o cân bulunmaz
Nice yıl geçti perişan, bulunmaz

Denizler içerim susuz geçerim
Beni kandıracak ummân bulunmaz (Deniz.)

Yitirdim Yusuf'u Ken'an içinde
Yusuf bulundu Ken'an bulunmaz (Ciğerpâresi Yusuf bulunduktan sonra, Ken'an bulunmasa da olur.)

Bu derde nice yanarsın ey derviş
Her ne kadar yanarsan yan, bulunmaz

Bu derde müptelâ olmuş cihanda (Tutulmuş.)
Bu *Rûmi* gibi bir insan bulunmaz

Eşrefoğlu Rumi

HUKUK, VİCDAN VE SEVGİ SIRRI

Dinin Sırrı Sevgidir

Din, ilâhi bir kanundur.

Dinin sırrı, hukuktur. Hukukun sırrı, vicdandır. Vicdanın da sırrı, sevgidir.

Hukuk Sırrı

Dinde hukuk, her şeyden önce doğruluk demektir. Kişi kendisine ait olmayana el sürmez ve göz dikmez. Hukuk deyince bu, sadece insan hukuku demek değildir. Hukuk, şu evren varlığı içinde, zerreden güneşe kadar, canlı ve cansız ne kadar varlık varsa, hepsine birden aynı hakkı tanımak demektir. Ve aynı şekilde uygulamak, insanlığın ve İslamiyet'in gereğidir. Çünkü varlıkların tümü, Hak'kın varlığıdır. Eğer bir insan ben Hak'kı seviyorum derse, mutlak surette varlığını da sevmelidir. Varlığı sevmeyen, Hak'kı da sevmiş olmaz. Bu bakımdan iyi/kötü, güzel/çirkin, faydalı/zararlı, sevimli/sevimsiz tercihlerinin, hukukta yeri yoktur. Bunlar söz konusu olurlarsa, Allah'ın gazabını celbederler. Burada sevip sevmeme ayrı şey, hukuk ise ayrı şeydir.

İşte insanların ilerleyememesi de bu anlayışsızlığın eseridir. Hukuka riayet etmeyen, günahkârların en büyüğüdür. Ve onun insanlıktan da nasibi yok demektir. Bundan hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Cenabı Hak varlığını, dostluk, intibak ve esenlik düsturlarına göre, müjde ile işaretlemiştir. İnsan, tecellisine göre hareket etmekte serbesttir. Kendisine hoş gelmeyen, kötü, çirkin, zararlı ve sevimsiz dediği herhangi bir varlıkla ilgilenmeyebilir. Fakat eğer tesadüfen bir ilgi doğacak olursa, gereken şekilde hukukunu tanıması zorunludur. Çünkü insan, yalnız ve yalnız hukuktan sorumludur. İster müslüman, isterse hıristiyan olsun, bunda ayrım olmaz. Çünkü kurtuluş ve mutluluk kapısı, buradan açılır.

Bütün varlıklar, Cenabı Hak'kın esmasının suretidir. Bu nedenle ilâhi kitaplar, "kendini düşündüğün gibi yekdiğerini de düşüneceksin" diye, Allah'ın emrini bildirmektedirler. Çünkü canlı ve cansız bütün varlıklar, O'nun ruhunu taşımaktadırlar.

Bunun için de hukukta hiç kimse, keyfine göre hareket edemez. Allah bunu men etmiştir. Çünkü onun emri keyfi değil, ölçüdür. Hele insanın kalbi, onun kutsal evidir. Ve Cenabı Hak orayı, kendisi için ayırmıştır. El süren yanar da, zavallı farkına varamaz.

İnsan aslında, Hak'kın temsilcisi ve varlığının halifesidir. Bu yüzden hukuk yönünden son derece yükümlü ve sorumludur. Bastığı taştan gökteki kuşa kadar, canlı ve cansız ne varsa her şeyden sorumludur. Onun için Ehlullah, "mertliğin gereği, yekdiğerini düşünmektir" demişlerdir. Bu uğurda hizmette kusur etmezler.

Cenabı Hak cümle varlığı, insana mazhar kılıp onun emrine vermiştir. Eğer bir noksanlık ve aksilik görecek olursak, bu da gene bizdendir. Bunu böyle bilmeli ve elimizi her şeye "bismillah" diyerek sürmeli, gene besmele ile de yerli yerine koymalıyız. Kullanış esnasında, onda ruh olduğunu unutmamalıyız. Kendi uzvumuzdan bir parçayı nasıl düşünüyor ve hoş tutuyorsak, onu da o şekilde kullanmalıyız. İşte o zaman, "ente razı, Hak razı" yani sen O'ndan, O da senden razı demektir. Allah için, şifa veren cevap budur.

Vicdan Sırrı

Vicdan, hukukun amiridir; kalpte yanık yaparak, insanı harekete geçirir. İnsan, her hali hukuk yönünden gerektiği gibi, her işi hukuk gözeterek yapar; mutlak olarak doğruluğuna inanır; kalben şüphesiz bir biçimde emin ve müsterih olursa, işte bu, vicdandır. Buna, hukukun aslı derler; bir adı da imandır. Bu hâl, insanın kalbinin derinliklerinden gelen bir emrin sesidir. Doğruluğundan şüphe edilmeyen, saf ve temiz bir duygunun ürünüdür. Merhamet denizinin coşarak getirdiği bu hâli, Allah cümlemize nasip etsin.

Eğer bir insanda iman yoksa, vicdan da yoktur. Vicdanı olmayanın insanlığı da yoktur. Eğer bir kimse hukuk tanıyor ve vicdanen gerçekten müsterih oluyorsa, o kimseye müjdeler olsun, çünkü Allah onunladır.

Sevgi Sırrı

Sevgi, insanın en ince ve hassas vicdan hislerinin meydana getirdiği, merhamet ve şefkat duygularının bir eseridir. Vicdan hükmü kalpteki iyi ve kötü bütün varlığı yakarak, silip atmış ve orasını ayna gibi, tertemiz bir hâle getirmiş olduğundan, Cenabı Hak o kalbe, tecelli tahtını kurmuştur. Böylece bütün benliği Hak sevgisi kaplamış ve o kimse artık, sevgiden ibaret olmuştur. Artık o her şeyi, her şey de onu sever olmuştur.

Bu nedenle o kimse, Cenabı Hak'kın dostluk, intibak ve esenlik sıfatları ile sıfatlanıp, haslar (seçkinler) zümresine girmiştir. Artık o insanın her iki dünyada da yeri cennet, makamı ise sefa ve dostluktur.

İslamiyet sekiz esasa dayalıdır. Bunlara sekiz cennet kapısı denir. Ayrıca divanlarda, sekiz uçmak diye de anılır.

1. Merhamet ve şefkat, 2. Doğruluk, 3. Sadakat, 4. Cömertlik, 5. Sabretmek, 6. Sır tutmak, 7. Fakirliğini ve âcizliğini bilmek, 8. Rabbine şükretmek.

İşte bunlar olmadan, her iki dünyada da huzur, mutluluk ve cennet olmaz.

Bu güzel huylarla huylanan ve benliğine mal eden bir insan, gereği gibi bir Müslüman ve Resûlüne layık bir insan demektir. Çünkü bu güzel huy ve ahlaklar, peygamberimiz Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem'e ait güzel huy ve sıfatlarıdır.

Ve keza ondan da ailesine, evladına ve ashabına tecelli ederek, İslamiyetin temel unsuru haline gelmiştir. Kur'an, böyle beyan ve ilan etmektedir.

Bunun için de İslamiyet, kelimei şehadetle camide cennet aramaktan ibaret değildir. Bunlardan biri eksik olursa insan, gerçek Müslüman sayılmaz. Çünkü Allah'ın vahyindeki sırların sağlamlığı, bunlarla ayakta durur. Bunun için de hayatın devamı, huzur ve mutluluğu, bu esaslara bağlıdır. İnsan, yaşamında daima iyiye, güzele ve doğruya dayalı olmalıdır. Ölümsüzlük ve ebedilik, bu gerçeklerle mümkündür.

İşte bu yüzdendir ki, yukarıdaki esaslar, insanlığın ve Hak yolcularının elinde daima bir ışık ve meşale olmuştur. İnsan nasıl ki karanlıkta önünü görmez ve yol alamazsa, aynı şekilde Yaratan'ına da varamaz. Cenabı Hak, "Işık olun, bana gelin, sırrıma erin" diye bizlere hitap ediyor ve bizleri diliyor. İşte bu hitabın anlamını o yüce Peygamber, Miraç yaparak bizlere anlatmak istemiştir. Şu halde bu hakikat ışıkları olmadan, bu cehaletin karanlığında Rabbimize nasıl yol bulup, onun rızasına layık olacağız?

Demek oluyor ki, gerek şeriat gerek tarikatta ve gerekse hakikatte olsun, değerli olan bu güzel huy ve sıfatlardır.

Bir insan ister peygamber, isterse veli olsun, bu gerçeklere sahip olmadan Rabbine layık olmaz. Çünkü *100 Suhuf ve 4 kitabın sırrı budur. İnsanlığa ve beşeri vicdanlara hayat kaynağı olan, neşe, huzur ve mutluluk bahşeden, bu sekiz esastır.*

Dünyada ne kadar güzel huy ve ahlak varsa, hepsi bunların içindedir. Bu nedenle bunlara, sekiz cennet kapısı denmiştir. *Bunlara sahip olanlar, zaten bu âlemdeyken, cennet hayatı sürerler.*

Yedi tamuya gelince: Bu cehennem kapılarını açan huylar da şunlardır: 1. Gurur, 2. Hırs, 3. Kıskançlık, 4. Bölücülük, 5. Dedikodu, 6. Şehvet, 7. Öfke.

İşte dünyada ne kadar kötü huy ve ahlak varsa, onlar da bunların içindedir. Onun için her kim iyiyi, güzeli ve gerçeği kabul etmezse, kişiliği ne olursa olsun ve ne kadar sureti Hak'tan görünürse görünsün, onun gönlünde bu huylar yatıyor demektir. İsterse başı secdeden kalkmasın, hiçbir önemi yoktur.

Gerek insanlık ve gerekse İslamiyet, gerçeklere dayanmakla olur. Keyfine göre hareket edip benliğe kapılarak, riya, gösteriş ve desinler diye İslamiyet olmaz. O takdirde yedi tamunun gurur ve isyan kapılarını, insan kendisine açmış olur.

İYİCE BAK

Ben arifim diye çıkma meydana
Bir tenhada irfanına iyice bak
Âlem bu ya, senden kâmil bulunur
Teraziyle dört yanına iyice bak

Bazı ahmak sözün bilmez tutulur
Nohut gibi her yemeğe katılır
Kâmil meclisinde cevher satılır
Cila gelir imanına, iyice bak

Cahil meclisinde satma cevheri
Ne bilsin değerini beyni serseri
Bir münasip söz bul, kapat defteri
Mukayyet ol, lisanına iyice bak (Dikkat et, sınırla.)

Azıcık söylersen olursun rahat
Boş durma, kalbinden getir salavat
Ki sende var ise din ve diyanet
İstikamet erkânına iyice bak

Kimisi söylerken vurur kafana
Ne kazancına fayda, ne de sefana
Durma, savuş sarılmadan yakana
Yüze güler düşmanına iyice bak

Kimi gıybet söyler, kimisi yalan (Gıybet: Dedikodu.)
Demez ki İmanım oluyor talan
Hiç bulunmaz kendi ayıbını bilen
Sen adam ol, noksanına iyice bak

Kimi bir iftira çıkarır yoktan
Ne halktan utanır, ne korkar Hak'tan
Kimisi kendini düşürür tahttan
Açık gezer şeytanına iyice bak

Kimi zariflikle dinin bitirir
Kimi bilgisiyle işin bitirir
Kimi yıkar ocağını batırır
Emmi dayı, gümanına iyice bak (Şüphene.)

Kimsenin ayıbına sen olma nâzır (Görücü.)
Hepsinin Yaratan'ı her yerde hazır
Belki meclisinde bulunur Hızır
Kalp gözüyle dört yanına iyice bak

Eğer ki bir zalim seni döverse,
Sükut eyle, sakalına söverse
Baktın, ayağına bir taş değerse
Sabreyl'Eyüp isyanına iyice bak

Etme bir kimseye sakın intizar (Yan gözle bakma.)
Hakkını toprak eder ol Perverdigâr (Yaratan.)
Eğer bir kimseyle edersen pazar
Arşınına mizanına iyice bak (Terazine.)

Edepli ol edebini takın ha
Cahil meclisine olma yakın ha
Bu zamanın kadınından sakın ha
Kan akıtır yalanına iyice bak

Kurtarayım dersen eğer serini (Başını.)
Beş vakit namaza sarf et varını
Kardeşine bile deme sırrını
Kasteder ha, öz canına iyice bak

İpeğini kara kıla katarlar
Cevherini az pahaya satarlar
Sonra seni bohça gibi atarlar
Ey *Ruhsati*, destanına iyice bak

Âşık Ruhsati

İMANIN ŞARTLARI ÜZERİNE

PEYGAMBERLERE İMAN

1. Peygamber ve Peygamberlere İman Ne Demektir?

Müslümanlığın temel ilkelerinden biri, Peygamberlere iman etmektir. Peygamberlere iman etmek, onlar hakkında vacip, doğru ve caiz olan şeyleri bilip, tasdik etmektir.

Allahu Teâlâ tarafından kendi emirlerini, iradelerini, kanunlarını, şeriatini (din yasası) kullarına bildirmekle görevlendirilmiş olan büyük insanlara Resûl denir. Yeni bir din getirmeyen, daha önce gelmiş bir resûlün dinini tebliğ eden kimseye de Nebi deriz. Biz her ikisine de Peygamber deriz ki, Allah ile kulları arasında bir elçi, bir aracı demektir. Allahu Teâlâ insanlardan seçtiği birtakım büyük adamları bu iş için memur etmiş, kullarına kendi emirlerini, bu yetkin insanlar vasıtasıyla bildirmiştir.

2. İnsanların Peygamberlere İhtiyacı ve Peygamberlerin Vazifeleri

İnsanların hakiki ve ilâhi birer mürşit olan Peygamberlere ihtiyacı vardır. İnsanlar, kendi akıllarıyla Allahu Teâlâ'nın Varlığını ve Birliğini anlayabilirlerse de, O'na mahsus olan birtakım yüksek sıfatları tamamen anlayamazlar. Ne yolda ibadet edileceğini, ahiret işlerini, ahiretteki sorumluluğu, oradaki mükâfatın ve cezanın şekillerini dosdoğru bilemezler. İnsanların, en kısa ve pürüzsüz bir yoldan giderek dünya ve ahiret saadetine kavuşması, fikri ve ahlaki yüksekliğe erişmesi, ancak ilâhi eğitim ve öğretim sayesinde mümkün olabilir. İşte insanların bu ihtiyaçlarını sağlamak için, Allahu Teâlâ Peygamberler göndermiş ve onlara her şeyi bildirip, insanlara doğru yolu göstermeye onları memur eylemiştir.

Peygamberler, en iyi ve en sağlam bir şekilde insanlara Allah'ı tanıtmışlar, Allah'tan aldıkları gibi, inanç hükümlerini ve ibadetin şeklini anlatıp belirtmiş, birtakım şeylerde olan güzellik ve çirkinliği ayırt etmişler, ahlaki faziletleri insanlara aşılamışlar, medeni hükümleri tesis etmişler, toplumsal ilişki ve bağları kuvvetlendirmişler, faydalı ve zararlı, hayır ve şer olan şeyleri anlatmışlar, hayatta lazım olan şeyleri belletmişler ve bunların yollarını, esaslarını göstererek, maddi ve manevi alanda insanlar için tam bir rehber olmuşlardır.

Sözün kısası: Peygamberler, kendilerinin Allah tarafından birer memur olduklarını söylemişler, Allah'ın din ve şeriatını insanlara tebliğ etmişler ve inanmayan inatçılara karşı, kimsenin yapamayacağı harikulade mucizeler göstermişler, Allah'ın söylediklerini tutanları Cennet'le müjdelemişler, tutmayanları da, azap ve Cehennem'le korkutmuşlardır. Şurası da muhakkaktır ki, Allahu Teâlâ her ümmete, her kavme bir peygamber göndermiş ve hiçbir kavmi bunlardan yoksun bırakmamıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu nokta çok açıktır.

3. Peygamberlerin Sayısı

İlk Peygamber Hazreti Âdem, son Peygamber de Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'dır. Bu ikisinin arasında çok peygamberler gelip geçmiştir. Bazı eserlerde, adetleri yüz yirmi dört bin, bazısında iki yüz yirmi dört bin diye beyan edilmişse de bunlar kesin olmadığından, o suretle iman vacip değildir. Çünkü, Allahu Teâlâ, Peygamberlerden bazılarını bize bildirmediğini Kur'an-ı Kerim'inde haber vermiştir. Binaenaleyh, sayılarını söylemeyerek, ne kadar Peygamber gelmiş ise, hepsinin hak ve doğru olduklarına da tafsilen iman etmek vaciptir.

Peygamberlerin bazılarına inanıp da, bir kısmına inanmamak küfürdür.

4. Kur'an-ı Kerim'de İsimleri Geçen Peygamberler

Kur'an'da isimleri söylenmiş olan Peygamberler şunlardır:

Âdem, İdris, Nûh, Hûd, Salih, Lut, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Şuayb, Harun, Musa, Davud, Süleyman, Eyyub, Zülkifl, Yunus, İlyas, El-Yesa, Zekeriya, Yahya, İsa, Muhammed. (Allah'ın salavatı, cümlesinin üzerine olsun.)

5. Peygamberlik Mertebesi

İnsan çalışmakla dünyada her şey olur, en yüksek mertebeye çıkabilir; fakat peygamber olamaz. Peygamberlik Allah vergisidir. Her şeyi yaratan ve her şeyi bilen Allahu Teâlâ peygamberliğe kimlerin layık olduğunu bilir ve onu layık olanlara verir. Onun için, o büyük rütbeyi zamanına göre layık olanlara vermiş ve onlar vasıtasıyla, kendi kanunlarını, din ve şeriatını kullarına bildirmiştir. Çalışmakla, özenmekle, o büyük mertebe ele geçmez.

6. Peygamberler Hakkında Caiz ve Vacip Olan Şeyler

Peygamberler bizim gibi insandır. İnsan olmak bakımından, onlar da, bizim gibi oturup kalkar, yiyip içerler, gezerler, çocuk sahibi olurlar, hastalanır ve ölürler. Bu yönden aramızda fark yoktur. Bunlar, peygamberler hakkında da geçerlidir; onlar için bir eksiklik değildir. Fakat onlar, Allah'ın en sevgili, en yüksek kullarıdır. Onlar hiç günah işlemezler. Kıskanmak, içi dışına uymamak gibi kötü huylardan hiçbiri onlarda bulunmaz. Onlar asla yalan söylemezler. Ne söylemişlerse hepsi doğrudur. Oldu dedikleri olmuştur. Olacak dedikleri şeyler de zamanı gelince, herhalde olacaktır. Yalancıdan peygamber olamaz, böylelerini Allah rezil ve rüsvay eder, yalancılığını çabuk meydana çıkarır.

Peygamberler, emanete hıyanet etmezler. Allah tarafından kendilerine bildirilmiş olan dini hükümleri, ilâhi şeriatları Allah'ın kullarına tamamen söylemişler ve hiçbir şeyi gizlememişlerdir.

Peygamberler, akıllı ve uyanık insanlardır, ahmak insandan, erkeklik ve dişiliği belli olmayandan peygamber olmaz.

Hülasa: Doğru söylemek, eminlik, Allah'tan aldıkları hükümleri, olduğu gibi insanlara tebliğ etmek, zekâ ve aydınlık peygamberler hakkında vaciptir. Peygamberin böyle olması gereklidir. Bunların aksi olmak, Peygamberler hakkında hiçbir suretle olamaz ve düşünülemez.

7. Peygamberlik Ne Suretle Sabit Olur?

Bir peygamberin Peygamber olduğu, onun gösterdiği mucizelerle (olağanüstü şeylerle) anlaşılır. Mucize, Peygamberlik davasında bulunan bir zâtın, bu iddiasında doğru olduğunu ispat için Allah'ın kudreti ile göstermeyi başardığı harikulade bir şeydir. Bunlar öyle harika ve akıllara durgunluk verecek şeyler olacak ki, onun gibi bir şeyi, başka hiçbir insan yapamayacak. Peygamberin mucizesi birçok insanların istemesi üzerine gerçekleşir. "Peygamber isen bize şöyle bir mucize göster" denildiği zaman, Peygamber olan zât, ne kadar akılların alamayacağı gibi de olsa, Allah'ın kudreti ile onu göstermeye muvaffak olur. Fakat inanmayanlara "Bu mucizenin bir benzerini de siz getirin" denildiği zaman, hiçbir kimse buna kaadir olamaz.

Mucize, Peygamberlik iddiasında bulunan zâtın iddiasına uygun, maksadına uygun bir şekilde olur. Maddi sebeplerden bir şey ile olamaz. Mucizeyi gösteren zât, ahlaki faziletlerle o kadar yükselmiş olacak ki, adeta kendi varlığı da insanlar arasında büyük bir harika ve ilâhi bir mucize hâlinde tecelli edecek; onun hedefi, insanlara, Allah'ın bildirdiği doğru yolu göstermek, onları dünya ve ahiret saadetine kavuşturmaktan başka bir şey olmayacaktır.

İşte bütün peygamberler, böyle mucizeler göstermişler ve kendi zamanlarındaki inatçıları âciz bırakmışlardır. Peygamber Efendimiz de birçok mucizeler göstermiştir. Lakin onun en büyük, ebedi mucizesi, Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an kıyamete kadar kalacak ve inanmayanlara karşı daima meydan okuyacaktır. Bunun hem sözü, hem anlamı, en büyük mucizedir.

8. Peygamberlere Allah'ın Vahiy ve İlhamı

Peygamberlerin hepsi de Allahu Teâlâ'nın vahyine mazhar olmuşlardır. Vahiy demek, Allahu Teâlâ'nın, dilediği şeriat hükümlerini ve hakikatlerini Peygamberlerine bildirmesi demektir. Bunları bazen rüyada bildirir, bazen de uyanık iken Peygamberin kalbine ilham eder. İlham ile olana "okumasız vahiy" denir. Peygamberler, ilham yoluyla aldıkları emirleri, kendi kelimeleriyle ifade ederler.

Bazen de, Allahu Teâlâ Hazretleri, dilediği hüküm ve gerçekleri, hiçbir aracı olmaksızın, doğrudan doğruya Peygamberine söyler ve işittirir. Bu kısım, vahyin en yüksek derecesidir. Miraç Gecesi Peygamberimize vuku bulan vahiy bu yolda olmuştur. Vahyin diğer bir yolu da, Melek vasıtasıyla Peygamberine söylemesidir. Melek, Cenabı Hak'tan nasıl almış ise, aynen Peygambere okur, Peygamber de onu hıfzedip (olduğu gibi koruyup) insanlara bildirir. Peygamber Efendimiz'e, Kur'an-ı Kerim bu suretle indirilmiştir.

9. Peygamberlerin Tebliğ Eyledikleri Dinlerde, Bir Olan Esaslar

Bütün peygamberlerin Cenabı Hak'tan alarak insanlara bildirdikleri din, haktır. Bunların hepsinde hiç değişmeyen birtakım ilkeler (ana hatlar) vardır. Her dinde bir olup asla değişmeyecek olan esaslar, işte bunlardır. Din denildiği vakit anlaşılan da bunlardır. Bütün peygamberlerin tebliğ buyurdukları dinlerde değişmeyen esaslar şunlardır:

Allah'ın Birliğine, Ahiret Gününe, Allah'ın Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Hayır ve Şerrin Allah'tan geldiğine iman etmek, ibadet ve ahlak.

Her peygamber, iman ve inanç konusu olan bu genel ilkeleri ve bunlara dayanan işleri, inanç ile hareket arasındaki vicdani ilişkileri arıtıp terbiye edecek olan ahlak esaslarını ümmetine bildirmiştir. İşte her dinde değişmeyen esaslar bunlardır. İbadetin şekilleri ile, zamanın, mekânın gereği olan işlemlere ait hükümler, bunun dışındadır. Bunun içindir ki, değişik zamanlarda, ayrı ayrı mahallerde, başka başka kavimlere gelmiş olan peygamberlerin tebliğ eyledikleri eylem ve davranışlara yönelik hükümlerde kısmi ya da toptan değişiklik olması, pek tabiidir. Kur'an-ı Kerim'in beyanına göre her peygamber, yukarıdaki genel esasları tebliğ etmiştir. Binaenaleyh, bir dinin hak olabilmesi için bu prensipleri ihtiva etmiş olması gerekir. Bunlardan yoksun olan bir din, hak olmak sıfatını kaybetmiş sayılır.

10. Din Yöntemi Her Dinde Bir İken, Şer'i (Yasal) Hükümlerin Nesih ve Tebdil Suretiyle Zaman Zaman Değişmesinin Hikmeti

Din usulünün bütün peygamberlerin bildiriminde sabit ve fakat şer'i hükümlerin zaman zaman değişmiş, evvelkilerde bulunan bazı hükümlerin sonrakilerle yasak edilip, yerine başka hükümler konulmuş olması, akla, hikmete ve gelişim kanunlarına uygundur. Biz görüyoruz ki: Şu âlem daima değişmektedir; bununla beraber, bunun ahengini tutan bir düzenleyici kudret vardır. İnsanlık ve onun ihtiyaçları da, her an değişmekte olan âlemden bir parçadır. Binaenaleyh, insanların aklı ve idraki ve ona dayanan iş ve hareketleri, günden güne artmakta ve değişikliğe uğramaktadır. İşte bunun içindir ki: İnsanlığın ortak ahengini koruyacak ve başından sonuna kadar hayat silsilesinin toplamına denk olacak ilkeler demek olan din usulleri sabittir, onlarda değişiklik yoktur.

Fakat ibadetlerin dış şekilleri, âdet ve işlemlere ait olan şer'i hükümler; zamanın, mekânın ve şahısların değişmesiyle değişen ve her gün artan insan idraki ve davranışları için konulmuş olduğundan, bunların daima değişmesi zorunlu idi. Bunlardan maksat, kulların nefslerini temizlemek, ahlakını yükseltmek, kalplerinde Allah sevgisini ve Allah korkusunu yerleştirmek, toplum ve medeniyetlerinin barış ve düzenini sağlamaktır. Onun içindir ki, temel ilkeler her dinde bir olduğu, her peygamber aynı esasları bildirdiği halde, şer'i hükümler zamanın gereğine, mizaç ve yeteneklerin ayrılığına, insanların ihtiyaçlarına göre değişmiş ve daima ilerleyerek, Müslümanlıkta en son ve en mükemmel mertebesini bulmuştur.

Bundan sonra daha üstün bir din gelmesi söz konusu olamaz. Artık insanların ilerlemesi, bilim ve teknik sahasındadır, din alanında değil.

11. Şeriatların Ruhu

Bütün peygamberlerin tebliğ ettikleri şeriatların ruhu şu beş esasa yöneliktir.

1) Dini korumak,
2) Nefsi korumak,
3) Aklı korumak,
4) Nesli korumak,
5) Malı korumak.

İşte şer'i (dini) hükümlerden maksat, yani Şeriat Koyucu'nun (Allah'ın) insanları şeriatlara uymaya özendirmesi ve teşvik etmesindeki hikmet, bunları korumak suretiyle insanların sonsuz bir mutluluğa kavuşmasıdır. Bütün peygamberler bu esasları korumayı, zamanlarına göre çeşitli yollardan beyan buyurmuşlardır.

12. Yaratılmışların Efdali

Cenabı Hak'kın mahluklarının birbirlerine göre derece ve üstünlükleri şu şekildedir.

1) Mutlak anlamda bütün yaratıkların en üstünü, Muhammed Aleyhisselam'dır.
2) Diğer peygamberler,
3) Meleklerin büyükleri,
4) Peygamberlerin gayri, genelde insanlar,
5) Büyük meleklerden başka genelde melekler.

Şu halde peygamberler bütün insanların ve meleklerin efdalidir. Hazreti Muhammed Aleyhisselâm ise bütün insanların, bütün peygamberlerin ve meleklerin en seçkini ve Allah'ın en sevgili bir kuludur. Allah'ın yarattıklarının ve insanların en büyüğü O'dur. O'ndan büyük gelmemiştir ve hiç gelmeyecektir.

13. Son Peygamber ve Peygamberlik Kapısı

Allahu Teâlâ, Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'ı son Peygamber olarak gönderdikten sonra o kapıyı tamamen kapatmıştır. Ondan sonra bir peygamber ve yeni bir din gelmeyecektir. Kur'an-ı Kerim, bunu haber vermiştir. Binaenaleyh, ondan sonra peygamberlik iddia etmiş olanlar yalancıdır. Peygamberimiz Muhammed Aleyhisselâm'ın peygamberliği geneldir. Bütün dünyayadır. Diğer peygamberler böyle değildir. Onların her birisi özel bir kavim, belirli bir zaman için peygamberdir. Hazreti Muhammed'in din ve şeriatı, evvelki kitapların hükmünü iptal etmiştir. Kur'an'ın hükmü ise evrensel ve kalıcıdır, daimidir. İşte bizim, peygamberler hakkındaki inancımız böyledir.

14. Muhammed Aleyhisselâm

Her Müslümanın kendi peygamberi hakkında biraz fazla bilgisi olması lazımdır. Peygamberimizin adı Muhammed'dir. Babasının adı Abdullah, anasının adı Âmine'dir. Meşhur rivayete göre, Arabî ay hesabıyla bundan bin dört yüz küsur sene evvel Rebiül Evvel ayının onikinci pazartesi gecesi sabaha karşı Mekke şehrinde doğmuş ve insanlığın ufuklarını ışığı ile aydınlatmıştır. Miladi 571 yılı Nisan ayının yirminci Pazartesi gecesine tesadüf etmektedir. Kendisi dünyaya gelmezden iki ay evvel babası, dünyaya geldikten altı sene sonra da anası öldü. Peygamberimizin süt anası Halime namında bir kadındır. Peygamberimizi bu kadın emzirdi.

Peygamberimiz bu kadının yanında dört sene kaldı ve ondan sonra kendi anasına verdiler. Altı yaşında, anası öldükten sonra Peygamberimize sekiz yaşına kadar dedesi Abdül Muttalib, onun vefatından sonra amcası Ebu Talib baktı. Peygamberimizin çocukluk devri, gençlik devri, bekarlık ve evlilik hayatı dünyada hiçbir insana nasip olmayan yüksek bir soyluluk ve temizlik içinde geçmiştir. Bütün etrafındakiler putlara taparken O, bunların amansız bir düşmanı idi. Ömründe bir defa yalan söylememiş, puta tapmamıştır. Kimseye hile yapmamıştır. Bundan dolayı "Muhammedül Emin" ünvanını almıştı. Düşmanları da O'nun doğru ve güvenilir olduğunu tasdik ederlerdi.

Peygamberimiz yirmi beş yaşında iken Mekke'nin büyüklerinden Hatice namında dul bir kadınla evlendi. Hatice o zaman kırk yaşında idi. Hazreti Hatice'den, Peygamberimizin altı çocuğu dünyaya geldi. İkisi erkek, dördü kızdır: Kasım, Zeynep, Rukiye, Fatma, Ümmü Gülsüm, Abdullah. Sonra Mariye namındaki kadından İbrahim isminde bir oğlu daha olmuştur. Hazreti Fatma'dan başka hepsi Peygamberimizden evvel ölmüşlerdir.

Peygamberimiz ailesini ve çocuklarını çok severdi. Kırk yaşına girdiği vakit, Cenabı Allah tarafından kendisine Peygamberlik geldi. Bütün yaratıklara Peygamber olduğu Allahu Teâlâ tarafından kendisine bildirildi. Cebrail vasıtasıyla Allah tarafından ayetler, emirler, hükümler gelmeye başladı. Bundan sonra on üç sene Mekke'de insanları hak dine çağırdı.

Peygamberlik iddiasında olduğunu ispat için onlara pek çok mucizeler gösterdi. İlk önce üç sene insanları gizli gizli İslama davet etti. Ondan sonra Allah'ın emriyle işi açıkladı. Herkesi açıkça İslam dinine çağırdı. Birçokları Müslüman oldu. Bu şekilde Mekke'de on üç sene insanları hak dine davet etti. Elli üç yaşında iken Allah'ın emriyle Mekke'den Medine'ye hicret etti. Medine'liler de Müslüman oldular. Medine'de on sene yaşadı. Bu on sene zarfında Allah'ın emrini yerine getirmek; müslümanlığı her tarafa yaymak ve insanları saadete kavuşturmak için hiç durmayıp çalıştı. Hiçbir insanın tahammül edemeyeceği eziyetlere, açlığa, susuzluğa katlandı. Din düşmanlarıyla birçok muharebeler yaptı. Yirmi bir defa kendisi bizzat harbe girdi ve savaşta birkaç yerinden yaralandı; mübarek dişi kırıldı. Durmadan çalışarak ortadan küfrü, putperestliği, zulmü, haksızlığı, cehaleti, ahlaksızlığı kaldırdı. Dünyayı ilim ışığı ile aydınlattı. Adalet, gerçek özgürlük ve eşitlik esaslarını kurdu. Altmış üç yaşında iken Mevla'sına kavuştu. Allah cümlemizi O'na ümmet edip, dünya ve ahirette O'nun yardım ve şefaatini üzerimizden eksik etmesin. Âmin.

AHİRET GÜNÜNE İMAN

1. Ahiret Günü Ne Demektir?

İmanın beşinci temeli, Ahiret Gününe inanmaktır. Ahiret Gününe inanmak, İslam dininin itikat esaslarındandır. Ahiret Gününe iman, Allah'a iman demektir. Çünkü, Allah'ın lütfunu tamamlaması için *Basü badel mevt*'e, öldükten sonra tekrar dirilmeye gerek vardır. Ahirete inanmayan, Allah'a ve Peygambere de inanmamış olur. Kıyamette, en büyük dört melekten biri olan İsrafil, Sûr'a bir kere üfleyecek, bütün canlılar ölecektir. Kâinat sona erecektir. Sonra İsrafil Sûr'a ikinci kez üfleyecek, bütün insanlar dirilecektir.

Ahiret Günü demek; birinci üflemeden ikinci üflemeye ve ondan Cennet ehlinin Cennete; Cehennem ehlinin Cehenneme girmesine kadar geçecek olan zaman demektir. Yahut ikinci üflemeden başlayıp, sonsuz olarak devam edip gidecek zamandır. Binaenaleyh; Kıyamet, İsrafil Aleyhisselâm'ın Sûr'a üfürmesi, insanların yeniden dirilmeleri, herkese dünyadaki amel defterinin verilmesi, amellerin tartılması, bu dünyadaki işlerinden dolayı herkesin hesaba çekilmesi, Şefaat, Sırat, Cennet ve Cehennem... Bunların hepsi, Ahiret Gününün ayrıntılarıdır. Ahiret Günü deyince bunların hepsini kapsar.

Ahiretin imkânı, yani olabileceği aklen; olacağı da peygamberlerin haberleriyle sabittir. Bunun içindir ki, her müminin bunları bilmesi ve tasdik etmesi gerekir. Ahirete inanmak, dini zaruretlerdendir. Şüphe yok ki, sonradan olan şeylerin hepsinin bir sonu, bir ölümü vardır. Allah'tan başka baki yoktur. Her şey er geç ölecektir. Dünyanın da bir ölümü vardır. Dünyanın ölümü, büyük (birinci) üfleme ile başlayacaktır. Büyük üfleme (bitiriş üflemesi), zamanı gelince Allah'ın emri ile Hazreti İsrafil'in ilk defa olarak *Sûr* denilen ve mahiyeti, nasıl olduğu bizce belli olmayan bir şeyi üfürmesi ve bununla ansızın husule gelecek pek şiddetli bir ses demektir. Bunun tesiri ile göklerde ve yerde bulunan bütün mahlukat ölecek, ancak Allah'ın istedikleri kalacak. Bir müddet sonra onlar da ölecek, bu suretle dünyada bir canlı kalmayıp, dünya değişecek, yerlerin ve göklerin düzeni bozulacak, yer yerinden oynayarak her şey altüst olacak, âlem başka bir âlem olacak, yeni bir âlem vücuda gelecektir.

İşte dünyanın ölümü ve kıyamet budur. Şunu hemen söyleyelim ki, kıyametin ne zaman kopacağını Allah'tan başka kimse bilemez. Çünkü Allah bildirmemiştir. Yeryüzünde *"Lâ ilâhe illallah"* diyen, yani bir Allah'a, Allah'ın Birliğine iman eden bir fert bulundukça kıyametin kopmayacağına dair eserler ve hadisler vardır. İnsanın kendi ölümüne küçük kıyamet, dünyanın ölümüne de büyük kıyamet denir.

Kıyamet koparak dünya harap olup Allah'tan başka her şey helak olduktan sonra, vakti zamanı gelince, Allahu Teâlâ İsrafil'i baştan yaratacak ve ikinci nefhayı emredecektir. Allah'ın emriyle İsrafil Aleyhisselâm tarafından ikinci defa Sûr üfürülecek, bunun üzerine Allah'ın emriyle bütün yaratıklar yeniden dirilerek kabirlerinden kalkacak ve şaşkınlık içinde bekleyeceklerdir. Buna "*Basü badel mevt:*

öldükten sonra tekrar dirilme" denir. Haşır (derlenme), Neşir (yayılma), Hesap, Sual (sorgu), Mizan (terazi), Sırat Köprüsü Kevser Havuzu, Cennet ve Cehennem işte hep bundan sonradır. Ahiret gününe iman demek bunlara inanmak demektir.

Biz kalbimizle tasdik ve dilimizle ikrar ederiz ki: Her şey gibi dünyanın da bir sonu vardır; bir gün gelip dünyanın düzeni değişecek, kıyamet kopup âlem başka bir âlem olacak, her şey öldükten sonra insanlar Allah'ın emriyle tekrar dirilecek, herkes, dünyada işlediğinden sorguya çekilecek, yaptıkları iyiliği ve fenalığı görüp anlayacak, haklı haksız ayırt edilecek, kimin kimde bir hakkı varsa alınacak, iyiler Cennet'e, kötüler Cehennem'e girecek, böylece her insan dünyada yaptığının cezasını görecek, o gün temiz kalpten, dünyada yapılmış olan güzel ve iyi işlerden, hayır ve iyiliklerden başka bir şey fayda vermeyecektir. Dünyada Allah'ın emirlerini tutmuş, peygamberlerini tanımış, hiç kimseye kötülük etmemiş, elinden geldiği kadar iyilikte bulunmuş olanlar Cennet'e girecek, Allah'ına, Allah'ın lütuflarına ve her türlü nimetlerine kavuşacak ve ebedi olarak orada kalacaklardır.

2. Müminler Allah'ı Nasıl Görürler?

Müminler kendileri Cennet'te oldukları halde Allahu Teâlâ Hazretlerini bir cihetten, bir mekândan, bir şekilden bağımsız olarak görmek şerefine nail olacaklardır. Ahirette müminlerin Allah'ı görecekleri, nakli delil ile sabittir. Bunun aslına iman ederiz. Dünyada Allah'ını ve Peygamberini tanımamış, eliyle, diliyle herkese fenalıkta bulunmuş olanların gidecekleri yer Cehennem'dir. Müminlerin Cennet'te daima bir mükâfat, diğerlerinin de Cehennem'de azap görmeleri, kendilerinde kuvvetlenmiş bulunan ve sona ermek, kendilerinden ayrılmak imkânı olmayan inançlarının meyvesidir. Çünkü insanlar neye inanır ya da inanmazlarsa, ona göre davranışta bulunurlar.

3. Peygamberlerin Şefaatleri ve Peygamberimizin Şefaatinin Genel Olması

Ahiret Günü, Allah'ın izniyle bütün Peygamberler için şefaat haktır. Şefaat demek, günahı olan müminlerin günahlarının affedilmesi, günahı olmayanların daha büyük mertebelere erişmeleri için, peygamberlerle Allah yanında mertebeleri yüksek olanların, Allah'a yalvarmaları demektir.

O gün peygamberler gibi Allah'ın sevdiği has kulları da, Allah'ın izniyle şefaat ederler. Peygamberimiz de ümmetinin günahkârlarına şefaat edecektir. Aynı zamanda Peygamberimizin kapsamlı ve genel bir şefaati olacaktır. Mahşer'de bütün mahlukat ıstırap ve heyecan içinde bulundukları bir sırada, bunların hesaplarının bir an evvel görülmesi için şefaat edecek olan, yalnız Peygamberimiz Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'dır. İşte buna büyük ve umumi şefaat denir.

Müminlerin günahkâr olanları, bir müddet azap gördükten sonra Allah'ın lütuf ve inayetiyle Cennet'e girerler. Müşrikler, Cehennem'de ebedi kalırlar. Cennet ve Cehennem yaratılmış ve şimdi mevcuttur, yok olmazlar. Varlıkları, içinde yaşadığımız fiziksel evrene paralel bir âlemde sürer.

4. Ölünün Kabirdeki Hâli

İnsan ölür ölmez, bir de kabir suali, kabir azabı veya istirahati vardır. Peygamberimiz: "Kabir, Cennet bahçelerinden bir bahçe, yahut Cehennem çukurlarından bir çukurdur" buyurmuşlardır. Binaenaleyh, insan öldükten sonra ya Cennet bahçelerinden bir bahçede, yahut Cehennem çukurlarından bir yerde demektir. İnsanın teni çürür, fakat ruhu ölmez. Her kim neye ehil olarak ölürse, nasibi kendini bulur. Öyle ise, kabir azabı veya istirahati, Kıyamet, Ahiret, öldükten sonra dirilmek, Haşir ve Neşir, Mizan, Kevser, Sırat, Peygamberlerin şefaati, Peygamberimizin ayrıca genel şefaati, Cennet ve Cehennem, hepsi haktır. Bunların hepsi aklen mümkün olan şeylerden olup doğru söyleyenler, yani peygamberler haber vermişlerdir. Kıyamet ve Ahiret ahvali, Kur'an-ı Kerim'de uzun uzadıya anılıp anlatılmıştır. Biz bunların hepsine iman ederiz. Olacaklarına tereddütsüz inanırız. Ahirete inanmayan, mümin ve Müslüman değildir.

5. Önemli Bir Uyarı

Ahirete ait meseleleri, sakın ha, dünyadakilerle ölçmeye kalkışmayın. Ahiret âlemi, başka bir âlemdir. Ahirette olan şeylerin, dünyada ancak adları vardır. Oradaki vücutlar, o âleme layık bir vücuttur. "İsrafil, Sûr'u üfürecek, insanların amelleri tartılacak; herkesin defteri ortaya çıkacak; Sırat Köprüsünden geçilecek; Cennette şöyle nimetler var" dediğimiz zaman, hatırımıza dünyada bildiğimiz bir boru, bir terazi, bir köprü, kâğıttan bir defter gelmesin. Bunlar, birer remiz, birer semboldür. O âleme ait bulunanların hepsi o âlem cinsinden, beka (kalıcılık) âlemine layık şeylerdir. Onların gerçeğini, nasıl olduklarını Allah'tan başka kimse bilemez. Cennet meyveleri, Cehennem ateşi de böyledir. Onlar bizim bildiğimiz, gördüğümüz şeyler değildir. Biz bunların yalnız asıllarına iman eder ve hakikatini Allah'a bırakırız. İşte bu nokta çok önemlidir. Bunu anlamayanlar, Cennetin duvarlarının pasta ve çikolatadan olduğunu sanmışlar, nimetlerini de dünyadakilerin aynı gibi görmek hatasına düşmüşlerdir.

6. Ahiret Gününe İnanmanın Pratik Hayatta Önemi

Şimdi bir de Ahiret inancının insanı, pratik hayatta nerelere kadar yükseltebileceğini düşünelim: Ahirete iman demek, daha yüksek ve ebedi bir hayata iman demektir. Bu dünyaya, ilim ve fazilet kazanarak daha ulvi ve ebedi bir hayata yükselmek için geldiğine ve o âlemdeki saadetin, burada kazanacağı yüksek ilim ve faziletlere bağlı olduğuna iman etmiş bir insan için, dünyada ilmin ve ahlaki erdemlerin en yüksek basamağına çıkmaya çalışmak, en birinci görev olur. Bu iman ve itikadın gösterdiği yolu tutarak, aklını, ahlakını gerçek ve pozitif ilimlerle parlatır ve temizler. Çünkü, cehaletin doğuracağı noksanların maksat ve hedefe erişmesine engel olacağından korkar. Yaradan Allah tarafından kendisine verilen akli kuvvetleri, insani özellikleri, yaratıldıkları gayelere sarf eder. Hiç durmaksızın daima ahlakını güzelleştirir; ahlaksızlığın doğuracağı fenalıklardan kendisini temizlemeye çalışır; bu suretle kendisine vaat edilmiş olan o yüksek kemali elde etmeye var kuvvetiyle çalışır.

Böyle bir inanca sahip olan insan, her işinde istikametten ayrılmaz. Para kazanıp zengin olmak isterse, kazancını meşru yollarda arar; hile ve aldatma, haksız kazanç ve rüşvet yollarına yaklaşmaz. İlmi ve mali kazancını daima yerine ve faydalı işlere sarf eder. Kendi hakkını bilir, başkalarının haklarını gözetir, kendisine layık görmediği bir şeyi başkalarına da layık görmez. Vazifelerini tam tamına, vakti vaktinde yapar. Çünkü bir mükâfat ve ceza gününün varlığına, herkesin bu dünyadaki işinden dolayı Allah'ın huzurunda sorguya çekilecekleri, onun kalbinde yer etmiştir. Buna iman etmiş olan bir insan doğruluktan ayrılmaz. Bu nedenle, hiç tereddüt etmeden diyebiliriz ki: Gerçek bilgi ve yüksek erdemler üzerine kurulmuş sabit bir medeniyete doğru yol almaya insanı götüren en büyük mürşit, en doğru kılavuz, ancak itikattır. Adaletten ibaret bulunan doğru yolda hiç sapmadan gitmek, herkesin kendi haklarını bilerek başkalarının haklarını gözetmek esasına dayanan toplumsal birliğin devam ve bekası da, bu itikadın varlığına bağlıdır.

Milletler arasındaki bağların ve münasebetlerin sağlam bir hâle gelmesini kolaylaştıracak olan en büyük vasıta da bu inançtır. Bu itikat, bireylerin kalbinde ne kadar kuvvetli olursa, toplumlar arasındaki ilişkiler de o derece sağlam olur. Çünkü, herkesi kendi sınırında durdurup başkasının hududuna geçirmez.

Bu itikat, insanların kalbine müsalemet (barış) hisleri saçan ezeli bir ruhtur. Çünkü müsalemet hissi, adalet ve muhabbetin meyvesidir. Bunlar ise güzel ahlakın meydana getirdiği şeylerdir. Güzel ahlak da, bu itikadın aşılamış olduğu bir şeydir.

Bu itikadın önemini anlamak güç bir şey değildir: Bir sınıf insan tasavvur ediniz ki, onlar bu itikattan tamamıyla yoksun bulunsunlar. Bu itikat onların kalbine bulaşmamış olsun. Göreceksiniz ki, yalan, hile, münafıklık, haksız kazanç, rüşvet, zulüm, haksızlık, cana ve namusa tecavüz gibi ne kadar kötü huylar varsa hepsi onlarda mevcut. İnsanı hayrette bırakacak bütün fenalıklar onlardan fışkırmakta.

Öyle ya, ilim ve irfan yoksulu, cehaletin verdiği körlükle, itikat bozukluğu ile inlemekte olan kimselerden, başka ne beklenir?

KADERE İMAN

1. Kader Ne Demektir?

İmanın esas temellerinden biri de "Kadere iman"dır. Allahu Teâlâ Hazretlerinin, ezelden ebede kadar olacak şeylerin zaman ve mekânını, niteliklerini, özelliklerini, kısacası ne şekil ve ne zamanda olacaklarsa onların hepsini ezelde –daha onlar meydanda yok iken– bilip, o suretle sınırlayıp takdir buyurmuş olmasına *Kader* denir ki, ilim sıfatına girer.

2. Kazânın Manası

Cenabı Allah'ın ezelden irade ve takdir buyurmuş olduğu şeyleri, zamanı gelince her birisini ezeldeki ilim ve irade ve takdirine uygun bir şekilde icat edip yaratması da *Kazâ*'dır ki Tekvin (yaratma) sıfatına girer. İşte İmam Maturidi'den nakledilen esas tanımlar bunlardır.

Şöyle de tarif edilir: *Kazâ*, ezelde bütün eşyanın vücuduna ait ilâhi ilim (İmam Maturidi'ye göre), yahut ilmine uygun şekilde kâinatta ezelde gerçekleşen ilâhi irade (İmamı Eşari'ye göre)dir. Yani Allahu Teâlâ'nın sonradan olacak şeylerin hepsini, nasıl olacaklarsa öylece, ezelde bilmiş ve ilmine uygun bir şekilde dilemiş olması, *Kazâ*'dır. Vakti gelince her şeyi ilim ve ezeli iradesine uygun bir şekilde icat buyurması, yaratması da, *Kader*'dir.

3. Kazâ ve Kadere İman, İlim, İrade ve Tekvin (Yaratış) Sıfatlarına İman Demektir

Ne şekilde tarif edilirse edilsin, Kazâ ve Kader'e iman demek; Allahu Teâlâ'nın İlim, İrade, Kudret ve Tekvin (Yaratış) sıfatlarına, bunların genel anlam ve kapsamlarına, ezeldeki ilişkilerine iman etmek demektir. Şu halde, daha açık bir ifade ile anlatmak lazım gelirse, şöyle deriz: Kazâ ve Kader'e iman demek; hayır ve şer, iyi ve kötü, acı ve tatlı, canlı ve cansız her ne varsa; onların hepsinin Allah'ın bilmesi, takdiri, dilemesi ve yaratması ile olduğuna; bunların sonradan alacakları şekil ve vasıflar ne ise, hepsini evvelden bilmiş ve öylece yaratmış olduğuna ve Allah'tan başka Yaradan olmadığına inanmak demektir. Allah'ın kemal sıfatlarına iman eden her Müslüman, şüphe yok ki Kazâ ve Kader'e de iman etmiş olur. Ancak özel bir önemi olduğundan, Kazâ ve Kader'e imanın farz ve zorunlu olması, ayrı olarak belirtilmiştir.

4. Yaratan Yalnız Allah'tır.

Evet, her şeyi yaratan, yalnız Allahu Teâlâ'dır. Ondan başka yaradan yoktur. Allahu Teâlâ meydana gelen ve gelecek olan ne varsa, önceden onları biliyordu ve bildiği gibi diledi ve takdir etti ve zamanı gelince İlmine, İrade ve Takdirine uygun olarak yarattı.

5. İnsanın Kendi Dilemesi ve İstemesi ile İşlediği İşleri Vardır

Kâinatta Allah'ın ilmi, iradesi, takdir ve yaratışı dışında hiçbir şey yoktur. Bütün olaylar, insanların bütün iş ve hareketleri, Allahu Teâlâ'nın takdiri ve yaratmasıyla meydana gelmektedir.

İnsanların irade ve seçim sahibi (dilediğini yapar) bir mahluk olması da, Cenabı Hak'kın dilemesi ve takdir buyurması ile olmuştur. Allah, insanın istediğini yapabilir bir şekilde olmasını dilemiş ve öyle bir kudrette yaratmıştır. Bunun içindir ki, insanlar kendi istek ve tercihi (ihtiyârı) ile bir şey yapmak veya yapmamak iktidarına sahiptirler. İki taraftan birini tercih ve ihtiyâr edebilirler. Sevap ve günaha ve sorumluluğa da özgür seçimleriyle olan bu işlerine göre hak kazanırlar. Allahu Teâlâ Hazretleri, ihtiyâra bağlı olan bu işleri, insanların dilemelerine ve seçimlerine uygun olarak irade ve icat buyurur. İlahi âdet, bu yolda cereyan etmektir.

6. Kul, İradesini Hangi Tarafa Sarf Ederse Allah Onu Yaratır

Her şeyi takdir edip yaratan, Allahu Teâlâ Hazretleridir; fakat çalışıp kazanan, işi yapan, kulun kendisidir. İyi veya kötü, iki taraftan birini beğenerek seçip almak kula ait bir iştir. Kul, irade ve ihtiyarını hangi yöne sarf eder, hangi tarafı tercih ederse, Allahu Teâlâ da ona uygun bir şekilde yaratır. Mesela Allahu Teâlâ herkesin rızkını takdir buyurmuştur. Fakat kaderde olan rızkını arayıp bulmakta, Allah'ın kendisine vermiş olduğu irade ve ihtiyâr ile mümkün olan herhangi bir şeyi yapıp yapmamakta, insan hür ve serbesttir. Bunun içindir ki, her insan işlediği şeyden sorulur. Hayır işlemiş ise mükâfatını, kötü bir şey yapmış ise cezasını görür.

7. Kazâ ve Kader, İnsanı Sorumluluktan Kurtarmaz

Kazâ ve Kader'e iman, farzdır. Fakat insanlar, bunu delil göstererek kendilerini sorumluluktan kurtaramazlar. Yani bir insan: "Allah böyle takdir etmiş, ben ne yapabilirim" deyip de günah olan bir şeyi yapmaya kalkışamaz. Böyle bir fenalığı yaptıktan sonra: "Ben ne yapayım, Allah'ın takdiri böyle imiş" diye kendisini mazur gösteremez. Çünkü, insanların işleri ne olmasından önce, ne de sonra, Kazâ ve Kader'e dayandırılamaz. Zira Allah'ın takdirinin ne şekilde olduğu, tarafımızdan yapılan bir işin gerçekleştiği zamana kadar, bizce belli değildir. Evet, Kader'in mahiyeti, bir sırdır; Cenabı Hak'tan başkası onu bilemez. Bu yüzden, kendi arzu ve seçimimizle yapmış olduğumuz bir işi, bizce ne yolda olduğu belli olmayan ezeli takdire nasıl isnat edebiliriz? Belki biz, ihtiyâr ve irademizi o yöne sevk etmek suretiyle, ilâhi takdirin bu şekilde tecelli etmesine kendimiz sebep olduğumuzdan dolayı, sorumlu oluruz. Biz irademizi o tarafa sarf etmeseydik, ilâhi takdir öyle tecelli etmeyecekti.

8. Kazâ ve Kader Deyip de Çalışmayı Bırakmak Caiz Olur mu?

Kazâ ve Kader'e güvenip de çalışmayı bırakıvermek, herhangi bir işin sebebine yapışmamak, sebeplere sarılmayı, tevekküle engel saymak da caiz değildir. Allahu Teâlâ, her şeyi birtakım sebeplere bağlamıştır. Her insanın rızkını takdir etmiş, fakat o rızkın ele geçmesi için birtakım sebepler yaratmıştır. O sebeplere başvurmazsak, kaderde olan rızık gelmez. İlâhi âdet, bu yolda cereyan etmektedir. Ona uymak, herhalde gereklidir. "Kader ne ise öyle olur, insan biraz Allah'a tevekkül etmelidir" demek doğru değildir.

9. Tevekkül Ne Demektir?

Tevekkül; maksada erişmek için gerekli maddi ve manevi sebeplerin hepsine yapıştıktan ve başka hiçbir şey kalmadıktan *sonra*, Allah'a güvenmek ve ondan ötesini Allah'a bırakmak demektir. Örneğin: Bir çiftçi, önce vakti vaktinde tarlasını güzel tımar eder, adamakıllı emek verir. Tam zamanı gelince sürer, tohumunu tarlaya atar, kendisi için yapılması icap eden ne varsa hepsini yapar. Bundan sonra da Allah'a tevekkül eder. "Artık kaderde ne varsa, o olur," der. Yoksa bunların hiçbirini yapmadan: "Adam sen de, biraz da mütevekkil olmalı, kader ne ise öyle olur" demek, caiz değildir. Buna son derece dikkat etmek lazımdır.

10. Hayır ve Şer

Allah'tan başka yaratıcı olmadığından, hayır ve şer olarak tecelli eden her şey, Allah'tandır. Ve O'nun yaratmasıyla vücut bulmuştur. Onların hepsi, Allahu Teâlâ'nın kaza ve kaderine tabidir; birer hikmeti ve gereği vardır. Allahu Teâlâ'nın her işinde birtakım hikmetler, âlemin düzen ve intizamına, halkın faydasına ilişkin çok önemli gerekler vardır. O'nun yarattığı şeyler arasında, abes ve faydasız bir şey yoktur. Çünkü; ilim ve hikmetle nitelenmiş, yegâne yaratıcıdır. O nedenle, bizim şer (fena) gördüğümüz şeyleri yaratmasında da, bizim bilmediğimiz bir hikmet vardır. Bazı insanlar hakkında zararlı ve fena görülen bir şey, başkalarına ve kamuya nispetle faydalı olabilir. Öyle ise, şer ve fena gördüğümüz birtakım şeyleri Allahu Teâlâ'nın yaratması, yakışıksız ve çirkin değildir. Onların şer olması, bize göre olduğundan, biz insanların o gibi şeyleri yapması, çirkin ve sorumluluk getiren bir iştir. Biz onu yapmayacak olursak, onun varlığı bize bir zarar vermez. Şu halde, hayrı ve şerri yaratan Allahu Teâlâ'dır. Fakat onlardan birini kendi isteğimizle, irade ve seçimimizle işleyen, meydana getiren biziz. Şerrin Hak'tan olması, onun bizim için bir hak olmasını gerektirmez. Allahu Teâlâ Hazretleri hayra razıdır, fakat şerre razı değildir. Bunun için, Allah'ın rızası olmayan bir şeyi yapmak meşru olamaz; sorumluluk doğurur.

11. İnsanlardan Meydana Gelen İşler ve Neticesi

İnsanların işleri iki çeşittir: Birisi, kendi dilemesi ve isteğiyle yaptığı işler, diğeri de kendi isteğiyle olmayan işler. Birincisi seçime bağlıdır, ikincisi değildir. Yazı yazarken, bir şey yaparken elimizi kımıldatırız, bunu isteyerek yaparız. Bazı adamlarda –Allah vermesin– bir rahatsızlık olur, eli daima sallanır, istemediği halde yine sallanır, onun sallanmasına engel olamaz. İşte, bu onun kendi elinde olmayan bir şeydir. Uyurken bilmeyerek birisine vurmak da böyledir. Her ne suretle olursa olsun, bizi de, yaptıklarımızı da yaratan, Allahu Teâlâ'dır. Lakin bilerek; irade ve ihtiyârımızı sarf ederek yaptıklarımız, bizim işimizdir. İrademizi o tarafa sarf etmekle meydana gelmiştir. Biz yaptık, diyebiliriz. Bundan dolayı onlardan sorumluyuz. Fakat ötekilerden, irademizi sarf etmediğimiz için sorumlu değiliz.

Bir kimsenin zorlaması ile değil, kendi arzumuzla yapmış olduğumuz ibadetler, hayır ve iyilikler, günah ve fenalıklar, Allah'ın ilmi, kazası, takdir ve iradesiyledir. O'nun dilemediği bir şey olamaz. Bununla beraber itaat, ibadet, hayır ve iyi işler O'nun emridir. Onları yapmamızı emretmiş ve söylemiştir. Onları sever ve onları yapmamıza razı olur. Halbuki günah ve fena olan şeyleri yapmayı emretmeyip, tersine onlardan uzak olmamızı söylemiştir. Bu nedenle onları sevmez ve onları yapmamıza razı olmaz. Allahu Teâlâ'nın razı olmadığı bir şeyi yapmak, bizim için caiz değildir.

12. Rızık Meselesi

Her canlının yaşayabilmesi için lazım gelen rızkını takdir buyuran da Allahu Teâlâ Hazretleridir. "Rezzâk-ı Âlem" (Âlemin Rızıklandırıcısı), yalnız O'dur. Rızıklarımız da O'nun ilmi, takdir ve iradesiyledir. Ancak rızkını arayıp bulmak, insana aittir. Bir insan helali ile beslendiği gibi, haram ile de beslenebilir. İnsan öz iradesiyle nasıl isterse, Allahu Teâlâ o suretle yaratır ve verir. Bununla beraber, haram ile beslenmeye razı değildir. Helal yolunu bırakıp da haram yollardan kazanmalarına rızası yoktur. İşte bunun içindir ki, Allah'ın rızasına uygun iş yapanlar mükâfatlandırılır. Razı olmadığını işleyenler de cezalandırılır. Allah onlara, işlerine göre ceza verir. Bu nedenle haram yiyen bir insan da mutlaka cezasını görür.

13. Ecel Meselesi

Her şeyi yaratan ve hepsinin rızkını veren yalnız Allahu Teâlâ olduğu gibi, onları yok edip öldüren de O'dur. Diriltmek ve öldürmek, O'nun işidir; O'nun takdiri ve yaratmasıyladır. Canlı olan her mahlukun, Allah yanında belli ve takdir olunmuş bir eceli vardır. Ecel demek; hayatın sonu, yani ölüm için belirlenmiş ve takdir edilmiş olan vakit demektir. Her ne şekilde olursa olsun, ecel denilen vakit gelince, ölüm denilen olay gerçekleşir, bir dakika bile sonraya kalmaz. O nedenle, ecel birdir. Ehli Sünnet itikadı budur. Gerçek de bundan ibarettir. Öldürülmüş olan bir insan, Allah yanında mukadder olan eceli ile ölür. İnsan, Kazâ ve Kaderi, İlâhi ilmin ezelde ne şekilde takdir ettiğini bilmez. Ona düşen görev, Allah'ın emrettiği şekilde hayatını koruyup, kendi ecelinin gelmesine sebep olmamak ve başkasının hayatına tecavüz etmemektir. Allah'ın verdiği canı almak, yine Allah'a aittir. Bunun içindir ki, bir insanın canına kıymış olan adam cezasını görür. Çünkü, kendi irade ve seçimiyle onun ecelinin gelmesine, o adamın ölmesine sebep olmuştur; Allah'ın istemediği, razı olmadığı çirkin bir işi yapmış ve Allah'ın emrine karşı gelmiştir. İşte, Ehli Sünnet itikadı budur.

KELİME-İ TEVHİD'İN ANLAMININ KAPSAMI

Ve nihayet, iman esaslarının hepsinin, Kelime-i Tevhid'de nasıl toplandıklarına geliyoruz. Buraya kadar açıklamaya çalıştığımız temel inançların hepsi, "Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah" sözünde toplanmıştır. Kelime-i Tevhid adını alan bu iki cümlenin anlamı, İslam dininin inanç esaslarını tamamen içerecek kadar geniştir. Bunu biraz açalım.

Önce, "*Lâ ilâhe illallah*: Allah'tan başka hiçbir Tanrı yoktur" cümlesini ele alalım. Bu cümle, şüphe yok ki, bir Allah'ın varlığını ve O'ndan başka ibadet olunacak bir Tanrı olmadığını haber veriyor. Allah demek, varlığı zatının gereği olup, başka hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu bir Vacibül Vücud (varlığı gerekli olan) demektir. Kendi zâtıyla var olan bir şeyin kadim (öncesiz); baki

(kalıcı), ezeli olması, hiçbir şeye benzememesi, yani zâtında, sıfatında, fiillerinde ortağı ve benzeri olmaması gerekir. Bunun için *"Lâ ilâhe illallâh"* demek, bizâtihi var olup hiçbir şeye benzemeyen ve ihtiyacı olmayan ebedi ve ezeli bir Allah'ın varlığını tasdik etmek demektir. Her şeyin Allah'a muhtaç olması, Allah'tan başkasının sonradan ve ancak Allahu Teâlâ Hazretlerinin yaratmasıyla meydana gelmiş olmalarını gerektirir. Her şeyi yok iken yaratıp meydana getiren Vacibül Vücud'un ilim, hayat, irade, kudret, tekvin (yaratma), kelam (konuşma), semi (duyma) ve basar (görme) sıfatlarıyla nitelenmiş olması gereklidir. Binaenaleyh *"Lâ ilâhe illallah"*, Allahu Teâlâ Hazretleri hakkında iman ve itikat edilmesi gereken şeylerin hepsini toplar. Anlamını düşünerek *"Lâ ilâhe illallah"* diyen bir adam, bütün bunlara iman etmiş olur.

"*Muhammedün Resûlullah*: Muhammed Aleyhisselâm, Allah'ın Resûlüdür" cümlesine gelince: Bunda bütün Peygamberlere, Meleklere, Semavi Kitaplara, Ahiret Gününe ve Ahiret hâllerine iman dahildir. Muhammed Aleyhisselâm'ın Allah'ın Resûlü olduğunu tasdik etmek, bunların hepsine inanıp iman etmektir. Çünkü Peygamber Efendimiz bunları tasdik eden bir şeriat ile gelmiştir.

Onun Peygamber olduğunu tasdik, söylediklerinin hepsini tasdik etmeyi zorunlu kılar. Daha ileri giderek diyebiliriz ki: *"Muhammedün Resûlullah"* demek, Allah'a, Peygamberlere, Meleklere ve diğer esaslara iman etmeyi zorlar. Muhammed Aleyhisselâm'ın Peygamberliğini candan kabul eden bir adam, O'nun haber verdiği her şeye iman etmiş demektir.

Peygamberlerin emin (güvenilir) ve doğru olmalarının gerekli, yücelik ve şanlarını kirletmeyecek insani hallerle vasıflı olmalarının caiz olması da, buradan anlaşılır.

Görülüyor ki: *"Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah"* cümlesi, kısa olmakla beraber, inanılması gereken şeylerin hepsini toplayıcıdır. Bundan dolayıdır ki, Peygamberimiz: "*Lâ ilâhe illallah*... diyen Cennete girdi, Cennete girmeyi hak etti" buyurmuştur. Yine bunun için olmalıdır ki, bu kalpte olan iman ve İslama işaret sayılmış, bunu dili ile söyleyen fertlerin iman ettikleri kabul edilmiştir. Bunun için aklı başında olan her müslümanın, bütün iman esaslarını kendisinde toplamış olan *Lâ ilâhe illallah*'ı dilinden bırakmayıp, her vakit söylemesi ve bunun anlamını düşünmesi lazımdır. Buna devam edenlerin ruhen yükselerek kendilerine pek çok hikmetlerin açıldığı da, şüphe götürmez bir gerçektir.

Allahu Teâlâ Hazretleri cümlemizi, *"Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah"* Kelime-i Tevhid'in barındırdığı iman esaslarından ayırmasın. Bu itikat üzere ölmemizi ve son sözümüzün de, *"Eşhedü en lâ ilâhe illallah, ve eşhedü enne Muhammeden Abdühu ve Resûlüh"* olmasını ve bunların taşıdığı anlamı daima hatırlamamızı nasip eylesin. Âmin.

HZ. MUHAMMED MUSTAFA

Başta tâcım, kalpte ruhum, tende canım Mustafa
Kalmadı tende mecalim ey cânânım Mustafa (Mecal: Güç. Cânân: Sevgili.)
Yüzüm kara, elim boş, nasıl varam huzura ben
Hak'ka yarar ilmim yok, cevher kânım Mustafa (Kân: Kaynak.)

Olmadı bir irşadımız bu nefsi emmareden (İrşad: Aydınlanma.)
Kişi kemal bulmazmış okumakla kareden (Kemal: Olgunluk. Kare: Kara, yazı, kitap.)
Yüzbin hekim Lokman olsa kurtulmak yok yareden
Senden başka yok ilacım, bi dermanım Mustafa (Dermansızım.)

Talihimi sınadım, bahtı siyah, karayım
Kesmedim asla ümidim, mumuna pervaneyim
Ruhsati'm haşr olunca değme böyle yanayım
Tek dilde ezberim olsun, nam ve şanın Mustafa.

Âşık Ruhsatî

HAZRETİ MUHAMMED'İN ÜNİVERSİTESİ : MEDRESE-İ MUHAMMEDİYE

Ehli Sünnet ve Cemaat

Müslümanlara ışıklı ve doğru yolu gösteren Hazreti Muhammed'dir. Bütün mezhepler ve tarikatler, İslamiyetin feyzinden ilham almışlardır. Bu feyzin adına da Muhammedi Yol denir. Bu sayede:

1. Putlara tapan insanlar, yüce ve ahlakı büyük bir dine sahip olmuşlardır.
2. İlmin her derecesine malik bir toplum doğmuştur.
3. Kanunlara saygı gösterenler devlet idaresine malik olmuşlardır.
4. Asayiş ve adalet hakim olmuştur.
5. Müslümanlık ideali yeni İslam medeniyeti doğurmuştur.

Hazreti Muhammed'in okulu, Müslümanları kısa bir zamanda bu nimetlere sahip kılmıştır.

Hazreti Muhammed'in okulundan, çok büyük zâtlar yetişmiştir. Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali gibi âlim ve fazıl insanlar Medrese-i Muhammediye'den feyz almışlardır. Muhammedî Yol'u devam ettirmişlerdir.

Hazreti Muhammed'den önce Arap âlemi, sefil ve perişan bir halde birbirlerini boğazlama ile meşgul iken, Muhammediyetin etrafında birleştiler. Hazreti Muhammed Peygamber olmakla beraber, profesör, hukukçu, ruhani reis, imam, amir, hakim, kumandan ve devlet reisi idi. Namazları kendisi kıldırır, her gün mescitte namazdan sonra vaaz ve öğütler vererek etrafındakileri irşad eder, devlet işlerine düzen verirdi. Herkes müşküllerini ona sorardı. Halk öğrenmek sevdası ile dertlerini açar, ondan cevap alırdı. Fakirleri teselli eder, çaresizlerin imdadına koşardı. Sözleri birer "Hadis", kanunu ise "Şeriat" idi. Zekat ve fitre ile fakirleri doyururdu. Savaşlara başkumandan olarak katılırdı. Kurduğu devlet, bir cumhuriyetti. Bu suretle demokrasiyi kabul etmişti. Kendisinden sonra gelen dört halife hep seçimle devlet başına geçtiler.

Tarikatı Muhammediye'nin (Muhammedî Yol'un) esaslarını ihtiva eden hükümlerin hepsine birden "Fıkıh" adı verilmiştir. Fıkıh üç kısma bölünmüştür. Birincisi fıkıh ilmidir ki, akıl ve türetim ile bilinmesi ve inanılması istenilen gerçeklerdir. Allah'ın birliğine inanmak ve ilahi sıfatlara inanmaktır. İkincisi ise ameli fıkıhtır. İşlenmesi gereken hükümlerdir, ibadet ve muamelelerdir. Üçüncüsü ise vicdanı fıkıh olup, nefsin terbiyesidir. İlim, ahlak ve tasavvuftur.

Bu üç esas, imanın temelini teşkil eder. Bu da Cenabı Hak'kın varlığına, yani uluhiyete inanmaktır. Tarikatı Muhammediye'nin en büyük esası budur.

Tarikatı Muhammediye'nin esaslarını aynen kabul edenlere "ehli sünnet" denilmiştir. Ehli sünnetin itikatlarına da "tevhid ilmi" denilir. Hazreti Muhammed'in

vefatından sonra uluhiyet (ilâhlık) meselesi ile birtakım alimler meşgul olmuşlardır. Bunlar uluhiyeti tevhid ilmi ile değil, kelam ilmi ile halle çalışmışlardır.

Bunlar akıl ile bilinen sıfatı ispata çalıştılar. Aklın almadıklarını tevil etmişlerdir. Bunların başında Mutezile mezhebi salikleri gelmektedir. Bilhassa Abbasi halifelerinden Memun, Mutasım ve Vasik zamanında, akla dayanan Mutezile kuvvetlendi. Ehli Sünnet tehdit edildi. Nihayet Halife Mütevekkil zamanında Ehli Sünnet kuvvetini kazandı.

Abbasiler devrinde birçok şeyhler çıkarak, çeşitli mezhepler meydana koydular. Bunların içinde Tarikatı Muhammediye'nin yolundan ayrılan *Turuku Dalle'*(Sapkın Yollar) doğdu. Bunların arasında Batıniler, Kirmitiler gibi mezhepler meydana geldi. Ayrıca hilafet ve imamet meselesinden de Alevi, Şii ve Havariç mezhepleri kuruldu. Fakat bütün tarikatlar, İslamiyetin esaslarına dayanan Hazreti Muhammed'in tarikatından, büyük farklarla ayrılmadılar.

Tarikatların en kuvvetlileri, Türklerin kurdukları tarikatlar olmuştur. Araplar mezhep, Türkler de tarikatlar kurdular. Ehli Sünnet Kur'an, Tefsir, Hadis ve Fıkıh ile meşgul olduğu halde, tarikat ehli, Kelam ve Tasavvuf ile meşgul olmuştur.

Kelam; müslümanların fikir hareketlerini, din felsefesini, tarikatlerin itikat usullerini, uluhiyet ve nübüvvet, İslami itikatları ispat meselelerini inceleyen bir din ilmidir. Tasavvuf ise, uluhiyetin bir felsefesi olarak devam etmiştir. Tarikatlar daha ziyade, İslamiyet'in felsefesi olan İlmi Kelam ile Tasavvuf'a önem vermişlerdir.

İslami tarikatlarda üç tarik (yol) tercih edilmiştir. Birincisi "Tariki Enbiya ve Hükema", ikincisi "Tariki İslamiye", üçüncüsü "Tariki Selefiyye"dir.

Tariki Enbiya ve Hükema yolunu tutanlar, hakkı ve hayrı arayanlardır. İkincisi Tariki İslamiye olup, İslam âlemindeki hakikati aramak uğrunda çalışanlardır. Bu iddiada bulunanlar da beş tarikata ayrılmışlardır: Selefiyye, Mütekellime, Mutasavvıfa, Mütefelsife ve Batiniyye. Üçüncüsü ise Tariki Selefiyye'dir. Bunlar, Sahabe ve Tabiin mezhebinde bulunan tarikatlar ve hadisçilerin yolundan gidenlerdir.

Selefiyye'nin yolu, Kur'an yoludur. Bunlar Kur'anı Kerim'in iman akidelerini akıl ve nakil yolu ile ispata çalışmaktadırlar. Medreseler bu tarikat üzerinde yıllar yılı çalışmışlardır. Selefiyye tarikatı, Muhammediye yoludur. Bu Tarikatı Muhammediye'yi tutanlar, Kur'anı Kerim'e iman ve Hazreti Muhammed'in haber verdiği şeyleri tasdik etmektedirler. Bütün bu konularla ilmi kelam meşgul olmuştur.

İslam âleminde ilk ayrılığı doğuran, Marke adında biri olmuştur. Bunlara da 'Ehli Bidat' denilmiştir. Bidat, dinde sonradan uydurulan şeyler demektir. Marke, Kur'anı Kerim'i yanlış olarak anlatmıştır. Fakat Kur'anı Kerim'i inkâr etmemiştir. Bunun üzerine şu mezhepler doğmuştur: Şia, Kaderiyye, Mürcie, Cehmiyye, Cebriyye ve Müşebbehe. Bunlar Müslüman olmakla beraber, birtakım bâtıl itikatlara ve âdetlere maliktirler. Bu mezheplerin hepsi Arabistan'da doğmuş fakat çökmüşlerdir. Bunlardan siyasi mahiyet taşıyan Şia yaşamıştır. Afrika'da İbaziyye yaşayabilmiştir.

Müslüman Türkler arasında kurulan tarikatlardan Ahilik, Kızılbaşlık, Bektaşilik, Yesevilik, Nakşibendilik, Kadirilik, Rufailik, Halvetilik, Celvetilik, Bayramilik, Melamilik, Mevlevilik vesaire tarikatlar, uzun bir zaman devam etmişlerdir.

Tarikatı Muhammediye'nin esaslarından Mutezile ve Şia mezhepleri, Arap Yarımadası'ndan İran'a ve Batı Türk iline de yayıldı. Mutezile, kuvvetini Bağdat'ta buldu. Şia da İran'a yerleşti, kaldı. Türk ili ve Horasan'da Oğuz Türkleri Selçuklu İmparatorluğu'nu kurunca, ülkeye girmiş olan Ehli Bidat mezhepleri kuvvet bulamadı.

Müslüman olan Türkler, Kur'anı Kerim'i ve Hazreti Muhammed'i çok sevdiler. Binlerce din uleması meydana geldi ve İslamiyeti derinden derine tetkik ve tatbike koyuldular. İslamiyetin bütün feyizlerinden faydalanmayı bildiler. İslam âlemi içinde Türkler, en büyük âlimleri yetiştirmek şerefine nail oldular. Kur'anı Kerim tefsirinde, hadiste, kelamda, tasavvufta, diğer ilimlerde ve felsefede, dünya çapında Türk alim ve filozofları yetişti.

Onuncu asırda Müslümanlığı kabul eden Oğuz Türkleri, 1040 tarihinde Selçuklu İmparatorluğu'nu kurunca Ehli Sünnet yolunu tuttular. Tarikatı Muhammediye'den ayrılmadılar. Ehli Bidat'e ve delalete sapmış mezhep ve tarikatların hiçbirini tutmadılar. Bağdat halifelerine saygı gösterdiler. Onlara yardım ettiler. Halifelere hürmette kusur etmediler. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, Halife Kaim Bi Emrullah'ı Şiilerin elinden kurtardı.

Türklerin Bağdat'a girişi pek şanlı oldu. Halife Kaim Bi Emrullah, Tuğrul Bey'i huzuruna kabul ederek, bu Türk hakanının beline, biri doğunun, diğeri batının hakimiyetini temsil eden iki kılıç kuşattı. Tuğrul Bey, Sünniliğin savunucusu olduğunu ilan etti.

Tuğrul Bey'in yerine geçen Selçuklu Sultanı Alparslan, aynı Ehli Sünnet yolunu tutarak, Sünniliğin savunucusu ve muhafızı oldu. Nizamül Mülk, Nizamiye Medrese'lerini kurmak suretiyle Tarikatı Muhammediye'nin devam ve bekasını sağladı. Nişabur ve Bağdat nizamiye medreseleri, Türkler arasından âlimler yetiştirdiler. Arap âleminde, Türk sultanları sünniliğin muhafızı oldular. İslamiyetin şan ve şerefini ayakta tuttular. Nihayet bütün Arap âlemi, Türk hakimiyetine geçmeye mecbur oldu. Kur'anı Kerim'i, Türk uleması ve Türk kılıcı yaşattı. Türkler İslamiyeti, ilim ve ahlak yolu ile devam ettirdiler. İslamiyeti yok etmek isteyen Haçlı ordularını da, Anadolu Selçuklu sultanlarından Kılıç Arslan'ın orduları perişan etti. Türkler, Hazreti Muhammed Ümmetini her türlü tehlikeden kurtardılar.

Tarikatı Muhammediye, ümmet teşkilatına dayandı. Ümmet teşkilatı, her dinde başka şekillerde tecelli etmiştir. Katoliklerde hıristiyan ümmeti bir hükümet tarzında uzuvlanmıştır. Bu hükümetin imparatoru Papa, vezirleri Kardinaller, valileri ise Piskoposlardır. Müslümanlarda ümmet, bir hükümet şeklinde değil, bir *üniversite* suretinde teşekkül etmiştir. Bu sebepledir ki Hıristiyanlıkta dini teşkilata Kilise adı verilmiş, Müslümanlıkta ise "Medrese" denilmiştir. Müslümanlıkta ruhani reisler yani klerikal sınıf yoktur, yalnız "Müderrisler" (profesörler) vardır.

İslamiyet, akıl ve özgürlük esasına dayanmaktadır. Müderrisler, akli delillerle ikna etmeden hiçbir kimseye hakikati kabul ettirmezler. Müslümanlıkta zorlama yoktur. Akıl ile inanıp, iman etmek esastır.

Medreselerdeki ulema, bütün cemiyeti doğru yola sevk etmeye ve kurtarmaya azmetmiştir. Medresenin faaliyeti bütün ümmete dönüktür. Halbuki tarikatların şeyhleri ve velileri, kendilerini veyahut müritlerini kurtarmaya çalışırlar. Şeyh Sadi diyor ki: "Bir derviş tekkeyi terk ederek medreseye intisap etti. Ona niçin dervişliği bırakıp âlimler arasına geldiğini sordum. Dedi ki: 'Derviş kendi kilimini sudan çıkarmaya çabalar, âlim ise boğulmakta olanları kurtarmaya çalışır.' "

Bu sebepledir ki Sünnilik, bir tekke teşkilatı değil, bir medreseler birliğidir. Bütün İslam âlemi, büyük bir üniversite olarak yaşamıştır. Şeyhülislam, bu İslam üniversitesinin rektörü mahiyetinde idi. Selçuklu ve Osmanlı Padişahları da hazineleri ve orduları ile, bütün ümmetin koruyucusu ve kollayıcısı idi. Mezhep ve tarikat sahibi olan şeyhlere ve imamlara gelince, bunlar ancak doktrin sahibi âlimlerden ibarettir. Bütün bunlardan anlaşıldığına göre, *İslamiyette din, idari bir velayete değil, ilmi bir velayete dayanmaktaydı.*

1517 tarihinden itibaren Yavuz Sultan Selim Han ile hilafet Türklere geçince, Türk sultanları tebaalarının hükümdarı, bütün müslümanların da halifesi sıfatını almışlardır. Bundan böyle Sünniliğin savunucusu oldular. Bu sebeple Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme devrinde medreseler, vazifelerini hakkıyla gördüler.

Türkler, dünya tarihinde muazzam imparatorluklar kurdular. Selçuklular dahil 1000 sene varlıklarını Anadolu'da yaşatmaya muvaffak oldular. Büyük İslam medeniyetini yarattılar. Fakat modern çağlarda demokratik rejimler doğunca, ümmet teşkilatına dayanan imparatorluklar, tarihe mal oldu. Medrese de vazifesini müspet ilimlere bıraktı.

Hilafet Meselesi

Hazreti Muhammed'in ölümünden sonra, İslam âleminde hilafet ve imamet meselesinde birçok mücadeleler olmuş ve sonunda ayrılıklara sebebiyet vermiştir.

Hilafet, bir kimsenin yerine geçmek, vekili, yani halefi olmak anlamındadır. Geçen zâta da Halife denir. Halifeler, müslümanların imamı olarak başa geçip devlet idaresini ele alan kimsedir.

Hilafet, mahiyeti itibariyle iki kısma ayrılır: "Hilafeti Kâmile" (olgun ve tam halifelik), diğeri de "Hilafeti Suriyye" (şekli halifelik). Hilafeti Kâmile bütün vasıfları haiz, ümmetin rızası, seçimi ve biatiyle hasıl olan hilafettir. Hilafeti Suriyye ise, şartları haiz olmadan, halkın arzusuna rağmen, zorla elde edilen hilafettir. Hilafetten maksat, Hilafeti Kâmile'dir.

Hilafette iki esas vardır. Birincisi Hazreti Muhammed'e nisbet, diğeri de İslam ümmetine nisbettir. Hazreti Peygamber'e nisbete "Hilafeti Nübüvvet" denilir ki, hakiki hilafet budur. Devlet idaresinde ve imamette Hazreti Muhammed'e halef ve naib olmaktır. Bu da ona gark olmak ile kabildir.

İkincisi, müslüman ümmetin vekaletidir. Bu da ancak, ümmetin rızası ve seçimi ile hasıl olur. Bu şartlar olmadan hilafet sahih olmaz. Hilafeti Suriyye, görünüşte hilafet ise de, gerçekte değildir, saltanattır, padişahlıktır. Bütün Emevi ve Abbasi halifeleri böyle idi. Gerçek halifeler değil, şeklî halifelerdi. Hazreti Muhammed demiştir ki: "Benden sonra hilafet 30 senedir. Bundan sonra hilafet, ısırıcı bir saltanata dönüşecektir."

Hazreti Muhammed'in ölümü ile İslam dünyasında hilafet meselesi bir dava olarak sürdü. İslam dininin kurucusu Hazreti Muhammed, 632 tarihinde Medine'de vefat edince, eshabı telaşa düştü. Hazreti Peygamberin gömülmesi ile meşgul olunurken, hilafet meselesi de meydana çıktı.

Dört Halife Mücadelesi

Hazreti Muhammed sağlığında bir vasiyetname yazdırmayı arzu etmişti, fakat eshabı arasında şiddetli bir münakaşa çıktığından, Cenabı Peygamber bu fikrinden vazgeçmişti. Hasta yatağında iken dahi hilafet meselesinde anlaşmazlık hasıl olmuştu. Hazreti Muhammed, hilafeti Hazreti Ali'ye bırakmayı arzu ediyordu. Çünkü Ali'yi büyük bir ihtimamla yetiştirmiş, sırlarına ve işlerine mahrem kılmıştı. Fakat Hazreti Ali amcası oğlu ve damadı olduğundan, hilafete ırsi bir saltanat süsü vermekten çekiniyordu. Ayrıca Hazreti Ali, topluma önderlik edebilmek için henüz çok gençti. Bu sebeple halifenin, eshabı tarafından seçilmesini istiyordu. Fakat buna da kimse razı olmuyordu.

Hazreti Muhammed Veda Haccı'ndan döndüğü zaman irat ettiği hitabede, Hazreti Ali'nin imamete layık olduğunu işaret etmişti. Fakat Hazreti Ömer, hilafetin seçim suretiyle hallini ileri sürmüştür. Ensar ise reisleri olan Saad Bin Ubeyde'yi halife yapmak istiyorlardı. Bazıları da Haşimi ve Emevi mücadelesi açılmasından korkuyorlardı. Hazreti Muhammed bir gün: "Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır," demişti. Yine bir gün: "Beni seven Ali'yi de sever. Ali'ye düşmanlık eden bana düşmanlık etmiştir," buyurmuştu.

Hazreti Muhammed vefat edince öldüğü odaya gömüldü. Eşleri feryada başladılar. Fakat bu esnada Ensar, Sahabi, Beni Saide'de toplanmış, kendilerine bir halife seçmek için mücadele veriyorlardı. Bunu duyan Hazreti Ömer ve Ebubekir, buraya koştular. Bunun üzerine Ensar'dan biri şöyle dedi:

– Biz Resûl'ün Ensar'ıyız (yardımcılarıyız), bizler İslam'ın cenge hazır askerleriyiz, ey Muhacirler, sizler ise bizim içimize sığmış bir cemaatsiniz. Hilafet bizim hakkımızdır.

Bu son söz üzerine Hazreti Ebubekir şunları söyledi:

– Bu ümmet, evvelden taştan ve ağaçtan yapılan putlara tapardı. Cenabı Hak kendisine ibadet etmeleri için onlara Resûl gönderdi. Arap kavmine babalarının dinini terk etmek güç geldi. Cenabı Hak Muhacirleri iman ile seçkin kıldı. Onlar Hazreti Peygamber'in yara ve dertlerine ortak oldular. Onunla beraber müşriklerin eza ve cefasına sabır ve tahammül ettiler. İşte yeryüzünde ilk defa Cenabı Hak'ka tapan ve Resûlüne iman eden, onlardır. Resûlü Ekrem'in vefalı dostları ve aşireti onlardır. Bu sebeple onlara halifelik, herkesten fazla haktır. Bu hususta onlarla kimse mücadele edemez. Meğer ki zalim olalar.

Ey Ensar, sizlerin de nice hizmetleriniz ve meziyetleriniz inkâr olunmaz. Cenabı Hak sizi dinine ve Resûlüne yardım için seçti. Sizlere Resûl'ün hicretini nasip kıldı. Muhacirlerden sonra sizin Medine'nizde başka kimse yoktur. Fakat hilafet meselesinde, Arap kavmi, Kureyş'i tanır, başkasının hilafetini tanımaz. Biz emirleriz, siz vezirlersiniz. Hiç bir görüşmeden geri bırakılmazsınız.

Fakat içlerinden birisi:

– Bizden bir emir, sizden de bir emir olsun, diye cevap verdi. Hazreti Ömer: "İki emir bir araya gelemez. Peygamber hangi kabileden ise halifesi de o kabileden olmadıkça Arap kavmi kabul ve itaat etmez," dedi. Bir Cerrah: "Ey Ensar, ilk defa bu dine yardım eden sizler idiniz, sakın ilk defa da işi bozan sizler olmayınız," dedi. Mücadele başladı. Bu esnada Hazreti Ebubekir:

– Size bu iki zâtı seçtim. Birine biat ediniz... diyerek Hazreti Ömer ile Hazreti Ebu Ubeyde'yi gösterdi. İkisi birden istemediklerini bildirdiler. Hazreti Ömer:

– Hazreti Peygamberin ileri geçirdiği zâtın önüne kim geçebilir? Hazreti Muhammed hangi mecliste bulunsa sağ tarafına Ebubekir'i, sol tarafına da Ömer'i alırdı. Ebu Ubeyde hakkında da, 'Bu ümmetin eminidir,' derdi.

Ortalık birbirine karıştı, bu esnada Hazreti Ömer, Ebubekir'e hitaben:

– Resûlü Ekrem seni, dinimizin büyüğü olarak namazda kendisine halife etmişti. Seni cümlemize imam eyledi. Elini uzat, biat edeyim, diyerek Ebu Ubeyde ile birlikte Ebubekir'e biat ettiler. O zaman Hz. Ebubekir:

– Ey müslümanlar. Her kim ki Muhammed'e tapıyorsa, bilmeli ki Muhammed öldü. Her kim ki Allah'a tapıyorsa, bilmeli ki Allah bakidir, ölmez.

Biraz sonra da minbere çıkıp dedi ki:

– Ey insanlar. Ben sizin üzerinize veli ve emir oldum. Halbuki sizin en hayırlınız değilim. Eğer iyilik edersem bana yardımcı olunuz, fena olursam doğru yola sevk ediniz. Doğruluk emanettir.

Muhammed'in vekili olarak ilk halife, Hz. Ebubekir seçildi. Medineli Evs ve Hazrec kabileleri Ebubekir'e biat ettiler. Hazreti Ali, Peygamberin ölüm döşeği önünde bulunuyordu. Hazreti Ali'nin halife seçilmemesi, kısa zamanda İslamları ikiye böldü.

Hilafet meselesi bir ihtilaf konusu oldu. Ali'nin hilafetini tanıyanlar "Şia" ve "Aleviler" diye ayrıldılar. Karşı taraf da "Sünniler" grubunu teşkil ettiler. Hazreti Ali'nin halife seçilmemesinden dolayı Ali'yi sevenlerle Haşimiler, Ebubekir'e biat etmediler. Hazreti Ali hilafet meselesinde fikri sorulmadığından dolayı çok müteessir oldu. Çok geçmeden yer yer isyanlar çıktı. Bunun üzerine Hazreti Ebubekir, Ebu Ubeyde aracılığıyla şu sözleri Hazreti Ali'ye bildirdi:

– Ali'ye git, ona de ki, deniz tehlikeli, gök açık, yer ise çıplaktır. Şeytan İslam ümmeti arasına düşmanlık sokmaya çalışıyor. Sen bir köşeye çekilmiş küskün duruyorsun. Sen bu ümmetin ekmeğine katık gibisin. Bu ümmetin keskin kılıcısın. Eğilip de kesmez olma. Bu ümmetin tatlı suyusun, acıyıp da bozulma. Ya Ali, Ensar ve Muhacir benim sana biatimi isterlerse, ben sana derhal biat ederim. Eğer düşüncen başka ise sen de bana biat et, bize yardımcı ol. Yolunu şaşıranları irşat et... Artık fitne kapısı kapansın... Allahu Teâlâ bizim dediğimize şahittir.

Aynı zamanda Hazreti Ömer de şunları bildirdi: "Ali'ye de ki: Ebubekir bu ümmete zor göstererek sıçrayıp da halifeliği kapmadı. Bu ümmetin şuurunu yok edip, gözlerini bağlayıp, akıllarını bozmadı. Allah hakkı için öyledir. Ebubekir malumunuz olduğu üzere aziz, âlicenap bir zâttır. Hilafete bu meziyetleriyle nail oldu. O hilafetten çekindi, fakat hilafet ona sarıldı. Bu vazifeyi Cenabı Hak ona ihsan etti."

Bu haberleri Ebu Ubeyde, Hazreti Ali'ye bildirdi. Fakat Ali'nin onlara zaten bir kini yoktu. Ancak Hazreti Muhammed'i sevenler Ali'yi çok seviyorlar, hilafete onu layık görüyorlardı. Buna rağmen Ebubekir'i ziyarete gitmiş, devlet işlerinde yardımda bulunmuştur.

Ebubekir yer yer çıkan isyanları bastırdı. İki yıl sonra ölünce, yerine Hazreti Ömer halife seçildi. Hazreti Ebubekir öldüğü zaman hiç parası çıkmadı. Yalnız bir deve ile kaftanı vardı. Bunları da hazineye vasiyet etmişti. Onun zamanında Araplar büyük fetihlerde bulundular.

Hazreti Ömer, adaleti ile tanındı. Hazreti Ömer'den sonra da Hazreti Osman halife oldu. Bu zât Emevi kabilesinden idi. Ne kadar Emevi varsa onlara yüksek memuriyetler verdi. Bu yüzden Haşimilerle Emeviler birbirine düştüler. Nihayet Hazreti Osman, bu yüzden şehit edildi. İhtilalciler, bilhassa Mısırlılar ve Kûfeliler, Hazreti Ali'nin hilafetini istiyorlardı. Nihayet Hazreti Ali halife seçildi. Talha ile Zübeyir ve Hazreti Ayşe, Hazreti Ali idaresine isyan ettiler. Şam valisi Muaviye ise bu kargaşalıktan faydalanma yolunu tuttu. Hazreti Ali, Muaviye'yi Şam valiliğinden azletti.

Asiler Hazreti Osman'ın katillerini istiyorlardı. Hazreti Ayşe ile Cemel muharebesi yapıldı. Bu harpte Talha ile Zübeyr öldürüldü. Hazreti Ali muharebeyi kazandı. Fakat bu hadiselerden Muaviye faydalanarak Hazreti Ali ile Sıffîn harbini yaptı. Üç ay süren bu muharebede, iki taraf pek çok zayiat verdi. Amr İbnül As'ın bir

kurnazlığı, Muaviye'yi kurtardı. Muaviye'nin askerleri, mızraklarının ucuna birer Kur'an-ı Kerim taktı. Ali'nin ordusunu kitap ve sünnetin hükmüne davet ettiler. Bu hileye kapılan Ali ordusu, mütareke yaptı. İki taraf birer hakem tayinine karar verdi.

Muaviye'nin hakemi Amr İbnül As, Hazreti Ali'nin hakemi ise Ebu Mürsel Eşari idi. Bu hakemler bir kürsüye çıkarak kararlarını bildireceklerdi. İlk defa Ebu Mürsel kürsüye çıkarak: "Parmağımdaki yüzüğü nasıl çıkardımsa, Ali'yi de hilafetten öyle çıkarttım" dedi. Ondan sonra kürsüye çıkan Amr İbnül As: "Bu yüzüğü nasıl parmağıma takıyorsam, Muaviye'yi de öylece halife tayin ettim," dedi.

Tabii bu hile, ortalığı karıştırdı. Bunu Ali taraftarları kabul etmediler. Hazreti Ali'ye: "Biz her hâl ve kârda senin sadık şian, yani taraftarlarınız," dediler. "Şia" ilk defa bu zaman çıkmıştır. Bir kısım halk da: "Senin Muaviye gibi bir fitneci ile mütareke ederek hakem tayinine razı oluşun, küfürdür. İman tazelemelisin" diyerek, ordudan ayrılıp Irak'a gittiler. Bunlara da "Hariciler" denildi.

Bundan sonra Muaviye, Şam sarayında saltanata başladı. Emevi devletini kurdu. Hakem vakasından sonra Ali'ye taraftar olanlar "Alevi" adını aldılar.

Şam'da Muaviye saltanat sürerken, Hazreti Ali ızdırap içindeydi. Onu koruyanların sayısı azalmıştı. Hazreti Ali'nin Muaviye'den sonra en büyük düşmanı, Hariciler idi. Hariciler bir gizli toplantı yaparak Hazreti Ali'yi, Muaviye'yi ve Amr İbnül As'ı öldürmeye karar verdiler. İbni Mülcem adında bir Mısırlı Ali'yi, Merk adında birisi Muaviye'yi, Amr oğlu Bekir adında birisi de Amr İbnül As'ı öldürmek üzere vazife aldılar. Bu üç Harici bellerine birer zehirli kılıç takarak dağıldılar. Bunlardan Amr oğlu Bekir Mısır'a gitti. Fakat o gün Amr İbnül As camiye gitmediğinden ölümden kurtuldu. Çünkü onu zannederek başkasını öldürdü. Haricilerden Merk ise, Muaviye camiye giderken onu oyluğundan yaraladı.

Ramazan ayının yirmi yedinci günü, üç hain Ali'yi öldürmek üzere tertibat aldılar. Hazreti Ali, yanında oğlu Hasan olduğu halde sabah namazını kılmak üzere camiye yaklaştığı bir sırada, İbni Mülcem yanındaki zehirli kılıcı Hazreti Ali'nin başına vurmak suretiyle ağır bir yara açtı. Hazreti Ali'yi kanlar içinde evine götürdüler. Bu haini yakalayarak Hazreti Ali'nin huzuruna çıkardılar. Hazreti Ali:

– Ya melun. Ben sana her zaman ihsanlarda bulunmadım mı?

– Evet, iyiliklerini gördüm.

– Öyle ise bu cinayete sebep nedir?

– Ya Ali, ben bu kılıcı kırk gün biledim. Bununla seni öldürmeyi Allah'tan diledim. Sonra bu işi işledim.

Hazreti Ali hiddetlenerek:

– Hayır, o kılıç ile sen öldürüleceksin. Çünkü sen insanların en kötüsüsün, deyince, haini dışarı alıp derhal başını kestiler. Hazreti Ali, oğulları Hasan ile Hüseyin'e dönerek:

– Ey oğullarım, size vasiyet ederim. Dünyaya rağbet etmeyiniz. Benim için ağlamayınız. Doğruluktan hiçbir zaman ayrılmayınız. Allah'ın kitabı ile iş görünüz. Zalimlere düşman, mazlumlara yardımcı olunuz.

Bu anda Hazreti Ali'ye zehir iyice tesire başlamıştı. Yüzü soldu ve gözlerinin feri iyice kayboldu. Biraz sonra kelime-i şahadet getirerek bu fâni âleme gözlerini yumdu (M.S. 661).

Hazreti Ali'yi sevenler, önünde bel bağlayıp kanlı gözyaşı döktüler. Bilhassa Horasan illerindeki Müslüman Türkler, Ali için yanıp tutuştular. Hâlâ onun aşkı ile yanmaktadırlar. Bundan sonra Ali taraftarları da "Alevi" adıyla yad olundu. Zamanla Aleviler onu taparcasına sevdiler, o derece büyüttüler ki, "Cenabı Hak Ali'ye hulul etmiştir," diye onu yükselttiler. Hazreti Ali, Hazreti Muhammed'in sevgilisi idi. Hz. Peygamber, onu ilmin kapısı addetmişti. Akrabası ve damadı idi. Hazreti Ali ilimde, ahlakta ve kahramanlıkta eşsiz idi.

Hazreti İmam Ali, geceleri biri Beytülmal'ın, diğeri de kendisinin malı olan iki mum bulundururdu. Devlete ait işlerde Beytülmal'e ait olan mumu kullanır, hususi işlerinde parasıyla aldığı mumu yakardı. Bu derece devlet malını korurdu. Adil bir halife idi. Devlet malına "Malullah" ve amme hukukuna da "Hakkullah" derdi.

Hazreti Ali'nin şehadeti üzerine, hilafet makamına büyük oğlu Hazreti Hasan geçti. Derhal Hazreti Hasan Muaviye'nin üzerine yürümek üzere bir ordu hazırladı. Fakat kendi askerleri ona bir ok atarak öldürmek istediklerinden, bu harpten vazgeçtiği gibi, hilafetten de vazgeçti. Bir müddet sonra da Muaviye Hazreti Hasan'ı zehirleterek öldürttü. Bundan sonra Muaviye, oğlu Yezid'i veliaht tayin ederek, Emevi saltanat rejimini kurdu.

Böylece Hazreti Muhammed'in kurduğu cumhuriyet şekli, saltanata dönüştü. Emeviler, Hazreti Muhammed nesline düşman kesildiler. Ehli Beyt'i mahvettiler. Halayıklarını imamete geçirdiler. Kur'an-ı Kerim'e saygı göstermediler. Şam sarayında zevk ve sefaya düştüler. Bu sebeple İslam âlemi, Emevilere düşman kesildi. Gerçi Muaviye, kuvvetli bir devlet adamı idi. Arap devletini kuvvetlendirdi ve birçok fetihlerde bulundu, fakat ahlaksızlığı yüzünden İslam âlemini ikiye böldü.

Emevilerin işledikleri en büyük bir cinayet de, Hazreti Ali'nin oğlu Hazreti Hüseyin'i feci bir şekilde şehit etmeleridir. Araplar, Hazreti Hasan'dan sonra Hazreti Hüseyin'e biat ederek onu halife tanıdılar. Hazreti Hüseyin'in halife olduğunu duyan Kûfeliler, ona birçok mektuplar yazarak Kûfe'ye çağırdılar. Bu davet üzerine Hazreti Hüseyin Kûfe'ye gitmeye karar verdi. Dostları ona:

– Ey Resûlullah'ın torunu. Rica ederiz, Mekke'den dışarı çıkma. Kûfeli fesatçıların sözlerine güvenme. Onların yüzünden babanızın başına neler geldi, dedikleri zaman:

– Yezid'in zulmünden bezmiş olanlar, yüzlerce mektup gönderdiler, bunları nasıl reddedeyim?

– Ya İmam, Kûfe Yezid'in idaresindedir. Bu sebeple Kûfeliler, size yardım edemezler.

– Madem ki bu kadar ısrar ediyorsunuz, müsaade ediniz de bu gece düşüneyim... dedi. Fakat ertesi gün gitmeye karar verdi.

O gün, dostları ile vedalaştıktan sonra yola koyuldu. Birçok yerlerde konakladı. Emevi Halifesi Yezid, Hazreti Hüseyin'in Kûfe'ye hareket ettiğini haber alınca, Kûfe Valisi Abdullah Bin Ziyad'ı Hazreti Hüseyin ile mücadeleye memur etti. Hazreti Hüseyin'in kafilesi yoluna devam ederken, bir yerde durakladı ve sordu:

– Burası neresi? Yanında bulunanlardan birisi: "Kerbela..." diye cevap vermesi üzerine Hazreti Hüseyin: "Allahu Ekber, işte Kerbela toprağı..." dedi.

Buraya gelen Kûfelilerle görüştü. Onlara, arzuları üzerine geldiğini bildirdi. Kûfe Valisi, Hazreti Hüseyin'in Kerbela'ya geldiğini duyunca: "Yezid'e biat et. Yahut harbe hazır ol," diye haber gönderdi. Bu haberi alan Hazreti Hüseyin: "Ümmetiyiz dedikleri peygamberin evlatlarını mahv ve helak edenlerle cenge hazırım" dedi. Vali, adamlarından Amr İbni Saad adında birisine Rey Valiliği vaat ederek, Hazreti Hüseyin ile muharebeye gönderdi. Ona:

– Hüseyin'i zorla Yezid'e biat ettir. Şayet muhalefet ederse başını bana getir, dedikten sonra, bu adama bir kaftan ve bir de at hediye etti.

İbni Saad, maiyetinde beş bin askerle yola çıktı. Kerbela'ya yaklaşınca Hazreti Hüseyin'e, Yezid'e biat etmesini bildirdi, fakat Hazreti Hüseyin reddetti. Bunu duyan Kûfe Valisi, İbni Saad'a "Yezid'e biat edinceye kadar onu sudan mahrum et," emrini verdi. O da derhal Fırat Nehri sahillerini beş yüz askerle tutturdu.

Hazreti Hüseyin su almak üzere elli kişi gönderdi. Askerler onlara su vermediler. İbni Saad ile Hazreti Hüseyin karşılaşıp görüştüler. Bunu duyan İbni Ziyad onu tehdit etti. Bu esnada Hazreti Hüseyin'e Beni Esed kabilesinden bir kısım silahlı askerler yardıma geldiler. Fakat İbni Saad kuvvetleri bunları dağıttı. Bu defa İbni Ziyad, derhal taarruza geçmesini emretti. Muharrem'in onuncu günü, Kerbela'da kanlı bir muharebe başladı. Zaman zaman her iki taraftan karşılıklı vuruşmalar oldu. Fakat Yezid askerleri umumi bir taarruza geçtiler. Oklar çekildi, kılıçlar oynadı, Kerbela'da kanlar döküldü. Hazreti Hüseyin kuvvetleri bir türlü mağlup edilemiyordu. Bunun üzerine İbni Saad, iki bin kişi daha gönderdi. İki taraf arasında kanlı bir kavga başladı.

Zamanla Hazreti Hüseyin'in kahraman askerlerinin çoğu şehit oldular. Hazreti Hüseyin de elinde kılıcı kahramanca çarpışıyordu. Hava pek sıcaktı. Mücahitler susuzluktan halsiz kalmışlardı. Su içmek istiyorlar, fakat Fırat Nehri tamamen tutulmuş, kimse su içemiyordu. Hazreti Hüseyin de susuzluktan yanıyordu. Düşmanla çarpışa çarpışa Fırat kenarına geldi. Tam su içeceği sırada düşman askeri:

– Ey Hüseyin, düşman karargâhına hücum etti. Su içmek zamanı değildir, diye bağırınca, su içmeyip geri döndü. Bunun bir hile olduğunu anlayınca geri döndü. Suya yaklaştığı esnada, bir ok ağzına isabet etti. Bir damla su içmek nasip olmadı. Fakat susuzluktan halsiz kalmıştı. Bu hâlde iken Malik Bin Beşir adında birisi, Hazreti Hüseyin'in başına bir kılıç sallayarak yaraladı. Hazreti Hüseyin'in kanlar içinde yerde yattığını gören İbni Saad, üzerine hücum etti.

Hazreti Hüseyin:

– Ey zalim, beni şehit etmeye mi geldin? dedi. Fakat bu kötü kalpli adam kılıcını çekemedi. Bu esnada, Şemar (Şimr) adında bir hain, Hazreti Hüseyin'in göğsüne çökerek kılıcını çekti. Hazreti Hüseyin hüzünlü bir tavırla gözlerini açıp bu adama baktı.

– Ey hain... Sen kimsin?

– Ben Şemar'ım.

– Ey Şemar, benim katilim sensin. Fakat bu ay ne ayıdır, bu gün ne günüdür, bu vakit ne vakittir?

– Muharrem ayı, cuma günü, namaz vaktidir...

– Ey zalim, herkes namazda iken sen bu cinayeti işleyeceksin, bari göğsümden in de bir namaz kılayım...

* * *

İslam ve Türk tarihinden gelmiş ve geçmiş, elimize geçen tarihi belgelerle bu kadar anlatabildik.

Burada insani olarak Hakikati Muhammediye'nin gözümüzün önüne alınması lazım geliyor.

Cenabı Hak'kı, zâhir ve bâtın emirlerini, vicdan hislerimizle tutmak mecburiyeti hasıl olmuştur. Yardım Cenabı Allah'tandır. Nizam, intizam ile gayret, çalışmak ve itaat etmek, umumi olarak biz kullara düşüyor. İslam tarihinde herkesi üzen feci olaylar, bütün Müslümanların (hadisle sabit olan) kardeşliğine gölge düşürmemeli, Allah'ın emirlerini yerine getirmekten bizi alıkoymamalıdır.

SEN AHMED-İ MUHAMMED'SİN

Sultân-ı Resûl, Şah-ı mümeccedsin Efendim	(Şereflendirilmiş Şah'sın.)
Biçarelere devlet-i sermedsin Efendim	(Sürekli devletsin.)
Divân-ı İlâhide ser-âmedsin Efendim	(İlâhi divanda öndersin.)
"Le' amrük" tacı ile müeyyedsin Efendim	("Ömrün hakkı için"–15:72, Desteklenmişsin.)
Sen Ahmed-i Mahmud-u Muhammed'sin Efendim	
Hak'tan bize Sultânı müeyyedsin Efendim	(Kuvvetlendirilmiş Sultan'sın.)
Hutben okunur minberi iklimi bekâda	(Kalıcılık ikliminin minberinde.)
Hükmün tutulur mahkemei rûzi cezâda	(Ceza/Kıyamet günü mahkemesinde.)
Gülbang-ı kudümün çekilir arş-ı Hüdâ'da	(Allah Arş'ında ilahin söylenir, kudümün çalınır)
Esmâi Şerifin anılır arz u semâda	(Yer ve gökte şerefli isimlerin anılır.)
Sen Ahmed-i Mahmud-u Muhammed'sin Efendim	
Hak'tan bize Sultânı müeyyedsin Efendim	(Teyit edilmiş.)
Ol dem ki nebilerle veliler kala hayran	(Dem: An, Kıyamet zamanı.)
Nefsi için dehşetle kopa cümleden efgân	(Herkesten haykırış.)
Yeis ile kulların ola halleri perişan	(Yeis: Elem.)
Destûr-i şefaatla senindir yine meydan	(Şefaat izniyle.)
Sen Ahmed-i Mahmud-u Muhammed'sin Efendim	
Hak'tan bize Sultânı müeyyedsin Efendim	(Onaylanmış.)
Biçaredir ümmetlerin, isyanına bakma	(Çaresizdir.)
Red eli vurup hasret ile düzâha yakma	(Düzâh: Cehennem.)
Rahmet et aman âteş-i hicranına yakma	(Ayrılık ateşine.)
En başta kulun *Galib*'i pür-cürmü bırakma	(Suçları içinde.)
Sen Ahmed-i Mahmud-u Muhammed'sin Efendim	
Hak'tan bize Sultânı müeyyedsin Efendim	

Şeyh Galib

YOLLARIN AYRIMINDAKİ ZÂT

Meded, Ey Resûller Sultanı Muhammed

İlk yaratılan nur, O'nun nurudur. O zuhur etmezden evvel gündüzün geceden, baharın da kıştan farkı yoktu. İyilikler, kötülüklerle iç içe, akıl nefse yenik, ruh da bedenin esiri idi. Varlığın sırrını keşfedip, akla yüksek hedefler gösteren, düşünceye kapılar açıp insanın ebedlere namzet olduğunu evrensel bir dille haykıran, O'dur.

Bütün yeryüzü, engin denizler, sema ve yıldızlar, O'nun dört bir yana saçtığı nurlar ve gönüllerimizde mayaladığı irfan sayesinde birer mana ve değer kazandılar. O'nun varlığı didik didik edip önümüze sereceği güne kadar, denizler gulyabaniler diyarı, gökler birer bilmece ve kaos, yıldızlar yanıp sönen çocuk oyuncağı mumlardan ibaretti. O'nun aydınlık dünyasında her şey değişti, renklendi ve çok manalı, cisimleşmiş birer söz haline geldi. Şu kara ve kuru toprak, O'nun ötelerden getirip bağrına boşalttığı hayat suyu sayesinde, ebediyetin fideliği oldu. Tepeler, zümrütten urbalarıyla cennet bayırlarına döndü. Ovalar, bir bir ahiret güzelliklerine büründü. Irmaklar, kevser çağıltılarıyla akmaya başladı. Ve yeryüzü, okunan, manası ile anlaşılan bir kitap seviyesine yükseldi.

O'nun gölgesi şu fâni cihanın üzerine düştüğü andan itibarendir ki, her insanın en büyük problemi olan "yok olma" düşüncesinin öldürücü tesirleri kırıldı; hicranla yanan sinelere, dost ikliminin bağ ve bahçesinden ümit kokuları gelmeye başladı. Bütün yaslı çehrelerde tebessümler belirdi ve o güne kadar bir matemhane görünümünde olan yeryüzü, bir bayram, bir şenlik halini aldı.

Biz hepimiz, O'nun, ruhlarımıza üflediği hayat sayesinde varlığımızı idrak edip, çevremizdeki güzellikleri tanıyabildik; benliğimizdeki cevherleri değerlendirip sonsuza açık arzularımızı sezebildik. O olmasaydı, ne özümüzdeki sonsuzluk düşüncesini anlayabilir, ne de ebedler ülkesine seyahati bu kadar şirin görebilirdik. Gözlerimizden perdeyi kaldıran, O; gönüllerimizi aşk ve şevkle coşturan, O; ve bizleri hakikate seferler tertip eden sırlı gemilerin sonsuza açıldıkları aydınlık rıhtıma ulaştıran da, O'dur. O'nun rehberliğini kabul etmeyenler, katiyyen bu limana ulaşamazlar; limanda bulunsalar bile, O'nun kaptanlık yaptığı gemiye binemezler.

O, bir uzun ve sırlı yolculukta bizim bulunduğumuz sahilin kaptan ve rehberi, öbür sahilin de konuk ağırlayıcısı ve teşrifatçısıdır. Kabirden cennet kapısına kadar her yerde O'nun bayrağı dalgalanır (dalgalandırana canlar feda olsun), insanlığın başının sıkıştığı her yerde, O'nun şefaatiyle problemler çözülür.

O'nun nuru, sonsuzluk iklimine seyahatler tertip edenlere Kutup Yıldızı gibi bir fener, O'nun neşrettiği hikmet, bu uzun yolculukta hiç aldatmayan bir rehberdir. O'nun nurundan mahrum olanlar takılıp yollarda kalmış, O'nun hikmetini tanımayanlar da sapkınlıkta boğulup gitmişlerdir.

O'ndan evvel binler, yüz binler, varlığın bağrına nurlar saçıp, eşyanın mana ve hakikatini ve O'nun işaret ettiği yüce gerçeği defalarca anlatmışlardı. O, bu mevzuda gelmiş geçmiş bütün peygamberlerin sesi, soluğu oldu, yeri göğü velveleye verdi. Öncekileri ve onların hizmetlerini en gür avazlarla ilan etti. Kitaplarının asıllarını kabullenip, tahriflere parmak bastı. Yanlışları düzeltip, karanlık ve kısa geçilmiş noktalara aydınlık getirdi. Kurduğu dünya ve ahiret dengesiyle, akılsızlık ve muhakemesizliğin ayağına prangalar vurdu. Maddeyi ve maddeciliği ışıktan prizması altında değerlendirerek, her şeyi yerli yerine koydu. His, akıl, kalp ve ruh karışımından dantelalar gibi yepyeni sistemler meydana getirdi; insanlığın önüne herkesin istifade edebileceği semavi sofralar serdi. Ve bu renk ve desen içinde, vahyin büyüleyici ışıklarıyla vicdanlara en ölümsüz ilâhi besteleri sundu.

Ey yaratılışın gayesi, varlığın özü, peygamberlik hakikatinin en seçkini: İnsanlık ancak senin bayrağının dalgalandığı yerlerde emniyet ve mutluluğa erip aradığını buldu; buldu ve yok olmaktan kurtuldu. Senin kutlu adın yeryüzünde duyulmaya başladığı andan itibaren (adına canlarımız feda olsun), sultanlar kulaklarına küpe takıp kul olduklarını ilan ettiler ve kapıkullarına sultanlık yolları açıldı.

Dünya senin dünyan; bizler de senin kapı kullarınız. Dizgin neden başkasının elinde olsun; bizler neden yabancıların kulu kölesi olalım? Kalk, karanlıkta kalmışların dünyalarını aydınlat; pejmürdelerin imdadına koş; huzurunda el pençe divan durup kul olduğunu ilan edenlere tebessüm eyle; dünyaları yeniden şekillendir ve asırlardan beri devam edegelen şu kör döğüşüne hakem ol. Özünden uzaklaşıp başkalaşanların gözlerine ışık saç; yarasalara gündüzlerin erkânını öğret; nefsin kullarına hürriyete giden yolları göster; tabiata tapanları maddenin zindanından azat eyle.

Bak, bir yanda hak zayıflatılıp zulüm alkışlanıyor; diğer yanda getirdiğin ilâhi mesajlara "çöl kanunu" denilip alay ediliyor ve Hak'kın cilalı aynası olan Yüce Zât'ın hakkında (Zât'ına ruhlarımız feda olsun –utancımdan söyleyemeyeceğim) neler neler deniyor. Soyluluk ve cömertliğin, bu şom ağızları da bağışlayacaksa, boynumuzu büküp sükut etmeden başka ne gelir elimizden? Haddimiz mi, Sultan'a yol gösterelim? Ama, bizler Sen değiliz, sabrımız da sabrın olamaz. Bir gün takat ve tahammül surlarımızı zorlayan bunca saygısızlık, bunca hoyratlık karşısında, senin yumuşaklığını, senin selimliğini koruyamazsak, Allah aşkına bizleri bağışla ve edep bilmezliğimizi hoş gör.

Ey sabrın, hilmin (yumuşaklığın), silmin (selimliğin), azmin, ümidin temsilcisi: Gel, gönüllerimize bir kere daha doğ; vicdanlarımıza ümit ve barış mesajları sun. Gel, şu sarsılan gemimizin dümenine otur ve sadık tayfalarına kurtuluş sahillerini göster.

Cihanın dört bir yanında karanlık karanlık üstüne, havaların karardığı, denizlerin en hınçlı dalgalarla art arda kabardığı, karaların en vahşi ulumalarla inlediği şu günlerde, uzat elini bizlere. Uzat ki, çok bunaldık. Uzat ki, atmosferimiz aydınlansın, kuduran deryaların homurtusu dinsin ve şu birkaç asırlık ulumalar kesilsin.

Bak, senin dünyanda fitne, gemi azıya almış gidiyor; kundaklamaları kundaklamalar takip ediyor. Kalk, bu fitne ateşlerine bir su serp ve dünyanın çehresini saran tozu, dumanı temizle, her taraf çağının alnı gibi tertemiz olsun.

Güllerin minik minik tomurcuğa durduğu, kuşların gizli gizli tebessüm kesip yolunu gözlemeye koyulduğu, yolunu bekleyenlerin "bize ay doğdu" diyecekleri en şerefli saatin yaklaştığı şu dakikalarda, hasret ve hicranla yanan ruhları daha fazla bekletme, gel. Gel ki, kapıkulların coşsun ve övünsün, düşmanların da parça parça olsun, yerinsin.

Yıllar var ki, Sana, şu mütevazi sayfalarda, kırık-dökük beyanlarımızla davetiyeler çıkarıyor, hâlimizi arz edip yalvarıyor ve gönüllerimize taht kurup, bizlere "bendelerim" diyeceğin anı bekliyoruz. Hatta zaman zaman, on dört asır öteden lütfedip gönderdiğin "kardeşlerim" iltifatına itimat ederek, kapımızın önünde duyduğumuz her ayak sesine "bu O'dur" diyor ve "geldi bir ak kuş kanadıyla yürüyen" sözüyle kıyam eder gibi, kalkıp el-pençe divan duruyoruz. Bu ümit ve bu şevkle kıyamete kadar da böyle oturup kalkmaya devam edeceğiz.

Ey dost: Dil eksik, ifade eksik; aşk ve şevk eksik, yürekte heyecan eksik... Affına sığınarak bir söz edelim dedik, o hepsinden eksik. Bir şey var eksik olmayan: Kapının kulları olduğumuz ve ışığına muhtaç bulunduğumuz... Evet, işte bunu şefaatçi yaparak son bir kere daha kapının tokmağına dokunuyor ve Şeyh Galip edasıyla:

Medet ey övülmüş, yüce Şah, resûllere Sultan
Medet ey biçarelere ebedi zenginlik olan
Medet ey ilâhi divanda en başta bulunan
Medet ey "Ömrün hakkı için" fermanıyla desteklenmiş olan

deyip inliyoruz. İnanıyoruz ki böyle eşiğine baş koyup beklerken, bir gün mutlaka o ipekten kanatlarınla uçup üzerimizden geçecek ve geçerken de, Taptuk diliyle "Bunlar bizim kaçaklar mı?" deyip sahip çıkacaksın.

Kâinat Kitabının Tercümanı

Bütün varlık mükemmel bir kitap, Kur'an-ı Kerim bu kitabın mukaddes bir tercümesi, parlak bir tefsiri ve kâinat kitabının kapalı noktalarını açan sırlı, sihirli bir anahtar; Hz. Peygamber ise o muhteşem kitabın açık seçik bir tercümanı, kitap sahibinin en gözde elçisi ve yerlerde, göklerde gizli bulunan hakikatlerin anlaşılır bir lisanıdır.

Kâinat kitabını okuyan, Kur'an'la onun derinliklerini kurcalayan, sonra da varlığın özü o Zât (Aleyhisselâm)'ın aydınlık ikliminde eşya ve olayları tanımayı başaran talihliler, zerrede güneşi bulur, damlada deryaya erer ve hiçliklerin içinde dünya ve ahiretin sultanları olma mevkiine yükselirler.

Varlığın çehresindeki bu yazıları okuyamayan, Kur'an semasının yıldızları arasında yolculuk yapamayan ve özellikle, peygamberlik âleminin ay'ı, güneşi sayılan Nebiler Sultanı'nın nurlu dünyasını tanıyamayan bahtsızlar ise, beyhude yaşar, bütün bir hayat boyu hayal kovalar ve talihlerine ağlayarak yıkılıp giderler.

Şimdi, Kâinat Sahibi'nden haber veren bu üç genel delilden (yani Kâinat, Kur'an ve Son Peygamber'den), Hak'kın Zâtı'nın en parlak aynası olan Hz. Peygamber'in nurlu iklimine girerek, O'nun ışığıyla aydınlanan gözlerimizle, O'nun feyziyle aralanan kalplerimizle, bir kere daha hakikatin çehresine bakmaya çalışacağız.

Evet, bu konuda en birinci söz, o Zât'a aittir. Zira yeryüzü bir mescit, Mekke bir mihrab, Medine de bir minber farz edilecek olursa, insanlık âleminin iftihar tablosu o ışıklı varlık, bu muhteşem mescitte bütün inananlara imam, bütün insanlara açık ve anlaşılır bir hatip ve bu aydınlık cemaatin en başta gelenleri olan bütün peygamberlerin, feyiz kaynağı ve efendisi; nebiler ve velilerden meydana gelen muhteşem bir zikir halkasının saflardan saf bütün kullarının özü ve hülasası, O'na uyup arkasından gelen bütün Hak dostlarının aslı ve mayası; öyle nurani, öyle ışıklı, öyle mübarek bir varlıktır ki, hem gelip geçenler, hem de arkadan O'nu takip edenler, O'nun ilan ettiği yüce davaya parmak basar ve tasdik ederler.

Şimdi, hangi kuruntunun haddi var ki, böyle binlerce imza ile desteklenen bir davaya parmak karıştırsın.

Cin ve insin (insanın) efendisi, varlığın özü, insanlığın iftihar tablosu, peygamberlik semasının en parlak yıldızı, güneşler güneşi Hz. Muhammed (S.A.V.), Hak'kın varlığını aksettiren en parlak ayna ve hakikate giden yollarda en nurani bir işaretçidir.

Evet, O gelmiş geçmiş bütün nebiler arasında en güçlü bir ışık kaynağı, en aydın bir sima, en tok sözlü bir hatip ve sonsuzluk yolunda arkasına alıp götürdüğü kimseler için en yanılmaz bir rehberdir. Geçmiş peygamberler O'nun tohum ve kökleri, onları takip eden bütün Hak dostları da O'nun çiçek ve meyveleridirler. Bu itibarla da O, çürüme bilmeyen, sağlamlardan sağlam bir kökten gelmiş ve her biri ayrı bir dünyayı aydınlatacak, değişik çiçekler açmış ve meyveler vermiştir.

İşte, Ebu Hanife, Maliki Şafii, Ahmet b. Hanbel gibi fıkıh ve hukuk sahasındaki meyveleri... İşte, İmamı Gazali, İmamı Rabbani, Şahı Geylani, Şazeli, Muhammed Bahaüddin ve Mevlana gibi hakikat dalındaki semereleri... İşte Battani, Biruni, Cabir b. Hayyan, Farabi, İbni Sina, Fergani, Harizmi, İbni Heysem, Ali Kuşçu gibi ilmin değişik dallarındaki dev talebeleri... İşte Halid, Ukbe, Nureddin, Salahaddin, Alparslan, Fatih ve Yavuz gibi, kışla ruhuyla yetişmiş, askeri ve idari sahadaki dahi çırakları...

Evet, o bir taraftan böyle peygamberler gibi, aldanmaz ve aldatmaz pırıl pırıl bir topluluğun diliyle, diğer taraftan da kendi medresesinde yetişen insanlık semasının yıldızları bu büyük insanların lisanıyla, kâinatın en yüksek hakikati olan Allah'ın varlığını, bütün cihana avaz avaz haykırmakta ve yeri göğü velveleye vermektedir.

Şimdi hangi vehmin haddi var ki, böyle binlerce elmas çivilerle vakit semasına perçinlenmiş bulunan bu yüksek hakikate ilişebilsin? Kaldı ki, hiçbir delil olmasa bile, O Zât'ın üstün şahsiyeti Allah'ı gösteren en nurani bir aynadır. Ve "Muhammed aynasından Allah görünür daim..."

İşaret ve İşaretçilerden Sonra

Ey varlığın özü Yüce Ruh, gönüller seni tasavvur etmekle zevklerin en derinini elde eder, en erilmezine ererler. İnsanlar böyle bir mazhariyete kamçılana kamçılana götürülseler bile, elde edilmesi düşünülen şeylerin yanında çektikleri, çekecekleri hiç kalır. O'na ermeye yürekten azmetmiş o yolun delileri, gerekirse bu uğurda Kaf Dağı'na bile seyahat edebilirler.

Bilhassa, ümitlere can getiren yeni esintilerin hissedildiği, karanlıkların bir bir bozguna uğrayıp dört bir yanda şafakların sökün ettiği şu günlerde, vuslata (kavuşmaya) teşne gönüllerde bir başka aşk, bir başka heyecan dalgalanıp durmakta...

Evet, O elinde hayat iksiri taşıyan biricik hekim, bizler de, yıllar yılı onun yolunu gözleyen hastalarız (ruhlarımız O'na feda olsun). O gönüllerimize hayat üfleyip bizlere dirilme yollarını açmasaydı, bizler var olamazdık; O gözlerimizden perdeyi kaldırıp eşyanın hakikatini tanıtmasaydı, bizler hiçbir şeyi tanıyamaz, ilim ve medeniyet adına bir adım dahi atamazdık. Bugün varlık adına neye sahipsek, O'nun açtığı vadide malik olduk; hakikat adına neyi idrak edebiliyorsak, O'nun başlarımızın üstünde tutuşturduğu meşale sayesinde idrak edebildik.

Ey, başı gökler ötesi âlemlerde dolaşan Ruh; ey ümmetlerin en hayırlısını gemisinde taşıyan Nuh! Bizler, seni tanıyan ve tanımayanlarımızla hepimiz, kapının azat kabul etmez köleleriyiz; kapıkullarının yaramazlıklarına bakıp ihsanlarını kesme. Adap, erkân bilmezlerden lütfunu esirgeme. Yıllar yılı senden ayrı düşmüşlüğün derbederliğiyle yaşayan ruhları, başka kapılarda dolaştırarak perişan etme. "Allah'ın kulları, etrafımda toplanın" de ve atını çağımızın uğursuzluğuna doğru mahmuzla. Mahmuzla ki, yolunu gözleyenlerin canları dudaklarına geldi.

Senin, bir şafak gibi gönüllerde ağarman, seni tanıyanın da, tanımayanın da kurtuluşu olacaktır. Bugün seni tanımayıp sana başkaldıranların her anı, ayrı bir çılgınlık, ayrı bir hezeyan... İlimden, irfandan yoksun tanıma iddiasında bulunan bağlıların birçoğu itibariyle ya içinde yaşadığı dünyadan habersiz, veya hayal okyanuslarına yelken açmış ve rüyalarda teselli aramakta.

Ey kapkaranlık bir dönemi bir hamlede ışığa boğan aydınlıklar Sultanı; güneşlere taç giydiren muhteşem nurunun geçici olarak gizlenmesi bile, her şeyi altüst etti. Seni gerektiği gibi tanıyamamış bir kısım dostlarının ümit mumu, sönmeye yüz tuttu. Dinsizlikle gözü kararmış düşmanların şımardıkça şımarıp, bütün bütün gemi azıya aldı ve senin cennetlere denk dünyanda, baykuş sesleri duyulmaya başladı.

Ey gecesi gündüzlerden daha aydın ve gündüzü, cennet baharlarına denk Sultanlar Sultanı: Cihanlara ışık dağıtan *"Yedi beyzâ"*nı, yani ışık saçan beyaz elini bir kere de karanlıkta kalmışların dünyasına çevir ve onları karanlık çevrelerin kanlı kâbuslarından kurtar. Sen bir sultan isen, ki öylesin, şanına yaraşan budur; bir ışık kaynağı isen, ki öylesin, gel, nuruna hasret kalmış gönüllerimizi doldur...

Yıldızlara her gece ayrı bir türkü söyleten hikmetinin diline kilit vurulduğu yakuttan düşüncelerin, değer bilmezler elinde tozlanmaya terk edildiği; söz cevherinin aşırı samimiyet ve yakınlıkla değersiz bir mal haline getirildiği günden bu yana, insanlık hep abes duyup abes dinledi; fikir diye hep, hezeyanların arkasına takılıp gitti ve o gün bugün de, saksağan sesini bülbül nağmesi diye alkışlayıp durmakta... Ne olur gel, kömürü elmas yapan o semavi bakışlarınla gönüllerimize bir kere teveccüh buyur; teveccüh buyur ki, sensizlikle karanlıklara boğulan sinelerimizde yeniden şuur ve idrak kıvılcımları parlasın. Bak, bir tarafta duman duman üstüne, çevreye sis püskürten imansızlık ve nifak ocakları, diğer tarafta sevgiden mahrum sineler, af bilmeyen düşünceler, hoşgörüsüz ruhlar. Birinciler dört bir yanda yangınlar çıkarıp dinde yarıklar açıyor; ikinciler, kine kinle, nefrete nefretle karşılık verip, senin sevgi ve dünyanın esas ve kaidelerini temelden sarsıyorlar. Bütün bir hayat boyu, kan, ter besleyip büyüttüğünün gül bahçendeki çiçekleri peşi peşine poyrazların yalayıp geçtiği şu günlerde, Burak'ına (Miraç bineğine) atlayıp imdadımıza koşmazsan, ardı arkası kesilmeyen bu fırtınalarla yaprak yaprak savrulacak ve düşmanlarımıza bayram konusu olacağız. Diriltici soluklarına su kadar, hava kadar ihtiyaç duyduğumuz şu dakikalarda, sana olan hasretimizi nasıl ifade edeceğimizi ve gönüllerimizde bir şafak gibi ağaracağın günü nasıl bir heyecanla beklediğimizi dile getirememenin aczi içinde, "Yetiş, ey Resûller Sultanı" deyip inliyoruz.

Bir hamlede sinelerdeki bütün kötü duygu ve tutkuları silen, sen; bir solukta aydınlık düşüncelerinle karanlıkları yerle bir eden, yine sensin. Sen olmasaydın insanlık, ahlak ve fazileti bilemez, ihtirasların öldürücü girdaplarından kurtulamazdı. Bizler ahlak ve fazileti, senin sayende öğrendik; nefsaniliğin sisli labirentlerinden, senin eteğine sarılarak kurtulabildik.

Ey, insanlığın yıllanmış dertlerine derman olan hekimler hekimi; gel, asırlardan beri bucak bucak dolaşıp derdine derman arayanların ıstıraplarını dindir. Gel, çaresizliklerimize çare bul. Gel, Yezid'lerin, Şimr'lerin kılıçlarını kır; Hüseyin'in ahü efganını sona erdir. Gel, kendi elinle yapıp ortaya koyduğun gönül kâbesini tamir et. Ve onu, ilmin, irfanın tefekkürün kıblesi haline getir. İbrahim Peygamber Kâbe'yi inşa ederken, ayağının altına koyacağı taşı Ebu Kubeys tepesinden getirmişti. Gel, yıllar yılı yolunu gözleyen bizler, kalplerimizi senin ayaklarının altına serelim... Hayır, hayır: Sen o mübarek ayağını (ayağın başlarımıza taç olsun) kemikleşmiş günahlarına kefaret arayan Kıtmir'inin (Ashabı Kehf'in köpeğinin) mücrim başına bas ve yapacaklarını yap. Söyleyeceklerini söyle. Alacaklarını al. Bırakacaklarını bırak... Yolunun kara sevdalılarına, bağlılıklarını ifade etme fırsatını ver.

Ey, peygamberlik semasının güneşi ve nebiler ağacının meyvesi; şu senin çevrende dolaşıp sana yakınlığını hissedemeyen; senin kapının önünde kendi uzaklıklarını yaşayan; semavi sofralarınla sunduğun nimetleri göremeyip, o sofraların başında aç bi-ilaç kıvranan yol bilmez, usül bilmezlerin kusuruna bakma. Bilmeyerek sana arka çevirip başka kapı arayan görgüsüzleri (Hak'kın sana olan lütufları hürmetine) kapından kovma.

Kerem kıl, kesme sultanım, keremin, çaresizlerden
Cömerde yakışır mı, kerem kesmek dilencilerden

(M. Lütfi)

Bizler çok uzaklarda kaldığımız zamanlarda bile, uzaklığımızın gerektirdiği azarlanmayı değil; yakınlığının gereği olan ihsanlarının düşleriyle yaşadık:

El benim, etek senin, ey Rahmeten lil âlemîn
Şöhretim isyan benim, sen af ile meşhûrsun

deyip, iki büklüm olduk. Senin iltifat ve teveccühlerin sadece yakınlığına ermiş kutlulara sınırlı kalamaz. Sen bütün âlemlere rahmetsin ve rahmetin de, herkesin başvurduğu ve vuracağı bir Kevser çeşmesidir. Bizler, ellerimizde kırbalarımız, dillerimizde (Uhud şehitleri başında) kardeşliğe kabul buyurduğunu ifade eden iltifatkâr sözlerin, bir düzine garip ve kimsesizler olarak, "Biçarelere ebedi zenginliksin efendim" iniltileriyle, kapının tokmağına dokunuyor ve bizleri göz ardı etmemeni diliyoruz.

Bu uçsuz bucaksız kâinatlar, senin adına yaratıldı: Varlığın başlangıcı da sensin, sonu da sen. Kaosların bağrında beliren ilk nur, senin nurun; yokluğun sinesine gömülen ilk çekirdek de senin hakikatindir. Senin varlığının ışığıyla kâinatların çehresinin aydınlanacağı güne kadar, varlık-yokluk iç içe ve birbirinden farksızdı. Renkler seninle birbirinden ayrıldı; yolların hedefi seninle belli oldu ve senin etrafa saçtığın nurlar sayesinde, kâinat manalı bir kitap, hadiseler de hikmetle akan bir ırmak haline geldi.

Her biri devrim çapındaki muhteşemlerden muhteşem icraatınla, bizleri derin uykulardan uyardın, gözlerimizden perdeyi kaldırıp, bizlere ölümsüzlüğün yollarını gösterdin. O gün, bugün, kâh sekerek, kâh uçarak, gölgesi yere düşmeyen sultanlar sultanına gölge olmaya çalışıyor ve izinin tozunu dudu kuşu gibi koklayıp koklayıp kendimizden geçiriyoruz.

Şimdi, müsaade buyurulursa, damladan deryaya, sızıntıdan yağmur yüklü bulutlara menfezler açıp, bir kere daha güneşler güneşine doğru seyahati denemek istiyoruz.

Devlerin, dev destanlarının yanında, bir minik vızıltıyla huzura alınma arzumuzu hoş gör. Şimdiye kadar senin kapına koşanlardan hiçbiri, o muhteşem kapıya göre hediye getirdiğini iddia etmemiştir. Onlar sana doğru koşmayı, koşup kapının eşiğine başkoymayı en büyük şeref saymış ve bu mazhariyeti, hayatlarının gayesi bilmişlerdir.

Bizler de derûnu hislerle, eli boş, eteği boş, fakat sana güven ve itimadın kanatlarında şahlanmış gönüllerimizle, bir yeni yolculuğa çıkma kararındayız.

Allah aşkına doğ gönlümüze. Bizi yalnız bırakma!

CANIM KURBAN OLSUN

Canım kurban olsun senin yoluna
Adı güzel, kendi güzel Muhammed
Şefaat eyle bu kemter kuluna
Adı güzel, kendi güzel Muhammed

Mümin olanların çoktur cefası (Çilesi.)
Ahirette olur zevk ü sefası
Onsekizbin âlemin Mustafa'sı
Adı güzel, kendi güzel Muhammed

Yedi kat gökleri seyran eyleyen
Kürsi'nin üstünde cevlan eyleyen
Miraç'da ümmetini dileyen
Adı güzel, kendi güzel Muhammed

Âşık *Yunus* n'ider dünyayı sensiz
Sen Hak Peygambersin şeksiz şüphesiz (Şek: Kuşku.)
Sana uymayanlar gider imansız
Adı güzel, kendi güzel Muhammed

Yunus Emre

DOKSAN DOKUZ ESMÂÜL HÜSNA

(Maddi ve manevi herkesin istediği burada beyan edilmiştir ve hepsi Cenabı Hak'kın ismi şerifidir. Her derde devadır. Okunması ve tefekkürü sizlere aittir. Cenabı Allah yardımcınız olsun.)

Allahümme Salli Alâ Seyyidina Muhammedin ve Alâ Âli Seyyidina Muhammed, Seyyidina Cebraile ve Mikaile ve İsrafile ve Azraile ve Hameletül Arş ve Melaiketil Mukarrebîn ve Cemiyi Enbiyai ve Evliyai vel Mürselin, ve Alâ Külli Ecmain. Ya Hu, Ya Hu, Ya Mennan İlla Hu.

HuvAllahüllezi Lâ ilâhe illâ Hu:

1. Yâ Rahmanü
2. Yâ Rahimü
3. Yâ Melikü
4. Yâ Kuddûsü
5. Yâ Selâmü
6. Yâ Müminü
7. Yâ Müheyminü
8. Yâ Azizü
9. Yâ Cebbarü
10. Yâ Mütekebbirü
11. Yâ Hâlıku
12. Yâ Bâriu
13. Yâ Musavvirü
14. Yâ Gaffâru
15. Yâ Kahharu
16. Yâ Vehhâbu
17. Yâ Rezzaku
18. Yâ Fettahu
19. Yâ Alîmu
20. Yâ Kâbıdu
21. Yâ Bâsıtu
22. Yâ Hâfıdu
23. Yâ Râfiu
24. Yâ Muizzü
25. Yâ Müzillü
26. Yâ Semiu
27. Yâ Basiru
28. Yâ Hakemü
29. Yâ Adlü
30. Yâ Latifü
31. Yâ Habiru
32. Yâ Halimü
33. Yâ Azimü
34. Yâ Gafurü
35. Yâ Şekurü
36. Yâ Aliyyü
37. Yâ Kebirü
38. Yâ Hafizü
39. Yâ Mukîtu
40. Yâ Hasibü
41. Yâ Celilü
42. Yâ Kerîmü
43. Yâ Rakibü
44. Yâ Mucîbü
45. Yâ Vâsiü
46. Yâ Hakimü
47. Yâ Vedûdü
48. Yâ Mecidü
49. Yâ Bâisü
50. Yâ Şehidü
51. Yâ Hakku
52. Yâ Vekilü
53. Yâ Kaviyyü
54. Yâ Metinü
55. Yâ Veliyyü
56. Yâ Hamidü
57. Yâ Muhsi
58. Yâ Mubdiü
59. Yâ Muidü
60. Yâ Muhyi
61. Yâ Mumitü
62. Yâ Hayyu
63. Yâ Kayyumü
64. Yâ Vâcidü
65. Yâ Mâcidü
66. Yâ Vâhidü
67. Yâ Ahadü
68. Yâ Samedü
69. Yâ Kâdirü
70. Yâ Muktedirü
71. Yâ Mukaddimü
72. Yâ Muahhirü
73. Yâ Evvelü
74. Yâ Âhirü
75. Yâ Zâhirü
76. Yâ Bâtinü
77. Yâ Vâli
78. Yâ Müteâlî
79. Yâ Berrü
80. Yâ Tevvabü
81. Yâ Müntekimü
82. Yâ Afüvvü
83. Yâ Raufü
84. Yâ Malikül Mülki
85. Yâ Zül Celâli Vel İkram
86. Yâ Muksitü
87. Yâ Câmiü
88. Yâ Ganiyyü
89. Yâ Mugni
90. Yâ Mâniu
91. Yâ Darrü
92. Yâ Nafiu
93. Yâ Nûru
94. Yâ Hâdi
95. Yâ Bedî
96. Yâ Bâki
97. Yâ Vârisü
98. Yâ Reşidü
99. Yâ Sabûrü

(Aşağıda, Allah'ın isimlerinden bazıları açıklanmıştır. Bunlardan bir kısmı, 99 Esma'nın dışındadır.)

– Her şeyin mabudu olan	ALLAH
– Zıddı olmayan Bir	AHAD
– Her şeyi hakkıyla bilen	ALİM
– Sonsuz büyüklük ve yücelik sahibi olan	AZİM
– Sonsuz izzet sahibi	AZİZ
– Yarattıklarını koruyan	ASIM
– Her şeyiyle yüce olan	ÂLİ
– Kullarını çok affeden	AFÜVV
– Kullarına karşı çok merhametli olan	ATÜF
– Her şeyi çok iyi bilen	ALLÂM
– Gerçek adalet sahibi	ADİL
– Her şeyden sonra olan	AHİR
– Kullarına yol gösteren	BURHAN
– İstediğinin maddi manevi rızkını genişleten	BÂSİT
– Peygamberler gönderen, ölüleri dirilten	BAİS
– Varlığının sonu olmayan	BAKİ
– Herkesten fazla iyilik yapan	BERR
– Sevdiklerini cennet ve çeşitli mükâfatla müjdeleyen	BEŞİR
– Kâinatı en güzel bir şekilde yoktan yaratan	BEDİ
– İstediğini istediği şekilde toplayan	CAMİ
– Yücelik ve ululuk sahibi	CELİL
– Gerçek güzellik sahibi	CEMİL
– İstediğini zorla yaptıran	CEBBAR
– Her şeyi meydana getiren	CAİL
– Kullarının hiçbir amelini zayi etmeden karşılığını veren	DEYYAN
– Kullarını iyiliğe ve cennete davet eden	DAİ
– Zararlı şeyleri ve manileri defeden	DAFİ
– Hikmeti gereği elem ve zarar verici şeyleri yaratan	DÂRR
– Kullarına emniyet ve huzur veren	EMİN
– Şan, şeref ve yüceliği en büyük olan	EMCED
– İzzet ve galibiyeti mukayeseye gelmeyen	EAZZ
– Bütün mahlukatı özellikleriyle birlikte yoktan var eden	FÂTIR
– Tohum ve çekirdekleri yarıp yeşerten	FÂLİK
– Her şeyi hikmetle açan	FETTAH
– Her şeyden üstün ve yüce olan	FÂDIL
– Her işin hakiki yapıcısı olan	FÂİL
– Keder ve tasadan kurtarıp ferahlatan	FÂRİC

–	En çok bağışlayıcı	GAFFÂR
–	Bağışlaması bol olan	GUFRÂN
–	Gerçek zenginlik sahibi ve hiçbir şeye muhtaç olmayan	GÂNİ
–	Müminlerin sevgilisi olan	HABİB
–	Her şeyden haberdar olan	HABİR
–	Bütün gerçeklerden daha gerçek, ibadete en çok layık olan	HAKK
–	Sonsuz merhamet sahibi olan	HANNAN
–	Her şeyi muhafaza eden	HÂFIZ
–	Hamd ve senaya en çok layık olan, çok övülen	HÂMİD
–	Kullarının takatini aşan işlerini üzerine alan	KEFİL
–	Kullarına yeten	KÂFİ
–	Hikmet ve adaletle hükmeden	KÂDİ
–	Her şeye her şeyden daha yakın olan	KARİB
–	Bütün mahlukatı maddi ve manevi kirlerden arındıran	KUDDÜS
–	Her bakımdan eksiksiz olan	KÂMİL
–	Belaları kaldıran ve güzellikleri açığa çıkaran	KÂŞİF
–	Muhtaçların yardımına koşan	MUAVVİN
–	Her şeyi çeşit çeşit renklere bezeyen	MÜLEVVİN
–	Her şeyin plan ve programını ölçülü yapan	MUKADDİR
–	Her şeyi maddi ve manevi kirlerden temizleyen	MATAHHİR
–	Her şeyi nuruyla nurlandıran	MÜNEVVİR
–	Hayırlı işleri kolaylaştıran	MÜYESSİR
–	Kullarına cennet ve diğer mükâfatları müjdeleyen	MÜBEŞŞİR
–	Bütün kâinatı tam bir nizam içinde idare eden	MÜDEBBİR
–	Her şeyi nuruyla aydınlatan	MÜNİR
–	Kullarına gerekli her şeyi açıklayan	MÜBİN
–	Kullarına ihsan eden	MUHSİN
–	Bütün müşkülleri halleden ve hak ile bâtılın arasını ayıran	MUFASSIL
–	Her şeyi ayakta tutan	MUKİM
–	Hakiki iyilik ve ihsan sahibi	MENNÂN
–	Kendisinden yardım istenen	MÜSTEÂN
–	Bütün mahlukatı yoktan var eden	MÜKEVVİN
–	Bütün yarattıklarına dünyadaki vazifelerini öğretip telkin eden	MÜLEKKİN
–	Kulları için açıklanması gereken her şeyi beyan eden	MÜBEYYİN
–	Musibetleri hafifleten ve zorlukları kolaylaştıran, tehvin eden	MÜHEVVİN
–	Her şeyi münasip şekilde süsleyen	MÜZEYYİN
–	Dilediğini yücelten ve kullarına büyüklüğünü gösteren	MUAZZİM
–	İstediğini istediği şekilde değiştiren	MÜBEDDİL
–	İstediğini zelil kılan ve mahlukatına boyun eğdiren	MÜZELLİL

– Kitaplar ve bereketler indiren, dilediğinin rütbesini alçaltan	MÜNEZZİL
– Kâinattaki bütün işleri döndüren ve kullarını halden hale sevk eden, dönüştüren	MUHAVVİL
– Her şeyi kemale erdiren	MÜKEMMİL
– Kullarına yardım eden, nimet veren	MUİN
– Saltanatı sağlam, nüfuz ve iktidar sahibi olan	MEKİN
– Kullarının, rızasına ermek ve cemalini görmek için can attığı	MATLUB
– Gerçek ikram sahibi	MÜKRİM
– Mahlukatına lâzım olan her şeyi veren	MUTİ
– Mahlukatını nimetleri ile hoşnut kılan (razı eden)	MURZİ
– Mahlukatı her türlü tehlikeden kurtaran	MUNCİ
– Kullarının ümit beslediği	MÜRTECÂ
– Kullarının kalplerini halden hale değiştiren	MUKALLİB
– Kullarına öğüt veren	MÜZEKKİR
– Maddi ve manevi dertlere afiyet veren, bağışlayan	MUÂFİ
– Hediye verici	MÜTİY
– Dostlarına yardım eden	NÂSIR
– Kullarını itaata sevk etmek için azabı ile korkutan	NEZİR
– Kendine kulluk edenlerden hoşnut olan	RAZİ
– Bütün mahlukatını gözetleyen	RAKİB
– Rabbimiz olan	RAB
– Gerçek saltanat sahibi	SULTAN
– Bütün sesleri işiten	SEMİ
– Her şeyi sanatla yaratan	SÂNİ
– Kullarına şefaat eden – Her türlü derde deva veren	ŞÂFİ
– Ayıp ve kusur kendisine ârız olmayan	SÂLİM
– Ayıp ve kusurları örten	SÂTİR
– Kendine yapılan ibadet ve şükürlere bol mükafat veren	ŞÂKİR
– Bütün ayıpları örten	SETTÂR
– Hesabı en süratli bir şekilde gören	SERİ
– Asilerin cezalandırılmasında acele etmeyen, onların tövbe etmelerini bekleyen, cezasını geciktiren ve dilediği zaman azap eden	SABUR
– Haber verdiği her şeyde doğru söyleyici	SÂDIK
– Kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan	SAMED
– Vaadinde duran	VAFİ
– Kendisini zikir edenleri yâd eden	ZÂKİR

İLİM İLİM BİLMEKTİR

İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin ya nice okumaktır

Okumaktan mana ne kişi Hak'kı bilmektir
Çün okudun bilmezsin ha bir kuru emektir (Çün: Madem.)

Okudum, bildim deme çok taat kıldım deme
Eri hak bilmez isen abes yere yelmektir

Dört kitabın manası bellidir bir Elifte (Elif: Arapça "A" harfi.)
Sen Elif dersin hoca, manası ne demektir

Yunus Emre der hoca gerekse bin var hacca
Hepisinden iyice bir gönüle girmektir.

Yunus Emre

YAVRUM ÜMİT'E ÖĞÜTLER

Allah bu âlemi âdem için, âdemi de kendi için yarattı, âlemde ne varsa âdemin emrine verdi. Âdem, bu âlemin nihayetsiz sırlarına dalarak daima âciz ve hayrette kaldı. Allah'ın bu kudret ve azametini duyanlar şakir (şükredici) oldular. Rablerine âşık oldular. Duymayanlar da kâfir kalıp inkâr ettiler.

İşte Ümit, sen şakir bir babanın evladısın. Seni yaratan Hallak, seni kudret eliyle yaratarak, ruhlar âleminden bu icat âlemine getirdi. Sen şimdi icat âleminde, şehadet âleminde (tanık olunan âlemde) bulunuyorsun. Bu âlem yıldızlarıyla, aylarıyla, güneşleriyle, sayısız nebat ve hayvan ve insanlarıyla, dopdolu bir âlemdir.

Sen karanlık gecelerde gezerken, göğü kaplayan sayısız yıldızları, o parlayan ayı seyredersin. Onu yaratanın ne büyük bir Halik olduğunu anlarsın. Kalbinin Rabbine karşı huşû ve huzurla dolduğunu görürsün.

Şu heybetli dağlar, şu uçsuz bucaksız denizler, lâtif bulutlar, böcekler, yere serilmiş yeşillikler; senin o güzel kalbinin derinliklerinde, kim bilir ne büyük heyecanlar uyandırır.

İşte ben de bu dünyaya geleli beri, bu sonsuzluklar içinde hayran ve hayretle gezmekteyim. Bu güzellikler, bu incelikler her an kalbimde nihayetsiz heyecanlar, Rabbime aşk ve muhabbet uyandırmaktadır. Bu tatlı heyecanı kalbimin derinliklerine bırakarak kendimi ıssız, sessiz yerlere atarım. Süfli düşünüşlerden uzak olan bu ulvi (yüce) dalışlarda insana ilk gelen hatıra nedir, bilir misin? İşte seninle bu yüce düşünceye, düşüncenin doğurduğu suallere dalalım.

O güzel kalbinden fışkıran bir sual ile, "Babacığım, bu âlem nedir? Bu ay, güneş, bu yıldızlar nedir? Bu denizler, bu dağlar, bu çiçekler, bu böcekler, bu gündüz, bu gece nedir? Bu nihayetsiz oluşlar nedir? Ve ne içindir? Bunları yapan ve yaptıran kimdir?" dersen:

Bu büyük âlem, bunun içindeki çokluk, seni ve beni yaratanın nihayetsiz bir lütfudur. Ve onun varlığının ve birliğinin şahitleridir.

Bu kesrette bu vahdeti, bu çoklukta bu birliği bilip bulmak ve sevmek için birer değerdir. İnsan da bu değerlerin en mükemmeli ve en mükerremi (soylusu) olan bir yaratılıştır. İşte bu âlem, bu mükerrem âdeme bir dershanedir. İnsan ona ibretle baktığı nispette öğrenir, âlim ve arif olur. Ve dünyaya gelip gitmekteki Süphani amacı bilir ve bulur. Aksi takdirde, âdem, bu âleme tutsak kalıp, Süphani gayeye karşı cahil, kör ve sağır olarak âlemden gider.

Ümit, Rabbin seni bu âleme bunu öğrenmen için gönderdi. Pek kısa ömründe, şu yüksek dimağına bunu öğrenmen için büyük yetenekler verdi. Seni her şeyden aziz ve mükerrem kıldı. Ve lütfuyla bütün âlemi bu âdeme musahhar kılarak (onun emrine vererek), kendinin bilinmekliği yönünde ona büyük bir kabiliyet verdi. Yine lütfundan, Resûller ve Kitaplar gönderip bu gerçekleri insana bildirdi. Eğer o büyük

Hak'kın bu büyük lütufları olmasaydı, biz bu nihayetsizlikler içinde, bu sır ve hakikatleri nasıl bilir ve bulurduk?

Sen bugün bile kitaba inanmayan, yalnız akla giden nice filozofların, bu çokluk içinde bunalıp, bu sır ve hakikatleri anlamayıp eli boş kaldıklarını görürsün.

Allah, bize bütün gerçekleri bildiren Kur'an'ı gönderdi. Bu nihayetsiz sahalardaki oluşların sır ve hikmetlerini, bizim bu çokluktaki vazifemizi bize bildirdi. Ve en sevgili kulu ve resûlü Muhammed Aleyhisselâm'ı bize rehber, bizi de lütuf ve kereminden ona ümmet kıldı.

Bu suretle sen ve ben, sonsuz lütuflara gark olduk. Lakin bunu bu kadar bilmek yeterli olmayıp, hayatta kaldıkça ilim ve irfanla bu bilgiyi daima arttırmak lâzımdır.

İlim, insanları halka ve Hak'ka sevdiren ve ihya eden bir hayat suyu olduğundan, insanın bundan kana kana içmesi gerekir. Aksi takdirde, ilimsiz insanın hayvandan farkı yoktur.

İşte sana bu ilim ve hakikatleri öğretmek için bu öğütleri veriyorum. Bu nasihatler, sana bu âleme gelip gitmekteki hakikati anlatıcı birer derstir. Sen bunları bilip, onlarla amel ettikçe insan olursun, Allah indinde sevilen ve makbul olursun. Aksi takdirde nefsani hisler peşinde koşan bir zalim olursun.

İşte senin temiz kalbine insanlığı duyurucu bu ulvi hisleri, Kitabı Kerim'den alarak duyurmaya çalışacağım. Maksadım, senin bir okul olan şu çileli dünyanın neşe ve tantanasına aldanmayıp, kâmil insan olmandır. Ve bu âleme gelmekteki Sübhani amacı bilip, makbul ve mahbub (sevilen) olmandır.

1. Tevhid

Ümit,

Bütün peygamberler insanları tevhide davet eder. O halde, bunu anlamak, insanlığın ilk görevi olmalıdır. Tevhid nedir, bilir misin? Bu nihayetsiz âlemleri yaratanın birliğini bilip, yalnız O'na tapmaktır. Bütün peygamberler insanları o yola davet ettikleri halde, zaman ilerledikçe insanlar bu doğru yoldan sapıp, dalalete (sapkınlığa) düşmüşlerdir. Bunlar, hep tevhid ilmini bilmemekten doğan sapkınlıklardır. Bağlı oldukları nebilerin yolunu harfiyyen gütmemekten çıkan acı neticelerdir.

İnsan kendi kendine kalınca, daima böyle yapar. Kendi aklına göre bir düşünce sahası açar. Rüya ve hülya âlemine dalar. Şeytan da bu âlemi kendisine hoş gösterir. Kendisi dalaletin derinliklerine dalar gider de, akıllıyım, doğruyum zanneder. Ve kendisinin sapmış olduğunu fark edemez. Bütün tarih, açık ve acı olarak bunu göstermektedir.

Zaman oldu ki beşer; kendi eliyle yaptı ve yaptığı şeye de Yaratan diye taptı. Ve bazen hayalleriyle şekiller uydurarak, onlara da Halik diye taptı.

Zaman oldu ki bu insanlık, sevdiklerinin resimlerini ve heykellerini yaparak, "bunlar bize şefaat ve bizi himaye eder" diye, bunlara taptı.

Zaman geldi ki beşer, "Allah bu âleme tasarruf eden yıldızları yarattı. Bunların değişmesiyle bu âlem değişir. Biz bunlara ibadet edelim de, onlar da Allah'a ibadet etsinler" diye, yıldızlara taptı.

İşte, bunlara benzer daha nice mezhep türedi. İnsanlık kendi akıl ve hayal sahasına girip, bu kadar alçaldı. Hakikatten uzaklaştı, bunlara secde edip kurban kesti. Bunlar namına yemin etti. Ve bunları yaparken de, kendi aklının doğruluğuna kendini inandırdı.

Cenabı Hak bundan dolayı, Bakara suresinin 165. ayetinde bunlardan bahisle şöyle buyurmuştur:

"İnsanlardan bir kısmı, putlara ibadetle Cenabı Hak'ka ortak koştular. Ve Allah'a yaptıkları muhabbet ve yüceltme gibi, putlara öyle muhabbet edip yücelttiler. Halbuki Allah'a iman edenlerin Allah'a muhabbetleri, müşriklerin muhabbetlerinden çok devamlı ve sebatlıdır. Allah'a şirk koşanlar, nefslerine zulmedenler, kıyamet günü azap görecekleri vakit bütün kuvvet ve kudretin Allah'a mahsus olduğunu ve Allah'ın azabının şiddetli olduğunu bilselerdi, elbette Allah'a ortak koşmazlardı."

İşte bunlar, kıyamet gününde en şiddetli azaba hak kazanmış kişilerdir.

Tarih sayfalarında birtakım insanlar görürsün ki, onlar da Allah'ı toptan inkâr ederler. Ve ebedi hüsrana dalıp giderler. İşte yavrum, zaman uzadıkça sapkınlıkta kalan insanları hakikat tarafına çevirmek için Allah, lütuf ve kereminden resûller gönderdi. Bütün resûller, insanları tevhide davet etmişlerdir. Hak'kın birliğini ve mabudun (yani tapılacak olanın) birliğini, bu insanlara beyan ettiler. Nitekim Cenabı Hak bu hususu, İbrahim suresinin 10. ayeti kerimesinde şöyle bildirmiştir:

"Resûlleri, onlara hitaben: 'Biz sizi tevhide davet ediyoruz. Yerlerin ve göklerin yaratıcısı olan Allah'ın birliğinden şüphe olur mu?' dediler."

Bir başka ayeti kerimesinde, Cenabı Hak, akıl sahipleri için: "İbadete layık olan Allah'ınız, birdir. Ondan başka ibadete layık mabut yoktur. O, Rahman ve Rahim'dir" buyurmaktadır.

İşte Ümit, bunları bildiysen, bütün enbiyanın davet ettiği tevhidi anlamış olursun. Bir insan *"Lâ ilâhe illallah"* demekle, ibadete layık olmayan bütün ilâhları, mabutları bir tarafa atar. *"Lâ ilâhe illallah"* kelimesiyle, ibadete layık ortaksız ve benzeri olmayan, Bir Allah'ı tasdik ile, halis ve muhlis müslüman olup tevhid ehli olur. Hak'kın birliğini kabul edip de, mabudun birliğini kabul etmeyen, birçok şeye ibadet eden, tevhid ehli olmayıp müşrik (ortak koşan) olur. *"Lâ ilâhe illallah"* dese de, tevhidi dilde kalır, hali o olmaz... Ve şirkten kurtulamaz.

Tevhid, Allah'a itikat ve ibadet meselesidir. İtikat meselesi, İhlas suresinde beyan edilmiştir. Müşrikler Resûlullah'a gelip, "Senin ilâhın altından mı, gümüşten mi, nasıldır, kaçtır? Bize tarif et," dediklerinde, Cenabı Hak bu İhlas suresini gönderir. Ve Resûlüne hitaben: "Habibim, de ki: Allah birdir. Her şey ona muhtaçtır. Doğmadı ve doğurmadı. Onun eşi benzeri yoktur" der.

Bu sure, Allah'ı anlamakta sapkınlığa düşen insanlara hatalarını anlatan bir sure olmakla Kur'an'ın özünü, dinin esasını bildirmektedir. Ve bütün peygamberlerin davet ettiği Tevhid akidesini de bütün yönleriyle beyan ettiğinden, bu sureye Tevhid Suresi veya esas sure denmiştir. Bu sure hıristiyanların, müşriklerin birçok mabutlarını reddeder ve Hak'kın yaratığa benzetilemeyeceğini açıkça beyan eder. Böylelikle İhlas Suresi, tevhidin ilmini (teorisini, kuramını) beyan eden bir suredir. Öte yandan, ancak bir mabuda ibadetten bahsetmekle, ameli (uygulamalı, pratik) Tevhidi bildirir. Demek ki İhlas Suresi, ilmi (teorik) ve ameli (pratik) bir Tevhid bütünüdür.

Şu halde Tevhid, yaratının bir olduğunu, her şeyin ona muhtaç olduğunu, doğmadığını ve doğurmadığını, eşi ve benzeri olmadığını beyan etmekten ibaret değildir. Bir de ameli Tevhid'i nazara alarak, ancak ibadete layık bir ilâh olduğunu söylemek ve bilmek lâzımdır. Tevhid, İmandan sonra amelin esasıdır. İbadet olmadıkça, tevhid tamam olmuş olmaz.

İhlası Şerif'teki "Ahad" kelimesi, bize çok manalar ifade eder. Ancak Allah'a has olan niteliklerdendir. Yani İhlas Suresi, Allah'ın birliğine has bir birliğini beyan eder. Bu birlik, hiçbir mahlukun birliğine benzemez. Bu halde biz "Allahu Ahad", yani "Allah birdir" demekle, "zâtında, sıfatlarında, fiillerinde birdir" demiş oluyoruz.

"Zâtında birdir" şu demektir: Allah, yaratıklarda olduğu gibi birçok şeylerden veya başka bir şeyden bir parça değildir. Bu birlik, mahluktakine benzemeyen ve kendisine has olan bir birliktir.

"Allah sıfatında birdir" demek, eşi benzeri yoktur demektir. Yani Allah yarattığı mahluktan hiçbirisine benzemez ve hiçbir mahluk da Hak'ka benzetilemez.

"Allah ef'alinde (fiillerinde) birdir" demek, yaptığı işlerde ortağı yoktur demektir. Çünkü ortaklık, âcizlere mahsustur. Allah ise her şeye kadirdir.

İşte "Allah birdir" deyince, Allah'ın zâtında, sıfatında, ef'alinde birliğini hatırlamak ve ona kulluk ederken de, birliğini bilmek lâzımdır. Aksi halde bundan evvelki insanların daldıkları sapıklığa dalar, ebedi hüsrana yuvarlanırsın. Onun için, Resûlullah, "*Lâ ilâhe illallah* deyiniz ki, kurtuluşa eresiniz" demiştir. Onun için İslamın birinci şartı da *Lâ ilâhe illallah* oldu. Onun için bu kelimeye, Kelimeyi Tevhid, Kelimeyi İhlas denildi. Onun için de sana birinci sohbeti teşkil etti.

Bunları daha iyi anlamak için de, Tevhid Kitabını, din rehberini iyi okumak sana farz oldu. Zira iyi bilmek, yolda iyi yürümek için şarttır.

2. Ahlak

Ümit,

Ahlak; insanlığın erişeceği bir hedef, bir gayedir. Bu gayeye vasıl olamayanlar için, insaniyeti ve İslamiyet'i anlamak yoktur.

İnsan, güzel huylu olduğu ölçüde İslamiyet'i ve dolayısıyla insaniyeti duyabilir.

Allah ve resûllerine iman eden bir kalbin yapacağı ilk iş, ahlakını düzeltmekten ibarettir.

Bir insanın ahlakı kötü ise, dünyalar dolusu ilim ve ibadeti olsa da faydası yoktur. Allah ve Resûlünün indinde daima reddolunmuştur. Kur'an-ı Kerim bize baştan başa ahlaktan bahseder. Resûlullah da "İslam, güzel ahlaktır" buyurmuştur. Şüphe yok ki bir kul, ibadeti az olsa bile, güzel ahlak sayesinde cennet derecelerinin en büyüklerine ve menzillerinin en yükseğine nail olur. Kötü ahlak sebebiyle de, abidler (kullar) zümresinden iken, cehennemin en aşağı derekelerini boylar. Resûlullah, "İçinizde, en çok sevdiklerim ve kıyamet gününde bana en yakın olanlarınız, ahlakı en güzel olanlarınızdır. Ben ahlakı tamamlamak için gönderildim," buyuruyor.

Bu sözleri biraz düşünürsen, ahlakın İslamiyet'te temel olduğunu anlarsın. Temelsiz bina olmadığı gibi, ahlaksız İslamiyet de olmaz.

Namaz kılıp, oruç tutup da ahlaksızlık yapan bir adam, İslamiyet'i anlayamamış demektir.

İşte İslamiyet, ahlak ilkeleri üzerine dayalı bir dindir.

1. Bu düsturlardan biri, belki birincisi, *vazifeni Allah'ın rızasını bulmak için* yapmandır. Bu düstur, her şeyin üstünde, seni arştan arşa yükselten ve kemalata (olgunluğa) ulaştıracak bir ilkedir.

Sakın hayatta gayen, dünya saadetine veya ahiret derecelerine kavuşmak veya cehennem korkusu olmasın. Ancak Allah'ın rızasını bulmak kastıyla hareket et. Böyle yaparsan, İslamiyet'in sana anlatmak istediği en büyük düsturunu tutmuş ve kemalatın en yükseğine erişmiş olursun. Zira Allah'ın rızasını bulmak, insan için en son merhaledir. Bu kazanç, her şeyin üstünde bir kazançtır.

Allah'ın rızası, her şeyden büyüktür. *"Fevzül azim,"* yani Kur'an'da sözü edilen büyük kurtuluş da (Maide 119) işte odur.

Demek ki, insanın bu saadete bu dünyada erişmesi lâzımdır. Zira bu dünya, bir eğitim dünyasıdır. Bu yolda gidenler, büyük saadeti buldu demektir.

"Acaba insan Allah'ın rızasını nasıl bulur ve Rabbinin kendisinden razı olduğunu bilir mi?" diyeceksin. Bunu senin gibi bir talebe de, hocasına: "Ya üstad, Allah'ın kulundan razı olduğunu kul bilir mi?" diye sormuştu. Hocası:

– Allah'ın rızası gizlidir. Kul, Hak'kın kendisinden razı olduğunu bilmez, deyince talebe, kulun, Hak'kın razılığını bildiğini iddia etti.

Üstadı nasıl bildiğini sorunca, talebesi,

– Kul, Hak'kından razı ise Hak'kı da kulundan razıdır deyip; "Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön" (Fecr 28) ayeti kerimesini okudu, üstadı da talebeyi tebrik ve tasdik etti.

İşte Ümit, kul, Hak'kından gelen her şeye razı olursa, Allah da o kulundan razı olur.

Resûlullah da bu gibi kimselere dua ederek;

"Allah rahmet etsin o kimselere ki, nefsini bildi, dilini korudu, Allah'ın nimetlerine şükür edip, ilâhi kazaya (Allah'ın takdirine) razı oldu," buyurdu. İşte böylece, kazaya razı olan büyük oldu. Bundandır ki, Beyazıd-ı Bestami'ye "Hak'tan razı kimdir?" dediler. Beyazıd;

– Cenabı Hak cehennemi sağında kılsa, soluna dönmeyen kimsedir, demiştir. Rabia Adeviye de:

– Kul Rabbinden ne zaman razı olur? dediklerinde;

– Nimet sırasında mutlu olduğu gibi musibet zamanında da razı olarak aynı hâli devam ettirince, demiştir.

İşte bu şekilde, Kul Hak'kından razı olursa, Hak da ondan razı olur.

Düsturu rıza olanın, ameli de salih olur. Yalnız bu fikri taşıyan, bu suretle amel edenler, Allah'ın velileridir. Onlar, Rab'lerinin rızasını bulup, "büyük kurtuluş"a erişmişlerdir.

2. Ümit, senin kemalata (olgunluğa) erişmen için takip edeceğin ilkelerinden birisi de *niyetin*dir. Niyetin yüksek ise, yüksek bir insansın. O halde, *insan niyetinden ibarettir*. Niyetin Allah ise, Allah ehlindensin. Bu nedenle, ehlullahın pak olan ibadeti az olsa da, Allah indinde makbuldür. Derecesi de her derecenin üstündedir. Bundandır ki, Resûlullah, Yemen'e gitmekte olan Muaz bin Cebel Hazretlerine: "Ya Muaz, dinini halis kıl. Az da olsa sana yetişir, kifayet eder" buyurmuşlardır.

Ümit, Resûlullah'ın bu büyük kelamı, senin ruhunda ne büyük intibalar uyandırdı. Sen o tefsiri çoğalt. Görürsün ki, halis amelin, madenler içinde saf altına benzer. Çok amele bedel olur. O halde, senin amelin, niyetinden ibarettir. Bundan dolayı Resûlullah:

"Niyetin ne ise, eline geçecek de odur. Bir kimsenin hicret ederken niyeti, Allah ve Resûlullah'a değil de, eline geçecek bir dünyalık veya nikâh edeceği bir kadına yönelik ise, hicreti de hicret sebebi olan şeye varır," buyurmuşlardır.

İşte sen amelini ihlas üzerine yap ve sonra Resûlullah'ın: "Ey insanlar, amellerinizi Allah için, halisane yapınız. Çünkü Allah kendisi için halisane yapılan amellerden başkasını kabul etmez," hadisini unutma. Niyetin halis olup o işi yapmaya kadir olmasan da Rabbin sana onu yapmışçasına sevap ihsan eder. Bundandır ki Resûlullah: "Müminin niyeti, amelinden hayırlıdır" buyurmuştur.

İşte bu yüzden amelin az olsa da, niyetini yükselt ve ulvileştirir. Seni yükseltir de yine Allah seni o niyetin ile sevaplandırır. Nitekim sana anlatacağım şu yüce manzara, hakikati ne güzel anlatır:

Resûlullah'ın bazı ashabı, meşhur Tebük muharebesine bazı mazeretler dolayısıyla iştirak edememişlerdi. Resûlullah bunlar hakkında:

– Medine'de bir cemaat kaldı ki, onlar bizimle yol yürüyemediler, küfür ehlini kızdıracak bir yere de gitmediler. Lakin biz ne gibi sıkıntıya uğradıysak, onlar da o hususta bize ortak oldular, bizim gibi sevap kazandılar, buyurdu. Ashab,

– Ya Resûlullah, bu nasıl olur? deyince, Resûlullah da;

– Onların niyetlerini nazara alarak, onları kader hapsetti. Fakat güzel niyetlerinde bize katıldılar, buyurdu.

Ümit, bu ulvi tablo sende kim bilir ne güzel hisler uyandırır. İşte kâmil müminin ameliyle yetişemediği yere niyetiyle yetişmesi, ahlakın en büyük esasını teşkil eder. Bu ancak, iyi bir müslümanın kalbinde yaşatacağı niyetlerinin meyvesidir.

3. Ahlakın üçüncü bir düsturu da, kendin için arzu ettiğini başkaları için de arzu etmen, kendin için arzu etmediğin şeyi başkaları için de arzu etmemendir. Bu düşünüş ve amel, seni ahlakın yükseklerine çıkarmaya kâfidir.

İnsan toplum hayatında yaşadıkça saflığını kaybeder, fena fikirler kendisini istila eder. İnsan bu fenâ fikirleri kalbine koydukça, ahlakı bozulur. Allah indinde reddolunup, cehennemlik olur. İnsanı alçaltan ahlakın anası yedi olup, insan bunlardan kurtulduğu ölçüde ahlaklı olur.

1. Birincisi Allah'ın emrini bilip tatbik etmemek, *kendi akıl ve hevesine dalmak*'tır ki, şeytan amelini daima iyi göstererek insanı helake sürükler. Bir insan iki dünya saadetini bulmak için hevayı hevesi bırakıp, aydınlık bir düsturla hareket etmelidir.

2. Fenâ ahlakın ikincisi, *öfke*'dir. Sinesinde öfke yaşadıkça, insan rahat olamaz. Er geç bir bomba tesiriyle her şeyi yıkar. Bundan dolayıdır ki, "öfkesini yenen, nefsini yener" demişlerdir.

Resûlullah da:

"Asıl pehlivanlık başkalarının sırtını yere getirmek değil, öfkeli zamanında nefsini zaptederek yenmektir," buyurmuşlardır.

Bazı evliya da "Öfkenin başı çılgınlık, sonu pişmanlıktır," demişlerdir.

Öfkeyi sükunetle tedavi edip, rahatta kal. İnsan bu dünyada kaldıkça, insanı gazaplandırıcı şeylerden imtihan olur. Erlerden olup, bu imtihanda mağlup olmayasın. Her şey bir öfkeyle mahvolup gider. O zaman da yumuşaklığını (hilmini) koruyabilirsen, kendini selamete kavuşmuşlardan sayabilirsin.

Yumuşak huy (hilim), cennet ehlinin âdetlerinden olup, insanı saadete ulaştırır. Hilmiyyet, insanda öfke görünmeye başladığında nefsini zaptetmektir ki, Allah böyle halimleri (hilim sahiplerini) çok sever.

İnsan bu zamanda dilini tutarsa, en büyük insandır. Buna evliyalar dil orucu derler. Onlar fena söz söylememeye ahdetmişlerdir. Resûlullah da:

"Yemek ve içmekten kesilmek oruç değildir. Oruç, ancak kötü sözlerden, fena şeylerden uzaklaşmaktır. Şayet birisi sana fena bir sözle saldıracak olursa, sen de fenalıkla karşılık verme. Derhal kendi kendini ihtar et. Ben oruçluyum, ben oruçluyum, de" buyurmuşlardır.

Ümit, bu sözleri baba nasihati olarak tutarsan, dünya ve ahirette mesut kalırsın. Görüyorsun ki Resûlullah, ümmetini ne kadar düşünmüş ve bizim fenalıklardan kurtulmamızı ne kadar arzu etmişlerdir. Bunları öğrenmek, amel etmek, her hususta rehber olmak, Resûlullah Efendimizi memnun eden ahlaklardandır.

3. İnsanları felakete götüren ahlaklardan birisi de *şehvet*'tir.

Denilebilir ki şehvet, insanları her türlü fenalığa sürükleyici bir cismani heyecandır. Bu meşru olmadıkça, saadete erilemez.

Tarihin her sahifesinde şehvete kurban olmuş nice insanlar görülür ki, bunlar gayrı meşru ilişkilerden doğar. Hayatında temiz yaşamak isteyen her insan, bütün bu olaylara ibret nazarıyla bakıp, muhakkak meşru tarafa meyletmelidir. Aksi takdirde her insanın ebedi hüsrana dalıp gitmesi mukadderdir, kaçınılmazdır. Bunun devası, aile yuvası kurmak, dini bağlarla birbirine bağlanmaktır.

4. Kötü ahlakların birisi de; *hırs*'tır. Başkalarının malında gözü kalmak, onun saadetini arzu etmemek, en kötü bir ahlaktır.

Bu ahlak insanda yaşadıkça, insan adeta yırtıcı bir hayvan olur. Görüyorsun ki, bu âdet insanı az bir zamanda hayvanlaştırır. Bunun devasını koşmak senin için en büyük bir vazife olmalıdır.

5. Fena huyların birisi de *cimrilik*'tir. Cimri, mal toplamaya hırslıdır; kimseye vermeyi istemez. Cimri ile güzel huylu, gece ile gündüzün bir arada birleşmediği gibi birleşemez. Cimri olan, muhakkak kötü huyludur. Hem Hak'kın, hem halkın indinde nefret kazanır. Bunu âdet edinen, muhakkak kötü insandır.

Ümit, bundan daima uzak olmanı ve dost uğruna canını vermeni nasihat ederim. Buna karşılık cömertlikte de denizler gibi olmanı tavsiye ederim. Lâkin muhtaç olana vermek, Nahl:90 nazmı celilince ilk adımda yakınlarına ihsan etmek, israf etmemek gerekir.

6. Fena ahlakların birisi de, *ucub*, yani *kendini beğenmek*'tir. Herkesi hakir, âciz, ahmak görerek kendini kadir ve akıllı görüp beğenmek; malını seven, evladına tutkun olan kimseyi beğenmemektir ki, ahlakların en fenasından sayılır.

Bu hâl, insanın âleme yüzeysel bir nazarla, basit bir görüşle bakmasından ileri gelir.

7. Ahmed, bir de *kibir* vardır ki, fena ahlakların en büyüğüdür. Cimriliğin ötesinde, kendindeki kuvvet ve kudrete, mal ve varlığa mağrur olmaktır.

Kibir, insanları soğutan fena bir haslettir. Her kibir eden kimse kınanmıştır. Cehennem ehlidir. Bundandır ki, Resûlullah:

"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan, cennete dahil olamaz" buyurmuşlardır.

İşte bu yedi kötü ahlak, insandan giderse, derhal güzel ahlaklar bunun yerine kaim olur; insan işte o zaman, *İnsan-ı Kâmil* olur.

Heva yerine, Allah'ın emirlerine uymak;
Öfke yerine, yumuşaklık;
Şehvet yerine, aşk ve muhabbet;
Hırs yerine, imrenme;
Cimrilik yerine, cömertlik;
Ucub yerine, nefsini kınama;
Kibir yerine, tevazu
egemen olur.

İnsan nefsi, bu çirkin huylarından kurtularak güzel huylarla huylanırsa, kâmillerden olup ebedi mutluluğu bulur.

İnsan işte o zaman insan olup, İslamiyet'i anlar. Rıza alâmeti olan tebessüm, yüzünde dalgalanır. Zira kazaya rıza alâmeti olan tebessüm, imandan sonra, bir ikinci ilâhi armağandır. Nitekim, Resûlullah: "Güleryüzlülük, imandan sonra Allahu Teâlâ'nın bir ilâhi armağanıdır" buyurmuşlardır.

İnsan Yaratan'ına muhabbetinden dolayı mahlukuna muhabbet edip, her şeyi hoş görür, herkese ikram ve selam eder. Velhasıl cümle güzel ahlakların kaynağı olur, güller kadar güzel ve sevimli olur.

İşte bu güzel insanlar, pek ender olup, milyonlarca insan içinde ancak bir veya birkaç tane olabilir. Gönül ister ki, bu seçkin zâtlardan birisi de sen olasın.

Ümit, şu beş ahlakla devam etmen de senin nimetini tamamlayan, seni kemalata ulaştıran araçlardandır.

1. Şefkatte güneş gibi ol,
2. Ayıp örtmekte gece gibi ol,
3. Hayat bahşetmekte su gibi ol,
4. Tevazuda toprak gibi ol,
5. Hilimde ölü gibi ol.

Yaradılmışa Yaratan'dan ötürü güneş gibi merhamet etmek, karanlıkların kusurları örttüğü gibi ayıpları örtmek, sular gibi geçtiği yerlere hayat bahşetmek, her hâl ve kârda toprak gibi mütevazı olmak, öfkenin şiddetli zamanında ölü gibi halim (tepkisiz) durmak, ahlakın en yüksek vasıflarındandır.

İşte bu kuralları bilmek, gereğince amel etmek, insanlığın vasıl olacağı en yüksek mertebededir. İnsan İslamiyeti ve insanlığı bu kurallara sahip çıktığı ölçüde anlayabilir.

3. İlim

Ümit, ilim hakikati anlatan, insanlara insanlığı tattıran bir hidayet ışığıdır. İnsan ancak bununla cehalet karanlıklarını yırtar, hakikatlere erişebilir. Aksi takdirde bu âleme kör gibi gelir, gider. İlim bu körlüğü açan, bu âleme gelip gitmekteki sır ve hakikatleri öğreten bir nurdur. Bunun önemi nedeniyledir ki Cenabı Hak, Habibi olan Peygamberimize indirdiği ilk Kur'an ayetinde şöyle buyurmuştur:

"Oku, bütün eşyayı yaratan Rabbinin ismiyle oku" (Alâk:1). İşte Ümit, okumak, öğrenmek, İslamiyet'in bize telkin ettiği ilk sözdür.

İslamiyet, cehaleti kabul etmez. Beşikten mezara kadar okumak, öğrenmek lâzımdır. Okumayı bırakan, dalalete sapar. Her türlü hayvani hisler kendini sarar. Onun için okumak, daima okumak lâzımdır.

Bedenin gıdası, yemek içmektir. Aklın gıdası ise, ilim ve hikmettir. İlimsiz aklın kıymeti yoktur. Bil ki ilimsiz akıl, insanı şerre alet eder. İnsanlık için tehlikeli şahıslar doğurur.

İlim, aklı bileyen, hayrı ve şerri (iyiliği ve kötülüğü) gösteren bir nurdur. Her türlü dünya ve ahiret olgunluğuna ilimle varılır. Bunun içindir ki Cenabı Hak Kur'an'da:

"Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer:9) buyurmuştur.

Ümit, bu ayeti kerimeyi tefekkür etmek sana hakikati anlatmak için kâfidir. Gece ile gündüzün bir olmadığı gibi, bilenle bilmeyen de bir olmaz.

İlim, her şeyin üstünde bir nimettir. Bu nimet kalktığı zaman her şey helake (yok oluşa) gider. Onun için Resûlullah'ımız,

"İlim öğreniniz. Çünkü onu elde eden, hakkı batıldan (doğruyu yanlıştan) ayırabilir. İlim, cennet yolunu aydınlatır. İlim insana çöllerde yoldaş, yalnızlıkta arkadaş, kimsesizlikte candan dost olur," buyurmuştur.

Bu büyük sözleri düşünürsek, ilmin, kadri ve kıymetini anlayıp ona hevesli olmalısın. Bunun için Resûlullah bir hadiste,

"Yarabbi, beni ilim ile zengin et ve hilim ile süsle. Takva ile mükerrem ve afiyetle mücehhez kıl." buyurmuşlardır. Bu bizim için bir derstir. Hz. Lokman oğluna:

"Yavrum, alimlerle oturanların sözlerini dinle. Cenabı Hak, yeryüzünü yağmurla ihya ettiği gibi ölü kalpleri de ilimle canlandırır" buyurmuştur. Resûlullah'ımız da:

"Allah ilminden bir kelime dinlenmesi, bir sene ibadetten hayırlıdır. İlim talep etmek her mümine farzdır. Ya alim ol, ya öğrenci ol veya ilme muhabbet et. Dördüncü bir şey olmayasın ki, helak olursun."

"Allah için ilim talep edenlerin rızıklarını Cenabı Hak, beklenmeyen yerlerden verir. İlim yolunu tutan her mümine Cenabı Hak, cennet yolunu açar. Beşikten mezara kadar ilim talep ediniz. İlim Çin'de de olsa talep ediniz" buyurmuşlardır.

Ümit, görüyorsun ki, Resûlullah ümmetini daima ilme davet etmiş ve ilmi övmüştür. İlim rütbesi, bütün rütbelerinin en âlâsıdır. Sen daima bu üstün rütbeye talip ol, kendini daima ilimle ihya et. Böyle yapmazsan muhakkak helak olursun. Resûlullah'ımızın, "İlme hayat verenler hiçbir zaman ölmezler" kelamını düşün. Bütün bunları birçok defa oku, düşün ve sakın ilimden gafil olma. Onu nerede bulursan al. Zira Resûlullah:

"Hikmet müminin yitiğidir, onu nerede bulursa alır" buyurmuştur. Sen onu kâfirin lisanında da bulursan al. İlmi tahsil için zahmetlere katlan ve yorulmadan çalış. Zira, bu mukaddes makama çıkmak için ter dökmek, uykusuz kalmak, can vermek de vardır. Hiçbir şey seni yolundan alıkoymasın. Tek sen bir kelime ilim öğren. İşte bu seni ihya eder. İşte bu seni Allah'a dost eder. Lâkin bu ilmi gösteriş için öğrenme. Dünyayı kazanmak için de satma. Bunları yaparsan daima helake gidersin. Resûlullahımız, "İlmi övünmek için öğrenen kimseyi Cenabı Hak cehenneme atar" buyurmuşlardır.

Ümit, sen ilmi Allah'ın rızasını bulmak, bu suretle amel etmek ve öğrenmek için öğren. Böyle yaparsan muhakkak Allah indinde azizlerdensin. Aksi takdirde ilmin, kıyamet günü şikayetçi ve yük olur, Allah indinde zelillerden olursun.

Alimlere hürmet et, onlara ikram et. Zira onlar Allah'ın indinde çok muhterem zâtlardır. Bunlara hürmet ve ikram eden, şüphesiz Allah'ın Resûlüne hürmet ve ikram etmiş olur. Resûlullah Efendimizin, "Alimlere hürmet eden, bana hürmet etmiş olur" kelamını iyi düşün. Seni ilimle ihya edenin hakkının, ana-baba hakkından fazla olduğunu unutma. Sakın öylelerinin yüzüne sert ve öfkeli bakma. Sakın onlara laubali sözler söyleme; onlara karşı daima edepli, hürmetli dur. Hayatında ve ölümünde onları hayırla an ve onları namaz ve dualarında unutma. "Bana ilâhi ilmi öğreten bir zâttır" diyerek, onların yüzüne şefkat ve muhabbetle bak. Böyle bakarsan, bu bakışın bile senin için bir ibadettir. Nitekim Resûlullah Efendimiz de bir hadisinde: "Bildiğini uygulayan alimin yüzüne bakmak, ibadet yerine geçer," buyurmuştu.

Bu sözlerim ilmiyle amel eden kimseler içindir. Bunlar peygamberlerin varisleridir. Bunlar, yeryüzünde parlayan yıldızlardır. Onların yolunu takip etmek, seni saadete eriştirir. Onları daima yüceltmek lâzımdır. Resûlullah Efendimiz de:

"Ümmetimin alimlerini yüceltiniz, onlara saygı gösteriniz. Zira onlar, yeryüzünün yıldızları gibidirler. Amel sahibi alimin abid (ibadet eden) üzerine iyiliği, benim ümmetim üzerine iyiliğim gibidir" buyurmuştur.

Bunları işittikten sonra artık kendine çeki-düzen verip gücünün yettiği kadar çalış, boş vakitlerini ilme hasret.

"İlmi tahsil için nasıl hazırlanayım ve ne okuyayım" dersen, ilimden evvel helal lokma yemeni, haramdan kaçmanı, sabra alışmanı tavsiye ederim.

İlim bir ilâhi ışıktır ki, haramla yoğrulmuş sinelere nüfuz etmez, arsız, edepsiz kimselere yâr olmaz. O halde sen ilim istiyorsan, ciddi bir gayret göster ve bildiğin ile amel et. Bildiğini uygulayan bir alim görürsen, onu kendine nimet bil. Bunu kaybedersen helak olursun. Onun kitabını bulursan, onu kalbine nakşet, işle. Onların sözleri seni ihya eder.

İlimler genelde iki çeşittir. Biri yüceliklere, öbürü dünyaya ait ilimlerdir. Yüceliklere ait ilimler seni ihya eder. Bunları öğrenmek, senin için farzdır. Resûlullah Efendimiz de bu gibi ilimleri kastederek, "Erkek ve kadın bütün müslümanların ilim talep etmeleri farzdır" buyurmuştur. İşte bu, birinci sınıf ilimler olup, akide ve inançlara, ahirete, namaza, oruca, zekata, hacca, alışverişe ait amelleri öğrenmek, her müminin üzerine farzdır. Bunları öğrenmek istemeyenler muhakkak helak olur; Allah indinde sorumludurlar. Bunları öğrenip evlat ve soyumuza öğretmek, hepimizin üzerine farzdır.

Bir de dünyaya ait ilimler vardır ki, dünyada yaşadıkça gerek birey, gerekse toplum hayatının idaresi için lüzumlu bilgilerdir. Bunları öğrenmek de zorunludur. Bunlar daima zaman içinde geliştiğinden, bu ilerlemeleri takip etmek de lâzımdır. Onun için Hz. Ali: "Evladınızı bulunduğunuz zamana göre değil, bulunacakları zamanın ihtiyaçlarına göre yetiştiriniz" buyurmuştur.

İşte Ümit, dünyada daima hayatın içinde bir bilgi öğrenmeye çalış. Bu iki bilgi birbirini tamamlarsa, sen kâmil bir insan olursun. Hayatın mutlu geçer. Dünya ve ahirette yüzü aklardan olursun. İşte o zaman, babanın bu kederli yüzü güler ve ruhu şad olur.

4. Sağlık ve Boş Vakit

Dünya ve ahirette başarının sırrı, sağlığını korumak, boş vaktini ilim ve irfana hasretmektir. Sağlık ve boş vaktinin kıymetini bilen, bildiği ölçüde başarı kazanır.

Bu iki nimet Allah'ın öyle büyük nimetleridir ki, her sahada hayati bir önem taşırlar. Bütün nimetleri tamamlayıcı özelliktedirler.

Bugün bütün Avrupa ve Amerika âlemi, sağlık ve boş vakitlerine özen göstererek her sahada başarılar kazanmışlardır. Halbuki Resûlullah Efendimiz, 1400 sene evvel bu hakikati bildirmiş ise de, biz bundan daima gafil kalmışızdır. Resûlullah Efendimiz: "İki nimet vardır ki, o iki nimetten birçok kimseler şaşkındırlar. Biri sıhhat, biri de boş vakit nimetidir" buyurmuşlardır. Allahu Teâlâ'nın insanlara bahşettiği boş vakit nimetinden, birçok insanlar gafildirler. Onlar bu büyük nimeti, daima boş şeylerle geçirip kendilerini aldatırlar. Aziz ömrü havaya verip, dünya ve ahirette hüsrana düşerler.

İşte Ümit, hayatında bu fırsatları ganimet bilip en kazançlı yerlere sarf etmesi, insan için lâzım ve zaruridir. Onun için erenler: "Saatini kazanan, gününü kazanır, gününü kazanan, ömrünü kazanır" demişlerdir. Bütün uygarlık âleminin kazancı bu suretle olmuş, tersine bireysel ve toplumsal felaketler de bu düsturu tutmamakla olmuştur.

Sıhhat ve beden ilmini öğrenmek, bu nimetin ilk gereğidir. Onun için İmamı Gazali: "Öğrenilecek iki ilim vardır; birisi bedene ait ilim, birisi de dine ait ilimdir" demiştir.

Beden ait ilimlerin birincisi, beslenme ilmini bilmektir. Resûlullah Efendimiz bu yemek ilminden bahisle, "mide hastalık evidir, perhiz her devanın başıdır" buyurmuşlardır.

Mideyi doldurmak, marifet değildir. Sağlığa yararlı besinleri, iştahı ölçüsünde yemek marifettir. Hakiki insanlar, iştaha galip gelmedikçe yemezler; pek susamadıkça içmezler, tam doymadan yemekten kalkarlar. Dünyanın dağdağasından hüsrana kapılmazlar. Daima Allah'a *tefvizi umûr* edip (işlerini Allah'a havale edip) kalben rahat olurlar.

Bil ki, bu dünyada çok elem ve keder göreceksin. Bu hâl, herkes için kaçınılmaz bir imtihandır. Lakin sen Resûlullah'ımızın yolunu tutarak, Allah'a tevekkül et. Halkın dedikodularına önem verme. Bunlar seni aldatıcı hallerdir. Sen daima ümide sarıl, neşeli ol. Hakkı Yaratan'ı ısmarlayıp, hak ile olup rahatta kal.

Bir de temiz havalarda gezmeni, seherlerde kalkmanı nasihat ederim. Bu hareketin, senin hem ruhen, hem de bedenen yükselmeni sağlar. Geniş mavi denizlerde, yüksek dağlarda gezmek, tefekküre dalmak, insana hayatının güzel saatlerini yaşatır.

Ruh ve beden hayatının üzerinde arkadaşların, en büyük etkiyi bırakırlar. Bunlara çok dikkat et. Bugün dost, yarın düşman olma ihtimali ile konuş. Sırrın senin sinende gizli kalsa, senin için daha iyi olur. Lâkin bütün arkadaşlarına iyilik et. Münâfık (ikiyüzlü) insanlara çok yaklaşma, senin için tehlike arz ederler.

Birisi bir zâta:

– Ya Üstad, insanlarla nasıl konuşayım? dediğinde, o zât:

– Evladım, sen hiç dikenli tarlada çıplak ayakla yürüdün mü? dedi. O da:

– Evet, deyince o zât:

– Nasıl yürüdün?

– Sakına sakına yürüdüm, cevabını verince, o zât o kimseye nasihat edip:

– Yavrum, sen de halk ile konuşurken sakına sakına konuş, buyurmuşlardır.

Bu hikâyeyi kulağına küpe et. Dilini tutan, selamette kalır. Resûlullah Efendimizin "söylersen hayır söyle, söylemezsen sükut eyle" sözüne dikkat et.

Bir de görüştüğün zâtla itidal üzere muhabbet et, ona her sırrını ve işini açma. Olur ki bir gün bir sebepten dolayı bozuşup, dost iken sana düşman olur. Bozuştuğun adama da fazla düşmanlık etme. Zira bir vakit olur ki o adam sana dost olur. Sonra o kimsenin yüzüne baktıkça mahçup olursun. Velhasıl her şeyde itidalden ayrılmamak, selamet ve saadetin gereğidir.

Bu hadisi şerifleri iyi tetkik et. Aksine gidip kendini belaya salmayasın. Beden sağlığını, ruh sağlığını bozmayasın. Bunların hepsi seni saadete götürecek etkenlerdir.

Bir de, çalışmak, yatmak, yemek ve istirahat zamanlarını tayin edip, vaktini boş yere sarf etmemeni öğütlerim. Resûlullah Efendimizin hayatı, daima düzenli geçmiş, ibadet yapmak, çalışmak ve istirahat zamanlarını tanzim etmişlerdi. Başarının bir sırrı da buradadır. Bugün Batı âlemi bu sırra binaendir ki, bunu ilke edinmiş, çalışma vakitlerini düzenlemiştir.

İşte Ümit, bunları bildikten sonra uygulamak, insanı kemalata (olgunluğa) ulaştırıcı bir yol ve başarısı için bir anahtardır. Sen anahtarı daima elinde bulundur ve bu yolda yürü. Böyle yaparsan, her türlü mutluluğa kavuşup bahtiyarlardan olursun.

5. Aile Reisine Düşen Görev

Aile hayatı topluluk hayatının en küçük birimi olduğundan, onun temiz ve sağlam olması lâzımdır. Aile hayatı ne kadar ahlaken temiz, ilim ve irfanca yüksek olursa, topluluk hayatı da o kadar sağlam olur. Bunun için her aile reisi, bu küçük topluluğun hoca ve hâkimidir. Onları her türlü ilimle donatmak, aralarındaki anlaşmazlıkları halledip çözmekle yükümlüdür.

Her yavru, ana baba için Allah'ın bir emaneti, bir *vediatullah*'tır. Bu emanete hıyanet eden herkes, Allah indinde sorumludur.

İşte Ümit, her babanın evladına iyi bir isim takması, ona dinini öğretmesi ve dünyasına ait güzel yerleri göstermesi dinen üzerine bir borçtur.

Cenabı Hak, Kitabı Kerim'inde aile reisine lâzım olan şeyleri bildirmek için:

"Habibim, *ehline namazı emret*. Sen de namazda devam et" (Taha:132) buyurur.

Ümit, bu ayeti kerimeyi seninle düşünürsek, aile yuvasındakilere namazı emretmek, her müslüman aileye borçtur. Bundandır ki, Resûlullah bu ayeti kerimenin inmesinden sonra damadı Hz. Ali'nin evine her sabah namazı uğrar, onlara: *"Esselâtû hayrun minen nevm"* diye seslenip, namaza davet ederdi. Namaz, bütün ibadetleri toplayan ve insanları her türlü fenalıktan alıkoyan bir ibadettir. İnsan kâmil huzur ile namazı kılarsa, ruhen çok yüksek bir zât olur ve bütün güzel ahlaklar kendisinde görülür. Ama bunun dışında, kötü huylu bazı insanların namaz kıldıklarını, fakat nefslerini ıslah etmediklerini söyleyecek olursan, bunlar ilimsiz, sırf taklitçi insanlar olup, ibadete has bir bilgi bilmediklerinden dolayı, hareket eden fakat yürümeyen insanlara benzerler. Yoksa, bir insan Allah'ın sevgi ve muhabbeti ile namaza durur, O'na makbul olmak isterse, artık kötü huylarını "Allahu Ekber"le arkasına atar. Namaz sonunda hemen kötü huylardan kurtulmuş olur.

İşte, huzurlu namaz insanı çok yükseltir. Yaratanına, mahlukuna karşı sevimli bir makama koyar. Bundandır ki, bu dinin direği namazdır. Nitekim Resûlullah:

"Namaz dinin direğidir, her kim namazı kıldı ise dinini yaptı. Her kim namazı kılmazsa dinini yıktı" buyurmuşlardır.

Her şeyin bir temeli, her binanın bir direği olduğu gibi, bu dinin direği de namazdır. Onun için bu ayeti kerime gereğince her müslüman, namazı emirle yükümlüdür. Bu ne kadar sağlam olursa, o bina da o kadar sağlam olur. O küçük toplulukta hukuki münasebetler adil bir şekilde cereyan eder, her türlü saadet kendini gösterir. Bundandır ki, aile reisi, aile fertlerinin her türlü hareketinden sorumlu bir çoban gibidir. Nitekim Resûlullah da şöyle buyurmuştur:

"Sizden her biriniz üstlendiği vazife itibariyle çobansınız. Hükümdar, hükmü altında olanlara çobandır. Milletine adalet dağıtıp dağıtmadığından sorumludur. Kişi ehli ve ailesine çobandır, onlardan mesuldür. Kadın, kocasının evine çobandır, onun içinde ne varsa, ondan sorumludur. Hizmetçi efendisinin malı üzerine sorumludur, malın korunmasından mesuldür. Farkında ve haberli olunuz ki, her biriniz bir çobansınız. Üstlendiğiniz vazifelerden sorumlusunuz."

Bu hadisi iyi düşünürsen, herkes himayesi altındakilerden mesuldür. Onlara Hak'kın emrini bildirmekle yükümlüdür. Hak'kın emrini kabul eden aile, ne güzel ailedir, ne bahtiyar bir yuvadır. İşte Ümit, benim emelim ve arzum da budur. Hepinizi bu yolda görmekle yüzüm güler, kalbime nur dolar.

İnsanın hayatında rızkı için telaş etmeyerek, rızık talebinde bulunması daha iyidir. Cenabı Hak bunu beyan kastıyla şöyle buyurmuştur: "Sen rızık iste, biz seni rızıklandırırız. Güzel akibet takva ehli içindir" (Taha:132).

Ümit, hakiki rezzak Allah'tır. Rızkın sağlanacağından ümitvar olarak namaz ve ibadetlere devam etmemiz lâzımdır. Lakin Cenabı Hak: "İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur" (Necm:39) buyuruyor. Rızık için, esbabına tevessül etmemiz (kazanma yollarına başvurmamız) lâzımdır. Zira ilâhi sünnet böyledir. Ekmezsen biçemezsin.

Cenabı Hak her şeye bir sebep kılmıştır. İşte her baba da evladına rızık için bir kazanç kapısı açar. Bu hususta, rızkı veren de odur.

Biz her umudumuzu, her şeyimizi Allah'tan isteriz. Allah'ı unutup da mahlukundan isteyen, müşrik olur. Kul, bir vesiledir. Rızkı veren Allah'tır. Çalışmak bir vesiledir. Resûlullah Efendimiz de:

"Rızık kapıları kapalıdır, çalışma ve gayret onun anahtarıdır," buyurmuşlardır.

Ümit, aile reisi seni dine davet ettiği gibi, dünya işlerinde de çalışma ve gayrete davet eder. Rızık kapılarını açıcı bir sanat anahtarını eline verir. Bunu yapamazsa, aile reisi sorumludur.

İşte, dünya ve ahiretin iyiliklerine ulaştırıcı rehberlik, aile reisine düşen vazifelerdendir. Güzel akibetler, böyle Allah'tan korkan, namaz, oruç gibi farzları tutan, ahireti için dünyasını, dünyası için ahiretini terk etmeyen Allah erleri içindir. Bunlar her halükârda, hiçbir alışverişte Allah'ın zikrinden gafil olmazlar. İşte bunlar, takva ehlinin reisleri olup, saadet bunlar içindir.

Resûlullah bu gibi reisler hakkında:

"Cenabı Hak şu babaya merhamet buyursun ki, hayır işleri için yardımda bulunur," diye dua etmişlerdir. Ve evladı terbiye hususunda da:

"Evladınızı, Resûlullah'a ve resûllere ve resûllerin de ehli beytine karşı muhabbet gibi üç hasletle terbiye ediniz" buyurmuşlardır.

İşte Ümit, baba aile fertlerinden sorumlu bir çoban gibidir ki, onları iyi yollara teşvik etmekle yükümlüdür. Böyle baba, ne güzel bir baba, bunları tutan da ne güzel bir evlattır, bu güzel bağlarla bağlanan yuva, ne mutlu bir yuvadır.

6. Ana-Baba Hakkı

Her insanın Hak'ka ve halka ait vazifeleri vardır. Hak'ka ait hakka, Allah hukuku denildiği gibi, halka ait hakka da kul hukuku denilip, bunun başında ana-baba hakları gelir.

Allah hukuku Allah'a ortak koşmayarak, yani birliğini tasdik ile ibadet ve itaat etmektir. Kul hukuku da başta ana-babaya itaat edip hizmet etmek, akrabayı unutmayarak, onları ziyaret edip onlara ihsan etmek; dullara, yetimlere, fakirlere, komşuya, yolcuya, emrin altında bulunanlara güler yüzle muamele edip, onlara her türlü iyilikte bulunmak, onlarla selamlaşmak, hasta olursa ziyaretine gitmek, cenazesinde hazır bulunmak, davet ederse, davetine icabet etmek, nasihat talep ederse nasihat etmek, aksırırsa "Allah sana merhamet etsin" ya da "çok yaşa" demek, kulun kul üzerindeki hakkıdır.

Ümit, Resûlullah Efendimiz bundan dolayı der ki:

"Allah Resûlüne inanan komşusuna iyilik yapsın, Allah'a ve kıyamet gününe inanan misafirine ikram etsin. Allah'a ve kıyamet gününe inanan, ya hayır söylesin, ya sussun. Cebrail bana indikçe, komşu hakkını gözetmeyi vasiyet ederdi. Cebrail buna o kadar önem verdi ki, yakın bir vakitte komşular birbirine varis bile olacak zannettim."

Bu hadisleri iyi tetkik edersen, kulun kul üzerinde hakkı pek büyüktür. Bilhassa ana, baba, akraba ve komşu hakları bunların başında gelir. Bu haklara riayet, Allah Resûlüne inanan her müslümana farzdır. Aksi takdirde Allah indinde reddedilirsin. İslamiyeti ve insanlığı duyup bilemezsen, hiçbir amelin Allah katında makbul olmaz. Bunların başında ana-baba hakları gelir; ana-babaya asi olan kulun ibadetini, şükrünü Allah kabul etmez.

Ümit, Kitabı Kerim'de üç ayet vardır ki, üçü birbirinden ayrılmayan iki hükmü toplar. Birisi: "Namaz kılın, zekatınızı verin" (Bakara:43) ayeti kerimesidir. Büyükler derler ki, bir kimse namazını kılıp da zekatını vermezse, Cenabı Hak onun namazını kabul etmez.

Birisi, "Allah Resûlüne itaat edin" (Nisa:59) ayeti kerimesidir. Bir kimse Allah'ını bilip, itaat edip de Resûlüne itaat etmezse, Allah onun itaatini kabul etmez.

Biri de Lokman:13 ayeti kerimesidir. Cenabı Hak: "Ey insan, sen, bana ve ana-babana şükret," buyuruyor. Bir kimse, Allah'a şükredip de ana-babasına şükretmezse, Allah'a şükretmemiş olur.

Bu son ayeti kerimede Cenabı Hak buyuruyor ki:

"Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini takviye ettik. Zira annesi insanı zaaf üzerine zaafla karnında götürdü. İki sene sütünü emzirdi ve iki sene sonra sütten ayırdı. Binaenaleyh ana-babasına hizmet etmesini vasiyet ettik. Ve dedik ki:

– Ey insan, sen bana ve ana-babana şükret. Ahirette, ancak benim huzuruma geleceksin. Huzurumdan başka varılacak yer yoktur. O zaman bana, ana ve babana şükredip etmediğini soracağım."

Ümit, bu ayeti kerimeyi iyi düşünürsen her hakikati anlamış olursun. Ana-baba hakkının ne büyük olduğunu takdir edersin. Annenin hakkı babadan fazla olmakla Cenabı Hak anne hakkında:

"Annesi insanı, zaaf üzerine zaafla karnında götürdü," buyuruyor. İnsan ana karnında iken ne zorluklara, ağrılara tahammül etti. O yavru ana karnında büyüdükçe anasının zaaf üzerine zaafı arttı. Bu sıkıntı, bu zayıflık, doğuncaya kadar gün geçtikçe arttı. Validesi çocuk doğurduktan sonra da uykularını bölerek her türlü ihtimamla o çocuğun terbiyesine devam etti. Ona iki sene süt emzirdi ve sonra yine şefkat kanatlarını gererek onu her türlü kötülükten, fenalıktan sakladı. Ergenlik zamanına kadar her saat o yavru için titredi.

Ümit, buluğdan sonra insana Cenabı Hak hitap edip:

"Biz insana ana ve babasına hizmet etmesini vasiyet ettik. Ve ey insan, sen bana, ana-babana şükret" buyurmuşlardır.

Evvela, insanı yaratan ve onu her türlü nimetlerine gark eden Allah'a şükret. Sonra da senin üzerine gece-gündüz titreyen, besleyip büyüten, her türlü mihnet ve zorluklarına tahammül eden ana-babanın hizmetlerine şükret. Eğer bu büyük hizmetleri bilmezsen, yarın ilâhi huzura geldiğinde, Rabbine ve ana-babana şükredip etmediğini soracağım, demektir.

Ümit, bu sözleri iyi düşünmeni, tekrar tekrar düşünmeni dilerim. Ana-babasını bilmeyen ve ona isyan eden, İslamiyeti ve insan olmayı anlamamış demektir. Sen bu hukuka riayet ettiğin ölçüde, İslamiyeti anlamış ve inşallah makbul ve sevilmiş olursun.

Ana-babaya itaat, en üstün ibadettir. İnsan bu sayede çok mükerrem bir kul olur. Nitekim bir sahabe:

– Ya Resûlullah, salih amellerin içinde en üstünü hangisidir? dediğinde, Resûlullah:

– Farz olan namazı vaktinde eda etmektir, buyurdu. O sahabe yine,

– Ondan sonra hangisi efdaldir? dediğinde, Resûlullah:

– Ana ve babana itaat ve iyilik etmektir, buyurdu. Yine o sahabe:

– Ya Resûlullah, ondan sonra hangi amel üstündür, deyince, Resûlullah:

– Allah için cihat etmektir, buyurmuştur.

Ümit, bu hadisi incelersen, anaya babaya itaatin, Allah yolunda cihattan efdal olduğunu anlarsın. Cenabı Hak bizden evvel gelen ümmetlerden de ana ve babaya itaat hakkında ahd almıştı. Bu yemin, bu meselelerin azametini göstermektedir. Cenabı Hak, Bakara:82 ayetinde:

"Habibim, yâdet o zamanı ki, biz seni İsrailoğullarından, Allah'tan gayriye ibadet etmemek ve ana-babaya ihsan ve itaat etmek konusunda söz aldık" buyurmuştur. Bunlar hep meselenin önem derecesini göstermeye yeter.

Ananın emek ve hizmeti babadan fazla olduğu için, ana hakkı babadan fazladır. Bundandır ki, Resûlullah'a bir zât geldi:

– Ya Resûlullah, benim sahip çıkma ve himayeme en layık olan kimdir? dediğinde, Resûlullah:

– Anandır, buyurdu. O zât:

– Sonra kimdir? deyince, Resûlullah:

– Yine anandır, buyurdu. O kimse:

– Sonra kimdir? deyince, Resûlullah,

– Yine anandır, buyurdu. O kimse:

– Sonra kimdir? deyince, Resûlullah,

– Babandır, diye buyurdu.

Bu hadisi şerifte ananın tekrarlanması, ananın evlat üstündeki hakkını gösterir. Ve onu himaye ve ona hürmetin daha fazla olmasına işarettir. Bununla beraber, baba hakkı da büyüktür. İşte müslümanlıkta evvela ana, sonra baba, sonra akraba ve komşu vs.ye hürmet ve ihsan etmek, üzerimize bir borçtur. Nitekim Resûlullah Efendimiz, bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur:

"Cenabı Hak bize evvela analarımıza hürmet, ihsan ve itaat etmemizi tavsiye ediyor. Sonra babalarımıza hürmet ve itaat edip uymamızı tavsiye buyuruyor. Sonra en yakın akrabanızdan tutunuz da, en uzak akrabanıza kadar hürmet, hizmet ve ikram etmenizi tavsiye ediyor."

Bunları düşündükten sonra, "ben anama-babama karşı nasıl hareket edeceğim?" dersen, Cenabı Hak, "Sen onlarla asla sert konuşma, yüzünü yüzlerine karşı ekşiterek 'öf sen de' gibi çirkin sözlerle kalplerini kırma" (İsra:23) buyuruyor.

Ana-babaya karşı gelip de, bu velinimetlere karış "öf" demene bile Allah razı olmuyor. Nerede kaldı ki, onlara bağırmaya, yüz çevirmeye razı olsun.

Ana ve babasını razı eden, Allah'ı razı eder. Bak yavrum, Cenabı Hak: "Onlar sana bir şey teklif ederse sakın ağır görüp de reddetme ve onlara güzel söyle, tatlı sözlerle iltifat et (Yani: "Anacığım, sözleriniz, can, baş üstüne, siz merak etmeyin" diyerek onları hoşlandır). Onlara şefkat ve merhamet kanatlarını ger, öyle hareket et ve onlar hakkında rica edip; 'Yarabbi, sen onlara merhamet et' de" (İsra:24) buyurmuştur.

İşte, Ümit, ana-baba hakkı bu kadar büyük olmakla, onların işlerini görürken "öf" bile demek, seni Allah'a karşı asi kılar. Onlara karşı daima güler yüzlü, tatlı sözlü hareket etmek, hep şefkat ve merhamet göstermek, onlar için Rabbine dua etmek, ölmüşse daima rahmetle anmak, onlar gelince ayağa kalkmak ve onları beslemek senin üzerine olan borçlardandır.

Bir gün Resûlullah'ın huzuruna bir genç geldi, babasından şikayet ederek dedi ki:

– Ya Resûlullah, benim babam malımı alıp istediği gibi sarf ediyor, emir buyurun da benim malıma tecavüz etmesin. Resûlullah da bu gencin babasını davet ettirdi. Babası Resûlullah'ın huzuruna geldi. Ağlayarak dedi ki:

– Ya Resûlullah, bir zamanlar yavrum zayıftı, ben güçlü idim, o fakirdi, ben zengin idim. Ben hiçbir yiyeceğimi ondan kıskanmazdım. Şimdi ben ihtiyar düştüm. O, zengin oldu. Şimdi yavrum beni malından men ediyor, dedi ve ağladı. Bu ihtiyarın sözüne Resûlullah da, orada bulunup işitenlerin hepsi de ağladılar. O gence hitaben:

– Sen de, o senin malın da babanındır, buyurdu.

Cennet, anaların ayakları altındadır. Yani Allah ve Resûlüne itaat edip analarını razı kılanlar, cennete girerler. Ana-babanın duaları, perdeleri yırtar. Cenabı Hak o duayı kabul eder. Cenabı Hak o dua bereketiyle o kulu aziz ve mükerrem kılar. Yavrum, salih olman için Cenabı Hak'ka dua ederim. Sen de bu sözleri işitip Allah ve Resûlüne itaatle anana ve bana mûtî ol. Böyle yaparsan, her türlü saadete kavuşuruz.

Denizde bir damla hükmünde olan bu sözleri hayatında rehber tut. Bunlar senin selamete ermen için bir ışıktır. Mutluluk bu yoldan gidenlere, felaket de bu yolu terk edenleredir.

7. Cenabı Hak'kın Üç Önemli Emri, Üç Önemli Yasağı

Bütün ahlak güzelliklerinin ve bütün ahlak rezilliklerinin anası olan üç mühim meseleye dikkatini çekerim. Onları iyi bilmek ve onlarla amel etmek, seni ihya edecek, kemalata (olgunluğa) yükseltecektir.

Cenabı Hak Kitabı Kerim'inde buyurmuştur ki: "Allah, adaleti, ihsanı (iyilik etmeyi), akrabadan muhtaçlara vermeyi emreder. Fuhşu, *münker*'i ve *bağy*'i yasaklar. Emir ve yasak ile size öğüt verir. Ta ki siz, bundaki faydaları ve zararları düşünüp de nasihat alasınız" (Nahl:90).

Bu ayeti kerime, topladığı gerçekler itibariyle pek büyük bir öğüt ve bir mucizedir. Bundan dolayı büyükler, bu ayeti kerimeye Kur'an'ın Kutbu da derler.

Bütün dünya bu ayeti kerime ile hareket edecek olursa, bütün ahlaksızlıklar, cinayetler ortadan kalkar. Buna binaendir ki Resûlullah, bu ayeti kerimeyi cuma hutbelerine tahsis buyurmuşlardır. Tâ ki müminler bu ayeti kerimeyi düşünüp de uyansınlar. Fakat ne yazık ki biz, bunun hakikatinden daima gafil kalmışızdır.

İşte Ümit, seninle bu ayeti kerimenin hakikatine dalacağız.

Ümit, Cenabı Hak bu ayeti kerimede üç şey emreder ki, bu üç şey övülmüş ahlakların hepsinin anasıdır. İnsan bu emirleri tutmakla bütün güzel ahlakları kendisinde toplar.

Cenabı Hak bu ayeti kerimede üç şeyi de yasaklar ki, toplumlar bununla hareket etseler her türlü gelişme kendisini gösterir. İşte, bu ayet, insanlık için hayati bir ilke mahiyetindedir. Bütün dünya konuları tetkik edilse, esas itibariyle bu üç esasta toplandığı görülür.

Cenabı Hak ilk defa *adaleti* emreder. Zira her şeyin temeli adalettir, hiçbir şey adaletsiz payidar olamaz.

Adalet, ruha mahsus bir hal olup, her şeyi hak sahibine vermektir. Bu, toplum hayatında bir meseledir. Herkesin davranışlarında adalete uyması, bütün toplumu ihya eder. Adaletten sapmak gerek bireysel, gerek toplumsal sahada insanlığı ızdıraba sevk eder.

Adalet, ifrat ve tefritten (yani aşırılıklardan) uzak olmak, itidal ve istikamet üzere yaşamaktır. İmamı Gazali'ye göre adalet, vacip olan işi eda etmekle sağlanır.

İhsan, insanların istifade edeceği bir işi, vacip olmadığı halde yapmaktır.

Cenabı Hak bu ayette bize, herkese iyilik yapmamızı emreder.

İhsanın İslamiyette büyük bir kıymeti vardır, Allah böyle ihsan sahiplerini sever. Bundandır ki, ecdadımız imarethaneler, kütüphaneler, medreseler, çeşmeler, köprüler yaptırarak bu emre uyuşmuşlardır. İhsan İslam'da, adaletin üstünde bir haslettir. Adalet, beşeri ahlakın birinci basamağıdır. İhsan, insanların gönül rızası ile yaptıkları iyiliklerdir.

Cenabı Hak bilhassa *akrabaya yardım* ve ihsanı emrediyor. Kan yakınlığı dolayısıyla bağlılıklara yardım elbette daha evlâdır. Nitekim Resûlullah:

"Yoksullara verilen, sadakadır. Soy ve akrabaya verilen sadaka, iki sadakadır. Bu sadakanın sevabı kat kattır," buyurmuşlardır.

Görüyorsun ki, iyilik etmekte bir üslup vardır. Kur'an, iyilikleri emirde iyiliğin ilk mertebesinden başlayarak, derece derece son mertebesine kadar göstermektedir.

Cenabı Hak emrettiği üç iyiliğe karşılık, üç kötülüğü de yasaklar. Birisi *fuhuş* olup, şehvetini gayrimeşru surette teskin etmektir. Fuhuş cemiyet hayatında en iğrenç bir ahlaksızlıktır. Allah böyle ahlaksızlığı men etmiştir. Bir de *münker*'i yasaklamıştır. Münker, insanda bulunan öfke gücünün tesiri ile husule gelir. Şer'an haram olan her şey, münkerdir. İnsan öfke kuvveti tesiri ile Hak'kın emrini aşarak harama dalar. Şunların her biri münkerdir; yalan söylemek, dedikodu etmek, kıskançlık.

Bir de *bağy* vardır ki, bu da insanda bulunan vehim gücünün tesiri ile husule gelir, insanı kibir, gurur ve tahakküme sevk eder. Bütün toplum bu bağyden etkilenir, kötülüğün en fenası da budur.

Cenabı Hak fenalıkları beyan ederken, iyilikleri beyan edişinde olduğu gibi, fenalıkların ilk mertebesinden başlayarak derece derece fenalığın son mertebesine kadar göstermektedir. Ve bize fenalığın ilk mertebesinden son mertebesine kadar hepsini yasaklamaktadır.

İşte Ümit, Cenabı Hak bizi iyiliğin ilk mertebesinden sonuna kadar yapmamızı, fenalığın da ilk mertebesinden son mertebesine yapmamamızı emrediyor.

Bunları tutup bu yasaklardan kaçmak, seni arştan arşa yükseltir. Amel edenlere ne mutlu, gafil olanlara ne yazık!

8. Nefsine Hâkim Ol, Kendini Bil

Ümit, nefsine hâkim olan, kendini bilir, bu dünyaya gelip gitmekteki Sübhani maksadı anlayıp Rabbini bilenlerden olur.

Dünyanın en güzel kâmil kimseleri, nefsine hâkim kimselerdir. Nefs; insanda bulunan, insana kötü şeyler emreden bir duygudur. Bu duygu her insanda çeşitli tarzda tecelli eder. Mücadele ile ölmez, ancak hapsolur. İnsanlıkla yaşar, onunla ölür.

Bununla mücadele seni kâmil kılar. Yani demek isterim ki, mücadele bir bileğitaşıdır ki, ilk işin olayın zuhurunda kendini koruyup safiyetini bozmamandır. Safiyetini, neşeni kaybetmek, nefsine yenildiğinin işaretidir.

Daima saflığını koru, neşeli dur ki, bu senin için bir saadet kapısıdır. Bu kapıyı kapatma. Sabret, zafer senindir.

Musa (A.S.) da halkın dedikodularından Rabbine şikayet edip "Yarabbi, bu halk bende olmayan şeylerle dedikodu ediyorlar, beni bu halkın dedikodusundan kurtar" dediğinde, Cenabı Hak; "Ya Musa, bu halkı ben yarattığım halde bende olmayan sıfatlarla dedikodu ederler de, ben yine sabrederim, sen de sabret" buyurmuşlardır.

Hasan Basri Hz. de "Biz tecrübe ettik, bizden öncekiler de tecrübe etti. Sabırdan faydalı bir şey bulamadık. Bütün işlerimizi düzeltmede sabır ile tedbir deva olur," buyurmuştur.

Sabrı herkes bir türlü anlamış ve amel etmişse de, sana iki kelimeyle ifade edeceğim.

Sabır diye, nefsi hapsetmeye derler. Yani; insanın bir gaye ve emele kavuşabilmek için, nefsani heyecanlarını hapsedip, o uğurda her türlü zahmete katlanması demektir.

Hayat sonsuz bir mücadeledir. Bu mücadelede daima soğukkanlı olmak, nefsi hapsederek sebat etmek lâzımdır. İşte böyle soğukkanlı mücahitler, daima muzafferdir. İşte kemalat da (olgunluklar) insanda bu mücadele ölçüsünde hasıl olur.

İnsanı süfliye götürücü fena hislerle mücadele, muharebenin en büyüğüdür. Nitekim Resûlullah Efendimiz, bir savaştan dönerken: "Biz küçük cihattan büyük cihata dönüyoruz" dediklerinde, Ashab:

– Ya Resûlullah, büyük cihat nedir? diye sorunca, Resûlullah:

– Nefsle mücahededir, buyurmuşlardır.

Görüyorsun ki, Resûlullah kâfirlerle savaşmayı küçük muharebe, nefs ile savaşmayı ise büyük muharebe addetmişlerdir. Bu savaşta galip gelen muhakkak büyük adam olur, cennet ona özlem duyar. Cenabı Hak Kitabı Kerim'inde, bunlar hakkında "Rabbinin makamından korkup nefsini hevaya uymaktan men edenin mekânı ve makamı cennettir," buyurmuştur.

Bu ayeti kerime sana her şeyi anlatır. Sen hayatında Rabbinden korkup, nefsine tabi olmazsan, senin için korku, hüzün yoktur. Sen evliya olmak istersen, nefsini yenersen, senin meskenin ve mekânın cennettir. Bütün evliyaların uydukları ilke, nefsini yenmektir. Resûlullah Efendimiz de: "İlimlerin başı, nefsini bilmektir," diğer bir hadiste ise "Nefsini bilen, Rabbini bilir" buyurmuşlardır.

Sen bunları işittikten sonra: "Ben nefsi nasıl bileceğim?" diyebilirsin.

Yavrum; nefsini bilmek hususunda bütün alimler, evliyalar savaşmıştır. Cümlesi ayrı ayrı yollar tutmuşlardır. Gaye bir olmakla beraber, bu yolları saymak mümkün değildir. Lâkin bunları ruhani yollar ve cismani yollar olarak ayırmak mümkündür.

Cismani yollar çok oruç tutmak, gece-gündüz ibadet etmek, nefsin arzularını yedirmeyip, hatta söyletmeyip onu zora alıştırmaktır.

Ruhani yollar da yalnız Hak'ka bağlılık olup, halka meyl etmemektir.

Yavrum, ben Hak uğrunda her yola girmiş bir baba sıfatıyla derim ki, sen bu iki yolun ortasını bul. Resûlullah Efendimizin ahlak kitabını oku, ona göre hareket et. İşte âlemlere mürşit olan o büyük Resûlullah'ın hayatı, herkesi ihya eder. Sen büyük Resûlullah'ı çok sev. Ben seni bu sevginin miktarınca severim.

Sana yükselmen için değerli bir olay anlatacağım. Bu vakayı kalbine nakşedip onunla amel edersen, muhakkak sen de Allah'ın sevgili kulu olursun.

Vaktiyle, daha küçük yaşında iken Hak âşıklarından olan bir Süheyl vardır. Bu Süheyl, amcasının gece ibadetlerini görünce, o da uyumamaya ve sıhhatten düşmeye başlamıştı. Amcası bir gün ona dedi ki: "Süheyl, sen uykun geldi mi yat. Ye, iç, lâkin

her zaman kalbinden: Allah beni görüyor, ahvalimi biliyor, her ne yaparsam Allah'ın huzurunda yapıyorum, de ve bütün muameleni de ona göre yap," dedi.

Küçük Süheyl, bu sayede büyüklerden oldu. Bugün de bu zât, evliya arasında Süheyl İbn Abdullah Tüsteri namıyla bilinir.

Ümit, buna Allah ehli, *huzuru daim, salatı daim* derler ki, onlar kalpleri daima halkla olan insanı kâmillerdir. Bu gibi şartları evliyalar:

"Gözleri binekte gönülleri sevgilide;"

"Kulakları sedada, gönülleri Hüda'da;"

"Bedeni halkta, gönülleri Hak'ta" olmak şeklinde anlatmışlardır.

Bu zâtlar gönülde Hak'la olup, halktan firar etmişlerdir. Halkın dedikodusunu gönüllerine sokmamışlardır.

"Elleri işte, gönülleri oynaşta;"

"Ayakları gitmede, gönülleri zikretmede;"

"Bedenleri postta, gönülleri dostta"dır.

Daima gönüllerinin saflığını korumuşlar ve sonsuz mutluluğa ermişlerdir. Bu hâl, Resûlullah'ın sünneti olduğundan, her kim bunu icra ederse nefsine hâkim olup cennete ve cemale kavuşur. Nitekim Resûlullah, pek sevdiği Enes'e hitaben:

– Ya Enes, ömründen bir gün, bir gece kaldığını bilsen, eğer kalbinde çok yaşamak arzusu, çoluk çocuğa, dünyaya ait düşünce olmazsa bu fiile devam et, bu hâller benim sünnetimdir. Bir kimse sünnetimi ihya ederse beni ihya etmiş olur ve benimle cennettedir, buyurmuştur.

Bu büyük sözü daima hatırında tutmanı tavsiye ederim. Zira bu söz senin hayatını ihya eder. Kalbin dünya ve içindekilerin kin ve hilesinden uzak olduğu takdirde, nerede bulunursan bulun, rahatta kalırsın. Aksi takdirde evham ve hayal seni kaplar, bedbahtlardan olursun.

Bazı insanlar vardır ki, lüzumlu-lüzumsuz işleri düşüne düşüne kendilerini hastalandırırlar. Vehim ve hayale kapılırlar.

Bu en bezdirici nefsani bir hastalık olup, insanı ruhen ve cismen öldürür. Sen bu duygulardan uzak kalmadıkça, daima hastasın. Bunun devası, yalnız Hak'kı vekil bilip, geçmişten ders alıp, işini düzeltmeye çalışmaktır. İşte bu seni ihya edip nefsine hâkim kılar, kendini bildirir.

İşte Ümit, sevilmiyor isen nefsini ıslaha çalış. Asıl marifet nefsine hâkim olup, her duruma tahammül etmektir. İşte hakiki mürşitler de bunu başaranlardır. Onlar bu dünyanın kargaşa ve kavgasında bulunmazlar. Bu yüzden bir zât: "Sen öyle bir deniz ol ki, bulanmayasın," buyurmuştur. Yani nefsin, nihayetsiz bir denizdir.

Cenabı Hak Kitabı Kerim'inde:

"Habibim, sen Allah de, yani şevk ve mutluluğun Hak ile olsun. Sonra inanmayanları, daldıkları hâle bırak" (Enam:92) buyurmuştur.

İşte evladım, sen hayatında Hak ile ol, halkı Yaratan'ına bırak. Halktan gelecek eziyet ve cefadan da bunalma. Böyle yaparsan nefsin senin esirin olur, dünya ve ahirette mesut olanlardan olursun.

9. Karar - Çalışma - Sebat

Dünya ve ahiret başarılarından birisi de karar, çalışma ve sebattır. Bu üç şey birbirini tamamlar, ikmal eder.

Kararsız ve korkak insan, dümensiz gemi gibidir. Onun için hiçbir sahada ilerleyiş olmaz. Kararsızlık, korkaklıktan doğar; bu ise yenilginin başlangıcıdır. Zafer, kararla başlar.

Kararsız, korkak insan, daima herkesin gerisinde kalır. Hayatında her şeyden evvel düşün, kesin karar ver, sonra çalış. Bu ilke bugün fen dünyasının tatbik ettiği düsturdur. En kötüsü, karar vermekten korkmaktır. Bu hâl bütün ömrü bile tehlikeye götürür. Karar için de günlerce düşünmek, insanı aynı kararsızlığa sürükler. Karar vermek için evvela iyi düşünmek, sonra hemen "evet" deyip işe başlamak daha iyidir.

Din ve dünya işlerinde nice insanlar görürsün ki, bunlar kararsızlık yüzünden daima şaşkın, mağlup, bedbaht kalmışlardır.

Kesin karar seni ihya eder. Lakin vesveseli, korkak arkadaşlar seni yolundan alıkoymak isterlerse, sen onlardan uzaklaş. Hayatında mert yürekli, kararı kati insanları dost tut. Onlar, ergeç muvaffak olacak zâtlardır. Resûlullah bu hususta bize ne güzel bir rehberdir. Onu, tuttuğu kararından kim döndürebilirdi? İşte gerçek insanlar, daima bu yolu tutmuşlardır.

Zayıf karar da daima bozulmaya mahkumdur. Karar, inanışın meyvesidir. Sen inandığın kadar, kararın da kati olur.

Karardan sonra çalışmak şevki, seni ihya eder. İslamiyet, tembelliği kabul etmez. Allah gayretli ve girişken, çalışkan kulunu sever. İnsanın kazancı, bilgisi ve çalışması kadardır. Cenabı Hak, Kitabı Kerim'inde:

"İnsan için çalıştığından başkası yoktur" (Necm:29) buyurmuştur.

Ne ekersen, onu biçersin, ekmez isen biçemezsin. Arpa ekip buğday biçemezsin. Çalışmana, bilgine ve gösterdiğin özene göre mahsul alırsın. Resûlullah: "Rızık kapıları kapalıdır, çaba ve gayret onun anahtarıdır" buyurmuştur ki, bu sana her şeyi anlatmaya yeter. Allah her şeyi bir sebebe bağladığı gibi, rızkın gelişini de sebebe bağlamıştır. Tevekkül de çalışma ve gayretten sonradır. İnsan önce eker, sonra neticesi hakkında Allah'a tevekkül eder. İşte hakiki bir müslüman, daima maddi ve manevi sahalarda çalışıp çabalayacaktır. Allah, böyle çalışkanları sever. Nitekim Resûlullah: "Kâsibler, Allah'ın dostlarıdır." buyurmuştur. Buradaki kâsibin manası, Allah'ın rızasını bulmak için maddi ve manevi sahalarda çalışanlar olup, bunlar, çok muhterem zâtlardır.

O halde Ümit, seni verdiğin kararda çok çalışkan görmek de benim dileğimdir. Resûlullah, bizzat ev işlerinde olsun, dışarıdaki işlerinde olsun çalışmayı severlerdi.

Her şeyin başı okumak, ortası çalışmak, sonu sevaptır. O halde sen, bunu son nefesine kadar tatbik et. Bu senin için ne güzel bir ibret dersidir.

Ümit, insan yalnız kendisi için yaşamaz, başkaları için de yaşar. O halde insan, her sahada ölünceye kadar arkadakilere iyi bir yâdigâr bırakmalıdır. Bak, sana bu hususta güzel bir vaka anlatacağım.

Harunür Reşid bir gün elinde fidan dikmekte olan bir ihtiyara rastlar. Ona:

"Babacığım, sen çok ihtiyar olmuşsun, şu dikeceğin fidanın ürün verdiğini asla göremeyeceksin, bu kadar terleyip kendine zahmet verme," der. İhtiyar, Harunür Reşid'e hitaben:

"Ey Padişah, bizden evvelkiler ağaç diktiler, biz onlardan yedik, şimdi biz de ağaç dikmeliyiz ki, bizim diktiklerimizin meyvesini bizden sonrakiler yesin," der. Harun Reşid bu sözlerden çok memnun kaldığından, bir avuç altın verir. İhtiyar der ki:

"Padişahım, gördün mü, diktiğim fidanın meyvesini daha şimdiden aldım."

Hakiki insanlar, işte böyle çalışırlar. İlim sahasında bizden evvelkilerin meyvesinden biz yedik. Biz de zamana göre bizden sonrakilere iyi yollar göstermeliyiz. Bu hâli ticaret, endüstri dünyalarına teşmil edersen, hep bu koca varlıklar, bu fikrin ürünüdür.

Öğrenmek de kolay, çalışmak da kolay. Lâkin asıl olan, sonunu getirmektir. Bunun için de daima, *sebat* lâzımdır.

Bu, en müşkül bir hâldir. Bütün güçlükler seni sarsa, hayatından ümitsiz kalsan bile, nurlu yollarda her şeye rağmen sebat et. Sebat, başarıya yol açar; güçlükleri yenen yegâne ilkedir.

Bu düsturları tutan, tuttuğu kadar yükselir. Onun için büyükler, "sebat eden, zafere erer" demişlerdir. Sebat eden ürünü alır, tehlikeyi önler.

Toprağa atılan bir tohum bile, toprakta durmadıkça bitmez. O tohumun yerini değiştirmek senin başarısızlığına yol açar.

Bir şeyde başarılı olmak istersen, sebat et. Hayatın en şiddetli dağlarına karşı, dağlar gibi sebat et. Sebat et ki muvaffak olasın.

İşte Ümit, karar, çalışma ve sebatın oldukça, Allah'ın izniyle ne tarafa yönelsen muzaffersin. Bütün büyükler böyle yaptı ve böyle muzaffer oldu.

10. Nasihat Al, Nasihat Ver

Nasihat, gönülleri ihya eder. Yağmurların kuru yerlere hayat verdiği gibi, nasihatler de ölü kalplere hayat verir. Hakiki nasihat, insana hayat suyudur. Onu içen ebediyen ölmez.

Din de büyük bir nasihattir. Dinleyen, inanan, amel eden şifa bulur. Nitekim Resûlullah: "Din nasihattir, din nasihattir, din nasihattir" buyurmuştur.

Nasihatten amaç, insanlara feyz vermek, din ve dünyası için hayırlı olan yolları söylemektir. Nasihat, dinleyenlerin kalplerini yumuşatan, onları yola getiren öğütlerdir. İnsan bu güzel öğütleri dinledikçe fikirlerini değiştirir ve kendisinde başka bir letafet (incelik) duyar. İşte böyle bir insanı bulmak, onun hayat bahşedici sözlerini dinlemek, seni ihya eder. Bundan dolayıdır ki, böyle öğütçüleri bulmak, dünya hazinelerini bulmaktan daha hayırlıdır. Güneşin karşısında karın eridiği gibi, bütün fena huyların, gam ve elemin, onların yanında erir. Onlar söze başladıkça, yağmurun kuru yeri ihya ettiği gibi gönlü ihya eder.

Bu zâtların huzurlarında bir saat nasihat dinlemek, binlerce kitap okumak, binlerce tecrübe görmekten daha hayırlıdır. Lakin, bu ender bulunan zâtlar evvela kendilerine vaaz etmiş, kendilerini ihya etmiş zâtlardır. Bu ihya, ancak kendi nefsine vaaz ile mümkündür. Bundandır ki Resûlullah:

"Evvela nefsine vaaz et, sonra halka vaaz et" buyurmuşlardır. Cenabı Hak Kitabı Kerim'inde, vaaz edip de amel etmeyenleri azarlayıp: "Amel etmediğinizi niçin söylüyorsunuz?" demiştir.

Görüyorsun ki, nasihat için önce bilmek, sonra gereğince amel etmek lâzımdır. Bundan dolayıdır ki, alim olup da amil olmayanın (bildiğiyle hareket etmeyenin) ne halk, ne de Hak indinde değeri yoktur. Nasihatı dinlenecek alim, ancak peygamberlerin varisleri olan amillerdir. Bunlar, Allah'tan korkan ve sözlerini Allah Resûlü'nün sözlerine dayandıran zâtlardır. Cenabı Hak Kitabı Kerim'inde de bunlar hakkında:

"Alimler, ancak Allah'tan korkanlardır," buyurmuştur. İnsan Rabbini bildiği, kelamına inandığı kadar ondan korkar. O halde amil olmayanlar, Allah'tan korkmayanlardır.

İşte Ümit, kendisinden nasihat alacağı alim, Allah'tan korkandır. Aksi taktirde hayrından çok şerri dokunur. Sözüne tabi olacağın zât, amel eden alimlerdendir. Resûlünün, dolayısıyla Rabbi'nin emriyle amil yöneticidir. Bunların sözlerini tutmak, peygamber varislerinin sözünü tutmak gibidir. Cenabı Hak Kitabı Kerim'inde: "Allah ve Resûlüne itaat edin, ulül emr'e (yani buyruk sahiplerine) itaat edin," buyurmuştur.

İşte ilim ve hakikatleri, nasihatları bu gibi kimselerin ağızlarından dinlemek gerekir. Zira bunlar: "Alimler, peygamberlerin varisleridir" hadisi şerifi gereğince peygamber mirasçılarıdırlar. Ve dünyanın saadeti bu gibi insanların varlığı iledir. Nitekim Resûlullah da bir hadisi şerifinde: "Dünya, emirlerin adaleti, alimlerin ilmi, zenginlerin ihsanı, fakirlerin duası ile ayakta durur," buyurmuşlardır.

Nasihat veren, Resûlullah'ın ahlakı ile ahlaklanıp her türlü fenalıklardan, şahsi düşüncelerden uzak olarak, daima toplumun faydasını (hedefini) düşünür. Ve güzel konuşmaya bilhassa dikkat eder. İnsanların kalplerini kıracak, nefretlerini doğuracak kaba saba söz söylemekten çekinir. Daima dostça ve yumuşaklıkla nasihat lâzımdır. Bundandır ki Halife Me'mûn, kendisine şiddetle nasihat eden bir zâta:

– Yahu, tatlılık ve yumuşaklıkla nasihat et. Cenabı Hak senden hayırlı bir zâtı benden şerli bir kimseye (Musa'yı Firavun'a) gönderdiği vakit, o zâta, gönderildiği kimseye tatlılık ve yumuşaklıkla hareket etmesini emretmiştir, der.

Ümit, görüyorsun ki, nasihat edenin gayet hoş ve latif sözlerle, tatlılık ve yumuşaklıkla öğüt vermesi lâzımdır. Bir de cemaatin kötü ahlaklarını düzeltme yolunda söz söylerken, onlara "siz, şöylesiniz!" diye hitap etmek doğru olmayıp, "böyleyiz" demek daha iyidir.

Ümit, bunlar, nefsini benimsemiş halkı öfkelendirmemek için güzel konuşmalardır. Nasihat vermekte göz önüne alınacak noktalardan birisi de, halkın ihtiyacını anlayarak, yarasına göre deva vermektir. Akılları derecesinde söz söylemektir. Resûlullah Efendimiz, insanlara akılları derecesinde konuşmamızı emretmiştir. Ruhlu sözlerle hakikati anlatmak, şirin temsillerle aydınlatmak, mütevazı ve neşeli olmak, nasihat edene lâzım olan niteliklerdendir.

Ne kadar bilsen de, sevilenleri dinlemekten ve onlarla ilgilenmekten çekinme. Muhatapla alâkadar olmak, muhabbet bağlarının sağlamlaşmasına yol açar. Tersine onları dinlememek, ilgilenmemek, en kötü ahlaklardan olup, amil bir nasihatçiye yakışmayan, kendisinden soğutan, öldüren hallerdendir. Bundandır ki, İmamı Âzam'a:

– Büyük ilmi nasıl öğrendin? dediklerinde,

– Küçüğe küçük demedim, büyüğe büyük demedim, herkesi dinledim, buyurmuşlardır. Bu söz, sana hakikati öğretici bir ilke olmalıdır.

Sevilecek ve dinlenecek sözler, din ve dünyaya ait, insanları ferahlatıcı sözlerdir. Zaman olur ki, kırılan bir kalbi neşelendirmek, o kalbi canlandırmak gibidir. İşte bu neşe vermek bile, nasihatten devşirilen bir devadır.

Söz de devadır. Bu deva, hasta gönüllere şifa verir. Zaman olur ki, söylersen şifa bulursun. Bu suretle nasihat almak ve vermek sana şifa olur. Bundandır ki Cenabı Hak, Kitabı Kerim'inde nasihati büyük bir nimet olarak bildirdi. Bu nimetten faydalanan ihya olur.

İhya olmak, ihya etmek istersen, beşikten mezara kadar nasihat al, nasihat ver. Böyle yapmaklığın, Allah'ın sevgili kulu olmana yol açar. Bu yolu tutanlar, mutluluğu bulanlardır.

11. İdare

Ümit, hayatta iyi yaşamanın sırrı, idareyi bilmektir. İdare, yani tutumluluk, iktisadın belkemiğidir. Gerek fert, gerek toplum hayatında en önemli rol oynayan bir ilkedir. Bu düstura uyan fertler ve toplumlar yükselmiş, buna riayet etmeyenler de yok oluşa gitmişlerdir.

Yaşadığın müddetçe idareye uyman, seni halk ve Hak indinde aziz kılar. Aksi takdirde daima alçak bir mevkide kalırsın. Bundandır ki Cenabı Hak, Kitabı Kerim'inde: "Yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz," buyurmuştur.

İnsanlara bütün felaketler, israftan gelir. Her saadet de ılımlı olmaktan doğar. Bundandır ki, Resûlullah her hususta itidalden ayrılmamanızı emreder. Yemek, içmek, yatmak, kalkmak, gezmek, iş tutmak, sarf etmek, söylemek, sükut etmek gibi her işinde ılımlılığı koruyan, muhakkak kâmil ve bahtiyardır. Onun reisliği gerçek bir reislik

olup, ev halkı ve toplum halkı ondan yararlanır. O kimse malını olduğu gibi, sözünü, muhabbetini de idare ederek, her türlü saadete erer. İki âlemde saadet, idare ilmini bilmekle başlar.

İnsanları aklıyla, malıyla, muhabbetiyle, derecesiyle idare, yerine göre yüze gülme, övülmüş ahlak güzelliklerindendir. Bundandır ki, bir zât: "İki âlemin rahatı, iki kelimenin içindedir. Biri, dostlarıyla muamelede lütufla hareket, biri de düşmanlarıyla muamelede yüze gülmektir," buyurmuştur.

Yüze gülme, düşmanların yüzüne lütufla gülmektir, onları hallerine göre idare etmektir.

Servet hususunda idareye gelince: Bu, geçinmenin belkemiğidir. Bundandır ki, kazancının tamamını sarf eden helakte, bir kısmını biriktiren de sadettedir. Çünkü dünyada insan yaşadıkça, akıl ve hayale gelmeyen ihtiyaçlar karşısında kalır. İşte o zaman, evvelce yaptığı idaresizliğin cezasını görür. Bütün uygarlık bu düsturla hareket etmiş, kazancının bir kısmını ihtiyat olarak bırakmıştır. Ondandır ki, yalnız kazanmayı bilmek yeterli değildir, onu harcamada idare lâzımdır. Resûlullah buna dayanarak "İktisat eden, fakrü zaruret görmez," (Yani tutumlu olan, yokluk çekmez) buyurmuştur.

Bu hadisi şerifi iyi tetkik edersen, seni hayatında ihya edecek bir ilke olduğunu görürsün. Yine Resûlullah, "Para harcamak, iktisat ve geçimin yarısıdır" buyurmuştur. İşte bu hadis sana her şeyi anlatır.

İnsan, her alanda idare ile yükümlüdür. En büyükten en küçüklere kadar bütün insanlar, birbirleriyle idare halindedirler. Bunları iyi bilmek, iyi yol almaya vesiledir. Dünyada en geçimsiz ve huysuzlar, bundan gafil kalanlardır. Bunu hayat tecrübeleri sana öğretirken sen herkesi, mümkün olduğu kadar memnun etmeye gayret et. Sözün bunda rolü büyüktür. Doğru sözlü ve doğru özlü ol, yapamayacağına söz verme, idare et, yüze gülüver. Böyle yaparsan gam ve keder görmezsin, herkes seni sever. Hayatın hoş geçer. Aksi halde idaresizlik, seni her sahada helak eder.

İyi düşünürken, her yerde idareyi görür ve takdir edersin, şoför, kaptan, kumandan, vali, müdür, baba, ana, evlat, herkes idare ile yükümlüdür. O halde dostlara güzel muamele edip, düşmana nezaketle davranmak, itidali korumak, seni hakiki kâmil kılar. İyi yaşamanın ve saadetin temeli de budur.

12. Düşmanına İkram Et

Ümit, hayatta rahat yaşamının sırlarından biri de; düşmanlara ikram etmek, siyasetten de uzak kalmaktır. Düşmanını bilmek, ona karşı tetikte durmakla beraber, ikramla elde etmek, onu kalben esir etmek demektir. Bil ki, bu vasıta ile de o kimsenin ıslahı mümkün olur. Zira her şahsın ıslahı, şahıstan şahısa, zamandan zamana değişir.

Bundandır ki düşmanı sevmek, onun ıslahı demektir.

Bundandır ki, erenlere söz atan ve soğuk davrananlara, onlar armağan ve hediyelerle karşılık vermişlerdir. Hasan Basri; kendisine ve iftirada bulunan bir şahsı işittiğinde, ona bir sofra yemek göndermiştir. Bundan hayrete düşen dostlarına: "Kardeşlerim, o dedikodu ve iftira etmekle bütün sevabı bize gönderdi. Biz de ona bir

sofra yemek gönderdik. Onu ıslah ederse, aramızdaki muhabbet güçlenir. Hem nefsimizi yenmiş, hem de onu ıslah etmiş oluruz" buyurmuştur.

Bu olaydan görüldüğü gibi, Allah'ın dostları düşmanlarının kalbini kırmayarak, onları ıslaha çalışırlar. Bunlar ne güzel, ne kâmil insanlardır. Bunları sevmemek elden gelmez. Onlar yaratılışa, yaratanın muhabbetinden ötürü bakarlar ve muhabbet ederler. Ve yegâne duyguları iyilik etmek, ıslah etmektir. Bundandır ki, insanların en mükemmeli olan Resûlullah da, düşmanları hakkında beddua edilmesi arzu edildiği zaman:

"Ben bozmaya değil, düzeltmeye geldim" buyurmuşlardır.

İşte Ümit, büyükler daima bu yoldan gidip, herkesi mazur görüp, en haşin düşmanları bile lütufkâr hareketleriyle düzeltmeye çalışmışlardır. Ama sen diyeceksin ki: "Filan dindarı gördüm ki aile efradıyla, çarşı halkı ile daima kavga eder. Onları adam yerine koymaz, dünyada adam kalmadı der."

Yavrum, insan ilim ile ihya olur. İlim ve irfan gözüyle hayata bakmayan, hayatı cehaletin kara gözlüğü ile görmeye başlar. Dünyayı derin bir karanlıkta görüp bunalır. Herkese sataşıp geçimsizlik yapar. Hatta o kimse bu yolda Allah dostlarını görse bile bilemez. Onları kendi kafasına göre eleştirip kalplerini kırar.

Evladım, işte bunlar nefsini düzeltmemiş, bilgisi ve ibadetiyle gururlanan kimselerdir ki, hakikatte reddolunduklarını bilmezler.

Bunlardan uzak durmak, uzaktan ikram ve iltifat etmek daha iyidir. Zira bunlar ibadet yolunda kibirli insanlardır. Halbuki, Allah kibirli insanları sevmez.

Beyazıd Veli otuz sene, gece gündüz ibadetle meşgul oldu. Kendisine ilham olundu ki:

"Halkın hazinesi ibadetle doludur. Maksadın kavuşmaksa, tevazu göster, nefsini alçalt, amel et" denildi.

Bundandır ki Allah dostları, nefislerini alçaltırlar: Kimseye karşı kibirlenmezler. Düşmanlarının bile kalplerini kırmazlar. Nitekim bir arif şöyle buyurmuştur: "Allah yolunun erleri, düşmanlarının bile gönüllerini kırmamıştır. Sana bu makam nasıl olur ki, sen dostunla bile cenk ve savaşta bulunuyorsun?"

Görüyorsun ki irfan ehlinin yolu, bir başkadır. O halde sen, geniş düşünerek hareket et. Dost tutarken Allah ve Resûlünü sevenleri, sevgileri nispetinde sev. Şahsi düşmanların varsa onları affedip, ikram et.

Bununla birlikte, zaman gelir, kâfirlerle cihat da farz olur. Nitekim Cenabı Hak: "Ey Nebi, kâfir ve münâfıklarla cihat et, onlara sert muamelede bulun. Onların yeri cehennemdir" (Tahrim:9) buyurmuştur.

Lisanen, kalben ve hâlen Hak yoluna davet için son şart, cihattır. Zaman olur ki, onlara sert davranmak, daha iyi sonuç verir. Çünkü zaman olur ki, sertlik devanın ta kendisidir. Yumuşak ve tatlılığın yapamadığını sertlik yapar. İnsanda bu iki hasletin bulunması, insanı kâmil kılar. Hep cemal (yumuşaklık) ile olmaz; hep celal (sertlik) ile de olmaz. Kemal (olgunluk), celal ve cemalin yerinde ve gerektiği ölçüde kullanılmasıdır.

İLÂHİ BİR AŞK VER BANA

İlâhi bir aşk ver bana, nerdeyim hiç bilmeyeyim
Yitireyim ben beni, arayıp da bulmayayım

Şöyle hayran eyle beni, bilmeyeyim geceden günü
İsteyeyim dâim seni, başka nakşa kalmayayım

Al gider benden benliği, doldur içime senliği
Dirliğimde öldür beni, varıp orda ölmeyeyim

İşte yürürem yana yana, ciğerim gark oldu kana
Yeter, aşk eser etti cana, nasıl ağlamayayım

Senin kokun duydu cânım, terkini urdu cihânın (Terk etti.)
Asla belirmez makâmın, seni nerde isteyeyim

Bülbül olayım öteyim, dost bahçesinde yatayım
Gül olup ben açılayım, bir daha da solmayayım

Mansur gibi dâra beni, açık göster orda seni (Darağacına as.)
Kurban kılayım bu canı, aşka münkir olmayayım (Aşkı inkâr etmeyeyim.)

Aşk-durur derdin dermanı, aşk yolunda kodum canı
Yunus Emre söyler bunu, bir dem aşksız olmayayım

BEN BİR ACAİB İLE GELDİM

Ben bir acaib ile geldim, kimse hâlim bilmez benim
Ben söylersem, ben dinlersem, kimse dilim bilmez benim

Benim dilim kuş dilidir, benim ilim dost ilidir
Ben bülbülem, dost gülümdür, bilin gülüm solmaz benim

O dost bana "gelsin" demiş, "sundum kadeh, alsın" demiş
Aldım kadeh, içtim şarab, artık gönlüm ölmez benim (Aşk şarabı.)

Ne Tur'um var ne durağım, hiçbir yerde yok karârım
Hak'ka münacaat etmeye belli yerim olmaz benim (Yakarmaya.)

Son durduğum yeri bana gelirsen gösterem sana
Bir zerrece Hak'tan ayrı gözüm nesne görmez benim

Tûr dağında bir tecelli, gör Mûsa'ya neler kıldı
Yunus der ki, Hak katında sözüm geri kalmaz benim.

Yunus Emre

SON PEYGAMBER

Hz. Muhammed'in Peygamberliği

Fahri Kâinat Efendimizin insanlığa peygamber olarak geleceği hakkında pek çok deliller vardır. Özellikle bu haber Tevrat'ta ve Yuhanna ile Barnaba incillerinde açıkça belirtilmiştir.

Yuhanna İncil'inde Hz. Muhammed'in peygamber olacağı İsa tarafından haber verilmektedir. İncil'deki bu habere paralel olarak Kur'an'da, Meryem oğlu İsa'nın: "Ey İsrailoğulları, ben Allah'ın Resûlüyüm. Benden önce gelen Tevrat'ı tasdik eder ve benden sonra gelecek 'Ahmet' adındaki peygamberin teşrifini müjdelerim" dediği belirtilmektedir (61:6).

Matta İncil'inin 13. bölümünün 31. ve ondan sonra gelen ayetlerinde şöyle yazılıdır:

"Allah'ın veya göklerin melekûtu, en küçük tohumdan da küçüktür. Fakat ekilince en büyük ağaçlardan daha büyük olur. Havadaki bütün kuşlar onun gövdesinde ve dallarında yaşayabilirler."

İşte bu tohum hiç şüphe yok ki Muhammed Mustafa (S.A.V.) hazretlerinin nurlu yolu ve şeriatıdır. Önceleri bu yol, pek zayıf bulunuyordu. Çünkü Araplar yeryüzündeki en cahil bir topluluktu. Çöl adamları idiler. Sanat, bilgi, ahlak adına bir şey bilmiyorlardı. Dünya lezzetlerinden de mahrum idiler. Hacer'in evlatlarından oldukları için, en düşkün ve kalitesiz bir topluluk sayılıyorlardı. Fakat Muhammedi şeriata sarılınca, kısa zamanda dünyanın en güvenilir, en kahraman topluluğu oldular. Doğuya ve batıya yayıldılar.

Matta İncil'inin 20. bölümünün 1. ve ondan sonraki ayetleri de şöyledir:

– Allah'ın melekûtu, göklerin melekûtu bağına işçi bulmak üzere erkenden dışarı çıkan bir ev sahibine benzer. Dışarıdan birkaç işçi bulur. Gündeliği, misal olarak yirmi beş liradan pazarlık eder. Evine gönderir. Birkaç saat sonra birkaç işçi daha bulur, yine bağrına yollar. Öğleden sonra kalabalık bir insan topluluğu görür. Neden boş duruyorsunuz diye sorar, onlar da iş bulamadık derler. Onları da bağa gönderir. İkindi üzeri de yine büyük bir topluluk görür. Onlarla da gündeliği yirmi beş liradan pazarlık ederek bağına gönderir. Akşam üzeri en son gelenlerin hesabını vererek gönderir. Bütün işçilere yirmi beş lira verir. Önce gelenler, "Biz sabahın erken saatinden beri çalıştık, sonra gelenler bizden az çalıştılar. Onlara da yirmi beş lira verdiniz. Hem de bizden önce gönderdiniz," diyerek mırıldanırlar. Ev ve bağ sahibi, onlara: "Ne mırıldanıyorsunuz? Ben sizinle gündeliğiniz yirmi beş liradan pazarlık yaptım. Hakkınızı eksiksiz verdim. Sonra parayı veren benim, yani ben mal sahibiyim. Malımı ve paramı dilediğim gibi kullanmayıp sizin dilediğiniz gibi mi kullanayım? Böyle şey olur mu? Onlara fazla verdiğimi söylüyorsunuz. Sizlere noksan vermedikten sonra söz söylemeye, mırıldanmaya hakkınız yoktur," der.

İşte sonra gelen işçiler, Resûlullah Efendimizin ümmetidir. Onlara bir örnek verilmiştir. Onlar geç de, yani en sonra da gelmiş olsalar, ilk önce gelenlere tercih edilirler. Nitekim Peygamberimiz (S.A.V.) Hazretleri bir hadisi şeriflerinde:

– Biz sonunculardanız, fakat ilk gelenlerden sayılmaktayız, buyurmuşlardır.

Yani dünyaya en sonra gelenlerden isek de, ahirette, bizden önce gelen bütün ümmetlerden önce cennete gireceğiz, demektir. Peygamber Efendimiz yine bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

– Ben cennete girmeden hiçbir peygamber cennete giremeyeceği gibi, ümmetim de cennete girmeden başka ümmetler cennete giremeyeceklerdir.

Fahri Kâinat'ın peygamberliğinin doğruluğu, Kur'an gibi bir mucize ile ispatlanmıştır. Çünkü peygamber demek, Allah tarafından kendisine kimsenin bilmediği şeylerin haber verildiği kişi demektir. Nitekim Kur'an'da "Ya Muhammed, sen onlara de ki: Ben size, yanımda Allah'ın hazineleri vardır demiyorum. Ben gaybı bilmiyor ve ben meleğim de demiyorum. Ben ancak bana vahiy olunana tabi bulunuyorum. Hiç kör ile gören bir olur mu? Düşünmüyor musunuz?" buyurulmuştur (6:50).

Arap Yarımadası'nda, Mekke'de sosyal durum ve Cahiliyet döneminin yedinci yüzyılda kültür seviyesi düşünülecek olursa, bugün bile bir surenin benzerini meydana koymanın imkânsızlığını hayal etmek lüzumsuzdur. Kaldı ki, o dönemde Yunan Yarımadası'nda veya Roma'da bulunan kültür ve medeniyet seviyesi, Arabistan'da asla mevcut değildi. Bilinmektedir ki, bilim ile uğraşıldığı günlerde bir felsefecinin ün kazanabilmesi için, uzun yıllar okumuş ve birçok eserler yazmış ve yavaş yavaş kendisini tanıtarak olgunlaşmış olması gerekiyordu. Halbuki, Resûlullah zamanında bir okuma imkânı bulunmadığı gibi, eğer en ufak bir okumuşluğu olsaydı şu ayetlerin Kur'an'da yer almasına gerek kalır mı idi? "Sen, ey Habibim, önceden bir kitap okumuş ve elinle bir kitap yazmış değildin. Kâfirler, bildirdiğin kitabın Hak tarafından indirildiğinden kuşkuya düşsünler. Kur'an-ı Kerim kendilerine ilim verilmiş zâtların kalplerinde olan ayetler ve delillerdir. Bizim ayetlerimizi ancak, haksızlar inkâr ederler" (29:48-49). Sonra, keza, "Allah'a ve okuma yazma bilmeyen, tahsilsiz olan ve Hak'kın kelamlarına inanmış bir nebi olan Resûl'e inanınız ve O'na tabi olunuz ki, doğru yola gitmiş olursunuz" (7:158) buyurulmuştur. Bu ayetler, birlikte mütalaa edildiği takdirde, çok dikkate şayan sonuçlar ortaya çıktığı görülecektir.

Yedinci Milad yüzyılında Arap kavmi insanları genellikle zeki, hırslı, heyecanlı ve meraklı idiler. Karakterleri ve sözleri keskin bir kılıç kadar parlak, kesici ve sertti. Bu toplum insanlarının çoğunun uğraşları, uzak memleketlere ticaret kervanları hazırlamak ve mal değiştirilmesi suretiyle geçim sağlamaktı. Bu nedenle, gittikleri yerlerin halklarıyla kurdukları ilişkiler yüzünden o dönemin medeniyet dünyasının kültürünü fark edecek seviyede görgülü ve bilgili sayılmakta idiler. Hatta Hz. Muhammed'in Milattan Sonra 622 yılında Medine'ye yerleşmesinden önce, Medine halkının acısını unutamadığı şiddetli mücadeleler, Mekke'de asla görülmemişti. Mekkeliler genellikle uslulukları ile ün yapmışlardı. Olgunluk ve kendine hâkim oluş demek olan bu nitelik, Araplarda daima görülen ataklık ve taşkın, aşırı hiddetin tamamıyla aksine idi. Şimdi; Arabistan'da oturan bu insanların, hele içerisinde müslümanlığı kabul etmiş ileri gelenlerin yüzlerine karşı açıkça "önceden kitap okumamış ve yazmamış" olduğu ve "tahsilsiz" bulunduğu Allah tarafından açıklanan Hz. Muhammed'in okumuşluğu ve tahsilli olduğu bilinemez ve söylenemez mi sanılacaktı? Öyle bir kavim ki, kendi içinde doğan ve yetişen bir kişinin özel yaşamını bilmeyecek ve O'nun çok üstün tahsil gören ve eğitilen kişilere mahsus söz ve öğütlerine

ve hatta orijinal ve tamamen yeni düşüncelerine karşı, "sen bunu şuradan buradan öğrenmişsin" demeyecekler miydi? Bunu düşünmek bile zor... O halde, Resûlullah, kendi düşünce ve bilgilerini değil, Allah'tan vahiy ile aldıklarını tebliğ ediyordu.

Peygamberlik Haberi Ne Zaman Ulaştı?

Fahri Kâinat Efendimize Ashabı sordular:

– Peygamber olduğun yolundaki bilgi sana ne zaman ulaştı? Cevap verdi:

– Hz. Âdem'in yaradılışı ile ona ilâhi ruhun üfürülmesi, yani *"Ve nefahte fili min rûhi"* (Ve ben Âdem'e kendi ruhumdan üfürdüm) sırrının gerçekleşmesi arasında.

Bu cevabın anlamı ne idi? Şüphesiz yaratılışta ilk varoluş, Peygamberlik açısından bu cevapta dile geliyordu. Nitekim Resûlullah, "Ben insanoğlunun geride bıraktığı en seçkin dönemler içinden, çağlar boyu seçile seçile (tasfiye edile edile, yani süzüle süzüle) geldim ve içinde bulunduğum çağda ortaya çıkarıldım" buyurmuşlardır.

O halde bütün varlıklar bir "gaye varlık" olan Hz. Muhammed'in mükemmel (eksiksiz) olması için birer malzeme rolünden oluşmuş ve her şey, ayıklanmayı sağlayacak bir alet veya ortam olarak kullanılmıştı.

Ayıklanma (*ıstıfâ*)nın, yani yaradılışın ve yaşamın süzülerek eksiksiz olması için gerekli bir ilâhi kanun da vardı. Kur'an'da, "Şu bir gerçektir ki Allah, Âdem'i, Nuh'u ve İbrahim ailesini ve Âli İmran'ı, hepsi birbirinden gelme bir tek nesil olarak ıstıfa edip varlıklar üzerinde seçkin kıldı" (3:33) buyurularak, bu ilâhi kanunun peygamberlerin seçilmesine ilişkin bölümünden söz edilmektedir. Hatta, diğer bir ayette, "Biz, bu Resûllerin bir bölümünü diğerlerine göre daha üstün kılmışızdır" (2:253) buyurarak da, üstün ve seçkin insan kavramında ırk, renk, bölge gibi unsurları değil, ruh, duygu ve kavrayış gibi değerleri dikkate almıştır. Öyle ki, Kur'an'da gayretli olan ve çok çaba harcamış bulunan Peygamberlerden söz edilirken, yaratıcı ve devrimci güç anlamına gelen bir mana ile, örneğin Hz. Nuh, İbrahim, Musa ve İsa Peygamberlerle özellikle Hz. Muhammed'in düşünüldüğü, Şurâ Suresinin 13. ve Ahkâf Suresinin 35. ayetlerinde belirtilmektedir. Nitekim, nebilerin kendi aralarında bir süzülmeye tabi olduğu ve Fahri Kâinat'ın da onların en üstünde bulunduğu "Muhammed Mustafa" adıyla mühürlenerek saptanmıştır (2:253, 3:81).

Seçilmenin (*ıstıfâ*) varlıktaki bir ayıklama ve üstünlerin ortaya çıkarılması olayı olduğu bilinmektedir. Bunun cansızlardan canlılara kadar ve nihayet insanda ve meleklerde rolünü ifa eden çok geçerli bir eylem olduğu da söylenebilir. Bu ıstıfâ olayı, en zirvede Hz. Muhammed'i ortaya çıkarmıştır. Bu olayı, Darwin'in tekâmül kuramında söz ettiği "evrim"den ayrı düşünmek gerekir. Zira, tekamülün, cansızların ve bitkilerin evrim geçirerek hayvan ve insan haline dönüşmesinden sonra da süregeldiğini görmekteyiz. Her tür varlığın kendi türü içindeki ıstıfâsı, insanda aynı şekilde yerini almış ve hükmünü yürütmüştür. İşte Kur'an'ın söz ettiği, "Istıfâ, evrim, süzülme, tekamül, tasfiye" eylemi de budur ve böylece cereyan etmiştir.

Allah dostu olan velilere gelince; onlar, bütün insanların en mükemmel bir manevi yaşam ortamında oluşan bir süzülme sonucu, manevi meziyetleri, yaratıcı zekâları ve gönül gözlerinin açılmasıyla ortaya çıkmışlardır. Bu velilerden, yine bir başka ayıklama neticesinde, nebiler belirmiştir.

EHLİ BEYT

Ehli Beyt Konusu

Ehli Beyt (Ehlül Beyt), İslam Ansiklopedisi'nde şöyle açıklanmaktadır: "Bu tabir, aynı zamanda peygamber ailesi anlamına gelir. Sünni tefsirciler dar veya geniş anlamları ile Ehli Beyt'i, Beni Haşim sülalesine hasr etmezler. Yalnız peygamberin bütün eşleri ve çocukları ile damadını ve torunlarını Ehli Beyt'ten sayarlar."

Mutasavvıflara göre Allah, Kevser Suresi'nde şöyle açıklamaktadır: "Biz sana Kevser'i, yani hesapsız ve hayır dolu hazineleri verdik. Kalk, bu nimete şükret. Bu ilâhi hazine senin ve senin soyundan gelenlerin tasarrufundadır. Yüce Allah'a bu verilenler karşılığı dua eyle ve nefsin için kurban kes. Senin soyun, yani zürriyetin kıyamete kadar sürecek, onlar bu hazinenin mirasçısı olacaklar ve dünyayı süsleyeceklerdir. Çünkü onlar, yüce Hak'kın emanetini taşımaktadırlar" (108:1-3).

Kur'an'daki bu açık tebliğ, Fahri Kâinat'ın soyundan gelenlerin manevi değerlerini belirtmesi bakımından dikkate değer. Kevser Suresinin iniş nedenine gelince; bir bölüm inkârcılar, Fahri Kâinat'ın oğulları yaşamayınca, kendine "Ebter", yani soyu sürmeyen kişi anlamına sataşmada bulunmaya başladılar. Bu üzücü sataşma üzerine Allah, Efendimizi ululadı ve ona kıyamete kadar soyundan gelecek evlatlarını da müjdeledi.

Surenin nüzul/inme nedeni ile birlikte incelenmesi halinde anlamı, mutasavvıfların yorumları doğrultusundadır.

Ehli Beyt tabiri Kur'an'da da geçmektedir. Ahzab Suresinin 33. ayetinde, "Ey Ehli Beyt, Allah sizden kiri (günahları) gidermek ve sizleri tertemiz yapmak, parlatmak dilemektedir" buyurulmuştur. Bu ayetin nüzul nedeni hakkında Tahsin Emiroğlu, *Esbabı Nüzûl* adlı Kur'an tefsirinde, şöyle bir açıklama yapmaktadır: Fahri Kâinat'ın eşi Ümmü Seleme'nin anlattığına göre: "Allah'ın Resûlü benim evimde idi. Kızı Fatıma içeri girdi, elinde bir göveç içinde et yemeği vardı. Allah'ın Resûlü, Fatıma'ya "ya Fatıma, eşini ve oğullarını çağır", buyurdu. Biraz sonra Ali, Hasan ve Hüseyin içeri girip oturdular ve etten yemeye başladılar. Resûlullah sedirde bir örtünün üzerinde oturarak onlara bakarken, ben de hücreme çekildim ve namaz kılmaya başladım. Bu sırada, işte bu ayeti kerime nazil oldu. Fahri Kâinat ayeti okuduktan sonra oturduğu örtüyü aldı. Onların üzerine örtüverdi. Örtü hepsini bürüdü. Ve sonra 'Allah'ım, bunlar benim Ehli Beyt'im ve haslarımdır. Bunlardan rics'i/kiri ve günahı kaldır. Ve bunları tertemiz kıl', diye dua ve niyazda bulundu. Bu sırada, kapıdan başımı uzatarak 'Ben de sizinle beraber değil miyim?' diyerek beni de Ehli Beyt şümûlüne almasını ima ettim. Allah'ın Resûlü üç defa, 'sen benim için hayırlısın' cevabını verdiler."

Yine Ashab'dan Ebu Said Hudrî, bu yüce ayetin beş kişi hakkında indiğini açıklayarak, "Bunlar da; Hz. Ali, Hz. Fatma ile Hz. Hasan, Hz. Hüseyin'dir" demiştir.

Hz. Resûl'ün örtünün altına alarak "Bunlar benim hassa'mdır" buyurmaları, bunların Hz. Peygamberin yanlarında ve onun yüksek eğitim ve terbiyeleri altında yetiştiklerine işarettir.

Rahmetli Hasan Basri Çantay tarafından yayınlanan *Kur'anı Hakîm ve Meâli Kerim*'de (1952), "Ebu Said Hudrî ile Tâbiin'den Mücahit ve Mukatil'in de içlerinde bulunduğu bir topluluk, Ehli Beyt'in, Hz. Muhammed ile Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'den teşekkül ettiğini söylemişlerdir" deniliyor. İmamı Müslim'in Hz. Ayşe'den aldığı bir hadise göre, "Resûlallah, bir sabah üzerinde siyah kıldan yapılmış bir aba olduğu halde çıkageldi. Sonra Fatıma geldi. Onu bu abanın altına aldı. Sonra Ali geldi. Onu da bu abanın içine aldı. En son da Hasan ve Hüseyin geldiler. Onları da alarak o günlerde yeni nazil olmuş bulunan Ahzab Suresi'nin 33. ayetini okudu." Kitap bu açıklamadan sonra, yukarıda sözü edilen ayetin nüzul nedeni olarak anlatılan, Resûlallah'ın eşi Hz. Ümmü Seleme'nin öyküsünü de nakletmektedir.

Yine aynı eserde, Zeyd bin Erkam Hz.'nin de "Ehli Beyt yalnız Aba'nın altındakilerdir" dediği, gene ulu tefsirci Fahreddin Razî'nin "Bu hadis, aba altında bulunanların Ehli Beyt'ten olduklarını ispat eder" dediği belirtilmektedir.

Fahri Kâinat Efendimizin soylarının nasıl ve kimden sürdüğü konusuna gelince: Hz. Muhammed, Hatice ile evlendikten beş yıl sonra, yani otuz yaşlarında iken Zeynep, otuz üç yaşlarında Rukiye, sonra da Ümmü Gülsüm doğmuşlardı. Bu doğumlar peygamberliğinden öncelere rastlamıştı. Risalet görevi tebliğ edildikten sonra, Hz. Fatıma dünyaya geldi. Bu nedenle, manevi yönden kendinden önce doğmuş kardeşlerine üstün kılındı. Resûlallah'ın soyunun, amcasının oğlu ve damadı Hz. Ali ile, kızı Hz. Fatıma'nın çocukları Hz. Hüseyin'in oğlu Hz. Zeynel Abidin'den sürdüğü kabul edilmiştir.

Ehli Beyt'e ilişkin her türlü mülahazaların üstünde olarak diyebiliriz ki, ayetler ve hadisler bir "hasr" içinde kalarak, yalnız örtünün altındakiler veya "abanın içindekiler"den başka, velev bir ima ile, bu beş zâtın dışında hiçbir kişiye sirayet ettirilmemiştir. Ancak bazı tefsircilerin, peygamber eşlerini de Ehli Beyt kapsamına sokmaya çalıştıkları görülmüştür.

Ehli Beyt, ayetin iniş nedeninde belirtilen kişiler (Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin) ile, bunların temiz soylarından gelenlerdir. Ayetin içeriğine giren bu seçkin zâtların vefatlarıyla Allah'ın Resûlünün soyu, Hz. Hüseyin'in oğullarından, yaşamını Türklerin arasında sürdürmüş olan ve Yezid'in takibinden kurtulan, Cenabı Zeynel Abidin ve onun temiz sulbünden gelenlerdir. Bu soylular, konuk edildikleri Türkistan'daki Türkler arasından soy sürmüş ve çoğalmışlardır.

Türkistan'dan Anadolu'ya ve özellikle Kafkasya'nın Dağıstan bölümüne hicret eden Ehli Beyt çocukları, büyük sevgi ve saygıya mazhar olmuşlar ve buralara yerleşmişlerse de, bunların bir kısmı Osmanlı-Rus Harbi (1878) nedeniyle Anadolu'ya göç etmişlerdir.

Resûlallah soyundan gelenlerin (Seyyidlerin) atası olan Hz. Ali'nin manevi kişiliği üzerinde biraz durmak çok yararlıdır.

Seyidlerin Atası Hz. Ali

Hz. Ali, peygamberin amcası Ebu Talip'in oğludur. Miladi 598 yılında doğmuş ve 661 yılında şehit edilmiştir.

Resûlullah daha Hz. Ali doğmadan önce, amcası ve yengesinden onun her türlü eğitiminin kendisine bırakılmasını rica etmiş ve evlilik çağına gelince de kayınpederi olmuştur.

İslam dinini ilk benimseyen ve kendilerine, cennete gidecekleri Resûlullah tarafından müjdelenen on Ashab'dan ilkidir. Yaşadığı sürece Hz. Muhammed'den ayrılmamış, savaşlara katılmış ve doğaüstü başarıları nedeniyle Allah'ın sevgilisi diye nitelendirilmiş, bilgisinin derinliği ve genişliği yüzünden "Arifi billah" adını almıştır.

Hz. Ali, başta Bedir, Hendek ve Uhud olmak üzere bütün savaşlara katılmıştır. İslam dininin yayılmasında ve tutunmasında çok emeği geçmiş olan Hz. Ali, İslam dünyasında büyük sevgi ve saygı kazanmıştır.

Peygamberin vefatına kadar yanından hiç ayrılmayan Hz. Ali, onunla düşünce ve inanç birliği içinde idi. Onun en yakın dört arkadaşından biri olmak şerefini korumuştu.

Resûlullah'ın da Hz. Ali'ye özel sevgi ve yakınlığı olduğu biliniyordu. Bu yakınlık, Medine'ye göç günü ve gecesi en yoğun niteliğini kazanmıştı. O gece Resûlullah'ın yatağına yatarak onun henüz yola çıkmadığı kanısını düşmanlarına vermek ve onları yanıltmak cesurluğunu göstermişti. Böylece Mekke'liler, Hz. Muhammed'in Medine'ye göç etmesini önleyememişlerdi.

İslam dininin yayılış yıllarında yapılan savaşlarda görülen kahramanlığı, Peygambere yakınlığı ve O'nun damadı oluşu gibi gerçekler dışında, Hz. Ali'nin en büyük üstünlüğü, "Bilgi" konusunda görülmektedir. Aleviliğin doğuşunu kolaylaştıran, gelişmesine yardımcı olan gerçek nedenlerden birisi de budur.

Hz. Fahri Âlem'in, yakını olan Hz. Ali'ye bilgi konusunda da ayrı bir hayranlığı ve sevgisi görülüyordu. Bu konuda "Ben, ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır" anlamındaki söz, bu hayranlığın bir ifadesidir.

Hz. Ali'nin seziş gücü, İslam dininin özü konusundaki açık görüşü, duyuşlardaki inceliği ve özellikle inanç ile ilgili olaylardaki idrak derinliği, ona olağanüstü bir üstünlük kazandıran nedenler arasındadır. Bu üstünlük, sağlığında biliniyor ve çevresine toplananlarca da onaylanıyordu. Bu üstünlüğün sağlanmasında başka bir neden daha görülmekteydi. O da sözlerinin ölçülü ve etkili oluşu yanında, şiir yazması, düz yazıda çok başarılı olması ve Arapçanın bütün özelliklerini bilmesi gibi niteliklerdir.

Hz. Ali, Fahri Kâinat'ın sağlığında üç nedenle ilgi çekmiş ve Resûlullah'ın sevgisini kazanmıştı. Bunlar da, Yiğitlik, Bilgi ve Bağlılık'tı. Bu özellikleri yüzünden Hz. Ali'ye "Allah'ın sevgilisi", "Arifi billah" ve "Sadık" gibi sanlar yakıştırılmıştır. Bunlara daha başka yüceltici nitelik taşıyan övgüler de eklenmiştir.

Eskiden beri Araplar arasında bu üç niteliğin birer erdem sayıldığını yazılı kaynaklardan öğreniyoruz.

İslam dininden önce gelen dönemde (Cahiliyet dönemi) yiğitlik, bilginlik ve sadakat, üç üstün nitelik sayılmakta idi. İslam dini ise bu meziyetleri kendi inanç

esaslarına göre yorumladı ve geliştirdi. Hatta bu erdemleri Tek Allah kavramı ile birleştirdi. Günümüze kalan ve Hz. Ali'yi niteleyen bu üç meziyet, Aleviliğin bütün kollarında geçerlidir.

Hz. Ali'nin halifeliği döneminde, o zaman Şam valisi olan Muaviye ile yaptığı savaşta, Yezit'in babası Muaviye tam yenilmek üzere iken mızrakların ucuna yırtılmış Kur'an sahifelerinin takılmasını emretmişti. Bu Kur'an'ın yapraklarını gören Hz. Ali'ye bağlı askerler, savaşmaktan vazgeçerek geri çekildiler. Bu durumu gören Hz. Ali'nin şu sözleri çok dikkate şayandır:

"Enel Kur'an ve Sebül Mesâni," yani: "Ben Kur'an-ı Kerim'in canlısıyım ve Fatiha Suresini belirten yedi ayet de bendedir."

Bu açıklama ile, İnsanı Kâmil'de saklı Kur'an-ı Kerim'e ve Kur'an'ın anası sayılan Fatiha Suresi'ne işaret olunduğu açıkça anlaşılmaktadır. (*)

Hz. Muhammed Soyundan Gelenlere Saygı, Hak'kın Buyruğudur

Ahzab suresinin 33. ayetinde "Ey Ehli Beyt, Allah sizden kir ve kötülüğü paklamak ve gidermek diler," buyurulmuş ve bu ayet nazil olunca da Resûlullah, o anda hazır bulunan ve birlikte yemek sofrasına oturmuş olan Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'in bulunduğu topluluğun üzerine, oturduğu savan gibi bir sergiyi örterek "Ya Rabbi, işte bunlar benim Ehli Beyt'im. Sen onları hoşnutluğuna aykırı şeylerden uzak tut," diye dua eylemişlerdir. Ayrıca Tirmizi Hz.'nin *Menakip* adlı kitabında naklettiğine göre, Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Ey Müslümanlar, sizlere sıkı yapıştığınız takdirde asla yolunuzu yitirmeyeceğiniz iki emanet bırakıyorum. Birisi, Kur'an'dır ve gökten yere uzatılmış bir ipe benzer. İkincisi ise, benim Ehli Beyt'imdir. Bu ikisi, birbirlerinden asla ayrılmazlar. Tâ kıyamet günü havuzumun başında bana arz edilinceye kadar. Ey Ashabım, ne yolda olduğunuzu anlamak için, bu iki emanete benden sonra nasıl muamele eylediğinize bakın."

Ehli Beyt'e sevgi ve saygı, Resûlullah'a sunulacak en büyük bir ikram sayılmalıdır. Nitekim Şûrâ suresinin 23. ayetinde: "Ey sevgili peygamberim, ümmetine de ki: "Ben bu ilâhi görevime karşılık, sizden sadece Ehli Beyt'ime sevgi ve saygı istiyorum, başka bir şey değil" (42:23) buyurulmaktadır.

Resûlullah bir hadisinde, "Şüphesiz ki ben yakında ahirete göçeceğim. Fakat sizlere iki ağır emanet bırakıyorum. Biri Allah'ın Kitabı, diğeri Ehli Beyt'imdir. Bana Allah bildirdi ki, bu iki emanet mahşere kadar birbirinden ayrılmayacaktır" buyurmuşlardır. Gene yukarıdaki ayette, "Kim Hz. Muhammed'in soyundan gelenlere sevgi ve saygı gösterirse, biz onun sevabını (güzelliğini) kat kat arttırırız" (42:23) buyurulmaktadır.

(*) Hz. Ali'nin en anlamlı olan şiirini, hem Arapça, hem de Türkçe sunuyoruz. Bu şiir tasavvuf konusunda ilk örneklerdendir.

Devâüke fike ve mâteş'ar	*Felâ hâcete leke min hâriç*
Ve dâüke minke ve mâtebsar	*Ve fikrike fike mâ tefker*
Veentil Kitabel mübinellezi,	*Tez'um inneke cürmen sağir,*
Biehrate, yezharelmuzammer.	*ve fikre entavil-âlemel'ekber.*

Türkçesi:

Devan kendindedir; fakat bilmiyorsun.	Gizli gibi görünen fakat âşikâr harflerle yazılmışsın.
Derdin sendedir; fakat görmüyorsun.	Kendini küçük bir varlık, bir "cürmü sağir" sanıyorsun.
Sen o Kitabı Mübinsin ki,	Halbuki büyük Âlem (Evren) sende kat kat dürülmüştür.
Aradığın dışta değildir.	
O, sendedir. Fakat düşünmüyorsun.	

İşte bu ayetin açık anlamı ve gerçek hadislerin ışığı altında, Peygamber soyundan gelen seyyitlere sevgi ve saygı göstermek ve onları hoş tutmak farz, yani Allah'ın buyruğu sayılmaktadır.

Yine bir hadiste "Ehli Beyt'im Nuh'un gemisi gibidir. Ona binen (sevgi ve saygı gösteren) kurtulur" buyurduğu, yine Fahri Kâinat'ın, "Ümmetimden ilk şefaat edeceğim kişiler, Ehli Beyt'imdir" buyurduğu belirtilmektedir.

Ehli Beyt ise, Resûlullah'ın da açıkça Cenabı Allah'a arz eylediği gibi, Hz. Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin ile, bu zâtların temiz sulbünden geldiği kesinlikle bilinen kişilerdir. Onlara "Âli Muhammed" veya "Hanedanı Ehlibeyt" denir.

Osmanlı devletinde, Ehli Beyt soyundan gelenlerin ayrı bir sicili tutulur veya padişah fermanlarıyla belirtilmiş olurdu. Ehli Beyt sözünün, yalnız Resûlullah zamanında bilinenlere münhasır olmadığı, onların temiz soyundan gelenleri de kapsamına aldığı, "Sizlere iki şey bırakıyorum. Biri Kur'an, diğeri Ehli Beyt'imdir. Bu ikisi, birbirinden asla ayrılmazlar" sözünün şümulündeki kesinlikten çıkarılabilmektedir. Zira, Fahri Âlem, Kur'an değerinde diğer bir emanetin de kıyamete kadar korunmasını ve onlara sevgi ve saygı duyulmasını isterken, yüce Kur'an'ın hüküm ve yararlarının mahşere dek devam edeceğini ve bundan ayrılmayacak olan Ehli Beyt'in ise, soy olarak kıyamete kadar süreceğini vurgulamış oluyordu. Ayrıca, Kevser Suresi'nde Allah tarafından, Resûlullah soyunun kıyamete kadar süreceği tebliğ buyurulmaktadır.

Ehli Beyt'i Genişleten Bir Görüş

Erenlerden İsmail Hakkı Bursevî Hz., Ehli Beyt'i daha da genişleterek, Fahri Kâinat soyundan gelmiş olmasalar bile, yaşamı çok temiz ve doğru yolda olan müminlerin ve velilerin de bu mertebeye eriştiklerini, *Kitabül Hitap* adlı eserinin "Temizlik" faslında yazmaktadır. Bu düşünceye destek olarak da, *"Selman menâ ehlibeyt"* mealindeki hadisi göstermektedir. Selmanı Farısi Hz. son derece temiz ruhlu ve dürüst bir kişi, bir İnsanı Kâmil idi. Ancak Hz. Muhammed soyu ile hiçbir ilgisi yoktu ve İranlı bir soya mensuptu. Bursevî Hz.: "Bir kimse Haşimi soyundan (Hz. Muhammed'in ataları) olmasa da, Resûlullah'ın dış heybeti, insanlık mayası, dini ve şer'i titizliği, ilâhi nuru taşıması ve Muhammediyet sırrı gibi niteliklerin kişiliğinde toplanması halinde, onun mirasçısı sayılacağını ve sulbünden gelmiş gibi olacağını" ileri sürmekte, çünkü "Nebilerin mirasçısı olacaklarda, ancak nebilerin karakter ve ilmi bulunmalıdır" demektedir.

Bursevî, sadece Fahri Kâinat'a nispet olunmanın bir yücelik şartı olmadığını da vurgulamıştır. Çünkü bir peygamber ile akrabalık, onun yolundan gitmeye yetmemektedir. Hz. Lût'un karısı, Hz. Nuh'un oğlu, bu peygamberlere isyan etmişlerdi. İslam'ın en büyük düşmanlarından Ebu Cehil, Allah Resûlü'nün bir amcası, Ebu Leheb de diğer bir akrabasıydı.

Gerçekten, Yüce Hak'ka yakın olmak için önce Fahri Âlem'in sünnetlerine tam uymak, sözlerini uygulamak, onun davranışlarını örnek almak gerekir. Böylece Allah sevgisi ve yakınlığı kazanılmış olur. Yüce erenlerden Ehli Beyt'e mensup olmadığı halde, İnsanı Kâmil ve hatta özü Kur'an olmuş veliler, pek çoktur.

İMAM CAFER SADIK HAZRETLERİ

İmam Cafer-i Sâdık'ın büyük dedesi Hazreti Ali, büyük ninesi Hazreti Fatıma'dır. On iki İmam'ın beşincisidir.

Durum böyle olunca, onun sahip olduğu itibar ve makam her kula nasip değil elbette.

Zira soyu başka yere değil, doğrudan doğruya Resûlullah Aleyhisselâm'a varmakta. Ahir zaman nesebine bağlanmaktadır.

İşte böyle aziz ve yüce, seyyidler nesline dahil olan İmam Cafer-i Sadık'a, bir gün meşhur veli Davud-u Tâi gelir ve şöyle ricada bulunur:

– Resûlullah'ın aziz torunu: Bana nasihat et. Nasihatinize ihtiyaç hissetmekteyim bugünlerde.

Hazreti İmam'ın cevabı şöyle olur:

– Sen geçmişinde çok kötü alışkanlıkları olan biriydin. Ama öyle bir ilâhi lütfa erdin ki, bunların hepsini terk ettin, tam ve temiz bir dini hayata girdin, kısa zamanda da büyük gelişmeler gösterdin. Durum bu iken, şimdi ben mi sana nasihat edeceğim? Yoksa sen mi bana nasihat etmelisin?

Davud-u Tâi şaşırır, der ki:

– Siz Resûlullah'ın nesline dahilsiniz. Sizin hürmetinize kâinat yaratıldı, gökler varlık dünyasına çıktı. Resûlullah'ın torunlarına erişmek mümkün mü? Sizler seyyidlersiniz.

Tevazuda da eşsiz derecede bulunan Cafer-i Sâdık Hazretleri, şöyle cevap verir:

– Dedikleriniz doğrudur. Kâinat dedem hürmetine yaratılmıştır. Ancak benim bundan hissem ne? Büyük dedem bana kıyamette, Benim sünnetime neden tamı tamına uymadın, neden eksikli, noksanlı geldin buraya, derse ne cevap vereceğim? İnsan kıyamette soyuyla, sopuyla kıymet kazanmaz. Belki kendi ilmiyle, ameliyle değer kazanır. Benim ilmim ve amelim ne ki?

Davud-u Tâi, Hazreti İmam'ın huzurundan çıkar, çöle açılır, başlar feryadü figan edip ağlamaya:

– Ya Rabbi, der. Büyük dedesi Hazreti Resûl Aleyhisselâm, büyük ninesi de Hazreti Betül (Fatıma) Radıyallahü Anha olmasına rağmen Cafer-i Sadık kendi ilmini, amelini esas alıyor, onu da asla kâfi bulmuyor... Durum böyle olunca, ya ben kimim? Benim ilmim, amelim ne ki?

Cafer Sadık Hazretleri bu sözleriyle büyük dedesinden naklettiği şu hadisle amel etmiş oluyor. Buyurmuş ki Kainatın Efendisi:

– Ameli kendisini gerileteni, nesebi, soyu ilerletemez.

Evet, bir kişinin yaptığı işler, icra ettiği ameller kendisini geriletiyorsa, o bu gerileten amellerinin kurbanıdır, sorumlusudur. Nesebinin onu ilerletmesi mümkün olmaz. Soyu, sopu onu kurtarmaz. Zira ayette de Rabbimiz:

– Her insan kendi yaptığı amelinin tutsağıdır, rehinidir, buyurmuştur.

Nasıl olmasın ki? Resûlullah, öz kızı Hz. Fatma'ya bile: "Ya Fatma, malımdan dilediğini iste. Ama bil ki, sana Allah'a karşı bir faydam dokunmaz" buyurmadı mı?

KUR'AN'I ANLADIKÇA

Maddeyi putlaştıran, o dünyevi korkular;
Vicdan ve ahlakını, bulandıran tortular;
Düşünce sarnıcında, biriken kirli sular;
Atılır yüreğinden, Kur'an'ı anladıkça...

Akıl tahtın önünde, hurafeler diz çöker;
Bilinç ufuklarında, binlerce şafak söker;
Gözlerin damla damla, yaş değil umut döker;
O devalar deryası, Kur'an'ı anladıkça...

Çözülür, kalp gözünü bağlayan kördüğümler;
Açılır, örümcekli kapılar birer birer;
Varlık tarifindeki, maddeye mana girer;
Şüpheler sona erer, Kur'an'ı anladıkça...

Gör ki; sebepsiz değil, varlığın bir zerresi;
Ne bir yağmur damlası, ne de bir kum tanesi...
Gerçeğin karşısında, "tesadüf" efsanesi;
Âciz kalır, alçalır, Kur'an'ı anladıkça...

Katılaşan yürekler, hoşgörüyle beslenir;
Kirli eller, hidayet selleriyle ıslanır;
Dinlersin ki; taş toprak "Allah" diye seslenir;
Zikirleri duyarsın, Kur'an'ı anladıkça...

Her nefsin tadacağı, ölüm ve ötesinden;
Kabirde duyacağın, Münker Nekir sesinden;
Ve ergeç varacağın, Mahşer mahkemesinden;
İbretle ürperirsin, Kur'an'ı anladıkça...

Gösterişin postunu, yerden yere vurursun;
Nefsine köle değil, ona sultan olursun...
Yalnızlık sancısından, ebedi kurtulursun;
Gerçek Dost'u bulursun, Kur'an'ı anladıkça...

Yaratan hakkı için, insanla barışırsın;
Kibir dağından iner, ummana karışırsın;
Hak yolunda rütbesiz, isimsiz yarışırsın;
Sevgiyle tanışırsın, Kur'an'ı anladıkça...

Kanayan bir yarayı, görmeden geçemezsin;
İnsanın bedelini, servetle biçemezsin;
Kavrulsan da, bir yudum haramdan içemezsin;
Kula el açamazsın, Kur'an'ı anladıkça...

Allah'tan başkasına, minnet sana âr gelir,
Onurlu bir yoksulluk, iffetine kâr gelir;
Ruhuna beden değil, dünya bile dar gelir,
Semalar mekân olur, Kur'an'ı anladıkça...

İlim mercekleriyle görürsün uzakları;
Fark eder ve seçersin, karalardan akları;
Hele ki; o şeytanın, kurduğu tuzakları;
Anbean yakalarsın, Kur'an'ı anladıkça...

Korkma ki; ak yürekte, kara sancı başlamaz,
Kem tohumlar kök salıp, toprağında kışlamaz,
Var git artık yoluna, sana kurşun işlemez;
Böyle gönül verip de, Kur'an'ı anladıkça...

Cengiz Numanoğlu

KUR'AN'IN İLK EMRİ : "OKU!"

Tüm emirler, bir emirden çıkar. Hepimizin çok iyi bilmesi gereken bu emir, Kur'an'ı Kerim'de, Alâk suresinin başında şöyle verilmiştir:

"Oku! Kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir."

Bu, Kur'an'ın ilk indirilen ayeti olup, Peygamber Efendimize, onun şahsında da bütün müslümanlara verilen ilk emirdi. Bu emirle, sırasıyla şu üç şey kastedilmektedir:

1) Öğren,

2) Uygula (öğrendiğinle amel et)

3) Başkasına da öğret.

Şu anda dünyada bilinen bütün ilimleri, bir üniversiteye yerleştirelim ve içerdiği bilim dallarına bakalım. Ne kadar çok bilim adamı gelmiş ve geçmiştir kim bilir. Ne kadar çok kitap yazılmış ve yazılmakta...

Bilim adamları, kendi dallarındaki inceliklere, formüller yardımıyla ulaşmışlardır. Formüller, bilimde çok önemli bir yer tutar. Adeta temel taşını oluşturur, diyebiliriz. Kitaplıklar, hazine değerinde olan formüllerle doludur. Adını burada sayamayacağımız kadar çok olan, değerli formülleri bizlere miras olarak bırakan, saygı duyulacak bilim adamları, bizlerden bu muhteşem formülleri kullanmamızı istemişlerdir. Biz de, konumuza ışık tutacağına inandığımız, yaşantısında 500 kadar eser bıraktığı bilinen Muhyiddini Arabi Hz.'nin formülünü, bir başka ünlü eren olan Behlül Dânâ Hz.'nin formülü yardımıyla açıklamaya çalışacağız.

Muhyiddini Arabi Hz., insanlığa: *"Bil, bul, arif olmaya çalış"* diyerek, okumada başarıya ulaştıracak formülü vermiş. Behlül Dânâ ise: "*Bildim deme, buldum deme, arif oldum deme"* sözüyle bu formüle bir ekleme yapmış.

Biz, hayranlık duyduğumuz bu iki formülü bir araya getirerek, sizlere *"Oku"* emrini uygulamada yardımcı olmaya çalışacağız.

İki formülü toplarsak, ortaya şu yeni formül çıkar:

"Bildim deme, bil. Buldum deme, bul. Arif oldum deme, arif olmaya çalış."

İnsanlar üç kısımdan oluşurlar:

1) Cehennem ehli,

2) Cennet ehli,

3) Aşk ehli (ehlullah, yani arifler).

Demek ki okumanın faydalı olanı, bizi 1. gruptan kurtarıp 2. gruba, daha üstünü ise 2. gruptan da yükseltip 3. gruba, yani arifler arasına sokmalıdır.

Kur'an Neden Arapçadır?

Allahu Azimüşşan'ın okunmasını emrettiği en birinci kitap, Kur'an-ı Kerim'dir. Grupların birinden diğerine yükselmek için gereken bilgiler, orada anlatılmıştır. Tüm bu incelikler, hepimizin bildiği gibi, Arapça olarak verilmiştir.

Hayranlıkla izlediğimiz her şeyin sahibi ve yaratıcısı, acaba neden bu incelikleri bir başka dille insanlara vermemiş?

Arapça, yaratılan diller içinde, en zengin ve en yoğun dil yapısına sahip olanıdır. Eğer Kur'an başka bir dille yazılmış olsaydı, hem çok daha uzun anlatımlar gerekecek, hem de bazı anlamlar hiç verilemeyecekti. Çünkü bir dildeki bir anlatım, başka bir dilde (eşdeğerlisi olarak) bulunmayabilir.

Burada arz ettiğimiz, son derece önemli bir kavramın, sadece küçük bir açıklamasıdır. Kur'an bakınız bu konuya nasıl yanıt veriyor:

"Biz bu Kur'an'ı başka bir dil ile ortaya koysaydık, ayetlerin uzun açıklanması gerekmez miydi?" (41:44). Ve ayet devamla: " 'Bir Arap'a yabancı bir dille söylenir mi?' derlerdi" diyerek, bu konuda apaçık cevap getirir.

Kur'anı Sâmid, Kur'anı Nâtık

Kitabı Mübin'in, tasavvufta bir değil, iki yüzü, yönü vardır. Bunlardan birincisi *Kur'anı Sâmid*, yani "Sessiz Kur'an"dır. Bu, hepimizin bildiği, ak üzerine kara yazıyla yazılmış, Arapça olarak vahyolunmuş Kur'an-ı Kerim'dir.

İkincisi ise, *Kur'an-ı Nâtık*, yani "Konuşan Kur'an"dır. Bu da, Hz. Ayşe validemizin "Onun ahlakı Kur'an'dı" dediği, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş, kâinatın iftihar kaynağı, Resûlü Zişan, Hazreti Muhammed Aleyhisselatü Vesselam'dır.

Çünkü Kur'an'ı okumakla, onun nasıl uygulanacağını öğrenemiyoruz. Onu hayata nasıl geçireceğimizi anlayamıyoruz. Onu teoriden pratiğe nasıl aktaracağımızı tam olarak bilemiyoruz. İşte bunun içindir ki, Cenabı Allah, en üstün ahlaka sahip olduğunu Kur'an'da belirttiği biricik Habib'ini insanların arasına yollamış, onun canlı örneği ile Kur'an'ın nasıl yaşanacağını insanlara göstermiştir. İslam'ın üstünlüğü, hem teorisinin, hem pratiğinin (uygulamasının) sağlam olmasındandır. Ve işte bu nedenle Kur'an ve Sünnet, birbirinden ayrılamaz; biri İslam'ın bir bacağı ise, diğeri öteki bacağıdır.

Peygamber Efendimiz, Kitab'ın ikinci yüzüdür. Birinci ve ikinci yüzüyle birlikte her ikisi, tek Kitap'tır.

Mürşid

Hakikat bilinmeden, Kur'an ayetleri bizlere bir şey vermez. Ayetlerin anlaşılabilmesi, her şeyin Yaratıcı'sının isim ve sıfatlarıyla bilinmesine bağlıdır ki, bu da izlenmesi gereken bir yol ister. Bilinmeyen bir yola ise rehbersiz gidilmez. İşte mürşid, bu rehberdir.

Mürşit, ruh ve beden arasında ilişki kuran kalbini, bedenine destek olan kuvvetiyle dünyaya, ruhuna yardımcı olan kuvvetiyle de zât'a yöneltmiştir. Mürşitler, Allah'ın verdiği hikmetle doğru yol (*sıratı müstakim*) üzere yol gösteren; "Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin, zira onlar diridirler, fakat siz farkında değilsiniz" (2:154) mucizesiyle devamlı ışık saçan, takva ehli kişilerdir.

Bir mürşit, aynı zamanda bir öğretmendir. Öğrettiği şey "Marifetullah", yani Allah'ı tanıma bilgisidir. Bunu şöyle düşünebiliriz:

Dillerin sahip oldukları alfabelerin küçük harfleri, eğitim sırasında görüp öğrendiklerimizi, büyük harfler ise Marifetullah'ı temsil etsin. Bizler, ana okulundan başlayarak hayatımız boyunca küçük harflerin anlatıldığı bilgilerle donanırız. Bundan sonra sıra, büyük harfleri anlatan sınıfları okumaya gelir. İşte mürşit, burada karşımıza çıkar. Her iki harf çeşidiyle birlikte aynı alfabeyi okutan bu sınıflar, aslında Tek Üniversite olan Muhammedî Üniversite'nin sınıflarıdır. Muhammedî Üniversite'nin büyük harf sınıflarının bilgileri, mürşitlerin yardımıyla öğrenilir. Bu örnekte küçük harf diye ayırdığımız, görünen dünyaya ait bilgileri anlatan sınıflar; büyük harf diye nitelediğimiz ise görünmeyen (gayb) âlemlerini ve ahireti kapsayan sınıflardır.

Unutulmaması gereken, küçüğü ve büyüğü ile iki harf çeşidinin, aynı alfabeye ait olduğudur.

Halife ve Mürşid

İslam tarihinde "halife" dediğimiz zaman, müslümanları siyasi yönden temsil eden kişi anlaşılır. Halife, İslam toplumunun dünyevi işlerle ilgili önderidir ve yöneticilik vasfına sahiptir. "Halef", yani "ardından gelen" kökünden türer.

Ancak bu sözü maddi değil manevi açıdan ele alırsak, "halife" kelimesinin ikinci, mecazi bir anlamı ortaya çıkar. Muhyiddini Arabi Hz.'nin *Füsusül Hikem*'de belirttiğine göre, Allah, "Ben yeryüzünde bir halife kılacağım" sözünü meleklere söylerken, "Ben Âdem'i yeryüzünde halife kılarım" dememiştir. Manevi anlamıyla ele alındığında halife, insanın Allah tarafından şerefli kılınması sonucu, Yaratan'ın verdiği özel bilgiyle donanarak, Yaratan'ı en doğru şekilde kanıtlamayla görevlendirilmiş kişidir. Kur'an, "Katımızdan kendisine bir rahmet verdiğimiz ve kendisine ilim öğrettiğimiz" (18:65) ifadesiyle, manevi halife konumundaki mürşide verilen bilginin bir özellik taşıdığına işaret eder.

Hz. Peygamber, kendisinden sonra hiç kimseyi halife olarak tayin etmemiştir. Çünkü: "Hikmeti dilediğine verir" (2:269) emrini, kendisi gibi bizim de bilmemizi isteyerek, bunun Allah'ın elinde olduğunu söylemiştir.

Kur'an bir halife olarak mürşidi şöyle anlatıyor: "Bu Kitab'ı, kullarımızdan seçtiğimiz kişilere miras bırakmışızdır. Onlardan kimi kendisine yazık eder, kimi orta davranır, kimi de Allah'ın izniyle iyiliklere koşar. İşte büyük lütuf, budur" (35:32).

Ayetin son kısmı, halife olarak Allah tarafından seçilmiş olan mürşide işaret eder. Çünkü bu kişiler, Muhammedî ahlakla ahlaklanmış olup, onun günümüzdeki manevi mirasçılarıdırlar. O halde biz bu seçilmiş kişileri "Allah'ın Peygamberinin halifesi" şeklinde tanımlayabiliriz.

Mürşit, Kur'an'ın ve "Hiçbir peygamber yoktur ki namaz ve oruç ile emrolunmasın" hadisi şerifinin belirttiği gibi, namaz ve oruçla emrolunmuştur.

Namazın Faydaları

İç dünyayı ilgilendiren bilgiler, basiret, yani iç göz tarafından keşfedilmektedir. Bu bilgiyi hepimizin öğrenmesi gerekir. Fakat bunun için iki şart gereklidir. Sabır ve onun yanı sıra, takva. Takva, her fiilin örtüsüdür ve bu bilgiyi biz ancak, takvaya sarılarak öğrenebiliriz.

Takvanın birinci şartı, namazdır. Allah, sonsuz lütuflarını, insanlara farz kıldığı namaz kabuğu içine gizlemiştir. Keşfimiz açık olmadığı için, birçoğumuz, namazda üzerimize yağmur gibi yağan nurları göremeyebiliriz. Ama farkına varsak da, varmasak da, namazın mükâfatı, onu kıldığımız vakit dağarcığımıza girer. Peygamber Efendimizin işaret ettiği gibi, "Namaz müminin miracıdır." Kur'an'da geçen "namazlarında devamlı olanlar" (70:23) şeklindeki anlatım, aklın Külli (Tümel) akla, nefsin Külli nefse ve ruhun Külli ruha erişmesiyle ortaya çıkan "Cem" (Ahadiyet) makamına erişmiş "Hazreti İnsan"a, yani kâmil insana işaret eder.

İnsanlarla dolu olan dünyamız, bir kütüphane gibidir. Her insan bir kitaptır, her kitabın anlattığı da farklıdır. Kimi acıyı, kimi tatlıyı, kimi eğriyi, kimi doğruyu anlatır. Fakat hepsinin bir amacı vardır. O da insana, kendisinin ve Yaratan'ın ilmini öğretmektir. O'nun ilmine girmek, O'nun kuluna kendi kütüphanesinden verdiği kitapların okunmasıyla başlar. O kitapların okunması, her bir kitabın sorusunu yanıtlamakla gerçekleşir. Her yanıtlanan kitap bir su damlacığı gibi insana hayat verirken, ışığını da okuyana hediye eder. Ona sunulan kitapların tamamlanması, kulun kendisini öğrenmesinde ilk adımı oluşturur.

Hepimiz, kütüphanelerin raflarında "Oku!" emrini veren bu emri yerine getirmemizi bekleyen değerli hazineleri sevgiyle koruyarak, zamanında okuyup bitirmeliyiz.

Kur'an, sadece okunacak değil, yaşanacak bir kitaptır. Eğer onu yaşamazsak, Kur'an'ı değil, kendimizi yakmış oluruz.

GÖNÜL TAŞA GELDİ

Yine bu dertli gönül
Kaynadı taşa geldi
Aşk denizinin mevci (Dalgası.)
Başımdan aşa geldi

Sabrım kararım gitti
Aşk sırrımı fâş etti
Ben dahi diyem şunu
Ki garib başa geldi

Ol benim gönlüm alan
Canıma cânân olan
Hem beni deli kılan
Önüme düşe geldi

Onsuz ben olamazam
Buldum ayrılamazam
Onsuz bu aklım bilmem
Tedbirim şaşa geldi

Siz şöyle sanmayın ki
Ben şimdi âşık oldum
Canım ezel gününde
Aşk ulaşa geldi.

"Kalü belâ" denmeden
*"Elest"*den ileriden (*)
Türlü mihnete âşık
Orda dolaşa geldi

(*) Elest, ya da ezel, meclisinde Allah bütün ruhları toplayarak, onlara sordu: *"Elestü birabbiküm?"* (Ben Rabbiniz değil miyim?) Onlar *"Beli"* (Evet) diye cevap verdiler. İşte bu, *kalu bela*dır (evet sözüdür) (7:172).

Şol ben âşıkım diyen
O yalan davâ kılan
Nefse dileğin veren
Bana temâşâ geldi.

Âşık o nefse yağı (Düşman.)
Nefsin ko, varın' sağı (Nefsini bırak, varlığını sav.)
Nefs ile âşık canı
Burda savaşa geldi

Derd ü belâ aynasın
Gözlerken gece ve gün
Dost yüzüne can gözü
Ansızın tuşa geldi

Gerçi ki gizli geldi
Can gözü açık gördü
Münkir, münâfık sandı
Tabirli düş'e geldi.

Eşrefoğlu Rumi

TEVHİD (BİR'LEME)

İslam'ın beş esasının birincisi, müminler için tevhid şehadetinin farz olmasıdır.

Tevhidin farziyeti, kalbin Allah'ın birliğine itikat etmesidir. O'nun birliği sayı cihetinden değildir. Evvel'dir. İkincisi yoktur. Mevcuttur, bunda şüphe yoktur. Hazırdır, gayb olmaz. Alimdir, cehle düşmez. Kaadirdir, acze düşmez. Hayy'dir, ölmez. Kayyum'dur gaflet etmez. Hakîm'dir, abes iş yapmaz. Semi'dir, Basir'dir, mülkü zâil olmaz. Bir başka vakte nispet olmaksızın en öncedir, kadimdir. Sınırlanamaz. Ezeli ve ebedidir. Her şeyin başı, her şeyin sonudur. Her şeyin üstündedir. Her şeyle beraberdir. Her şeye her şeyden daha yakındır. Bununla beraber O eşyaya hulul etmiş değildir. Eşya da O'ndan uzak kalmış değildir. Zâtında O'ndan gayrisi yoktur. O'nun dışında da O'nun zâtından başka bir şey yoktur. Bütün esma ve sıfatlarıyla daimi olarak mevcuttur. Bizim için geçerli olan hükümlerden hiçbirisi O'na vacip değildir. Hükmü halkın memur bulundukları hükme benzemez. Adaleti, kullarının adliyle kıyaslanmaz. Kulları bağlayan hükümler O'nu bağlamaz. Kullara isnat edilen verilmiş isimler O'na isnat edilemez. O'nun mülk ve melekûta dair esma, sıfat, envar (ışıklar) ve kelamından başka ne varsa hepsi hadistir (sonradan olmadır). Zâtının herhangi bir şeyden yaratılmış olmasından ve yaratılmışlıktan münezzehdir. O, dinsizlerin bu hususta söylediklerinden de münezzehtir.

Yakîn ehlinin şehadetine gelince: Allah'ın her an kendisine yakın olduğuna, onu gördüğüne, her bakımdan kadir olduğuna, onu kuşattığına yakinen inanıp, bakışını O'na yöneltir ve bütün arzusunu O'nda toplar. Her şeyden evvel O'nu hatırlar. Her şeyde O'nu zikreder. Kalbini her şeyden O'nun için temizler. Her vesile ile O'na döner. Bilir ki, Allah, her bir kalbe şah damarından daha yakındır. Ruha hayatından, göze bakmasından, dile neminden daha yakındır. O'nun bu vechesinin nitelenmesi ne ortalamadır, ne de kesindir. Bütün bunlarla beraber O, Arş'ta hükümranlığına devam etmektedir. O, nemli topraktan itibaren dereceleri yükseltendir. Hiçbir mekân, O'nun ilminden ve kudretinden gizlenemez. O, bir mekân (uzay) ile sınır altına alınamaz. Hiçbir mekândan kaybolmaz ve aranmaz. Hiçbir mekânda da bulunmaz.

Arştan nemli toprağa kadar ne varsa hepsi, en aşağı ve en yücenin sınırlarıdır. Hepsi O'nun kudreti elinde ve bir zerre mesabesindedirler. Bunlarla beraber O, bütün tasavvurların ötesinde olup bunların aklın idrak edemeyeceği, vehmin tasavvur edemeyeceği, hiçbir şeyin diğer şeyden perdeleyemeyeceği, hiçbir yakının uzaklaştıramayacağı şekilde kapsamıştır. O, sıfatlarıyla her şeye her şeyden yakındır. Eşya kendine mahsus sıfatlarıyla uzak düşürücü şeylerdir. Uzaklık ve yön, O'ndan başkaları için mekândırlar. Taraflar ve yönler, hadis olanlar için uzay ve konumdurlar. Hükümler ve kaderler, mahlukata ait şeylerdir. O ise ölçülerden münezzehtir ki, akıllar ve vehimler idrak edemezler. O ahiriyetiyle evveldir ki, bu O'nun övgüsüdür. Zuhuriyetinde bâtıniyeti ile bâtındır ki, bu O'nun yakınlığıdır. Bâtıniyetinde zuhuruyla zâhirdir ki, bu O'nun

yüceliğidir. Ezelen ve ebeden O böyledir. Ancak şuhuduyla (tanıklığıyla) bilinir. Ancak nuruyla görünür. Bugün evliyasına gayben ve kalpleriyle hasıl olur, yarın ise gözlerle müşahede edilerek. O ancak O'nun dilemesiyle bilinir. Diledikleri bilirler O'nu. O dilerse en küçük şeyi kendine perde yapar, dilerse her şeye kendini bildirir. Dilemezse O'nu hiçbir kimse bilemez. Tecellisinin sonu, sıfatlarının nihayeti yoktur. Cümlesinden yüz çevirmek istedikten sonra, eşyanın mevcudu onlara nazar etmeye mecbur edemez O'nu. Evvelkiler ve sonrakiler, O'nun nazarında ancak bir tek şey gibidirler. Sıfatlarına tertip girmez, sıfatları tertibe girmez. Yani her bir sıfatı tektir, kâmildir, sınırlanamaz. Vakitlerle sınırlanmaz. Sıfatları tertibe koymak, halkın icadıdır. O'nun yarattığı, O'nu söze mecbur edemez. O'nun yaratıklarla konuşması dilediği şekilde olur. Zâtını sıfatlarıyla, sıfatlarını fiilleriyle perdelemiştir. Mahlukatını yaratmadan önce nasıl görüyorsa, yarattıktan sonra da aynı şekilde görmektedir.

Ebû Süleyman Dârânî der ki:

Allah Teâlâ kullarını daha onlar O'na itaat etmezden evvel cennete, isyan etmeden evvel ateşe koymuştur. Allah dünyada olacakları, kıyamette olacakları ve sonrasını haber vermektedir. Öyle bir lafızla ki, ilminde evvel, ahir eşittir. Öyle bir ilim ki tertip, mesafe, yakınlık, uzaklık yoktur. Ruhları yaratmadan evvel seslerini işiten Allah kadîm kelamında: "Kocası hakkında seninle münakaşa eden kadının sözünü Allah şüphesiz ki işitmiştir" (Mücadile, 1) buyurmuştur ki, ses çıkaranları yaratmadan evvel öncesiz ilminde işittiğini beyandır. Nasıl olur da zuhura getireceği kâinatı, belirişinden evvel görmez ve bilmez? O kâinatı, kâinat olmadan bilir. Onun hakkındaki bilgi ile O'nun arasında perde yoktur. Şahit olduğunu işitir, ilmini konuşur.

Sonra O halkı, âlem âlem halk etmiştir. Vakit vakit yaratmıştır. O'nun nazarına, işitmesine ve kelamına, O'nun ilminde, kudretinde ve iradesinde oldukları gibi geldiler. Zerre miktar fazlasız ve noksansız olarak. O ezelde takdir etmediği bir şeyi ebedde vücuda getirmez. O'nun zâtı evren ve uzay kaydında değildir. Onlar O'nu idrak edemezler. Yani kadim değillerdir. Sonlarının ne olacağını da bilmezler.

Kim bu söylediklerimizi yakîn (kesinlik) nuruyla müşahede eder ve anlarsa, âlemin öncesizliği gibi batıl bir fikre düşmez. Söylediklerimizi doğru anlamayan, akıl sınırında kalmıştır. Böyle bir kimse âlemin kıdemi (öncesiz olduğu) şüphesine kapılır. Allah'a hamd olsun ki tevhidin doğruluğunda ihtilafları olmadığı gibi, bütün bu söylediklerimizin doğruluğunda da yakîn ehlinin ihtilafları yoktur. Bütün bunlar, yakîn ehillerinin şehadetleri ve Allah'a yakın kişilerin imanlarıdır. Söylediklerimizi akıl çırasıyla anlamak mümkün değildir. Ancak yakîn nuru lâzımdır. Çünkü mahluk (yaratık) görülmekle Halık (Yaratan) görülmüş olmaz. Ancak varlığına delil tutabilirsin. Onun gibisi yoksa, ancak benzeri olmayanı görmekle O'nu görmüş olabilirsin ki, bu bizzat O'nu görmeyi gerektirir. Bunun için de yakîn nuruna sahip olmak lâzımdır.

Allah'ın sıfatlarından bu saydıklarımız, şehadet farzına bitişik tevhidin dışıdır. Akıl ile anlaşılabilen şeylerin tertibine girmez. Akli kıyaslarla misal verilemez.

Bazı sıddıklar, tevhidin hakikatinin kendilerine açılması için Allah'a dua ettiler. Kendilerine icabet olunmadı. Sonra cevaplarını Vahid, sonra yine Vahid verdi. Buna şaşmaları üzerine ilham edildi ki: "Sen soruyorsun ve cevabı akıllardan bekliyorsun." "Evet ya Rabbi." "Fakat hiç öyle değil. Akılları benden uzak tut." "Nasıl tutabilirim?" "Baksana, ben seni sana davet ediyorum. Kendine gel ki, tevhidin cevabını ancak el-Vahid verebilir. Sebeplerin sebeplerini araştır."

Bu sapa ve uzak yollardan yapılan davete icabet edenler pek çoktur. Fakat tevhidin hakikati, sıfatın ispatı ve zât'ın nitelikleri iledir. Bu ilâhi kanunlar bunlar muvacehesinde gelmiştir. Bunlar ise şüpheleri, mahiyet, cinsiyet, keyfiyet gibi şeyleri kabul etmezler. Sonra kalp sükuneti, aklın tatmini ve gönülden teslimiyet, Cenabı Hak'kın ilâhi hediyesi olan yakîn nuru ile olur. Çünkü bunların hakikati ancak yakîn nuruyla müşahede olunur. Akıl nuruyla kavranamaz. Akli ilimler onların hudutlarına varamaz. Akıl dünyanın aynasıdır ki, bu nur ile ondakiler müşahede edilir. İman da ahiret aynasıdır ki ahirete onunla bakılır. Kalp oradakilere iman eder. Allah ise yakin nuruyla görülür ki bu tevhid aynasıdır. İlâhi sıfatlar bu nur ile müşahede edilir ki, imanın hakikati budur. Semadan indirilen en aziz şeyler dört şeydir ki, bunlara kalpten teslimiyet gösterilir ve itiraz edilmez: 1. Sıfatlara ait haberler, 2. İbadetlerin usülleri, 3. Ashabın fazileti, 4. Amellerin faydaları.

Bu sebeple müminler, gayba iman ettikleri için methedildiler (Bakara, 3). Bu sayede mukarrebun (Allah'a yakın olanlar), "Allah dilediğini mahveder, dilediğini de ispat eder" (Rad, 39) ayetine imanla, şehadet nuru sayesinde öne geçtiler. Yani diğerlerini geçtiler. Ayeti celilenin manalarından biri, "Allah muvahhitlerin (tevhitçilerin, birleyicilerin) kalplerinden sebepleri siler, kendini ispat eder, teoride kalanların kalplerinden vahdaniyeti siler, sebepleri ispat eder" demektir.

Eğer alimler tevhidi bir kitapla anlatmamış, arifler sırrını açmamış olsaydı, çoğunluk tevhidi görmekten yoksun kalır, akıllar onun keşfine dayanamayacakları için inkâra cüret ederler, keskin akıl sahipleri de bu hususta bocalarlardı. Biz bu kadar önemli bir konuda birçok bid'atların ortaya atılmasından ve birçok aklı perişan etmesinden endişe ederek, bunu açıklamayı uygun gördük. Tevhid ilminin hakikati, marifetin bâtınıdır. Bu da bilinenin arife söylediği bir sırrıdır ki, hususi bir sıfatla, bir has dostu vasıtasıyla söyler. Bu marifet, herkesin nasibi değildir. Rübubiyyet sırrının ifşası, küfürdür. İmanın kıvamı ve şeriatın istikameti, sırrı muhafaza etmektedir. Cenabı Hak bu hususta yeterli tedbir almıştır. O işine hâkim ve galiptir.

Kuutül Kulûb'da der ki:

"Alimlerin ilmi üç kısımdır: Birincisi zâhir ilmidir ki, zâhir ehline verilir. İkincisi bâtın ilmidir ki, ancak ehline açılır. Üçüncüsü de alimle Allah arasında sırdır. O da onun imanının hakikatini teşkil eder. Bu ne zâhir ehline ifşa edilir, ne bâtın."

Öncekilerden bazıları demişlerdir ki: "Bir topluluğa akıllarının yetmeyeceği bir ilmi söyleyen alim, onlara ancak fitne olur." Biz burada tevhid ilminin kalplere azık olacak kadarını ve müridin iman etmekle yükümlü bulunduğu kısmını zikrettik.

Peygamber Efendimiz

Allahu Teâlâ buyuruyor ki:

– Hatırlayın ki, Allah peygamberlerden, "Şüphesiz ben size kitap ve hikmet verip de sonra size sizin yanınızdaki bu kitap ve hikmeti tasdik edici bir Resûl gelince O'na muhakkak iman edip yardım edeceğinize söz veriyor musunuz?" diye söz ve yemin teklif etti. "Bunu ikrar ediyor, bu ağır yükümü alıp kabul ediyor musunuz?" buyurdu. Onlar da "İkrar ettik," dediler. Allah buyurdu ki: "Öyle ise şahit olunuz, ben de sizinle beraber şahitlerdenim" (Âli İmrân, 81).

– Habibim, sana beyat edenler şüphesiz ancak Allah'a beyat etmişlerdir (Fetih, 10).

– Kim Resûl'e itaat ederse, şüphesiz ve muhakkak Allah'a itaat etmiş olur (Nisa, 80).

Allah, peygamberlerin şehadetlerinin şahididir. Aynı zamanda peygamberler, ümmetlerine Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in geleceğini haber verip, O'na iman ve tasdik üzre ahd ve yemin almışlardır. Eğer Musa ve İsa peygamberler O'nun zamanında olsalardı, yapacakları tek iş, O'na bağlanıp şeriatına uymaktı. Bütün müminlerin O'na itaat ve muhabbet etmeleri, Allah'a itaat etmeleri gibidir.

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

– Habibim, de ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız hemen bana tabi olunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı affeylesin (Âli İmran, 31).

Resûlullah buyuruyor:

– Hiçbiriniz, beni ehlinden, malından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe, iman etmiş olamaz.

Yine Resûlullah "Eğer Musa ve İsa benim zamanımda gelmiş olsalardı, yapacakları tek şey, bana tabi olmaktı." Değişik lafızla gelen rivayette: "Eğer benim zamanımda gelseler de bana iman etmeselerdi, Allah her ikisini de ateşe atardı," buyurmuştur.

İsrailiyat arasında şöyle bir haber de rivayet edilmiştir: "Bir adam iki yüz senelik ömrü boyunca Allah'a asi olarak yaşadı. İnat ve cüretinde devam etti. Öldüğü zaman İsrailoğulları bunu bacağından sürüyerek bir çöplüğü attılar. Allahu Teâlâ, Musa Aleyhisselâm'a vahyederek onu yıkayıp kefenlemesini ve namazını kılmasını emretti. Musa Aleyhisselâm bu emri bütün İsrailoğullarının gözlerinin önünde yerine getirdi. Musa Aleyhisselâm'ın bu işine şaşıran İsrailoğulları, ona: 'Bizim içimizde bundan daha azgın ve asi bir kimsenin bulunmadığını bilmez misin?' dediler. Musa da: 'Bilirim. Fakat Allahu Teâlâ böyle yapmamı emir buyurmuştur,' dedi. Musa'dan bunun sebebini sormasını istediler. Musa iltica ile: 'Ya Rabbi, ne söylediklerini görüyorsun,' dedi. Allah ona vahyetti ki: 'Söylediklerin doğrudur. Bu kulum bana iki yüz sene asi olmuştur.

Ancak bir gün Tevrat'ı okumak üzere açtığında, Habibim Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ismini gördü. Onu öptü ve gözlerine sürdü. Ben bunu karşılıksız bırakmamak için iki yüz senelik günahını mağfiret ettim.' "

Aynı manada bir hadise de Abbas bin Abdülmuttalib (Radıyallahu Anh)'den rivayet edilmiştir: "Evvelce Ebu Leheb ile aramızda bir yakınlık vardı. Onunla anlaşırdık. O öldü. Allah'ın, onun ahiretteki hâlini bildiren bir sure indirmesi üzerine ona o kadar üzüldüm ki, beni bir düşünce tuttu. Onu rüyamda göstermesi için bir sene kadar müddetle Allah'a dua ettim. Neticede alev alev ateşler içinde yandığını gördüm. Hâlini sordum. Dedi ki: 'Gördüğün gibi. Vardığım yer ateş oldu. Azap içindeyim. Azabım ne hafifletiliyor, ne bir nefes alabiliyorum. Ancak pazartesi gecelerinde azabım hafifletiliyor. 'Nasıl oluyor?' dedim. Dedi ki: 'Bu gecelerden birinde Muhammed doğmuştu. Ümeyme gelip bana onun doğumunu müjdeledi. Ben de bu müjdesine sevindim, benden bir ikram olmak üzere onu azat ettim. Allah bunu karşılıksız bırakmayarak, her pazartesi gecesinde azabımı hafifletiyor.' "

Onun sünneti seniyyesini akıl ve reye her hâlükârda tercih etmek, malıyla, canıyla O'nun sünnetinin ihyasına çalışmak, zâhiren ve bâtınen O'na ittiba etmek, O'nun sevgisinin nişaneleri cümlesindendir. O'na zâhiren ittiba; farzları eda, haramlardan sakınma, ahlakıyla ahlaklanmak, şekil ve adabıyla edeplenmek, O'nun izini takip etmek, haberlerini doymak bilmez bir arzu ile aramak, dünya sevgisini terk etmek, dünyadan kalben yüz çevirmek, gaflet ve heva ehliyle bulunmaktan sakınmak, dünyalık şeylerle böbürlenmekten ve övünmekten, yarışmaktan uzak bulunmak, ahiret amellerine yönelmek, ahiret ehline yakın olmak, fakirleri sevmek, âşıklarla beraber olmak ve sohbetlerine devam etmek, alimlerden, abidlerden, zahitlerden ayrılmamak, Allah'tan yüz çevirmiş zalimlere, bid'atçılara Allah için kızmak, Resûlullah'a uyanlara sevgi beslemektir.

O'na bâtınen ittiba ise; yakîn makamlarını ve imanla alakalı müşahedeleri bilmek, öğrenmek ki, bunlar korku, ümit, hayâ, şükür, teslim, tevekkül, şevk, muhabbet, kalbin Allah'tan başkalarından yüz çevirmesi, Allah'ın zikrinden sonra susuzluk hasıl olması gibi hâllerdir. Bunlar ehlince birtakım özel muamelelerdir. Bir kimse Resûlullah'a zâhiren ve bâtınen ne kadar ittibâ ederse, Allah'ın sevgisini o kadar kazanır. İnsanın Allah muhabbetinden nasibi, Resûlullah'a muhabbeti kadardır.

Sehl bin Tüsterî (Kuddise Sırruh) der ki:

"Allah'ı sevmenin nişanı, Resûlullah'a ittibadır. Ona ittibaın nişanı da, dünya sevgisini terk etmektir."

Ayeti kerimede: "Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, işte onlar Allah'ın kendilerine ihsanda bulunduğu peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle ve salihlerle beraberdirler. Onlar ne güzel arkadaştırlar" (Nisa, 69) buyurulmuştur. Kul Allah'ın farzlarına, Resûlünün sünnetlerine ittiba edip bid'atlerden sakınarak, Resûlullah'ın ahlakıyla ahlaklanırsa, Allah'ı sevmiş olur. Böyle bir mümin ise yarın Cenabı Peygamber ile beraber olacaktır.

Peygamber Efendimizin mucizeleri çoktur. Bütün âlemce meşhurdur. Bunların her bakımdan en açığı ve devamlısı, Allah'ın kitabıdır ki, bâtıl O'na ne önünden yaklaşabilir, ne arkasından. Hakim ve Hamid Allah'tan inmiştir o (Fussilet, 42). Alimler ona doyamazlar. Ne kadar okunsa usanılmaz ondan. İbretleri tükenmez, güzellikleri bitmez. O, apaçık nurdur, Allah'ın sağlam ipidir *(hablül metin)*, hikmet dolu zikirdir, doğru yoldur *(sıratı müstakim)*, Onların hutbelerine, şiirlerine ve diğer sözlerine benzemez. Benzerini getirmek insan kudretinin dahilinde değildir. Kur'an'ın düzgünlüğü, tükenmezliği ve coşkunluğu karşısında, bütün Araplar suskun kalmıştır. Hayrette kalmıştır. Cüret ettikleri benzetmeler, tükenmezliğin, akılcılık ve yüceliğin değil, açıklığın değil, tutukluk, düşkünlük, karışıklık, anlaşılmazlık ve sapkınlığın örnekleri olmuştur. O'nunla alay edenler çarpılmışlar, perişan olmuşlardır. Çünkü O, Allah'ın kitabıdır. O'nu habibi vasıtasıyla âlemlere göndermiştir.

Hazreti Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem'in temiz şeriatı da, O'nun mucizelerindendir. Bütün âlimler ve ârifler, onun sonuna ulaşmaktan âciz olduklarını söylemişlerdir. Onun bize ne kadar en güvenilir kimselerle rivayet edilegelen sözleri ve onun mucizeleri cümlesindendir. Buhari'nin *Sahih*'indeki rivayeti vechile: "Ben *cevâmiul kelim* ile gönderildim." (Yani pek çok kelime, cümle ve manaları kısa ve öz birkaç kelimede toplayıp söylemek özelliğiyle gönderildim.) "Uzaktan düşmana korku salmak gibi bir ilâhi yardıma nail kılındım," buyurmuşlardır.

Dinin ayakta durması ve hükümlerinin bekası, kıyamete kadar O'nun mübarek hadisi şerifleriyledir. Çünkü Kur'an'ı en iyi anlayanlar ve yaşayanlar, O'nun sünnetlerini en iyi zaptedip yaşayanlardır.

O'nun çocukluk, gençlik ve yaşlılık devirlerindeki yüksek ahlakı, her biri bir başka güzel bulunan fiilleri, her biri bir başka güzelliği emreden tavırları, alışılagelmiş bir âdetin devamı olmayıp O'nun Muhammedî zâtına özgü bir hayat tarzı olduğu için mucizeleri cümlesindendir.

O'nun şeklinin inceliği; sıfatlarının ve ahlakının güzelliği de mucizeleri cümlesindendir. Ahlakının öyle incelikleri vardır ki, ancak derin sezgi sahipleri görebilirler. Ruhları karanlık ve sapkınlığın en katı heykelleri olmuş azgınların bile, o kalın, karanlık perdelerini delip geçen ve gözlerine sokulurcasına zâhir olan mucizeleri de pek çoktur ki, bunlar onun en şerefli, en son, kâmil peygamber olduğunun delilleridir. Abdullah bin Revâha'nın dediği gibi: "Eğer O'nun hiçbir mucizesi olmasaydı, sadece hayrı göstermesi mucize olarak kâfi gelirdi."

Onun harikulade, tabii kanunlar dahilinde fakat onlara zıt olarak zuhur eden, hilecilerin hilesini, inkârcıların inkârını başlarına geçiren, müminleri imanlarından dolayı tebrik edip müjdeleyen mucizeleri de pek çoktur: Ayın yarılması; yoldan geçerken taşların selam vermesi; bir ağacın yerinden sökülüp gelerek onu selamlaması ve tekrar yerine gitmesi; hayvanların dahi O'nun peygamberliğine şehadet etmeleri; parmaklarının arasından su akıtıp ashabına içirmesi; avucundaki taşların tesbih edip şehadet getirmesi; az bir yemeğin çok kişiye yetmesi; hurma kütüğünün ayrılıktan

inleyip ağlaması; devenin sahibinden şikayet etmesi; zehirli koyunun sofrada konuşması; bir kuyunun O'nun mübarek tükrüğüyle temiz olması; orta boylu olmasına rağmen iki uzun boylu kimsenin arasında onlardan uzun ve heybetli görünmesi. Daha sayılamayacak kadar mucizeleri, gaybdan (görünmeyenden) haber vermesi, cansız varlıkların konuşup O'na selam vermeleri bu cümledendir.

Hazreti Ali'nin, "bir defasında Resûlullah ile Mekke'de dolaşmaya çıktım. Resûlullah'ın önüne gelen her ağaç ve dağ, tepe, muhakkak: 'Selam senin üzerine olsun, ey Allah'ın Resûlü,' diyordu," diye anlattığını, Tirmizî rivayet ediyor.

Az bir yemeğin çok kişiye yettiği hakkındaki hadisler Buhari ve Müslim'de ve Sünen kitaplarında mevcuttur. Resûlullah'ın diğer mucizelerine dair rivayetler, hadis kitaplarında senetleriyle zaptedilmiştir. Bunlar arasında rivayet edilmiştir ki:

Resûlullah'ın vefatından sonra Rumlu bir delikanlı Medine'ye geldi, "O'nun vasfını İncil'de okumuştum," dedi. Gözleri Resûlullah'ın kabrini görünce müslüman oldu. Ve "Hazreti Mustafa'nın kabrine vardım. O bana kabirden konuşuyordu. Peygamberlik nuru, kabrinin üzerinde durmaktadır. Kalbi selim sahibi herkes bunu görebilir" mealinde bir şiir söyledi.

Bu gibi kısmi hadiseler, sıhhatinde şüphe bulunmamakla beraber, tevatür derecesinde değildir. Yani herkes tarafından bilinir şekilde yayılmamıştır. Yukarıda bahsettiğimiz mucizeleri ise tevatür derecesindedir.

İmam Müstağfiri, *Mucizeler* kitabının onuncu babında der ki: "Resûlü Ekrem'in mucizeleri hakkında onuncu bab, O'nun ümmetinin velilerinin her vakitte ve zamanda devam eden kerametleri hakkındadır ki, bu ümmetin velilerinin kerametleri peygamber mucizelerinin bir çeşididir. Çünkü bir peygamberin ümmetinden bir kula Allah'ın ikram ettiği bir keramet, o nebinin ve davetinin hak olduğunun delilidir. Eğer o peygamber ve getirdiği hak olmasa idi, onun ümmetinden olan bu kul; bu ikrama mazhar olmayacaktı."

Evliyaullah'ın kerametleri, Allah'ın kitabı, Resûlullah'ın hadisleri, ehli sünnet vel cemaatin şehadetleriyle haktır.

Allah'ın kitabındaki delili: "Zekeriya Meryem'in yanına girdiği zaman onun yanında kışın yaz meyvesi, yazın da kış meyvesi görüyordu."

Meryem ittifakla peygamber değildir. Bu ayet, evliyaullahın kerametini inkâr edenlere karşı kesin bir delildir.

Resûlullah'ın sünnetindeki delilleri çoktur. Hazreti Ebubekir Sıddık (Radıyallahu Anh) oğlu Abdullah'a demişti ki: "Oğlum, bir gün Arab'ın içine ihtilaf düşerse, Resûlullah'ın ve benim beraber gittiğimiz mağaraya git ve sığın. İhtilaf bitinceye kadar oradan ayrılma. Sabah akşam rızkın gelir."

Hazreti Ebubekir'in, "Rızkın sabah akşam sana gelir" sözünün tahakkuk etmiş olması, evliyaullahın kerametlerinin ispatıdır. "Birgün Arab'ın içine ihtilaf düşerse

oraya sığın" sözü de Saad ibni Ebi Vakkas'ın ve sahabeden onun reyine tabi olanların yaptığı gibi, ihtilaf esnasında kılıç çekmekten sakınarak Ali (Radıyallahu Anh) hak üzre olmasına rağmen, her iki taraftan da ayrılıp kendi hâline kalmanın daha doğru olacağının delilidir. (Saad ibni Ebi Vakkas böyle yapmıştır.)

İmam Müstağfiri, Cabir bin Abdillah'a dayanan senetle rivayet eder ki: Ebu Bekir Sıddık (Radıyallahu Anh) emretti ki: "Ben öldüğüm zaman Resûlullah'ın kabrinin bulunduğu eve götürün. Kapısının önüne bırakın, kapı açılırsa beni oraya defnedin." Cabir (Radıyallahu Anh) diyor ki: "Getirip kapıya bıraktık ve dedik ki: 'Bu Ebu Bekir'dir, Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in yanına defnolunmak istemektedir.' Kapı açıldı, fakat kimin açtığını bilmiyoruz. Bir ses 'Bir ikram olarak girin ve onu defnedin' dedi. Ne bir kimse gördük, ne bir şey gördük."

İmam Müstağfiri, Malik bin Enes'ten, o da Nafi'den, o da İbni Ömer'den rivayet eder: Hz. Ömer, Medine'de cemaate hutbe irat ederken: "Ey Sâriye, dağa doğru! Dağa doğru! Kurda merhamet eden zulmetmiş olur!" dedi. İnsanlar Ömer'in bu sözünü anlayamadılar. Çünkü Sâriye Irak'ta idi. Hazreti Ali'ye dediler ki: "Ömer minberde hutbe irat ederken Sâriye'ye seslendiğini duyduk." Hazreti Ali de "Ömer'i kendi hâline bırakın. Onun, içine girip de çıkamadığı iş çok azdır" dedi. Çok geçmedi, Sâriye'nin gönderdiği haber geldi. Düşmanla karşılaşıp hezimete uğrattıklarını ve dağın eteklerinde çok miktarda ganimet aldıklarını, bir ara onların elinden bu ganimetleri düşmanların almak istediklerini, fakat semadan "Ya Sâriye! Ya Sâriye bin Zenim! Dağa doğru, dağa doğru! Kurda merhamet eden zulmetmiş olur!" diye bir ses işittiklerini söyledi. Oradakiler onların işittikleri sesin, Ömer'in sesi olduğunu anladılar.

İmam Müstağfiri, yine senediyle rivayet ediyor ki:

– Mısır fetholununca Mısır halkı Amr ibnül Âs'a gelip dediler ki: "Bizim şu Nil'imizin bir huyu vardır ki, şartı yerine getirilmeksizin akmaz." Amr, "O nedir?" diye sordu. Dediler ki: "Ayın on ikisi olunca bir bakireyi ana ve babasını razı edip bütün süs ve elbiseleriyle Nil Nehri'ne atmadıkça akmaz." Amr (Radıyallahu Anh): "Bu iş, İslam geldikten sonra katiyyen olamaz. Biliniz ki İslam kendinden evvelki her şeyi siler, süpürür" dedi. Üç ay beklediler. Nil, az ile çok arası, fakat bir menfaat vermeyecek şekilde aktı. Eski âdetlerine teşebbüs edecekleri sırada, Amr mani olarak, halife Ömer İbnül Hattab'a bunu bildiren bir mektup yazdı. Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) verdiği cevapta: "Yaptığında isabet etmişsin. İslam kendinden evvelki şeyleri siler süpürür," dedi. Mektubun içine bir kâğıt yazıp koydu ve Amr'a, "mektubun içine bir kâğıt yazıp koydum. Aldığın zaman onu Nil'e at" diye emretti. Mektup Amr'a vasıl olunca, Amr mektubu açtı, şöyle yazılı idi: "Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Ömer'den Mısır'ın Nil'ine: Eğer sen bugüne kadar kendi kendine akıyor idiysen, bugünden itibaren akma. Eğer seni akıtan Vahid ve Kahhar olan Allah ise, ki O'dur, O'ndan seni akıtmasını istiyoruz." Amr kâğıdı Nil'e attı. Mısır halkı da hazır idiler. Nil için her şeylerini feda edeceklerdi. Çünkü her şeyleri ona bağlı idi. Sabah olunca Allah Nil'i akıttı ve bir

gecede on altı birim yükseltti. İslâm'ın bu beldeye girişi, bu kötü âdeti oradan kaldırdı ve bugüne kadar Mısır'ı bereketlendirdi.

İmam Müstağfiri, daha önce Hz. Musa'nın da bir mucizeyle Nil Nehri'ni on altı birim yükselttiğini anlatıyor. Evet! Peygamber Efendimizin rahmet edilmiş ümmeti içinde öyleleri vardır ki, onlar geçmiş ümmetlerin peygamberlerine denk, kimi durumda daha üstündürler. Bu da Peygamberimizin: "Ümmetimden öyle kimseler gelecek ki, onlar İsrailoğullarının peygamberlerinden daha üstün olacaklar," hadisinin ispatıdır.

Peygamberimiz, Tasavvuf ve Zikir

Ünlü mutasavvıf Şahabeddin Sühreverdi (KS), Kalp tasfiyesi (kalp temizlemek) öğretisinin, Peygamberimiz tarafından başlatıldığını belirtir. Sühreverdi aynı zamanda, din ilimleri olan yorum, yorum yöntemi, hadis, hadis yöntemi, fıkıh (İslam hukuku), fıkıh yöntemi, farzlar, kelam, manalar, beyan, nahiv gibi ilimlerin tasavvufa karşı olmayıp, tasavvufun öncüleri ve bu yolun başlangıcı olduğunu ileri sürer.

Bu konuda İmamı Rabbani de şöyle diyor:

– Hz. Peygamber, müslümanlara: "Sahabe ile sohbetin üstünde fazilet olmaz," buyurdu.

Allah, Peygamberimize Fetih Suresinde buyurmuştur: "Onlara, takvaya rağbet etmelerini (sarılmalarını) bildir."

Hz. Abdülkadir Geylani buradaki takva kelimesini Tevhid kelimesi gibi önemli sayar. Takva nasıl dünya eğilimlerini yok ederse, Tevhid kelimesi de öylece nefsin bayağı yönelişlerinden insanı kurtarır.

Kelimei Tevhid, Kur'an'da iki yerde zikredilmiştir:

1- "Onlara *Lâ ilâhe illallah* denildiği vakit kibirlenirler" (Saffat, 35).

2- "Ya Muhammed, bil ki hiçbir ilâh yoktur, ancak gerçek Mabud yüce Allah'tır. Günahın için ve müminler için istiğfar et" (Muhammed, 19).

Hz. Geylani, bu iki ayeti yorumlayarak bunlardan birinci ayetin halka özgü olduğunu, ikincisinin ise, takva erlerini (yani mutasavvıfları, tasavvuf yolundakileri) hedef aldığını bildiriyor. Yukarıda ilk beyan edilen ayette, kâfirlere (inkârcılara) hitap edilmiştir. Burada tevhid bir hatırlatmadır, bir uyarmadır. Bundan başka bir de ikinci sırada zikredilen tevhid kelimesi vardır ki, işte İslam bilgin ve mutasavvıflarına indirilen emir budur. Bu emir, sorumluluğu tamamen aydınlara yükleyen bir mana taşır. Hz. Pir, bu hususta şunları belirtiyor:

"İkinci sırada açıklanan Kelimei Tevhid, ilme (yakiyn ilmine) aittir. Avam sınıfı (kaba dindarlar) bu sırdan anlamazlar."

Hz. Geylani (KS) seçkinlerin ibadeti konusunda, takva sahibi ve aydın müslümanlara özel sorumluluklar geldiğini belirtirken, şu konuşmaya yer veriyor.

– Hazreti Ali (RA) Peygamberimize zikrin en önceliklisini sordu: Peygamberimiz, bu soruya cevap vermek için kalbini Allah'a verdi. Resûlullah bu hareketiyle Hz. Ali'ye "Vahiy" beklediğini de belirtmiş oluyordu. Çok geçmeden Cebrail (AS) inerek, Hz. Peygambere Kelime-i Tevhid'i tekrarladı. Hz. Peygamber Cebrail'le Tevhid zikrini yaptı. Sonra Hz. Resûlallah aynı şekilde Tevhid'i Hz. Ali'ye tekrarlattı. Resûlallah, bundan sonra seçkin ashabın bulunduğu bir topluluğa giderek, aynı tesbihi onlara da öğretti.

"Küçük savaş bitti, şimdi büyük savaş başlıyor" mealindeki hadis de ilk kez o toplantıda açıklanmıştır.

Peygamber Efendimiz, yine bu sıralarda kendisine hâlinden söz açan bir mümine: "Senin düşmanın, iki yanın arasındaki nefsindir" buyurmuştur. Buna göre, nefis, zararlı hâliyle ilk yenilmesi gerekli düşmandır. Çünkü kendine ve başkalarına zarar verenlerin; genellikle nefislerini kontrol edememek yüzünden günaha girdikleri bir gerçektir.

İmamı Şârânî (KS) *Nefahât* adlı eserinde, yine Ashabı Kiram'ın hazır bulunduğu bir mecliste, Hz. Peygamberin "Kelimeyi Tevhid'i talim buyurduklarını" tekrarlıyor. Ashab o toplantıda uzun süre Tevhid kelimesini cehren tekrarlamıştır.

Şeddad bin Eyes'in belirttiğine göre, zikirden sonra Peygamberimiz duada bulundu ve sonra Ashaba dönerek şöyle dedi: "Ey Ashabım, sizi müjdelerim ki Allah, sizleri mağfiret buyurdu."

İmamı Şârânî'nin belirttiğine göre, bu hadisi şerif, daha sonra tasavvuf meclislerinde yetişenlere toplu zikir için ilham kaynağı olmuştur.

Tasavvuf kaynakları, Resûlullah'ın Hz. Ali'ye talim ettiği zikrin öteki seçkin Ashab'a da aynen tekrarlatıldığını açıklıyorlar.

Miraç Mucizesi

Allah, Hz. Peygamberin en mahzun, en yalnız ve kederli bir zamanında bu kutlu bağışı indirmiştir. Peygamberimizin, üstün ahlakı, tevazuu, merhameti, sayısız meziyetlerinin geliştirdiği imanlı kişiliği yanında, tasavvufi meşrebinin ya da gerçeği sevmesindeki özelliğinin bunda etkisi olduğu da kesindir.

Miraç olayının meydana geldiği gece (27 Recep 620) şöyle naklediliyor:

"Hz. Muhammed'in (SA) Peygamberliğinin onuncu yılıydı. Kâbe'nin kuzey yanına düşen evinde yapayalnızdı. Bu kapkaranlık gecenin sessizliğinde, tefekküre (düşünce yoğunlaşmasına) dalmıştı.

Birden kulağına bir sesin geldiğini fark etti:

– Uyan... Ey uykudaki kişi...

Odaya altın ve nurlu giysileri pırıl pırıl yanan biri girdi. Hz. Peygamber, bu âşina yüzü hemen tanıdı. Gelen Cebrail (AS) idi. Bu kez hiçbir Vahiy getirmemişti. Ama Hz. Peygamber, çok daha önemli bir ikrama mazhar olacaktı.

Meleğin yüzü nur içindeydi. Yanında da pırıl pırıl ışıldayan *Burak* duruyordu. Hz. Muhammed (SA) bu binekle *Sidretül Müntehâ*'ya kadar gidecek, âlemlerin Yüce Yaratıcısının cemal tecellilerinden kutlu bir tecelli ile şereflenecekti.

Göğün her katını aştıkça orada bir Peygamberle karşılaştı. İsa, Musa, Nuh ve öteki bütün Peygamberler O'nu selamladılar. Ve "Selam sana, bizim yarım bıraktığımız hizmeti tamamlayan" dediler.

Hz. Peygamber her katta olağanüstü birçok tecellilerle karşılaştı. Bu Miraç Allah'ın her Peygamberine verdiği sayısız mucizeler arasında hiç şüphesiz büyük bir özellik taşımaktaydı. Son nebiye nasip kılınan bu büyük çıkış; ilerde dünyaya nasıl bir kader geleceğinin de habercisi gibiydi. Miraç'ı anlatmak için kimin kalemi ve yazdığı kitap bir âciz belgesi olmaz? Çünkü onun değerine hiç kimse ulaşamaz. Bu kutlu mucize, ilâhi emirle Kutsal Kur'an'ımızda bile çok kısa açıklanmıştır. İsrâ suresindeki 1. ayette aynen şöyle buyurulmaktadır:

"O Münezzeh Allah ki, ona ayetleri (harikaları) göstermek için, kulunu gece vakti, Mescidi Haram'dan (yani Kâbe'den) Mescidi Aksa'ya (yani Kudüs'e) götürdü."

Bu ayet yorumlandığı takdirde çok derin anlamlar doğar, bu ayetin altındaki gizlerin ne derece kutsal bir içerik taşıdığı sözle, kelimelerle anlatılamaz...

Hemen her mümin, gönülde etkisini sürdürecek, fakat şekli ve yorumlanması çok zor olan bu ilâhi ikram önünde, huşû ve saygı ile eğilir.

Miraç mucizesi gibi öteki Peygamberlere de mucizeler verildiğine hiç şüphe yok. Ama en yüksek Miraç, ancak Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'e tahsis kılınmıştı... Nuh (AS) da vahye nail olmuştu. Hz. Musa'ya tecelli bir ateş ağacından görünmüştü. Hz. İsa'ya "hastalıkları bir anda iyileştirmek ve ölülere ruh vermek" gibi, gerçekten her fani Peygambere nasip olmayan mucizeler indirilmişti. Hz. Muhammed'e ayrıca Hz. Cebrail refakat etmekteydi ve bilindiği gibi belli bir yere kadar iki Âlem Resûlünü uğurladı.

Miraç olayı zaman zaman Hz. Muhammed'in (SA) hadislerinde de yer almıştır. Fakat bu hadisler, dinleyenlerin idrak düzeyine göre yorum getirecek biçimdedir. Miraç'ın ne kadar zaman sürdüğü, müverrih ve tarih yazarlarınca uzun süre tartışılmıştır. Hz. Muhammed (SA), kutlu inzivasını terk etmeden önce, su çanağını devirmişti. (Miraç'tan dönüşünde) devirdiği bardağın kenarı henüz yere değmemişti.

Ertesi gün Peygamber (SA) Miraç olayını Ebu Talib'in kızı, Ümmü Hâni'ye (RA) anlattı. Ümmü Hâni O'nu hayretler içinde dinledi. Hz. Peygamber: "Bunu herkese açıklasam mı acaba?" diye sordu. Ümmü Hâni O'nun maşlahının eteğinden tutarak yalvaran bir sesle:

"Ey Resûlü Ekrem. Böyle yapma sakın... Kâfirlerin hiçbiri sana inanmayacağı gibi, müminler de senden şüphe edecekler" dedi. Fakat Peygamber onu dinlemedi. Kâbe'ye gitti, mümin ve kâfirleri bir araya toplayarak, onlara gece kendisine gelen mucizeyi açıkladı.

Miraç olayı, özetle böyle anlatılıyor. Peygamberin (SA) ruhu ile mi, yoksa ruhla bedeninin birlikte bu semavi (göklere yükselmeye) yolculuğa çıktığı hadisesi, yüzyıllar boyunca tartışılmıştır. Mutasavvıfların çoğu çıkışın (yükselmenin), ruhani olduğu görüşündedirler. Fakihler, muhaddisler ve başkaları, yani hukukla uğraşan ve Peygamber sözlerini tespit edenler, bedenle meydana geldiği inancındadırlar. Biz burada bu tartışmanın bir yanını tutup öteki yanını bırakacak değiliz. Madem ki, Peygamberimiz (SA)'nin tasavvufi yaşamından söz açılmıştır, burada bir soru hatıra gelir: Tasavvuf düşünce sistemine göre, Miraç nedir?

Tek yanlı bir yargıda bulunmayarak şöyle düşünüyoruz: Miraç, âlemlere Resûl olarak gönderilmiş en mükemmel bir Peygambere (SA) verilmiş üstün bir mucizedir. Şimdi Miraç, mademki ilâhi bir mucizedir, öyleyse her iki hâlin de mümkün olabileceği, yani Allah'ın ruhen de, bedenen de, Peygamberini göğe almaya muktedir bulunduğu gerçeğini her an hatırda tutmak gerekir. Bu görüşün dayandığı gerekçe açıktır. Şu ayetlere dikkat edelim:

"O'nun (Allah'ın) yüzünden başka, (yani varlığından başka) her şey fani'dir" (28:88).

Yine,

"Allah her şey üzerine kadirdir" (16:77).

Bir başka ayette:

"Bilmez misiniz ki, Allah gökleri ve yeri Hak olarak yarattı. Dilerse sizi yok edip yerinize başka kavimler getirir. Ve bu yüce Allah için güç değildir" (14:19-20).

Bu konuda özetle belirleyeceğimiz husus şudur: "Bunun gibi mucizevi olayları, pozitif bilim kurallarıyla değerlendirmek ve maddeyi görünen sıfatlarıyla bir gerçekmiş gibi kabul etmek gereklidir. Bu, madde alanındaki yasalara göre bir düşünüştür. Mucizeler ise, asıl maddeyi "hem var hem de yok eden" üstün bir cevherin (nurun), evrene egemen oluşudur. Bu egemenlik önünde maddi yasaları geçerli saymak, elbette insanı yanıltır. Ruhül Kudüs nasıl algılanamazsa, mucizeler de algılanamaz. Yüce meleklerin tasarrufu nasıl bilinemezse, mucizeler de belki çok ileri aşamalarda gerçeğine varılacak birer olgu hâlinde görülebilir.

Marifetullah

Allah'ı ancak kendisi bilir. Kendinden gayrisi bilmez. Müşahede ehli, sorunu bütün yönleriyle ortaya koymuşlardır. Müşahede ettikleri bâtın ve celal tecellileri karşısında, "Melikül Kuddüs'ü tesbih ve tenzih ederiz. Kendini kendinden başkası

bilmeyeni tesbih ve tenzih ederiz. Seni layık olduğun gibi bilemedik, tesbih ve tenzih ederiz" demekten başka çare bulamamışlardır. Varlıkların belirişini ve her zuhurun ikram olduğunu görmüşler, "Tesbih ve tenzih ederiz Zâtı Ecelli Âlâ'yı ki, gizliliğinde zâhir olmuş, zuhurunda gizlenmiştir," demişlerdir.

Gönül gözü marifet nuruyla müşahedeye ererse, şuhud (tanıklık) ehlinin gördükleri bu manalar ve hakikatler, daha zâhir görünmeye başlar. Görülür ki bütün âlem, Sâni ve Hakîm olan Allah'ın eseridir.

Arifler demişlerdir ki: Hak Teâlâ hem yakındır, hem uzaktır. Hem zâhirdir, hem bâtındır. Eğer kader insana bin sene ömür verse, her nefeste bin adım atmak nasip olsa, her bir adım da bin adım kadar olsa, kul yine Cenabı Hak'ka ulaşamaz. Çünkü O'na ulaşmak mümkün değildir. Manevi uzaklık da aynen böyledir. Asıl olan o yakınlıktır ki, Allah Teâlâ bu yakınlık hakkında şöyle buyurmuştur:

– Biz ona şah damarından daha yakınız (Kaf, 16).

– Biz ona sizden daha yakınız, fakat siz görmezsiniz (Vakıa, 85).

Birisi çıkıp: "Öyleyse kâinatın hiçbir zerresi müstesna olmamak üzere Cenabı Hak'kın mukaddes zâtı hiçbir zerreden uzak değildir" dese, ne lâzım gelir?

Bu o kadar bozuk ve çirkin bir sözdür ki, cevabı şudur: Güneş, temizin üstüne de doğar, temiz olmayanın üstüne de doğar ve aydınlatır. Her birisi kendi yeteneği ve istidadınca zâhir olur. Güneş ne temizlerin temizliğiyle ve temiz kokusuyla artar, ne temiz olmayanların temiz olmayışıyla azalır. Her varlık Allah'ın mahlukudur ve her şey O'nu gösterir. O'nun koruması olmaksızın hiçbir şeyin bekası mümkün değildir. Bunların hiçbirisinden O'nun zâtına bir ayıp ve noksanlık gelmez.

O'nun zâtı hakkında konuşurken edep gözetmek lâzımdır. Görmez misin ki İbrahim Aleyhisselâm: "Ben hasta olduğum zaman O bana şifa verir," dedi (Şuara, 70). Hastalığı Allah'tan başka kim verebilir? İşte İbrahim Aleyhisselâm hastalığı kendine, şifa vermeyi de Allah'a izafe etmiştir. Çünkü O bütün fiillerin yaratıcısıdır.

Şehabeddin Sühreverdi Hz., *Avarifül Maarif*'in itikatlar bölümünde der ki:

"İlâhi kelamda bir şek, şüphe yoktur. Her sözün kıymeti ve mertebesi söyleyenine göredir. Söyleyen ne kadar yüksek ise, söz de o kadar yüksektir. Allah'ın kadim zâtı, celal ve azametiyle tektir. O'nun kelamı da celal ve azametiyle tektir. İnsanlara meseleyi en güzel şekilde anlatmak ve fayda vermek bakımlarından eşsizdir. Mertebesinin yüceliği de anlatılamayacak derecededir. Mesela güneş gibi, ki insanlara son derece uzaktır. Fakat sıcaklığı ve ışınları ile de, son derece yakındır. Eğer eserleriyle onun sana son derece yakın olduğunu ve zuhurunu görürsen, onun hakikat ve özünün son derece uzak ve bâtınının sana meçhul olduğunu, zuhuruyla sana ne derece yakın ise, bâtınıyla da senden o kadar da uzak olduğunu, hem zâhir, hem bâtın olduğunu anlarsın."

Zaman ve Uzay

Bazı arifler zaman ve mekânın hakikati hakkında demişlerdir ki:

Mekân (uzay) kısımdır: Cismanilerin mekânı, ruhanilerin mekânı. Cismanilerin uzayı, fiziksel varlıkların içinde bulundukları, bildiğimiz uzaydır.

Ruhanilerin mekânlarına gelince: Bunların cinsleri çoktur. Ruh ne kadar latif (ince, incelikli) ise onun uzayı da o kadar latiftir. Fakat bunları dört derecede özetlemek mümkündür:

Birinci derece: Bu zeminde ve diğer zeminlerde vazifeli melekler, sahralara, dağlara, denizlere vazifelendirilmiş melekler, süfli âlemin tertibi için vazifelendirilmiş melekler ki, nuraniyetleri birinci kat semadan öteye geçemez. Kendileri de birinci kat semadan öteye geçemezler. Bunlara hangi mekân verilmişse, oradan bir parmak dahi öteye gidemezler. Çünkü kudretleri dahilinde değildir.

Bunlardan hiçbirisi yoktur ki onun belirli bir makamı bulunmasın. Bunların dereceleri arasındaki makamlar çoktur. Lakin sözün uzamaması için hepsini birinci dereceye dahil etmişlerdir.

İkinci derece: Semalardaki meleklerdir. Her sema derecesindeki kendi semasındadır. Hamelei Arş (Arş'ı taşıyanlar) ve Arş'ın etrafını çevreleyen melekler bunlardır ve bunların makamları birbirinden farklıdır. Nihayeti yoktur.

Üçüncü derece: Ruhaniyatı âlâ. Yüksek ruhanilerdir ki ikinci derecedekilerden daha yüksektir. Bunlar hazreti Rububiyetin yakınlarıdır. Bunların sıfatlarının ve mertebelerinin de sonu yoktur. Bunların makamları gayb âlemlerindedir. Bunlar son derece güçlü ve lâtiftirler. Letafetleri o derecededir ki, isteseler kendi cinslerinden olan pek çok melâikeden gizlenebilirler. Fakat hiçbir vakit yapamazlar. Bunların harekete ihtiyaçları yoktur. Göz açıp yumuncaya kadar maksatlarına ulaşabilirler. Fakat onların ruhaniyetleri bakımından hareket, onların kemaline yararlıdır.

Dördüncü derece: Ruhların derecesidir. Bunların kendi aralarındaki dereceleri de birbirinden farklıdır. Ruhlar da letafette birbirlerinden farklı mertebelere sahip oldukları cihetle, insan ruhu bütün ruhlardan daha latiftir. Hem o kadar latiftir ki, hiçbir mahluk letafette onun derecesine ulaşamaz. Arş'tan yerin altına kadar hiçbir şey ondan uzak değildir. nereyi isterse orayı bulur. O ne bir şeye bitişiktir, ne ayrıdır. Ne bir şeye dahildir, ne hariç. Ne hareketlidir, ne sakin. Bütün bunlar akli delillerle bilinir. Akli deliller, kalbi müşahedelere, sırrî keşiflere ve ruhi incelemelere sahip olmayanlara göredir. Marifet güneşi doğduktan sonra, akıl çırasına ihtiyaç bırakmaz. Eğer insan ruhu kemale ererse, kalıbı ruhaniler mekânına çeker götürür, ateşte yanmaz.

– Sizden hiçbir kimse yoktur ki ateşe uğramasın (Meryem, 71) vaadinin ve yemininin tahakkuku için, kıyamette bunlar da ateşe girerler, fakat yanmadan çıkarlar. Bunlar kapıdan girdikleri gibi duvardan da girerler. İsterlerse herkesin gözünden

gizlenebilirler. Bütün bunlar mümkündür. Mümkün olmayan, yani yaratılmayan ve mekâna bağlı olmayan, suretten, şekilden münezzehtir. Yani Hak Teâlâ Hazretleri yukarıda zikrettiğimiz ruhanilerin mekânlarından hiçbirine bağlı yahut beraber değildir. Hiçbir mahluk O'nun yüceliğine ve kutsiyetine ulaşamaz. *Celle ve alâ, celle celâlühu, celle şânühu.*

Hak Sübhanehu ve Teâlâ, celaline layık olmayan bütün noksanlıklardan, bir diğerine nispetle kemal addedilen her şeyden ve vasıftan, soyut olandan ve olmayandan, akıl, fehm ve hayal ile idrak edilmekten münezzeh ve mukaddestir. O'nun nitelikten münezzeh en kutsal zâtı, zaman ve mekâna nispet edilmekten uzak ve üstündür. O'nun sıfatı, teşbih ve temsil gibi noksanlıklardan münezzehtir.

Hadisi kutside: "İzzet ve celalim, vahdaniyetim, mahlukatımın bana muhtaçlığı, Arş'ı kaplayışım ve mekânımın yüceliği hakkı için, müslüman olarak yaşlanan erkek ve kadın kuluma azap etmekten hayâ ederim." Diğer bir hadisi kutside ise: "Azamet ve celalim ve mekânımın yüksekliği hakkı için, kalbi karanlık olan hiçbir kimse cennete giremez," buyurmuştur. Bu hadisi kutsilerdeki mekân yüksekliği, yukarıdaki anlattıklarımıza göre anlaşılmalıdır. Bu da mekânsızlıktır. Mekândan münezzehliktir. Bu yükseklik ifadesi O'nun zâtının yüceliğine işarettir. Uzay yüksekliği ve zâtın kutsallığı ibareleri, o yüceliği anlatmak içindir. Ayette, "O derecelerden yüksek ve münezzehtir O Arş'ın sahibi" buyurmuştur ki, bunu ifade eder.

Ruhun cesetle beraberliği, Hak'kın bütün kâinatla beraberliğini temsil edere. "Kendini bilen, Rabbini bilmiş olur." Ruha, cisme girme veya cisimlerden çıkma, bitişme ve ayrılma gibi şeyler olur mu? Bu mümkün değildir. İnsan ruhu için bu olmazsa, Allah için nasıl mümkün olur? Kısacası, "hulûl" diye bir şey yoktur ve olamaz.

(Hâce Muhammed Parsâ'nın *Faslul Hitab/Tevhid'e Giriş* eseri temel alınarak hazırlanmıştır.)

HAKİKAT EHLİNİN OLMAZ NİŞANI

Belirmez arifin hali ve şanı
Değil irfan filan oğlu filanı
Yerin' terk edenin yoktur mekânı
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

İzi yoktur ki izinden biline
Dahi tozmaz ki tozundan biline
Sen onu sanma sözünden biline
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Ne denli var ise âlemde evsaf (Vasıflar, nitelikler.)
Sıfatlanır onu bil ehli araf (Arifler, bilgeler.)
İnat ehli değilsen eyle insaf
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Sen onun sabrıyla şükrünü sorarsın
Bulamazsan o vasfiyle yürürsün
Bilindi ki nişanını ararsın
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Hak kitabında yazılı bu erler
Hak sıfatı içinde görünürler
Ne doğarlar onlar, ne dolanırlar
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Öfke, şehvet, iki ayaktır onlar
Binip üstüne gezgin oldu canlar
Bunlarla çıktılar Arş'a çıkanlar
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Ne ki dışarda hor görmezse arif
Vücudunda onu olamaz sarif (Tasarruf etmez.)
Onun için der bunu ehli maarif (Marifet ehli.)
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Cihanda bir güruh olmaz ki can
Bulunmaya içinde ehli irfan (İrfan ehli.)
Olur mevsuf sıfatlar ile her an (Vasıflanır.)
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Şeriatla olursa eğer o efal (İşler.)
Deme ona ki bu gayet bedamal (Kötü amelli.)
Şer reddetmezse sen de kıl ikbal (Saygı göster.)
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Ne ki var olmaktadır bu cihanda
Eğer işlense hepsi yerli yerinde
Bahane bulamazlar hiçbirinde
Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Niyazi Mısrî'den.

RİCÂL-İ GAYB

Şeyh Alâüddevle Semnanî şöyle der:

– Gaybda üç zümre müşahede ettim. Gönlüm onlara meyletti. Selam verdim. En güzel şekilde cevap verdiler ve en güzel şekilde 'Merhaba' dediler. Sözlerinin güzelliğini, hâllerinin sıhhatini çok beğendim. Onların mensubiyetlerini araştırdım, dediler ki: 'Biz sufileriz. Yedi tabakamız vardır. *Talibler* tabakası, *müridler* tabakası, *salikler*, *sairler*, *tairler*, *vasıllar* tabakası. Yedincisi *kutub*dur ki, her zamanda bir tane bulunur. Onun kalbi Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kalbi üzredir. Abdâl'ler kutbunun kalbi de İsrafil'in kalbi üzredir. Aynı şekilde gökte de güney kutbu ve kuzey kutbu olmak üzere iki kutup vardır. Güney kutbuna en yakın yıldız Süheyl yıldızıdır. Kuzey kutbuna en yakın yıldız da kutup yıldızıdır. Allah aynı şekilde yeryüzünde de iki kutup koşmuştur. Her birine de mertebeleri yakın etmiştir. İrşad kutbunun mertebesi Süheyl yıldızının mertebesidir. Işığı ve faydası bakımından en büyük yıldız budur. Abdâl'ler kutbunun mertebesi de kutup yıldızının mertebesidir. Bu da insanların çoğunun gözlerinden gizlidir.

Abdâl'ler, üç yüz altmış kadardır.

Bunların eşleri, çocukları, geçimleri, malları, mülkleri vardır.

Hazreti Peygamber'den rivayet edilen bir sahih hadiste:

– Hiçbir peygambere bana edildiği kadar eza edilmemiştir, buyurmuşlardır.

İnsanlar peygambere ettikleri gibi, bunlara da hased ederler, eza ederler. Bunlar halkı Hak'ka çağırma hususunda peygamberlerin halifeleridirler. Bunları hiçbir kimse hakkıyla tanıyamaz. Ancak kalplerini Allah'ın nurlandırdığı kimseler tanırlar. Bunlar "el Mürid" isminin delaletiyle bilirler. O bunları basiret gözünü aydınlatıcı nur ile tanır. Onlar kendi kubbeleri, yani örtüleri altındadırlar. Bunlardan her birinin insanlık gereği olan şeylerden kubbeleri vardır ki, bu suretle yabancıların gözlerinden gizlenirler. Kim irşad kutbunu ve halifesini bilirse, müridler zümresine dahil olur.

Abdâl'lerin altı tabakası vardır. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in hadisinde buyurulduğu gibi:

– Allah'ın üçyüzleri vardır ki, kalpleri Âdem Aleyhisselâm'ın kalbi üzredir. Kırkları vardır ki, kalpleri Musa Aleyhisselâm'ın kalbi üzredir. Yedileri vardır ki, kalpleri İbrahim Aleyhisselâm'ın kalbi üzredir. Beşleri vardır ki, kalpleri Cebrail Aleyhisselâm'ın kalbi üzredir. Üçleri vardır ki, kalpleri Mikail Aleyhisselâm'ın kalbi üzredir. Birleri vardır ki, kalpleri İsrafil Aleyhisselâm'ın kalbi üzredir. Birler öldüğü zaman Allah üçlerden birini onun yerine koyar. Üçlerden biri öldüğü zaman Allah onun yerine beşlerden birini, beşlerden biri öldüğü vakit yedilerden birini, yedilerden biri öldüğü vakit kırklardan birini, kırklardan biri öldüğü vakit de üçyüzlerden birini onun yerine getirir. Üçyüzlerden biri öldüğü vakit Allah kullarından birini onun yerine koyar. Allah birçok belaları onlar hürmetine bu ümmetten kaldırır.

Biz bunların varlığına, mertebelerine, tabakalarına, sayılarına yakînen inanırız. Onları tayyı mekân, su üzerinde yürümek, uzun mesafeli denizlerden köprüsüz ve gemisiz aşıp geçmek, insanların gözlerinden gizlenmek, dar ve dolu yerde bedenleri başkalarının bedenlerine dokunmamak şartıyla toplanmak gibi kerametlerini gördük. Bunların hiçbir kimseye zulmü asla görülmemiş, mecliste Kur'an'ı yüksek sesle okurlarken sesleri duyulmamış, gök ehli arasında şiir söylerken, zikrederken, ağlarken görülmemişlerdir. Bunlar çirkini temize çevirmişler, muhtaçları her zaman kendilerine tercih etmişler, kendileri için sarf etmekten şiddetle sakınmışlardır. Onların yeme, içme, giyinme, tıraş olma, ahlak, edep, arkadaşlık hususlarında siretleri (yani tuttukları yol), sufilerin siretleri gibidir. Bana göre, sufiler, bu siretlerini bunlardan almışlardır. Bunlar, dünyada insanların sakin oldukları ve dörtte bir miktarında olan yerler içinde beldeleri dolaşırlar.

Bunlar senede iki defa toplanırlar. Biri Arafat'ta, diğeri Receb ayında. Receb'deki toplantıyı nerede emrolunurlarsa orada yaparlar. Onların insanlara arasında büdelâsı (abdâl'leri) vardır. Onlar onları tanırlar, fakat büdelâ onları tanımazlar.

Hazreti Peygamber zamanında Hilal, *büdelâyı seba*'dan (yedi abdâl'dan) idi. Onu hakiki vechesiyle kimse tanımazdı. Ancak müslümanlardan her zamanda bir kişi tanır. Bu "bir" olursa Allah'ın emriyle diğer "bir"le sohbet ederler. Ashabı kiram ile Hazreti Peygamber arasındaki bu "bir", Huzeyfe bin Yeman (Radıyallahu Anh) idi ki Hazreti Peygamberin onlara selamı, onun vasıtasıyla ulaşırdı. Ashabı Kiram Resûlullah huzurunda toplanırlar, hep beraber namaz kılarlar ve din esaslarını öğrenirlerdi. Fakat onların her birinin kim ve ne olduklarını Huzeyfe'den başka kimse bilmezdi. Huzeyfe (Radıyallahu Anh) Ashabı Kiram arasında "Resûlullah'ın sır dostu" diye bilinirdi. Bunlar peygamberlere uyarak, şeriatlarına sarılıp iki şehadet kelimesini ikrar ile memurdurlar.

Hazreti Peygamber zamanındaki kutup İsâm el-Karanî idi ki, Üveys el-Karanî'nin amcasıdır. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem zamanında "Allah" ismi celaliyle tahsis olunan Uluhiyet tecellisinin özel mazharı idi. Üveys el-Karani de Rahman tecellisinin özel mazharı idi. Bu sebeple Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem:

– Şüphesiz ki ben Rahman'ın nefesini Yemen taraflarından duyuyorum, buyurmuşlardır. Allah onu vefat ettirdiği zaman namazını İbni Atâ el-Garkî kıldırmıştır. Gark, Mekke ile Yemen arasındaki bir kasabanın ismidir.

Kutuplar, insanlık hususunda bizim gibidirler. Yerler, içerler, hasta olurlar, tedavi olurlar, nikâhlanırlar... Bunlar abdâl tabakasına girmeden evvelki hâlleridir. Çocukları, evleri, malları, mülkleri vardır. Fakat halk zemininden çıkıp ebdâl dairesine girdikten sonra, terk ettikleri bu şeylere artık dönmezler. Bu gibi şeylerde tasarruf etmezler. Kadınları ve çocuklarıyla konuşmayı terk ederler. Fakat onları gayet iyi bilirler ve nikâh sünnetine riayete son derece özen gösterirler. Kendi dairelerine bir bekâr girse, bir hafta içinde evlenmesini temin ederler. Genç, helalliğinin hakkını verir ve kalben

mâsivâ muhabbetini terk eder, fakat ailesi onu tanımaz. Bunlar, Hazreti Peygamber'den gelen sünnetlere son derece riayet ederler. Ben bunların her tabakasına daha onlarla teşerrüf etmeden önce güzel isimler verdim. Seçkin kimseler olarak tanıdım ve tanıttım. Birinci tabakaya "ebdâl" dedim. Çünkü Allah onların yerine şehadet ehlinden bedeller koyuyor. İkinci tabakaya "ebtaal" dedim. Kahramanlar demektir. Üçüncüsü "sebbâh" (yüzücüler), dördüncüsü "evtâd" (direkler), beşincisi "efzâz", altıncısı "kutub"dur.

Bunlar halk arasında çarşılarda alışveriş ederler, çarşılara girerler, yiyecek, giyecek, ilaç ihtiyaçlarını alırlar. Hiçbir kimseden saklanmazlar. Ancak kendilerini arayanlardan gizlenirler. Evlerinde çok eğlenmezler. Ancak hastalanırlarsa evlerinde kalırlar. Birçok rahatsızlıklarını kendileri tedavi ederler. Hamama gittikleri vakit ücretini verirler. Ebdâl ve ebtaal tabakaları devamlı olarak değişir. Bu tabakaların kardeşleri çoktur. Kutub ise makamında sabittir. Ömrü uzundur. İlyas ve Hızır Aleyhisselâm'lar birçok vakitlerinde onunla sohbet ederler, saygı gösterirler, hayır dua ederler. Namazda ona imam olurlar.

Hızır Aleyhisselâm onların paralarının sarf edicisidir. Yiyecek, giyecek ihtiyaçlarını temin eder. İlyas Aleyhisselâm'ın ve ashabınınkini de aynı şekilde temin eder.

İlyas, Hızır'ın dedesinin amcasıdır. Hızır ona hizmet eder. Hızır Aleyhisselâm *Kutbül ebdâl*'dir. Ashabı ona, tilmizlerin üstatlarına hürmet ettikleri gibi hürmet ederler. O uzun boylu ve başı büyükçedir. Az konuşur. Devamlı murakabe hâlindedir. Vekarlı, temkinli ve heybetlidir. Nice ilimlerin ve marifetlerin sahibidir. Açık kerametleri çoktur. Hazreti Mustafa'nın şeriatına tabidir. Onun sünnetine hakkıyla riayet eder. İlyas ve Hızır Aleyhisselâm'lar, insanları bugün de sünnetine uyarak, emir ve yasaklarına hakkıyla riayet ederek Hazreti Mustafa şeriatına davet etmektedirler. İlyas ve Hızır'ın varlığını inkâr eden cehaletinin fazlalığından, peygamberliklerini inkâr eden de bunlardaki nübüvvet mührünün noksanlığından dolayı, ihtiyat ederek, aklının azlığından inkâr eder. Bunlar şehadet ehlinden, Ricâli Gayb'dan olmayanlardan bazılarıyla da Allah'ın emriyle sohbet ederler.

Hızır Aleyhisselâm'ın üç sıfatı vardır: Abdiyet (kulluk), Allah'ın dininden verilmiş bir rahmet ve ledünni ilme sahip olmak, Kitabı Mübin buna: "Kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona indimizden bir rahmet hediye etmiş, ledün ilmiyle de bilgilendirmiştik" (Kehf, 65) ayeti celilesiyle işaret eder.

O, sık sık hastalanır. Kendi kendisini tedavi eder. Allah Teâlâ onun dişlerini Hatemül Enbiya Sallallahu Aleyhi Vesellem'in dünyaya teşrifinden evvel beş yüz senede bir yeniler, vücuduna ayrı bir kuvvet verirdi. Hatemül Enbiya'dan sonra ise yüz yirmi senede bir yenilemektedir. Ecelinin tamamlanması da, Allah'tan ümit ederiz ki müslümanların işinin düzelmesi, "iyiliği emretme, kötülükten sakındırma" sancaklarının bütün âlemden çekilmesinden sonra olur.

Hızır Aleyhisselâm güzel ahlaklı, eli açık, halka gayet şefkatli, bol sadaka veren, Allah'tan kendisine bir ikram olarak kimya (alşimi) ilmini bilen, Allah'ın bildirmesiyle dünya hazinelerini bilen, ihtiyacı olanları Allah'ın emriyle kendisine ve hizmetinde bulunan on arkadaşına tercih eden, Allah'ın emriyle yeryüzünü dolaşan örtülülerdendir. Yine onların, yukarıda ebdâlin hâlini anlatırken zikrettiğimiz şekilde, gözle görülen birçok kerametleri vardır.

Hızır Aleyhisselâm'ın evlilikleri çoktur. Evladı da çoktur. Bugün yeryüzünde evladı kalmamıştır, izdivacı da terk etmiştir. Evladı ve eşleri onun Hızır olduğunu bilmezler. Nikâh akdi esnasında kadıya, "Ben Mağrib'liyim" der, eşi kendinden evvel vefat eder. Mirasını muhtaçlara dağıtır. Çarşılara girer, insanların içine dalar, tellal kılığında insanlarla alışveriş eder. Çoğunlukla Mina ve Arafat'ta bulunur. Yemesi ve uykusu azdır. Güzel sesi sever. Semada büyük vecd sahibidir. Bir gündüz ve bir gece manevi sarhoşluk hâlinde kaldığı çoktur. Bazı salihlerin meclislerine girer ve Allah'ın emriyle onlarla sohbet eder. Bazı vakitlerde onlara para ve elbise gibi şeyler verir, binek verir. Bazen borçlanır, elindekileri rehin bıraktığı olur. Kısacası, bu gibi hâlleri ve kerametleri çoktur.

Birçok hâller vardır ki, sadece ona mahsustur. Fars evlâdındandır. Şiraz'a iki fersah mesafedeki bir beldede doğmuştur. Bu belde bugün Sebha diye bilinir. Peygamber Efendimiz'e vahiy gelmeden önce ve geldikten sonra kendini tanıtmadan sohbet eylemiştir. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem, ondan birçok sözler rivayet etmiştir. Mesela: "Bir kimse eğer kendi görüşünü beğenerek ısrarla sarılmışsa ona hüsran olarak kâfidir, zararı tamamdır." Yine:

"Kim Allah Muhammed'e salât etsin, derse, Allah muhakkak onun kalbine hayat verir, yardım eder ve kalbini nurlandırır."

Yine Hızır Aleyhisselâm şöyle demiştir:

"Ben ve İlyas bin Sam, İşmûil ile beraberdik. (İşmûil de Beni İsrail peygamberlerinden biridir.) Düşmanları onu denizin bir tarafına sıkıştırmışlardı. O ashabına dedi ki: 'Allah Muhammed'e salat etsin deyin. Bunu devamlı olarak söyleyin.' Ashabı bunu söylediler ve tekrar etmeye devam ettiler. Düşmanları hezimete uğrayıp denizde boğuldular. Bütün bunlar bizim huzurumuzda oldu."

Hızır Aleyhisselâm ve ashabı, vecd sahibi oldukları için çok ağlarlar. İyisiyle kötüsüyle bütün insanlar, onu severler. Onları sevdikleri için fakir ve miskinleri gözetirler, yardım ederler. Peygamberleri de ancak bunların ashabı ve talebeleri severler. İnsanların kalplerine işleyen bu Hızır, İlyas ve ebdâl sevgisi, onların insanların gözlerinden gizlenmeleri sebebiyledir. İnsanlar onların kemalatını (olgun hallerini) işitirler, fakat hâllerini, tavırlarını görmezler. Görmez misin ki insanlar bir zamanlar hayatlarında ezâ ettikleri şeyhlerin kabirlerini, şimdi nasıl ziyaret ediyorlar? Birçokları kendi zamanlarındaki peygamberlere de böyle eza etmişlerdir.

Hızır Aleyhisselâm ile kutbun, zalim elinden mazlumu çekip kurtarırlarken türlü ezalara uğradıkları çoktur. Bunun misallerinden birisi: İki hamal Medinei Münevvere'de taşla kavga ettiler. Taş da Hızır Aleyhisselâm'ın başına isabet ederek, mübarek başını yardı. Soğuk da aldığı için üç ay kadar yarası iyileşmedi. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'den rivayet edilen sahih hadiste: "İnsanların en çok belaya maruz kalanı nebilerdir. Sonra veliler, sonra onlara en çok benzeyenler, sonra onlara çok benzeyenler," buyurmuştur.

Allah'ım, bizleri afiyet içinde yaşat, afiyet içinde vefat ettir. Büyük fazlın ile afiyet içinde haşret.

Mehdi ve Kıyamet Şartları

Mehdi Hakkında Hadisler:

– Dünyanın ömründen bir gün bile kalmış olsa, Allah benim neslimden, Ehli Beyt'imden bir adamı göndermek için o günü uzatır. Onun ismi benim ismimden, babasının ismi de babamın ismindendir. Yeryüzü nasıl zulüm ve eziyet ile doldurulmuşsa, o da onun yerini ölçü ve adalet ile doldurur.

Resûlullah, bu ümmetin başına gelecek bir beladan bahsederek, sözlerini şöyle sürdürdü:

– O belanın gelmesiyle, insanın zulümden sığınacağı bir sığınak bulamadığı bir sırada, Allah benim neslimden, Ehli Beyt'imden bir adam gönderecektir. Yeryüzü ondan önce nasıl zulüm ve eziyet ile doldurulduysa, o da ölçü ve adalet ile dolduracaktır. Gök ve yer sakinleri ondan memnun olurlar. Gök, hiçbir damlası kalmayıncaya kadar bütün yağmurunu indirir. Yeryüzü de ne kadar bitkisi varsa hepsini çıkartır. Hatta ölüler bile dirilmek isterler. O, böyle bir zeminde yedi sene veya sekiz sene, ya da dokuz sene yaşar.

– Mehdi bizden, Ehli Beyt'tendir. Allah onu bir gece çıkarır.

– Biz Abdülmuttalib oğulları cennet ehlinin seyidleri, önderleriyiz: Ben, Hasan, Hüseyin, Hamza, Cafer ve Mehdi.

– Ehli Beyt'imden bir şahıs Araplara baş olmadan, dünya yıkılmaz. Onun ismi benim ismimdendir.

Bu nakledilen hadislerden açıkça anlaşılmaktadır ki, ahir zamanda ortaya çıkması beklenen Mehdi, İmam Hasan Askerî'nin oğlu değildir. "Onun ismi benim ismimden, babasının ismi benim babamın ismindendir" hadisi, Şiilerin (İmamiye'nin) görüşünü açık olarak iptal etmektedir. (Bilindiği gibi Resûlullah'ın babasının adı, Abdullah'tır.)

Hz. İsa'nın İnişi Hakkındaki Hadisler

– Ümmetimden bir tayfa, Hak uğrunda muzafferler olarak kıyamet gününe kadar savaşacaklar. Bu sırada İsa Aleyhisselâm iner, müslümanların emiri ona der ki: "Buyur, bize namaz kıldır." O da der ki: "Hayır, Allah'ın bu ümmete bir ikramı olarak, sizin biriniz, diğerinize amirdir."

– İsa Aleyhisselâm iner, Allah onun zamanında İslam'dan başka bütün saltanatları yıkar. Deccal de helak olur. İsa da yeryüzünde kırk yıl kaldıktan sonra vefat eder. Namazını müslümanlar kılar.

– İmamımız sizden olduğu halde Meryem oğlu sizin içinize inip geldiği vakit ne halde olacaksınız?

– Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Meryem oğlunun hakem ve adil olarak içinize inip gelmesi yakındır. O, Sâlibi (Haç'ı) kıracak, Hınzırı öldürecek, Cizyeyi kaldıracaktır. Mal artacak, hatta onu kimse kabul etmeyecek.

Mehdi hakkında söylenmiş olan: "Ümmetim o güne kadar nail olmadıkları bolluğa, onun zamanında nail olacaklardır" hadisinden, Mehdi ve İsa Aleyhisselâm'ın aynı veya yakın zamanlarda gelecekleri sonucunu çıkartabiliriz. Yukarıda "Haç'ı kırar" demek, Hıristiyanlığı iptal eder, İslam'ın hükmünü yerleştirir, demektir. "Hınzırı öldürür" demek, bu pis hayvana ait ne varsa yenmesini ve kullanılmasını yasaklar, İslam'ın hükmünü uygulayarak onu öldürür, demektir. "Cizyeyi kaldırır" da, Kitab Ehlini İslam'a sevk eder, müslümanlığa sokar ve böylelikle cizye, ortadan kalkmış olur, demektir.

Kıyamet Şartları:

– Her ikisinin davası aynı olan iki büyük topluluk, birçok kayıp verdirecek şekilde birbiriyle savaşmadıkça; her birisi peygamber olduğunu iddia eden otuz kadar yalancı deccal gönderilmedikçe; ilim kabzolunup, depremler artıp, zaman yaklaşıp, fitneler artıp, katliam çoğalmadıkça; içinizde mal çoğalıp mal sahibi, "Sadakamı kabul edecek kimse bulamıyorum" diye üzülmedikçe ve sadaka teklif ettiği kimse de, "Benim buna ihtiyacım yoktur" demedikçe; insanlar birbirleriyle bina yarışına girmedikçe; insan bir mezara uğrayıp da "Ne olurdu, şunun yerinde yatan ben olsaydım" demedikçe; güneş battığı yerden doğmadıkça, kıyamet kopmaz. Güneş battığı yerden doğup da insanlar bunu görünce, hep birden iman ederler. Fakat bundan önce iman etmeyen ve bu imanıyla bir hayır kazanmayan kimseye bu iman fayda vermez (Enam, 158). İki adam sergilerini yayıp satamadan ve dürüp kaldıramadan kıyamet kopmaz. Adam havuzunu sağlamca yapar, suyunu içemeden kıyamet kopar. Adam lokmasını ağzına götürür, yiyemeden kıyamet kopar.

(Hâce Muhammed Parsâ'nın *Faslul Hitab* / *Tevhid'e Giriş* eseri temel alınarak hazırlanmıştır.)

GAZEL

Arif kişinin gör, Allah zâtıyla kaim olduğun'
Kend' özünden gayri her şeye saim olduğun' (Oruçlu.)
Bilesin ki, Vahdet Deryası'nda daim olduğun'

Akıllı olmaz bilmeyen Âdemliğin dem olduğun'
Hak Zâtının her nefes sırrına hemdem olduğun'

Kend' özüne nazar et, gör, aşk alevi olduğun'
Sevgilinin cemaline, sırrın içre asl olduğun'
Geç *İllâ*'ya sormadan *Lâ* âleminin n'olduğun' (Başka - Yok.)

Akıllı olmaz *Lâ* denizinde vücudunu mahvetmeyen
Arif olmaz bilmeyen *İllâ*'ya mahrem olduğun' (*Lâ ilâhe illallah*.)

Seyreyle her cihetten zâhir Hak Vechi olduğun'
Âdem'in cemalinden kastin, Hak cemali olduğun'
Arifsen idrak et şüphesiz, Âdem'in ne olduğun'

Hak'kı zâhir, Hak'kı bâtın, Hak'kı kâim görmeyen
O ne bilsin Âdem'in Hak, Hak'kın Âdem olduğun

Görmez misin her ne var, Rahman nefesi olduğun'
Bilmez misin gönlünün, Sübhan mahzeni olduğun'
Bu sırra ermeyenin iki âlemde rezil olduğun'

"Men aref" sırrın' duyan Allah nefsiyle kaimdir ("Nefsini bilen Rabbini bilir"-
Nefsini anlamayan bilmez ham, kötü olduğun' Hadisi Şerif)

Kemal bilir *Kemalî* aşkına hemdem olduğun'
Canı teslim etmenin, sırrına tek yol olduğun'
Ayağının tozunda kurulu, can pazarı olduğun'

Varlıktan geçmeden, varlıkta bir var olmadan
Anlamaz sırrın *Kemalî*, bir müphem sır olduğun'

Osman Kemalî Hz.

'ABDÂL' VE 'BÜDELÂ'

Tasavvufta tekili 'abdâl', çoğulu 'büdelâ' olan bir deyim vardır. Allah dostları için bazı yer ve şartlarda kullanılan bu deyimin iki anlamı vardır. Birinci anlamı, 'tebdil' kökünden gelir. Yani 'abdâl' diye anılan kimseler, tebdil olmuş, dönüşmüş, bir değişim ve başkalaşıma uğramış kimselerdir.

Bunun ne tür bir değişim olduğunu anlamak için, kelimenin ikinci, daha derin anlamına bakmak gerekir. Bu da 'bedel'den gelir. Bu kişiler, Allah ve Allah'ın Resûlü yolunda her şeylerini vermiş kimselerdir. Bu yolda kendinden geçen, her şeyini terk eden kimselere, Allah ve Allah'ın Resûlü bedel olur. Bu demektir ki, böyle insanlar, Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmışlar, Muhammedî bir arınmışlığa, Muhammedî bir ruha ve Muhammedî bir kişiliğe sahip olmuşlardır.

Halk dilinde çok kullanılan 'aptal' ve 'budala' deyimleri, bu kelimelerden türer. Fakat halk arasındaki bu kullanış tarzı, kelimelerin esas anlamlarından çok farklıdır. Bunun sebebini de, tasavvuftaki akıl çeşitlerine bakmakla anlayabiliriz.

Aptallık ya da Akıllılık Ne Demektir?

Tasavvufta akıl, dört sınıfa ayrılmıştır: *Aklı maaş* (ya da aklı maişet), *aklı maad, aklı selim* (ruhani akıl) ve *aklı kül* (sultani akıl).

Aklı maaş, yani 'geçim aklı', yeme içmeyle, para kazanmayla, eğlenmeyle, kısacası bu dünya ve onun işleriyle ilgilenen, bunun dışında da pek fazla bir şeye ilgi duymayan akıldır. Buna, nefsin emrindeki akıl da diyebiliriz. Bu aklın tüm uğraşı, hesabı, ilgisi, nefsi rahat ettirmek, bu dünyada nefsin keyfini getirmek üzerinedir.

Aklı maad (ahiret aklı) ise bir şeyler duymuş, işitmiştir. Ölümden sonraki hayattan, sevap ve günahtan, cennet ve cehennemden haberi vardır. Bu nedenle onun da uğraşı büyük ölçüde, ahiretini sağlamaya yoğunlaşmıştır. Cennete girebilmek, cehenneme düşmemek için Allah'ın emirlerini yerine getirmeye, günahlarından mümkün mertebe kaçınmaya çalışır.

Aklı maaştan bir derece üstün olmakla birlikte, aklı maad de en üstün akıl sayılmaz. Çünkü aklı maaş nasıl nefsi dünyada rahat ettirme çabasından kaynaklanıyorsa, aklı maad de onu, ahirette rahat ettirmek arzusundan yola çıkar. Bunda da gene bir çıkar, bir menfaat kaygısı vardır. Kendisini cehenneme sokacaklarını bildiği için kötü davranışlardan kaçınır, kendisini cennete sokacaklarını ümit ettiği için de iyi davranışlarda bulunur. Sonuçta bu, Allah'la bir nevi ticarettir, bir alışveriş ilişkisidir.

Bundan sonra aklı selim gelir. Aklı selim sahipleri, karşılığında bir şey

bekledikleri, bir şey istedikleri için değil, cezadan mükâfata, ödüle kaçtıkları için değil; fakat bir şeyi yaptıkları vakit, sırf *doğru olanın bu olduğunu bildikleri için*, Allah'ın emrinin bu olduğunu bildikleri için, sırf onu hoşnut ve memnun etmek için o şeyi yaparlar. Onlar bir iyiliği cennete girmek kaygısıyla yapmazlar, bir kötülükten de kendilerini cehenneme sokmasından korktukları için kaçınmazlar. Kuşkusuz bu, daha yüksek bir ahlak anlayışının sergilenişidir. Fakat bu anlayış, pek az kimsede bulunur.

Aklı selim sahibi kişiler, çok çalışıp çaba sarf ederlerse, sultani akla erişebilirler. Bu akıl, en üstün akıldır. Olayları yüzeysel görünüşlerine göre değil, en derin anlamlarına, etki ve sonuçlarına göre değerlendirir. Kur'an-ı Kerim'de (Kehf, 18:65-82) anlatılan Hz. Musa ile buluşan Hızır Aleyhisselâm'ın sergilediği akıl, bu çeşit bir akıldır. Hz. Musa'ya tamamen anlamsız, hatta birer cinayet gibi görünen Hızır Aleyhisselâm'ın davranışları, aslında olayların özüne vâkıf olan bir kavrayıştan ileri geliyordu.

Artık, tasavvuf dilindeki 'abdâl' ile, halk dilindeki 'aptal' sözcükleri arasındaki ilişkiyi ele alabiliriz. Aklı sultani seviyesine gelmiş kişilerin davranışları, daha aşağı akıl düzeylerinde bulunan kimseler tarafından anlaşılamayabilir. Hatta o seviyelerdeki akıllar için, tamamen ters, hatta saçma görünebilir. Hz. Musa ile Hızır'ın karşılaşması, buna güzel bir örnektir. Kaldı ki, Hz. Musa koskoca bir peygamberdi. Ferdi, bireyi değil, umumun, genelin yararını düşünen aklı sultani'nin işleri, aklı maaş'a bundan da daha anlamsız, 'aptalca' görünebilir. Böylece 'abdâl' sözcüğünün, zaman içinde nasıl 'aptal'a dönüşmüş olduğunu anlamak mümkün olmaktadır. Ancak ikisini birbirine karıştırmamak gerekir.

ZİKRİN HAYIR VE FAZİLETİ

İmamı Nevevi, *Ezkâr* ismindeki kitabında diyor ki: "Zikir, kalple yahut dille olur. Üstünü, kalp ve dil ile beraber olanıdır. İkisinden biri sorulursa, riya zannı olmaması açısından kalp ile yapılan zikir daha efdâldir. Lisanen ve kalben ayrı ayrı yapılan zikirden geçerek, kalp ve lisanen beraber yapılan zikre varılır. Bu zikirden de maksat, Allah'ın veçhi olmalıdır."

Allahu Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de buyuruyor:

Fezkürûni ezkürküm (Beni zikrediniz, ben de sizi zikredeyim.)

Ya Eyyühellezine âmenû, uzkurullahe zikren kesire, ve sebbihuhü bükreten ve esila (Ey iman edenler, Allah'ı çok zikrediniz. Sabah ve akşam onu tesbih ve tenzih ediniz.)

Zikrin iyilik ve sevabı hakkında çok ayeti kerime ve hadisi şerifler vardır. Zikri terk edenler için de kesinlikle ceza olduğu bildirilmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir:

Allahu Teâlâ buyuruyor:

Ve La tuti men eğfelna kalbehu (Kalbi Allah'ın zikrinden gafil olanlara itaat etmeyin.)

Ve men ya'şe anzikrillahi nukayyıt lehu şeytanen fehuve lehu karinun (Zikrimizden yüz çevirenin üzerine şeytanları musallat kılarız ki, onlar ona yakındır.)

Hadisi şeriflerden bazıları:

Ene inde zanni abdihi (Kulumun yanında zannettiği gibiyim); *ve ene meahu iza zekereni* (Kul beni zikredince onunlayım.)

"Kulum beni nefsinde zikredince ben de onu nefsimde zikir ederim. Beni toplum içinde zikir edince ben de onu daha hayırlı bir cemiyette zikir ederim. Bana bir karış ile gelene, ben bir arşın ile yaklaşırım. Bana bir arşın ile yaklaşana, ben bir kol kadar yaklaşırım. Bana adımlayarak gelene, ben koşarak giderim."

Yine hadiste Hazreti Resûl buyurdu ki: *Meselüllezi yezkuru rabbehu, vellezi lâyezkuru, meselu hayyi vel meyyiti* (rabbini zikredenle etmeyen, canlı ve ölü misali gibidir.)

Yine *Tecridi Sarih* kitabının sahih hadislerinden:

"Ya Resûlallah, kıyamette insanlardan şefaatinle kim daha çok mesut olacaktır?" diye soruldu.

Hazreti Resûl buyurdu ki:

"Senden evvel bunu benden soran olmadı.

Nefsinde ve kalbinde halis olarak en çok *Lâ ilâhe illallah* diyen, kıyamette şefaatimle mesut olacaktır."

Hazreti Resûl buyurdu:

"Sabah namazından sonra güneş çıkıncaya kadar bir toplulukla zikretmek, dünya ve dünya içindeki her şeyden bana daha tatlıdır.

Yine ikindiden sonra gün batıncaya kadar bir kavimle Allah'ı zikredersen, dünya ve içindeki her şeyden bana daha tatlıdır."

Ebu Naim'den rivayet edildi ki:

"Zikir meclisine sükunet ve vekar iner. Melekler de etraflarında halka olur. İlâhi rahmet onları kaplar, Allahu Teâlâ da onları zikreder (rahmetiyle anar)."

"Allah'ı zikreden hiçbir kavim yoktur ki, melekler onları kuşatmasın ve rahmet onları kaplamasın, onlara sükunet vermesin; Allahu Teâlâ da onları melekler içinde anmasın."

Soru: Bu hadisi şerifler açık (aleni) zikir için buyurulmuştur. Neden Nakşi ileri gelenleri hafi (gizli) zikri tercih ettiler? Sünnet ve kitaptan acaba ayrı bir yola mı gittiler?

Cevap: Allame Şahap, *Fetva Hadisi* kitabında bildirir:

Hazreti Ebubekir Sıddık'tan Hazreti Resûlün şu hadisi şerifi rivayet edildi. "Hazreti Ömer sesini kaldırarak zikrederdi. Hazreti Ebubekir ise zikrini gizli yapardı. Hazreti Resûlden sorulduğunda: Hazreti Resûl her ikisini de doğruladı."

Yüksek sesle zikir, vesveseyi defeder. Nefsin isteklerine engel olur. Gafil kalbi uyarır. Fakat ameli de tamamen açığa vurur. Bazıları da gizli zikrederek, nefis mücahedesi ve nefsin gaye edilen yolda ihlas ile gitmesini öğretmek için uğraşırlar.

Hazreti Ebubekir'in gizli zikri, murat edilen kalbi zikre delalet etmez. Belki Ebubekir'in dille yaptığı zikre gizli denilmesi, kendi nefsinin duyup cemaatin duymaması nedeniyledir.

Kalben teemmül ile (düşünerek) yapılan gizli zikirdeki esrardan murat, kayıt meleklerinin duymadığı bu zikrin, duyulandan 70 defa efdal olmasıdır. Delilimiz, bunu bildiren hadisi şeriftir.

Ancak Allahü Teâlâ'nın muttali olduğu bu zikir, hafi (gizli) zikirdir.

İkinci delil ise: Tarikat piri Hazreti Şahı Nakşibend Muhammed Bahaeddin'e; Şeyhi Abdülhalık Gucdüvani Hz., hafi zikrini verdi. O emir, ruhlar ve melekût âleminde verilmiş, Hızır Aleyhisselâm tarafından getirilmiştir.

Hazreti Şah da kalbi olan hafi zikir ile memur edilmiştir.

Hazreti Ayşe'den (R.A.) rivayet edildi ki: "Hafi (gizli) zikir, cehri (açık) zikirden yetmiş defa efdaldir. Kıyamet gününde kullar hesaba çekildiğinde kayıt melekleri yazdıklarını getirirler. Allahu Teâlâ: 'Bakın, geride bir şey kaldı mı?' diye soracaktır. Hafıza melekleri derler ki: 'Bildiğimizden her şeyi yazdık.' Allahu Teâlâ buyurur ki: 'Yanımda mevcut bir gizlenmiş haber vereyim. O da hafızanın işitmediği, kulumun yaptığı hafi zikirdir.' "

Hafi zikir riyadan (ikiyüzlülükten, gösterişten) uzak olduğundan, huzur ve şuhuda vesile olur.

Hafi zikir ile meşgul olan mürit, kalbinde gizli bir hazine bulmuş gibidir.

Müridin özelliği şudur ki, kalbi zikirden ayrılmaz. Hatta helaya gitmek zamanlarında bile zikrinin hafiflemesini bekler de öyle gider. Eşiyle sevişirken yine kalbi Allah'ın zikrindedir.

Seyyid Muhammed Kadri Hz. buyuruyor ki:

– Bir gün abdest aldıktan sonra *İnna Enzelnahu* suresini okuyordum. Zikrin tesiriyle fenâ'ya girdim. Vücudumun baştan başa Kur'an-ı Kerim olduğunu; Kur'an-ı Kerim'in tamamen bana vücut olmuş olduğunu gördüm. Başımdan alnıma eğilmiş bir kalem üzerinde üç çeşit nur ile *Allahu nurüs semavati vel ard* ayeti yazılı olup, bunu aynen müşahede ediyordum. Karşımda da bir nur hasıl olmuştu ve o nurun içinde bir huri şekli görünüyordu. Genellikle tarikatta kadın şeklinin görünmesi şeytanı yahut zararlı bir şeyi temsil ettiğinden, onu yok etmek için teveccüh ettim. Fakat teveccühümle o nur daha tam aydınlandı ve belirdi: Bir huri olduğunu gördüm. Bana: "Dur, beni yakacak mısın? Ben Rahmaniyim", diyerek Nur suresini okumaya başladı. Kur'an-ı Kerim'i okuyunca Rahmani olduğundan şüphem kalmadı. "Allah'ın öyle ricalleri vardır ki, onların ticareti (alışverişleri) Allah'ın zikrinin arasına girmez. Allah onların bu işlediklerini en güzel ile mükâfatlandıracaktır. Fazlından onlara daha fazlasını da verecektir." Surenin bu kısımlarına gelince dedi ki:

"İşte bu zikrinin karşılığını Allahu Teâlâ, *(ve yezidehim min fadlihi)* fazlından ziyadesiyle verecektir. Bu senin için şimdi şu fazıldır ki, daha dünya hayatında iken, Rabbimiz Allahu Teâlâ'nın emriyle, ben senin Cennet'teki hurilerinden biriyim. Bu dünyaya gelip sana müjdeliyorum. Halen bu zikrin ve Rabbimiz Allahu Teâlâ yanında makbul olmuştur. Ben senin cennet kısmetlerindenim."

Beyit:

Kristal camda cihanı aydınlatan Bedir nurunu bulmak istersen, Hak hanesinde (Gönülde) *Huvallah* zikrini gece gündüz yap.

Ey *Kadri*, Hak'kın zikrini o şekilde yapmazsan, canın lezzetine ve sevgiliye kavuşamazsın.

Kısacası:

Nakşi tarikatının piri ve reisi Hazreti Şah Muhammed Bahaddin ve sonraki pirlerin hepsi de zâhir ve bâtın ilimlerde tam kemale ermişler, Hazreti Resûlün sahih hadislerini incelemişler, bu yolun uzmanı olarak saliklere kalpte hafi zikri öğretmişlerdir. Bunların en doğru yol üzere olduklarında hiç şüphe yoktur.

Hafi zikrin aslını ve sevabını inkâr edenlerin akibetlerinden korkulur. Bu husus üzerinde ittifak eden yüce zâtlara itiraz etmekten Allah'a sığınırız.

Bil ki, zikir üç çeşittir. Lisan ile, kalp ile ve ruh ile zikir.

1. Lisan ile zikri halkın avam kısmı yapar. Bu zikir, çokluğu halinde kalbe de yayılır. Kalbi karışıklık ve gafletten haberdar eder.

2. Kalp ile zikir haslara, saliklere mahsustur. Çünkü salik bu zikir ile fenâ (yokluk) ve gaibe (görünmezliğe) doğru ilerleyerek yol alır.

3. Ruh ile zikir ise hasların hasına, kâmil evliyaya mahsustur. Kalbî zikri geçtikten sonra hasıl olur. Zikredeni huzur, şuhud ve istiğraka ermiştir. Mürit, huzur ve şuhuda erdiğinde, zikri de keser. Çünkü Allahu Teâlâ ile huzur hasıl olmuştur. Bu, ihsan ve tefekkür makamıdır. Bu makam için "ihsan" hadisi şerifi rivayet edilmiştir. Hazreti Resûl (A.S.) buyurdu ki: "Onu görürcesine ibadet edeceksin; sen onu görmüyorsan da o seni görüyor." Ve yine buyurdu ki: "Bir saat tefekkür, altmış yıl ibadetten hayırlıdır."

Çok hadisi şeriflerde *Lâ ilâhe illallah* zikrin efdali olduğu halde, bazı Hacegân kutupları, henüz başlamış olan müritlerine, *Allah* zikrinin yapılmasını öğretirler.

Tirmizî ve Nesaî'de zikredilen hadisi şerifte, zikrin efdali *Lâ ilâhe illallah'*dır. Bunu Deylemî de nakleder.

Buhari'deki hadiste de "Halis kalp ile *Lâ ilâhe illallah* diyen, şefaatimle daha mesuttur," buyurulmuştur.

Hadisi Şerif: *"Lâ ilâhe illallah* tanıklığını çok ediniz ki, sizinle onun arasına perde girmesin. Öleceklerinize de bunu telkin ediniz."

Yine Buhari ve Müslim'de rivayet edildi ki: "Allah'a teveccüh ederek *Lâ ilâhe illallah* diyen kulu Allahu Teâlâ kıyamette, yüzü ayın on dördü gibi olmak üzere diriltir. O gün kimsede, onun amelinden daha yüksek bir amel yoktur. Ancak ondan fazla *Lâ ilâhe illallah* diyenler müstesna."

Hadisi Ahmet ve Hakim'den: "Siz imanınızı *Lâ ilâhe illallah* ile yenileştiriniz."

Hadisi İbni Asakir'den: Hazreti Resûl buyurdu:

"Cibril bana dedi ki, Hak Teâlâ buyurdu: *Lâ ilâhe illallah* benim kalemdir. Buna dahil olan azabımdan emin olur."

İbni Ebiddina ve Beyhaki'den rivayet edildi ki:

"Ölüm meleği (Azrail) bir adamın yanında hazır olup bir organını açtı, içinde hiçbir hayır amel görmedi. Ancak her iki çenesini açınca dilinin damağında yapışık olarak *Lâ ilâhe illallah* demiş olduğunu gördü. Bu kelime için Allahu Teâlâ o kulunu affetti."

Hadisi Ahmet ve Hakim'den:

"Son kelimesi *Lâ ilâhe illallah* olan, cennete dahil olur."

Hadisi İbni Mace'den:

"*Lâ ilâhe illallah*'ı hiçbir amel geçemez ve hiçbir günah bırakmaz."

Hadisi İbni Adi'den: "Cennetin hakkı, yani karşılığı, *Lâ ilâhe illallah*'tır. *Lâ ilâhe illallah* ile tövbeye devam ediniz. Şeytan: Ben insanları helaka götürdüm. *Lâ ilâhe illallah* ile istiğfara devam edenler de beni helake götürdüler. Ben de onları nefisleri ile kandırdım, der."

Başlangıçta saliklerin kalbi henüz hatıra gelen düşünceler ve Allah'tan gayri şeyler ile dolu olduğu için, *Lâ ilâhe illallah* zikri onlar için red ve ispat olamaz. Bunlar yok olduktan sonra bu zikri yapabilirler. Kalp yabancı şeyler ve masivadan kurtulduktan sonra fenâ (yokluk) hasıl olunca nefi (red) ve ispat yapabilecekler. Yüce zâtlar bunun için buyurmuşlardır ki, Allah ismi ispattadır. Yeni başlayanlar önce Allah isminin zikrine; fenâya düşünceye kadar devam ederler. Vacibül Vücut (varlığı gerekli olan; Allah) ispatı hasıl olur. Basiret (iç görüş) aydınlanarak kalbin bölünme ve hatıraları geçer. O zaman salike, *Lâ ilâhe illallah* zikri için emir verilir. O durumda mürit için her şey yok olur ve Allah ispat edilir. Basiret nuru (ışığı) olmadan, havatır (rahatsız edici düşünceler) geçmeden mürit bunu yapamaz. Hatta havatır ve vesveselerle, bu hale gelmeyen müridin küfrüne sebep olması da mümkündür. Bundan anlaşılıyor ki, önce Allah zikri talimini emreden Nakşi tarikatının başlangıcı, diğer tarikatların sonudur. Külli fenaya varıncaya kadar Allah zikri devamlı yapılır. Tam fena (yokluk) hasıl olunca, Vacibül Vücud'un ispatı içinde öyle manevi yakınlık oluşur ki, salik ruhu ve kalbi ile Allah Teâlâ'nın huzurunu hisseder.

Kısacası, bu konuda Kur'an-ı Kerim ve sünnete hakkıyla uyan yüce zâtlara itirazdan Allah bizi korusun. Çünkü her şeyin delili ve sahibi vardır. Bu ulu zâtların hepsi de müritlerin dertlerini bilip deva eden bâtın uzmanı hekimlerdir. Tarikata itiraz edenlere yazıklar olsun ki, onlar şeytanın oyuncakları olmuşlardır.

Soru: Zikri celâl *(Allah)* yahut *Lâ ilâhe illallah*'ın hangisi üstündür?

Cevap: Geçmiş hadisi şeriflerde önemle belirtilmiş olduğu gibi, *Lâ ilâhe illallah* daha efdaldir. Fakat birçok şeyhlerin ve alimlerin beyanına göre (İmamı Nevevi hariç), *Allah* ismi, İsmi Âzam'dır.

Nevevi'ye göre İsmi Âzam, *Hayyum, Kayyum*'dur. Kutbür Rabbani Şeyh Abdülkadir Geylani'nin de açıklamasında İsmi Âzam, *Allah*'tır.

Acayip özellikleri olan bu isme halvette (yalnızken) devam edenleri, yani *Allah* yahut *Ya Allah* zikrine devam edeni büyük bir nur (ışık) kaplar ve Melekût âleminin acayip olaylarını seyreder. Allah'ın izni ile ne dese olur. Kalpte hiçbir şey olmadan *Allah* diyen için, her şey hasıl olur.

Zikrin sonuç vermesi ve kalbi temizleyerek etkili olması için, yetkili bir şeyhten izin alınması lâzımdır. İzin alınmadan yapılan zikrin kalbe tesiri olmayacağı gibi, kalp hastalıklarını da gidermez. Ve Allah'a kavuşma yolu sağlanamaz. Ancak böyle bir zikrin sevabı vardır. Onun için Hazreti Resûle kadar giden bu kavimden izin alınması lâzımdır.

Kalbin Şekli, Durumu ve Yeri

Kalp, sol memenin iki parmak aşağısında ve iki parmak sol koltuğa meyilli, şişkin bir koni şeklindedir. Alt kısmı daha dar ve küttür. Baş tarafı genişçedir. Baş tarafında bir delik mevcut olup, iki kalın damar ile bitişiktir ve bu iki damar arkaya bağlıdır. Kalbin içinde siyah nokta gibi bir et parçası vardır ki, ona Süveyda denir. Etrafında siyah bir nur vardır. O siyah nokta şeytan izi olup, şeytani vesvese oraya gelir. İnsanın bozulması ve düzelmesi, kalbi iledir. İşte insanın ıslahında, Allah'ın zikri ve mürşidinin oraya attığı nur ile siyah nokta beyazlaşınca, şeytanın verdiği vesvese ve düşünceler yok olur.

İnsanlığın önderi Hazreti Peygamber buyurdular ki: "Vücutta bir et parçası vardır ki, onun ıslah olmasıyla bütün vücut ıslah olur. Onun bozulmasıyla da vücut fesada uğrar. Biliniz ki o, kalptir."

Zikrin yeri, kalptir. Allahu Teâlâ Hazretleri "*Elâ bi zikrillâhi tatmeinnülkulub:* "Kalpler ancak Allah'ın zikriyle rahat bulur" buyurmuştur. Kalpten sonra zikir başka letaife geçer.

Zikrin Usulü

Yetkili bir şeyhten izin alan mürit, abdestli olarak kıbleye karşı, sağ ayak sol ayak altına verilerek, baş kalbe eğik, gözler yumuk, dil damağa yapışık ve kalp bütün masivadan (Allah'ın gayrı olan şeylerden) boşaltılmış durumda, Allah ismini kalbin üstündeki dilek hizasından zikreder. Bu sırada başı ve hiçbir organı sallanmayacaktır. Nefesini de zikre uydurarak zaman zaman tutar. *Allah, Allah* der ve nefesini hafif bırakır. Nefesini derin ve uzun tutanlar, bu işi bilmeyenlerdir. Çünkü o zaman kalp, nefesin tutulma şiddetinden zikretmez, kalpte sıkıntı ve çarpıntı olur. Bu şekilde nefsaniyet ve karanlıktan başka bir şey elde edilmez. Hatta senelerce devam etse

bile, kalbinde zikir husule gelmez. Bu söylediklerimiz, bir gerçektir. Müridin kalbinin zikretmesi için şöyle yapılması gerekir: Mürit, *Allah* deyince O manayı sevabı ile düşünmelidir. Salik, Lafzai Celal zikrini tesbihsiz ve adetsiz olarak yapacak. Zikirden zevk ve neşe husule gelinceye kadar devam edecek. Bu suretle kalpte kaybolma ve fenâ (yokluk) hasıl olunca, Allahu Teâlâ'ya teveccüh ederek (yönelerek) gelecek olan ilâhi doğuşları bekleyecek ve onunla meşgul olacaktır. Çünkü bu zaman, onunla uğraşma vaktidir.

Şeyhin ruhaniyet ve rabıtası görünse bile, onu terk edecek ve onunla meşgul olmayacaktır.

Salik yürürken de görüş ve diğer hislerle kalbinin ayrılığa düşmemesi için, gözü ile ayağının önüne bakacak *(nazar ber kadem)* ve kalbinde zikre yoğunlaşacaktır.

Şeyhi Meczup anlatıyor:

– Şeyhimin dergâhında Allah zikrini yapıyordum. Şu hâl bana belirdi: Şeyhimin ruhaniyeti zâhir oldu. Kaybolarak fena fil kalp oldum. Şeyhim göründü. Muhabbetimden ve rabıtaya olan aşkımdan hazır olan şeyhime teveccüh etmek istedim. Şeyhimin ruhaniyeti hâl lisanı ile bana dedi ki: "Oğlum, rabıtamı da, zikrini de bırak. Allahu Teâlâ'dan geleceğe yönelerek bekle. Yani gayb (kaybolma) ve fenâ halinde Allahu Teâlâ'ya yönelmiş ol. Bu, Allah ile meşgul olma vaktidir."

Sonra bir kitapta Hazreti Şahı Nakşibend ile bir müridi arasında geçen bir olayı okudum. Hazreti Şah'ın meclisinde gayb ve fenâya düşen mürit, gaybı terk ederek şeyhin suretine teveccüh etti. Halini keşfeden Hazreti Şah, müride, "Beni bırak, gaybe teveccüh et," buyurdu.

Bu gaybde Allah'tan gayrı her şey kaybolmuştur. Ki buna bu topluluğun dilinde teveccüh (yönelme), visal (kavuşma) ve şuhud (müşahede, gözlem) zamanı denir.

Salike gaib hazır olunca, letaif zikirlerinin yapılması caizdir.

Letaif (Latifeler, incelikler) beştir: Sır, Ruh, Hafi, Ahfa ve Nefsi Natıka.

1) Sır Latifesi: Nurani (ışıklı) bir latife olup, et değildir. Bir parmak sol memenin üstünde, iki kaburga kemiğinin arasında bir nurdur.

2) Ruh Latifesi: İki parmak sağ meme altında ve iki parmak sağ koltuk altına doğru yerde nurani bir latifedir.

3) Hafi Latifesi: Bir parmak kadar sağ meme üstünde, iki kaburga kemiği arasında latif bir nurdur (ışıktır).

4) Ahfa Latifesi: O da nurani bir latife olup, her iki meme arasında göğüs içindedir.

5) Nefsi Natıka Latifesi: Alında, iki kaş ortasında, kaşlardan iki parmak üsttedir. Bu da diğerleri gibi nurani bir latifedir. Bu latifede acayip ve garip sırlar vardır. Salik, *Allah* Zikri Celâlini, manasını düşünerek zikreder.

Kalp zikir ile şafak verdikten sonra, salikler bu letaifte zikrederler. Çünkü latifelerin nuru da kalbin nurundandır. Kanalları da kalbe bağlıdır.

Letaifin zikri şöyle olur:

Kalp açılıp ferah olunca, zikir sırası ruha gelir. Ruh zikreder. Ruh da aydınlanıp ferah olunca, Sır'ra geçer ve sonra Hafi'ye geçer. Hafi'den sonra Ahfa'ya geçer. Ahfa'dan sonra da Nefsi Natıka latifesine geçer. Artık kalp ve letaif bu zikre devam ederler. Ta ki salikte Sultani zikir hasıl olur. Sultani zikir, Kalp ve letaifle bütün organların ve hatta her kılın zikretmesidir. Salik, kalbi yahut bir latifesi zikre başlayınca, bütün organların da beraberce Allah'ı zikrettiğini görür. O zaman zikrin zevki, her şeyden tatlıdır.

Salikin durumundan bahsedelim:

1. Eğer mürit, cezbeli salik (*sâlikil meczup*) ise Sultani zikirden sonra mürşit, ona nefiy ve ispat (*Lâ ilâhe illallah*) zikrini talim eder.

2. Eğer mürit, cezbedilmiş salik (*meczûbüs sâlik*) ise Sultani zikirden sonra mürşit, ona murakabeyi talim eder. Çünkü bu hâl çok şiddetlidir. Allahu Teâlâ onu hızla çekmektedir. Yükselme ve ilerleme onun şanındandır. Zaten şiddetli cezbesi olan bu salik, nefiy-ispatın da şiddetine dayanamayacağı için, kendisine yumuşak hâl olan murakabe uygun gelir. Ve müridi yükseltir. Cezbeli salike de nefiy-ispattan sonra murakabe öğretilir.

İŞİTİN EY YÂRENLER

İşitin ey yârenler aşk bir güneşe benzer
Aşkı olmayan gönül misali taşa benzer

Taş gönülde ne biter dilinde zehir tüter
Nice yumuşak söylese, sözü savaşa benzer

Aşkı var gönül yanar yumuşanır muma döner
Taş gönüller kararmış sarp kara kışa benzer

O sultan kapısında hazreti tapusunda (Tapu: Hizmet.)
Âşıkların yıldızı her dem Çavuş'a benzer (Çavuş: Merkür, güneşe en yakın gezegen)

Geç *Yunus* endişeden gerekse bu bişeden (Bişe: Orman.)
Ere aşk gerek evvel sonra dervişe benzer

BİLİR MİSİNİZ EY YÂRENLER

Bilir misiniz ey yârenler gerçek erenler nerdedir
Nereye baksam orda hazır nerde istersem ordadır

Aşksızlara benim sözüm benzer kaya yankısına
Bir zerre aşkı olmayan belli bilin yabandadır

Yalancılık eyleme gel aşka yalan söyleme gel
Burda yalan söyleyenin orda yeri zindandadır

Ey kendi özünü bilmeyen söz manasını bulmayan
Hak varlığın' ister isen işte ilim ve Kur'an'dadır.

Allah benim dediğine vermiş verir aşk varlığın
Kimde ki var bir zerre aşk Çalab varlığı ondadır (Çalap: Tanrı.)

Niceler derler *Yunus*'a kocadın aşkı bırak
Bu aşk bize yeni geldi henüz daha turfandadır (Tazedir.)

Yunus Emre

DOST YOLUNA GİTMEK GEREK

Dost yoluna gidenlere söyleyem nasıl gitmek gerek
Kimin ile yoldaş olup kimleri terk etmek gerek

Evvel mürşid elin tuta, kalmaya dünya ahrete
Hiç demeye hâlim n'ola, bildiğin unutmak gerek

Çeke bu yolun zahmetin, rahat bile her mihnetin
İki cihan saadetin cümle hiçe satmak gerek

Nefsin zorlaya kati hiç anmaya âkıbeti
Dost'a bulmağa vuslatı geceye güne katmak gerek (Vuslat: Kavuşma.)

Meşgul ola riyâzete, bel bağlaya ibâdete
Müştak olan Hazrete ne uzanıp yatmak gerek (Özlemli olan.)

Şol ki geçe kendisinden, ne canın ana ne de ten
Cansız gider Dost'a giden, dahi diyem nitmek gerek

Canlılar varamaz yola, canım diyen yolda kala
Can terk edip Dost'u bula, candan sefer etmek gerek

Eşrefoğlu Rûmî yârı sevenlerin budur kârı
O dost için zehirleri şeker gibi yutmak gerek

Eşrefoğlu Rumi

NAKŞİ'NİN SEYRİ SÜLUK'Ü

(Beyan olunmuş olan 12 Pîran ve 12 tarikat, İslam âlemi içinde devam etmektedir. Tarikat olarak 12'ye bölünmüş ise de, hepsi birden kelimei şehadet ve kelimei tevhid öncülüğünde, bir bilim olarak hareket etmektedir.

Yapabildiğimiz kadarıyla, hepsini bu Seyri Süluk'te bir araya getirdik. Okuyan ve dinleyen çalışır, gayret ederse, her tarikatın manası bu Seyri Süluk'ten anlaşılabilir.)

Giriş

Seyri süluk, bir müridin (murad edenin) ya da talibin (talep edenin) Hak'ka yolculuğudur. Bu yolculuğu yapmakta olan kişiye sâlik (yolcu) denir.

Böyle bir yolculuk yapmak isteyen kişi için, yolu bilen bir rehber şarttır. Bu nedenle yapılması gereken ilk şey, kâmil bir mürşid (irşad eden, aydınlatan kişi) bulmaktır. Rehbersiz yola çıkmak, geceleyin tek başına, ışıksız olarak bilinmeyen bir dağa tırmanmak gibidir. Kişi gittiği yeri görmez, bastığı yeri bilmez. Nerede bir yılanın onu sokacağı, nerede bir yırtıcı hayvanın pençesine düşeceği belli değildir. Hiç ummadığı yerde önünde bir uçurum açılıverir. Bu şekilde yola çıkanların, bir tehlikeye uğramadan sağ salim hedeflerine varabilmeleri imkânsız gibidir. Buna karşılık kâmil mürşid, dağa tırmanıp dönmüş, yolu gidip gelmiştir. Yolun hatalarını ve tehlikelerini görmüş, anlamıştır. Rehberlik ettiği müridini, o yollardan kolaylıkla geçirir, dağın zirvesine kazasız eriştirir.

"Bu zamanda böyle bir kimse nerede bulunur?" denecek olursa, onların ender de olsa her devirde var oldukları, bir gerçektir. Gerçi bu işin sahtekârı, taklitçisi pek çoktur. "Her mürşide gönül verme, yolunu sarpa uğratır." Fakat Hak mürşidler de yok değildir.

İlmel Yakîn, Aynel Yakîn, Hakkel Yakîn

Yakîn, Allah'a kesin olarak yakın olma şeklinde tanımlanabilir. Bunun birinci basamağı, bu konuda bilgilenmek, ikinci safhası bunun delillerini görmek (müşahede etmek), üçüncü aşaması ise gerçekten öyle olmaktır.

Bunu bir benzetişle anlatalım: Bir ateş, bir kömür parçasını duvardan yansıyan ışığı ile aydınlatırsa, bu ilmel yakîn'e benzer. Eğer o kömür ateşin yanına yaklaşır, onun ısı ve ışığı ile vasıtasız aydınlanırsa bu, aynel yakîn'e misaldir. Eğer o kömür ateşin içine düşer, o ateşle yanarsa, bu da hakkel yakîn misalidir. Bu hakkel yakîn mertebesi, her şeyi nefsinde toplamış ahadiyet (birlik) mertebesidir.

Birçok insanlar, olgun ve erişkin bir kimse olabilmek için Allah'a inanmanın yeterli olduğunu sanırlar. Oysa bu, bir hatadır. Çünkü yalnız Allah'ın birliğine inanmak yetmez. Salike gerekli olan, vahdaniyeti (Allah'ın birliğini) görmek ve her şeyde onun

varlığını idrak etmektir. Yalnız bilme fayda vermez, eksiktir. Müşahede (görebilme) gereklidir. Müşahede ise mücahedesiz (çaba ve gayretsiz) elde edilemez.

Manevi Okullar

Her şeyin öğrenilmesi için bir okul vardır. İlk ve orta öğretimden sonra doktor olmak isteyen tıp fakültesine, avukat olmak isteyen hukuk fakültesine, mühendis olmak isteyen de teknik üniversiteye gider.

Ne var ki bizim eğitim sistemimiz, insanları sadece maddi açıdan yetiştiren bir sistemdir. İçinde bulunduğumuz dünyada yaşamak için gerekli temel bilgileri verir, insanları birer meslek sahibi yapar. Fakat onların iç ihtiyaçlarına cevap vermez, onların ruhsal/manevi açıdan gelişmelerini sağlamaz. Din konusunda verilen eğitim bile, daha çok dış kural ve hükümlerle ilgilidir. Esasen bu, bizdeki eğitim sistemine özgü bir eksiklik değildir; dünyanın her tarafında durum böyledir.

Fakat madem ki insanlar, yalnız dış dünyada yaşamamaktadırlar; madem ki, hepsinin paylaştığı bir dış dünyanın yanı sıra, hepsinin de ayrı ayrı birer iç dünyası vardır; ve madem ki bu iç dünyanın eğitimi, yalnız mümkün değil, fakat son derece gereklidir; o halde bu eğitimi sağlamak için birtakım manevi okullar olacaktır. Ve vardır. Eğer olmasalardı, insanlardaki bu ihtiyacı karşılamadaki boşluğu doldurmak üzere, gene ortaya çıkmaları gerekecekti.

Bunlar, "Muhammediyet Üniversitesi"nin okullarıdır. Her biri ayrı bir yol (tarik) izler. Fakat sonuçta hepsi birleşirler. Onlar adeta, bir "görünmeyen üniversite"nin çeşitli hazırlık aşamalarındaki eğitim birimleridir. Kim ki ahlaki, manevi ve ruhsal olgunluğa, kemale erişir, bu okullarda o yükselir.

Bu okulların, diğer okullar gibi resmi olmayışının önemli bir sebebi vardır. Burada kurumlaşma, hedeflenen amaca ters sonuçlar doğurur. Resmi üniversite, büyük ölçüde bir şekil ve kalıp işidir. Burada amaçlanan ise, bunun tam tersidir. Biçimden öze, dış görünüşten iç anlama varmaktır. Manevi eğitim ve ilerleme, bürokrasi ile, kırtasiye ile olabilecek bir şey değildir. Fakat insanlar arasında teşkilat kurma, örgütlenme eğilimi o kadar güçlüdür ki, bu kadar esnek ve gevşek yapıya sahip olan bu okulların bile, kemikleştiklerinin ve vermeleri gereken eğitim çeşidini daha zor verebilir hale geldiklerinin tarihte örneklerini görüyoruz.

İşte mürşid, bir manevi okul öğretmenidir. Çok serbest bir anlamda, Muhammediyet Üniversitesi'nin bir öğretim görevlisidir.

Kâmil Mürşidinin Özellikleri

Kâmil mürşidin pek çok ayırt edici niteliği olmakla birlikte, en önemlileri şunlardır:

1. Allah'ın farzlarını ve Resûlünün sünnetlerini, tam ve eksiksiz olarak yerine getirir.

2. Huzuruna vardığınızda bütün gamınız, kederiniz geçer, içinizde bir ferahlık ve muhabbet uyanır.

3. Huzurundan ayrılmayı istemezsiniz. Bir inci tanesi gibi söylediği her sözden, şevkiniz ve muhabbetiniz artar.

4. Büyük küçük, genç ihtiyar, ziyaretine gelen herkes, hatta devlet reisi bile olsa, elini öpmeye ve hayır duasını almaya kendilerini mecbur hissederler.

İşte bu nitelikleri kendisinde toplayan bir zatın bütün hareketleri, davranışları, tutumu, Resûlullah'ın yaşayışına uygundur. Bu işaretler riyasız, gösterişsiz olarak hangi zâtta bulunursa, ona hemen tam bir teslimle teslim olmak gerekir. Mürid, böyle bir mürşidin elinde, "ölü yıkayıcının elinde ölü gibi" olmalı, her emrine uymalı, hatta dövse de, sövse de nimet bilmelidir. Onların sevmesi de kızması da bize şifadır, hatta kızması daha çok şifadır.

Esasen kâmil mürşid, bütün insanlar için şefkatli ve merhametlidir. Özellikle Allah'ı isteyen ve sevenler, kendisini, ana babalarından daha şefkatli, daha merhametli bulurlar. Huzuruna gelen sâliklere, önce din ilmini öğretir. Onların müşküllerini, güçlüklerini ehli sünnet vel cemaat mezhebine uygun olarak çözer. Şüphelerini giderir, inançlarını düzeltir ve kuvvetlendirir. Sonra temizlik ve namaz işlerinin tamamını öğretir. Tevekkül, teslim, sabır, tefviz ve rızayı anlatır, bunları benimseyip uygulamalarını tavsiye eder.

Kâmil mürşidin bir vasfı da ayıpları örtmektir. Kimsenin ayıp, kusur ve hatasını başkasına söylemez, gizler. Katiyen kimseye kızmaz ve hiç kimseye en ufak bir kırıcı laf söylemez. Öfkesi ve kırıcılığı, ancak Allah için olur.

Bu kâmil, yiyip içmede, uyumada, konuşmada ve halkla temasta daima orta yolu seçer. Bütün âdet ve ibadetlerinde, "Her işin ortası hayırlıdır, iyidir" kuralını uygular. İfrat ve tefritten, yani çok fazla ile çok azdan kaçınır, ikisinin ortasında yürür.

Bu ortalama hareket şekli, yalnız veliler mertebesine eren kâmil ve olgun insanlara özgüdür. Nitekim Peygamber Efendimiz de "Ilımlı hareket şekli, hal ve hareketlerin en güzeli, güzel huyların en beğenilenidir," buyurmuştur. Hiç şüphe yok ki bu ortalama hâl ile vasıflanmış kâmil, başkasını irşad edip öğüt vermeye en layık kişidir.

Yetenekli Müridin Özellikleri

Seyri sülukte, mürşidin olduğu kadar müridin de birtakım nitelikler taşıması gereklidir. Nasıl ki sıradan bir yolculuğu bile her insan her zaman yapamazsa, burada da durum böyledir.

Kabiliyetli sâlikin temel niteliği şudur: O, kendi nefsine düşmandır. Ona açlık, susuzluk, uykusuzluk ve az konuşmakla eziyet ve işkence eder. Çeşitli zorluklara katlanarak nefsine uymamakta dayanıklılık gösterir, onu kuvvetli eliyle kavrayıp yener ve üstün gelir.

Yetenekli müridin bütün arzu ve isteği, kendi nefsini bütün kötü, yerilmiş vasıflardan temizlemektir. Çünkü nefsinin, kendisinin en büyük düşmanı ve en tehlikeli manevi hastalıkların kaynağı olduğunu bilir. Bu yüzden de nefsinin etkilerinden kurtulmaya son derece çalışır, çaba harcar.

Müridde bu özellik neden gereklidir? Çünkü mürid, içinde bulunduğu nefs mertebesinden razı ve memnun olursa, daha ileri bir mertebeye geçmek, yani sülukun devamı için ortada sebep kalmaz.

Eğer bir kimse kendisini incitirse, yetenekli mürid ona sövüp saymaz. Kusur ve kabahati kendi nefsinde bulur ve der ki, "Eğer nefsim kötü olmasaydı, Cenabı Hak bana bu kullarını musallat etmezdi, sataştırmazdı." Eğer kendisini mürşidine şikayet ederlerse, mürşidine onların değil, kendisinin kabahatli ve haksız olduğunu söyler."

İşte nefsini yenen, onu avucuna alabilen ve her kusuru kendi nefsinde gören böyle bir sâlik, kabiliyetlidir ve bu yola girmeye layıktır. Eğer bazen kendisinde birtakım kusur ve kabahatler görülürse, bunlar, onun bu Hak yola girmesine engel değildir, mazur görülürler. Çünkü kendinde kötü bir hareket gördüğü zaman, buna razı olmayıp nefsini kınar. Kimseye fena ve ağır söz söylemez. Her kusuru nefsinden bilip hiçbir şekilde ona hak vermez. Kendisine üstünlük tanımaz.

Fakat eğer sâlik, nefsinden razı olup ona karşı mücahededen (savaşmaktan) âciz kalırsa; gerektiği zaman aç, susuz ve uykusuz kalmak suretiyle nefsini yenemezse; eğer kusur ve hatayı, kendisini dövüp sövenlerde bulursa; onlara kırılıp düşman kesilir, öç almaya kalkışırsa; nefsine yan çıkar, onun rahat ve huzuru için çalışırsa, bu mürid, sâlik olmaya yetenekli değildir ve veliler yolunun kokusunu bile alamaz.

Allah'a yakın olanlar yolunun esası, nefsinden razı olmayıp ona düşman olmaktır. Onunla mücahede edip, müşahede edenler (görenler) topluluğuna katılmaktır. Eğer sâlik, manevi binasını bu temel üzerine kurmazsa, binası temelsiz olur ve çabuk yıkılır. Çünkü düşmanı olmayan, dostunu bulamaz.

Genel Kurallar

Hak yolculuğunda öğrenilmesi gereken bilgiler ve uygulanacak yollar, pek çok ve çeşitlidir. Biz burada sadece, bazı genel kurallar üzerinde duracak ve kendimize örnek olarak Nakşıbendi yolunu seçeceğiz.

Denmiştir ki: "Diğer yolların sonu, Nakşıbendi yolunun başlangıcıdır." Bu yol, Allah'a yakın olmanın en kısa yoludur.

Bu sözdeki hikmetlerden (inceliklerden) biri de şudur: Nakşi'de mürşit, daha yolun başında öğrencisine, varılacak menzili (durağı) gösterir. Talebe, bunun bilinci içinde çabasını sürdürür.

Peygamber Efendimiz, Hz. Ebubekir'e gizlice öğrettiği ilimlerin en üstünü, en değerlisi olan huzur ve irfan (bilgelik) ilmini, cahil halktan gizlemiş, hatta halifelerden bile saklı tutmuştur. Bu yolun üç esası vardır: Az yemek, az uyumak, az konuşmak.

Az yemek az uyumaya, az uyumak az konuşmaya, az konuşmak da Allah'ı her an kalpte zikretmeye yardımcı ve kuvvet vericidir. Demek ki işin temeli, az yemektir.

Az yemenin önem taşıdığı ikinci bir cihet daha vardır. Karnın doyması kibiri, kibir de öfkeyi besler. Şu halde az yemek, bu ikisinin frenlenmesine de yardımcı olur.

Aslında bu yola girenler için yeme, içme, uyuma ve konuşmada, orta dereceye uymaları yeterlidir. Bunun için üç şart vardır:

1. Dünyaya ait fikir, tasavvur ve hatıraları akıldan çıkartmak.
2. Allah'ı bir an olsun gönülden çıkartmamak, daima zikretmek, anmak.
3. Daima murakabede bulunmak (Allah'ı düşünmek).

Bu yolun manevi şartı, bir gönülde onun sevgisinin ve özleminin uyanmış olmasıdır. Bir gönül ki onda bu dert, bir arzu olarak uyanmıştır, bunu büyük bir nimet saymak ve gece gündüz, bu nimetin artışına çalışmak lâzımdır.

Kalple yapılan zikir (Allah'ı anma), kulu Allah'a yaklaştıran en kısa yol ve belalardan uzaklaştıran ve koruyan, akıl almaz vahdet (birlik) âleminin anahtarıdır. Bu yola girenlerin kazancı, daimi olarak Cenabı Hak'kın huzurunda bulunmaktır. O huzur, kalpte yerleşir ve müşahede adını alır. Huzur *temkin* bulunca, yani değişmez ve sürekli hale gelince, maksada ulaşılmış demektir. Her an Allah bilinir, O'nunla olunur ve O'ndan bir an olsun gaflette bulunulmaz.

Bu amaca ulaşmak için, Nakşibendi'nin üç yolu vardır.

Birinci Yol

"Lâ ilâhe illallah" zikridir. Zikreden, kalp huzuru içinde bu kelimeyi tevhidi tekrar eder. Nakşi'de zikir sesli (cehri) değil, sessiz (hafi) ve kalpten yapılır. *"Lâ ilâhe"* olumsuzlamasını (nefyini) söylerken bütün eşyayı ve varlıkları yokluk ve hiçlik gözüyle görür. *"İllallah"* olumlu (ispat) sözünü söylerken de Cenabı Hak'kın ezeli ve ebedi varlığını düşünür. Bu hoş kelimeyi söylediğinde dil, damağın üst kısmına, geriye doğru bükülerek yapıştırılır, sâlik nefesini içeri çekerek makul sürelerle tutar ve var kuvvetiyle öyle zikir yapar ki, onun eseri bütün organlara yayılır. Mürid çalıştığı her işte, onu anmaktan bir an olsun geri kalmaz. Hatta konuşurken, yemek yerken ve uyurken bile, bu tekrarda zayıflama ve gevşeme olmaz. Bu halin zayıfladığını hissettiği vakit tekrar dikkatini toplayarak yoğunlaşır ve sonuçta zikir yerleşir, oturur.

İkinci Yol

İkinci yol, *"Allah"* zikridir. Zikreden, kalbiyle Allah'a yönelir ve Allah ismi celilini tekrarlar. Bunu söylediği zaman, Cenabı Hak'kı evrenin bütün zerrelerinde bilip düşünmelidir. Bu hal içinde o kadar zikir yapması gerekir ki, kendinden geçsin ve öyle bir mertebeye gelsin ki bu hal, onun kalbinde daim olsun, kalbinin bir sıfatı olarak yerleşsin, kalbin içi o ışık ile dolup büyük bir lezzet duysun.

Gönlün hâlleri ne ise, gene gönülde kalmalıdır. Ona açılan sırları halka söylememeli ve şeriat yolundan (İslam kurallarından) dışarı çıkmamalıdır.

Eğer zikreden her an Allah'ı düşünmekten boş kalmazsa, uyurken bile Allah'ı zikreder ve ondan uzak durmazsa, onun uykusu da uyanıklığı gibi Hak'kın huzuru olur, fakirlik ve yokluk bahtiyarlığını çabuk bulur. Müridin yeteneğine ve Allah'ın lütuf ve inayetine bağlı olarak bu süre bir an da olabilir, bir ömür boyu da sürebilir.

Üçüncü Yol

Üçüncü yol, *rabıta*, yani kalbin bağlanış yoludur. Mürid, kalbini tam bir teslimiyetle kâmil bir mürşide bağlamalıdır. Kâmil mürşidin güzel, hoş sohbeti, ilâhi sohbete kavuşma sonucunu verir. O sohbet bereketiyle müridin kalbine mana ışığı akar. Bu manaya bir eksiklik gelirse, mürid tekrar mürşidin sohbetine başvurmalıdır. Ta ki o mürşitten ayrılsa bile onun suretini hayalinde tutabilsin ve kalbine gelen her hatırayı atıp, yalnız onun hayali ve hatıraları kalsın.

Bundan daha yakın bir yol olmaz. O mürşidin nurlu yüzü, belki iki kaşının arası, onun hatırından bir an bile gitmezse, otururken, kalkarken, yemek yerken ondan bir an bile gaflette bulunmazsa, daima zihninde yaşatırsa –ki bu halin devamı mürid için epey zahmetli olur– bunun sonunda mürid, öyle bir mertebeye erer ki, kâmil mürşidin sureti kalbinde kökleşir ve her an zahmetsizce tahayyül edebilir.

Ancak edep terk edilirse, bu feyz yolu müritte bozulabilir. Bu bağlantı yolunu düzeltmek de zor olur. Bu zamanda böyle aziz ve yüksek bir mürşidin sohbetini bulmak, büyük bir şans ve nimettir.

Onbir İlke

Nakşi yolunun '*onbir kelime*'sini de burada kısaca belirtmeden geçemeyeceğiz. Bunlardan ilk sekizi Abdülhâlık Gucduvani Hz. tarafından konmuş, son üçü de Şahı Nakşıbend Hz. tarafından eklenmiştir.

1. *Anmak*, zikir *(yâd kerd)*. Temelde, kelimeyi tevhidi "hapsi dem" (nefesi hapsetmek) suretiyle zikretmektir. Belli sayıda her zikir süresince nefesi tutmak, dikkatin dağılmasını ve aklın başka taraflara gitmesini önler.

2. *Kısıtlama (bâz geşt)*. Nefes hapsiyle zikir sırasında, bir nefes tutmadaki zikir sayısı sona erip nefes verilirken, "Allah'ım, gayem sensin ve arzum da senin rızandır" *(İlâhi, ente maksudi ve rızaike matlubi)* duasını okumaktır. Bu, düşüncelerin dağılmasını önler, zâkir (zikreden) kalbine vehim, kuruntu ve hatıraların girmesinden kurtulur.

3. *Uyanıklık (nigâh deşt)*. Akla hücum eden çeşitli düşüncelerle savaşıp onları savuşturmak. Kalbini ve dikkatini Allah'tan ayırmamak. Bu yolda başarı çok güçtür, çok mücahede etmek gerekir. Nefes kontrolü, bu konuda en önemli yardımcıdır.

4. *Hatırlamak (yâd deşt)*. Daima Hak'tan haberdar olmak. Allah'tan başka her şeyi aklından ve kalbinden çıkarıp, dikkatini O'nun üzerinde yoğunlaştırmak (konsantrasyon).

5. *Nefes gözetimi (hoş der dem)*. Sâlikin her nefesi bilinçli ve uyanık olarak alıp vermesi. Nefesleri murakabe edip, onların girip çıkmasına vâkıf olması. Şehabeddin Sühreverdi Hz., "Nefesine sahip olmayan nefsine sahip olamaz, nefsine sahip olmayanlar da helak olanlardır," demiştir.

6. *Vatana sefer (sefer der vatan)*. İnsanın Hak'ka yaptığı manevi yolculuk, yani süluk. Kişinin kötü, çirkin vasıflarından, iyi güzel ahlaka sefer etmesi.

7. *Attığı adıma dikkat (nazar ber kadem)*. Sâlikin bakışlarının daima ayakları üzerinde olması. Eğer rastgele etrafına bakarsa, dikkati dağılır, gördükleri kalbine nakşolur ve tefrika çıkar. Ayrıca mecazi anlamda daima nereye gittiğini bilmeli, bakışları yolculuğun hedefinden şaşmamalıdır.

8. *Topluluk içinde yalnızlık (halvet der encümen)*. Dışı halk ile, içi Hak ile olmak. Başkalarının yanındayken bile, sanki halvetteymiş gibi, dikkatini manevi halinin korunmasına toplamak.

9. *Zaman duruşu (vukufu zamani)*. Sâlikin arada sırada durup, geçirdiği zamanın muhasebesini yapması, kendisini hesaba çekmesi. İyi halleri için şükür, kötüleri için tövbe etmesi.

10. *Sayı duruşu (vukufu adedî)*. Kalp zikri sırasında, her nefesteki zikir sayısının tamamlandığına dikkat etmek. Bu, birden başlar, yavaş yavaş 21'e kadar arttırılır. Örneğin nefes alınır, üç defa *"Lâ ilâhe illallah"* denir ve nefes bırakılır. 21'e varıldığı halde sonuç hasıl olmamışsa, işe baştan başlamak gerekebilir.

11. *Kalp duruşu (vukufu kalbi)*. Kalp üzerinde "Allah" adının yazılı olduğunu tahayyül etmek; aklın, bu görüntüyü daima yerinde tutacak şekilde eğitilmesi.

Görüldüğü gibi bu onbir ibare, daha çok dikkatin yoğunlaştırılması ve nefes denetimiyle ilgilidir.

Süluk Cetveli

Hak yolunun, Mutlak Gerçek yolunun yolcusu, her basamakta başka bir hal içindedir. Bunları değişik nefs başlıkları altında ele almaktansa, hepsini burada topluca gözden geçirmeyi uygun gördük. Yapacağımız, kısa bir özetlemeden ibaret olacaktır. Bu amaçla, ilişikteki "Yolculuk Çizelgesi"ni, yani süluk cetvelini sunuyoruz.

SÜLUK CETVELİ

NEFS MERTEBESİ	EMMARE (Yusuf, 12:53)	LEVVAME (Kıyamet, 75:2)	MÜLHİMME (Şems, 91:7-8)	MUTMAİNNE (Fecr, 89:27)	RAZİYYE (Fecr, 89:28)	MARZİYYE (Fecr, 89:28)	KAMİLE-SAFİYE
SEYRİ	İllallah (Allah'a doğru)	Lillah (Allah'a)	AlAllah (Allah üzerine)	MaAllah (Allah'la birlikte)	Fillah (Allah'ta)	Anillah (Allah'tan)	Billah (Allah ile)
ÂLEMİ	Şehadet	Berzah	Ervah	Ceberut (Hakikati Muhammedi)	Lâhut	Şehadet'e Dönüş	Kesrette Vahdet, Vahdette Kesret
HALİ	Şehvete meyil	Muhabbet	Aşk	Vasl	Fena (Yokluk)	Hayret (Hayranlık)	Beka (Kalıcılık)
YERİ	Sadr (Göğüs)	Kalp (Gönül)	Ruh	Sır	Sırrüssır	Hafi	Ahfa
DAYANAĞI	Şeriat	Tarikat	Marifet	Hakikat	Velayet	Zâtı Şeriat	Zâtı Kül
IŞIĞI (NURU)	Mavi	Kırmızı	Sarı	Beyaz	Siyah	Yeşil	Renksiz
ESMASI	La ilâhe illallah	Allah	Hu	Hakk	Hayy	Kayyum	Kahhar

Burada dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

1. Çizelge, ancak çok genel bir anlamda geçerlidir.
2. Çeşitli kaynaklar, bu cetveli farklı ve bazen birbiriyle çelişen şekillerde verirler. Biz burada Erzurum'lu İbrahim Hakkı Hz.'nin sınıflamasını esas aldık, fakat başka kaynaklardan da yararlandık.
3. Her müridin yolculuğu, farklı bir özellik ve ayrıcalık arz eder. Genellikle mürşitler, süluk cetveli hakkında ayrıntılı açıklamalara girmezler.

Şimdi tablodaki ana başlıkların incelenmesine geçebiliriz.

Âlemler

Tasavvufçular (Sufi'ler) çeşitli âlemlerin varlığından söz etmişler ve bunlara genellikle birden fazla isim vermişlerdir. Daha basit olan temel sınıflamada, dört âlem vardır: Nâsut, Melekut, Ceberut, Lâhut.

Âlemi Nâsut, "insanların dünyası"dır; içinde yaşadığımız, beş duyumuzla algıladığımız, varlığını gözlediğimiz ve tanık olduğumuz dünya. Bu yüzden buna *Şehadet* (şahitlik) âlemi de denir. Diğer bazı isimleri şöyledir: Süflî (aşağı), Anasır (unsurlar), Kevn ve Fesad (yaratılış ve bozuluş, dağılış), havf (korku) âlemi; Eflak (gökler), Semavat (semalar), Encüm (yıldızlar), Ecsam (cisimler) âlemi. Hatırda tutulması gereken en önemli adı, *Mülk* Âlemi'dir.

Âlemi Melekut, "egemenlik dünyası"dır, Allah'ın mutlak hükümdar olduğu âlemdir. Bu nedenle Emir Âlemi de denir. Ruhların, meleklerin görünmeyen (Gayb) âlemidir.

Tablomuzda Melekut Âlemi, iki kare işgal ediyor: Berzah ve Ervah.

a) *Berzah* (yani geçiş) Âlemi, uyku ile uyanıklık arasında erişilen Hayal Âlemi'dir. Aslı, ondan daha yüksek olan Misal (semboller) Âlemi'dir.

b) *Ervah* (yani ruhlar) Âlemi, Âlemi Mâni (manalar ve rüyalar âlemi) olarak da bilinir. Berzah'tan daha yüksektir. Heybet yeridir.

Âlemi Ceberrut, "kudret dünyası"dır. Hakaik (gerçekler) Âlemi de denir. Burası aynı zamanda *Hakikati Muhammediye*'nin ortaya çıktığı, Muhammedi Nur'un (ışığın), müridin içine dolduğu safhadır.

Âlemi Lâhut, "uluhiyet (ilâhlık) dünyası"dır. Bu da Nâsut ve Melekut gibi görünmez (Gayb) bir âlemdir, hatta gaybın, gaybının gaybıdır. İlâhi Erkân (rükünler, ilkeler), bu Yücelikler Âlemi'nde konur. "Rabbim bir noktai amâda idi" sözünde belirtilen Amâ Âlemi'nin aslı budur. Tasavvufta vahdet (birlik ve ebediyet) mertebesine ve *vücudu akdes*'e (en kutsal bedene) işarettir. Yalnız bir karede belirtilmekle beraber, Lâhut, cetvelimizin son üç karesini kapsar.

Şehadet'e dönüş. Burada, Gayb'dan Şehadet (Nâsut) Âlemi'ne dönüş başlar. Ancak bu bir geriye dönüş değildir, daha ileriye gitmedir.

Kesrette Vahdet, Vahdette Kesret: Çoklukta birlik, birlikte çokluk. Lâhut Âlemi'ne ait tecrübeler, Fenâ ve Beka hallerinde yaşanır.

Haller

Yolculuğun başında sâlikin hali, bir zevk ve *şehvete meyil* halidir. Nefsani ve şehvani zevklerin peşinden koşar. Ancak mürşidin talim ve terbiyesi, bir süre sonra kalbinde *muhabbet* (sevgi) ve şevkin filizlenmesine yol açar. Bu kesinlikle şehevi bir sevgi değildir, saf ve arı Hak sevgisidir. Bu muhabbet artarak sonunda *aşk*a dönüşür. Aşk olmadan hiçbir şey olmaz. Sonucu hasıl eden, aşktır. Bu, *vasl*'a ve kalpte tam inanç meydana gelince, *vuslata* (kavuşma ve birliğe) yol açar.

Bundan sonra mürid kendinden yok olur *(fenâ)*. Yalnız Allah kalır. Bu yüzden buna, *fenâ fillah* da denir. Daha sonra müride bazı ilâhi sırlar gösterilir ki, mürid bunlar karşısında *hayret*, hayranlık ve şaşkınlıklar içerisinde kalır. Son olarak varlık ve kalıcılık aşaması gelir (*beka*). Mürid artık, Allah ile ve Allah için vardır *(beka billah)*.

Yerler

Mahaller, yani yerler ve konumlar konusunu anlayabilmek için, önce tasavvuftaki *Letaif* konusuna eğilmek gerekiyor. Hak ehline göre, insanın bir ruhu vardır. Bu ruh, manevi bir beden şeklinde maddi bedenle birleşmiştir. İşte bu manevi bedenin bir *ruhsal anatomisi*, yapısı vardır. Örneğin Sufiler, kalp ve gönül dediklerinde, hiçbir zaman vücutta kan pompalayan et parçasını düşünmezler. Kastettikleri, fiziksel kalple çakışan ve beden canlı olduğu sürece onu hareket ettiren, manevi bedendeki kalptir.

Tıpkı bunun gibi, manevi beden içinde kalpten başka ruhsal merkezler de vardır. İşte bunlara tasavvuf ehli, *letaif* (latif: incelik) demişlerdir.

Letaif'in sayısı ve tanımı, ufak tefek farklılıklar gösterir.

En temeli, beş letaif'tir: Kalp, Ruh, Sır, Hafi, Ahfa. Kalp, insanda fiziksel kalbin bulunduğu yerde ve onun manevi eşleniğidir. Göğüs ucunun iki parmak altında ve kozalak şeklindedir. Ruh, göğsün sağ tarafında, kalbe göre tam simetrik noktadır. Sır, sol tarafta, kalbin hizasında ve göğüs ucunun iki parmak üstündedir. Hafi gene sağ tarafta, Sır'ın simetrik noktasındadır. Son olarak Ahfa, göğüs kafesi ile boynun birleştiği orta yerdedir ("iman tahtası").

Tablomuz incelendiğinde, bu beş letaife ilaveten Sadr (göğüs) ve (Sır ile Hafi arasında) Sırrüssır (sırrın sırrı) konumlarını görüyoruz. Sayı böylece yediye çıkmakla beraber, tasavvufta Yedi Letaif dendiğinde kastedilen, daha değişiktir: Sadr'ın yerini Nefs alır, konumu göbeğin iki parmak altındadır. Araya bir şey eklenmeksizin, Ahfa'nın sonuna Nefsi Natıka (insani nefs, konuşan nefs) eklenir. Bunun da yeri, iki kaşın ortasıdır. Buradan itibaren yukarı doğru devam eden ve On Letaif'i tamamlayan üç merkez daha vardır: Aklı Küll, Kürsi ve (en tepede) Arş.

Kalp, ya da gönlün bir adı da Fuad'dır. Hafi gizli, Ahfa da en gizli demektir. Bazı cetvellerde Ahfa'nın konumunda Müstevaüs Sır (Sırrın örttüğü) görülür.

Temel olay şudur: Sâlik, zikir sırasında her aşamada zikrini başka bir merkeze yoğunlaştırarak, o merkezi "fethedecek", açacaktır. Bir merkezde zikir, daimi hale gelip, ona özgü renkli ışığı ve başka belirtileri zuhur edince, bir sonrakine geçilir.

Hadisi Kudside Cenabı Hak, şöyle buyuruyor: "Biliniz ki her cesette bir kalp vardır. Her kalpte bir Fuad (gönül) vardır. Her gönülde bir Sır vardır. Her Sır'da bir Hafi vardır. Her Hafi'de bir Ahfa vardır. İşte ben, bu Ahfa'dayım."

Bu bitişiklik, varlıklardaki bitişiklikle kıyaslanmamalıdır. Ölçüsü ve keyfiyeti yoktur, akla gelenden de farklıdır.

Dayanaklar

Sâlikin başlangıçtaki bütün hal ve hareketi, Şeriat, yani İslam dininin kuralları çerçevesinde yürümelidir. Şeriat, hangi safhada olursa olsun, hiçbir zaman terk edilmeyecek temel dayanaktır.

Bundan sonra mürid, şeriatteki uygulamalarına, Tarikat (yollar) uygulamalarını ve bilgilerini ekler. Burada, şeriatteki kısıtlamalara yeni bazı kısıtlamalar eklenir. Yani şeriatte yapılması serbest olan bazı şeylerden yükselinir, *ruhsat*'tan (izin) *azimet*'e (gidiş) geçilir. Bunun ardından Marifet gelir. Marifet, Marifetullah'tır, yani Allah hakkında bilgilenmedir. Bu bilgi ve uygulamaların sonunda yolcu, Hakikat'e (gerçeğe) ulaşır. Bundan sonra o, Velayet'e (veliliğe, yani Allah dostluğuna) geçebilecektir. Bundan sonra da dayanağı, Zâtı Şeriat, yani şeriatın özü olur. Artık şeriat kurallarını bilmeden, anlamadan yerine getirmez, neden konduklarının, nasıl yapılmaları gerektiğinin tam bir bilinci içinde hareket eder. Sonunda Zâtı Kül (tümelliğin özü), onun dayanağı olur.

Işıklar

Bunlar, karşılığı oldukları letaifin ayırt edici renkteki nurlarıdır. Başlangıçta bu renk mavidir. Kalp merkezinin kilidi açılınca kırmızı bir ışıkla parlar. Ruh'un rengi sarıdır. Diğerleri de sırasıyla bunu izler.

Esma

Esma, yani Allah'ın isimleri, belirli bir mertebedeki sâlikin yapacağı zikri belirler, Mürid ilerledikçe, bir zikirden ötekine geçilir.

Tevhidi Efal, Tevhidi Sıfat, Tevhidi Zât

Yukarıda anlatılanlarla bağlantılı olarak tasavvufta geçen konulardan biri de, fiillerin (efal), sıfatların ve zâtın birlenmesi (tevhidi)dir.

Tüm evreni bir kitaba benzetirsek, bazı tasavvufçular, kâinattaki her nesneyi ve her olayı, Allah'ın diliyle yazılmış birer kelimeye benzetmişlerdir. Bu muazzam Kâinat Kitabı'nın yapıtaşlarını, insanların dilindeki gramer ve dilbilgisi cinsinden anlatmaya çalışmışlardır. Her dilde temel sözcükler; eylem ifade eden fiiller, nitelik belirten sıfatlar ve çoğu kez sıfatlarla ilgili bulunan isimlerden oluşur. Bu zâtların düşüncesine göre, Allah'ın isim ve sıfatları, O'nun zâtından, fiilleri, yani hareketleri de isim ve sıfatlarından türemiştir. Bu sözcükleri, ilâhi kudretin beyaz ışığını renklere ayıran, çeşitli yer ve biçimlerde odaklayan prizma ve mercekler olarak da düşünmek

mümkündür. Her isim ve sıfattan, ona özgü sonsuz sayıda eylem ve hareketler belirir, türer. Yaratılış olayının son aşaması fiiller olduğundan, manevi yükselişin de ilk aşaması, bu fiillerin hepsinin Allah'tan kaynaklandığını, O'nun tarafından yaratıldığını bilmektir. Bundan sonra ise isim ve sıfatların tevhidi, yani bunların hepsinin Allah'a ait ve O'nun tecellileri olduklarının anlaşılması gelir. Arkadan, bu tecellilerin ilk kaynağının, yani Allah'ın zâtının da bir olduğu kavranır.

Bunlardan sonra ise Cem (toplama) makamlarına işaret edilmiştir. Bu hallere pek ender olarak erişilebilir. En iyi şekilde, Fenâ Fillah ve Beka Billah cinsinden anlaşılabilirler.

Fiillerin, İsim-Sıfatların ve Zâtın Tecellisi

Fiillerin tecellisi şudur: Cenabı Hak'kın fiillerinden bir fiil, bir kulun kalbinde doğar, onda tecelli eder. Bütün eşyada cereyan eden ilâhi kudretin bir yönü, o kulunda belirir. O kul da, durduran ve yürütenin yalnız Cenabı Hak olduğunu görür. Bu durumu ancak o makamın sahibi bilir.

İsimlerin tecellisinde, Cenabı Hak, güzel isimlerinden bir ismini kulunun kalbine doğurur. O kul da bu ismin kudreti ve nurları altında öyle yenilir ve afallaşır ki, o anda Cenabı Hak o ismiyle çağırılsa, o kul cevap verir.

Sıfatların tecellisi de şudur: Cenabı Hak, kendi sıfatlarından birini kulunun kalbinde belirtir. Bu kulun bütün insani sıfatları yok olmuş. Cenabı Hak onun kalbinde, kendi sıfatlarından birisiyle görünmüştür. Örneğin Cenabı Hak ona işitme sıfatıyla görünürse, o kul canlı cansız bütün varlıkların konuşmalarını işitir, söylediklerini anlar.

Zât tecellisi, Cenabı Hak'ka çok yakın olmaktır. Sâlik artık sırf ibadet yolu ile, alçakgönüllülük, âcizlik, zayıflık ve fakirlikle vasıflanmıştır. Nefsi bu vasıflarla Allah'ı, Allah'lık vasıflarıyla da kendini bilir. Bu kâmilin nefsi, zillet ve yokluğu bulduğundan, kulluk aynası, ilâhi aynaya karşı durur ve birinde ne varsa, ötekinde de o görünür. Nitekim kudsi hadiste Cenabı Hak, "Yer ve göklere sığmam, fakat gerçekten inanan kulumun kalbine sığarım," buyurmuştur.

* * *

Bütün bu gelişmelerin ardında ve üstünde, yolcunun nefs mertebelerinde ilerlemesi yatmaktadır. Nefsin bu düzeyleri, ayrı bir bölümde incelenmeyi gerektirecek önemdedir. *(Bkz. s. 107-114)*

(Erzurumlu İbrahim Hakkı Hz.'nin
Marifetname'si esas alınarak hazırlanmıştır.)

YA HAZRETİ MUHAMMED

Arş'ın kubbelerine, adı nurla yazılan,
İsmi semada "Ahmed", yerde "Muhammed" olan,
Yedi katlı göklerde, Hak Cemâli'ni bulan,
Evvel-Ahir yolcusu, Yâ Hazreti Muhammed.

Sağnak nur yağmurları, inerken yedi kattan,
O gece, Sendin gelen, ezel kadar uzaktan,
Melekler, her zerreye, müjde verirken Hak'tan,
O gece Sendin gelen, Yâ Hazreti Muhammed.

Güneşler o gecenin nuruna secd'ederken,
Yıldızlar meşk içinde, kâinat vecd ederken,
Bütün hamd ü senalar, Yüce Rab'be giderken,
O gece Sendin gelen, Yâ Hazreti Muhammed.

Kâbe'de şirk taşları, putlar yere düşerken,
Cehalet bayrakları, birer birer inerken,
Bin yıllık küfr ateşi, ebediyyen sönerken,
O gece Sendin gelen, Yâ Hazreti Muhammed.

O gece, Sâve Gölü, mucizeyle kururken,
Kisra Saraylarında, sütunlar savrulurken,
Arz'dan Arş'a, Âlemler rahmetini bulurken,
O gece Sendin gelen, Yâ Hazreti Muhammed.

Sen ki; doğum kundağı, ak bulutla örülen,
Doğar doğmaz, "Allah'a secde" emri verilen,
Doğudan ve batıdan, her mahlukça görülen,
Kâinat Efendisi, Yâ Hazreti Muhammed.

Sen ki: asaletine, Ezelden hükmedilen,
Tertemiz rahimlerle, lekesiz soydan gelen,
Beşeri şüpheleri, Kur'an ilmiyle silen,
Seçilen sevgilisin, Yâ Hazreti Muhammed.

Sen ki: büyük yargıda, şefaat müjdecisi,
Bunca âciz beşerin, mahşer günü bekçisi,
Sen ki: Kur'an şahidi, Allah'ın son elçisi,
Kurtuluş habercisi, Yâ Hazreti Muhammed.

Sen ki; Âdem neslini, uçurumdan döndüren,
Zulüm sancılarını, şefkatiyle dindiren,
İnkâr yangınlarını, irfânıyla söndüren
Âlimlerin sultanı, Yâ Hazreti Muhammed.

Sen ki; güzel huyların, ahlakın meşalesi,
Sabır doruklarında, beşerin en yücesi,
Senin Cennet mekânın, fakirlerin hânesi,
Gönüller hazinesi, Yâ Hazreti Muhammed.

Sana şahit sonsuzlar, ezelden beri her an,
Sana şahit ayetler, her zerre ve her mekân,
Senden uzak kalmaya, nasıl dayanır ki can?
Sen, her canda cânansın, Yâ Hazreti Muhammed.

Miraç gecesi, bir bir açılıyorken gökler,
Seni selamlıyorken, her katta peygamberler,
Öyle bir an geldi ki: durdu bütün melekler,
Hak'ka yalnız yürüdün, Yâ Hazreti Muhammed.

Gönül gözü görmeyen, can gözünü neylesin,
Dünyada dönmeyen dil, mahşerde ne söylesin,
Allah, bütün beşeri ümmetinden eylesin,
Sancağının altında, Yâ Hazreti Muhammed.

Hak ile kul vuslatı, o ilâhi düğünde,
Hiç kimseden kimseye, fayda olmayan günde,
Hasatları, has tartan, o terazi önünde,
Noksanları bağışlat, Yâ Hazreti Muhammed.

Biliriz ki; hükmü yok, bu dünya nimetinin,
Gönüldür sermayesi, ahiret servetinin,
Sana Salat ve Selamı gönderen ümmetinin,
Cennetler şahidi ol, Yâ Hazreti Muhammed.

Cengiz Numanoğlu

EN BÜYÜK YOLCULUK : MİRAÇ

Allah adın' zikredelim evvela
Vacip odur cümle işte her kula

Bir kez Allah dese aşk ile lisan
Dökülür cümle günah misli hazan (Sonbahar yaprakları gibi.)

İsmi pâkin pâk olur zikreyleyen
Her murada erişir Allah diyen

Can kulağını eğer tutarsan bana
Muhammed miracını söyleyem sana

İşit şimdi Mustafa miracını
Nasıl kuşandı saadet tacını.
– Süleyman Çelebi, *Mevlid*

Hazreti Ahmed-i Mahmud-u Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem'in Mirac'ını anlatabilmek, elbette bizim haddimiz ve harcımız değildir. Burada, bize kadar gelmiş olan bilgileri aktarmaya çalışacağız. Lakin o muazzam olay karşısında akıl duruyor; dil kekelemeye başlıyor, kalem titriyor. Niyazi'yi Mısrî Hz.'nin dediği gibi, "Vahdet sırrını duyanın dili suskundur, aklı mat olmuştur." Hangi fani onun azametini anlatmaya güç yetirebilir? Miraç, Allah ile Resûlü arasında geçen en incelikli, en muazzam bir olaydır. Burada birtakım şeyler söylemeye çalışacağız. Ancak işin gerçeği, bizim söyleyebildiklerimizin de, sizin tasavvurunuzun da ötesindedir. Çaba bizden, yardım Allah'tandır. Her ne kadar sürçü lisan edersek, affola.

Miraç, kelime anlamı olarak "merdiven" demektir. Ancak çağımızın bir icadı olan "asansör", söz konusu olayı anlamak bakımından daha elverişlidir. Kelime *uruc* (yükselerek yol almak) kökünden türemiştir. Kastedilen, Peygamber Efendimizin yedi kat göğü aşarak Allah'ın katına yücelmesi, O'nunla orada buluşması ve görüşmesidir.

Kur'an'da 70. surenin adı, "Mearic"dir. Bu, "Miraç"ın çoğulu olup, "merdivenler" anlamına gelir. Sure, adını 3. ayette geçen "Miraçların Allah'ı" *(Allahı zîl mearic)* sözünden alır. Buradan anlaşılıyor ki, miraç bir değil, birden fazladır. Nitekim her peygamberin miracı olmuştur. Peygamber Efendimizin miracı ise, bunların en büyüğü ve en üstünüdür. (Ayrıca Efendimiz, birden fazla defa miraç etmiştir. Muhyiddini Arabi Hz.'nin *Fütühatül Mekkiye*'de belirttiğine göre, Hz. Peygamberimiz 34 kere miraca yükselmiştir.)

Eski Ahit'te anlatıldığına göre, Yakup Aleyhisselâm, bir gece rüyasında göğe uzanan bir merdiven görmüştü. Melekler, bu merdivenden inip çıkıyorlardı (Tekvin, 28:12). Kur'an'da bu konuda şu tamamlayıcı bilgi vardır: "Melekler ve ruh, oraya süresi elli bin yıl olan bir günde çıkarlar" (70:4). Yakup, rüyayı gördüğü yere (ki Kudüs'ün biraz kuzeyindedir) bir taşı sütun olarak dikti ve oraya "Beht-El" ("Beytullah": Allah'ın evi, yeri) adını verdi (Tekvin, 28:19). Müslümanların gerçek Beytullah'ı ise bilindiği gibi Kâbe'dir. Şu halde Kâbe'nin ve haccın, bir şekilde miraçla bir ilgisi olmalıdır.

Hz. Musa, Sina Dağı'nda miraç etmiştir. Eski Ahit'te bu olay, Çıkış, Bab 19-20'de anlatılır. Mısır'dan çıkışlarının üçüncü ayında, Hz. Musa önderliğindeki İsrail oğulları, Sina Yarımadası'na geldiler ve oradaki dağın eteğinde kamp kurdular. "Sonra Mevla, Sina Dağı'nın üzerine, tepesine indi. Mevla, Musa'yı dağın tepesine çağırdı, Musa da çıktı" (Çıkış, 19:20). Daha sonra Hz. Musa'ya burada On Emir verildi ve kendisi, bunları kavmine getirdi.

Musa Aleyhisselâm'ın miracı konusunda da tamamlayıcı bilgiyi, gene Kur'an'da buluyoruz. Burada belirtildiğine göre Musa, dağın tepesinde kırk gün kırk gece kaldı (7:142).

"Musa tayin ettiğimiz vakitte gelince, Rabbi onunla söyleşti. Musa dedi ki:

– Ya Rabbi, bana kendini göster de seni göreyim *(Rabbi erinî)*.

Allah dedi ki:

– Sen beni göremezsin *(Len teranî)*. Fakat bir kere dağa bak, eğer o yerinde durursa, sen de beni görebilirsin.

Rabbi dağa tecelli edince, dağ paramparça oldu. Musa, düşüp bayıldı. Ayılınca: 'Ya İlâhi, seni tamamıyla tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben iman getirenlerin (müminlerin) ilkiyim,' dedi (7:143).

Öyle bir tecelli karşısında iman etmemek mümkün mü?

Burada "dağ" sözünün biri esas, ikisi mecazi olmak üzere, üç anlamı vardır:

Birincisi, okunur okunmaz anlaşılan, gündelik anlamdaki dağ, yani Sina Dağı'dır.

İkinci anlamında "dağ" sözü, kâinatı temsil eder. Eski efsanelerde geçen "Ulu Dağ", "Kutsal Dağ" ya da "Sihirli Dağ" (Olimp Dağı, Meru Dağı vs.), aslında evren için bir remz, bir semboldür. Bu dağın belli bir seviyesi bulutlarla çevrilidir. Bulutların altındaki kısımlarda şimşekler çakar, fırtınalar kopar, yıldırımlar düşer. Bulutların üstündeki kısmı ise daima güneşlidir, aşağıda olanlardan etkilenmez. Böylece Miraç, bir anlamda, kâinat dağının zirvesine yapılan bir yolculuktur.

Üçüncü anlamında ise "dağ", Musa'nın benliği, nefsidir. Nitekim Ferhat da Şirin'e erişebilmek için demirden bir dağı delmek zorunda kalmıştı. Abdülkerim Cîlî Hz. *İnsanı Kâmil*'de şöyle diyor:

"Dağın parçalanması, Musa'nın kendinden yok olması, nefsinden yana Allah'ta fenâ bulmasıdır *(Fena fillah)*. Keza Musa'nın bayılması, kendi varlığından geçmesi, Hak ile var olmasıdır. Musa yok oldu, kul olan Musa'dan bir eser kalmadı. Böylece Musa Aleyhisselâm Rabbini göremedi, ancak Allah, Allah'ı gördü."

Eski Musevi efsanelerine göre Cenabı Hak orada bir tek yönden değil, her cihetten göründü ki, Abdülkadir Geylani Hz.'nin bir öyküsü de bunu doğrulayıcı niteliktedir.

Söylendiğine göre, yukarıdaki ikinci ve üçüncü anlamlar arasında şöyle bir de ilişki vardır. Nefs balonu delinince, kâinat dağı paramparça olur. İşte o zaman "Her şey yok olur, yalnız Allah'ın yüzü kalır" (28:88).

Miraç olayı, başka dinlerin/felsefelerin de yabancısı değildir. Örneğin Budizm'de *Nirvana* ("sönme: *fena fillah*'a benzer), Yoga'da *Samadhi* (aydınlanma) olarak anılır.

Burada her peygamberin miracını anlatmaya kalksak, söz çok uzar. Hz. İsa, çarmıh olayı sırasında miracını yapmıştır. İlyas Aleyhisselâm'ın da miracı vardır. İdris Aleyhisselâm'ın miracından Kur'an'da, "Biz onu yüce bir yere yükselttik" (19:57) sözleriyle bahsedilir. Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere, miraç bir yücelmedir; sıradan insanların rüyalarında bile göremeyecekleri bir yücelme. Ayrıca her ümmetten velilerin de, peygamberlerinin yüzü hürmetine miraç ettirildikleri söylenmektedir.

Hz. Peygamber'in miracı, peygamberliğinin onikinci yılında, Hicret'ten bir buçuk yıl kadar önce, Recep ayının 26. gecesi yer almıştır. Bu miraç, üç kısımdan oluşur: Birinci kısımda, Peygamber Efendimiz, Mekke'den alınarak şimşek hızıyla 1200 kilometre kuzeydeki Kudüs şehrine götürülmüştür. Yolculuğun bu kısmına İsra, yani "gece yolculuğu" adı verilir. Bu, ikinci kısım için bir hazırlık niteliğindedir. İkinci kısım, Kudüs'ten Sidrei Münteha'ya kadar olan bölümdür. Üçüncü kısım ise, Sidrei Münteha'nın ötesidir.

Ancak, miraç olayının durup dururken olduğu zannedilmemelidir. Gerek Peygamber Efendimizin Miracı Ekber'i (en büyük miracı), gerekse diğer peygamberlerin miraçları, uzun bir hazırlık safhası sonucunda olmuştur. Efendimizin miracının, peygamberliğinin onikinci yılında olduğu unutulmamalıdır. Ve belki de bütün hayatı boyunca, o gün, o an ve o olay için hazırlanıyordu. Gerçekten, bu arka plan göz önüne alınmadığında, Miracı herhangi bir olay gibi görüp geçiştirmek tehlikesi vardır.

Miraca Kadar Geçen Dönem

Peygamber Efendimizin Miraç olayına kadar geçen ömrünü, burada ancak genel çizgileriyle özetlemek durumundayız. O, daha kendisine peygamberlik gelmeden önce bile, doğruluğuyla, güvenilirliği ile ve şefkatiyle ün yapmıştı. Kavmi onu "Muhammedül Emin" diye biliyordu. 40 yaşlarında Hira Dağı'na çekilerek tefekküre daldı. Büyük melek Cebrail kendisine göründü ve taşlar, ağaçlar kendisini selamladı.

Kendisine vahiy, ilk emir olan "Oku!" ile gelmeye başladı. Beklemediği gelişmeler karşısında kalan sevgili Peygamberimizin tedirginliğini, eşi Hz. Hatice'nin amcasının oğlu olan, Varaka bin Nevfel giderdi. Varaka, hıristiyanlığı ve Tevrat'ı incelemişti; Efendimize, kendisine gelen peygamberliğin gerçek olduğunu müjdeledi. Bundan sonra Peygamberimiz, İslam dinini çevresindekilere yaymaya başladı. Her adımda müşriklerin (Allah'a ortak koşanların) ve puta tapanların müthiş direnciyle karşılaştı. Onu yolundan çevirmek için en yıldırıcı tedbirlere başvurdular, fakat başaramadılar. Müslümanlara türlü işkenceler yaptılar. Bizzat Peygamber Efendimiz, nice zulüm ve eziyetlere katlanmak zorunda kaldı. Denildiğine göre hiçbir peygamber, Allah'ın Resûlü kadar zorluklar ve imtihanlarla karşılaşmamıştır. En son gittiği Taif'te, halk tarafından taşlarla ve sopalarla kovalandı. Gene de, topuklarından kanlar akarken, onların ve diğerlerinin yok olmaları için değil, ıslah olmaları için Allah'a yalvardı. Bu en büyük bir imtihandı. Bu noktada başka peygamberlerin toplumları, helak olmuşlardı. Oysa Peygamber Efendimiz, kendi kavminin kurtuluşunu diliyordu. Bunun üzerine Miraç, bir hediye olarak kendisine verilmiştir.

İsra: Gece Yolculuğu

Kur'an-ı Kerim'in İsra suresinde, olay şöyle anlatılıyor:

"Kulunu bir gece, ayetlerimizden (işaretlerimizden) bazısını kendisine gösterelim diye Mescidi Haram'dan alıp, çevresini bereketlendirdiğimiz Mescidi Aksa'ya götüren Allah, her türlü noksanlığın ötesindedir" (17:1).

Mescidi Haram, Mekke'de Kâbe'nin etrafına kurulmuş olan mescittir. Mescidi Aksa ("en uzak mescit") ise Kudüs'tedir.

O gece, Allah'ın Resûlü, önce amca kızı Ümmü Hâni'nin evine, oradan da Mescidi Haram içinde belli bir yere gitti. Bu yerde geceyi geçirenler olurdu. Hz. peygamber de oraya uzandı.

Orda iken ansızın o yüzü ak
Cebrail Cennetten getirdi Burak

"Kalk, çabuk gel ya Muhammed, tez" dedi,
"Ki seni Hak huzuruna istedi."

Peygamber Efendimiz anlatıyor:

"Ben uyku ile uyanıklık arasında iken, Cebrail bana gelerek göğsümü yardı ve kalbimi çıkardı. Sonra, içi iman ve hikmet dolu bir tas getirildi. Kalbim, Zemzem suyu ile yıkandıktan sonra, içine iman ve hikmet dolduruldu, sonra eski yerine geri kondu. (Peygamber Efendimiz dört yaşındayken de, kalbi benzer şekilde yıkanmış, temizlenmişti.) Daha sonra katırdan küçük ve merkepten büyük beyaz bir binek getirildi. Ben bunun üzerine bindirildim. Cebrail de bana katıldı, yol arkadaşlığı etti."

Peygamberimizin göğsünün yarılması olayına *"Şerhi Sadr"* denilmektedir. Buna İnşirah (Ferahlık) suresinde değinilmiştir. "Biz senin göğsünü ferahlatmadık mı, genişletmedik mi?" (94:1). Peygamber Efendimize; "Şerhi sadr nasıl olur, ey Allah'ın Resûlü?" diye sorulduğunda, şöyle cevap vermiştir: "İnsanın kalbine öyle bir nur gelir ki, o nur kalbini açar."

Beyaz bineğe gelince, bu binek, Burak idi ve iki yanında, bacaklarını oynattığı yerde kanatları vardı. Her attığı adım, ufkun ötesine varıyordu. İslam sanatında da Burak, kanatlı, beyaz bir ata benzer şekilde tasvir edilmiştir. Burada kısa bir süre için durup, Burak'ın mahiyetini daha iyi anlamaya çalışmak istiyoruz.

"Burak", harfleri açısından Arapça *berk* kelimesiyle akrabadır. Bu ise "şimşek" demektir. Bundan, Burak'ın şimşek hızıyla hareket eden bir binit olduğu sonucunu çıkarabiliriz. (*)

Tarihçi Enver Behnan Şapolyo'nun naklettiğine göre, Burak, Hz. Peygamberin kendi ruhaniyetini temsil etmektedir. Cebrail ise Allah'ın kudretidir. Yani Peygamberimiz, kendi ruhaniyeti ve Allah'ın kudreti ile miracını yapmıştır.

Kısacık bir anda o şahı harem
Geldi Kudüs'e erdi, bastı kadem

(Harem: Herkesin girmesine izin verilmeyen, saygıdeğer ve kutsal yer. Kadem: Ayak.)

Peygamber ruhları karşı geldiler
Mustafa'ya izzet ikram ettiler

Mescidi Aksa

Sonra geçip mihraba o hayrül enam (Yaratıkların en hayırlısı.)
Peygamber ruhlarına oldu imam

İki rekat kıldı Aksa'da namaz
Öyle emretmiş idi o Bî-niyaz (İhtiyaçsız, Allah.)

Peygamberimiz, Cebrail ile birlikte Beytül Makdis'e ("Kutsal ev": Mescidi Aksa) vardı. Orada peygamberlerden Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve diğer peygamberleri toplanmış buldu. Peygamberimiz hepsine imam oldu, onlarla birlikte namaz kıldı.

Peygamberimize orada üç bardak sunuldu. Bunlardan birisinde süt, birisinde şerbet, diğerinde de su vardı. O sırada Peygamberimiz, bir ses işitti. Bu ses şöyle diyordu: "Eğer suyu alırsa, kendisi de, ümmeti de ihtiyaçsız ve kanaat sahibi olur. Eğer şerbeti alırsa, kendisi de, ümmeti de mahrumluğa uğrar. Sütü alırsa, kendisi de, ümmeti de doğruyu bulur."

Peygamberimiz, süt bardağını alıp içti. Bunun üzerine Cebrail dedi ki: "Ya Muhammed, sen yaratılışa uygun ve tabii olanı seçtin. Sen de, ümmetin de doğru yola iletildiniz.

(*) Burak ile mitolojideki "Kanatlı at" (Pegasus) arasında ilgi çekici benzerlikler vardır.

Miraç Başlıyor

Mescidi Aksa'nın hemen yakınında, Sahra taşı diye bilinen, üstü oldukça düz ve 15-20 metre çapında bir taş vardır. M.S. 691'de bu taşın üzerine, Kubbetüs Sahra adı verilen bir koruyucu bina kurulmuştur. Söylendiğine göre bu taş, çok eski çağlarda kendiliğinden havada asılı durduğundan, ona "muallâk taşı" adı verilmiştir. Başka iddialara göre ise melekler onu, Hz. Âdem'in yaratılmasından önce ziyaret etmişlerdi. Nuh Aleyhisselâm, Tufan sırasında gemisiyle bu taşın etrafında yedi kere dönmüştü. Hz. İlyas'tan Resûlullah'a kadar bütün büyük peygamberler, buraya namaz kılmak ve dua etmek için gelmişlerdir. Kıyamet günü İsrafil, Sûr'unu bu taşın üzerinden üfleyecektir; inançsızlar da o gün bu taşın altında toplanacaklardır. Bunlar, Sahra taşı hakkındaki söylentilerden bazılarıdır.

İşte Peygamberimizin, Miraç'ına bu taştan başladığı söylenir.

Namazı kılınca döndü o Resûl
Geldi, Sahra taşına kıldı dühûl (Girdi.)

Gördüler nurdan yapılmış bir merdiven
Bil ki oradan oldular göğe revan

Peygamber Efendimiz anlatıyor:

"Sonra bizi yüce makamlara çıkaracak bir Miraç (merdiven, asansör) kuruldu. Buna Cebrail ile birlikte bindirildim ve onunla beraber yükseldim. Nihayet dünya semasına vardık."

Burada bir an için durup, bu dünya semasından kastin ne olduğunu sorgulamak istiyoruz. Sema, gök demektir, fakat buradaki kullanılışı ile sadece bir uzayı değil, aynı zamanda onun sınırını, "tavanını" simgelemektedir. Demek bunun ötesi varsa, bu, başka bir semaya, başka bir göğe aittir. "Dünya seması" dendiğine göre, burada dünyadan kasıt, içinde yaşadığımız fiziksel evrendir; üç (zamanı da katarsanız, dört) boyutlu kâinattır.

Miraç yolculuğu, manevi âlemde, içinde bulunulan semanın normal boyutlarına *dikey olarak*, bir üst boyutta yapılan bir yolculuktur. Normal olarak bu boyutları algılayamıyoruz, fakat ruhun olanakları, maddenin boyutlarıyla sınırlı değildir.

Yedi Kat Gök

Kur'an-ı Azimüşşan'da bildiriliyor:

"Allah, yedi göğü tabaka tabaka yaratmıştır" (*seb'a semavatin tıbakan*: 71:15. Ayrıca bkz. 2:29, 23:17, 65:12, 67:3).

İşte şimdi Peygamber Efendimiz ve Cebrail, bu yedi kat göğü tabaka sırasına göre aşıyorlardı. Her semaya varıldığında, Cebrail: "Aç," diyordu. O katın bekçisi soruyordu:

– Sen kimsin?
– Cebrail'im.
– Yanındaki kim?
– Muhammed'dir.
– Ona "Gelsin" diye haber gönderildi mi?
– Evet, gönderildi.

Bunun üzerine o gök kapısı açılıyor ve Peygamberimiz, makamı o kat olan peygamberin ruhaniyeti ile karşılaşıyordu. Peygamberler onu: "Hoş geldin, safa geldin, salih peygamber, salih kardeş" diye karşılıyorlardı. (Sadece Hz. Âdem onu "salih oğul" diye karşıladı.) Peygamberimiz, birinci kat gökte Hz. Âdem ile; ikinci kat gökte Hz. İsa ve Hz. Yahya ile; 3. katta Hz. Yusuf ile; 4. semada Hz. İdris'le; 5.de Hz. Harun'la; 6. katta Hz. Musa ile ve 7. gökte, Hz. İbrahim ile karşılaştı. Beyti Mamur da bu yedinci katta idi ki, yeryüzündeki Kâbe bu Beyti Mamur'un izdüşümü, gölgesidir. Bu gökte de yükselerek, nihayet Sidrei Münteha'ya ulaştılar.

"Sidrei münteha", son sidr ağacı ya da sınırdaki sidr ağacı demektir. Sidr'in Arabistan kirazı olduğu söylenmiştir. Kur'an'da belirtildiğine göre Cennetül Meva (sığınılacak cennet), onun yanındadır (53:15).

Bazı tefsirlere göre de Sidre, "göz kamaştırmak, hayrette bırakmak" anlamlarına gelen *seder* ve *sederat* köklerinden türer. Bu anlamda Sidrei Münteha, "İnsanı hayret ve hayranlıkta bırakan makamların en büyüğü" olarak yorumlanmıştır.

Peygamber Efendimiz, bu ağacın meyvelerinin çok büyük, testiler kadar iri olduğunu söylüyor. "Yaprakları da fillerin kulakları gibidir," diyor. *İnsanı Kâmil* adlı eserinde Abdülkerim Cîlî Hz., Sidr ağacının imanı temsil ettiğini, yaprak ve yemişlerinin büyüklüğünün de, imanın büyüklük ve kuvvetine işaret ettiğini söylemiştir. Gerçek şu ki, Sidrei Münteha, tüm yaratılmışlar âleminin, bütün uzayların ve çokluğun (kesret) sonudur. Buradan ileri hiçbir yaratılmış varlık geçemez; hatta Cebrail bile.

Cebrail'in durağıdır o makam (Nüh felek: Dokuz gök. Burada Sidre ve
Nüh felek tutalıdan beri nizam Arş da birer gök sayılmıştır.)

Kaldı Cebrail makamında hemin
Dedi ona: "Rahmeten lil âlemîn, (Âlemlere rahmet: Peygamber Efendimiz.)

Burda bitiyor benim seyahatim
Ötesinden de yoktur bir bilgim;

Eğer geçsem bir zerre kadar ileri
Yanarım baştan ayağa, ey ulu."

Dedi Cebrail'e o şahı cihan: (Cihan Padişahı.)
"Makamında dur o halde sen heman

Aşk yolunda kim sakınır canını,
Biraz zor görse gerek cânânını. (Sevgilisini.)

Madem bana ezelden aşk oldu delil, (Rehber.)
Yanar isem yanayım ben, ey halil! (Dost.)

Aşk yolunu sanma gâfil, serseri
Belki en aşağısıdır vermek seri." (Başı.)

Sonsuzluğun Ötesi

Şimdi Miraç yolculuğunun, tarifi imkânsız doruğuna geliyoruz. Bundan ötesi, tasvir ve beyana sığmaz; kelimeler iflas eder. Burada birtakım teşbihler, misaller anlatacağız; ama peşinen uyarımızı yapalım ki bunlar, gerçeği ifade edebilmekten çok uzaktır. İşaret eden parmağı bırakıp, işaret ettiği şeye bakmak gerekir; bu ise nasıl mümkün olacaktır? Burada yapabileceğimiz, anlatmaya devam etmekten ibarettir. İşin doğrusunu ise, ancak Allah ile Resûlü bilir.

Olayların bundan sonrası, Necm suresinin başlarında anlatılır:

"Hızla indiği vakit Yıldız (Necm) hakkı için" (53:1).

(Tasavvufçular, bu yıldızın *Fevzi Akdes*, yani en kutsal ışık kaynağı olduğunu söylemişlerdir.)

"Arkadaşınız (Hz. Peygamber) ne yoldan şaşmış, ne hataya düşmüştür; ne de kendi keyfine (hevasına) göre söz söyler. Onun söylediği, kendisine indirilmiş olan Vahiy'den başkası değildir. Ona, kudreti dehşet verici olan biri öğretti" (53:2-6).

"O, en yüksek ufuktaydı. Sonra aşağı sarktı, Peygamber'e yaklaştı; "iki yay (kavis) kadar *(kaabe kavseyn)*, hatta daha yakın *(ev edna)* oldu" (53:7-9).

(Tasavvufta bu iki yay, Peygamberimizin mübarek kaşlarına benzetilmiştir; gene tasavvufta, iki kaşın ortasında Letaif'ten Nefsi Natıka vardır. Daha aşağısı ise Kalp'tir, derler. Bir iddiaya göre Allah, nurunu Hz. Peygamber'in kalbine tecelli ettirmiştir. İşin en doğrusunu Allah bilir.)

"Allah, kuluna vahyedeceğini vahyetti. Peygamberin aklı ve kalbi (*Fuad*), gördüğünü yalanlamadı" (53:10-11).

(Fuad, yani kalp veya gönül, Arapçada akıl yetisini de kapsar.)

Son verilen iki ayetle, Sidre'nin ötesi anlatılmıştır. Kur'an'da bu konuda başka bir şey yoktur. Çünkü söze, harfe sığmaz.

İslam geleneğinde bu konuda birtakım ipuçları daha vardır:

Söyleşirken Cebrail ile kelam
Geldi Refref önüne, verdi selam.

Refref Arapçada kilim, yaygı, minder gibi anlamlara gelir. Renginin yeşil olduğu da söylenmiştir. (Yeşil renk, hayatın, canlılığın, güzelliğin simgesidir.) Öte yandan kelimenin, yükselme anlamına gelen Arapça *ref* sözcüğü ile de harf akrabalığı vardır. Dolayısıyla üst üste yükselme gibi bir anlam taşıyabileceği de düşünülebilir. Dahası, bu Refref, "Refrefi aşk"tır; aşk Refref'idir. Zira iman, insanı ancak Sidre'ye kadar götürebilir. Buradan öteye geçmek, ancak ilâhi aşk ile, Allah sevgisi ile mümkündür. İşte Peygamberimiz, bu Refref ile yükselip zât yakınlığına ulaştı. Böylece, yakınlık makamı (Makamı Kurb) ile aynı şey olan Makamı Mahmud'a ("övülen, yüceltilen, imrenilen makam": İsra, 17:79) kavuştu.

Arş'ı ve Kürsü'yü gördü o gece
Geçti yetmiş bin perdeyi o gece

Akıllara durgunluk verecek o manzaradan, Peygamberin "gözü ne saptı (*ma zagalbasar*), ne de yanıldı. Andolsun ki o, Rabbinin işaretlerinden en büyüğünü gördü" (53:17-18).

Fetih suresinde Allah, şöyle buyuruyor: "Muhakkak ki biz sana, muazzam ve apaçık bir fetih ve zafer verdik" (48:1).

Çünkü hepsini gördü geçti öte
Vardı, erişti o ulu Hazret'e:

Hak Teâlâ Hazreti'ne erdi o
Hak ne gösterdi ise gördü o

Orda o gördüğüne akıl, fehim
Ermedi, ermeyecek hiçbir vehim

Tasavvuf erbabına göre, Hak Teâlâ orada peygamberimize, *Fena fillah* ve *Beka billah* makamlarını gösterdi. Hem de hiç kimseye nasip olmamış ve olmayacak bir derecede... Çünkü Makamı Mahmud'un tek sahibi, Hz. Mahmudu Mustafa'dır. Peygamberimiz, orada Cenabı Hak'kın cemalini görmüş, aynı zamanda da O'nunla "konuşmuş", yani haberleşmiş, iletişim kurmuştur.

Peygamber Efendimiz, Allah'ın lika nurunu (cemalinin, yani yüzünün ışığını) gördüğü zaman secdeye kapanmıştır. İşte bunun için, bütün müslümanlar namazda secde ederler ve bunun için, "insanın Rabbine en yakın olduğu yer, secdedir" denmiştir.

İşte böylece, Allah Habibi Kibriya'sına, hem bütün sıfatlarını, hem de Zâtı Kibriya'sını gösterdi. Bir şairin dediği gibi,

Kavuştu yâre yâri (Sevgiliye sevgilisi.)
Yok oldu Ahmed'in m'si.

Bu konuda İmamı Gazali Hz. şöyle diyor: "Cenabı Hak'kı ne görmek, ne de onu tasavvur etmek mümkündür. Çünkü Allah'ın varlığı izzet deryası, azamet okyanusudur. Sonlu, sonsuza erişemez. Bir insanın cisim varlığı, azamet ummanını göremez. Ancak ruhaniyet ile, bâtınî olarak görebilir. Böyle bir görüş, Tevhid zevkidir. Bu da 'O, kendi kendini görür' cümlesi ile ifade edilebilir."

İmamı Gazali, bu sözlerle ne demek istiyor? Anlam, çok açık değildir. Anlaşıldığına göre burada bir sır, belki de bir "sır-rüs-sır" vardır. Anlatılan olaylar Allah ile Resûlü arasında geçmiş olduğuna göre, bu konuda tam gerçeği, ancak o ikisi bilebilir.

Selamlaşma ve Görüşme

Zâtı Ahadiyet, Cenabı Ahmediyet'e fethedildiğinde, bir selamlaşma oldu.

İlâhi cemal tecellisi karşısında Fahri Kâinat (evrenin övüncü) Efendimiz, şöyle selam verdi: "Övgüler, hoş dualar Allah'a mahsustur; namazlar ve güzellikler de öyle" *(Ettahiyatü lillahi, vessalâvatü vettayyibatü)*.

Hak Teâlâ Hazretleri şöyle karşılık verdi:

(Ey zâtımdan zâtıma tecelli ettiğimde zuhur eden; karanlığın karşılığı olmayan ışıklar ışığı, en şanlı Peygamberim:) "Ey Nebi, selam (barış) senin üzerine olsun, Allah'ın rahmeti ve bereketi de" *(Esselâmü aleyke eyyühen nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtühü)*.

Hz. Peygamber, şu sözlerle bu selamı kabul etti:

(Ya Rabbi), "Selam, senin ve bütün salih kullarının üzerine olsun" *(Esselâmu aleyna ve alâ ibadullahis salihîn)*.

Bu tecellinin gerçekleştiğinden haberdar edilen Cebrail ve tüm gök halkı, onun karşısında iman tazelediler: "Şahitlik, tanıklık ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Hz. Muhammed de onun has kulu ve Resûlüdür" *(Eşhedü en lâ ilâhe illallah, ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve resûlühü)*.

İşte, bütün müslümanların namaz sırasında, kaade'de (otururken) okudukları "Tahiyyat" duası, Allah ve Resûlünün bu selamlaşmasından daha az bir şey değildir.

Cenabı Hak, Cenabı Peygamber ile bu makamda sessiz, sözsüz, bizsiz, sizsiz doksan bin kelime konuştu (doksan bin, burada çokluğu göstermektedir).

O Padişah harfsiz sözsüz sessiz
Mustafa'ya söyledi hiç şüphesiz;

Dedi ki: "Mahbubu matlubun benim (Sevgilin ve dilediğin.)
Sevdiğin can ile Mabud'un benim (İbadet ettiğin.)

Gece gündüz durmayıp istediğin,
'Ne olur, görsem cemalin' dediğin

Gel Habib'im, sana âşık olmuşam
Cümle halkı sana bende kılmışam (Bağlı.)

Ne muradın var ise kılma reva (Korkma, söyle.)
Eyleyem bir derde bin türlü deva."

Mustafa dedi ki: "Ya Rabber Rahîm,
Hata örtücü, hediyesi çok, Kerîm (Cömert, soylu.)

Ol zayıf ümmetlerin hali n'ola,
Hazretine nice onlar yol bula? (Nasıl.)

Gece gündüz işleri isyan kamu, (Hep.)
Korkarım ki yerleri ola Tamu. (Cehennem.)

Ya İlâhi hazretinden hacetim (Dileğim.)
Şudur ki: makbul olsun ümmetim."

İşte: O huzurda bile sevgili Peygamberimizin tek dileği, *"Ümmetihi"* (yani ümmetim) olmuştur.

Hak Teâlâ'dan erişti bir nida: (Sesleniş.)
"Ya Muhammed, ben sana kıldım atâ (Hediye.)

Ümmetini sana verdim, ey Habib (Sevgili.)
Cennetimi onlara kıldım nasip.

Ey Habibim, nedir bu ki diledin
Bir avuç toprağa minnet mi eyledin?

Ben sana âşık olunca, ey lâtif.
Senin olmaz mı iki âlem, ey şerif? (Şerefli.)

Zatıma mirat edindim zatını (Ayna.)
Bile yazdım adım ile adını." (Beraber.)

"Sen olmasaydın, sen olmasaydın bu gökleri yaratmazdım" *(Levlâke levlâke ma halaktel eflak)* hadisi kudsisi, buna işarettir.

Hem dedi ki: "Ya Muhammed, ben seni
Bilirim, görmeğe doyamazsın beni.

Lâkin varıp davet et kullarımı
Tâ gelip de görsünler didarımı." (Cemal, yüz.)

Beş Vakit Namaz

Ve kadri yüce Allah, o Peygamber'in yüzü hürmetine, onun Miracı şerefine, ümmetine bir hediye verdi: Beş vakit namazı orada farz kıldı.

Bu iş şöyle oldu:

Allah, önce 50 vakit namaz farz kıldı. Ancak Hz. Peygamber geri dönerken, altıncı kat gökte Hz. Musa'ya uğradı. Hz. Musa, 50 vaktin farz kılındığını öğrenince, "Ümmetin buna güç yetiremez, geri dön," dedi. Peygamberimiz, dönüp Allah'a iltica etti. Bunun üzerine 50 vaktin 10'u indirildi. Ancak aynı olay birkaç defa tekrarlanarak, namaz vakitleri onar onar, sonunda da beşe indirildi.

Burada şöyle bir incelik vardır: 50 vakit namaz, ancak yedinci kat gökten hiç inmeyecekler için mümkündür. Zira zaman açısından, 50 vakit insanın tüm zamanını alacaktır ki, bu takdirde dünya işleri için hiç vakit kalmayacaktır. Bunu başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, 50 vakit namazın 6. kat gökten geçmesinde bir zorluk vardır; ancak beş vakit geçebilirdi ve geçmiştir. Bu gidip gelmelerin elbette bir hikmeti vardı.

Ancak şanı Yüce Allah, her vakit için on katı sevap müjdesinde bulunmuştur ki, 5 vakit namazı tam kılan, 50 vakit kılmış gibi olur, demektir. Bu da Allah'ın, Habibi Ekrem'i hürmetine, bu rahmet olunmuş ümmete başka bir lütfudur.

Hz. Musa'ya miracı sırasında On Emir verilmişti (Eski Ahit; Çıkış, 20:2-17). Benzer şekilde, Peygamberimize de Miraç'ta bazı emirler verilmiştir. Bunlar, İsra suresinde yer almaktadır (17:22-37) ve bazılarına göre "İslam'ın On İki Emri" bunlardan oluşmaktadır.

Allah'a ortak koşmayan her müminin bağışlanacağı müjdesi ve Bakara suresinin son ayetleri, Miraç ile gelen diğer hediyelerdendir.

Maddi mi, Manevi mi?

Bir müşkül, incelikli husus vardır ki, İslam âleminde yüzlerce yıldır tartışma konusu olmuştur: Peygamberimizin miracı, maddi midir, manevi midir? Yani kendisi, hem ruhuyla hem de cismiyle mi, yoksa sadece ruhani bedeni ile mi miraç etmiştir?

Gerçi yukarıda anlatılanlara bakılırsa ruhani miraç daha muhtemel görünüyor. Fakat işin, bizim kavrayışımız, idrakimiz dışında kalan yönleri de olabilir. Bizim burada söylemek istediğimiz şudur: Yüzlerce yıl süren tartışmalardan sonra bu mesele çözülememiş olduğuna göre, bu konuyu daha fazla uzatmanın anlamı yoktur. Yararlı da değildir; verimli de değildir. İşin gerçeğini ancak, Allah ile Resûlü bilebilir. Ondan ötesi, ancak kuru tahminden ibarettir. Miracın olmuş olduğunu bilmek, bizim için yeter şereftir.

Dönüş

... Ve Allah'ın Resûlü, geçtiği bütün aşamalardan tekrar geçerek, geri döndü. Rivayete göre, geri geldiğinde döşeği hâlâ sıcaktı ve yola çıktığında devrilen bir su kabı, henüz yere dökülmemişti. Peygamberimiz elini uzatarak kabı tuttu, dökülmesini önledi.

Acaba uzay ve zaman, o sırada dondu mu? Peygamber Efendimiz miraca çıktığı sırada, kâinat tatil mi edildi? Acaba tüm evrene "beş dakika ara" verilip, sonra kaldığı yerden yeniden mi devam etti? Yoksa Miraç, bizim zaman boyutumuzda kaşla göz arasında olup bitti de, başka bir zaman boyutunda mı böyle uzun sürdü.

Bütün bu soruların cevabını, hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Bildiğimiz tek şey şudur: Miraç'ta Allah, en sevgili kulunun yüzü hürmetine, ümmetine beş vakit namazı ihsan etmiştir. Hadisi şerifte buyuruluyor: "Namaz müminin miracıdır." Diğer bir deyişle: "Namazı olmayanın miracı yoktur." Allah, her müslüman miraç yapabilsin diye namazı verdi; miracı da namazın içine sakladı. Beş vakit namazın Miraç gecesi verilmesinin sebebi, hikmeti budur. Böylece tasavvufun doruğunda, namazla karşılaşıyoruz. Yüce Allah, kendisine yaklaşabilmemiz için bir merdiven (miraç) indirmiş, adını da "namaz" koymuştur. Namazsız o doruğa tırmanılamaz. İşte bu yüzdendir ki, hadisi şerifte belirtildiği gibi: "Namaz, dinin direğidir." O namaz insanı uçurur; farkına varsa da, varmasa da, manevi âlemde yüceltir. Masallarda anlatılan "uçan halı", eğer içiniz ilâhi aşkla doluysa, ayağınızın altındaki mütevazı yaygının ta kendisidir! Yeter ki içinizde o Allah aşkı olsun. Şairin dediği gibi:

Müslüman olurdu, nail olaydı
Aşk ile yıkanmış bir seccadeye.

Duamız odur ki, gafil gitmeyelim bu ölümlü dünyadan.

* * *

Hak'kın emri ile o şahı cihan
Ümmü Hani evine geldi heman

Her ne vuku buldu ise serteser (Baştan başa.)
Hepsini Ashab'ına verdi haber

Dediler: "Ey kıblei islamı din (İslam dininin kıblesi.)
Kutlu olsun sana Miracı Güzin (Seçkin.)

Biz hepimiz kullarız, sense Şah'sın
Gönlümüz içinde rûşen mahsın (Parlayan aysın.)

Ümmetin olduğumuz devlet yeter, (Zenginlik.)
Hizmetin kıldığımız izzet yeter." (Ululuk.)

Niyaz (Yakarış)

Ya İlâhi, ol Muhammed hakkı için,
Ol şefaat kânı Ahmet hakkı için (Kaynağı.)

Gözü yaşı hakkı için âşıkların,
Bağrı başı hakkı için sâdıkların (Yarası.)

Biz günahkâr, âsi, mücrim kulları (Suçlu.)
Yarlıgagıl ki günahlardan berî (Affet. Berî: Uzak.)

Sana layık kullarınla hemdem et
Derd ehlinin sohbetine mahrem et

Affedip isyanımız, kıl rahmeti
Ol Habib'in yüzü suyu hürmeti

Ya İlâhi, kılma bizi dallîn (Sapkın.)
Bu duaya cümleniz deyin amin (Hepiniz.)

Ümmetinden razı olsun Muîn (Yardımcı.)
Rahmeti üzerine olsun hepsinin

(Rahmetullahi aleyhim ecmain).

Âmin.

TAYYI MEKÂN, TAYYI ZAMAN

Tayyı Mekân

Tayyı mekân, velilere özgü kerametlerden bir tanesidir. En ünlü mürşitlerden pek çoğunun bir anda başka bir yere nakil olmalarının, sık rastlanan bir olay olduğu söylenmektedir. Tasavvufun en ünlü isimlerinden Şeyh Abdülkadir Geylani Hz.'nin, bir anda binlerce kilometrelik bir yolu aşarak, bir talebesinin cenazesinde hazır bulunduğuna inanılır.

Olayı biraz daha iyi kavramaya çalışalım. İlk bakışta tayyı mekân teriminin, "havada uçmak" gibi bir anlam taşıdığını düşünebiliriz. Oysa durum, böyle değildir. *Tayyı mekân*'ın sözlük anlamı, "uzayın bükülmesi, katlanması" demektir. Tasavvufçular, söz konusu olayı ifade etmek için neden başka bir deyim değil de, bu garip ve kavranması zor teknik terimi kullanmak ihtiyacını hissetmişlerdir? Tasavvuf erbabının koymuş olduğu bu ismin ne kadar olağanüstü olduğunu anlayabilmek için, çağdaş matematik ve çağdaş fizik bilimlerinin bazı bulgularına bakmamız yeterlidir.

Einstein'ın İzafiyet (Görelik) teorisine göre, üç boyutlu uzay, plastik bir yapıya sahiptir, yani bükülebilir. Gerçi o teoride bu bükülme ancak çok büyük kütleler tarafından sağlanabilir, fakat uzayın (cisimlerin değil, cisimlerin içinde bulunduğu uzayın kendisinin) büküleceğini düşünmek, 19. yüzyıl bilimi için tasavvur bile edilemeyecek bir durumdur. Uzayın bükülmesi konusu, birçok bilimkurgu öyküsüne konu olmuştur. Son olarak ise Amerika'da bazı fizikçiler, bu arada da Prof. Kip S. Thorne ve arkadaşları, bu bilimkurgu konusunu bilimin içine sokmuşlardır. Onların görüşüne göre, uzayda iki nokta arasında, aradaki mesafeden geçmeksizin, direkman bir "kısa-devre" kurulabilir.

Bunun nasıl olabileceğini çok basit bir örnekle gözümüzde canlandırmaya çalışalım. Bir kâğıt parçasının bir ucuna bir nokta, öbür ucuna da ikinci bir nokta koyalım. Bu noktalara A ve B noktaları diyelim.

Elimizdeki kâğıt, bir düzlemdir, yani iki boyutlu bir uzay teşkil eder. Bu noktaların birinden diğerine çeşitli rotalardan gidebiliriz, fakat iki boyut içinde kaldığımız müddetçe en kısa ve kestirme yol, A ve B noktalarını birleştiren bir doğrudur.

Şimdi elimizdeki kâğıdı alalım ve *üçüncü bir boyut içinden* bükmek suretiyle, A ve B noktalarını üst üste getirelim, yani çakıştıralım. İki boyut içindeyken ne yapsak, noktalar arasındaki mesafeyi ortadan kaldıramadığımız halde, bir üst boyut içinden onların uzayını büktüğümüzde, aralarındaki mesafeyi sıfıra indirmeyi başarmış oluyoruz.

Şimdi bu söylediklerimizi üç boyutlu uzay için düşünürsek, gerek tasavvuf erbabının, gerekse çağdaş fizikçilerin ne demek istediklerini anlamış oluruz. Burada şunu belirtmekte yarar var: *Tayyı mekân* teriminin anlam derinliğine, ancak çağdaş

matematik ve fizikteki kavramlar sayesinde akıl erdirebiliyoruz. Bu ise gerçekten çok ilginç bir durumu gündeme getiriyor: Çağdaş fiziğin düşleri belki de, yüzlerce yıl öncesinden, tasavvuf için bir gerçekti.

Tayyı Zaman

Gene tasavvuf ehlinin, bildiğimiz anlamda zamanı yok eden işler yaptıkları yaygın biçimde anlatılır. Bu öykülerin en ilginç olanlarından biri, Şahabüddin Suhreverdi Hz.'ne aittir. Söylendiğine göre bir defasında kendisi, Mısır sultanından bir su kabına başını bastırmasını istemiş Bunu yapan sultan, kendisini bambaşka bir yerde ve zamanda bulmuş. Yıllarca orada yaşamış, evlenmiş, çocukları olmuş. Sonra bir gün yüzmek için denize dalınca, kendini tekrar Suhreverdi Hz.'nin yanında, Kahire'deki sarayında bulmuş.

O halde şimdi gene soralım: Yolculuğun başında devrilmeye başlayan su kabını, dökülmeden önce dönüşünde tutabildiğine göre, Peygamberimizin Mirac'ı, tayyı zaman içinde gerçekleşmiş olabilir mi?

Geçmişe ve geleceğe yolculuk, bilimkurgunun çok işlenmiş konularından biridir. Ancak zaman içinde yolculuğun ciddi fizikçiler tarafından ilk defa olmak üzere 1991 yılında ortaya atıldığını görüyoruz. Yani bu konunun bilim tarafından ele alınışı, bu kadar yenidir.

Tayyı zaman'ın sözlük anlamı, "zamanın bükülmesi"dir. Gerçekten Einstein'ın kuramına göre zaman, tıpkı uzayın üç boyutu gibi, dördüncü ve onlardan ayrılamayacak olan bir boyuttur: Öyle ki, ayrı ayrı uzay ve zaman yoktur, dört boyutlu "uzay-zaman sürekliliği" vardır. (Nitekim biz de birisine randevu verirken, sadece buluşacağımız yeri belirtmekle kalmayız, zamanını da kararlaştırırız.) Zaman uzaya bu şekilde yamanınca, tıpkı uzay gibi zamanın da plastik yapıya sahip olduğu düşünülebilir hale gelir. Eğer tayyı zaman bir gerçekse, o zaman İslam tasavvufu, sadece bir ilim değildir; bilim ötesindeki bilimdir, bir "süper-ilim"dir. Çünkü çağdaş bilim açısından böyle bir şey, daha yeni tasavvur edilebilir hale gelmiştir.

Zaman zaman "Kur'an'daki ilim"den söz edildiğini hepimiz duyarız. Gerçekten, "kâinatın anayasası" niteliğindeki Kur'an-ı Kerim'de, araştırmacı bir göz için nice ilimler saklıdır. Fakat onları bulup çıkarabilmek önemlidir.

Eğer bilim adamları, Kur'an'daki bilgiler ışığında araştırmalarını derinleştirebilseler, hem bazı gerçekleri daha kolay keşfederler, hem de birtakım çıkmaz sokaklara sapmaktan kurtulurlardı. Bu sayede bilimsel ilerlemeler de daha başka şekilde gerçekleşebilirdi.

Buna örnek verelim. Bilindiği gibi hayatın gelişimine dair Batı'da yer etmiş bir kuram vardır: Evrim teorisi. Geçen yüzyılda Darwin'in ortaya attığı bu kurama göre, yeryüzünde yaşam, ilk olarak en basit canlıdan başlamış, çok uzun bir zaman süresi içinde daha gelişmiş ve karmaşık canlı türleri meydana gelerek, sonuçta insan, maymundan türemiştir.

İlk bakışta basit ve mantıki görünen bu kuram, en büyük desteğini, hayatın temel taşı olan DNA moleküllerinin, insan dahil bütün canlılarda ortak oluşundan almaktadır. Oysa bu gerçek, evrim teorisini ispatlamak için yeterli değildir. Hayatın temelinin bütün canlılarda ortak oluşu, bunların ille de birbirlerinden türemiş olmalarını gerektirmez. Bunun da ötesinde Darwin'cilik, "Tanrı" kavramı yerine "tesadüf" kavramını koymuştur ki, bu felsefi bir varsayımdan başka bir şey değildir. Bilimin sınırları aşılıp fizikötesi bir kabule geçildiğinde de biz, daha yüce olan Tanrı inancını kabul etmekte mazuruz.

Bugün evrim teorisi, yeterli ispat ve kanıttan uzak, taraftarların sadece Tanrı kavramına geri dönmemek için sarıldıkları bir "can simidi" durumundadır. Çünkü ne kadar gayret ederlerse etsinler, Tanrı kavramını dışladıklarında, Darwin'cilikten başka bir kuram geliştirmeyi başaramamışlardır.

İnsanın maymundan türediği iddiası ise, Kur'an'da açıkça yalanlanmaktadır: "Biz insanı kuru çamurdan yarattık" (15:26). Zaman içinde çeşitli türlerin evrimleşerek sonuçta insanı oluşturduklarına inanılıyor da, eğer ille de bir evrimleşme kabul edeceksek, aynı sürecin, ara aşamalar açıkça belirmeksizin aşılarak Tanrı tarafından son şeklin yaratılabileceğine neden inanılmıyor?

Burada önemli olan nokta, evrim kuramının bir çıkmaz sokak oluşudur. Bugün ne derece geçerli sayılsa da, bilim adamları gerçeği bir gün keşfedeceklerdir. Fakat bu arada, boş bir teorinin ispatlanması için harcanan emek ve zamana yazık olacaktır.

Öte yandan, bilimin hayal gücüne ancak yeni yeni sığmaya başlasa da, "ışınlama" dediğimiz "madde nakli" (*teleportation*) olayı, 1400 küsur yıldır Kur'an'da, önümüzde apaçık durmaktadır. Bu da tayyı mekân (uzayın bükülmesi) denilen olaydır. Saba Melikesi'nin tahtını Kudüs'e getirmek gerektiğinde, Hz. Süleyman'ın veziri Asaf bin Berhiya, bunu göz açıp kapayıncaya kadar bir sürede başarmıştı (27:40). Şüphesiz Kur'an, Asaf'ın bu işi nasıl başardığını uzun uzadıya anlatmaz. Fakat yapılmış olduğunu açıklaması bile, bunun mümkün olduğunu göstermektedir. Eğer bilim adamları bu konu üzerinde kafa yormuş olsalardı, belki de ışınlama, bugün bilim tarafından gerçekleştirilmiş olurdu.

Ama merak etmeyin. Bunu da gene biz değil, Batılı bilim adamları başaracaklardır. Hatta belki de bu kitabın bu sayfasını bile araştırıp bulacak, sonuçta bunu yapmanın yolunu öğreneceklerdir. Çünkü bütün kaynaklar bizde, o kaynakların bu dünyada vücut bulmasını sağlayacak merak ve çalışma ise onlarda... Bize gelince, biz onların ahlaklarının bu güzel yönlerini değil, müstehcen filmler gibi çirkin yönlerini almakta ısrar ediyoruz.

SALAVATI ŞERİFE

(Bu salavatı Şerifeyi bir kere okumak, sair salavatı şerifeyi 1000 kere okumak yerine geçer:)

Bismillahirrahmanirrahim

Allahümme salli alâ seyyidina muhammedin maktalefen melevan, veteagabal asâran, vekerrerel cedidan, vestagbelel fergadan, vebelliğ ruhahu ve ervaha ehli beytihi minet tahiyat, vesselam ve barik ve sellim aleyhi ve aleyhim teslimen kesiran kesira.

(Aşağıdaki Salavatı Şerifeyi bir kere okumak, sair salavatı on bin kere okumak yerine geçer:)

Allahümme salli ala seyyidina muhammedin nebiyyi abede men salla aleyhi minel ekyar, ve adede men lem yusalli aleyhi minel eşrar, ve adede gataratil emtar, ve adede evragil eşcar, ve adede enfasil müstağfirine bil eshar, ve adede gatrı illa ma kane vema yükene ila yevmilhaşri velgarar, ve salli aleyhi ma teagabe leylü vennehar. Ve salli aleyhi maktelefel melevan, veteagabal asaran, ve kerrerel cedidan, vestagbelel fergadan, ve adede emvacih bihar, ve adede rimali velgıfar. Ve belliğ ruhahu ve ervaha ehli beytihi minnet tahiyyate, ve teslimi ve ala cemiil enbiyai velmürselin, velhamdülillahi rabbil alemin. Allahümme salli ala muhammedin ve ala ali muhammedin, bi adedi külli zerretin elfe elfe merretin. Allahümme salli ala muhammedinin nebiyyi ve alâ âlihi ve sahbihi ve sellim. Subbuhün kuddusün rabbüna ve rabbül melaiketi ve ruh. Rabbiğfir verham vetecavez amma tealemü, inneke entel eazzül ekrem.

(Peygamberlere salavat getirmek:)

Allahümme salli ala seyyidina muhammedin ve ademe ve nuh ve ibrahime ve musa ve isa vema beynehüm minennebiyyine velmürselin, salavatullahi ve selamühu aleyhim ecmain.

ÜÇ AYLARIN TESBİHLERİ

Recep: Ayın sonuna kadar (500)

1- *Lillâhi mafissemâvâti vel ard, innallâhe hüvelganiyyün hamiyd*. (Lokman S. 26. Ayet)

Meal: "Göklerde ve yerlerde ne varsa Allah'ındır. Şüphesiz ki Allah ganidir. Hiçbir şeye muhtaç değildir. Hamd edilmeye layıktır."

Şaban: (500)

1- *Ülâike alâ hüden min Rabbihim ve ülâike hümül müflihûn*.

(Lokman S., 5. Ayet)

Meal: "Onlar Rablerinden hidayet üzeredirler. Ve kurtuluşa erenler de onlardır."

Ramazan (1-15) arası:

1- *Allahû Lâ illâ hu, lehül esmâülhüsna*. (Taha S., 8. Ayet)

Meal: "Allah o Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler O'nundur."

Ramazan (15-30) arası:

2- *Elleziyne yufûne bî ahdillâhi velâ yenkudun el misâk* (Rad, 20. Ayet)

Meal: "Onlar ki Allah'ın ahdini yerine getirirler. Verdikleri sözü tutarlar (ibadetlerinde devamlıdırlar)."

Not: Her tesbih başında besmele çekilmelidir.

Recep Ayının Namazı: 30 Rekat

1- Receb'in başında (10 Rekat)

Her rekatta bir Fatiha, üç İhlas, üç Kâfirun suresi okunur. Şu dua ile namaz tamamlanır (tesbihten sonra):

Lâ ilâhe illâllahu vahdehû lâ şerike leh. Lehül mülkü ve lehül hamdü yuhyî ve yümit, ve hüve hayyün lâ yemût. Biyedihil hayr. Ve hüve âlâ külli şey'in kadîr. Allahümme, lâ mania lima a'teyte ve lâ mu'tiye limâ mena'te, ve lâ yenfa'u zel-ceddi minkel ceddi. Âmin.

2- Receb'in ortasında (10 Rekat)

İlk kılınan on rekat gibi kılınır. Sonunda şu dua ile âmin denir:

La il he illallahû vahdehû lâ şerike leh. Lehülmülkü ve lehülhamdü yuhyî ve yümit ve hüve hayyün lâ yemut. Biyedihil hayr, ve hüve âlâ küllî şey'in kadîr. İlâhen vahideten ferden sameden vitren ve lemyettahiz sahibeten ve lâ veledâ. Âmin.

3. Recep ayının sonunda (10 Rekat)

Daha önce kılındığı gibi kılınır. Selamdan sonra şu dua okunur:

Lâ ilâhe illallahû vahdehû lâ şerike leh. Lehül mülkü ve lehül hamdü, yuhyî ve yümit ve hüve hayyun lâ yemut, biyedihil hayr. Ve hüve alâ külli şey'in kadir. Ve sallallahu alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihi tahirîn. Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahîl aliyyil azîm. Âmin.

Peygamber Efendimiz buyuruyor: "Bu duanın sonunda Allah'tan dilediğini iste. Namazın her rekatı için bin kere bin rekat namaz sevabı yazılır. Cehennemden af beratı verilir."

Not: Bu namazı başında ve ortasında kılamayanlar, sonunda hepsini birden kılarlar.

ÜÇ AYLARIN ZİKİRLERİ

1. *"Sümme Yetûbullahü min ba'di zalike alâ men yeşâ vallahü gafürün rahîm"* (Tevbe, 27).

Meal: "Allah dilediğinin tövbesini kabul eder. Allah bağışlayan ve rahmet edendir." Tövbe yoluyla erişilen rızanın büyüklüğü bildirilmektedir.

2. *"Elleziyne âmenû ve amilûssalihâti tübâ lehüm ve hüsnü meab"* (Rad, 29).

Meal: "O, kendisine iman edip güzel işler yapanları hidayete ulaştırır. İman edip salih ameller işleyenlere ne mutlu. Onlara ahirette güzel barınaklar hazırlanmıştır."

3. *"Kul rabbiğfir verham ve ente hayrürrâhimiyn"* (Mü'min, 118).

Meal: "Rabbim müminleri bağışla, merhamet et. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın."

4. *"Ve tevekkel alallah ve kefâ billahî vekiylâ"* (Ahzab, 3).

Meal: "Allah'a güven. Vekil olarak Allah yeter. Ondan başka dayanacak, işler kendisine havale edilecek yoktur. Onun koruduğuna kimse zarar veremez."

5. *"Lehü mâ fis semâvâti ve mâ fil ard, ve hüvel aliyyül aziym"* (Şura, 4).

Meal: "Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi O'nundur. O çok yücedir, çok büyüktür."

6. *"Ve innehu letezkiretün lilmüttekıyn"* (Hakka, 48).

Meal: "O Kur'an gerçekten, Allah'tan sakınanlar için bir öğüttür."

Not: Recep ayında 1 ve 2. ayetler, Şaban ayında 3 ve 4. ayetler; Ramazan ayında 5 ve 6. ayetler, 15'er gün ve sabah namazlarının arkasından çekilmelidir. En az bir tesbih sayısınca çekilmesi uygun olur.

SAĞIRLIĞIN HİKMETİ

Hatem-i Âsam'ı biliyorsunuz.

Velilerin büyüklerinden. İsmi Hatem olmasına rağmen, bir de Âsam lakabı almış, Hatem-i Âsam olarak meşhur olmuştur.

Kısaca arz edelim olayı.

Bir gün ziyaretçilerinden biri karnındaki yeli tutamaz, huzurunda dışarı çıkarır. Ama bundan aşırı derecede utanır, yüzü kızarır.

Hatem hemen söylenir:

– Sözlerini duyamıyorum. Biraz yakınıma gel de konuş. Son günlerde kulağıma sağırlık ârız oldu.

Rahatlayan ziyaretçinin yüzündeki kızartı durur. Büyük veliden meselesini sorarak çıkıp gider.

Bundan sonra Hatem durumunu değiştirmez. Hep sağır adam görünüşünü sürdürür. Adı Hatem-i Âsam, yani sağır Hatem kalır.

Bir gün bir sineğin, örümceğin ağına düşüp de vızıltısını duyan Hatem söylenir.

– Ey aç gözlü sinek, niye vızıldıyorsun? Her yerde bal, pekmez bulunmaz ya! Tahammül et, ümidini yitirme, kurtulmaya çalış!

Orada hazır bulunan biri şaşırır. Der ki:

– Ey Hatem, senin sağır olduğunu sanıyorduk. Halbuki sen bizim duymadığımız sinek vızıltısını dahi duydun. Demek senin kulağın bizden de hassas. Sağırlık filan yok?

Hatem cevap verir:

– Ey gerçeği arayan kimse, beni iyi dinle. Ben kendimi sağır bildiriyorum. Çünkü yanımdakiler kusurlarımı da söylesinler, duymadığımı sanarak hatalarımı da anlatsınlar da kendi kendime gururlanmayayım, nefsimin şerrinden kurtulayım. Nitekim çok kimseler hatalarımı sayarlar, yanlışlarımı söylerler. Ben de istifade ile dinler, kusurlarımdan kurtulmaya çalışırım. Demek benim sağırlığım bana çok şey kazandırıyor, sizin duyarlığınız ise size çok şey kaybettiriyor. İstersen gel, sen de seni övenlere kulağını tıka, kusurlarını sayanlara aç ki, istifade edesin.

HAZRETİ PİR'DEN ALTIN ÖĞÜTLER

Resûlullah'a Tabi Olmak

Dünya bir çarşıdır, bir pazar yeridir. Yakında kapanır, dağılır. Size yalnız fanileri gösterecek ve onlara bağlanmanıza sebep olacak kapıları kapatınız. Allah'ın kudretini görmenize ve yalnız O'nu sevmenize vesile olacak kapıları açınız.

Şahsınıza mahsus özün Allah'a yakınlığı ve kalplerin günah kirlerinden temizliği hallerinde sebepler ve iktisap kapılarını kapatınız. Bunu, başkalarına şamil olan hususlarda yapmayınız. Mesela aile efradınızın fertleri gibi. Kazancınız sizden başkası için olsun. Faydası sizden başkası için olsun. Elde etmesi sizden başkası için olsun. Siz onların beşeri ihtiyaçları için çalışınız, kazanınız. Fakat iktisap ve sebepler kapısını kendi şahsınıza kapalı tutunuz. Kendi şahsınıza mahsus olanı Allah'ın fazlından isteyiniz. *Nefs*'lerinizi dünya ile bir araya oturtunuz. *Kalp*'lerinizi ahiret ile bir araya oturtunuz. *Sır/öz*'lerinizi de Mevla ile bir araya oturtunuz.

Allah dostları, peygamberlerin bedelleridir. Peygamberlerden sonra onların yerine kaim olan kişilerdir. Öyleyse, onların size söylediklerini kabul ediniz. Emirlerini yerine getiriniz. Zira hiç şüphe yok ki onlar, size ancak Allah'ın Resûlünün emirleri ile emrederler, yasakları ile nehyederler. Onlar, Allah'ın konuşturmasıyla konuşurlar. Allah'tan verileni alırlar. Kendiliklerinden bir tek harekette bile bulunmazlar. Allah'ın dininde, hevai hareketleri ile O'na ortak olmazlar. Gerek sözlerinde ve gerekse fiil ve hareketlerinde, Resûlullah Sallallâhü Aleyhi ve Sellem'e tabi olurlar. Çünkü, Aziz ve Celil olan Allah'ın bu husustaki kavline kulak vermişlerdir. Şanı yüce Allah buyurur: "Peygamber size ne emrettiyse ona sarılın. Size neyi yasak ettiyse ondan da sakının" (Haşr suresi, ayet: 7).

Allah yolunun yolcuları, Resûlullah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'e tabi oldular. Öyle ki, o da onları, kendisini peygamber olarak gönderene, yani Allah'a götürdü. Onlar Allah'ın Resûlüne yaklaştılar. O da onları, Aziz ve Celil olan Hak'ka yakınlaştırdı. Onlar için, ilâhi makamdan ünvanlar, kaftanlar ve halk üzerinde emirlik yetkileri çıkardı...

Ey münafıklar! Siz, dinin rafa kaldırıldığını, emirlerinin de kendi hâline terk edildiğini sandınız. Sizin ne kendinizde izzeti-nefs var, ne şeytanlarınızda, ne de kötü arkadaş ve yakınlarınızda...

Allah'ım! Benim de, onların da günahlarımızı bağışla. Onları münâfıklık zilletinden ve şirk (ortak koşma) bağından halâs eyle, kurtar.

Aziz ve Celil olan Allah'a ibadet ediniz. Helal kazançlarınızla O'na kulluk etmeye yardım talebinde bulununuz. Zira hiç şüphe yok ki, Aziz ve Celil olan Allah, kendisine itaat eden ve helal kazancından yiyen mümin kulunu sever. O, helalinden yiyen ve

güzel amel ve hareketlerde bulunan kulunu sever. Sadece yiyip içen ve amel etmeyeni ise sevmez. Kendi helal kazancından yiyeni sever. İkiyüzlülükle kazanıp yiyene ve halka yedirene ise gazaplanır. Kendisini birleyeni, yani muvahhidi sever. Kendisine şirk koşup ortak tanıyana ise öfkelenir. Kendisine teslim olanı sever. Teslim olmayıp daima kendisiyle çekişip durana ise hiddetlenir...

Muhabbet, sevginin şartlarından biri, sevdiğine itaat etmek ve isteklerini yerine getirmektir. Seven, sevdiğine boyun eğer. Adâvet/düşmanlığın gereklerinden biri ise daima muhalefet etmek, hep karşı koymaktır. Kişi, düşman bildiğine daima karşı çıkar.

Siz, ey müminler! İzzet ve Celal sahibi Rabbinize teslim olunuz. Dünya ve ahiret, O'nun idaresine, tasarruflarına razı gösteriniz.

Vaktiyle bir musibete maruz kalmış, Aziz ve Celil olan Allah'a dua ederek, bu musibetten beni kurtarmasını istemiştim. Ne var ki, benim bu isteğimden sonra, maruz kaldığım o musibet kalkmadığı gibi, üstelik bir musibet daha gelmişti. Ben ise, bu duruma son derece hayret etmiştim. Bu şaşkınlık içinde bocalarken, bir gün birisinin bana şöyle seslendiğini duydum:

– Sen bu yola girerken, bize, hep teslimiyet içinde bulunacağını söylememiş miydin?

Gaipten kulağıma gelen bu sesi işitince kendimden utandım ve sustum...

Vah sana ki, Allah'ı sevdiğini iddia ediyorsun. Fakat O'ndan başkasını seviyorsun. Allah'ın sevgisi saflığın, temizliğin ve halisliğin ta kendisidir. O'nun gayrisi ise saflığın yokluğudur, kirliliktir, temiz olmamaktır. Sen Allah'ın sevgisini, halis safiyeti başkalarının sevgisi ile kirletirsen, sen de kirlendirilirsin. Allah'ın dostu İbrahim Aleyhisselâm ile, Yakup Aleyhisselâm'ın başına gelen, senin de başına gelir. Vaktiyle onlar, kalplerindeki birer ateşle, evlatlarına meyletmişler, onlara sevgi ile bağlanmışlar ve malum musibetlere duçar olmuşlardı.

Yine, vaktiyle Peygamberimiz Muhammed Mustafa Sallallahü Aleyhi ve Sellem, kızının oğulları Hasan ile Hüseyin'e karşı kalbinde bir sevgi duymuştu. Bir ara Cebrail Aleyhisselâm geldi ve Allah'ın Resûlüne sordu:

– Onları seviyor musun?

Resûl Aleyhisselâm buyurdular:

– Evet. Seviyorum.

Bunun üzerine Cebrail Aleyhisselâm dedi ki:

– Onların biri zehirlenecek. Diğeri de şehit edilecek...

Bu hadisten sonra, Allah'ın Resûlü o iki torunun sevgisini kalbinden çıkardı. Orayı bütünüyle, Aziz ve Celil olan Rabbine tahsis etti. Onlar sebebiyle olan sevinç ve neşesi de, hüzün ve kedere dönüştü...

Aziz ve Celil olan Allah, peygamberlerinin, velilerinin ve salih kullarının kalplerine ilahi kıskanma ile bakar. Orada, kendisinden başkalarına yer verilmesini istemez.

Ey, dünyaya bölücülük ve ikiyüzlülükle talip olan kişi! Avucunu aç, bak. Orada hiçbir şey göremeyeceksin. Yazık sana ki, alın teri ile çalışıp kazanacağın yerde, oturmuş, dinini vasıta edinerek halkın malını yiyorsun. Sanat ve alın teri ile kazanmak, bütün peygamberlerin işidir. Hiçbir peygamber yoktu ki, bir sanatı, bir mesleği bulunmasın. Ahirette de, İzzet ve Celal sahibi Hak'kın izni ile halktan alırlar.

Ey, dünyanın şarapları, nefsani arzuları ve hevesleri ile sarhoş olanlar! Pek yakında mezarlarınızda uyanacak, ayıkacaksınız!

Kötülere Karşı Tavır Almak

Önce öğren. Hemen peşinden de, öğrendiğinle amel et. İhlaslı ol. Gerek kendi nefsaniyetinden ve gerekse insanlardan sıyrıl. Ve:

– Allah! de.

O'nun yolundan sapanları bırak. İçine daldıkları çirkefte oynasınlar. İbrahim Aleyhisselâm'ın dediği gibi de. O, şöyle demişti:

– Hiç şüphesiz, onlar benim düşmanımdırlar. Fakat âlemlerin Rabbi öyle değil. (Şuarâ: 77).

Halktan ayrıl. Onların senin ihlas ve tevhidine zararlı olduklarını gördüğün müddetçe, kendileriyle haşır neşir olma. Önce kendini iyice düzelt. Tam bir ihlas ve güzel bir ahlak sahibi ol. Tevhidin kemale erdiği ve kalbindeki şirk pisliği çıktığı zaman ise, halkın arasına dön. Onlarla karışıp, kaynaş. Sahip bulunduğun ilim, irfan ile kendilerine faydalı ol. Aziz ve Celil olan Rablarının kapısına gidebilmelerine rehberlik et, kılavuzluk et.

Havas/seçkinlerin ölümü, fani varlıklara dayanıp güvenme hata ve zilletinden sıyrılmaktır. Allah'ın irade ve ihtiyarını (seçimini) unutarak, kendi irade ve ihtiyarına güvenme hata ve zilletinden kurtulmaktır. Havas, yani Allah'ın seçkin mümin kulları, fani insanlara ve diğer varlıklara dayanmadıkları ve güvenmedikleri gibi, kendi irade ve ihtiyarlarına da dayanıp güvenmezler. Sadece ve yalnız Allah'a ve O'nun irade ve ihtiyarına dayanıp güvenirler. İşte bu, onların ölümüdür. Kim ki bu ölümle ölürse, onun, Aziz ve Celil olan Rabbi ile ebediyyen yaşaması gerçekleşir. Onun, bildiğimiz zâhiri ölümü; bir lahzalık bir sekteden, bir anlık bir hareketsizlikten, bir anlık bir gaiplikten, bir anlık bir uykudan ve sonra da bir uyanıştan ibaret olur. Eğer böyle ölümü istersen, senin, marifetullah şerbetini içmen, Allah'a yakın olman ve O'nun eşiğinde uyuman gerekir. Tâ ki; rahmet, lütuf ve ihsan eli seni tutsun ve ebedi bir hayat ile diriltsin...

Nefs'in yiyeceği vardır. *Kalb*'in yiyeceği vardır. *Sır/öz*'ün yiyeceği vardır. İşte bunun içindir ki, Resûlullah şöyle buyururlar:

– Ben; Rabbimin yanında olmakta devam ederim. O, beni yedirir, içirir.

Hadisin izahı şudur:

– Allah benim özüme manaları yedirir. Ruhuma ruhaniyet yedirir. Beni, bana has gıdalarla besler.

Resûl Aleyhisselâm, önce hem kalbi, hem de kalıbı, yani bedeni ile miraç etti. Daha sonra, beden bu miraçtan alıkonuldu ve kalbi ve sırrı ile miraç etmeye, yani yücelmeye başladı. Bütün bu esnada o, hep insanlar arasındaydı.

İşte onun; ilim ile ameli, ihlas ile halka öğretmeyi bir arada götüren hakikat varisleri de böyledir.

Ey ahali! Allah dostlarının yediklerinden kalanları yiyiniz. Kaplarındaki içecek artıklarını içiniz. Ey, ilim erbabı olduğunu iddia eden kişi! İyi bil ki, amelsiz ilminin hiçbir değeri yoktur. İhlassız amelinin de bir değeri yoktur. Zira ihlassız amel, ruhsuz bir cesetten ibarettir.

Senin ihlaslı oluşunun alameti, insanların seni övmelerine veya yermelerine aldırış etmemendir. Eğer ihlas sahibi isen, insanların seni övmelerine de, yermelerine de aldırmazsın. Onların elindekine göz dikmezsin. Bilakis, Rububiyyete hakkını verirsin. Nimet için değil, nimeti veren için, mülk için değil, mülkün sahibi için, batıl için değil, hak için amel edersin.

İnsanların sahip bulundukları mal, mülk, servet vesair imkânlar, aslında bir kışır/kabuktan ibarettir. Allah'ın indindekiler ise usare/özdür. Allah yolundaki sadakat ve ihlasın kesinleştiği ve O'nun huzurunda duruşun devam ettiği zaman, o bu öz/usarenin yağından sana yedirir. Seni; özün özüne, sırrın sırrına, manaların manasına muttali kılar. İşte o zaman, masivadan, yani Allah'tan gayrı varlıklara bağlanmaktan bütünüyle sıyrılır, kurtulursun.

Hemen ifade edelim ki, bu masivadan sıyrılma işi bedene değil, kalbe, yani ruha mahsustur. Zühd, bedenin değil, ruhun özelliğidir. Masivadan yüz çevirme, beden ile değil, özle olur. İtibar manalaradır, muhtevalaradır. Bedenlere değildir, duvarlara değildir. Bakıp itibar etmek, İzzet ve Celal sahibi Allah'ın hakkıdır. Kulların hakkı değildir. Mihver esas, senin, halk ile beraber değil, Allah ile beraber olmandır. O derece Allah ile beraber olacaksınız ki, sizin nazarınızda dünya da, ahiret de yok olacak. Ne dünya kalacak, ne ahiret. Sözün kısası, Allah'tan gayri hiçbir mevcut kalmayacak...

İzzet ve Celal sahibi Allah'ı seven has kulları, sırf bedenleri bazı dertlere müptela olduğu için nimetlere garkolurlar. Düşman silahlarıyla katledilen şehitler, sırf bedeni acılara maruz kaldıkları için nimetlere garkolurlar. Ya sevgi/muhabbet silahları ile katledilenler nelere nail olmazlar ki?

Evlere, ailelere ve beldelere yıkıntı ve felaketler, günahlar sebebiyle gelir. Virane hâline gelmiş yerleri görmez misin? Vaktiyle o diyarlarda oturanların işledikleri masiyet ve günahlar oraları tahrip etmiştir. Zira masiyet ve günahlar beldeleri viran, sakinlerini de helak eder.

İşte sen de böylesin. Senin bedenin de bir beldedir. Sen de o beden beldesinde günah işlediğin zaman, orası da harap ve viran olur. Allah'a isyan ettiğin ve günah işlediğin zaman, senin bedenine viranlık gelir. Önce bedenine viranlık gelir. Sonra da dininin bedenine körlük, kötürümlük, sağırlık ve dermansızlık gelir. Sana çeşitli hastalıklar gelir, fakirlik gelir. Senin malının evini tahrip eder. Seni düşmanlarına meylettirir.

Yazık sana ey münafık! Aziz ve Celil olan Allah'ı aldatamazsın. Bir amel işliyorsun. O'nu sırf Allah rızası için işlediğini söylüyorsun. Halbuki o, Allah için işlenmemiş, tersine insanlara gösteriş için işlenmiştir. Onlara karşı ikiyüzlülük ediyorsun, münafıklık ediyorsun, yaltaklık ediyorsun. Fakat İzzet ve Celal sahibi Rabbını unutuyorsun. Pek yakında dünyadan müflis olarak çıkacaksın.

Ey, içi hasta olan kişi! Sana ilaç lâzım. Bu ilaç ise, ancak Allah'ın salih kullarının yanında bulunur. İlacı onlardan al, kullan. İşte o zaman sana daimi afiyet ve ebedi sıhhat gelir. Senin mana âlemine, kalbine, özüne, halvet hâline daimi afiyet ve ebedi sıhhat gelir. Rabbinin huzurunda kalp gözlerin açılır. Onlarla, Aziz ve Celil olan Rabbine nazar edersin. O'nu sevenlerden, O'nun kapısında duranlardan olursun. Onlar ki, Allah'tan başkasına nazar etmezler.

Bir kalp ki, onda bid'at (sonradan uydurma) vardır. Aziz ve Celil olan Hak'ka nasıl bakar?

Ey ahali! Allah'ın dinine uyunuz. Bid'atler icat etmeyiniz. Muvafakat ediniz, muhalefet etmeyiniz. İtaat ediniz, isyan etmeyiniz. İhlaslı ve samimi olunuz. Allah'a eş/ortak tanımayınız. Aziz ve Celil olan Hak'kı tevhid ediniz. O'nun kapısında O'na kafa tutmayınız. Yalnız O'ndan isteyiniz. O'nun gayrinden istemeyiniz. Yalnız O'ndan yardım talep ediniz. O'nun gayrinden yardım beklemeyiniz. Yalnız O'na tevekkül ediniz, O'na güvenip O'na dayanınız. O'ndan gayrine tevekkül etmeyiniz, güvenmeyiniz, dayanmayınız...

Siz, ey, Allah'ın has/seçkin kulları! Kendinizi O'na teslim ediniz. O'nun sizin hakkınızdaki takdirine, idaresine, tedbirine rıza gösteriniz. O'ndan isteyip durmakla değil, O'nu zikredip durmakla meşgul olunuz. Aziz ve Celil olan Allah'ın, geçmiş peygamberlere indirdiği kitaplardan birinde ne buyurduğunu hiç duymadınız mı?

– Kim ki, benden bir şey istemeye vakit bulamayacak derecede beni zikirle meşgul olursa, ona durmadan isteyenlere verdiğimden daha fazlasını veririm.

Ey, Allah'ı zikirle uğraşan kişi! Ey, kalbi sırf Allah yolunda mahzun olan kişi! Allah'ın, durmadan sana bir şeyler vermesindense, seninle birlikte bulunan bir arkadaş olması daha iyi değil mi? Bak, İzzet ve Celal sahibi Allah, bazı kutsi hadislerinde ne buyuruyor:

– Ben, beni zikredenle beraber bulunurum.

– Ben, sırf benim için gönlü mahzun olanların yanındayım.

Ey oğul! Allah'ı anman, kalbini O'na yaklaştırır. O'nun yakınlık evine girersin. O'na misafir olursun. Misafire ise ikram edilir. Hele bu misafir, bir de hükümdarın misafiri olursa...

Kâinatın sahibi gerçek hükümdarı bırakıp da fâni varlıklarla uğraşman daha ne zamana kadar sürecek? Yakında, o fâni mülk de, onun sahibi de senden ayrılacak. Yakında ahiret hayatın başlayacak. O zaman, dünya hayatının sanki hiç var olmadığını, sanki orada hiç yaşamadığını sanacaksın. Ahiret hayatı ise hiç bitmez.

Fakir olduğum için benden kaçmayınız. Benim yanımda öyle bir zenginlik vardır ki, sizin zenginliğinizden de, doğu ve batı ehlinin zenginliğinden de büyüktür. Ben sizi, yine sizin menfaatiniz için istiyorum. Sizin iplerinizi eğiriyor, dokuyorum...

Aziz ve Celil olan Allah'ın dininde bulunmayan bir âdeti oraya sokuşturma. Bid'at ehlinden olma. Ortada iki tane adil şahit var. Biri, Allah'ın kelamı Kur'an. Diğeri de Resûlullah'ın sünneti. Sen, işte bunlara uy. Zira hiç şüphe yok ki, o ikisi seni, Aziz ve Celil olan Rabbine ulaştırır. Fakat bu iki adil şahidi bırakır da bid'atçılığa kalkışırsan, o zamanki iki şahidin de aklın ile heva/hevesindir. Hiç şüphe yok ki, bu ikisi de seni cehenneme ulaştırır. Firavun'a, Hâmân'a ve avenelerine ulaştırır.

Kaderi ortaya sürerek, "Ne yapayım. Kaderim böyle imiş" diyerek, işin içinden sıyrılmaya kalkışma. Böyle bir bahane kabul edilmez. Senin mutlaka, önce ilim, irfan öğrenmen, sonra bu öğrendiklerinle amel etmen, hem de ihlasla amel etmen lâzımdır. Kendiliğinden sana hiçbir şey gelmez. Onun için senin mutlaka çalışman, didinmen, gayret sarf etmen gerekir. Öncelikle, mutlaka ilim, irfan öğrenmeli, hemen peşinden de, ihlasla amel etmelisin. İlmi, dünyalık elde etmek için değil, Hak'kın yolunu bulmak için öğrenmelisin. Bir müddet sonra çalışamaz, öğrenemez hâle gelebilirsin. O duruma düşmeden, sana faydalı olacak ilim-irfanı öğren...

Ey oğul, davran! Aziz ve Celil olan Allah'ın senden razı olmasına ulaş. Zira hiç şüphe yok ki, eğer O, senden razı olursa, bil ki seni sevmiştir. Rızık ve geçim endişesini kalbinden çıkar. Zira sen gönül huzuru içinde çalıştığın müddetçe zorluksuz ve sıkıntısız olarak, senin rızkın Allah'tan gelecektir. Kalbindeki düşünceleri, tasaları, endişeleri at. Bir tek tasan olsun. O da, Allah'a layık bir kul olup olmama endişesi olsun. İşte bu mertebeye ulaşabildiğin an, bütün diğer tasalarına Allah kâfidir. Onları O karşılar ve senden yok eder. Senin tasan, senin ulvi gayen, senin için en mühim olandır.

Eğer bütün tasan dünya ve dünyalık ise, bütün himmet ve gayretini dünyaya hasrediyorsan, sen dünya ile berabersin. Dünya ile haşır neşir olursun.

Eğer bütün tasan ahiret ise, bütün çaba ve gayretini ahiretini kazanmaya hasredersen, sen ahiretle berabersin.

Eğer bütün tasan insanlar ise, bütün himmet ve gayretini onlara harcıyorsan, sen onlarla berabersin.

Eğer bütün tasan Allah ise, bütün himmet ve gayretini O'na layık bir kul olmaya hasrediyorsan, sen, dünya ve ahiret O'nunla berabersin...

Salih Amel

Allah'ın Resûlü buyuruyor ki:

– Kim ki, insanların hoşlanacağı şeylerle süslenir, buna karşılık, Allah'ın hoşlanmayacağı hususlarda O'nunla çekişirse, Allah'a, O'nu kendisine gazaplandırmış olarak kavuşur.

Ey münafıklar! Peygamberlik makamının sözüne kulak veriniz. Ey, dünyalık karşılığında ahireti satanlar! Ey, halka yaranma karşılığında Hak'kı satanlar! Ey, fani olan şeyler mukabilinde, baki/ebedi olan şeyleri satanlar! Alışverişiniz ziyan etti, zarar etti. Anamalınız da gitti. Sermayeniz de gitti...

Vah sizlere! Siz, Aziz ve Celil olan Allah'ın öfkesine talipsiniz, gazabına talipsiniz, şiddetli nefretine talipsiniz. Zira kim ki, insanlar için süslenir ve kendisinde bulunmayan hasletleri var göstermeye çalışırsa, Aziz ve Celil olan Allah ona şiddetle gazaplanır.

Sen, zâhirini (dışını) şeriatın adabı ile tezyin et, süsle, güzelleştir. İçini de oradan insanları çıkararak tezyin et. Onların kapılarını kapa. Kalbin açısından onları yok et. Öyle ki, senin nazarında sanki onlar yaratılmamış olsunlar. Onların elinde, sana gelebilecek ne bir zarar, ne de bir fayda görme.

Sen hep kalıbını, yani zâhirini süslemekle meşgul oldun. Kalbi süslemeyi ise, bir kenara ittin. Kalbin süslenmesi tevhid ile olur. İhlasla olur. Yalnız Aziz ve Celil olan Allah'a dayanıp güvenmekle olur. O'nu zikretmekle olur. Her fiil ve hareketinde O'nu daima hatırda tutmakla olur. Ve O'ndan başkasını unutmakla, O'ndan başkasının sevgisine kalpte yer vermemekle olur...

İsa Aleyhisselâm der ki:

– Salih amel öyle bir şeydir ki, kendi üzerine (mesela riyakârlık, gösteriş gibi) herhangi bir şeyin yüklenmesini sevmez.

Ey ahmaklar! Ey, ahiret hayatına nispetle mecnunlar! Ey, dünya hayatına nisbetle akıllılar: Bu sizin aklınız öyle bir akıl ki, size hiç faydası olmaz. Zira onu ikiyüzlülükte, insanlara gösteriş yapmakta kullanıyorsunuz.

Sen imanı öğrenmeye çalış. Hasıl olunca da tövbe et. Özür dile. Pişman ol. Gözyaşlarını yanaklarından akıt. Zira hiç şüphe yok ki, Allah korkusundan ağlamak, günah ateşlerini söndürür. Aziz ve Celil olan Allah'ın gazap ateşlerini söndürür. Kalpten gelen bir pişmanlıkla tövbe ettiğin zaman, sadık ve hakiki bir tövbenin nuru, kişinin yüzünü aydınlatır.

Ey oğul! Gücün yettiğince özünü korumaya ve açığa vurmaya çalış. Eğer taşkın bir vecd hâli gelir de sana galebe çalarsa, bu takdirde mazursun. Sevgi, hicap (perde) duvarlarını yıkar. Hayâ duvarlarını yıkar. Vücut duvarlarını, halkın görme duvarlarını yıkar.

Sen, sen olmamaya çalış. Enaniyet/benlik davasından tamamen sıyrılıp, Allah'a teslim olmaya çalış. Kendisinden defedilen bir zararı veya elde ettiğin bir menfaati, bizzat kendin defettiğin veya bizzat kendin celbettiğin kuruntusundan kurtulmaya çalış. Eğer böyle yaparsan, Aziz ve Celil olan Allah, sana hizmet edecek ve sıkıntılarını giderecek birisini diker.

O'nun karşısında, ölü yıkayıcının elindeki ölü gibi ol. Cebrail Aleyhisselâm'ın yanındaki Ashabı Kehf gibi ol. O'nun huzurunda kendi varlığından, kendi ihtiyâr ve tedbirinden tamamen sıyrıl. Vücudu bulunmayan, ihtiyârı, iradesi ve tedbiri bulunmayan bir varlık ol. Allah'ın senin hakkındaki hükümleri ile takdirlerinin yükleri üzerine çökmeye başladığı zaman, O'nun huzurunda iman ve nefs ayaklarının üzerinde sabit-kadem (şaşmaz ve sarsılmaz) ol.

İman, kader ile bir arada durur, kader ile bir arada sabit-kadem olur. Nifak (bölücülük) ise, kaderden kaçar.

Günler, geceler geçtikçe, münafığın bedeni zayıflar. Fakat nefsi, hevası, hevai duyguları ve arzuları semirir. Sır ve kalp gözleri körelir. Evinin kapısı mamurdur, gösterişlidir. Fakat içi haraptır. Aziz ve Celil olan Allah'ı kalbi ile ve kalpten gelen bir özlemle değil, sadece dili ile anar. Dili ile zikreder. Öfkesi Allah için değildir. Nefsi içindir. Nefsani duygularını tatmin içindir...

Mümin ise münafığın tamamen zıddınadır. O, Aziz ve Celil olan Allah'ı hem dili ile zikreder, anar, hem de kalbi ile. Birçok vakitlerde de kalbi zikreder, dili sessiz durur. Öfkesi, yalnız Allah ve Resûlü içindir. Nefsi, hevası, nefsani arzuları ve dünyası için değildir. Kimseye haset etmez. Allah'ın, kullarına vermiş bulunduğu nimetleri kıskanmaz. Kimsenin de ona haset edecek hâli kalmaz. Dünyevi saadetler ve kısmetler hususunda, o saadetlere ve kısmetlere nail olanlarla didişmez, çekişmez.

Ey oğul! Sakın ha, sen sen ol, dünyalık kısmet hususunda kimse ile çekişme, didişme. Kimsenin elindeki nasibine mani olmaya kalkışma. Zira herkesin nasibi behemehâl kendisini bulur. Eğer takdirde elinden alınması varsa, o da olur. Bu, senin isteğinle olmaz. Herkesin kısmeti kendisine teslim edilir. Sen ise, başkasının kısmeti hususunda onunla çekişmekle, kadere karşı gelme bakımından mahvolur, dereceden düşer, zelil ve rezil olursun. Sen, başkasının kısmeti hususunda onunla çekişmekle onun nasibine nasıl mani olabilirsin ki, bu hususta ezelde takdiri ilâhi vardır. Dolayısıyla, o kişinin nasibi hususunda, gerçekte Allah ile çekişmiş oluyorsun. Allah ile çekişmekle, O'nun katında itibardan düşmüş oluyorsun. Bu durumda, sana ilmin de fayda vermez. Nitekim Aziz ve Celil olan Allah buyurur ki böylesi:

– Yorucu işler yapandır (Gâşiye, 3).

Şimdi, Allah'a tövbe et. Masum, günahsız kişi, zariftir, güzel edep sahibidir, zekidir. Sana gönderdiği sıkıntı ve belalardan ötürü, O'na ulaşmak üzere çıktığın yoldan geri dönme. O belaları senden defetmesini bekle. *Asla ümitsizliğe kapılma*. Zira hiç şüphe yok ki, bir andaki bir darlık, diğer bir anda genişliğe dönüşür. Şanı yüce olan Allah, her gün bir yaratıştadır, bir tecellidedir. Bu tecellileri kâh bir topluluğa, kâh diğer topluluğa olur. Allah yolunda bulunmaya sabret. O'nun takdirine razı ol. Zira sen bilemezsin, belki de Allah, halen içinde bulunduğun şu darlık ve sıkıntılı anından sonra yeni bir durum yaratır. Yeni bir tecellide bulunur.

Eğer sabredersen, Allah belayı hafifletir ve senin için, O'nun da seveceği, senin de seveceğin yeni bir durum yaratır, yeni bir durumla tecelli eder. Ağlayıp sızladığın ve kadere karşı çıktığın takdirde ise, belanı daha da ağırlaştırır. İtiraz ettiğin için cezanı da artırır.

Sizin, Allah'ın takdirine karşı gelmenizin ve O'nunla çekişmenizin sebebi, nefslerinizle, hevai arzularınızla ve emellerinizle bir arada bulunmanız, dünyayı sevmeniz ve dünyalık toplamaya haris olmanızdır...

Ey ahali! Dünyevi ihtiyaçlarınız için de çalışmak gerek. Öyleyse; nefsleriniz dünya kapısında, kalpleriniz ahiret kapısında, özünüz, ruhunuz da, Allah'ın kapısında bulunsun. Tâ ki, nefs, kalbe dönüşüp onun tattığını tadıncaya kadar. Kalp, sır/öz'e dönüşüp onun tattığını tadıncaya kadar. Sır/öz de Fenâfillâh'a, yani Allah'ın kudreti karşısında yokluğa dönüşüp kendisi bir şey duymayacak ve kendi varlığı da hissedilmeyecek bir noktaya gelinceye kadar. Bu mertebeye ulaştıktan sonra, Allah onu yeniden canlandırır. Fakat başkası için değil, kendisi için ihya eder. İşte bu anda o öyle kıymetli bir cevher olur ki, bir dirhemi bin dirhem altın eder. Külli, asli ve baki son mertebe de, işte budur.

Benim söylediklerimi anlayıp inananlara ne mutlu! Onlarla amel edip ihlas sahibi olanlara ne mutlu! Ne saadet o kimselere ki, amelleri onları ellerinden tutar ve Allah'a yakınlaştırır.

Ey oğul! Öldüğün zaman beni görür, tanırsın. Beni; sağında, solunda, senin için külfetlere katlanırken, sana zararlı olan şeyleri defetmeye çalışırken, senin için bir şeyler isterken görürsün. Daha ne zamana kadar, insanları Allah'ın tasarrufuna ortak koşacaksın? Daha ne zamana kadar insanlara dayanıp güveneceksin? Şu hususu kesinlikle bilmen gerekir ki, Allah'ın iradesi tecelli etmeden, insanların hiçbiri sana fayda getiremez, zarar da veremez. Fakiri de, zengini de. Efendisi de, zelili de...

Sana, Aziz ve Celil olan Allah gerek. Senin O'na dayanman, O'na güvenmen gerek. Asla insanlara dayanma, güvenme. Kendi çaba ve gayretine, gücüne kuvvetine ve didinmene de dayanma, güvenme. Yalnız ve sadece Aziz ve Celil olan Allah'ın fazlına dayan, O'na güven. Sana çalışma gücü veren, çalışarak kazandığın emeğini sana rızık olarak veren Allah'a dayan, O'na güven.

İşte böyle yaparsan, o, seni kendisiyle birlikte yürütür. Sana, kudretin harikalarını gösterir. Mukadderatı cümlesinden olan harikaları gösterir. Senin kalbini kendisine ulaştırır. Sonra da o kalbe, geçmiş günlerini hatırlatır. Tıpkı cennet ehlinin, cennette, dünyadaki günlerini hatırlaması gibi.

Sebepler tuzağını parçaladığın zaman, müsebbibine vasıl olursun. Yani sebepler perdesini ortadan kaldırdığın zaman, onların arkasında Allah'a ulaşırsın. Âdet ve alışkanlıkları bertaraf ettiğin zaman, onların ardında Allah'ı görürsün, onların arkasında, senin için harikuladelikler zuhur eder.

Hizmet eden kişi, daha sonra kendisi de hizmet edilen durumuna gelir. İtaat eden, sonraları kendisi de itaat olunan kişi seviyesine yükselir. İkram eden, daha sonraları ikram olunan kişi durumuna gelir. Allah'a yakınlaşan, yakınlaştırılır. Tevazu gösteren, yüceltilir. Kerem ve ihsan sahibi olmaya gayret eden, şereflendirilir. Güzel edep sahibi olan, Allah'a yakınlaşır. Güzel edep, seni Allah'a yaklaştırır. Kötü davranış ise Allah'tan uzaklaştırır. Güzel edep, Allah'a taattir. Çirkin davranışlar ise, O'na karşı günahkârlıktır.

Ey ahali! Nefsinizle hesaplaşmayı ertelemeyin. Nefs muhasebesini geri bırakmayın. Ahiret hayatı başlamadan önce, daha dünyada iken nefsinizle hesaplaşmaya koşun. Resûlullah şöyle buyurur: Şurası muhakkak ki, İzzet ve Celal sahibi Allah, ileri derecede takva sahibi kullarını, dünyada hesaba çekmekten hayâ eder.

Sen, ileri derecede takva sahibi olmalısın. Aksi halde, ilâhi lütuf ve yardımdan yoksun kalmak, tependedir. Dünyadaki yaşayışında, ileri derecede takva sahibi ol. Aksi halde, bütün heves ve arzuların, dünyada da, ahirette de hasretlere, pişmanlıklara ve ah-vahlara dönüşür. Paranın büyüğü, cehennemhanedir. Küçüğü de hüzünhanedir, kederhanedir. Hele hele, onları haramdan kazanıp harama sarf etti isen. Benim bugün söylediklerim, sana yarın aşikâr olacaktır. Fakat sen bugün körsün, sağırsın.

Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurur:

– Bir şeyi sevmen, onun hakkında seni kör ve sağır yapar.

Kalbini dünya sevgisinden temizle. Onu çırılçıplak hâle getir. Acıktır. Susat. Tâ ki, Aziz ve Celil olan Allah onu giydirsin, yedirsin, içirsin. Zâhirini de, bâtınını da O'na teslim et. Tasalanma. Sen, senlikten çık. Enaniyet ve benliğini erit. Kayıtsız şartsız Allah'a teslim ol. Ebediyyen tasasız bir amele gibi ol. Sen, hep çalış. İşin akibetini Allah'a bırak. Zira dünya çalışma yeridir. Ahiret ise ücret alma yeridir. Bahşiş, ihsan alma yeridir. Hediye alma yeridir. Salih kişiler için genellikle durum böyledir. Fakat nadiren onlardan bazıları da vardır ki, Allah bunları dünyada çalışmaktan muaf tutmuştur. O, onlara, nimetlerini verir, rahmetini saçar ve daha ahiret hayatı başlamadan, rahatlarını dünyada alelacele ihsan eder. Onların, sadece farzları eda etmeleriyle yetinir. Nafilelerden kendilerini muaf tutar. Zira farzlar, hiçbir halde ve hiçbir mertebede hükümden düşmez. Kişi, hangi halde ve hangi mertebede bulunursa

bulunsun, onları behemehal eda etmek zorundadır. Fakat sadece farzların edası ile yetinecek mertebeye ulaşmış kullar pek nadirdir. Hatta nadirin de nadiridir.

Ey oğul! Hevai/nefsani arzuları bırak. Nefsinin bu tür isteklerine yüz çevir. İşte o zaman daha dünyada iken rahat ve huzura kavuşursun. Hiç şüphen olmasın ki, dünyadaki kısmetlerin behemehal seni bulur, sana ulaşır. Kısmetin sana gelir. Hem de sen; efendi, izzet ve ikrama boğulmuş, aranılır bir kişi durumunda olarak...

Yediğini, nefsani/hevai istek ve arzularının şevkiyle yeme. Zira böyle hareket etmek, bir perdedir. Hem de öyle bir perdedir ki, İzzet ve Celal sahibi Rabbine karşı senin kalbini perdeler. Mümin, nefsi için yemez. Nefsinin hevai arzularının tesiriyle yemez. Nefsi için giyinmez. Nefsi için faydalanmaz. Nefsi için zevklenmez. Bilakis, Aziz ve Celil olan Allah'a kulluk edebilmek için daha fazla güç, kuvvet kazanmak maksadıyla yer, içer, giyinir. Allah'ın huzurunda sağlam durmasını ve sıhhatli olmasını sağlayacak şeyleri yer. Şeriat ölçüleri dahilinde yer. Nefsani duygularını ve zevklerini tatmin etmek maksadıyla yemez. Aziz ve Celil olan Allah'ın emriyle yer.

Zamanın kutbunun veziri mesabesindeki abdâl, Aziz ve Celil olan Allah'ın fiili ile yer. Kutub'un yiyip içmesi ve tasarrufu ise, Resûlullah Sallallahü Aleyhi Vesellem'in yiyip içmesi gibidir. Kutub'un tasarrufu nasıl böyle olmasın ki, O, Resûlullah'ın ümmeti arasında kendisinin evladıdır, vekilidir, halifesidir. Kutub, Allah'ın halifesi Resûl Aleyhisselâm'ın halifesidir. O, mananın halifesidir, bâtının halifesidir. Müslümanların emiri devlet reisi ise, zâhirin halifesidir. Her müslüman, müminlerin emiri olan devlet reisine tabi olmak ve itaat etmek zorundadır. Hiçbir müslümana, müminlerin emiri devlet reisine karşı gelmek ve itaat etmemek caiz değildir. Hatta denir ki:

– Eğer müslümanların emiri devlet reisi adil birisi ise, o aynı zamanda zamanının kutbudur da. Yani bâtın ve mana kutupluğu da onun üzerindedir. Bu işin kolay olduğunu sanmayın. Zira başınıza bir kişi vekil kılınmıştır. O, müslümanların emiri olması sıfatıyla, sizin zâhirle alakalı işlerinizi üstlenmektedir. Zamanın kutbu olması sıfatıyla da bâtınla alakalı hallerinizle meşgul olmaktır.

Hiçbir kimse müstesna olmamak üzere, sizden her biri, kıyamet günü getirilir. Bu arada, yanında, dünyada iken iyilikleri ile kötülüklerini yazmakla vazifeli melekler bulunur. Bu meleklerin beraberinde doksan dokuz sicil defteri vardır. Her sicil defterinin büyüklüğü, gözün alabildiği yer mesafesindedir. Onda, kişinin iyilikleri, kötülükleri ve bütün kendisinden sadır olanlar mevcuttur. Kendisine, bunları okuması söylenir. O da okur. Eğer dünyada iken iyilikler etmemişse, okuyamaz. Zira dünya, hikmet evidir. Çalışma yeridir. Orada çalışıp güzel amel ve hareketlerde bulunmak gerekir. Ahiret ise, kudret yeridir. Dünyadaki güzel amel ve hareketlerin ödülünü alma yeridir. Eğer dünyada güzel amel ve hareketlerde bulundu ise, ahirette onların ecrine nail olur.

Dünya hayatı, birtakım aletlere ve sebeplere ihtiyaç gösterir. Yani dünyada birçok şeyler, birtakım alet edevat, uzuvlar ve sebeplerle olur. Mesela konuşmak dil

ile, işitmek kulak ile olur. Ahiret hayatında ise, aletlere ve sebeplere ihtiyaç yoktur. Orada işler aletsiz, uzuvsuz ve sebepsiz de olur. Mesela sizden biri, dünya hayatı ile alakalı sicil defterindekileri inkâra kalkışırsa, kendi uzuvları dile gelerek bütün o defterdekileri açıklar. Her uzuv, dünyada işlemiş bulunduğu bütün amelleri başlıbaşına açıklar.

Ey insanlar! Sizler büyük işler için yaratıldınız. Fakat bundan haberiniz bile yok. Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurur: "Sizi boş yere yarattığımızı ve bize asla döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz?" (Müminûn 115).

Kerem: Cömertlik

Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, Abdullah İbni Mübarek'in hayatında şöyle bir sahne anlatılır:

Bir gün, Abdullah İbni Mübarek'in kapısına bir dilenci gelmiş ve yiyecek bir şeyler istemişti. O sırada, yiyecek olarak evde on adet yumurtadan başka bir şey yoktu. Abdullah İbni Mübarek, hizmetçisine, o on yumurtayı dilenciye vermesini söyledi. Hizmetçi, yumurtaların dokuzunu dilenciye verdi, bir tanesini alıkoydu. Aynı gün, gün batımına doğru bir adam geldi. Kapıyı çaldı ve içerdekilere seslendi:

– Şu sepeti alır mısınız?

Sesi duyan Abdullah İbni Mübarek, bizzat kendisi kapıya çıktı. O meçhul kişinin elindeki sepeti aldı, içeri getirdi. Bir de baktı ki, sepette yumurta var. Onları saydı. Tam doksan tane idi. Bunun üzerine hizmetçisine döndü ve sordu:

– O bir yumurta nerede? Sabahki dilenciye kaç yumurta vermiştin?

Hizmetçi cevaben dedi:

– Dokuz yumurta vermiş, bir tanesini ise akşamleyin yemek için alıkoymuştum.

Onun bu cevabı üzerine, Abdullah İbni Mübarek de şöyle dedi:

– Bizi on yumurtadan mahrum bıraktın!..

İşte onlar, Allah ile olan muamelelerinde böyle idiler. İnanıyorlardı. Kur'an'da ve Resûlullah'ın hadislerinde ifade edilen hakikatleri tasdik ediyorlardı. Hareketlerinde, tavırlarında, almalarında, vermelerinde, Kur'an'ın esaslarına aykırı davranışlarda bulunmuyorlardı. Aziz ve Celil olan Allah ile alışverişe giriştiler, kârlı çıktılar. O'nun kapısını açık gördüler, hemen girdiler. O'ndan başkasının kapısını kapalı gördüler, orayı terk ettiler. Başkalarıyla alakalı hususlarda O'na uydular. O'nunla alakalı hususlarda ise başkalarına uymadılar. O'nun öfkelendiğine onlar da öfkelendiler. O'nun sevdiğini onlar da sevdiler. İşte bunun içindir ki, bazıları şöyle der:

– İnsanlarla alakalı meselelerde Allah'a uy. Allah ile ilgili hususlarda ise insanlara uyma. Kırılan kırılır, gücenen gücenir. Doğruyu anlayıp hatasını telafi eden de, kemal ve olgunluk kazanmış olur.

Allah dostları, O'nun yolunda bulunmaktan bir an bile geri durmazlar. O yolda, hakkın daima üstün gelmesi için didinirler. Nefislerine ve başkalarına karşı, hakka yardım ederler. Bu yolda, hiçbir kınayanın kınaması onlara tesir etmez. Allah'ın ve şeriatının ayakta tutulması hususunda hiçbir kimseden korkmazlar...

Ey oğul! İçinde bulunduğun hevesi terk et. Peşinden gittiğin hevesi terk et. Allah dostlarının sözlerinde ve fiillerinde onlara uy. Soyut, yalan birtakım iddialarla, onların ulaştığı mertebeye ulaşmaya heveslenme. Tıpkı onlar gibi, sen de sıkıntılara katlan. Sabret. Tâ ki onların ulaştığı mertebeye ulaşasın. Eğer birtakım sıkıntılar ve belalar olmasaydı, insanların tamamı abid olurdu, zahid olurdu. Fakat onlara zaman zaman belalar, musibetler, elemler, kederler gelir. Onlar da bunlara sabredemez, tahammül gösteremezler. İşte o yüzden, İzzet ve Celal sahibi Allah'ın kapısına karşı perdelenirler. Kimin ki sabrı yoksa, ona bahşiş de yoktur. Sen, sabrı ve Allah'ın takdirlerine rıza göstermeyi yitirdiğin zaman, bu senin Allah'a kulluktan çıkmana sebep olur. Şanı mübarek ve yüce olan Allah geçmiş peygamberlerden bazılarına göndermiş bulunduğu kitaplarından birinde şöyle buyurur:

– Kim ki benim hükmüme razı olmaz, belalarımıza sabretmezse, kendisine benden başka bir ilâh bulsun...

Allah'ın sizin için takdir ettiğine razı olunuz. Kısmetinizden fazlasına göz dikmeyiniz. Allah'tan başka şeylere güvenip dayanmayınız. Lehinizde de olsa, aleyhinizde de olsa, takdir edilen şey, behemehal vuku bulur.

Dini yaşayışınızı sağlamlaştırınız, kuvvetlendiriniz. Tâ ki, imana ulaşasınız. Sonra da imanı kuvvetlendiriniz. Tâ ki, sarsılmaz bilgi ve inanca ulaşasınız. İşte o zaman, daha önceleri görmediğiniz hakikatleri görürsünüz. Sarsılmaz bilgi ve inanç, eşyayı hakikati ve mahiyeti ile, olduğu gibi size gösterir. Öyle ki, daha önceleri sadece bir haber şeklinde öğrendiklerinizi, kendi gözlerinizle aynen müşahede edersiniz. Sarsılmaz bilgi ve inanç, kalbi Allah'ın huzurunda durdurur ve ona eşyayı aynen gösterir.

Kalp, aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda durduğu zaman, İzzet, şeref ve keramet eli ona açılır. Bu elden ona incelik, yücelik ve keramet bahşedilir. Böylece, o kalp, izzet ve şeref kazanır, etkili bir keramet sahibi olur. Öyle ki, artık o da halka izzet ve şeref bahşeder, incelik saçar, keramet saçar. Bu hususta asla cimrilik etmez.

Allah için ıslah olmuş, düzelmiş ve ahlaki sıhhate kavuşmuş bir kalp kerem sahibidir, şereflidir, azizdir, yücedir. Günah kirlerinden arınmış bir sır/öz, keramet sahibidir, izzet ve şeref sahibidir. Nasıl keramet sahibi ve şerefli olmasınlar ki, Ekremül Ekremin olan Allah, bizzat kendisi onlara şeref bahşetmiş, kerametler bahşetmiş, azizlik ve yücelik vermiştir...

Ey ahali! Siz, kerem sahibi olmalısınız. Günahlardan kaçınan, izzet ve şeref sahibi, cömert kişiler olmalısınız. Allah'a itaati tercih eden, O'na isyandan şiddetle kaçınan kişiler olmalısınız. Ma'siyet/günah yolunda harcanan her nimet, mutlaka

yokluğa mahkumdur. Çalışınız. Allah'a kulluğu elden bırakmayınız. Tâ, O'ndan size yakınlık hasıl oluncaya kadar. Tâ, bütün çaba ve gayretiniz O'nun gayrinden kesinlikle sıyrılıncaya kadar! İşte o zaman, yemeğiniz O'nun fazlının ve kereminin tabağından olur. Hem de sizin bilemediğiniz ve akıl edemediğiniz cihetten.

Nefs, Allah ile kullar arasında bir perdedir. Onları Allah'a karşı perdeler. O ortadan kalkınca, perde de kalkmış olur. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, işte nefs Allah'a karşı bir perde olduğu içindir ki, Bayezid Bestami şöyle demiştir:

"Rabbimi rüyamda gördüm. Dedim ki:

– Sana ulaşmanın yolu nasıldır, ya Rabbi?

Bana cevaben buyurdu:

– Nefsini bırak, gel...

Bunun üzerine, ben de, tıpkı yılanın kılıfından sıyrılması gibi, nefsimden sıyrıldım..."

Aziz ve Celil olan Allah'ın nazarı, nefs üzerinde toplanmıştır. Emri de nefsin bertaraf edilmesidir. Zira gerek dünya ve ondakiler ve gerekse Allah'tan başka ne varsa, hepsi de nefsin tebaasıdır. Dünya nefsindir. O, nefsin sevgilisidir. Ahiret de öyledir. O da nefsin sevgilisidir. Zira Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurur:

– ...Canların çekeceği ve gözlerin hoşlanacağı ne varsa, oradadır (Zuhruf, 71).

Allah yolunun yolcuları, gündüzleri halkın işlerini görüvermek ve aile efradının geçimlerini sağlamakla meşgul olurlar. Geceleri ise, İzzet ve Celal sahibi Rablerinin hizmetinde bulunurlar. O'nunla halvet ederler. Tıpkı hükümdarlar ve devlet reisleri gibi ki, onlar da bütün gündüz boyunca aile efradının, çevresinin ve bütün tebasının işlerini görmek ve ihtiyaçlarını gidermekle meşgul olurlar. Akşam olunca da vezirleri ve has çevresi ile baş başa kalırlar...

Allah'ın merhameti sizinle olsun. Benim söylediklerimi can kulağınızla dinleyiniz. Kalp kulağınızla dinleyiniz. Onları belleyiniz, ezberleyiniz ve onlarla amel ediniz. Ben, ancak Hak'tan gelen hakkı konuşuyorum. Doğruyu konuşuyorum. Ben, ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın yolunda konuşma yetkisi verilmiş birisi sıfatıyla konuşuyorum. Size hakkı anlatıyorum. Doğru yolu gösteriyorum. Tâ ki, o yola giresiniz...

Benim sözlerimi dinleyerek, bana dönüp de sadece dilinizin ucu ile:

– Ne güzel ifade ettin! demeniz yetmez.

Ben, sizin kuru bir ifadeyle söylediğiniz bu kadarcık bir sözle tatmin olmam. Siz de bununla kalmayınız. Bilakis, kalp dilinizle, bana:

– Ne de güzel ifade ettin! deyiniz.

Ve benim söylediklerimle amel edeniz. Amellerinizle ihlas sahibi olunuz. Öyle ki, ben de sizde bu halleri göreyim ve diyeyim ki:

– Ne de güzel ettiniz!..

Daha ne zamana kadar nefsine tapacaksın? Dünyana tapacaksın? Ahiretine tapacaksın? Ne zamana kadar insanlara tapacaksın? Ne zamana kadar Allah'tan başka şeylere tapacaksın?..

İnsanlar senin nefsinin perdesidir. Nefsin de kalbinin perdesidir. Kalbin ise sırrının perdesidir. Özünün perdesidir. Halk ile beraber olduğun müddetçe nefsini göremezsin. Onlardan ayrıldığın zaman nefsini görürsün. Hem de, Rabbine de, sana da düşman olarak görürsün...

Öyleyse nefsinle savaş. Tâ ki, o, Aziz ve Celil olan Rabbine dönünceye kadar. O'nunla tatmin olacak duruma gelinceye kadar. O'nun vaadi ile sükunet bulup cezasından korkuncaya kadar. O'nun emrine boyun eğip, yasağından uzak duruncaya kadar. O'nun takdir ve hükmüne razı oluncaya kadar...

İşte bu anda, gerek kalpten ve gerekse sır/özden perdeler kalkar. Her ikisi de daha önceleri göremedikleri hakikatleri görmeye başlarlar. Allah'ı tanırlar. O'na iltica ederler. Ondan başka hiçbir şeyle tatmin olmazlar...

Arif, hiçbir şeyle tatmin olmaz. Hiçbir şeyle sükunet bulmaz. Bilakis, ancak kâinatın Yaratanı ile tatmin olur. O'nunla sükunet bulur. Ne uyku, ne uyuklama, ne de herhangi bir kayıt, onu Rabbinden alıkoyamaz. Allah'ın sevgisine layık seviyeye gelmiş kişinin nazarında varlık yoktur. Yalnız Allah vardır. O, kader ve ilim vadisinde Rabbi ile beraberdir. İlim deryasının dalgaları onu bir kaldırır, bir indirir. Önce fezaya yükseltir, sonra enginlere savurur. Bu esnada o, kendinden geçmiştir, hayrettedir. Düşünmez. Sağırdır. Dilsizdir. Aziz ve Celil olan Hak'tan gayrısını işitmez. O'ndan gayrısını görmez. O, Allah'ın huzurunda bir ölü mesabesindedir. Allah, dilediği zaman onu tekrar diriltir. Dilediği zaman onu icat eder...

Bu mertebeye erişmiş Allah dostları, ebedi olarak O'na yakınlık çardaklarındadırlar. Nöbet sırası gelince hikmet sofralarına buyur edilirler. Bu sofralarda doya doya rızıklandıktan sonra oradan ayrılış sırası gelince hemen kapıya çıkarlar. Yani halkın arasına karışırlar. Onlara hakikatleri anlatırlar. Allah ile aralarında vasıta olurlar. Onların Allah yoluna girmelerine ve bu yolda devam etmelerine yardım ederler.

İşte bunlar, Allah dostlarının halleridir. Fakat daha bunların dışında, açıklanmayan halleri de vardır.

Ey ahali! Bu hâliniz nedir? Siz boş bir heves peşindesiniz. Siz, boş yere zamanı harcamaktasınız. Allah yolunda bulunmakta sabrediniz, tahammül gösteriniz. Eğer böyle yaparsanız dünyada da, ahirette de hayır görürsünüz.

Eğer imanını kuvvetlendirmek istersen teslimiyet göstermelisin. Aziz ve Celil olan Allah'a yakın olmak istersen kendini O'nun hükmüne, takdirine ve fiiline teslim etmelisin. Hem de, "Niçin, neden, nasıl?" gibi sualler sormadan. İşte bu suretle O'na yakın olabilirsin. Sen, Allah'ın irade ve dilemesini bir kenara atıp da, kendin bir şey dilemeye kalkışma. Zira böyle bir hareket doğru olmaz. Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurur:

– Allah dilemeyince siz dileyemezsiniz (İnsan, 30).

Mademki senin dilemenle olmuyor, o halde sen de dileme. Allah'ın fiilleri üzerinde O'nunla çekişme, didişme, nizaya girişme. Malını mülkünü, sıhhatini, evladını elinden aldığı ve bütün çarelerini kestiği zaman bile O'nun takdirinin, iradesinin ve tebdilinin yüzüne gül. Eğer O'na yakın olmayı murat edersen bu hâl üzere ol. O'nunla safa dilersen bu hâl üzere bulun. Eğer kendin dünyada bulunduğun halde kalbinin O'na vuslatını (kavuşmasını) dilersen hüznünü gizle, içine at. Sevinç ve neşeni yüzüne vur. İnsanlara güzel bir ahlakla muamele et. Onlara karşı güzel ahlaklı ol.

Resûlullah şöyle buyururlar:

– Müminin sevinci yüzündedir, hüznü kalbindedir.

Hiçbir kimseye hâlinden şikayetçi olma. Eğer Aziz ve Celil olan Allah'tan şikayetçi olursan, O'nun nazarında itibarın kalmaz. Bununla beraber, kendisinden şikayetçi olduğun husus da senden kalkmaz.

Amellerinden hiçbiri ile ücuba kapılma. Kendini beğenmişliğe düşme. Zira ücup amelleri ifsat eder, bozar, mahveder. Kim ki, yaptığı işlerde başarıyı Allah'ın verdiğini, yani muvaffakiyetin Allah'tan geldiğini düşünürse, amellerinde ücuptan, yani kendini beğenmişlikten kurtulur.

Bütün teveccühünü Allah'a yönelt. Zira hiç şüphe yok ki, O, rahmetini sana ihsan eder. Kendisine vuslat sebeplerini sana hazırlar. Fakat bu hâlinle teveccühünü O'na nasıl yöneltebilirsin ki, sen sözlerinde ve fiillerinde bir yalancısın. Halkın seni övmesini beklemekte, korkmaktasın.

İzzet ve Celal sahibi Allah'ın yolunun tamamı doğrudur. Allah dostları, hiç yalansız bir doğruluğa sahiptir, şaşmaz bir doğruluğa sahiptir. Onların işleri sözlerinden çoktur. Az söz söylerler, çok iş yaparlar. Onlar, halk arasında Allah'ın vekilleridir, halifeleridir, hak ile bâtıl arasını ayırt eden erleridir, yeryüzünde emniyet görevlileridir. Onlar Allah'ın seçkin ve has kullarıdır...

Ey münafık! Senin üzerinde onların hasletlerinden hiçbir şey yok. İkiyüzlülüğünle onları taciz etme, rahatsız etme. Allah dostlarının sahip oldukları meziyetler öyle şeylerdir ki, inzivaya çekilmekle, kuru söz ve temennilerle, dedikodu ile ele geçmez.

Allah'ım! Bizi doğrulardan eyle. Ve:

Bize dünyada iyilik ver. Ahirette iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!..

Allah dostlarının adlandırıldıkları isimleri almak, onların kıyafetlerine bürünmek, onların konuştukları ifadelere benzer ifadeler kullanmakla Allah yolunun yolcuları cümlesinden olacağını sanma. Onların fiillerine ve yaşayışlarına aykırı bir yaşayış içinde bulundukça, zâhiri bir taklitten ibaret olan bu hareketler, sana fayda getirmez.

Sen, safasız bir kedersin. İç temizliğinden yoksun, günah kirleri ile bulanmışsın. Yaratan ile dostluğu bulunmayan bir yaratıksın. Ahiretsiz bir dünyasın. Hiç ahiret

tasası bulunmayan bir dünya adamısın. Hakikatsiz bir bâtılsın. Hakikat sevgisi bulunmayan ve hep bâtıl peşinde gidensin. Bâtınsız bir zâhirsin. Sadece zâhirinle varsın. İç ve bâtıni hasletlerden yoksunsun. Amelsiz bir sözsün. Sadece lafta kalıyorsun. Amelin yok. İhlassız bir amelsin. Amelin var, fakat ihlasın yok. Sünnete uymayan bir ihlassın. İhlasın var, fakat sünnete uygun değil...

Bil ki Aziz ve Celil olan Allah, amelsiz kuru sözü kabul etmez. İhlassız ameli kabul etmez. Kitabı Kur'an'a ve Resûlü'nün sünnetine uymayan hiçbir şeyi kabul etmez. Bütün bunlar, yani amelsiz söz, ihlassız amel, Kitab'a ve Sünnet'e uymayan her şey, delilsiz, senetsiz, kuru birer iddiadan ibarettir. Hiç şüphe yok ki, Allah, senden bu durumdaki hiçbir şeyi kabul etmez. Yalanlarınla birlikte, belki insanlar senin kuru sözlerine inanabilirler, riyakârlıkla yapılmış amellerine itibar edebilirler, Kitab'a ve sünnete uymayan fiil ve hareketlerini kabullenebilirler. Fakat Aziz ve Celil olan Allah, bu vasıflardaki amellerini hiçbir suretle kabul etmez. Zira O, kalplerde olup bitenlerin içyüzünü bilir. Kendinin yirmi dört ayar saf altın olduğunu iddia etme. Zira mihenk taşı şaşmaz. Senin kaç ayar altın olduğunu kesinlikle bilir.

İzzet ve Celal sahibi Allah senin kalbine bakar. Şekline bakmaz. Elbisenin, derinin, kemiğin ötesine bakar. Kendinle ve iç âleminle baş başa kaldığın zamanki hâline bakar. İnsanlar arasında ve onlara gösteriş için yaptıklarına bakmaz. Sen, hiç utanmaz mısın ki, insanların görebileceği yerlerini temizliyor, süslüyor ve güzelleştiriyorsun da, Aziz ve Celil olan Allah'ın nazargâhı olan yerini pis, necis olarak bırakıyorsun. Eğer felah/kurtuluş istersen, bütün günahlarına tevbe et. Halen yapmakta bulunduğun bütün kötülüklerden dön. Tevbende ihlaslı ol. İnsanları ve diğer varlıkları Allah'a eş, ortak tanımaktan vazgeç. Allah için olmayan hiçbir şey yapma...

Ben seni tamamen hatalar içinde birisi olarak görüyorum. Zira sen, nefsle, heva-hevesle, dünya ile, şehevi arzularla ve zevklerle berabersin. Bir sivrisinek seni tecrit edebiliyor, ayırabiliyor. Bir lokma, seni öfkelendirebiliyor. Nefsin razı olduğu için razı olur, öfkelendiği için öfkelenirsin. Bu durumda sen, onun kulusun. İpinin ucu onun ellerinde. Sen nerdeee, Allah'a ubudiyetleri (kullukları) sabit olmuş ve O'nun fiillerine rıza göstermiş has kullar nerde!...

Allah dostlarının üzerine belalar yağar. Fakat onlar, tıpkı yalçın dağlar gibi, yerlerinde sapasağlam dururlar. Üzerlerine felaketler gelir. Onlar ise, sabır ve itaat gözü ile, bu felaketleri sadece seyrederler. Bedenlerini belalara mukavemete terk etmişler, kalpleri ile Allah'a uçmuşlardır. Onlar, direksiz çadırlar, kuşsuz kafeslerdir. Ruhları Allah'ın katında, bedenleri O'nun önündedir.

Ey, Aziz ve Celil olan Allah'tan yüz çevirenler! Ey O'na yabancı duranlar! Bana geliniz. Tâ ki, O'nunla aranızı bulayım. Sizin hakkınızda O'ndan istekte bulunayım. Sizin için O'ndan güven ve teminat alayım. O'nun huzurunda yalvarıp yakarayım. Tâ ki üzerinizdeki haklarını size helal etsin...

Allah'ım! Bizi bize döndür. Bizi kapında durdur. Allah'ım! Bizi, senin için sende ve seninle eyle. Bizi, sana hizmetle bahtiyar eyle. Almamız da, vermemiz de yalnız senin rızan için olsun. İçimizi senden başkasının sevgisine mekân olmaktan temizle. Bizi, yasakladığın yerlerde bize gösterme. Emrettiğin yerlerde bizi bize kaybettirme. Zâhirimizi sana karşı günahtan, bâtınımızı da sana şirkten koru. Bizi nefslerimizin elinden al, kurtar, sana ulaştır. Bütün fiil ve hareketlerimiz yalnız senin için olsun. Yalnız sana güvenelim, sana dayanalım. Senden başkasına asla güvenmeyelim, dayanmayalım. Senden gafil olma bedbahtlığından bizi uyandır. Bizi, sana itaat, ibadet ve yakarış elbiseleri ile giydir. Kalplerimize ve özlerimize sana yakınlık zevkini tattır. Nasıl ki gök ile yer arasını ayırdı isen, günahlarla bizim aramızı da aynen öylece ayır. Bizi günahlardan uzak tut. Nasıl ki, gözün siyahı ile beyazının arasını birbirine yakın etti isen, aynen onun gibi bizi de sana kulluğa, sana taate yakın et. Günahlarla bizim aramızı aç. Tıpkı, sana karşı günah işleme bahsinde Yusuf Aleyhisselâm ile Züleyha'nın arasını açtığın gibi...

Daimi oruç, namaz ve sabırla nefslerinizi, heva ve heveslerinizi ve kötü tabiatlarınızı eritiniz, ıslah ediniz. Eğer bir kulun nefsi, heva ve hevesi ve kötü tabiatı hakikaten erir ve ıslah olursa, onun Allah ile beraberliği gerçekleşir. Allah ile arasında herhangi bir çekişme kalmaz. O kişi, kalp olarak kalır. Sır/öz olarak kalır. Hiç darlıksız genişlik sahibi olur. Zehirsiz afiyet sahibi olur.

Aklı selim sahibi olunuz. Akıllı hareket ediniz. Bilmediklerinizi öğreniniz. Öğrendiklerinizle amel ediniz. Amellerinizde ihlaslı olunuz.

Ey oğul! Önce halktan öğren. Sonra da Halık (Yaratan)'dan. Resûlullah şöyle buyururlar:

– Kim ki bildiği ile amel ederse, Allah onu bilmediklerini öğrenmeye varis kılar.

Önce behemehâl halktan öğrenmelidir. Halktan öğrenilecek şey, hikmetlerdir. Sonra da Halık'tan, yani Allah'tan öğrenmelidir. Allah'tan öğrenilecek ilim de *"ledün ilmi"*dir. Ledün ilmi, kalplere mahsus bir ilimdir. Esrara mahsus bir sırdır. Bir şeyi üstadsız nasıl öğrenebilirsin ki, sen hikmet âlemindesin, dünyadasın. İlmi ara, bul, öğren. Zira onu arayıp bulmak ve öğrenmek herkese farzdır, zaruridir. Resûlullah şöyle buyururlar:

– Çin'de dahi bulunsa, ilmi arayıp öğreniniz.

Ey oğul! Nefsinle cihat hususunda sana yardım edenle arkadaş ol. Onun sohbetinde bulun. Nefsinin azmasına yardım edenle arkadaş olma. Eğer cahil, ikiyüzlü/münafık, heva ve hevesler peşinde giden bir şeyh/mürşit ile arkadaş olur, onun sohbetinde bulunursan, o, senin nefsinin azmasına yardımcı olur. Bu tip şeyh/mürşitlerin sohbeti senin aleyhine olur. Hakiki şey, mürşitler, dünya için, dünyalık için sohbet etmezler. Bilakis, ahiret için, mümini Allah'a götürmek için sohbet ederler. Eğer şeyh/mürşit, heva ve heves sahibi olursa, dünya için, dünyevi/süfli zevkler için sohbet eder. Eğer kalp sahibi olursa, ahiret için sohbet eder. Eğer sır/öz sahibi olursa, Allah için sohbet eder...

Sen, ey şeyhlik mürşitlik taslayan kişi! Sen, ey, hakiki şeylerin/mürşitlerin önüne geçen ve baş köşeye kurulan kişi! Sen, ey hâllerinde ihlaslı hakiki şeyh/mürşitleri müşkül duruma düşüren kişi! Sen, nefsinle, heva ve heveslerinle dünyalık peşinde koştuğun müddetçe, o hakiki şeyh/mürşitlerin yanında bir çocuksun. Hakiki şeyhlik/mürşitlik, bir tabiattır. Sırf güzel bir tabiattır. Öyle bir tabiattır ki, nadirin nadiridir. Hakiki şeyhlik/mürşitlik, bir nefstir. Öyle bir nefs ki, dünyanın heva ve hevesatından yüz çevirir. Hevai-nefsani duyguları terk eder. Bunu mecbur kıldığı için değil, kendi istek ve seçimi ile yapar. Böyle, nefsin mutmain olması ve kalp hâline gelmesi nadirin de nadiridir. Uzağın da uzağıdır. Nefsin mutmain olması ve nefslikten çıkıp kalp hâline gelmesi, ancak o, dünyaya, ahirete ve Allah'tan gayri her şeye karşı kör olduğu takdirde tahakkuk eder.

Kul, Aziz ve Celil olan Allah'a yaklaştıkça durumun tehlikesi artar, korkusu şiddetlenir. İşte bunun içindir ki, insanlar içinde en çok tehlikeye maruz olanı, hükümdarın veziridir. Çünkü o, hükümdara en yakın olan kişidir. Mümin, ancak amellerindeki ihlas ve samimiyet ile Allah'a vasıl olabilir. Bu durumda, o büyük bir tehlike içindedir.

Allah yolunun yolcuları, büyük bir tehlike ve korku içindedirler. Aziz ve Celil olan Allah'a kavuşmadıkça bu korkuları sükunet bulmaz da. Allah'ı tanıyanın korkusu artar. İşte bunun içindir ki, Resûlullah Sallallahü Aleyhi Vesellem şöyle buyururlar:

– Ben, sizin Allah'ı en ziyade bileninizim ve O'ndan en çok korkanınızım.

Aziz ve Celil olan Allah, sırf kalplerini tasfiye etmek ve temizlemek için veli, dost kullarını imtihan eder, denemeye tabi tutar. Onlar daimi olarak korku basamağındadırlar. Çünkü iyi hallerinin gidip yerine kötü hallerin gelmesinden endişe ederler. Her ne kadar emniyet ve güven içinde bulunsalar da, yine de korkarlar. Her ne kadar ruhi-manevi sükuna erdirilmiş bulunsalar da, daimi olarak, yine bir kuşku ve heyecan içinde yaşarlar. Zerre miktarı bir mesele üzerinde ve en ufak bir gaflet karşısında bile nefsleriyle mücadele ederler, hesaplaşırlar. Allah kendilerini ne zaman durdursa, onlar ruhi-manevi uçuşa geçerler. Ne zaman zengin etse, onlar kendilerini fakir kabul ederler. Ne zaman emniyet ve güven verse, onlar yine de korkarlar. Ne zaman bol nimetlere garketse, onlar almaktan çekinirler. Ne zaman güldürse, onlar ağlarlar. Ne zaman ferahlatsa, onlar hüzünlenirler. Çünkü içinde bulundukları imanlı, ahlaklı hâlin gidip, yerine kötü bir hal gelmesinden ve ahir ömürlerinde imansız gitmekten korkarlar. Zira bilirler ki, Aziz ve Celil olan Allah işlediklerinden sorulmaz. Onlar ise her yaptıklarından sorguya çekilirler...

Sen ise, ey gafil, günah işleyerek ve karşı gelerek Allah ile cebelleşiyor, kavga ediyor, sonra da O'ndan emin oluyorsun. Unutma ki, bu umursamazlığın, yakında korkuya dönüşecek. Genişlik ve rahatlığın, darlığa dönüşecek. Sağlıklı hâlin, hastalığa dönüşecek. Efendilik hâlin, zillete dönüşecek. Yükseklerde uçarken alçaklara düşeceksin. Zenginlik hâlin, fakirliğe dönüşecek.

Şu hususu iyi bil ki, senin, kıyamet günü Allah'ın azabından eminlik derecen, dünyada O'ndan korkun nispetindedir. Dünyada Allah'tan ne derece çok korkarsan, ahirette de O'nun azabından o derece emin olabilirsin. Aynı şekilde, senin, ahirette Allah'ın azabından korkun da, dünyadaki güven ve umursamazlığın nispetindedir. Dünyada ne nispette güven ve umursamazlık içinde bulundu isen, ahirette de o nispette Allah'ın azabına maruz kalırsın.

Fakat siz, ey insanlar, dünya denizine dalıyorsunuz. Gaflet kuyusunun dibinde oturuyorsunuz. Bu durumda, hiç şüphe yok ki, sizin yaşayışınız hayvanların yaşayışı gibi bir yaşayış. Tıpkı onlar gibi; yemekten, içmekten, çiftleşmekten ve uyumaktan başka bir şey bilmiyorsunuz. Gönül erbabı nazarında, haliniz gayet açık. Dünyaya ve dünyalık toplamaya olan hırsınız, Allah'ın yolunu ve kapısını size kapatmış...

Ey, hırsı kendisini rezil etmiş, perişan etmiş kişi! Eğer sen ve bütün yeryüzündeki insanlar toplansanız da, senin kısmetinde bulunmayan bir şeyi elde etmeye çalışsanız, buna muktedir olamazsınız. Öyleyse kısmetinde olanı da, olmayanı da elde etme hususundaki şu hırsını bırak. Acaba, aklı olan bir kişi, geçmişte olmuş, bitmiş bir şey hakkında zamanını harcamayı nasıl hoş görebilir? Zira ezelde olan olmuş, taksimat yapılmış bitmiştir. Bunu değiştirmek için hırsla çabalamak ise, zamanı boşuna harcamaktan başka bir şey değildir.

Fâni varlıkları kalbinden çıkar. Gönlünü onlara bağlama. Zararın, faydanın, nail olunan veya mahrum kalınan nimetlerin, methin, kınamanın, ikramın, ihanetin, zenginliğin ve zenginlikten yoksun kalmanın onlardan geldiğini sanma. Şuna inan ki, zarar da, fayda da Allah'ın iradesi altındadır. O'nun iradesi olmadan hiçbir şey vuku bulmaz. Hayır da, şer de O'nun kudret elindedir. Her ikisini de varlıkların eli vasıtasıyla o icra eder.

İşte sende bu inanç tahakkuk ettiği ve bu merhaleye geldiğin zaman, yaratılanlarla Yaratan arasında elçi olursun, kılavuz olursun. Hem de onların ellerinden tutup Allah'ın kapısına götürerek. Onları, kendine nispetle sanki yok mesabesinde görürsün. Aziz ve Celil olan Allah'a isyan edenleri, mecnun ve cahil kişiler olarak görürsün, öyle kabul edersin. Zira O'nun emirlerine aykırı hareket ve davranışlarda bulunabilmek için ya deli veya cahil olmak gerekir. Allah yolunun yolcusu, O'na isyan edenleri mecnunlar veya cahiller olarak gördüğü içindir ki, o kişileri idare eder. Kendilerine yumuşak davranır. İkramlarda bulunur. Onları ruhi-ahlaki yönden tedavi eder. Ezalarına ve cahilce hareketlerine katlanır, sabreder...

İzzet ve Celal sahibi Allah'a itaat edenler, akıl sahibi alimlerdir. İsyan edenler de cahil ve mecnunlardır. Asi, İzzet ve Celal sahibi Rabbini bilmeyen, dolayısıyla O'na isyan eden, kendi şeytanına tabi olan ve ona uyan kişidir. Eğer o kişi cahil olmasaydı ve Rabbini bilseydi, elbette isyan etmezdi. Yine bu kişi kendi nefsini tanısaydı ve onun daima kötülüğe eğilimli olduğunu bilseydi, ona uymazdı.

Kaç defalardır, seni şeytandan ve avenesinden sakındırıyorum. Sen ise boyuna onunla arkadaşlık ediyor, onun dediklerini dinliyor, onun dediklerini tutuyorsun. Onun avenesi; nefstir, dünyadır, heva ve hevestir, kötü tabiattır, kötü arkadaşlardır. Sen onların hepsini terk et. Zira onların hepsi senin düşmanındır. Senin İzzet ve Celal sahibi Allah'tan başka sevenin yoktur. Çünkü O, seni yine senin için ister. O'ndan başkaları ise seni senin için değil, bilakis kendileri için ister.

Halvet hâlinde nefsini bertaraf ettiğin, henüz nefsini aramaktan kurtulamayanların yanında ise aradığın zaman, halvetin, İzzet ve Celal sahibi Hak ile bir yakınlık olur. Nefsini dünya ile, kalbini ahiretle, sır/özünü de Mevla ile terk ettiğin zaman, halvetin, yine Allah ile bir dostluk olur. Nefs ve nefsten başka şeyler bulunduğu zaman ise senin halvetin, halvet değildir. Çünkü Allah ile halvet odur ki, yalnız O'nunla bulunulur. O'ndan gayri bir şey bulunmaz. O'nu ancak, O'ndan gayri ne varsa hepsinin kalpten çıkarırsan bulabilirsin.

İçi tertemiz ve günah kirlerinden arınmış bir hâle ne zaman geleceksin? Tâ ki, arınmışlık hâlini ve günah kirlerinden arınanları görebilesin. Ne zaman, sadık birisi olacaksın? Tâ ki sıdkı ve sıdk ehlini görebilesin. Ne zaman ihlas sahibi olacaksın? Tâ ki İzzet ve Celal sahibi Hak'kın kapısını ve o kapı ehlini görebilsin...

Hâlini düzeltip ihlas mertebesine yükseldiğin zaman, Allah dostlarını görebilirsin. Hükümdarın kapısını gördüğün zaman, orada hizmetçilerinin ayakta durmakta olduğunu görürsün. Fakat bunlar dış kapı hizmetçileridir. Eğer hükümdarın has hizmetçilerini görmek istersen, kapıdan içeri girmek gerekir. Ortada kapı varsa, fakat içeri adım atılmazsa has hizmetçileri nasıl görebilirsin? Daha kapıyı hiç görmeden konuşma. Oraya vardığın zaman ise has hizmetçileri de görebilirsin.

Allah'ın huzuruna layık olmadan konuşma. O'nun huzuruna layık olduğun zaman ise sıdkın ne olduğunu görür, öğrenirsin. Ayrıca, bu noktada, sıdkın sana tahammül gücü verdiğini, seni ileriye götürdüğünü ve ikaz ettiğini görürsün. Yalanın ise seni aşağılara ittiğini ve seni uyuttuğunu müşahede edersin.

Sadık/doğrularla beraber ol. Tâ ki, sana da onlara edilen muamele edilsin. Gerek sözlerinde ve gerekse fiillerinde doğru dürüst ol. Bütün hallerde sabret. Sıdk/doğruluk; tevhiddir, ihlastır, Allah'a tevekküldür. Tevekkülün hakikati, sebepleri ortadan kaldırmaktır, vasıtaları ortadan kaldırmaktır. Kalbin ve özün tarafından, kendi gücünü, kendi kuvvetini aradan çıkarmaktır. Eğer Allah'a ulaşmak istersen, O'ndan gayri ulaşılan her şeyi aradan çıkar. Kendinden de, onlardan da geç, yüz çevir. Fanilerden yüz çevir. Tâ ki, bakiye, ölümsüze ulaşasın. Sen, kendinle ve fanilerle olduğun müddetçe kurtuluşa eremezsin.

İzzet ve Celal sahibi Hak'kın yakınlığı, darlığa tahammül etmez. Sizden ancak milyonda bir kişi benim dediğimi düşünür, anlar ve onunla amel eder. Diğerleriniz ise onun şemsiyesi altına girerler ve onun bereketine huzurlarını sağlarlar. Ben sizin için dünyada da, ahirette de hayırlar temenni ediyorum.

Dünya, müminin zindanıdır. O, zindanını unuttuğu zaman kendisine genişlik-rahatlık gelir. Mümin, bir zindan hayatındadır. Arifler ise şükür hâlindedir. Onlar zindan hayatından uzaktırlar. Geçici olarak o hayattan uzaklaştırılmışlardır. Zira Allah onlara, kendisinin şevk şarabını içirmiştir. Kendisiyle dostluk şarabını içirmiştir. Kendisini arama şarabını içirmiştir. Diğer varlıklardan gafil olup yalnız kendisiyle dostluk etmek ve uyanık bulunmak şarabını içmiştir.

Allah onlara bütün bu şarapları içirmiştir. Onun için, onlar, Allah'tan gayrı şeylerin sevgisinden uzaklaşmışlar, O'nunla beraber olma şeref ve üstünlüğüne ermişler ve zindandan da, zindandakilerden de ayrılmışlardır. Onların cehennemi de, cenneti de, dünyada acilen kendilerine verilmiştir. Kaza ve kader bahsinde Allah ile çekişmek, yani Allah'ın takdir ve hükmüne karşı çıkmak ve onu bozmaya kalkışmak, ariflerin cehennemidir. Yani onlar nazarında böyle bir hareket cehennem hayatıdır. Kaza ve kadere razı olmak ise, onların cennetidir. Gaflet, onların cehennemidir, uyanıklık ise cennetidir.

Avam nazarında kıyamet, hesapların görülmesi ve mükâfatlarla cezaların verilmesidir. Havas/seçkinler nazarında ise, bir nevi azar işitme ve azara maruz kalmadır. Arif/seçkinler nasıl böyle olmasınlar ki, onlar, kıyametlerini daha dünyada iken vuku buldurmuşlar, daha dünya hayatında nefslerinin tepesine kıyameti dikmişler ve azap gelmeden önce ağlamasını bilmişlerdir. Bu ağlayışları da, azabın verileceği zaman gelince onlara faydalı olmuştur.

Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, bir defasında Süfyan Sevrî rüyada görüldü. Kendisine soruldu:

– Allah sana ne yaptı?

Sevri cevaben dedi:

– Allah beni huzurunda durdurdu ve bana hitaben dedi ki:

"Ey Süfyan! Bilmiyor muydun, Ben Gafur ve Rahim'im? Hep benden korkundan ağladın. Benden utanmadın mı?"

Kötü huylarını, heva ve hevesini, şeytanını terk et. Onlara asla meyletme, güvenme. Bundan sonra da kötü arkadaşlardan uzak dur. Onlarla dostluk ve arkadaşlık etme. Tâ ki, onlar sana uyuncaya kadar. Tövbe, saadetin özüdür. Bir daha işlememek üzere günahlardan dönmek, kişiye saadet getirir. Kim ki dili ile tövbe eder, fakat tövbeden önceki hâlini değiştirmezse, o tövbesinde yalancılık etmiştir. Eğer sen tövbe ederek önceki kötü hallerini iyiye çevirirsen, senin hakkında da iyiye çevirmeler olur. Nitekim Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurur:

– ... Bir kavim, özlerindekini değiştirip bozmadıkça, Allah şüphesiz ki onun hâlini değiştirip bozmaz (Ra'd, 11).

Dünyada hiç kimseye zulmetme, haksızlık etme. Zira hiç şüphe yok ki, o haksızlık yüzünden ahirette hesaba çekilir, azap görürsün. Dünyada adil ol. Tâ ki cennet yolundan saptırılmayasın, döndürülmeyesin. Zalimler adaleti terk ettikleri, yani adalet yolundan saptıkları için, kendileri de adalet ehlinin evi olan cennet yolundan

saptırılırlar, döndürülürler. Sen, her şeyi yerine koy, mahalline koy. Tâ ki, senin için de Allah indinde bir yer bulunsun.

Bu zaman, ahir zamandır. Ben sizi, güzel yaratılışınızı, güzel kişilik ve ahlakınızı değiştirip bozmuş kişiler olarak görüyorum. Korkarım siz de Allah tarafından değiştirilip bozulmaya maruz kalırsınız. Eğer eşyada muhakkak bir değişiklik gerekiyorsa bu, mutlaka meşru ve helal yollardan olmalı.

Ey Allah'ın kulları! Ben, tamamen sizin iyiliğinizi, sizin menfaatinizi ve sizin kurtuluşunuzu istiyorum. Cehennem kapılarının kapanmasını, toptan yok olmasını ve Allah'ın kullarından hiçbir kimsenin oraya girmemesini temenni ediyorum. Ayrıca, cennet kapılarının açılmasını ve Allah'ın kullarından hiçbirinin oraya girmesine engel olunmamasını temenni ediyorum. Bu temennileri, Aziz ve Celil olan Allah'ın rahmetini ve mahlukatına olan şefkatini bildiğim için ediyorum. Burada bulunuşum, sizin kalplerinizin ihtiyacı içindir. Sizin kalplerinizi, sizin ahlakınızı güzelleştirmek içindir. Yoksa, burada söz ustalığı yapmak için bulunmuyorum.

Benim sözlerimin sertliğini görüp de kaçmayınız. Beni Allah'ın dininde ancak sertlik terbiye etmiştir. Benim sözlerim haşindir. Yemeğim haşin (sert)dir. Fakat kim ki benden ve benim gibilerden kaçarsa, kurtuluşa ermez. Dinle alakalı hususlarda edep dışı davranırsan, seni kendi hâline bırakmam. Senin yaptığını ben de yaparım diyemem. Benim yanımda bulun veya bulunma. Aldırmam.

Ben ancak ve yalnız Allah'tan güç, kuvvet alır, O'ndan destek beklerim. Sizden hiçbir şey beklemem. Ben sizin sayınızın haricindeyim, sizin dışınızdayım. Benim içinde bulunduğum hâl, öyle sözle ve kuru telaffuzla değişmez. Ancak ve ancak kalple değişir. Benim anladığım ve kastettiğim değişiklik, kalpteki değişikliktir. Bunda sağ, sol, arka yoktur. Sadece ön vardır, sine vardır, göğüs vardır. Bu, arkasız bir sadr-göğüs-sinedir ki, nebilere, resûllere ve salihleri izleyenlere tabidir. Ben, düşman karşısında bunlardan ayrılmam. Daima peygamberlere ve salihleri izleyenlere bağlı kalırım. Benim bütün çaba ve gayretimin istikameti, Allah'a yakınlık evidir.

Günahlarınızdan ve kötü tavırlarınızdan dönünüz. Tövbe ediniz. Bu tövbe, sizin kalplerinize dikilmiş fidanlardır. Yanınızdaki binaların temelleridir. Şeytanın binasını yıkınız, Allah'ın binasını yapınız. İşte o zaman, Mevlanıza ulaşırsınız. Rabbinize kavuşursunuz. Ben, öz, esas üzerinde duruyorum. Kabuk, posa üzerinde durmuyorum. Şu zâhir, bir posadan ibarettir, bir kışır/kabuktan ibarettir. Ben onun terbiyesi üzerinde hiç durmuyorum. Bilakis, özünüzün, ruhunuzun, kalbinizin, sırrınızın terbiyesi üzerinde duruyorum. Kışır/kabuktan ibaret zâhirlerinizi ise, bir kenara atıyorum. Sizi terbiye ediyorum. Taa, peygamberinizin gözü sizi tutuncaya kadar!..

Ey oğullar! Benimle dünya ve dünyalık için sohbet etmeyin. Sadece ve yalnızca ahiret için sohbet ediniz. Eğer benimle ahiret için sohbetiniz ihlaslı bir şekilde gerçekleşirse, ona bağlı olarak ve dolaylı yoldan dünyalığınız da gelir. Siz de ondan, dünyada alınması gereken miktarda alırsınız. Bu durumda, ben de size, o miktar hakkında hesaba çekilmeyeceğinize kefil olurum.

Ahireti dünyaya tercih ediniz. Ahiretle ilgili hususları, dünya ile ilgili hususların önünde tutunuz. Bâtını zâhire tercih ediniz. Hakkı bâtıla tercih ediniz. Baki olanı fani olana tercih ediniz. Önce terk ediniz. Sonra alınız. Kötü tabiatınızın, heva ve hevesin, nefsin ve şeytanın elinden almayı terk ediniz. Kalbin ve özün elinden alınız. Halkın elinden almayı terk ediniz. Halık'ın, yani Allah'ın elinden alınız. Allah'ın Resûlüne itaat ediniz. Onun tarafından size tebliğ edilen emirleri, yasakları kabul ediniz.

Aziz ve Celil olan Allah böyle buyurur:

– ... Peygamber size ne bildirdi ise onu tutun. Size ne yasak ettiyse ondan da sakının (Haşr, 7).

Allah'ın ve Resûlünün emirleri bahis konusu olduğu zaman, yırtıcı birer arslan kesiliniz. Yasakları söz konusu olunca hastalar olunuz. Kaza ve kader konuları mevzubahis olunca ise ölüler olunuz. Yani ölüler gibi davranınız. Kaza ve kadere itiraz etmeyiniz. Bununla beraber, insanlara güzel ahlakla muamele ediniz. Allah'ın ezelde sizin için ayırdığının dışında bir istekte bulunmayınız. O'nun, gerek sizin kendi hakkınızdaki ve gerekse başkaları hakkındaki hükmüne ve takdirine gönül rızasıyla boyun eğiniz. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyururlar:

Aziz ve Celil olan Allah kalemi yarattığı zaman ona hitaben buyurdu:

– Yaz!..

Kalem dedi:

– Ne yazayım?

Allah buyurdu:

– Yarattıklarım hakkında kıyamete kadarki hükmümü...

Ey kalpleri ölü olanlar! Ey, nefsleri diri olanlar! Kalplerinizin ölmüş olmasıyla meydana gelen musibet, sizin için diğer bütün musibetlerden daha dehşetlidir. Kalbin ölmesi, Allah'tan ve O'nun zikrinden gafil olması demektir. Sizden kim ki kalbini diriltmek isterse, orayı Allah'ın zikri ile ve O'nun yakınlığı ile doldursun. O'nun saltanat ve azametine nazar etsin. Mahlukatı hakkındaki tasarrufunu görsün.

Ey oğul! Aziz ve Celil olan Allah'ı önce kalbinle zikret. Sonra da kalıbınla, yani dilinle. O'nu kalbinle bin kere zikret. Dilinle ise bir defa. O'nu, musibetler geldiği anlarda, onlara sabırla zikret. Dünya nimetlerine nail olduğun anlarda, ihtiyaçtan fazlasını dağıtmakla zikret. Ahiret nimetleri geldiği zaman, hemen kabul ile zikret. Hak geldiği an, tevhidle zikret. Hak'tan başka şeyler geldiği zaman, onlardan yüz çevirmekle zikret. Nefsinin dizginini gevşettiğin an, sana hükmetmeye kalkışacak, seni kötü yollara sürükleyecektir. Onu, ileri derecede takva gemi ile gemle. Dedikoduyu bırak.

Ölümü hatırlamak, kalbini temizler. Seni dünyaya ve insanlara bağlanma felaketinden kurtarır. Yalnız Allah sevgisine bağlar. Kalbinden perdeyi kaldırır. Neticede görürsün ki, insanlar da, diğer varlıklar da fânidir, ölümlüdür, yok olmaya mahkumdur, acizdir. Ne zararları vardır, ne de faydaları!..

Dünya Gailelerinden Sıyrılmak

Kendini düzeltmekle meşgul ol. Salih kişi olmaya bak. Dedikoduyu ve dünyevi hevesleri bırak. Elinden geldiğince dünyanın keder ve tasalarından sıyrıl. Resûlullah şöyle buyururlardı:

– Elinizden geldiğince dünyanın tasalarından sıyrılınız.

Ey, dünyayı tanımayan kişi! Eğer onun içyüzünü bilseydin her şeyini ona verecek derecede ona talip olmazdın. O öyle bir şeydir ki, yüzüne gülerse ve bol bol dünyalığa kavuşursan, seni zahmet ve sıkıntıya sokar. Eğer senden yüz çevirirse, o zaman da dünyalığa kavuşamamanın ah-vahını çekersin.

Eğer Aziz ve Celil olan Allah'ı bilmiş olsaydın, O'nunla başkalarını da bilirdin. Fakat sen O'nu bilmiyorsun. O'nun resûllerini bilmiyorsun. Nebilerini bilmiyorsun. Evliya (ermiş) kullarını tanımıyorsun.

Yazık sana! Bu dünyaya daha önceleri gelip geçen insanların başına gelenlerden öğüt almaz mısın, ders almaz mısın? Dünyanın tasalarından kurtulmaya bak. Onun elbisesini çıkar. Onun tasalarından kaç. Nefsin elbisesini çıkar. İzzet ve Celal sahibi Hak'kın kapısına doğru yürü. Nefsinden sıyrıldığın an, Allah'ın gayri şeylerden sıyrılmış olursun. Eğer masiva (Allah'tan gayrı şeyler) nefse tabi iseler, hemen nefsinden sıyrıl, uzaklaş. İşte o zaman, Aziz ve Celil olan Rabbini görürsün. O'na teslim ol. İşte o zaman selamete erdirilirsin. O'nun yolunda mücahede et. Hak'kın üstün gelmesi için savaş. İşte o zaman hidayete erer, doğru yolu bulursun. O'na şükret. İşte o zaman daha fazlasını verir. Kendini de, diğer varlıkları da O'na teslim et. Gerek kendi hakkında ve gerekse başkaları hakkında, O'na karşı çıkma, itirazda bulunma!..

Allah dostları, O'nun iradesinin yanında bir irade beyan etmezler. O'nun iradesine teslim olurlar. O'nun seçiminin yanında bir tercih de kendileri belirtmezler. Bilakis, O'nun ihtiyârı ve isteği ne ise, ona boyun eğerler. Kısmetlerini elde etme hususunda hırslı davranmazlar. Başkalarının kısmetine göz dikmezler.

Eğer dünya ve ahiret, Allah dostlarının sohbetine katılmak istersen, gerek kelamında, gerek fiillerinde ve gerekse iradesinde O'na itaat et, boyun eğ. Fakat şu anda ben, bunun aksini yaptığını görüyorum. Öyle ki, gece gündüz O'nun emirlerine karşı gelmeyi ve O'nunla çekişmeyi adeta gelenek ve alışkanlık hâline getirmişsin. O, sana:

– Şunu yap. Şöyle hareket et! diyor, sen yapmıyorsun.

O'nun istediği gibi hareket etmiyorsun. Tersine, O'nun istediğinin aksini yapıyor. O'nun istediğinin aksine hareket ediyorsun. Sanki kul, köle O, sen de ilâhsın. Sübhanallah! Aziz ve Celil olan Allah ne de yumuşaklık sahibi. Eğer O, bu derece yumuşaklık sahibi olmasaydı, kendini şu andaki durumunun tamamen tersi bir durumda görürdün. Fakat sonsuz yumuşaklık sahibi olan Allah, sana her türlü nimetleri veriyor. İçinde bulunduğun nankörce haller yüzünden seni mahrum bırakmıyor...

Eğer felah, kurtuluş istersen, Allah'ın huzurunda ruhi-ahlaki sükunet ve kemale ermen gerekir. Hem de zâhiri ve bâtını sükunet ve kemale. O'nun huzurunda ahlaki sükunetten hiç ayrılma. Kötü edep benim yanımda kalsın. Ben bunu bir genişlik-ruhsat olarak kabul ederim.

Allah'ın emirlerini yerine getir. Yasaklarından uzak dur. Kadere gönül rızasıyla boyun eğ. Zâhirini de, bâtınını da O'nun huzurunda konuşmaktan ve uygunsuz söz sarf etmekten koru. İşte o zaman, dünya ve ahiret, hayırlar görürsün.

İnsanlardan bir şey isteme, bekleme. Zira hiç şüphe yok ki, onlar âcizlerdir, muhtaçlardır. Kendileri için de, başkaları için de, ne bir zarara, ne de bir faydaya maliktirler. Ne kendilerine zarar verebilirler, ne de başkalarına. Ne kendilerine fayda getirebilirler, ne de başkalarına...

Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından da kaçmak hususunda sabırlı ol. Vakti, saati gelmeden, bir şeyi hemen O'ndan istemeye kalkışma. İstediğini hemen vermezse O'na cimrilik yakıştırmasında bulunma. Nail olamadığın şey hususunda O'nu itham etme. O, size sizden daha şefkatli, daha merhametlidir. Sana senden daha şefkatli, daha merhametlidir. İşte bunun içindir ki, büyüklerden biri şöyle demiştir:

– Allah her işimizi görüyor. Bana yapacak ne kaldı ki!..

Sizin, Allah'a teslim olmanız, O'na itaat etmeniz lâzımdır. Zira O, sizin işinizi sizden daha iyi bilir. Sizin için hayırlı olan herhangi bir hususu size bildirmeyebilir de. Esasen buna mecbur da değildir. Nitekim Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurur:

– ... Olur ki, bir şey hoşunuza gitmez. Fakat o, sizin için hayırdır. Bir şeyi de seversiniz. Fakat o, sizin için şerdir. Allah bilir, siz ise bilmezsiniz (Bakara, 216).

– ... Sizin bilmeyeceğiniz şeyleri yaratır (Nahl, 8).

– ... Size az bir ilimden başkası verilmemiştir (İsra 85).

Allah'ın yoluna girmek isteyen, önce nefsini terbiye etsin, ahlakını güzelleştirsin. Nefs, güzel edepten yoksundur. Zira o, daima kötüye meyillidir. Aziz ve Celil olan Allah'ın katında ne gibi ameller işlersin? O'na gidişinde hâlin nasıldır? O'nun yolunda gidecek güzel bir ahlaka sahip misin, değil misin?

Nefsle mücahede et, savaş. Tâ ki, tatmin oluncaya, yola gelinceye kadar. Yola gelince onu al, Allah'ın kapısına götür. Riyazattan, talim-terbiyeden geçirmedikçe ve güzel bir edep sahibi yapmadıkça sakın ona uyma. Allah'ın gerek mükâfat vaadini, gerekse ceza verme haberini kabul etmedikçe, onun isteklerine muvafakat etme. O, kördür, dilsizdir, sağırdır, mecnundur. Aziz ve Celil olan Rabbini bilmemektedir. O'na düşmandır.

Eğer nefsin terbiyesi için yapılan mücahedeler devam ettirilirse, bu devamlılık sebebiyle onun gözleri açılır. Dili konuşmaya, kulakları işitmeye başlar. Deliliği, cehaleti ve Rabbine olan düşmanlığı giderilmiş olur. Fakat bu neticeyi alabilmek için iplere,

yani birtakım bağlara ve elemanlara ihtiyaç vardır. Mücahedenin her saat, her gün, her yıl devam etmesi gerekir. Bu iş, ayda bir günün bir saatinde yapılacak bir mücahede ile olmaz...

Nefsi açlık değneği ile döv. Hevai istek ve zevklerine engel ol. Hakkını gaspetme, ver. Ona birtakım yükler, görevler, yükümlülükler yükle. Onun kılıcından da, bıçağından da korkma. Kılıcı tahtadan ibarettir. Çelik kılıç değildir. O, bol bol konuşur, istekte bulunur, fakat iş yapmaz. Yalan söyler, doğru sözü yoktur, söz verir, vefası yoktur. Sevgisi yoktur. Devletsiz, saadetsiz bir parlayıştır. Onun ustası olan şeytanın bile halis müminler üzerinde bir hakimiyeti yoktur. O bile, hakiki müminleri Allah yolundan çıkaramaz. Nefs nasıl çıkarabilir ki? Sen, şeytanın, cennete girip de sırf kendi gücüyle Âdem Aleyhisselâm'ı oradan çıkardığını sanma. Ona o gücü, gerçekte Allah vermiş ve kendisini bu işte sadece bir sebep yapmıştır. Âdem Aleyhisselâm'ın cennetten çıkarılmasında o, sadece bir sebeptir. Asıl kuvvet değildir.

Ey, kıt akıllı! Seni duçar bıraktığı bela ve musibetlerden ötürü Allah'ın kapısından kaçma. Zira hiç şüphe yok ki, o senin ihtiyacını, senin işini, senin menfaatini, senden daha iyi bilir. Seni bir musibete uğrattıysa mutlaka bir yararı, bir hikmeti vardır. Sebepsiz ve hikmetsiz olarak seni asla bir musibete maruz bırakmaz.

Allah, seni bir musibete maruz bıraktığı zaman, vakur ol. Sabit-kadem ol. Günahlarını hatırla. Çok çok istiğfar et, tövbe et. Maruz kaldığın musibete karşı O'ndan sabır iste, sebat iste. Ve, O'nun huzurunda dur. Rahmetinin eteğine yapış. O musibeti senden kaldırmasını talep et. Ona uğratılmasındaki hikmetin sebebinin açıklanmasını iste.

Eğer felah/kurtuluş istersen, Allah'ın hükmünü ve ilmini bilen bir mürşit/şeyhin sohbetine katıl. O, bilmediklerini sana öğretir. Seni terbiye eder. Allah'a giden yolu sana gösterir.

Mürid'e muhakkak bir kılavuz, bir rehber lâzımdır. Zira o öyle bir çöldedir ki, orada akrepler, yılanlar, afetler vardır. Susuzluk vardır. Yırtıcı, vahşi hayvanlar vardır. İşte kılavuz, onu bu afetlerden sakındırır. Su bulunan yerleri gösterir. Meyveli ağaçların bulunduğu bölgelere götürür. Halbuki tek başına, kılavuzsuz olduğu takdirde, yırtıcı hayvanların, akreplerin, yılanların, afetlerin... bulunduğu bölgelere düşer. Perişan olur, mahvolur.

Ey, dünya yolunda yolculuk eden kişi! Kafileden, kılavuzdan ve arkadaşlardan ayrılma. Aksi halde, malın da, rahatın da elinden gider. Sen, ey ahiret yolunda sefer eden kişi! Daima kılavuzla beraber ol. Kılavuzla birlikte bulun. Tâ, o, seni varacağın yere ulaştırıncaya kadar...

Yolda kılavuza, yani mürşide hizmet et. Ona güzel bir edeple davran. Onun reyinden ayrılma. Böylece, o, sana hakikatleri öğretir. Seni kendisine yaklaştırır. Sonra, senin soyluluğunu, sıdkını ve maharetini gördüğünden, yolda senin vekil olman için talepte bulunur. Böylece, seni yolun emiri, yolcuların da sultanı yapar. Seni, gidilen

yolda ve binilen vasıtalarda kendi yerine halife tayin eder. Nihayet, gide gide, seni peygamberinin huzuruna kadar getirir. Ona teslim eder. Seni ona yaklaştırır. Daha sonra, senin kalplere, hâllere ve manalara vekil olmanı talep eder. Böylece, sen, İzzet ve Celal sahibi Allah ile kulları arasında sefir/elçi olur, Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellem'in maiyetinde hademe durumuna yükselirsin. Vazifen icabı olarak da, kâh halkın yanına gelir, kâh Allah'ın huzuruna gidersin...

Fakat bütün bunlar öyle bir şeydir ki, inzivaya çekilmekle ve boş temennilerle olmaz. Tersine, sinelerde sabit bir şeyle olur. Sinelerdeki bu şeyin varlığını, kişinin güzel amelleri tasdik eder.

Milletlerin fertleri arasından zuhur eden Allah dostları, milyonda bir denecek derecede az ve enderdir. Onlar, Aziz ve Celil olan Allah'ın kelamını; kalpleri ve mana yönleri ile dinlerler ve bu güzel sesi, yani Allah'ın kelamını, âzâlarının işlediği salih amellerle tasdik ederler...

Ey cahiller, ey bilgisizler! Aziz ve Celil olan Allah'a tövbe ediniz. Sıddıkların geniş ve düz yoluna dönünüz. Onların sözlerine, onların fiillerine tabi olunuz. Münafıkların gittiği ara yollara sapmayınız. O münafıklar ki, hep dünyaya talip olurlar. Ahiretten kaçarlar. Kendilerinden önceki salih kişilerin üzerinde gittikleri hak yolu terk ederler. Aziz ve celil olan Allah'ın düz ve geniş yolunu terk ederler. O münafıklar ki, sağa, sola ve geriye giderler. Hep tembellerin yoluna talip olurlar. İzzet ve Celal sahibi Hak'ka giden düz ve geniş yolda yürümezler...

Ey oğul! Dünyada kendileriyle sırf dünya için arkadaşlık ve dostluk ettiğin şu kişileri yarın göremeyeceksin. Aranız ayrılacak. Kötü dost, ahbap ve arkadaşlarınla aran nasıl ayrılmasın ki, sen onlarla, Allah için değil, Allah'tan başka şeyler için dostluk ettin. Eğer insanlarla mutlaka dostluk, arkadaşlık ve ahbaplık etmen gerekiyorsa, ileri derecede takva sahibi, zahid, arif, ilmi ile amel eden, yalnız Allah'ın rızasını isteyen ve Allah'ın nazarında itibarı olan kişilerle dostluk ve arkadaşlık et. Öyle bir kişi ile dostluk, arkadaşlık ve ahbaplık et ki:

1) Seni fânilerden ve fânilere bağlanmaktan uzaklaştırıp, İzzet ve Celal sahibi Allah'a yakınlaştırsın.

2) Seni delaletten (sapkınlıktan) kurtarsın. Dosdoğru ve düz yola koysun.

3) Gözlerini dünyaya kapattırsın, dünyaya kul-köle olmaktan kurtarsın. Ahirete açtırsın.

4) Senin önünden dünya tabaklarını uzaklaştırsın, onun yerine ahiret tabaklarını koysun.

5) Seni kölelikten kurtarsın, özgürlüğe kavuştursun.

6) Seni yılanların, akreplerin, yırtıcı-vahşi hayvanların arasından kurtarsın ve emniyet, rahat ve huzura kavuştursun.

İşte bu vasıflardaki kişi ile dostluk, arkadaşlık ve ahbaplık et. Onun sözlerine karşı sabırlı ol. Emrettiğini tut. Menettiğinden sakın. Hiç şüphe yok ki, böyle hareket ettiğin takdirde hemen faydasını görürsün. Üstelik, kahramanlık ve cesaretin en büyüğü, bir anlık bir sabırdan ibarettir...

Durduğun yerde sana hiçbir şey gelmez. Senin, mutlaka bir gayret sahibi olman ve bir şeyler yapman gerekir. Sen, alet ve edevatını kaptığın gibi hemen iş kapısına koş. Zira hiç şüphe yok ki, yaptığın iş nispetinde muamele göreceksin...

Sebeplerin hakkını ver. Esbaba tevessülü (istediğin sonuçları doğuracak sebeplere başvurmayı) ihmal etme. Eğer alet ve edevatı elinden alırlar da seni çağırmazlarsa, yerinden ayrılma. Ta, seni işe çağıracak birisinin çıkmasından ümidini kesinceye kadar orada dur. Ümit kestiğin anda işe kendini tevekkül denizine at. Böylece, sebep ile müsebbibi (sebep olanı) bir arada toplamış olursun...

Öğretmen-mürşidinin huzurunda edepli ol. Az konuş, çok dinle. Zira böyle yapmak, senin öğrenmene ve mürşidinin kalbine yakınlaşmana sebep olur. Güzel edep, seni mürşidine yakınlaştırır. Kötü edep ise uzaklaştırır. Sen, ediplerle, yani yüksek edep sahibi kişilerle düşüp kalkmadıkça, nasıl güzel edep sahibi olabilirsin ki? Sen, öğretmen mürşidini tasvip etmiyor ve onun hakkında iyi zan beslemiyorsan, hakkın yolunu ondan nasıl öğrenebilirsin ki?

Dünyaya Meyil Vermemek

Dünyanın tamamı hikmettir. Ahiretle alakalı amellerin tamamı kudrettir. Dünya, hikmet üzerine kurulmuştur. Ahiret ise kudret üzerine kurulmuştur. Öyleyse, hikmet evi olan dünyada güzel amelleri terk etme. Kudret evi olan ahirette de, dünyadaki amelin kudretini acze sevk etme. Hikmet evinde, ameli hikmetiyle işle. Amelin kudretine güvenip dayanma. Kaderi kendine mazeret sayma. "Kader böyle imiş. Ne yapayım? Kaderde olmadığı için güzel ameller işleyemedim," demeye kalkışma. Zira nefs, kaderi mazeret gösterip onu delil olarak kullanmaya ve böylece amelleri terk etmeye kalkışır. Sakın bu oyuna gelme. Kaderi mazeret olarak gösterip işin içinden sıyrılmaya kalkışmak, tembellerin işidir, miskinlerin işidir. Kader, ancak emirlerle yasakların dışında mazeret olabilir.

Mümin ne bu dünya ile tatmin olur, ne de ondakilerle. O, dünyadaki nasibini alır. Fakat kalbi ile de, İzzet ve Celal sahibi Hak'ka doğru meyleder. Kalben O'na güvenip dayanır. Mümin bu hayatta, Allah ondan dünya hırs ve emellerini uzaklaştırıp kalbinin kendi huzuruna gelmesine izin vereceği zamana kadar kalır. İyice kemale erince, özünün elçiliği vazifesiyle, kulunun kalbinin kendi huzuruna yükselmesine izin verir. Kulun özü; yani bâtını kalbe, kalp de nefsi mutmainneye ve itaatkâr uzuvlara çıkar.

Bu esnada, Allah, kemale ermiş bulunan bu kulunu aile fertlerinin geçimi derdinden kurtarır. Aile efradı, ona muhtaç olmayacak duruma gelir ve onunla aile efradı arasında, kendisini meşgul edecek bir şey kalmaz. Ayrıca, şanı yüce olan Allah onu halkın şerrinden korur. Kendilerini ona itaat ettirir. O'nun kalbi ile diğer insanların ve fânilerin arasını ayırır. Böylece, kemale ermiş bulunan bu mümin, İzzet ve Celal sahibi Rabbi ile tek başına kalır. Öyle ki, kendisine nispetle sanki diğer insanlar hiç yaratılmamıştır. Sanki Aziz ve Celil olan Rabbinin, kendisinden başka yarattığı hiçbir varlık yoktur. İzzet ve Celal sahibi Rabbi, Yaratan olarak, kendisi de tek yaratılan olarak kalır. Rabbi, onun istediği olarak, o da Rabbinin talibi olarak kalır. Rabbi onun aslı, o da Rabbinin türevi olarak kalır. Allah'tan başkasını tanımaz, bilmez, O'nun gayrini görmez. Allah onu bütün diğer varlıklardan ayırır. Onlara nispetle onu adeta ölmüş hâle getirir. "Daha sonra da, dilediği zaman onu tekrar diriltecektir" (Abese, 22).

Şanı yüce olan Allah, sırf halk için, onların işleri ve hidayetleri için o kâmil kulunu aralarında adeta yeniden yaratır. O, Aziz ve Celil olan Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla, halktan kendisine gelebilecek eza ve cezalara sabreder, katlanır. Tek gayesi, insanların ihtiyaçlarını görmek ve hidayete ermelerini sağlamaktır.

Allah yolunun yolcuları, tasavvuf erbabı, kalplerin ve bâtınların bekçileridir, koruyucularıdır. Halkın kalplerini, bâtıldan, kötü ahlaktan, olumsuz eğilim, duygu ve ihtiraslardan korurlar. Allah'tan başkasıyla değil, tersine yalnız Hak ile kaim olurlar, yalnız Hak ile birlikte bulunurlar. Allah'tan gayri için değil, bilakis, sırf Allah için amel işlerler...

Ey münafık! Senin bu Allah dostlarından haberin yok. İmandan haberin yok. Allah ile dostluğun ne olduğundan haberin yok. Yakında ölecek ve ölümden sonra pişman olacaksın, nâdim olacaksın. Kalben kekeme olduğun halde, sırf konuşmanın güzelliği ile kanaat ettin. Kalbin kemale ermediği halde, dilinle güzel konuştuğun için bununla yetindin. Bu, sana fayda vermez. Fesahat kalp içindir, lisan için değildir. Kişiye ebedi hayatta faydalı olacak olan, kalbin güzel konuşmasıdır. Yani kalbin masivadan temizlenmiş olmasıdır. Yoksa dilin fesahati, dilin güzel konuşması değildir...

Ey, kalbi ölmüş kişi! Ey, Allah dostlarından uzaklarda bulunan kişi! Ey, Allah dostlarına sırtını dönmüş kişi! Ey, kendisiyle ve halkla Allah'a karşı perdelenmiş kişi! Kendi hâline binlerce defa ağla. Başkalarına ise bir defa ağla!..

Ya Rabbi! Ben dilsiz idim. Sen beni konuşturdun. O halde, benim konuşmalarımdan halkı faydalandır. Benim elimde onların ıslahını tamamla, kemale erdir. Aksi halde, beni yine dilsizliğe çevir...

Ey ahali! Ben sizi kızıl ölüme çağırıyorum. Kızıl ölüm; nefse, hevaya, huya, şeytana ve dünyaya muhalefet etmek, halkın kötü fiil ve hareketlerinden onlardan ayrı durmak ve masivayı, yani Allah'tan gayri şeyleri tamamen terk etmektir. Bu hususlarda mücahede ediniz. Yeise düşmeyiniz. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. Zira hiç şüphe yok ki, "Aziz ve Celil olan Allah, her gün bir yaratıştadır" (Rahman, 29).

Allah'ın kudreti hükmünce isteyiniz. Hikmet açısından istemeyiniz, kudret açısından isteyiniz. Allah'ın kudretinin taalluk ettiğini isteyiniz. Kendi ilminiz açısından değil, Allah'ın ilmi açısından isteyiniz. Kalbinizle, özünüzle isteyiniz. Ruhunuzun derinliklerinden gelen arzularla isteyiniz. Ses kalabalığı ile istemeyiniz. Sadece dilinizle istemeyiniz. Kendi ilminizin ve kendi kudretinizin nüfuz edemediği taraftan isteyiniz.

O'nun huzurunda, her şeyden iflas bayrağını çekmiş bir ayak üzerinde durunuz. O'nun hakkında herhangi bir hükümde bulunmayınız. O'nun hakkında bir "miktar" tayin ve tesbiti yapmayınız. İçinizde bulunmadığı, içinizden gelmediği halde, O'na sevgi gösterişinde bulunmaya kalkmayınız. O'na karşı güç-kuvvet gösterisine kalkışmayınız. O'nun tedbirini, sizin cahillere ait tedbirinizle bertaraf etmeye kalkışmayınız...

Kim ki ilmi ile amel etmezse o, cahildir. Öğrendiklerini ezberlediği ve manaları ile amel ettiği için, bildiğini çok sağlam ve kesin biliyor da olsa. Amelsiz olarak ilim öğrenmen ve öğrendiklerinle amel etmemen, seni insanlara götürür, onlara bağlar. İlminle amil olman ise seni Allah'a götürür, Allah'a bağlar. Ayrıca, seni dünyada zahid yapar. Sana kendi bâtınını, özünü ve içyüzünü gösterir. Seni, hep zâhir ve dış güzelliğine bağlanmaktan kurtarır. Bâtın ve iç güzelliğine önem vermeyi ilham eder. İşte o zaman, Aziz ve Celil olan Allah seni kendisine dost edinir. Zira hiç şüphe yok ki bu durumda sen, sırf O'nun için salih olmuş, O'nun rızası için nefsini ıslah etmiş bulunuyorsun.

Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurur:

– ... O, bütün salihleri kendisine dost edinir (Ârâf, 196).

Allah, salih kullarına hem zâhiren, hem de bâtınen sahip çıkar. Onların zâhirleri hikmet eli ile, bâtınlarını da ilminin eli ile terbiye eder. Böylece, salih kullar, Allah'ın gayrinden korkmazlar. O'nun gayrinden bir şey beklemezler, ummazlar. Sadece O'ndan alırlar. Sırf O'nun için, O'nun rızası için verirler. O'nun kıskançlığına karşı ürkek dururlar. Ancak O'nunla dostluk ederler. Ancak O'nunla tatmin olurlar ve huzura kavuşurlar.

Bu zaman, ahir zamandır. Onda, hakikatleri tersine çevirme hareketleri çoğaldı. Hakikatler tersyüz edilir oldu. Bu zaman, bir çöküş devridir, bölücülük devridir, yalancılık devridir...

Ey münafık, sen dünyanın kulu, kölesisin. İnsanların kulu kölesisin. Onlara ikiyüzlülük ediyorsun. Amellerini onlar için işliyorsun, onlara gösteriş için işliyorsun. İzzet ve Celal sahibi Allah'ın senin üzerindeki nazarlarını ise unutuyorsun. Güya ahiret için ameller işlediğini iddia ediyorsun. Allah için ameller işlediğini iddia ediyorsun. Halbuki bütün amellerin ve kastın, dünya içindir. Bak, Resûlullah bu hususta ne buyuruyor:

– Kişi, içinden öyle gelmediği ve istemediği halde, ahiretle ilgili amelleri zâhiren yaparsa ismi ve soyu (soyadı) ile çağrılarak göklerde lanetlenir.

Ey münafıklar! Ben sizi, hüküm ve ilim yolundan biliyor, tanıyorum. Fakat sizi

açıklamıyor, Aziz ve Celil olan Allah'ın örtüsü ile örtüyorum...

Vah sana! Uzuvlarından utanmıyorsun. Günahlardan ve zâhiri necaset/pisliklerden temizlenmedin. İçinden temiz olduğunu iddia ediyorsun. Oysa kalbin tamamen temizlenmedi. Kalbin tamamen temizlenmediğine göre, acaba özün ne halde? Kalbin temizlenmediğine göre, özün nasıl temizlenmiş olur? Sen, Allah'ın kullarına karşı edepli olamadın. Halbuki Allah'a karşı edepli olmaktan bahsediyor, O'nun huzurunda edepli davrandığını iddia ediyorsun...

Mürşit/öğretici, senden razı değil. Sen onun huzurunda edepli olamadın. Emirleri kabul etmedin. Mecliste oturur, baş köşeyi işgal edersin. Kendini oraya layık görürsün.

Tam bir tevhid ehli olmadıkça ve bu tevhid Allah'ın huzurunda kesinleşmedikçe, konuşmaya hakkın yok. Beden yumurtasından sıyrılmadıkça ve lütuf hücresinde oturup Allah ile dostluk kanadının altına girmedikçe, ihlas dânesini toplayıp müşahede (gözlem) suyundan içmedikçe, sonra da horoz oluncaya kadar bu vaziyette kalmadıkça konuşmaya hakkın yok...

İşte bu safhalardan geçtiğin zaman, tavukların bekçisi ve koruyucusu olursun. Dâneleri önce onlara yedirmeyi tercih edecek duruma gelirsin. Müezzin olursun. İnsanların gece-gündüz uyarıcısı olursun. Onları, İzzet ve Celal sahibi Allah'a taat ve ibadet hususunda uyarır, ikaz edersin.

Ey cahil! Elindeki not defterini bırak. Buraya gel. Şurada benim huzurumda otur. Başını eğ ve dinle. İlim, not defterlerinden değil, büyüklerin ağzından öğrenilir. Süslü sözlerden değil, kâmil kişilerin hâl, hareket ve tavırlarından öğrenilir. İlim, bu not defterlerinden, süslü ve yapmacık sözlerden ve bütün varlıklardan geçenlerden ve yalnız Allah ile bir olanlardan öğrenilir...

Bütün mesele senin, önce kendinden de, onlardan da geçebilmem, sonra da Allah ile yeniden vücut bulabilmendir. Önce, Allah'tan gayri ne varsa hepsinden geç. Hepsine nispetle ölü durumuna gel. Sonra da tekrar O'nunla ve O'nun için diril.

Aziz ve Celil olan Allah'ın yolunun hizmetçileri ile sohbet et, arkadaşlık ve dostluk et. Onların meclislerinde bulun. Onlar ki, herhangi bir hacet için Allah'ın kapısına gelmezler. Çünkü Allah'ın emirlerine uyup yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak ve kadere rıza göstermek, onları öyle meşgul etmiştir ki, herhangi bir hacet için O'nun kapısına varmaya vakit bulamazlar. Allah'ın kendileri hakkındaki iradesi ve fiili ile hareket ederler. Allah'ın ne kendileri hakkındaki bir irade ve fiili için, ne de başkaları hakkındaki bir irade ve fiili için herhangi bir itirazları, bir çekişmeleri yoktur. Ne azda, ne çokta, ne yüksekte, ne de alçakta... Allah'a herhangi bir itirazda bulunmazlar. O'nun irade ve fiiline daima baş eğerler, teslim olurlar...

Nefsin istek ve arzularını elde etmek hırsıyla ona hizmet edip Allah'ın

hizmetinden yoksun kalma. Allah dostları, hiç de ihtiyaçları olmadığı halde, zaman zaman halktan bir istekte bulunma külfet ve zahmetine katlanırlar. Bunu onlara, sırf halka rahmet olsun diye Allah ilham eder. Çünkü aslında, halktan istemeye kendilerinin ihtiyacı yoktur. Esasen istediklerini de kendi nefsleri için istemezler. Zira onların nefsleri, nefsi mutmainne mertebesine ermiş ve kendilerinde dünya ile ilgili irade ve istek kalmamıştır.

Sen, Allah dostlarının nefslerini kendi cahil nefsin gibi sanırsın. Senin cahil nefsin, seni kendi hizmetine almıştır. Seni kendi iradesi ve hevai-şehvani arzuları istikametinde kullanmaktadır. Eğer senin aklın olsaydı, muhakkak nefsinin hizmetkârlığından sıyrılır, Aziz ve Celil olan Rabbine hizmetle meşgul olurdun. Bir yükseliş olarak bunu muhakkak yapardın...

Senin yapacağın doğru hareket, nefsinin istek ve arzularına cevap bile vermek, onun söyleyeceği sözlerle arana bir duvar çekmektir. Onu, tıpkı bir deliyi dinler gibi dinle. Sözlerine asla iltifat etme. Şehevi, bâtıl ve faydasız zevk ve arzularına kulak asma. Senin mahvolman da, onun mahvolması da onun istek ve arzularını kabul etmendir. Eğer onun bâtıl isteklerini kabul eder ve yerine getirirsen, işte o zaman her ikiniz de mahvolursunuz. Senin kurtuluşun da, onun kurtuluşu da onun istek ve arzularına karşı gelmendedir...

Nefs Allah'a itaat ettiği zaman, onun rızkı her yandan bol bol gelir. İsyan ettiği ve kibirlendiği zaman ise, rızka sebep olan vasıtalar ortadan kalkar. Üzerine eza ve cefalar musallat edilir. Böylece, nefs helak olur, mahvolur. Onun dünyası da, ahireti de hüsrandır.

Allah'a itaat eden nefsin sahibi, daima hizmete ve yardıma mazhar olur. Nerede bulunur ve nereye giderse, Allah onun kısmetini kendisine ulaştırır. Çünkü ondan razıdır. Allah'a itaatkâr olan nefsin sahibi, üzerine farz olan vazifeleri gönül sevinci içinde ve hiçbir külfet duymadan yerine getirir. Hem de, kalbi Allah'tan başka şeylerden arınmış, uzuvları da dünyalık ve onun fuzuliyatını kazanma sıkıntısından kurtulmuş olarak...

Ey, nimetlere garkedilmiş kişi! Sana verilen nimetlere şükret. Aksi halde, o nimetler elinden alınır. Şükür ile, nimetlerin kanadını kes. Aksi halde o nimetler yanından uçar, gider.

Ölü, İzzet ve Celal sahibi Rabbı karşısında ölendir. Her ne kadar dünyada diri ise de. Ömrünü şehvetlerinin, zevklerinin ve bâtıl heveslerinin tatmini peşinde geçiren kişinin yaşıyor olması, ona ne fayda sağlar ki? O, manen ölmüştür. Sadece görünüşte, şeklen ve zâhiren yaşamaktadır...

Allah'ım, bizi sana nispetle, sana olan görevlerimizi yerine getirme düşüncesi bakımından dirilt, diri tut. Senden başkalarına nispetle, senden başkalarına bağlanma fikri bakımından bizi öldür, ölü tut!..

Ey, yaş itibariyle ihtiyar, fakat mizaç itibariyle çocuk olan kişi! Bu çocukluk

hâlin, mizacını daha ne zamana kadar dünyanın kötü ahlakı peşinde sürükleyecek? Sen, dünyanın bu kötü ahlakını kendine en mühim gaye haline getirdin. Bilmez misin ki, senin en mühim gayen, sana en çok ehemmiyetle lâzım olan şeydir. Sen, senin için en mühim olan şeye yönelmeli, bütün himmet ve gayretini ona sarf etmelisin. Halbuki şu anda sen, dizginlerini elinde tutanın, yani dünyanın kulusun. Yuların onun elinde.

Unutma ki, eğer ipin dünyanın elinde olursa, sen dünyanın kulusun. Ahiretin elinde olursa, ahiretin kulusun. Eğer Aziz ve Celil olan Allah'ın elinde olursa, Allah'ın kulusun. Nefsinin elinde olursa, nefsinin kulusun. Heva ve heveslerinin elinde olursa, heva ve heveslerinin kulusun. İnsanların elinde olursa, insanların kulusun...

Öyleyse dikkat et. İpini genellikle kimlere teslim ediyorsun? İpin, daha çok kimlerin elinde bulunuyor?

İçinizden çoğu yalnız dünyayı düşünür, yalnız dünyalık için çalışır. Ufak bir zümre vardır ki, ahireti de düşünür. Dünyanın da, ahiretin de Rabbi olan Allah'ın rızasını düşünen ise, pek nadirdir.

Sen, yalnız Allah'ın rızasını düşünen ve amellerini sırf O'nun rızası için yapanlara arkadaşlık, dostluk ve yârenlik et. Onlara güzel edeple davran. Kendileriyle çekişme, tartışma. Onları kusur ve noksanlıkla itham etme. Sonra kendin o duruma düşersin. Onlara kötü davranma, edep dışı hareket etme. Sonra mahvolursun, helak olursun...

Akıllı kişiler olunuz. Akıllı kişiler gibi hareket ediniz. Siz, amellerinizle Allah'a karşı adeta övünüyorsunuz. Halbuki Allah'ın nazarında sizin o amellerinizin bir sinek kanadı kadar bile değeri yoktur. Meğer ki gerek halvet/yalnızlık anlarınızda ve gerekse bütün diğer hallerinizde, Allah'a karşı hep ihlasla hareket etmiş olasınız...

Hiç tükenmeyen hazine sıdktır, doğruluktur, ihlastır, İzzet ve Celal sahibi Allah'tan korkmaktır, yalnız ve ancak O'ndan ummak ve her ahvalde O'na dönmek ve O'na teslim olmaktır.

Sen önce iman etmelisin. Allah'ın dinine teslim olmalısın. Sonra da Allah dostlarına inanmalısın, güvenmelisin. Bu inanç, seni onlara kavuşturur. Onların arasına katar.

Allah dostlarından birini gördüğün zaman ona kanadını ser, tevazu göster. O'na karşı saygılı ol. Onun hâlini kendisine bırak. Hâl ve hareketlerini yadırgama. Onunla çekişme, kavga etme. Onun hâl ve tavırları karşısında sükut et. Kötü davranışlarınla ona eza-cefa etme, sıkıntı verme. Bilmediğin hususlarda konuşarak onu taciz etme. Unutma ki, ilim ve bir de bilmediğin hususlarda teslimiyet, İslam'ın ta kendisidir.

Ey, ilmi ve imanı zayıf kişi! Senin yanında ne dünya var, ne de ahiret. Senin ne dünyan dünya, ne de ahiretin ahiret. Bunun sebebi şudur ki, sen, İzzet ve Celal sahibi Allah'a karşı hüsnü edep beslemiyorsun. O'nun dostlarını ve peygamberlerinin yerine kaim olan abdalları, yani evliya kullarını töhmet altında tutuyorsun. Onlar ki, İzzet ve Celal sahibi Allah, onları peygamberlerinin yerine vekil tayin etmiş, peygamberlere

ve sıddıklara yüklediği vazifeleri onlara da yüklemiştir. Ayrıca, peygamberlerin amelleriyle ilimlerini onlara teslim etmiş, kendi nefs ve hevalarının sataşmasından onları kurtarmış, sonra da bizzat kendi özlemi ile onları yeniden yaratmış ve kendi huzurunda durdurmuştur.

Aziz ve Celil olan Allah, evliya ve abdal kullarının kalplerini masivadan, yani Allah'tan başka şeylerden temizlemiş, dünyayı da, ahireti de, halkı da onların eline ve tasarrufuna vermiştir. Allah onlara kendi kudretini gösterir. Kendi hükmünü ve ilmini öğretir. Onların kuvvet ve kudreti Allah iledir, Allah tarafındandır. *"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azim"* sözü doğrudur. Bu, Allah'ın kudreti olmadan kâinatta hiçbir kımıldamanın olamayacağını ve kimsenin en ufak bir güce sahip bulunamayacağını ifade eder. İşte Allah'ın evliya ve abdal kulları bu söze sadık kalarak, gerek kendilerinin kuvvet ve kudret vehimlerini ve gerekse halkın kuvvet ve kudret kuruntularını bir kenara itmişler, Aziz ve Celil olan Allah'ın kuvvet ve kudretine yapışmışlardır...

Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, ashabdan Muaz, hep şöyle dua ederdi:

– Allah'ım, eğer benim murat ettiğimi yapmayacaksan, o zaman bana, senin murat ettiğine sabır ve tahammül gücü ver!..

Ey oğul! Kadere rıza göstermek, kavgalar, çekişmeler ve didişmeler sonunda dünyalığa nail olmaktan daha güzeldir. Kadere rıza göstermenin sıddıkların kalbinde husule getirdiği tatlılık, nefsani arzularla zevklere erişmenin verdiği tattan çok daha büyüktür. Allah dostlarının nazarında, kadere razı olmak, dünyadan ve bütün dünyadakilerden çok daha tatlıdır. Zira Allah'ın takdirine razı olmak, her hâlükârda hayatı güzelleştirir, tatlılaştırır, huzurlu kılar...

İnsanlarla, hem ilme, hem amele, hem de ihlasa sahip bir dille konuş. Amelsiz, sadece ilme sahip bir dille konuşma. Zira böyle bir dil ne sana fayda verir, ne de yanındakilere.

Resûlullah şöyle buyururlar:

– İlim, amele çağrıda bulunur, seslenir. Eğer icabet ederse ne âlâ! Aksi halde, ilim geçer gider.

Amelsiz ilmin bereketi gider. Kendisi ise senin aleyhinde delil olarak ortada kalır. İlmine âşık bir alim olursun. İlmin ağacı senin yanında kalır, meyvesi ise yok olur gider. Çünkü onun meyvesi, ameldir. İlminle amil olmayınca, meyve yok demektir.

İzzet ve Celal sahibi Allah'tan, kendi huzurunda senin için bir hâl ve bir makam nasip etmesini iste. Eğer sana bu makamı nasip ederse, bu sefer de onu gizlemeyi iste. Allah'ın sana verdiği bu hâl ve makamı açığa vurmayı ve onu başkalarının duymasını hiçbir şekilde arzu etme. Zira Aziz ve Celil olan Allah ile arandaki bir şeyi açığa vurmaktan hoşlanman, senin mahvolmana sebep olur...

Sakın ha, amellerine ve manevi hallerindeki gelişmelere mağrur olma. Bunlarla

övünmeye kalkışma. Ücuba düşme. Zira hiç şüphe yok ki, ücup, kişiyi zulme, isyana, azgınlığa ve günahkârlığa sevk eder. Aziz ve Celil olan Allah'ın gazabına uğramasına sebep olur.

İnsanlarla söz muhabbetinden ve onların yanında kabul ve itibar görmüş olmaktan da şiddetle sakın. Zira böyle bir durum sana zarar getirir, fayda getirmez. Neticesinden emin olmadıkça ve Aziz ve Celil olan Allah'tan kalbine kesin bir işaret gelmedikçe konuşma, bir cümle dahi sarf etme. Düşün bir kere, eğer evinde yiyecek bir şeyler hazırlamamışsan, bir kısım insanları orada yemeğe nasıl davet edebilirsin? Nasıl ki bir bina inşa edileceği zaman önce temele ihtiyaç varsa ve bina ancak temelin üzerinde yükselebiliyorsa, tıpkı bunun gibi, Allah dostları kervanına katılabilmek için de önce bir temele ihtiyaç vardır.

Önce kalp arazini kaz. Tâ, ondan hikmet suyu fışkırıncaya kadar. Sonra; ihlas, mücahede ve salih amellerle binayı yap. Tâ, köşkün yükselinceye kadar. İşte bundan sonra da insanları oraya çağır, davet et...

Allah'ım, bizim amellerimizin ruhsuz cesetlerini senin ihlasının ruhu ile ihya et, dirilt.

Halk senin kalbinin içinde olduktan sonra, onlardan ayrı kalmak ve halvete çekilmek sana ne fayda verir ki? Hayır, hayır; eğer halvete çekildiğin zaman halk senin kalbinin içinde ise, yani kalbini masivadan temizleyemediysen, ne sende hayır vardır, ne de halvetinde. Zira kalbinde Allah'tan başka şeyler bulunduğu müddetçe, sen o halvette huzursuz olarak sadece oturmuş olursun. Dostluk, Allah ile olmalıdır. Halbuki bu durumda nefs, şeytan ve heva senin arkadaşlarındır, yârenlerindir. Çünkü onları kalbinden silip atamamışsın. Kalbin hakikaten Allah ile dostluk ettiği zaman ise, aile efradınla bir arada bulunmuş olsan dahi, sen halktan uzaksın, ötedesin.

Kalbinde Allah ile dostluk yer ettiği zaman, beden duvarın yıkılır, maddi-hissi zevk ve idrak duvarların yıkılır. Buna karşılık basiret gözün açılır. Böylece, O'nun fazlını ve eşyadaki fiilini görür ve takdir-i ilâhiye razı olur. O'ndan başka dayanaklar aramaya kalkışmazsın. Kim ki, sımsıkı şeriata sarılmakla beraber, hâllerden bir hâlet içinde bulunur ve bunun yanında içinde bulunduğu o hâlin daha yukarısını, daha aşağısını, bitmesini veya sürmesini temenni etmezse, işte o kimse Allah'ın takdirine rıza göstermiş, Allah'ın fiillerine uymuş ve Allah'a kulluğu hasıl olmuş demektir.

Yazık sana! Yalan söyleme. Allah'ın takdirine razı olduğunu iddia ediyorsun. Fakat bir sinek, bir lokma, bir söz ve ufak bir şeref meselesi, Allah'ın takdiri karşısında seni hemen değiştiriveriyor. Yalan söyleme. Ben ne senin yalanlarını dinlerim, ne onlara bakarak hareket ederim, ne de söylediğin yalanlarda seni tasdik ederim...

İnsanlar içinde, kalplerine hakikatler ilham edilen kişiler pek nadirdir. Onların kalplerine, yalnız kendilerine mahsus öyle birtakım ilhamlar verilir ki, bu ilhamlarla onlar, hayrı şerden ayırt ederler ve hayır üzerinde karar kılarlar. Onlara nasıl böyle ilhamlar gelmesin ve hayrı şerden nasıl ayırt etmesinler ki, kendileri Resûlullah'a tabi olmuşlar, onun sözlerine, yaşayışına, hareket ve davranışlarına sıkı sıkıya

bağlanmışlardır. Resûl Aleyhisselâm'a açık vahiy gelmiştir. O'nun yolunda olanların ise kalplerine bâtınen ilham gelir, hakikatlerin tecellisi vuku bulur. Çünkü onlar, Peygamber Aleyhisselâm'ın kendilerine emretmiş bulundukları bütün hususlarda, onun varisleri ve tabileridirler...

Eğer sen, Peygamber Aleyhisselâm'a hakikaten tabi olmak istiyorsan, ölümü çok hatırla. Zira hiç şüphe yok ki, ölümü hatırlamak; nefsinin, heva ve hevesinin, şeytanının ve dünyaperestliğin karşısında sana yardımcı olacaktır. Ölümü çok çok hatırlamakla, onların seni azdırmasından ve hak yoldan çıkarmasından kurtulabilirsin. Ölümden öğüt ve ibret almayanın, başka öğüt alacağı bir yol daha yoktur.

Resûlullah şöyle buyururlar:

– Vaiz - öğütçü - nasihatçı olarak, ölüm yeter.

Zühd sahibi de olsan, hırsla ve tamahkârca rızk peşinde de koşsan, nasibin sana gelir. Ne var ki, eğer zühd sahibi olursan rızkın sana ulaştığı gibi, ayrıca kendin de aziz olursun. Hırsla ve tamahkârca rızk peşinde koştuğun zaman ise, rızkın seni yine bulur. Fakat bu takdirde aziz olamazsın.

Münafık, yanında diğer insanlar da bulunduğu zaman Allah'tan utanır. Daha doğrusu, Allah'tan utanır gibi hareket eder. Yalnız başına kaldığı zaman ise Allah'tan çok az utanır veya hiç haya etmez olur.

Vah sana! Eğer Allah'a hakikaten iman etmiş ve O'nun seni her an gördüğüne, sana şahdamarından daha yakın bulunduğuna ve seni murakabe ettiğine inanmış olsaydın, muhakkak ki O'ndan hayâ ederdin.

Ben size hakkı söylüyorum, hakkı haykırıyorum. Sizden asla korkmuyorum, herhangi bir şey beklemiyorum. Benim nazarımda, sizler ve yeryüzündeki diğer bütün insanlar, ancak birer sivrisinek veya birer tohum tanesi mesabesindesiniz. Zira ben, zararı da, faydayı da sizden değil, ancak İzzet ve Celal sahibi Allah'tan bilirim. Benim nazarımda, kölelerle efendiler, esirlerle hükümdarlar eşittirler. Gerek nefsinize ve gerekse başkalarına, yalnız şeriatın ölçüleri ile karşı çıkınız, şeriat karşı çıktığı için karşı çıkınız. Yoksa; hevanızın, nefsinizin, tabiatınızın ölçüleri ile karşı çıkmayınız. Onlar öyle istedi diye karşı çıkmayınız. Şeriatın sükut geçtiği şeyde, siz de sükut ediniz. Şeriatın konuştuğu şeyde siz de konuşunuz...

Ey oğul! Başkalarının kötülüklerine nefsinin ve hevanın gayretleri ile karşı çıkma. Tersine, imanınla karşı çık. İman ölçülerinle karşı koy. İman, batıla karşı koyar; karşı çıkar. Kesin, sarsılmaz bilgi ve inanç, şüpheleri izale eder, giderir. Aziz ve Celil olan Allah ise, yegâne yardımcıdır. O, sana yardım eder ve seninle övünür.

İzzet ve Celal sahibi Allah şöyle buyurur:

– Eğer Allah size yardım ederse artık size galip gelecek birisi yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa, artık ondan sonra size yardım edebilecek kimdir? Müminler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdırlar (Âli İmrân, 160).

– Ey iman edenler! Eğer siz Allah'ın dinine ve peygamberine yardım

ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit-kadem eyler (Muhammed, 7).

Bir kötülüğe sırf Allah rızası gayretiyle karşı çıktığın zaman, Allah onu bertaraf etmen konusunda sana yardım eder, kötülük ehline karşı desteğini esirgemez. Ayrıca, senin karşında onları âciz ve zayıf düşürür. Nefsinin, hevanın, şeytanının ve tabiatının istek ve gayretleri ile karşı çıktığın takdirde ise seni rezil eder. Kötülük ehline karşı sana yardım etmez. Kötülüğü yok etmeye de muktedir olamazsın...

İman, günah ve kötülükleri yasaklayandır, önleyendir. Eğer kötülüklere karşı çıkan kişi bu karşı çıkma işini sırf iman duyguları ile yapmıyorsa, o, hakiki yasaklayıcı değildir. Günahlara karşı çıkmak, karşılıksız, art niyetsiz, sırf Allah için olmalı, bir kısım insanların hatırı için olmamalıdır. Sırf Allah'ın dini için olmalı, nefsin için olmamalıdır. Allah'ın rızası için olmalı, kendin için olmamalıdır...

Heva ve heveslerini terk et. Amellerinde ihlaslı ol. Ölüm seni gözlüyor. Onun köprüsünden mutlaka geçeceksin. Seni alçaltan bu hırsı bırak. Senin olan, senin kısmetinde olan behemehâl sana gelecektir. Senden başkasına ait olan ise sana asla gelmeyecektir. Aziz ve Celil olan Allah ile uğraş. Senin olan muhakkak sana geleceğine, senin olmayan da asla gelmeyeceğine göre, kısmetini aramakta bu kadar hırslı olma.

Aziz ve Celil olan Allah, peygamberine hitaben şöyle buyuruyor: "Onlardan (kâfirlerden) bir sınıfa, kendilerini fitneye düşürmemiz için verdiğimiz ve faydalandırdığımız bu dünya hayatına ait süslere ve saltanatlara sakın iki gözünü dikme. Rabbinin rızkı hem daha hayırlı, hem de daha devamlıdır" (Taha, 131).

Aziz ve Celil olan Allah'ı tanıyan kişiye en zor gelen şey, insanlarla konuşmak, onlarla birlikte bulunmaktır. İşte bunun içindir ki, bin arif içinde, ancak birisi insanlar arasında konuşabilir. Ne var ki, bu bir kişi de peygamberlerin sahip bulundukları kuvvet ve güce muhtaçtır. İnsanlar arasında konuşan bu arif, peygamberlerin sahip bulundukları kuvvete nasıl muhtaç olmasın ki, o her sınıf insanla karşılaşmak ve bir arada bulunmak durumundadır. O, aklı erenle de, ermeyenle de, makul düşünebilenle de düşünemeyenle de, hemhâl olur. Kâh bir münafıkla, kâh bir müminle bir arada oturur. Arif büyük zahmet ve meşakkatlerle karşı karşıyadır. Hoşlanmadığı çirkin şeylere de sabreder, tahammül gösterir. Bununla beraber, o, içinde bulunduğu sıkıntı, güçlük ve tehlikeler karşısında, manevi bir korunma altındadır. Gördüğü vazifede, ilâhi yardıma mazhardır. Zira o, halk arasında yaptığı konuşmalarda, İzzet ve Celal sahibi Hak'kın temsilciliğini yapmaktır. Kendi nefsine, hevasına, seçimine ve iradesine uyarak konuşmaz. Ancak hakkı konuşur, hakka dayanarak konuşur. Daha doğrusu, o hakkı dile getirmeye zorlanır, hakkı söylemekle vazifeli kılınır. Dolayısıyla, bu görevi esnasında, manevi korumaya alınır.

Eğer Aziz ve Celil olan Allah'ı tanımak ve arif olmak istersen, kalbinden fânileri çıkar. Kâinatta yegâne tasarrufun Allah'ın hakkı olduğunu, insanların sana ne bir zarar, ne de bir fayda veremeyeceğini iyi bil. Zira sen, işte ancak bu inançlarla Allah'ı bilebilirsin...

Vah sana! Dünya elde bulunabilir. Elinde dünyalığa sahip olabilirsin. Cepte

bulunabilir. Cebinde dünyalık bulundurabilirsin. İyi ve halis niyetlerle ve sadece sebep kabul ederek dünyalık biriktirebilirsin. Fakat dünyalığın kalbe girmesi câiz değildir. Kalbi dünyalık sevgisine açmak câiz değildir. Dünyalığın kapıda durması câizdir, fakat kapıdan içeri girmesi asla câiz değildir. Eğer kalbini dünyalık sevgisine açtıysan sende hayır yoktur.

Bu arif kişi, kalbini dünyalıktan ve insanlardan arındırdığı zaman, sanki maddi, bedeni varlığı ortadan kalkar. Maddi, bedeni menfaat endişelerini hissedebilecek duyguları, ortadan yok olur. Öyle ki, afet ve musibetlerin vukuunda kendisinin içinde hiçbir değişiklik meydana gelmez. O esnada kendisinin varlığı ile yokluğu birdir. O, ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın emri geldiği, yani O'ndan ilham geldiği zaman bulunur ve ona uyar. Bir de Allah'ın yasağı geldiği zaman bulunur ve ondan da kaçınır. Kendiliğinden asla bir şey temenni etmez, istekte bulunmaz. Hiçbir şeye hırslı olmaz. Uzlaştırma ve birleştirme gücü onun kalbine konur. Bazı şeyleri değiştirme yetkisi, yani bazı tasarruflar kendisine verilir.

Ey, ilimde ve amelde hainlik edenler! Siz neredesiniz, bu arifler nerede? Ey, Allah'ın ve Resûlünün düşmanları! Ey, Aziz ve Celil olan Allah'ın kullarının yolunu kesenler! Siz, açık bir zulüm, açık bir ikiyüzlülük içindesiniz. Ey alimler! Ey zahidler! Bu ikiyüzlülük daha ne zamana kadar devam edecek? Kendilerinden bir miktar dünyalık koparabilmek, dünyevi ve şehevi zevklere nail olabilmek için sultanlara, hükümdarlara ve devlet ileri gelenlerine, daha ne kadar ikiyüzlülük edeceksiniz? Bu zamanda, sizler ve devletin ileri gelenlerinin birçoğu, Allah'ın malında mülkünde onun kullarına zulmeden zalimler, hıyanet eden hainlersiniz...

Allah'ım, ikiyüzlülerin saltanatını yık. Bellerini kır. Onları rezil rüsva et. Yahut, kendilerine tövbe nasip et. Zalimleri kahret. Yeryüzünü onlardan temizle. Yahut hâllerini ıslah et. Âmin!..

Ey hükümdarlar! Ey dünyada saltanat sürenler! Ey köleler! Ey ezilenler! Ey zalimler! Ey adiller! Ey münafıklar, ikiyüzlüler! Ey ihlas sahipleri! Dünya geçicidir, fanidir, sonludur. Dünya sonuca ulaşmaktadır. Ahiret ise ebede uzanmaktadır. Ahiret hayatı ebedidir, sonsuzdur, nihayetsizdir...

Kendi mücahede ve zühdünle, Aziz ve Celil olan Allah'ın gayri her şeyi kalbinden çıkar. Masivadan sıyrıl. Kalbini, İzzet ve Celal sahibi Rabbinin gayri şeylerden temizle. Herhangi bir şeyin, seni Aziz ve Celil olan Rabbinden ayırmasından sakın. Nasibin olan rızıklar geldiği zaman, onlara, kendi arzunla ve hırslı sevginle değil, tersine zühd ayağı üzerinde durarak, Allah'ın taksimatına uyum eliyle ve gelen manevi emir eliyle uzan...

Zühd hâli devam ettikçe, bedene tesir eder. Kalpte bir hüzün, bünyede bir itidal meydana getirir. İşte bu hüzün ve ılımlılık olunca, Aziz ve Celil olan Allah'tan bir genişlik, bir ferahlık ve sevinç gelir. Kişi, Allah'ı tanımakla feraha ve genişliğe kavuşur. Allah ondan hüzün ve kederi giderir.

Mümin; halktan, maldan mülkten, aile efradından kalben ayrılır. Zâhirde onlarla

meşgul olur, ilgilenir. Fakat kalbi daima Allah'ın elçisinin, yani ilhamın gelmesini bekler. Beldenin kapısına varmıştır. Yani Allah'ın huzuruna giden kapıya varmıştır. Zâhiren yanlarında ve aralarında bulunduğu halde, gerçekte aile efradına veda etmiş, manen onlardan ayrılmıştır. Esasen mümin, ebedi olarak ayrıdır. Görünüşte halk arasında ve onlarla birlikte olduğu halde, gerçekte ve manen onlardan ayrılmıştır. O, nesli itibariyle ve zâhiren halkla beraberdir. Gerçekte ise Allah'la beraberdir.

Kalpte tevhid yerleştiği zaman, zâhir itibariyle amel kusursuz olur. Zira bu durumda senin nazarında, zâhirin de, bâtının da, zenginliğin de, fakirliğin de, halkın sana teveccüh etmesi de, senden yüz çevirmesi de, seni övmeleri de, kötülemeleri de birdir. Sen onları kalbinden nasıl çıkarıp atmayasın ki, orası Aziz ve Celil olan Allah'ın sevgisi, O'nun zikri ve O'na olan şevkle dolmuştur. Allah'tan başka şeyler ise, kalbine darlık ve sıkıntı verir. İşte, kalbin Allah sevgisi ile dolmasıyla, artık orada hâkimiyet Allah'ındır. Orada, yalnızca Allah'a dostluk vardır. Bu durumda sen, hakikaten Allah'ı seven bir kişi olursun. Alim olursun. Öğretici olursun, hakîm (hikmet sahibi) olursun, hikmet ehli kişilerden olursun. Başkalarına hikmet saçarsın. Kendin Allah'a yakın olduğun gibi, halkı da Allah'a yaklaştıran kişi olursun. Kendin edepli olduğun gibi, insanlara da edep saçar, onları da edeplendirirsin. İnsanlara ihtiyacının kalmadığı duruma gelirsin...

Ey, öğrenmenin cahili! Sırf cehaletinden, öğrenmeyi bıraktın da öğretmeye kalkıştın. Öğretmekle uğraşmaya başladın. Fakat boşuna uğraşma, zahmete girme. Senden hiçbir şey çıkmaz. Elinde hiçbir kimse kurtuluşa ermez. Zira, kendisinin muallimi, kendisinin öğreticisi olamayan, nasıl başkalarının öğretmeni olabilir ki? Sen önce kendinin öğreticisi olmalı, önce kendin öğrenmeliydin!..

Ey ahali! Aziz ve Celil olan Allah'a acz isnat etmeyiniz, kudret ve takatını güçsüzlük sanmayınız. Sonra kâfirlerle birlik olursunuz. Hükümle amel ediniz. Tâ ki, bu amel sizi ilme ulaştırsın. Tam ve kâmil amel sahibi kişiler olduğunuz anda, Allah'ın kudretini müşahede edersiniz. İşte o zaman, kalplerinizin ve özlerinizin ellerine uzaklaştırma, birleştirme gücü verilir, bazı hususlarda tasarruf gücü verilir.

Kalbin açısından Allah ile aranda hiçbir hicap/perde kalmayınca, Allah seni bazı konularda yetki sahibi yapar. Seni kendi sırrının hazinelerinden haberli kılar. Kendi fazlının sofrasından yedirir. Dostluk şarabını içirir. Seni, kendisine yakınlık sofrasına oturtur.

Bütün bunlar, Kitap ve Sünnet ile amel etmenin semeresidir, meyvesidir. Sen, Kitap ve Sünnet ile amel et. Yaşayışını onların esaslarına uygun olarak geçir. O ikisinin hükümlerinden asla ayrılma. Tâ, ilmin sahibi sana gelinceye ve amel seni alıp O'na götürünceye kadar. Hükmün öğretmeni senin için şehadette bulunduğu zaman, seni ilmin kitabına götürür. Orada varlığın gerçekleşince de kalbin ve manan ayağa kaldırılır. Nebi Aleyhisselâm onları ellerinden tutar, doğruca Rabbin huzuruna götürür ve kendilerine hitaben şöyle der:

– İşte sizler ve Rabbiniz!..

(*Abdülkadir Geylani Hz.'nin Sohbetleri*'nden.)

BİR KEZ GÖNÜL YIKTIN İSE

Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil (Yıkayamaz.)

Hani erenler geldi geçti bunlar yurdu kaldı göçtü
Kanatlanıp Hak'ka uçtu hüma kuşudur, kaz değil (Hüma: Efsane kuşu.)

Yol odur ki doğru vara, göz odur ki Hak'kı göre
Er odur alçakta dura, yüceden bakan göz değil

Doğru yola gittin ise, er eteğin tuttun ise
Bir hayır da ettin ise, birine bindir, az değil

Yunus bu sözler çatar, sanki balı yağa katar
Halka bu mallarını satar, yükü cevherdir, tuz değil

Yunus Emre

DEĞİL

Bu dünyaya verme gönül
Dünya sana kalır değil
Dünya seven Dost katına
Yüz akıyla varır değil

Bu dünyanın muhabbeti
Şol ağulu bal gibidir (Ağu: Zehir.)
Ağusun bilen ol bala
Parmağını banar değil

Bu dünyanın zehri katı (Keser, durdurur.)
Cana erer mazaratı (Zararı.)
Zehrini bilmeyen bunun
Kendini sakınır değil

Bu dünyayı derip yığma
Sonra koyup gitsen gerek
Koyup gideceğin bilen
Dünyayı devşirir değil

Âşıkların gönlü kuşu
Düşmez dünya tuzağına
Gerçek eren bu dünyayı
Hiç kaale alır değil

O Hak habibi Mustafa
Bu dünyaya cife dedi (Cife: Pislik)
O ki aklı olan kişi
Cifeye aldanır değil

Pes yine mahrem olmağa
Şaha bir şahbaz gerek (Şahbaz: Doğan.)
Yoksa değme kuş avlayan
Ulu şaha varır değil

Eşrefoğlu Rûmi sen de
Eğer şaha mahrem isen
Himmetin gözüne kevneyn (Kevneyn: İki cihan, dünya ve ahiret.)
Zerre kadar gelir değil

Eşrefoğlu Rumi

RADYO VE TELEVİZYONDA KUR'AN OKUMAK CAİZ MİDİR?

Kul Rabbine: "Beni bana bırakma, sana ulaşacak yolu aç, beni senden alıkoyan şeytanın tuzağına düşürme" diye yalvarıp, ihlas ile Yaratan'ın merhametine sığınınca, Rabbi: "Korkma, benim ismimi an, işe başla" der.

Besmele: Allah'ın evi olan kalbin nuru, Kur'an'ın da anahtarıdır.

Var olan her şey, Besmelede bulunan *Allah*, *Rahman*, *Rahim* isimleriyle vücut bulmuştur.

Bismillah kelimesi, öyle bir kader sahibinin ulu ismidir ki, insanlarda gördüğün yücelik, ancak o kudret sahibinin beliren feyzinden ileri geldiği gibi, aşağılık da onun eksiksiz adaletinin görülmesinden ileri gelir.

Besmele'deki *Rahman* isminin lezzetinden tadan kimsenin sezişi karşısında, yerden göğe kadar olan uzaklık, sivrisineğin kanadı kadar gelmez.

O halde, *Rahman*, *Rahim* olan Allah'ın, büyük ve ulu ismiyle işe başla, sonuç al.

Besmelesiz, işler sonuçsuzdur. İnanmazsan, tarihe bak. Musa'nı işi ile Firavun'un işini gör. İbrahim'in işi ile Nemrud'un işine bak. Ne canlı örnekler...

Elif, Lâm, Mim...

Ey Habibim,

Ey Ahadiyet zâtımla Ahmediyet kişiliğin arasında bilinen şifrenin sahibi,

Ey kâinatın nefsi natıkasının kalbi,

Ey zâti sıfatlarımı bilen, ilâhi sıfatlarıma sıfatlanmış İnsanı Kâmil,

Ey meleklerin hayreti, gökyüzünün aydınlatıcısı yok iken, kader üstadı bu gökyüzünün ince süsünü yapmadan önce, *Kul Huvallahu Ahad s*eslenişine daldırılmış Muhammed'im,

Rububiyyet (Rab'lık) sırlarımızı senin aracılığınla, yeteneğine göre kitabına yansıtacağımız, yaratılmışların en şereflisi olan insanlığa söyle, şunu iyi anlat ki:

Allahu lâ ilâhe illâ hu...

"O, Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur."

Şu görünenleri yaratan Allah; Vahid, Ahad, Samed olan, noksansız sevgiyle, bu var olanı ve her şeyi yaratan Allah, gerçek hayatın sahibidir.

Hayat sıfatının belirişiyle, tüm hayat sahipleri can bulur. İşte, o Allah'tan başka ibadete layık, tüm yaratılmışlarda, görünürler arasında hiçbir ilâh yoktur.

Hem, Hayy ve Kayyum'dur. Bu yaratılmışlar, O'nunla ayakta durur. O'nun aşkıyla devamlı ve sonsuzdur.

Olaylardan, kavranmaktan, yokluktan ve sona ermekten uzak olan birliği; sayı dizisinde, çiftin karşılığı olmayan birliktir. (*) Verir, vermesinden dolayı bir şey eksilmez.

O halde, ey insanlar:

Putlara tapmayın.

Ey Hıristiyanlar:

Halis kul olan, "Resûlullah" rütbesiyle rütbe alan, ulu peygamberlerden olan İsa'ya "bu, İsa, Allah'tır" demeyin.

Nezzele aleyke... (Sana indirdik.)

Ey her şeyin kaynağı ve resûllerin en mükemmeli,

Uluhiyet (ilâhlık) sırrımızı ortaya serdiğimiz gibi, gizli Rab'lığımızı da tüm güzelliklerdeki varlığımızla, muhabbet (sevgi) perdesinden ortaya koyuyoruz.

Kâinatın özü; tüm insanlığın gereksinimini toplayan Kur'an-ı Mübin'i, gelmiş geçmiş peygamberleri ve önceki kitapları doğrulayarak sana indirdik.

Özellikle, Hz. Musa'ya gönderilen Tevrat'ı, Cenabı İsa'ya gönderilen İncil'i de, o Allah indirmişti. Tâ ki, hak ile bâtıl ayrılsın, insanlar doğru yola erişsin diye.

O halde, bu ilâhi hükümetin yasalarının bir hikmetidir ki, bütün peygamberleri hakkıyla tasdik için, Hz. Muhammed'i tasdik etmek şarttır. Çünkü, enbiyayı hakkıyla bildiren, kitaplarını hakkıyla yorumlayan ve onlara şahit olan, ancak Hz. Muhammed'dir.

Son olarak, hak ile bâtılı ayırmaya yarayacak her şeyi de Cenabı Hak, Kur'an ve Muhammedi mucizeler şeklinde indirdi.

Ey İnsanlar: Hak ile bâtılı ayıran Kitap geldi.

Dikkat edin, müminler: Kâinatta yaşanan, görülen tüm olaylar, Kur'an hükmüne boyun eğer. Yirminci asırda, onun sesini duymayan kalmamıştır.

Doğuda, batıda o muazzam Kitap okunuyor. O yalnız, satırlarda korunmuş değil, kalplerde de saklanmıştır. Batılılar, ilim konularına ait sağlam kanıt göstermek istediklerinde, o muazzam Kitab'a başvururlar.

Ey Mümin,

Sen, o muazzam Kitab'ı, yalnız ölüne okuma. O'nu, mezarlık kitabı sanma.

O'nun diriler için gönderildiğini bil. Yalnız, sözlerini usulüne göre okumakla kalma, emirlerine uygun davranışlarda bulun da, hem geçici hem de sonsuz özgürlüğünü kazan.

(*) İki türlü bir'lik vardır. Birincisi, bildiğimiz "bir" sayısıdır. Sayı dizisi içinde 1, 2, 3..." diye devam eden sayılardan biridir. Diğeri ise "ikincisi olmayan Tek'lik"tir. Allah'ın birliği, işte bu sonuncusudur. "1"sayısının benzeri sayılar vardır, ama Allah'ın birliğinin eşi ve benzeri yoktur.

Ey mümin,

Görüyorsun ki, dünyanın adı geçen ülkelerinde, radyoda ve televizyonda Kur'an okunuyor.

"Olabilir mi" diye, yalnız bunu sorma. Acaba gerçekte Cenabı Hak, bunu neden okutturuyor diye düşün.

İşte Allah, özür kapılarını kapatıyor, itiraz yollarını kesiyor. "Yirminci asrın çocuğu değil misin? Kur'an'ı duyman gerekir. Her yerde okutturdum," diyor. "Muhammed'imin yüceliğini insanlara anlatan o Kitab'ın göz kamaştırıcılığından, başka hiç kimsenin kitabı okunmuyor," diye belirtiyor.

Ey Muhammedî mümin,

"Sana indirdik" ayetinin inceliği, anlaşılmaya çalışılırsa:

"Ey sureti (şekli) Hak, Sîreti (hayatı) Rahman olan Habibi Kibriya (Hz. Muhammed),

Sırrımızda gizli olan, Kur'an gerçeklerinin nurunu temiz kalbine indirdik, tecelli ettirdik. *Elif Lâm, Mim*'de gizli olan Uluhiyet sırrını sana öğrettik. Zât'ımızın Vahdaniyetini sana gösterdik.

Allahu Lâ İlâhe İllâ Huvel Hayyul Kayyum Rabbani hükümetinin başkanı oldun."

Ey hakikat yolcusu,

O muazzam Kitab'ı yalnız ölüne okumakla kalma. O'nun derinliklerine dal Dünya ve ahiret mutluluğunu açıkça gör. İslamın zevkini tat, ruhu temel alan siyasetini öğren. İlişkilerde adalet ve danışmayı esas tutan, haksızlığa düşman olan, her kim olursa olsun, çalışmalarında Allah'a ve insanlara karşı sorumlu olduğunu, dünya medeniyetlerinin henüz ayırdına varamadıkları yücelikleri beyan eden, o Aziz Kitab'ı canla oku.

O Kitab'ın en derin inceliklerini bilen Hz. Muhammed'in kucağında büyüyen, Peygamber'den ders alıp mezun olan, adalet ve eşitlik kurallarının uzmanı, Rabbani hükümetin eğitim bakanı, Allah'ın İmam'ı Cenabı Aliyül Murtaza'nın, Malik Bin Eşter'i Mısır'a vali tayin ettiğinde, ona gönderdiği mektubu oku. *(Bkz. s. 386-397.)*

Bu âlem sonsuza dek sürse, milyarlarca medeniyet kurulsa, Allah'ın ilminin huzurunda, sağduyunun önünde, Kur'an'ı Mübin'den feyz alınarak emredilen bu kuralların hangi kelimesine, hangi harfine, hangi noktasına el vurulabilir?

14 asır önce, bilgisizlikler ve eziyetler dünyayı sarmışken, artık hiçbir nebinin o perdeyi parçalayamayacağı zaman gelmişken, tenezzül edip o perdeyi parçalayan Muhammed İbni Abdullah'a indirilen Kur'an-ı Kerim okunduğunda, hangi sağduyu önünde eğilmez? Hangi düşünür, hayretlere dalmaz? Acaba, hangi darda kalmışın yüzü gülmez?

GÜNAH HASTALIĞININ ŞİFA REÇETESİ

Hasan Basri Hazretleri buyurdular ki:

– Ben yanımda bir delikanlı ile Basra sokaklarında gezerken, bir doktora uğradık. Doktor bir kürsü üzerinde oturmuş, etrafında erkekler, kadınlar ve çocuklar, ellerinde şişelerle her birisi dertleri için deva talep ediyorlardı. Yanımda bulunun delikanlı doktorun yanına giderek doktora: "Ey tabip, günah hastalığına da bir ilacın var mıdır?" diye sorunca doktor "evet, vardır" dedi ve "Şu on şeyi yaparsan, günah hastalığına şifayı bulursun" dedi:

"Fakir ağacı ile tevazu ağacının damarını al, bunları tevbe ile karıştır. Rıza havanına koy, kanaat tokmağı ile döv, ittika (Allah'tan korkmak) tenceresine koy, üzerine hayâ suyunu dök. Muhabbet ateşiyle kaynat, şükür kadehine koy. Ümit nefesiyle üfürerek soğut. Hamd kaşığı ile iç. Bunları böyle kullanırsan, dünya ve ahiret dert ve belalarından kurtulursun."

İMAM EFENDİ'NİN IŞIKLI SÖZLERİ

Giriş: Yaradılış'ın Sebebi

Allah'ın muradı, kulların kendisine kavuşması, vuslatıdır. Yaradılışın sebebi budur. Cenabı Hak, kulun kendisine kavuşmasını özler. Cenabı Hak ise ışıktır, nurdur. İnsan karanlık olursa kavuşamaz. Ancak ışık, ışığa kavuşabilir. Bunun için günah ve haramların karanlığından kurtulmamız gerekir ki, O'na kavuşabilelim.

İnsan beşerdir. Kusur etmemek olmaz. Fakat kusur ettik diye durmak da olmaz. Tövbe ve inabe (tam dönme) gerekir ki, günah karanlığından kurtulalım.

Biz neden, yaradılış (hilkat) sebebimizi yerine getirmeyelim? neden bu emri ve o ilâhi özlemi yerine getirmeyelim? Allah için müslümanlara, müminlere yakışan, o ışıkların ışığına kavuşmaktır. Onun için, rızasını kazanmaktır. Bu da biraz bu pis, murdar nefsimize zahmet vermekle, onu arıtıp tezkiye etmekle, Allah'a layık ve vasıl etmeye çaba ve gayret göstermekle mümkündür, başka şekilde olmaz.

Gerçi herkesin dönüşü, Hazreti Allah'adır. Bunda şüphe yoktur. Fakat Cenabı Hak'kın celaline, kahır ve gazabına dönmek de var, cemaline, lütfuna dönmek de var. Allah korusun. Celaline dönenler için, artık her türlü azap kesinleşmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de: "Ey nefsi mutmainne, razı olduğun (*raziye*), razı olduğun (*marziye*) halde Rabbine dön. Kullarımın arasına katıl ve cennetime gir" (Fecr, 27-30) buyuruluyor. Allah'ın evliyası, veli kullarıyla görüşmek, onlara muhabbet beslemek ve uymakla nefsimiz, mutmainne, raziye, marziye ve belki kâmile ve safiye olur. İşte o vakit de: "Zât cennetime giriniz" diye emir buyurulur.

Bizzat zâtına dönmemiz emir buyuruluyor. Bu ne şeref, bu ne mutluluk, bu ne zenginliktir?

Efendi, Allah diyen az olmasın diye pek fazla korkuyorum. Çünkü Allah demeyen pek çok, diyen pek azdır. Oysa Allah diyenler az oldukça dünya, pek ziyade daralır, bu yaratıklar her çeşit zorluk ve tehlikelere uğrar da, ondan pek korkarım. Bilindiği gibi din ve dünya, Allah diyenler yüzü hürmetine durur. Bunlar olmazsa ne din, ne dünya kalır. Gerçi her yüzyılda, 124 bin peygamber sayısınca veli bulunur ve bulunacaktır. Fakat Allah evliyası bir sene içinde veya bir süre boyunca değil, toplam bir yüzyıl içinde bu sayıda olacaktır.

Olur ki bazı zamanda evliyaullah çok bulunur. O vakit ilâhi bereket ve rahmet de çok olur. Bazı zaman da evliyaullah azalır. O vakit de ilâhi bereket ve rahmet, o oranda azalır. Hatta bu izzetli zâtların az bulundukları yıllarda yer alan savaşlarda, müslümanlar galip gelip zafer kazanamazlar.

Gerçi zafer için, müslümanların da hakiki müslüman olması lâzımdır. Bu da ayrıca belirtilmeye değer. Zira hadisi şerif ile de sabittir ki, "On iki bin müslüman

harbe girse, karşılarında ne kadar kâfir olursa olsun, bu müslümanlara karşı duramazlar." Fakat dediğimiz gibi, müslümanların da müttaki ve salih olmaları şarttır.

Zamanımızda böyle olmuyor. Harpte bulunanlar bir yana, burada, evlerinde rahat rahat oturan müslümanlar bile müslümanlığın değer ve şerefini korumuyor. Yoksa efendi, on iki bin değil, yüz bin öküzün boynuzuna istediğin kadar kılıç, top, vs. tak, o biçare hayvan savaş sanatını ne bilir? Onun gözü otlamaktadır.

Amr İbnül As Hz. de içinde olmak üzere Sahabei Kiram hazretleri, bir kalenin fethine gitmişler. Ne yapmışlarsa bir türlü kaleyi fethetmeyi başaramamışlar. Amr İbnül As buyurmuş ki, "Beni bir mancınığa koyup, o kalenin üzerine atınız. Ben gider, bir taraftan savaşır, bir taraftan da kalenin kapısını açarım, siz de gelirsiniz, kaleyi fethetmiş oluruz."

Demişler ki: "Canım, böyle şey olur mu? Sen oraya gidinceye kadar, özellikle de düştükten sonra sağ kalır mısın? Kale muhafızları karşısında bir tek adam ne yapabilir? Seni öldürürler."

Cevaben, "Hayır, bana bir şey olmaz," buyurmuş. Nedenini sormuşlar. Demiş ki: "Cenabı Peygamber bana, 'Sen Mısır'a vali olmadıkça ölmezsin' buyurmuştur. Oysa ben henüz Mısır'a vali olmadım. Onun için bana bir şey olma ihtimali yoktur."

Sen hele Sahabei Kiram hazretlerindeki, Peygamber Efendimiz'e karşı inanç ve güvenin derecesine bak. Bu kemal, bu iman ve bağlılıkları sayesindedir ki böyle büyük oldular. Şimdiki müslümanlar da bunlara uymakla yükümlü iseler de, heyhat ki Batı'nın ahlak ve tavırları, Avrupa âdet ve ahlakı dururken, Peygamber'in eserine, ashabın eserine kim uyacak, kim gidecek?

Altının Saflaşması

Hasan Basri Hz., Tabiin'in (ashabdan sonraki kuşağın) seçkinlerindendir. Pek çok sahabei kirama yetişmiş, onlarla görüşmüştür. Kendi asrında bulunanlara buyurmuş ki: "Siz nasıl altınların değerini bilir ve onları saklarsınız, size yarar sağlayacak şeylere harcarsınız. Ashabı Kiram hazretleri de nefs ve vakitlerinin öylece kadrini, değerini bilir, onu ibadet ve itaate, zikre ve fikre, Mevla'nın dostluk ve huzuruna, yakınlık kesbetmeye harcar, onun bir dakikasını, bir anını bile boşa harcamazlardı. Bu yüzden erenler, din ve dünyada öyle büyük oldular." Gerçekten, böyle büyük olmak lâzımdır.

Bakınız: Altın ve gümüş, topraktadır. Fakat ondan ayrıdır. Yani ona karışmamıştır. Hem toprakla bir arada, hem de gene topraktan uzaktırlar. Onu bunca emeklerle, güçlüklerle çıkarırlar. Topraktan tamamen ayırırlar. Altın halis oldu mu, ona padişahın mührü vurulur, artık o aziz olur.

Tıpkı bunun gibi, topraktan ibaret olan bu bedende bir altın madeni, bir ilâhi sır mevcuttur. O büyük sır, bu bedenle ilişkilenmiştir. İşte bunu zikir ve fikirle, özellikle aşk ateşi ve muhabbetle, dostluk ve huzur nuruyla ortaya çıkarmak ve Cenabı Hak

tarafından ona bir mühür vurularak, 'kulum' diye, zâtına bağladığı mutluluk ve izzet özünün üzerine çekilmesi gereklidir. Böyle olmaz da, nasıl ki bazı madenler altın, gümüş bulunan tabakadan geçerek onları bozarsa, bu nefs ve şeytan da bu vücudu istila eder, o bedende bulunan ruh ve sırrı bozar, mahveder. Ve artık bunun halis altın olması, asıl kudret ve değerini koruması mümkün olamaz. İnsan, Allah'a layık olacak bir Hazreti İnsan iken, hayvan, belki de hayvandan daha aşağı bir dereceye iner. Rabbim muhafaza buyursun.

Onun için çok dikkat edip özen göstermek, bu sırrın, bu emanetin bozulmamasına pek ziyade önem vermek lâzımdır. Onu çok yüceltmek gerekir.

Hem bu sır yalnız insanın kendisinde değil, diğer insanlarda da mevcut olduğundan ve bütün yaratıklarda Yaradan'ın bir sırrı bulunduğundan, insan, kendisini yücelttiği gibi diğer insanları da, diğer varlıkları da yüceltmeli, onları sevmelidir. Yaradan'ı seven, yaratılmışı da sever.

İnsanın kendini sevmesi, kendini yüceltmesi demek, nefsini yedirip içirip azdırması değil, onu arıtıp, tezkiye edip ıslah etmesi demektir. Nefsin hakları verilmeli, hazları men edilmelidir. Yoksa onun hazlarını vererek ve bütün emirlerine boyun eğerek onu coşturmak, tuğyan ettirmek, bunun sonucu onu da, kendini de cehennemlik etmek, insanın kendini yüceltmesi değildir. Böyle bir akıl, akıl değildir.

Ruhül Beyan'da yazar: Geçmiş ümmetler, peygamberlerinin dış görünüşünde kaldılar. Dışlarına baktılar, onların içlerinden haberleri olmadı. Bu yüzden dünyaları da, ahiretleri de berbat oldu, harap ve mahvoldu.

Peygamberler nasıl böyle ise, veliler de aynen böyledir. Yani evliyaullahın da zâhirinde kalanlar, yine bunlardan yararlanamazlar. Onların içine yönelmeli, onların bâtınını anlamalı. Onların içini anlamak için de insanın kendisi veli olmalıdır ki, bu şekilde kendi varlığında, kendi insanlığında kendisi de yararlanabilsin.

Nefsin Gizli Ayıpları

İbadetin, itaatin, zikir, fikir ve huzurun iyisi, Allah indinde makbul ve muteberi; insanın kendi yanında kalmayan ibadetleri, salih amelleridir. Yani bu ibadetleri ve itaatini kendi için etmeyip, Allah için etmelidir.

Soru: Efendim, emrediyorsunuz ki insan, musibetlerini mürşidine arz etmelidir. Gerçi nefsin ayıplarından bazıları bilinir, bunları arz edelim. Fakat bazıları pek gizlidir. İnsan o gibi ayıpların farkına varmıyor ki arz etsin. Örneğin: Birisine tevazu ediyor, sonu riya çıkıyor. Veya kibir çıkıyor. Bunları nasıl bilelim? Ve bildiğimiz şeyi nasıl arz edelim?

Cevap: Evet, doğrudur. Fakat madem ki nefsin ayıplarından görünenleri biliyoruz, öncelikle bunları terke gayret etmeliyiz. Diğer, gizli olan ayıplarımız için de iki çare vardır.

Birincisi: Tevazu edeceğimiz adama göstereceğimiz alçakgönüllülüğü, o adam için yapmayıp da, yalnız bu adamda Cenabı Hak'kın bir sırrı olduğundan, işte bu sırra hürmeten o adama tevazuya niyet ederek ve içimizi de bu şekilde düzelterek tevazu gösterirsek, artık bu çeşit tevazudan ve sonucundan korkulmaz. Gerçekten de alçakgönüllülük etmiş oluruz. Yani bunda nefsin bir hilesi araya giremez. Nefs araya girmedikçe de musibetler ortaya çıkmaz.

İkincisi de: Hak ehline yakın olmakla, onlarla sohbet etmekle, nefsin ayıplarını peyderpey öğrenir, tanırız. Zira bu yakınlık, bu sohbet, insandaki zekâ ve irfanı uyandırır.

Bu sohbet çok ilginçtir. Hatta insana yeni yeni yetenekler bahşeder. Daha önce anlayamadığımız şeyleri, kolaylıkla anlamaya başlarız. Bu sayede, gizli olan ayıplarımızın da farkına varırız. Bu ayıpları öğrendikçe, onları da peyderpey terke gayret ederiz. O vakit iş, pek güzel olur. Sonra mürşidin himmeti, feyz ve nazarı, eğitimi de buna katılır. İnşallah tamamen arınır, temizlenir, Allah'a layık oluruz. Artık hiçbir şeye ihtiyaç kalmaz.

Kısacası: Nefs için hiçbir şey yapmayalım. Ne yaparsak Mevla'mız için, onun rızası için yapalım. Artık araya ne nefs, ne de hiçbir şey girer.

İşte zâhirde pek bilgin ve pek büyük oldukları halde, birçok zâtların zâhiri ilimleri ve olgunluklarıyla yetinmeyerek, içlerinin tamiri için mürşit aramaya, onları bulup onlarla olmaya mecbur olmaları, hep nefsin gizli olan ayıplarından kendilerini kurtarmak içindir. Yoksa yalnız ilim ve kemalleriyle bu başa çıkmaz. İnsan, bâtına ve bâtın ehline hizmet etmedikçe, nefsten kurtulamaz.

İnsanı Kâmil

Size doğrusunu söyleyeyim: Allah'a yol, ancak mana Âdem'indendir. Başka yol katiyyen yoktur. Onsuz ne huzur, ne yakınlık, ne vuslat, hiçbir şey olamaz. Ne yapalım, Cenabı Hak böyle yapmış.

İnsanı Kâmil'le görüşmek, onlarla sohbet etmek, onlara hizmet, pek büyük bir nimettir. Devlettir. Aman aman, ne yaparsanız yapınız, İnsanı Kâmil'den uzak kalmayınız. Ve onun feyz nazarından, rahmetinden ve gönlünden düşmeyiniz. Cehenneme girmeye razı olunuz, fakat İnsanı Kâmil'den uzak ve ayrı kalmaya razı olmayınız. Bu zâtlardan uzağa kaçmamızın, tarikata ve tarikat erbabına meyledemeyişimizin sebep ve etkenleri pek çok ise de, başlıcası dünya ve dünya ehline olan aşırı ilgi ve teveccühümüzdür.

Gerçek Kulluk Nasıl Olmalı?

İsrail Oğulları'ndan bir abid (ibadet eden), bir yerde inzivaya çekilerek vaktini daima Cenabı Hak'ka ibadetle geçirirmiş. Bir gün Cenabı Hak, Musa Aleyhisselâm'a buyurur ki: "Ben o kulumu dalâl (sapkınlık) ehlinden eylemişimdir. İster ibadet etsin, ister etmesin, bu böyledir. Kendisine söyle." Hz. Musa da ilâhi emir ve fermanı o

adama bildirir. O adam cevaben: "Ben, kendinin rızasını istiyorum. Madem ki O öyle istiyor, ben ne diyeyim? Ben öyle şeyler bilmem. Benden razı olsun da, varsın cehenneme koysun," diye şükreder.

Bunun üzerine Cenabı Hak, bu adamı dalalet ehli iken, hayırlılar zümresine nakil buyurur. Ve kendisini cennetlik ettiğini, gene Hz. Musa aracılığı ile ona tebliğ ettirir. O adam, cevaben der ki: "Vallahi, ben bunu da bilmem. Ben ancak rızasını isterim. Benden razı olsun da, kendi bilir. İster cennete, ister cehenneme koysun. O, kendinin bileceği iştir. Ben öyle şeyler bilmem."

İşte kulluk, ubudiyet böyle olur. Kısacası, hiçbir şeye güvenilmez. İsyan ve saadet gibi düşüncelerle meşgul olmayalım. O ibadet ettiğimizdir, biz de kuluz. Kul, kulluğunda gerektir. Bu âlem, imkân âlemidir. Her şey olur.

Mürşide Olan Sevgi, Nasıl Gösterilmeli?

Bizi çok sevmenizi arzu ediyorum. Bundan inşallah bir zarar görmezsiniz. Ne olur, bizim dilimizden çıkan sözlerle de biraz amel etmeye gayret ediniz. Sizin en ufak bir gayretiniz, sizin bize ikram ve hürmetinizden daha hoştur, daha makbule geçer. Bununla çok memnun ve hoşnut oluruz.

Riyazet

Riyazet vardır, fakat belli bir zamana mahsustur. O da mürşid'in emriyle olursa semereli olur. Yoksa insanın kendi kendine riyazet yapması, faydalı olmaz. Yememekteki afet, yemekteki afetten çok daha büyüktür. Kısacası, yolcunun kendi kendine böyle bir şey yapması doğru değildir. İnsanın hayır zannettiği, olur ki aleyhine olur.

Müridin Görevleri

Şahı Nakşibend Efendimiz buyurmuşlar ki: "Saliklere iki vasiyetim vardır. Bu iki vasiyet onlara, iki göz, iki kulak yerindedir. Birincisi: Salik hangi mertebeye ulaşırsa ulaşsın, kendi nefsini Firavun'un nefsinde yüz kere aşağı görmezse, felah bulmaz, kurtuluşa eremez. İkincisi: Salik hangi mertebeye ulaşırsa ulaşsın, kendisini yolun ilk basamağında görmez ve bilmezse, o salik kurtulmaz, helak olur."

Bu yolda bulunanların, üç edebe en üst derecede özen göstermeleri, pek elzem ve yararlıdır:

1. Allah'ın inayeti ve mürşidin himmetiyle, salikte ne kadar manevi kemaller zuhur ederse etsin, o salik tevazuunu, zilletini, yokluğunu arttırmaya gayret etmelidir. Bunu yapabilirse, onu da ilâhi bir lütuf sayıp şükretmelidir. Benlik davasına düşmemelidir. Kul, asli sıfatları olan acz, fakirlik ve yokluk niyazında sabit olmalıdır. Allah'ın sıfatları olan kudret, izzet ve gına'ya (yani zenginliğe) el uzatmamalıdır. Tâ ki Cenabı Hak, o kulun insanı sıfatlarını kaldırıp, zâtıyla daim kılsın. Bunun için bize

katiyyen varlık yakışmaz. Fâni olmak istemeyen böyle yapar.

2. Bir salikte insanlık hâli, mürşidin razı olmadığı bir hâl, bir ahlak, bir şey zuhur ettiğinde, "artık ben bir şeye yaramam" kanaatine varıp, sohbetten kesilmemek gerekir. Bu edebe çok dikkat ve özen gerekir.

3. Mürşit bir şey emrederse, gayet sevinçli olarak onu yapmalıdır. Tâ ki o şey, kendine fayda versin.

Gerçekten, bu üç edebin insana pek ziyade lâzım olduğu bilinmelidir.

Kur'an

Kur'an-ı Azimüşşan'da yok, yoktur. Fakat, anlamak, idrak etmek zordur. Eğer böyle olmasa, Kur'an'ın mana, hakikat ve sırlarına bir sınır olmak gerekseydi, kıyamete kadar gelen insanların Kur'an ile amel etmeleri mümkün olmazdı.

Bir ayette: "Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur" (Zümer, 39:63) buyuruluyor. Dışarıda nasıl böyle ise, içeride de keza böyledir. Muhakkikler, bu ayetin iç anlamı hakkında buyururlar ki: "Göklerden murat, kalp ve insani ruhtur. Yerden murat da nefs arzıdır." Bunların anahtarları, Cenabı Hak'kın kudret elindedir. Bir adam İslamiyet yolunu tutar ve şeriatla amel edip, tarikatla salik olursa, rıza ve yakınlık yolunu tutmuştur. Cenabı Hak da o adamın kalp ve ruhuna, semanın kapısını açar. İlâhi hazine bu kalbe, bu ruha dökülür.

Birçok ayetlere dikkat edilirse görülür ki, insanın elinde hiçbir şey yoktur. Her şey, Allah'ın kudretindedir. İnsanın seçim ve iradesinin, çalışma ve gayretinin hiçbir etkisi yoktur. Diğer birçok ayetlere de bakılırsa, insanın çalışma, seçim ve iradesinin, iyi amellerinin görüleceği, fayda vereceği anlaşılır. Şimdi dış görünüşte bu iki kısım emirler, birbirine zıttır.

Oysa bu ayetler, birbirine aykırı değildir. İnsanın irade ve seçimini güzel kullanması, salih ameller işlemesi, Kur'an-ı Mübin'in emridir. Hikmettir, şeriattir. Herkes bununla emredilmiştir. Bu emri yerine getirmeyenler azaba, getirenler de her türlü nimet ve saadete ulaşırlar. Her şeyin Allah'ın kudret elinde olması, insanın irade ve seçiminin, çaba ve gayretinin bir katkı ve etkisinin olmaması da, Kur'an-ı Celil'in bâtınıdır. Kudrettir, hakikat mertebesidir.

İnsan şeriatla amel eder, emirlere uyar, yasaklardan sakınır, dışını ve içini temizlemeye ve çirkin ahlaktan kurtulmaya çalışırsa, Cenabı Hak da daha ilerisini ihsan ve inayet buyurur. Belki de bu mertebede insana, kendini görme, kendini beğenme ve aldanma gibi varlık musallat olur. Bu da o adamın helakine, mahvolmasına yol açar. Buna yer kalmasın diye Cenabı Hak, lütuf ve merhametinden, hakikat mertebesini bildirmiştir. Yani insanın çalışma ve ameliyle bu işler olmaz. Ancak Cenabı Hak'kın lütuf ve keremiyle, cömertlik ve inayetiyle kurtuluşa ereceğimiz, haber verilmiştir. Değil insanın seçim ve iradesinin, çalışma ve gayretinin, belki bütün bu varlığın, varoluşunun aynı serap ve geçici gölge olduğunu buyurmuştur ki, kibirlenmeye

ve benliğe mahal kalmasın. İnsana tamamen yakınlık ve kavuşma el versin.

Cenabı Hak hep emirlerinde, "Amelinize karşılık size hidayet ederim," "Amelinize mukabil size cennet veririm" (Vakıa, 56:24) buyurmuştur. Bu ayetlerde Cenabı Hak, sana seçim ve iradenin varlığını ispatlıyor. Bu ilâhi emirlerinden başka da, "De ki, hepsi Allah'ın katındadır" (Nisa, 4:78) buyuruyor: Böyle olursan, iraden kalmaz. Görünüşte bu ayetler, yekdiğerine muhalif, ters, zıt gibi.

Hayır, ne muhalif, ne de zıttır. Yalnız zamanları ayrıdır. Önce şeriatla, tarikatla amel etmek, ibadet, taat ve mücahedede bulunmak lâzımdır. Böyle ola ola, iş bir raddeye gelir ki insan, artık fena'ya ayak basar. Onda fâni olur. O vakit arada bir şey kalmaz. İşte o zaman "De ki, hepsi Allah'ın katındandır." İraden kalmaz, iş hakikat olur!

Hatıra gelir ki, Cenabı Hak bir adamın kalbini mühürlerse, onu böyle kötü bir hâle düşürürse artık bu adam ne yapabilir? Bu soruya cevap, şudur: Bu mühürlenmeyi o kişi istediğinden dolayı, Cenabı Hak da öyle yapmıştır.

Cüzi İrade diyoruz ama, bu cüz öyle bir cüzdür ki, âlemlerin Rabbinin iradesinden gelmiştir. Ondandır. O halde bu irade, büyük ve çok iş görür. Kul, ilâhi ahlak ile ahlaklanır. İlâhi sırların, hikmetlerin, marifet ve ilimlerin kaynağı ve mahzeni olur. Hülasa, Mevla'sına vasıl olur. İşte cüzi irade, böyle büyüktür.

Bunun tersine, insan iradesini bu yönde kullanmazsa insanlıktan çıkar, hayvan olur. Hilafet rütbesinden düşer. Allah'tan uzaklaşır. Her nimetten mahrum olur, en aşağı dereceye düşer. Rabbim muhafaza buyursun.

Cenabı Hak, cebir (zorlama) ve kahrını, bir irade, meyil ve talebe bağlamıştır. Kimseyi cebren günaha sevk etmez. Kullar ister, Cenabı Hak da yaratır. Kimseye zorla ibadet de ettirmez. Cebren ibadet ettirse, bundan mahlukun ibadetine muhtaç olduğu çıkar. Halbuki O, âlemlerden müstağnidir. Her şey O'na muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir.

İç Hastalıkları

Dış hastalıklar, yani beden ve organlara ait hastalıklar kolaydır. Tedavisi mümkündür. Fakat bâtıni hastalıklar müşküldür. Bâtınen hasta olan, hastalığından haberdar değildir ki, tedavi çaresine baksın, arasın.

Gözümüzü açıp kendimizi bildiğimizden bu yana, nefs, tabiat, heves ve Allah'tan gayrı şeylerle dostluk ediyoruz. Bunların hükmü altına girerek, çeşitli bâtıni hastalıklara uğruyoruz. Yükümlü olmadan önceki temizliğimizi ve masumluğumuzu kaybediyoruz. Tedavi güçleşiyor.

Gerçi Cenabı Hak, Kur'an-ı Mübin'in müminlere rahmet ve şifa olduğunu bildiriyor. Gerçekten de öyledir. Ancak, Kur'an'ın zâhir emrine dışımızı, bâtın emrine de içimizi uydurmazsak, Kur'an bize nasıl doğruyu bulduracak, şifa ve rahmet vesilesi olacak? Bu nedenle Kur'an'ın zâhirini alimlerden, bâtınını da bâtın alimlerinden öğrenmeye, onları arayıp bulmaya çok ihtiyacımız vardır. Tâ ki dış ve iç emirlere

uyarak, Kur'an'ın hidayet, rahmet ve şifa veren emirlerinden yararlanmış olalım.

Ben Yerine Sen

Zâtın biri bir gün, dostunun kapısını döver. Dostu içeriden: "Kimdir o?" diye sorunca, kapıyı döven "Benim," der. Cevaben: "Madem ki sensin, senin için içeriye yol yoktur" der ve kapıyı açmaz.

Biçare adam işi anlar. Uzun zaman nefsi ve hevası ile mücahededen sonra, varlığından kurtulur. Yine o dostunun kapısına gelerek, yavaş yavaş kapıyı dövmeye başlar. O zat gene içeriden: "Kimdir o?" diye sorduğunda, "Sensin," der. O zât da, "Madem ki sen bensin, gel içeri," der. Hemen kapıyı açar ve içeri alır.

Tasavvuf Nasıl Öğrenilir?

İmamı Gazali Hz. buyuruyor ki: "Bütün akıllılar, hikmet sahipleri ve bilginler bir araya gelseler, Sofiyye'nin koyduğu usül ve adabın yerine, daha uygun ve iyisini bulup da diğer bir usül koymaya güçleri yetmez." Çünkü yüce Sofi tayfası bu usülleri, kendiliklerinden koymamışlardır. İlimlerini peygamberlik fenerinden alarak yol ve yöntem koymuşlardır. Çünkü peygamberlik nurundan yüksek bir ışık yoktur. O ışıktan başka bir usül koymaya, kimse muktedir olamaz.

Sofiyyenin ilk işi, kalbi kötü huylardan temizlemek, boşaltmaktır.

Her ilmin olduğu gibi, tasavvuf ilminin de tarifi, konusu, gayesi ve faydası vardır.

Tasavvuf, kitap ve sünnete dayanan ilâhi ve Rabbani hikmetin adıdır. Konusu, kişiyi gafletten kurtararak ona Allah'ın huzurunu kazandırmaktır. Yararı da, kişiyi nefsin kötü huylarından arındırarak, İnsanı Kâmil ve Mevla'ya layık bir kul etmektir.

Tasavvufun diğer ilimlerden farkı şudur ki, kitap okumakla öğrenilmez. Tasavvufa dair kitaplar, yalnız tarikat usül ve adabını öğrenmek içindir. Tasavvufun tahsili, kâmil bir mürşitten ameli, tatbiki yolla, beden kitabını okumakla mümkündür. Satır ilmi değil, sadır (göğüs) ilmidir (yani kalbe ait bir ilimdir).

"İlmi, ricalin ağzından alınız" hükmünce, tasavvuf, bir kitabı natık'tan (konuşan kitaptan) kendi vücut kitabını okumakla öğrenilir. Tasavvuf, iş, yaşayış, hâl ve ahlaktır. Bu işi ve hâli öğrenmekse, terbiyeciye başvurmayı gerektirir.

Bu iş, kitap ve risaleler okumak suretiyle öğrenilmez. Bu vücut kitabını insan, bir kitabı natık'tan okumalıdır. Bizzat kendisi de kitap olmalıdır.

Cenabı Hak bir kuluna tenezzül edince, onu kendinde fâni ve kendisiyle baki eder. Bu nükteyi akıl idrak edemez. "Şeriat akla uygundur" sözü, aklı külle nispetledir. Yoksa aklı maaşa, cüzi akla nispetle değildir.

Mevlana Cami, bu nükteyi biraz anlatmak için şöyle bir teşbih yapıyor:

– Bir gün balıklar birleşip en büyük balığa giderler. "Su var mıdır, nasıl bir şeydir? Bize göster," derler. Büyük balık: "Ben de bilmiyorum. Fakat suyun gayrı ne

var, onu bana gösterirseniz, ben de size suyu göstereyim," der.

Balığa göre su, bizzat suyun görülmesini önlediği gibi, Cenabı Hak'kın insana aşırı yakınlığı da aynı şekilde, insanların görüşüne engel olmuştur. O'nu anlamak, bir kâmil mürşit vasıtasıyla basiret erbabı olmaya bağlıdır.

Bir müritte iki şey tam olursa, o mürit behemehal vasıl olur. Birincisi şeriatın zâhir ve bâtın hükümlerine uymaktır, ikincisi de bir kâmil mürşitle muhabbet ve sohbet etmektir.

İmamı Gazali Hz. ve başkaları buyururlar ki: Kalp bir havuza benzer. Bu havuza dıştaki beş duyu vasıtasıyla beş su akar. Fakat bu suların üzeri açık olduğu için, birtakım pislikler de bu sulara karışıp birlikte gelir ve bu havuza, yani kalbe dolar. Her ne kadar dışarıdan havuz saf ve temiz görünse de, o pislikler dibine çöktüğünden, karıştırıldığında birtakım pislikler havuzun yüzüne çıkar, onun rengini, temizliğini bozar.

Bu havuzu temizlemek için, öncelikle birtakım pislikleri getiren o suları kesmeli, sonra ilâhi zikir kazmasıyla o havuzun dibini kazıp temizlemeli. Bu ameliyattan sonra o havuzun dibinden bir su çıkar ki, bu doğrudan doğruya menbadan gelir. Gayet saf, berrak ve halistir. İşte bu su, ledün ilminin bilinmesi ve keşfi, hikmet ilmi, ilâhi nurlar, sırlar ve hakikatler suyudur. Bu, havuzun kendisinden ortaya çıkar. İşte kalbin boşaltılması, bu sonuçları verir.

Şimdi dışarıda dolaşsak, şununla bununla düşüp kalksak, herkesten, her yerden kalbimiz bir pislik alsa, o Allah'ın evi, o Kibriya'nın nazar yeri olan gönlümüze bunları doldursak, bu mu iyi? Yoksa burada böyle Allah muhabbetiyle, Allah derdiyle, kalbimizin temizliğiyle, boşalması ve rahatlığı için çalışsak mı daha iyi? Bilmem ama, bana kalırsa şurada bir iki saat böyle Allah için sohbet ve muhabbet etmek, her türlü ibadetin, hem de pek çok ibadetin ve dünya ile Allah'ın gayrısının üstündedir. Bu şimdi anlaşılmaz. Ancak ben gittikten sonra anlaşılır.

Kalp, boşaltılmadan doldurulamaz. Bunu da insan kendi başına yapamaz. Bir bilene, bir kâmile ve bir marifete ihtiyaç vardır. Salik onun terbiyesi ve tarifiyle hareket ederse, başarılı olur. Şeyh Samini Hz. de öyle buyurmuştur: "Mürşit, merdiven gibidir." Nefsten ruhun en üst makamına ilerlemek, yeryüzü merdiveni olan kâmil mürşit vasıtasıyla olur.

Ancak: İnsan ne kadar büyük bir zâta mensup olursa olsun, o adam ilâhi muradın kendi vücudundan bilinip bulunmasını istemez, arzu etmezse, o büyük adam ona hiçbir şey yapamaz veya yapmaz.

Bir mürşit ne kadar büyük, ne kadar kâmil olursa olsun, onun kemalatı'ndan müridin feyz alabilmesi için, sağlam bir azim ve cezim ister. Böyle olmazsa, o mürit bir fayda elde edemez. İstese de hedeflenen maksada ulaşamaz.

Zamanımızda o kadar riyazet ve mücahede yoktur. Zamanımızda sohbet çok etkili, pek büyüktür.

Bir salik, kendi kendine elli senede kazanamadığını, mürşidin (hakkı öğreten kimsenin) bir andaki sohbeti (talimi, öğretmesi) ile kazanır. Bu zamanda sırlar ve

hakikatlerden bahsedilmezse, Allah'a gitmek ihtimali yoktur.

Din Elden Gidiyor

Hatırıma şu düşünce geliyor ve gidişat da onu gösteriyor ki, İslam nimetinin bu müslümanlardan alınacağı zamandır. Ve alınır. Hiç şüphe etmeyesiniz!

Bu halk Allah'ı, yarım arşın bez parçası kadar bile sevmiyor.

Ahmak, akılsız sandığımız eski müslümanlar devrinde, dünyamız mamur, düşmanlarımız mağlup idi. Zira müslümanlardaki iman kuvveti, Allah sevgisi ve celali, kâfirlerin kalplerine korku doldurmuştu. Dünyalarının bu rahatlığının, müslümanların ibadet ve taatlerine çok yararı vardı.

Şimdi akıllı dediğimiz, sivri akıllı türedilerimiz zamanında, dünyamız harap, türab bir hâle geldi. Müslümanların kalplerinden Allah korkusu ve sevisi, daha doğrusu Allah, Resûlullah çıktı. Cenabı Hak, kendinden yön ve yüz çevireni, düşmanlarıyla terbiye ve kahrettirir. Kâfire görünüşte üstünlük verir. Bu ne büyük musibettir ki, müslümanların başına geldi. Bugün yeryüzünde müslümanlardan daha zelil, hakir ve aşağı görülen bir kavim yok.

Bu ne günahtır ki, hıristiyan Avrupalılar, müslümanların ahlakını, gidişatını, işini beğenmiyorlar.

Ahlaksızlığın, itaatsizliğin her çeşidi müslümanlarda. Dünyayı sevmek, nefsi Cenabı Hak üzerine tercih etmek, nefsi gizliden gizliye Cenabı Hak'ka ortak (şirk) tutmak, hep biz müslümanlardadır. Hangi yasağı ve hangi ahlaksızlığı bıraktıksa gösterin. Sözlerimin şahidi, Kur'an'dır.

Gerçi geçmişte müslümanlar, çeşitli zorluklara uğramışlardır. Fakat hiçbir zamanda müslümanlar, zamanımızda olduğu gibi bu derece musibetlere ve belalara dûçar olmamışlardır. Özellikle de müslüman geçinen bazı dinsizlerin din aleyhine ayaklanması, şimdiye kadar hiç görülmemiştir.

Dindeki bu bilgisizliğimiz, Hak'tan yüz çevirmemiz, sünnetlere uymayışımız, evliyaullahtan kaçıp onları sevmememiz devam ettiği müddetçe, hiç şüphe yok, dinimiz de, dünyamız da mahvolup gider. Gitti, gidiyor.

Dinde Reform ve İçtihat

Bir gün bir kitap gördüm ve biraz da okudum. *Yirminci Yüzyılda İslamiyet* adlı bir kitap. Çok şeyler yazıyor. Büyük müçtehitlerden söz ettikten sonra: "Biz niye içtihat etmiyoruz (yeni din hükümleri çıkartmıyoruz)? Biz de insan değil miyiz? Onlar gibi bizim de aklımız, ilmimiz var. Neden hiçbir meseleyi kendimiz inceleyip biz de bir şey söylemiyoruz? Hep eskilerin fikrinden dışarı çıkamıyoruz?" diyor.

Dikkat ediyorum da bu kitaplar ne kadar iyi yazılsa, şeriat hükümlerine ne

kadar uygun olsa, gene içine bir şey karıştırıyorlar.

Evet, içtihat kapısı kapanmıştır. Kapanış nedeni de şudur: İçtihat için yalnız zâhir ilmi yeterli değildir. Ne kadar bilgin ve derin alim de olsak, *şeriatın iç (bâtıni) gerçeğini bilmeden, yalnız dış (zâhir) üzerine Kur'an'dan, Hadislerden hüküm çıkartmak mümkün değildir.* Zira hiçbir şer'i mesele yoktur ki, onun bir esası, bir hakikati olmasın. Önce bunun gerçeği araştırılmış, incelenmiş, sonra zâhir de eğer bu hakikate uygun olursa kabul edilmiş, yoksa edilmemiştir. Yani hüküm çıkartmada, hakikat esastır. Şeriat ve dış görünüş (zâhir), ikinci planda ve önemdedir.

Oysa böyle diyen adamların, bâtınlardan vazgeçtik, zâhirleri bile harap içinde haraptır. Bunu diyen adamlar, beş vakit namaz, değil mi? –Bunu bile kılmıyorlar. Heyhat! Bunlar mı Kur'an'dan, hadislerden hüküm çıkaracak?

Evet, çıkarırlar. Kendi bâtın (iç) hastalıklarını, dinden yüz çevirmelerini yerleştirmek için, şeriatı alet ederek dini, İslamiyeti ortadan kaldırmak isterler. Ve amaç da budur.

Hak'tan görünüyorlar. Eğer dil bilgisini, biraz Arapçayı bilmekle, biraz da Avrupa tekniğini öğrenmekle Kur'an ve hadisten hüküm çıkartmak mümkün ise, yabancılarda bu kadar doğubilimci (müsteşrik, oryantalist) var ki, onların ilimleri bunlardan çok fazladır. Onların da Kur'an'dan şer'i meseleleri çıkartmaya yetkili olmaları gerekir.

Peki, şimdi siz söyleyin: Bu yakıştı mı? Bir ecnebi bizim kitaplarımızdan, Kur'anı Azimüşşan'dan hüküm çıkaracak! Halbuki bu iddiada bulunanların dinle ilgileri, zannetmem ki doğubilimci denilen bu musevilerden çok farklı olsun. Sen bunların görünüşte 'müslümanım' demelerine bakma. Maksatları, dediğim gibi müçtehit olmak ya da şu, bu olmak değil, bu şekilde dini harap edip, ortadan kaldırmaktır. Ancak henüz söylemeye cesaret edemiyorlar. Çok geçmez, bunu da söyleyecekler. Daha kim bilir neler yapacaklar.

Adamlar şimdi bile bar bar bağırıyorlar. Hocalara, şeriata, dine 'kara kuvvet' diyorlar. "Bunlara karşı savaş açalım," diyorlar. Biz de hâlâ bunların, "Kur'an'dan, hadisten hüküm çıkartamaz mıyız" yollu nağmelerine inanıyoruz.

Put ve Nefs

Kâfirler Hak'kın gayrısına ibadet ederler ki, müminler bundan beridir. Fakat hakikat ehli buyururlar ki, müminler de Hak'tan gayrısına ibadet ederler. Nasıl? Kişi neyi severse, ondan başka olanı unutur. İnsanın mahbubu (sevgilisi) ise, mabududur, ilâhıdır.

Evet, mümin de dünyayı seviyor. Halbuki insan dünyayı severse ahiretten, ahireti severse dünyadan uzak olur. Allah'ı sevenlerse, her ikisinden uzaklaşır. O halde biz, Allah'ı hakkıyla mabud edinememişiz demektir.

Çoğu kez müslümanlar, nefslerini Hak'ka şerik (ortak) ederler, Nefs, heva, tabiat ve şeytana kulluk ederler. Bu putlara tapınırken, kendilerini hâlâ Allah'ın kulu

sanırlar. En kötüsü ve Allah indinde en fena olanı, hevayı ilâh edinmekle, ona taparak, Allah kuluna olan ikram ve ihsanı ümit edip beklemektir. Bu ne cehalettir?

Bu nefs putuna, bunun kibir ve benliğine yeter taptık, yeter hizmet ettik. Ya Allah'ı, Peygamberi, ahireti inkâr edip kurtulmalı, ki zamanımız müslümanlarının çoğu bu fikirdedir, yahut da bir kâmil kişi bulup onun vasıtasıyla dünyada ve ahirette rahat ve selameti bulmaktır. Bize, yani müslümanlara yakışan da, budur.

Bizim için nefsten büyük düşman yoktur. Bizim de Firavun'umuz, Ebu Cehil'imiz nefsimizdir. Bir salikin ilk işi, nefsi düşman bilip onunla dost olmamaktır. Böyle bir salik terakki eder, murat ve maksadına nail olur.

Binekler

Cenabı Hak buyuruyor ki: "Size karada ve denizde binekler veren O'dur" (Yunus, 10:22). "Her sınıf mahlukatı yaratan, gemi ve davarlardan (otomobil, tren ve uçaklardan) sizin için binek yapan O'dur. Tâ ki onlara binerken, Rabbinizin nimetlerini hatırlayasınız" (Zührüf, 43:12-13). Başka ayetlerde ise: "Sizi helallerden rızıklandırdık." Ve: "Sizi yarattığım şeylerin çoğuna üstün kıldım. Kadrinizi yüce ettim," buyuruyor.

Cenabı Hak'kın bunları haber vermekten ilâhi murat ve maksadı, kendi mükerremliğimizi koruyarak kendimizi kaybetmememiz ve geldiğimiz asli âleme, gene pak ve temiz gitmenin sebeplerine ve çaresine başvurmamız içindir. Ayetin zâhiri böyledir.

Bâtınına gelince: Cenabı Hak, bizde *kalp* ve *ruh* yaratmıştır ki, bunlar Emr'dendir. Sonra Hayy'ini bize tevdi buyurmuştur ki, mükerremliğimiz, bu *kalp* ve *ruh* ve *sır* nedeniyle, bâtınımızdandır.

Karada ve denizde bineceğimiz şeylerin yaratılmasını ise, evliyaullah şöyle açıklamışlardır: Yer'den maksat, unsurlar ve nefsten oluşan bir vücuttur, bu bedendir. Denizden murad da, *kalp, ruh* ve *sır*'dır.

Dış ameller, bedenin bineği gibidir. İç ameller, razı olunmuş ahlak ve yüksek himmet de, bâtının bineceği mesabesindedir, onun Burak'ıdır. Zâhir ve bâtın olarak bu şekilde gayret sarf edenler, kutsal Lâhut menziline erişirler.

Rızka gelince, zâhirin rızkı olduğu gibi, bâtının da rızkı vardır. O da kalbin tahliyesidir, ruhun boşalmasıdır, zikir ve fikirdir. Aşk ve muhabbettir. Güzel haller ve ahlaktır. Mevla'nın dostluğu ve huzurudur. Rabbani sırlar, bilgiler, ilimler ve hakikatlerdir.

Kısacası: Yakınlık ve vuslat, Cenabı Rabbül Âlâ'yadır. Böyle olanlar, gerçekten mükerremdir. Bütün yaratılmışların en üstünü, en akıllısı, en bilgini ve en bahtiyarıdır. Ve belki bütün âlemlerin ve yaratılışın karşılığıdır.

Tasvir

Muhyiddini Arabi, "Tasvirci (musavvir) melundur" diyor. Zaten Peygamber Efendimiz de öyle buyurmuştur.

Bu emrin zâhiri, dış anlamı malumdur. Bâtın manasına gelince: Biz, birtakım salih amellerde bulunuruz. Eğer bunları ruhsuz işledikse, bu salih ameller birer suret giyeceklerdir ki, ruhları olmadığından resim gibi, heykel gibi olacaklardır. O zaman Cenabı Hak bize emir buyuracak ki: "Şimdi buna ruh verin." Tabii olarak biz de veremeyeceğiz. Bunun üzerine bize azap edecektir. (Yani bir amel ya da ibadeti sadece şeklen yapmak, yeterli değildir.) "Salih amelleri Allah'a, bir güzel söz (Kelimei Tayyibe) yükseltir" (Fâtır, 35:10). O kelimei tayyibe de İnsanı Kâmil'dir. O olmazsa, hiçbir şeyin olmak ihtimali yoktur.

Hz. Yusuf

Yusuf Suresi, acayip sırları bir araya getirir. "Kardeşiniz Yusuf'u arayın. Üzülmeyin, zira Allah'ın rahmetinden ümidi kesenler, kâfirlerdir" (Yusuf, 12:87) buyuruyor. Bu emrin gereği, günahla ümitsizliğe kapılmamaktır.

Hz. Yakup, Hz. Yusuf için o kadar ağlamış ki, mübarek gözleri kör olmuş. "Yusuf, Yusuf" demesi, hep zâhiridir. Görünüşte öyledir. Gerçekte maksadı, Kibriya'sıdır. "Mahluk için bu kadar ağlanmaz" diye attan düşerek söylediği söz, halka Yakup'un gözyaşının esasını ilan ve ifşa eder. Evet, aşk ve muhabbet olursa, sevilen unutulmaz.

Hz. Yusuf, gençliğinde aynaya bakar, kendi güzelliğine hayran olur. Aklından, "Köle olsaydım bana paha biçilmezdi," diye bir fikir geçer. Böyle önemsiz bir hatıra yüzünden sonunda bir akçeye satıldığını, Kur'an bize açıklamaktadır. (Keza, "Ben suçsuzum" dediği için, yıllarca zindanda kalmıştır.) Cenabı Allah'ı sığınırız. Meğer ki lütuf ve merhametle, sırf merhametinden bizi sorusuz ve cevapsız af ve mağfiret buyura. Yoksa, insanın hayır ve hasenatından sorsalar, azap için bu da yeter. Dıştan Cenabı Hak'kın bilmek, işitmekle, kesin ve sağlam delil ve kanıtlarla bilenlerin arasında çok fark var. Buna örnek olarak, Hz. Yusuf Mısır'a melik olduktan sonra, kardeşleri kıtlık dolayısıyla zahire almak için Mısır'a gitmişler. Hz. Yusuf ile Bünyamin arasındaki gizli danışma ve tanışmadan sonra, Melik'in ölçeği Bünyamin'in yükünden çıkıp bunlar sorguya çekilince, Hz. Yusuf'a karşı: "Bunun bir kardeşi vardı, o da böyle hayırsızdı" dediler. Gerçi biraz teşhis eder gibi olmuşlardı. Tamamen karar vermedikleri, Hz. Yusuf'un yüzüne karşı yaptıkları iftiradan anlaşılıyor. İşte, kardeşlerinin Hz. Yusuf'u teşhis eder gibi olmaları, dıştan ve mantık yürütme yoluyla idi. Hak'kı dıştan ve istidlal ile bilenler de böyledir.

Hz. Yakub'a gelince: Her ne kadar çocukları Hz. Yusuf'un öldüğünü söyledilerse de, o bir türlü inanamadı. Yusuf için üzülür ve ağlardı. Nihayet:

– Kervan (Mısır'dan) ayrılıp yola koyulunca, babaları yanında bulunanlara: "Eğer bana bunak demezseniz, inanın ki ben Yusuf'un kokusunu duyuyorum" dedi. "Vallahi sen, eski şaşkınlığın içindesin," dediler. Ne zaman ki müjdeci gelip de (Yusuf'un gömleğini) Yakub'un yüzüne koydu, derhal gözü açıldı, görür oldu. "Size demedim mi, ben Allah'tan, sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim" dedi (Yusuf, 12:94-96).

Bu da Hak'kı delille bilenlere misaldir. Hak'kı böyle bilenlerin delil ve mürşitleri Kur'an-ı Azimüşşan ile, Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz Hazretleridir.

Hak'kı Hak ile bilenlere misal de, Bünyamin'dir. Hz. Yusuf, diğer kardeşlerine ikişer sofra açtığı halde, Bünyamin'i yalnız bıraktı (ve onunla kendi oturdu). Yemek sırasında Bünyamin'e kendini tanıttı. "Ben senin kardeşin Yusuf'um" dedikten sonra, Bünyamin'den, babasına dönmek ya da kendi yanında kalmak arasında bir tercih yapmasını istedi. Bünyamin, kendisinden ayrılamayacağını arz edince, "Benim yanımda kalman için, biraz rezil olman gerekiyor," dedi. Bünyamin, "Ne olursa olsun," dedi. Tekrar kendinden ayrılmayacağını arz edince, Kur'an'ın açıklamasıyla Melik'in ölçeği Bünyamin'in yükünde bulundu, o da rezil oldu. İşte Bünyamin de, Hak'kı Hak ile bilenlere misaldir.

Allah sevgisi hangi gönülde bulunursa, Allah gizlice onu kendine alır, diğerleri mahrum ve mahçup kalır.

Cenabı Hak'kı tanımak, bu üç şekilde olur. Birer misalle anlaşıldı. Fakat en son olarak marifet, yani Hak'kı Hak ile bilmek ve bulmak, başka bir manadır. Burada delillere, kesin bürhanlara asla ihtiyaç yoktur. Yusuf Suresi, birçok sırları toplayıcıdır.

Hz. Yakub'un, Yusuf ile kardeşi Bünyamin'i kaybettikten sonra: "Ey oğullarım, gidin, Yusuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Zira kâfir ve inkârcılardan başkası, Allah'ın rahmetinden ümit kesmez" (Yusuf, 12:87) buyurduğu, Yusuf Suresi'nde emrolunuyor.

Bu ayette bizim için bir işaret vardır.

İnsan vücudundaki insani ruh, Hz. Yakup gibidir. Ruh bu kesret (yani çokluk) âlemine düştükten sonra, unsurlardan oluşan bu vücutta Yusuf durumunda olan *kalb*'i ve Bünyamin mertebesinde olan *sır*'rını dünyaya, yabancılara, Allah'tan gayrı şeylere kaptırarak kaybettiğinden, bu Yakubi ruh, diğer çocukları yerinde olan aklı mead vs.ye diyor ki: "Siz üzülmeyin, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Aramaktan geri durmayın. Sonunda, kaybettiğiniz kalbi ve sırrı bulursunuz."

Gerçekten de öyledir. Akıl ve fikir yardımıyla, bu Yakup ruhunu ağlar olmaktan kurtarmalıyız. Böyle kalmasına razı olmamalıyız.

(Erzurumlu Osman Bedreddin – İmam Efendi –
Hz.'nin *Sohbetname*'sinden.)

GÖRDÜM Kİ

Gördüm ki;
Hâkim, amma hükmünde adil değil
Gördüm ki;
Alim, amma ilmiyle amil değil
Gördüm ki;
Mürşit, amma Kâmil değil
Gördüm ki;
Müslüman, amma imanlı değil
Gördüm ki;
Zengin, amma cömert değil
Gördüm ki;
Fakir, amma sabırlı değil
Gördüm ki;
Camiye devam eder, amma namazda değil
Gördüm ki;
Dergâh kapısında daim, amma derviş değil
Gördüm ki;
Zikir dilde, amma kalpte değil
Gördüm ki;
Dua için açılmış eller, amma ihlaslı değil
Gördüm ki;
Ben diyor, amma Sen'den haberdar değil
Gördüm ki;
Cennete talip, amma Cehennem yolundan kurtulmaya gayretli değil
Gördüm ki;
Ahlaktan bahseder, amma edepli olmaya niyetli değil
Gördüm ki;
Dedikodudan şikayetçi, amma vazgeçici değil
Gördüm ki;
Kıskançlıktan korkar; amma nefsine hâkim değil
Gördüm ki;
Elde-dilde Kur'an, amma yolunda değil
Gördüm ki;
Muhammed'e hayran, amma ahlakında değil
Gördüm ki;
Gurur-kibirle malul, amma farkında değil
Gördüm ki;
Hâli, davranışı İslamî, amma Muhammedî değil.

BATI BİLGİNLERİ VE İSLAMİYET

Son yüzyılda müslüman devletlerin Batı medeniyeti karşısında gerilemesi, memleketimizde ve İslam dünyasında sahip olduğumuz inanç ve değerler sisteminin yanlış, hatta alaya alınacak derecede isabetsiz olduğu inancına kapılanların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Teknolojinin ve pozitif düşüncenin 19. yüzyılda ulaştığı noktalar, materyalist düşüncelerle de pekiştirilince, yarışın dışında kalanlar inkârcılığa ve yanlışlara sürüklenmişlerdir. Oysa kalıcı güce hizmet eden, yüzyılın moda olan düşünce akımları değil, insanlığın tükenmeyen acılarına çare olacak, sonsuzluğun eşiğine ulaştıracak düşünce yapısıdır.

Batı kaynaklarına göre Batı ilminin Kur'an-ı Kerim hayranlığıyla, Batı'ya, Batı'nın materyalist fikirlerine tartışmasız inananlara ve bu yüzden Allah'ın son kitabını red ve inkâr etme yetkisini kendinde görenlere, gene Batı'nın gerçeğe saygı duyan ilim adamları cevap vermektedir. Ve bu bilim adamları Allah kelâmının ilâhi anlamı önünde saygıyla eğilmektedir.

Toplumumuzun son yüzyılda tutulduğu garip hastalık, geçmişimizden bize ulaşan ne varsa alaya almak, küçümsemek, tüm manevi ve kültürel değerlerimizi anlamsız, tutucu ve bağnaz ilan ederek, bunları ilericilik adına yaptığımızı sanmak yanılgısıdır. Ne yazık ki, bu tip cahil aydınlarımız kökü inkâr ederek, varlığımızı bir başka yabancı kökene oturtmaya çalışmaktadırlar. Atalarımızın bize ulaştırdığı kültür ve manevi değerleri yok sayarak ya da küçümseyerek, en büyük kötülüğü kendimize yaptığımızı ne zaman fark edeceğiz? Oysa, geçerli saydıkları o Hıristiyan âleminin ilminde "millet" kavramı tanımlanırken manevi değerler ön plana alınmakta, maddi varlıklar yitirilse bile, manevi değerlerini korumasını bilen milletlerin er geç yeniden toparlanacağı ve bütünleşeceği örneklerle açıklanmaktadır. Mesela, Balkan devletleri asırlarca bir ilimiz gibi yönetimimizde kaldıkları halde, manevi yapılarını korudukları için, yeniden canlanıp devlet haline gelmişlerdir.

Dinimize, dilimize, örf ve âdetlerimize saldıran cahil Batıcıların gözden kaçırdıkları önemli bir nokta da şudur: Türk milleti öteki Asya milletleri gibi, Müslümanlığı zorla kabul etmemiştir. Soydaşlarımız, Müslümanlığı kendi inançlarına uyduğu için kabul etmişlerdir. Böylece, kazandıkları zaferleri manevi zenginliklerle de tamamlamışlardır. Ünlü profesör Brockelman'ın *Asya Türkleri'nin Tarihi* adlı eserinin 150. sayfasında şöyle deniyor: "6. asırda Kuzey Türk İmparatorluğu'nu kurmuş olan Oğuzlar, büyük bir millet topluluğu halinde batıya doğru yürümüşler, İslam topraklarına girerek parlak zaferler kazanmışlardır. Üstün zekâlarına uygun düşen İslam'ı, büyük bir heyecan ve şevkle kabul etmişlerdir. Sünni İslam akidesi Türkler sayesinde güç bulmuş ve sağlam temellere dayanan Türk İslam birliğini oluşturmuşlardır."

Türkler İslamiyetten önce şamanizm akidelerine bağlıydılar. Şamanizmde vahdaniyet, dünyadan sonra ahiret, yedi kat gök, cennet ve cehennem gibi esaslar bulun-

maktadır. Fakat her şeyin üstünde, Türkler Bir Tanrı'nın varlığına inanıyorlardı. İslam öncesi inançlarının en temel, en sağlam taşı bu idi. Bu inanış, Türklerin karakterine en uygun gelen İslamiyete geçişte gerekli çabukluğu ve imanın yerleşmesini sağlamıştır.

Bin yıllık Türk-İslam gelişimini, üç devrede toplamak gerekmektedir. Birinci devir, 10. ve 11. asırlarda Müslüman Türklerin Abbasi hilafetine yaptıkları yardımlarla geçmiştir. İkinci devrede ise, 1058 tarihinde Abbasi halifesi Kâim bi Emrillah'ın İslam âlemi üzerindeki bütün cismani hakimiyetini, büyük Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'e devretmesi ve Tuğrul Bey'in "Sultanül İslam" ilan edilmesi ile, İslam tarihinde ruhani Arap hakimiyetine karşı cismani Türk hakimiyeti başlamış oldu. Üçüncü aşama, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethi üzerine 1517 yılının 15 Şubat Pazar gününden itibaren hilafetin Türklere geçmesi ile başlar. Böylece İslam tarihinde Türkler, hem cismani, hem de ruhani sahada Arapların yerine geçerek, İslam'ın koruyucusu ve kollayıcısı olmuşlardır. Arap kavminin İslam âlemi üzerindeki egemenliği, Türklere devredilmiştir. Ne yazık ki, bu büyük olaylar, bizde, inceleme ve değerlendirmenin noksanlığı yüzünden yeterince açıklanamamış, önemi kavranamamıştır. Halbuki Batılı ilim adamları, bu büyük olayları derinlemesine bir araştırmayla açıklığa kavuşturmaya çalışarak, birçok inceleme eserleri yazmışlardır. Mesela Fransız bilgini ve tarihçisi Sedillot, *İslam Tarihi* adlı eserinin 272. sayfasında şöyle demekte: "Bağdat büyük bir kargaşalık içindeydi. Halife Kâim, asi vezirlerden, Mısır Fatımilerinden ve Suriye emirlerinin baskılarından usanmıştı. Halbuki Türk sultanı Tuğrul Bey, her fethettiği yere Hazreti Muhammed (SAV)'in ve Allah'ın adına hemen bir cami yaptırıyor, İslamı, Kur'an'ı hâkim kılıyordu. Bu davranışlar Kâim'i etkiledi. Tuğrul Bey'in himayesine girerek cismani üstünlüğü Tuğrul Bey'e devretti. Tören Bağdat'ta yapıldı ve Türkler İslam'ın kalkanı oldular."

René Grousset, *Türkler ve İslamiyet* adlı eserinde şunları yazıyor: "1058 tarihinde, Halife emrivakiyi kabul ederek Tuğrul Bey'i 'Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı' ünvanıyla kendi cismani vekili tayin etti. Tuğrul Bey'in Şii hakimiyetine son verişi ve sünniliği kurtarışı, Halife'nin minnet hisleriyle dolmasına sebep oldu." Ünlü Türkolog Barthold, *Türklerin Asya Tarihi* adlı eserinin 84. sayfasında diyor ki: "Kur'an-ı Kerim'in Arap milletlerini tehdit eden inzar ayetleri, mucizevi ayetlerdir. Bu ayetlerde, Arap kavminin yerine İslam'ın başına geçeceği üst üste beş kere tebliğle müjdelenmiş olan ırk, bu hâkimiyet dolayısı ile ortaya çıkmış, Arap âlemi de o muhteşem ırkın cismani egemenlik hakkını muhteşem bir tarihi törenle topyekün Türk ırkına devretmiş olduğunu resmen ilan etmiş ve o tarihten sonra Türkler, İslam'ın hem manevi, hem maddi temsilcisi olmuşlardır." Bu inzar (tehdit) ayetleri şu surelerde bulunmaktadır: Maide, Tevbe, Feth, Muhammed, Mearic. Bu tehdit ayetlerinden Maide/54. ayetin meali şöyledir: "Ey müminler, içinizde her kim dininden dönerse, Allah öyle bir millet getirecektir ki, O onları sever, onlar da O'nu severler. Onlar müminlere karşı mütevazı, kâfirlere karşı mütekebbirdirler. Hak yolunda gaza ederler ve dil uzatanların dillerinden yılmazlar. İşte bu, Allah'ın öyle bir inayetidir ki, kime isterse ona verir. Allah'ın inayeti bol, ilmi sonsuzdur."

Bu ırkın Arap ırkıyla hiçbir ilgisi olmadığı da Tevbe suresinin 39. ayetiyle sabittir. Bu ayette şöyle denilmektedir: "Eğer siz, emrolunan din uğrundaki savaşa çıkmazsanız Allah sizi en şiddetli azap ile azaplandıracak ve sizin yerinize, sizden olmayan bir kavmi ikame eyleyecektir. Siz Allah'a hiçbir hususta zarar veremezsiniz. Çünkü Allah her şeye mutlak surette kâdirdir."

Muhammed suresinin 40. ve sonuncu ayetinde de şöyle denilmektedir: "İşte sizler, Hak yolunda mal vermeye davet edilenlerdensiniz. (Fakat) içinizde cimrilik edenler var. Halbuki cimrilik eden, kendi nefsine etmiş olur. Çünkü Allah Gani ve Müstağni olduğu halde, sizler ona muhtaç fakirlersiniz. Eğer itaattan yüz çevirirseniz, Allah sizden olmayan ve sonra da sizlere benzemeyecek olan başka bir kavmi ikame edecektir."

Fatih suresinin 16. ayetinde ise müjdelenen ırkın özelliği açıkça belirtilmektedir: "Ya Muhammed, bedevi Araplardan geri bırakılmış olanlara de ki: Sizler, müthiş kahramanlık sahibi olan bir kavim ile karşılaşmaya davet olunacaksınız. Ya onlarla harp edeceksiniz, veyahut onlar Müslüman olacaklar. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verecek. Fakat evvelce döndüğünüz gibi gene yüz çevirecek olursanız, sizi çok acı bir azap ile azaplandıracaktır."

Mearic suresinin 40 ve 41. ayetlerinde de şöyle denilmektedir: "Hayır, Doğuların ve Batıların Rabbine yemin ederim ki, her halde biz o müşrik Arapların yerine, kendilerinden daha hayırlılarını ikame etmeye kâdiriz ve biz, önlerine geçilebileceklerden değiliz." Profesör Barthold, *İslam Tarihi* adlı kitabında şöyle diyor: "Türkler sadece Sünniliğin güçlenmesinde değil, yayılıp büyümesinde de dış düşmanların İslam'a vereceği zararları göğüslemişlerdir. Haçlı savaşlarını incelediğimizde, bütün Avrupa Katoliklerinin meydana getirdiği büyük ordulara karşı duran milletin, yalnızca Türkler olduğunu görüyoruz. Arap kavimleri, yıllarca süren bu din savaşlarında Hıristiyan ordularına karşı duramadıkları gibi, bazı Arap kavimleri de Türklere karşı Hıristiyanlarla birleşmişlerdir. İslamiyeti ve onun kutsal merkezi olan Harameyn'i (Mekke ve Medine) yalnız Türkler savunmuşlardır. Sonuç olarak denilebilir ki, Sünni ve hakiki İslamiyeti, Haçlıların imhasından ve her türlü mezhep kavgalarından yalnız Oğuz Türkleri kurtarmışlardır. Böylece Kuzey Afrika'da, Batı Asya'da, Doğu Avrupa'da 600 yıl sürecek Sünni İslam imparatorluğunda birleşmişler ve 426 sene süren Arap kavminin İslam önderliğine karşılık, 886 sene İslam liderliğini sürdürmüşlerdir."

İslamiyet'ten önce Batıya gelen Türk boyları, zaman içinde öteki ırkların içinde eriyip kayboldukları halde, İslamiyeti kabul ettikten sonra milliyetlerini korumuş, büyük bir imparatorluk haline gelmişlerdir. Demek ki din birliği, millet olmanın şartlarından biridir. Sünni İslamiyet, varlığını Türklere borçludur. Türk ırkı da varlığını korumada İslamiyet'e çok şey borçlu olmaktadır.

Bugün, devrimcilik ve Batıcılık adına İslamiyet'e yapılan hücumların ne kadar yersiz ve dayanaksız olduğu açığa çıkmaktadır. Milli bütünlüğümüzü korumada İslamiyet'in ne kadar büyük bir yeri olduğu ortadadır.

Charles Misner, Kur'an-ı Kerim için şöyle demektedir: "Ahlak, kanun ve toplum gibi esasların istisnasız hepsi, bütün hukukun ve her türlü vazifenin kaynağı Kur'an'ın çeşitli surelerinde tam olarak mevcuttur. Bütün İslam toplumu tamamıyla, işte ondan doğmuştur." Ayrıca, bu Fransız bilgini, kitabının 220. sayfasında şu fikirlere de yer vermektedir: "Hıristiyanlar alim olunca Hıristiyanlıkla ilgileri kesilir. Müslümanlar ise cahil olunca Müslümanlıkla ilgileri kesilir. Avrupa medeniyetinin Hıristiyanlıkla hiçbir alakası yoktur. Halbuki, bugüne kadar yeryüzünde görülmüş en parlak, en evrensel, en demokratik ve bin yıllık bir uygarlığın en önemli ve tek sebebi, Kur'an'ın esas alınmasından sonra doğan Türk-İslam Medeniyetidir." Gene Fransız hukukçularından ve Akademi Üyesi Viktor İmberdis'in *Muhammed ve İslam* adlı eserinin 89. sayfasında şu satırlar yer alıyor: "Kur'an, bütün hukuk esaslarına kaynak olan kutsal bir kaynak oldu. Şekil ne kadar muhteşemse, ifade yönünden de o kadar mükemmel ve güzeldir. Hayalleri büyüler ve cesareti son derece yükseltir."

Ünlü Fransız Profesör Ernest Renan da, Kur'an-ı Kerim için şöyle diyor: "Üslup itibarıyla Kur'an, daha ilk anından itibaren büyük bir yenilik olarak ortaya çıktı. Hatta denilebilir ki, bu kitap dini bir inkılap kadar, ebedi bir inkılaba da işaret eder. Bu, ne şiirdir, ne düzyazıdır, ne sihirdir; yalnız ruha işleyen ilâhi bir Allah kelamıdır. Bundan kimse şüphe edemez."

Gene, Fransız Doğu Dilleri Profesörü ve ünlü bilgin René Bosset şöyle diyor: "Kur'an, edebi güzelliğin ezeli ve ebedi örneğidir. Hem öyle bir örnektir ki, tefsircilerin de dediği gibi, o mukaddes kitabın herhangi bir ayeti ayarında, melekler de, insanlar da tek bir cümle yazmaktan âcizdirler." İngiliz bilgini Stanley Lane-Poole ise Kur'anı Kerim için şöyle diyor: "Kur'an'ın hiçbir kısmı Arapların vezin kurallarına uymaz, fakat tam bir düzyazı da değildir. Çok üstün ve erişilemeyecek güzellikte, kutsal bir kitaptır."

Dünyaca ünlü dil bilgini, Dr. Gustave le Bon da Kur'an ve İslam için şöyle diyor: "İslamiyet, saf ve halis vahdaniyeti (Allah'ın birliğini) dünyaya tebliğ etmiş ilk din olmak şerefini iddia etmekte haklıdır. İslamın o muazzam sadeliği, bu vahdaniyetten doğmuştur. Ve onun kuvvet ve kudreti de, işte bu sadelikte aranmalıdır. İslamiyet'ten daha eski dinler, insanların ruhları üzerindeki hâkimiyetlerini kaybetmekte oldukları halde, İslam dini bütün kudret ve egemenliğini korumaktadır. Kur'an-ı Kerim'in yeryüzüne hızla yayılmasının sebebi, insanüstü bir harika olmasıdır. İnsanlara zorla kabul ettirilmiş olmaktan tamamıyla uzak olan Kur'an, ancak inanç ve kanaatle yeryüzüne yayılmıştır. Mesela, Türklerle Moğollar gibi Arapları mağlup eden milletlerin, Kur'an'a iman etmiş olmalarının, ancak kanaat sonucu olduğu açıktır."

Doğu Dilleri Profesörü Hogart da şöyle diyor: "Şunu unutmamak gerekir ki, bütün Kur'an'da konuşan, yalnız Allah'tır. Peygamber ise yalnız vahyin tebliğine vasıta olmuştur.

Budapeşte Üniversitesi'nden ünlü Profesör Goldziher şöyle diyor: "Kur'an, ismiyle maruf olan Allah tarafından vahyedilmiştir ve aynı zamanda bütün cihan edebiyatının bir abidesidir."

Finlandiya'nın Vatikan Elçiliği'nde bulunmuş olan akademi üyesi Holman şöyle diyor: "Kur'an-ı Kerim'in güzelliği, hiçbir şeyle mukayese edilemez. Hz. Muhammed, son peygamberdir. Allah'ın kitabını en doğru şekilde yeryüzüne getirmek için dünyaya gelmiştir. Gerçekten İslamiyet, vahyedilmiş dinlerin sonuncusudur."

Sorbon profesörlerinden ve zamanımızın en büyük bilginlerinden olan Regis Blachére, *Kur'an* adlı eserinin 172. sayfasında şunları yazıyor: "Vahyolunan Kelamullah'ın yüksek sesle okunması, dinleyenleri mucizevi bir tesir altında bırakır. Hz. Muhammed'in, peygamberliğinin doğruluğuna delil olarak ileri sürdüğü yegâne mucize, hiçbir eşi olmayan Kur'an'dır."

Amerikalı Philip K. Hitti de, Kur'an-ı Kerim hakkında şunları söylüyor: "Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği Kur'an, bizzat Allah'ın eseridir. Kur'an'ın mukaddes metni, hiç şüphe yok ki bütün üslubu ilâhi olduğu için, insan bu kitaba hayran olur. Kur'an 14 asır boyunca milyonlarca insanın hafızasını süslemiş, hayal gücünü coşturmuş, ahlakını düzenlemiş, şuur ve idrakini ürperti içinde bırakmıştır. Saf ve sade ruhlara dünyada mevcut imanların en safını, en açığını, dini törenin en sade olanını ve bilhassa putperestlik ve papazlıkla hiçbir ilgisi olmayan şeklini temin etmiştir. Kur'an'daki ilâhi vahiy manevi ve fikri seviyeleri yükseltmiş, toplumsal düzeni kurmuş, sağlığı korumayı ve esaslarını öğretmiş, hurafeciliği, zalimliği sindirmiş, esirliği reddetmiş, eşitliği, hakkı, adaleti sağlamış, kanaat, sabır ve çalışmanın önemini, gereğini açıklamıştır ki, hiçbir Hıristiyan ya da Yahudinin bunları inkârına imkân yoktur."

Bu örnekleri çoğaltmak, sayılarını yüzlerle ifade etmek mümkündür. Ne var ki sonuç hep aynı noktada toplanmakta, Allah kelamının karşısında her akıl sahibinin ulaştığı yer aynı olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in taklidine imkân olmadığı da, gene Batılı bilim adamlarının hararetle birleştikleri önemli bir noktadır. Taklidi imkânsız olduğu gibi, tercüme edilmesinin de mümkün olmadığı düşüncesinde tereddütsüz hemfikirdirler. Kur'an'ın mealinin yapılabileceği, meallerinin de Kur'an'ın kendisi demek olmadığını ısrarla savunmaktadırlar. Çünkü Cenabı Zülcelal'in üslubunun tercümesi imkânsızdır. Demek ki konunun özü, üç noktada toplanmaktadır:

Birinci nokta, Kur'an-ı Kerim'in bütün insanlığa şamil olan dini, medeni, hukuki ve toplumsal değeridir. İkinci nokta, yeryüzünde benzeri görülmemiş ve bundan sonra da görülmesine imkân olmayan ilâhi bir üslup harikası olmasıdır. Üçüncü nokta ise, bu sebeplerden dolayı tercüme edilmesinin imkânsızlığıdır. Kur'an'ın mealleri yapılabilir. Dünyadaki en büyük mucize Kur'an'dır. Kur'an'da yalnız Allah konuşur. Onun için bizzat Allah'ın eseridir. Yani Kelamullah'tır. Hatasızdır. Çünkü semadaki nüshasının aynıdır. Kur'an'ın hiçbir dile aynen tercümesi mümkün değildir. Çünkü ilâhi üslubunu, herhangi bir dile nakletmek imkânı yoktur. İnsanoğlu o ilâhi harikayı ifade gücünden yoksundur.

Düşünen ve inanan her Müslüman için, Batı'nın Kur'an-ı Kerim hayranlığından alınacak dersler vardır. Sözümüzü Bakara Suresinin 1. ve 5. ayetleri ile bitirirken, Cenabı Zülcelâl'in bizleri o mağfiret olunanların arasına dahil etmesini dileyelim: "İşte bu o kitaptır ki, onda hiçbir şüphe yoktur. İman sahipleri için hidayet rehberidir. O inananlar gaybe iman ederler, namazlarını dosdoğru kılarlar. Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden başkalarına da verirler. Yine onlar, sana indirilene de iman ederler. Zaten ahirete işte bunlar yakinen inanırlar. Onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzerindedirler. Felaha erenlerin ta kendileri de, yine onlardır."

İMAMI ALİ HZ.'NİN MISIR VALİSİNE MEKTUBU

(Hazreti Ali Efendimizin Mısır'a Vali olarak tayin ettiği Malik bin Eşter'e yazdığı bu mektup, olduğu gibi ayeti şerif ve hadisi şerif meallerinden ve tefsirlerinden oluşmaktadır. O zamanın, bu zamanın ve bütün zamanların, sonuna kadar bütün insanlığın anayasası mahiyetindedir.)

1. Görevin Esası

Vergisini toplamak, düşmanları ile savaş yapmak, halkına barış ve huzur, ülkeye kalkınma sağlamak için Mâlik bin Hâris el Eşter'i Mısır'a vali olarak atadığı zaman Allah'ın kulu, müminlerin emiri Hz. Ali'nin ona emri şudur:

O'na Allah'dan ittikayı, Allah'a itaat yolunu seçmesini, Kitabı'nda emrettiği farzlarla sünnetlere uymasını emreder. O farz ve sünnetler ki, onlara uyulmadıkça hiç kimse saadet yüzü göremez ve onları benimseyen de asla hüsrana uğramaz. Bir de ona eliyle, diliyle ve kalbi ile Cenabı Hak'ka hizmette bulunmasını emreder. Çünkü Allahu Zülcelâl Hazretleri kendisine hizmet edene yardıma, kendisini ağırlayanı da izzetlendirmeye kefil olduğunu buyurmaktadır. Sonra ona, şehvetlere saldırdıkça nefsini kırmasını, serkeşlik ettikçe de dizginlerini çekmesini emreder. Zira nefs alabildiğine fenâlığı emreder, meğer ki Cenabı Hak o kişiyi merhametiyle korumuş olsun.

2. En Kıymetli Azığın

Şimdi bilmiş ol, ey Mâlik, ben seni öyle memleketlere gönderiyorum ki senden evvel birçok hükümetler oralarda adalet sürdü ve zulmetti. Sen vaktiyle nasıl evvelki valilerin icraatını gözden geçirdiysen, halk da şimdi senin icraatını öyle gözetecek. O zaman senin onlar hakkında söylediklerini, halk da şimdi senin hakkında söyleyecek. Kimlerin sâlih olup olmadığı, ancak, Allah'ın kendi kullarının dilinden söylettiği sözlerle anlaşılır. Onun için biriktireceğin en güzel azık, iyiliğe yönelik işlerin olsun. Heveslerine hakim bulun. Sana helâl olmayan şeylerde nefsine karşı sıkı dur. Zira gerek hoşlandığı, gerek istemediği şeylerde nefse karşı sıkı durmak, onun hakkında adaletin ta kendisidir.

3. Halka Sevgi ve Merhamet Besle

Halk için kalbinde sevgi ve merhamet duyguları ile lütuf meyilleri besle. Sakın biçarelerin başına, kendilerini yutmayı ganimet bilen yırtıcı bir canavar kesilme! Çünkü bunlar iki sınıftır; ya dinde bir kardeşin, ya yaratılışta bir eşin. Evet, bunların kabahatleri bulunabilir; kendilerine birtakım kusurlar da arız olabilir. Hata ile, yahut kasıtlı olarak işledikleri kabahatleri olsa da, ellerinden tutup doğru yola getirmek pek mümkündür. Nasıl Allah'ın kendin için affını ve hoşgörüsünü istersen, onlara da affını ve hoşgörüsünü bol bol ver. Çünkü sen onların üstünde bulunuyorsun; valilik yetkilerini sana veren ise senin üstünde bulunuyor. Allah ise valiliği sana verenin de üstündedir ve kullarının bütün işlerini hakkıyla görmeni istiyor, seni onlarla imtihan ediyor. Sakın Allah ile

harbe girip de kendini O'nun gazabına siper etme! Çünkü ne intikamına dayanacak kudretin var, ne de O'nun af ve merhametinden müstağnisin.

4. Alçakgönüllü ve Ölçülü Ol

Sakın affettiğinden dolayı asla pişman olma; sakın hiçbir cezalandırman için de katiyyen sevinme. Sakınmak imkânını buldukça hiçbir badireye atılma. Bir de sakın "Ben tam bir kudret sahibiyim, emrederim, itaat ederler" deme. Çünkü böyle bir davranış, kalbin fesadı, dinin zayıflaması ve felakete yaklaşma ile sonuçlanır. Şayet elindeki kudret sana bir büyüklük ve tahakküm hissi verirse, hemen üstündeki Melekût'un büyüklüğüne şöyle bir bak. Kâinatı sevk ve idare eden o muazzam ve muhteşem ilahi gücü ve senin kendi nefsine bile güç yetiremeyeceğin şeylerde, Allah'ın nasıl bir mutlak kudret sahibi olduğunu düşün. İşte bu düşünceler, senin o yükseklerde gezen bakışlarını yere indirir; şiddetini giderir, seni bırakıp giden aklını başına getirir. Sakın Allah ile büyüklük yarışına kalkışma, sakın büyüklük (azamet) ve zorlayıcılığında (ceberut) O'na benzemeye özenme. Çünkü Fâtırı Zülcelâl Hazretleri her zorbayı zelil, her büyükleneni de hakir eder, bırakır.

5. Adaletten Ayrılma

Kendin hakkında, sana yakınlığı olanlar hakkında, tebaan arasında kendilerine meyil beslediklerin hakkında; Allah'a ve Allah'ın kullarına karşı adaletten katiyyen ayrılma. Şayet böyle yapmazsan zulmetmiş olursun. Halbuki Allah'ın kullarına zulmedene karşı bu mazlumların davacısı, bizzat Hz. Allah'ın kendisidir. Allah da birinin hasmı oldu mu, artık o kimsenin tutunabileceği bütün deliller bâtıldır. Ve ölünceye, yahut tövbe edinceye kadar onunla harp içinde bulunur. Dünyada zulüm kadar, Allah'ın lütuflarını izale edecek ve kahrını hızlandıracak bir şey olamaz. Zira Cenabı Hak zulüm altında inleyenlerin beddualarını işitir; zalimleri ise gözetleyip durur.

6. Toplumu Esas Al

İşlerinin içinde öylesini ihtiyar etmelisin ki, hak hususunda en ortası, adalet itibariyle en yaygını olsun, sonra halkın çoğunluğunun rızasını da en çok sağlasın. Zira toplumun hoşnutsuzluğu karşısında, şahısların rızası hükümsüz kalır; şahısların kızgınlıkları ise toplumun rızası içinde kaynayıp gider.

Sonra vali için, kodaman takımı kadar iyi günlerde yükü ağır basan, kara günlerde yararı az dokunan, adaletten hoşlanmaz, istemekten usanmaz, verilince şükür bilmez, verilmezse değme gadirle savulmaz, felakete sabırsız bir topluluk da yoktur. Halbuki İslam'ın esasını meydana getiren müslümanların kıymet ölçüsü, toplumun çoğunluğu olduğu gibi, dinin ve devletin kuvveti de, toplumda düşmana karşı savaşacak da ancak toplumun çoğunluğudur. Onun için samimiyetin ve meylin daima topluma dönük bulunmalı ve onların refahına dikkat etmelisin.

7. Halkın Ayıplarını Araştırma

Halkın arasında yanına hiç yaklaştırmayacağın, kendisinden en çok nefret edeceğin kimseler ise, halkın ayıplarını en ziyade araştıranlar olmalıdır. Zira insanların öyle ayıpları vardır ki, bunların örtülmesi görevi, herkesten önce valiye düşer. Binaenaleyh bu ayıpların sana gizli kalanlarını sakın eşeleme. Senin vazifen, bilgine ulaşanları düzeltmekten ibarettir. Bilmediklerine gelince, onlar hakkındaki hükmü Allah verir. Evet, sen halkının ayıbını gücün yettiği kadar ört ki, Allah da senin, halkından gizli kalmasını istediğin şeylerini örtsün.

8. Yanına Yaklaştırmayacakların

İnsanlar hakkındaki bütün kin düğümlerini çöz; seni intikama doğru sürükleyecek iplerin hepsini kes. Sence açıklık kazanmayan şeylerin tümü hakkında anlamamış görün, şunu bunu gammazlayanın sözüne sakın çarçabuk inanma. Çünkü gammaz ne kadar saf görünürse görünsün, yine hilekârdır. Sakın, ne seni yokluk ihtimaliyle korkutarak ikram etmekten geri çevirecek cimriyi, ne zor ve ağır işlere karşı azmini gevşetecek korkağı, ne de zulme saparak sana ihtirası iyi gösterecek hırslıyı danışma meclisine sokma. Çünkü cimrilik, korkaklık ve hırs öylesine ayrı ayrı tabiatlardır ki ancak, Allahu Zülcelâl hakkında beslenen kötü-zan bunların hepsini bir araya getirir. Sana müşavir olacakların en kötüsü, senden evvel şerli kimselerle işbirliği yapmış ve onların suçlarına ortak olmuş kimselerdir. Böyleleri katiyyen senin mahremin olmamalı. Çünkü bunlar, canilerin yardımcıları ve zalimlerin dostlarıdır.

9. Kendine Müşavir Edineceklerin

Ne hacet; hiçbir zalime zulmünde, hiçbir günahkâra cürmünde yardım etmeyen kimseler arasında bunların yerini tutacak öylelerini bulabilirsin ki bunlar, ötekilerin görüş ve tedbirlerine tamamıyla sahip, buna karşılık onların günah ve suçlarından kesin olarak temizdirler. İşte senin için böylelerinin yükü en hafif, yardımı en çok, sana şefkati herkesinkinden fazla, senden başkasına muhabbetleri ise o nisbette azdır. Böyle kimseleri hem özel, hem de genel toplantılarında kendine yakın edin. Sonra, bu şahıslar içinden en ziyade onu beğenmelisin ki, sana acı gerçekleri herkesten ziyade o söylesin ve şayet Allah'ın, sevdiği kullarının yapmasına razı olmadığı bir harekette bulunmak istersen, sana yağcılığa kalkışıp teşvik etmesin. Bir de sadık ve kanaatkâr adamları kendine sırdaş edin. Eğer bunlar seni alkışlamazlar ve yapmadığın birtakım işleri sana isnad ile keyfini getirmezlerse, bunu da anlayışla karşıla. Zira alkışa ve yersiz övgüye müsamaha etmek, insanı büyüklenmeye sevk eder ve kibire yaklaştırır. Sakın insanların iyisi ile kötüsü, senin yanında bir olmasın. Zira onları böylece eşit görmek, bir taraftan iyileri iyilikten soğuturken, kötülerin de fenâlığa olan meylinde onlara cesaret verir.

10. İyi Niyeti Yaygınlaştır

Bilmiş ol ki, vali ile halk arasında karşılıklı güven ve iyi niyeti davet eden şey, valinin kendilerine hizmette bulunması, yüklerini hafifletmesi ve adaletle hükmetmesidir. O halde insanların arasında iyi niyetin gelişmesini sağla. Zira seni

zorluk ve sıkıntılardan ancak onların iyi niyeti kurtaracaktır. Onlara yaptığın bu iyiliklerin mükâfatını, sana karşı duyacakları güven ile görürsün. Onlara kötü muamele etmenin karşılığı ise, sana duyacakları düşmanlıktır.

11. Güzel Âdetleri Devam Ettir

Bu ümmetin ileri gelenleri tarafından işlenerek, herkesin benimsediği ve halkın iyi bir şekilde tatbik ettiği güzel bir âdeti, sakın kaldırayım deme. Bu güzel âdetlerin faydasını giderecek yeni bir şey oluşturmaya da asla kalkışma. Çünkü mükâfat o iyi âdeti koruyan kimsenin, vebal ise onu kaldırdığından dolayı, senin olur.

12. Daima Danışarak İş Yap

Memleketin yararına olan tedbirleri tespit etmek ve senden evvel insanlara huzur, güven, doğruluk ve iyilik sağlayagelmiş şeyleri devam ettirmek hususunda, alimler ve arifler ile sürekli olarak görüş ve danış.

13. Toplumdaki Kesimler

İyi bil ki, toplumda çeşitli kesimler vardır. Bunlardan her birinin sağlık ve iyiliği diğerlerinin sağlık ve iyiliğine bağlı olup, bunlardan hiçbiri diğerinden bağımsız olamaz. Bu kesimlerden biri Allah yolunda askerlik edenler, diğeri kamu görevlileri, bir başkası adaleti dağıtmayla görevli hakimler, biri vergileri yumuşaklık ve insafla toplayacak tahsildarlar, bir başkası da cizye ve vergi ödeyen ehli zimmetle müslümanlar, bir kısmı ticaret ve zenaat erbabı, bir diğeri de fakirlik ve ihtiyaç içindeki yoksullardır. Cenabı Hak bunlardan her birinin hak, vazife ve yükümlülüklerini bildirmiştir. Bunların hepsi ya Allah'ın Kitab'ıyla, ya da muhterem Peygamberimiz Sallalahu Aleyhi Vesellem Efendimiz'in sünnetiyle belirlenmiş ve daima yürürlükte olan mahfuz bir kanun halinde bizlere tevdi buyurulmuştur.

Askerler, Allah'ın izniyle halkın kaleleri, valilerin şerefi, dinin izzeti, asayişin vasıtalarıdır. Devlet ancak bunların sayesinde ayakta durabilir. Buna karşılık, devletin desteği olmadıkça da asker ayakta duramaz. Askerlerimizin düşman karşısında başarılı olmalarının sebebi, kendi yolunda savaştıkları için Allah'ın onlara verdiği güç ve üstünlüktür. Fakat onların karşılamak zorunda oldukları maddi ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlarını gidermek için de, devlet vergilerinden olan gelire dayanmaya mecburdurlar. Askerler ile vergiyi ödeyen sivil halkın her ikisinin de birbirlerinin işbirliğine ihtiyaçları vardır.

Hakimler adaleti dağıtırlar, memurlar ise kamu hizmetleri ifa eder ve vergileri toplarlar. Bunların yanında devlet gelirlerine katkıda bulunan ticaret ve zenaat erbabının varlığı şarttır. Zira gelirlerinin kaynaklarını, ticarethaneleri ve başkalarının meydana getiremeyeceği sanat eserleri ile, ancak bunlar temin edecektir. En sonda fakir ve ihtiyaç sahibi kimselerin teşkil ettiği yoksul kesim geliyor ki, bunların ayakta tutulması bütün diğer kesimlerin üzerinde bir yükümlülüktür.

Bu kesimlerin her birinin, Allah'tan kısmeti ve haceti miktarınca vali üzerinde hakkı vardır. Vali, Allah'ın kendisini görevlendirdiği bu yükümlülüğün altından, ancak bizzat ve azami ihtimamla ve Allah'tan yardım ve destek dileği ile birlikte, hafif-ağır bütün işlerde nefsini, doğruluğa, sabıra ve tahammüle alıştırmakla kalkabilir.

14. Askerler

Askerlerin başına öyle birini geçir ki, Allah'a, Resûlüne ve devlet başkanına karşı sence hepsinden daha bağlı ve sadık, kalbi hepsinden temiz ve aklı başında olmak itibariyle, hepsinden üstün bulunsun. Kızgınlık anında ağır davransın; özürleri sükun ile dinlesin; zayıflara acısın; kuvvetlilerden uzak dursun; öyle öfke ile kalkıp çaresizlikle oturan takımından olmasın.

Şerefli bir geçmiş, güzel bir itibar ve iyi hallere sahip ailelerin mensupları ile, devamlı ve yakın bir şekilde ilgilen. Kahramanlık ve yüksek meziyet sahibi kimselere iltifat et. Çünkü bunlar, iyilikleri kendilerinde toplayan, fazilet ve kerem sahibi bir toplulukturlar. Kendilerini desteklemek için verdiğin şey çok bile olsa, nazarında asla büyümesin. Sana karşı gösterdikleri minnet ifadeleri az bile olsa, bu da gözüne katiyyen hakir görünmesin.

Böylece hareket etmen, onların sana karşı sadakat ve ihlaslarını, keza iyi zanda bulunmalarını gerektirir. Bir de onlara ait işlerin büyüğünü görüyorum diye küçüğünü takipten geri durma. Zira ufak bir lütfundan yararlanabilecekleri yerler olduğu gibi, büyük lütfuna ihtiyaç duyacakları yerler de olur.

Ordunun başındakiler arasında sence en değerli o kimseler olmalı ki, askere iyilikte bulunsun. Ayrıca, hem onları hem de geride kalan ailelerini sıkıntıya düşürmeyecek şekilde, kendi varlıklarından fedakârlıkta bulunsun. Öyle ki bu sayede düşmana karşı savaşırken, hepsinin düşüncesi bu görevde birleşebilsin. Valiler için ülkede adaletin ayakta durmasından, bir de halkın dinine karşı sevgi göstermesinden daha büyük bir saadet ve huzur vesilesi yoktur. Zira yürekler salim olmadıkça sevgi gösteremez. Sonra askerin senin hakkındaki samimiyet ve bağlılığı, ancak kumandanlarından memnun olmalarıyla ve kumandanlarını aşağı görüp bir an evvel başlarından çekilmelerini istememeleriyle mümkündür. Sen kendilerine ümit sahası aç, övgüye layık olanları sena etmekte ve büyük olaylarda bulunmuş olanların başardıkları iyi işleri anarak anlatmakta kusur etme. Zira bunların kahramanlıklarını sık sık anman, inşallah şecaat erbabı insanları coşturur, (düşmanla) savaşmak istemeyenleri de gayrete getirir. Sonra, bunlardan her birinin fedakârlığını iyice tanı. Hem sakın birinin hizmetini, başkasının hizmetiyle bir arada zikretme. Kimseye, gösterdiği kahramanlıkla orantılı olmayacak değersiz bir mükafat verme. Bir de, mevkiinin küçüklüğü, bir adamın kıymet ve yararlılığını küçültmene asla sebep olmasın. Sonra altından kalkamadığın hadiseleri, kestirip atamadığın işleri Allah'a ve Resûlüne gönder. Zira Cenabı Hak doğru yola gitmesini dilediği bir topluma: "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve içinizden olan *ulûl emr*'e (emir ve kumanda sahiplerine) itaat edin. Şayet bir şeyde anlaşamazsanız, onu, Allah'a ve Peygamber'e

gönderin," buyuruyor. Allah'a havale edin demek, kitabındaki sağlam ilkelere sarılmak demektir. Resul'e göndermek demek, onun toplayıp birleştiren ve tefrikaya meydan vermeyen sünnetine uymak demektir.

15. Adliye ve Hakimler

Halk arasında, hüküm vermek için öyle bir kimse seç ki, sence onların en değerlisi bulunsun, işten sıkılmasın; görüşmeye gelenlerden sinirlenerek inada kalkışmasın, hatasında ısrar etmesin; hakkı gördüğü an (doğruyu gördüğü anda) döneceği yerde dili tutulup kalmasın; hiçbir zaman tamah ettiği bir menfaatin kaybolacağı gibi bir endişeye düşmesin; meseleyi özüne kadar anlamadıkça, hemen hasıl ettiği kanaati kâfi görmesin. Şüphelerde en çok durur; delillere en ziyade sarılır; hasmın başvurmasından en az usanır; övülme ile şımarmaz; heyecanla eğilip, bükülmez olsun. Aslında böyle kimseler de pek nadirdir. Sonra bu zevatın vereceği hükümleri sık sık tahkik et ve kendilerine zaruretlerini giderecek, halktan ihtiyaçlarını kesecek kadar ikramda bulun. Hem, onlara senin yanında öyle bir mevki ver ki, sana yakın olanlardan hiçbirisi, o mevkiye göz dikemesin ve o zâtlar başkalarının sana gelip de, kendilerine karşı hainlik edemeyeceklerinden emin olsunlar. Bu hususta gayet dikkatli bulunmalısın. Çünkü bu din, kötü adamların elinde esir oldu, onun namına istenilen yapılıyor ve onunla dünya elde edilmeye uğraşılıyor.

16. Diğer Görevliler

Tayin edeceğin diğer memurlar konusunda da dikkatli ol, çünkü en çok menfaat düşkünü kimseler, şahsi çıkarları için bu görevlere haristirler. Sakın şahsi yakınlık veya tesir altında kalarak hiçbir kimseye görev verme. Çünkü bencillik ve tarafgirlik, zulüm ve hıyanete götüren iki sebeptir.

Bu işler için, iyi halleri ile bilinen ailelerden gelen, iyi yetişmiş, tecrübeli, hayâ sahibi, İslam'a hizmeti geçmiş kimseleri araştır. Zira ahlakı en dürüst; namus ve şerefi en sağlam olanlar, tamahın cazibesine en az kapılır ve işlerin varacağı neticeleri en isabetli şekilde görürler.

Bunların geçimlerini de geniş bir surette temin et. Çünkü bu tutumun, kendilerini iyiliğe sevk etme hususunda kuvvetli bir destek olacağı gibi, elleri altındaki şeylere tenezzül etmekten de o sayede uzak kalırlar.

Ayrıca, şayet emirlerine karşı gelir veyahut emaneti sakatlarlarsa, bu, senin onlara karşı kullanacağın bir delil olur.

17. Denetime Önem Ver

Sonra bunların icraatını da takip et, arkaları sıra vefa sahibi ve doğruluktan ayrılmayan gözcüler gönder. Zira onların işleri nasıl gördüklerini böylece gizlice öğrenmen, onların emanetini korumalarına ve halka güzel bir şekilde davranmalarına sebep olur. Yardımcılarına karşı da ihtiyatlı bulun. Şayet içlerinden biri elini hıyanete uzatır ve gözcülerinin vereceği haberler de onun bu hıyanetini doğrularsa, şehadetin

bu kadarını kâfi görerek, onun hak ettiği cezayı bedeni üzerinde uygularsın. Bu hıyaneti ile topladığı malı elinden alır, kendisini de zillet mevkiine diker; alnına hıyanet damgasını vurur, boynuna suçluluk halkasını geçirirsin.

18. Vergi Yönetimi ve Kalkınma

Sonra vergi tarh ve tahsil işinin idaresinde de büyük özen göster ve takip et. Çünkü verginin düzeltilmesi suretiyle vergi yükümlülerinin sağlıklı ve iyi bir duruma kavuşturulmaları, diğerlerinin de sağlıklı ve iyi bir duruma kavuşturulması demektir. Zira diğerlerinin iyiliği, ancak bunların iyi olmalarına bağlıdır. Çünkü halkın hepsi vergi gelirlerine, dolayısı ile vergi ödeyenlerin varlığına muhtaçtır. Bu bakımdan memleketin imarına sarf edilecek emek, vergi toplamaya harcayacağın himmet ve gayretten fazla olmalı. Zira ödeme gücü ancak ülkenin kalkınması ile elde edilebilir. Kalkınmasız vergi toplamak isteyen kimse, ülkeyi harabeye çevirir, halkı helak eder, defteri de pek kısa zaman içinde dürülüp kapanır.

19. Zor Durumdakilere Yardım Et

Şayet yüklerinin ağırlığından, yahut bir afetten, yahut yağmurların, suların kıtlığından, veya toprakların su altında kalmasından, yahut kuraklık istilasından şikayette bulunurlarsa, tesirini umduğun bütün araçlara başvurarak dertlerini hafifletmeye çalış. Bu hususta hiçbir fedakârlık, katiyyen sana ağır gelmesin. Zira bu, öyle bir yatırımdır ki; ülkeni imar, vilayetini güzelleştirmeye sarf için o yatırdığın sermayeyi, onlar bir gün sana fazlası ile iade edeceklerdir. Üstelik bu sebeple onların övgülerini kazanacak, haklarında gösterdiğin adaletinden dolayı iftihar edebileceksin. Hem sen bu sermayeyi, fazlası ile iade edeceklerine güvenerek veriyordun. Zira kendilerini hoşlukla refaha kavuşturduğun için vermiş olduklarının misillerini biriktireceklerine; adalet ve hoşlukla davranman nedeni ile de senden emin bulunduklarına güvenin vardı. Evet, günün birinde yardımlarına dayanacağın bir hadise zuhur eder, bakarsın ki gönül hoşluğu ile bütün yükü üzerlerine almışlar, taşıyorlar.

20. Kalkınmayı Esas Al

Kalkınmış ülkeler yük taşımaya dayanıklıdır. Yüklediğin kadarını götürebilir. Memleketin harap olması ise, halkının sefalete düşmesindendir. Ahaliyi sefil eden sebep de ancak, valilerin servet toplamaya düşkünlükleri, mevkilerinde uzun müddet kalmayacaklarını zannetmeleri, bir de geçmiş ibretlerden yeteri kadar ibret alamamalarıdır.

21. Özel Görevliler

Sonra (diğer) memurlarının haline de iyice dikkat et. İşlerine en iyilerini getir, hususiyle tertibatını, sırlarını tevdi edeceğin, yazılarını yazdıracağın adamları öyle seç ki soyu temiz, ahlakı düzgün olsun. Gördüğü itibarla şımarıp başkalarının yanında sana karşı gelmeye cüret edenlerden olmasın. Görevlilerinin sana yazdıklarını getirip göstermekte, senin tarafından verilecek cevapları, dosdoğru yazarak göndermekte ve senin lehine bulduğu bir akdi (muameleleri) sağlam tutup, aleyhinde bulduğunu

da çözmek hususunda zaaf göstermesin. Kendisine yüklenen görevler dolayısıyla nasıl bir mevkide olduğundan, asla habersiz bulunmasın. Zira kendi kıymetini bilmeyen, başkasının değerini hiç bilmez. Sonra bu memurların seçiminde sadece görünüşlerini inceleyişin, bir de iyiye yoruşun yeterli olmamalı. Çünkü insanlar, daima masum tavırlar takınarak ve gayretkeşlik ederek, görünüşlere göre hüküm veren valilerin gözüne girebilirler. Halbuki böyle bir yaklaşımın esasında ihlas namına hiçbir şey yoktur. Onun için senden evvelki değerli valilere hizmet etmiş kimseleri araştırarak, halk arasında çok iyi bir nam bırakmış, güvenilirlikleri en ziyade tanınmış olanlarını seç. Böyle bir hareket, senin Allah'a ve kendisinden bu valilik görevini aldığın kimseye karşı ihlasını gösterir. Bir de işleri taksim ederek bir kısmın başına bu memurlardan birini geçir ki, iş büyük olursa altında ezilmesin; çok olursa toplamasını bilemeyip de dağıtmasın. Şayet memurların hatasını görür de aldırmazsan, kendin utanacak ve ayıplanacak bir duruma düşersin.

22. Ticaret ve Sanayi

Sonra, ticaret ve zenaatla uğraşanlar vardır ki bunların bir kısmı, oturduğu yerde çalışır, bir kısmı şuraya buraya mal götürür; bir kısmı da elinin emeği ile geçinir. Bunların hepsine iyi muamele et ve başkalarınca da öylece muamele edilmeleri için öğütlerde bulun. Çünkü memleket için hayırlı hizmetlerin sebepleri ve faydalanma vesileleridirler. Onlar hayır ve yararı, ülkenin toprağındaki, denizindeki, ovalarındaki, dağlarındaki uzak ve yakın yerlerden getiriyorlar. Bunlar, memleket için barış ve güven adamlarıdır. Ne kargaşa çıkarmalarından korkulur, ne de fesatlarından endişe edilir. Kendilerinin, gerek senin yanındaki, gerekse ülkenin diğer taraflarındaki işlerini takip et. Bununla beraber şurasını da iyi bil ki, bunların çoğundan aşırı bir tamahkârlık ve çirkin bir hırs ile birlikte, zaruri ihtiyaç maddelerinde stokçuluk, alım satımda da hilekârlık olabilir. Bu ise halk için zarar, valiler içinse ayıptır.

23. İhtikâra Mani Ol

Bundan dolayı stokçuluğa mani ol. Çünkü Peygamber Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimiz, ihtikârı men buyurdular. Alım, satım doğru tartılarla olmalı ve alanı da, satanı da ezmeyecek, ılımlı fiyatlar çerçevesinde yapılmalıdır. Herhangi bir kimse senin yasağından sonra stokçuluğa yanaşırsa, aşırıya varmamak şartıyla, onu hemen cezalandır.

24. Fakirler ve Yoksullar

Hele alt kesimdeki, her türlü çareden mahrum fakirler ve çaresizler ile felaketzedeler, kötürümler hakkında Allah'tan korkmalı, hem de çok korkmalısın. Bu kesimde halini söyleyen de var, söylemeyen de. Allah'ın bunlara ait olmak üzere, korunması için seni görevlendirdiği hakkı çok iyi koru. Oradakilere Beytül Mâl'inden (hazinenden) bir hisse, başka yerlerde bulunanlara da her memleketin fakir müslümanlara mahsus gelirinden birer hisse ayır. Çünkü en uzaktakilerin de, en yakındakiler gibi hakları mevcuttur. Cümlesinin hakkını gözetmek ise, sana emanet edilen bir vazifedir.

25. Hiçbir İşi İhmal Etme

Sakın azamet (büyüklük), seni onlarla uğraşmaktan alıkoymasın. Zira işlerin mühim olanlarını iyi gördüğün için önemsizini yüzüstü bırakırsan, mazur görülemezsin. Bu sebepten, kendilerini düşünmekten geri durma ve zavallılara ekşi çehre gösterme. Yine bunlardan olup da aşağı görülme veya başka kimselerin onları hesaba almamaları yüzünden, işleri sana kadar gelemeyenleri araştır. Sırf bunlar için Allah'tan korkan, alçakgönüllü ve emin bir adam tahsis et ki arada vasıta olsun ve onların işini sana bildirsin. Hasılı öyle çalış ki, Allah'ın huzuruna çıktığın zaman "Gücümün yettiğini sarf ettim" diyebilesin. Halkın bu kesimi adalet ve yardıma, başkalarından ziyade muhtaçtır. Onun için her birinin hakkını vermeye son derece özen göster.

26. Yetim ve Yaşlılar

Sonra yetimlerin ve yaşlı bulunduğu halde, hiçbir çaresi olmayan kimselerin geçimini de üzerine al. Gerçi bu işler valiye ağır gelir, lâkin şunu unutma ki ne kadar hak varsa, hepsi de ağırdır. Bunu Allah yalnız o kimselere kolaylaştırır ki, halden ziyade âkıbeti (işin sonunu) düşünerek, nefsini dayanıklılığa alıştırır ve kendi hakkında Allah'ın vaadinin doğruluğundan emin bulunur.

27. Dilek ve İhtiyaç Sahipleri

İhtiyaç sahipleri için sırf kendileriyle meşgul olacağın bir zaman ve mekân ayır ve hepsiyle beraber otur da, seni yaratan Allah'ın rızasını celbedecek bir tevazu göster. Sonra askerini, yardımcılarını, muhafızlarını, zabıta memurlarını yanlarında bulundurma ki, söylemek isteyen çekinmeden derdini dökebilsin. Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'den birkaç yerde işittim, şöyle buyurmuştu: "İçindeki zayıfın hakkı, serbestçe kuvvetlisinden alınamayan bir millet, hiçbir zaman kuvvetlenemez." Bir de bunların yakışıksız sözlerini yahut da dertlerini anlatabilmedeki acizliklerini hoş gör, kendilerine karşı hırçınlık etme, büyüklük gösterme. Bu yüzden Cenabı Hak sana Rahmet kanatlarını açar; taatına karşılık sana sevabını ihsan eder. Hem verdiğini güler yüzle, gönül hoşluğuyla ver, vermediğin takdirde kabul olunabilecek özürler dile.

Sonra senin işlerinin içinde öyleleri vardır ki, onları bizzat senin ifa etmen gerekir. Mesela memurların yetersizlik gösterince, taşradaki görevlilere cevabı sen vereceksin. Halkın ihtiyaçları artık senin yardımcılarının altından kalkamayacağı dereceyi buldu mu, bunun icabına yine sen bakacaksın. Bir de her günün işini o gün gör, çünkü diğer günlerin kendisine mahsus işi vardır.

28. Allah'a Karşı Kulluk Vazifelerini İhmal Etme

Her ne kadar, niyet halis olmak ve halkın selâmetine hizmet etmek şartıyla bu çalışmalarının hepsi Allah içinse de, sen yine vakitlerinin en hayırlısını, Allah ile arandaki durumlar için nefsine hasret, Allah rızası için eda edeceğin taatın en başlıcası da, İlâhi zâta özgü olan farzları yerine getirmekten ibaret olsun. Gecende ve gündüzünde bedeninden Allah'a ait bulunan kulluk hissesini ayır ve seni Cenabı Hak'kın yüce

huzuruna yaklaştıran bu taatı, vücuduna her neye mâl olursa olsun, eksiksiz ve gediksiz eda et. Şayet namazında halka imam olmuşsan sakın ne bıktıracak kadar uzun, ne de bir hayra yaramayacak kadar kısa kıldırma. Çünkü halkın içinde öyleleri vardır ki, hastalık sahibidirler; öyleleri de vardır ki iş sahibidir. Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem beni Yemen'e gönderirken:

"Onlara namazı nasıl kıldırayım?" demiştim.

"En zayıflarının namazı gibi kıldır," ve ayrıca: "Müminlere karşı çok merhametli ol," buyurmuşlardı.

29. Halktan Uzak ve Saklı Kalma

Buraya kadar söylediklerime ilaveten, bir hususu da asla unutma: Sakın halkından uzun müddet uzak veya saklı durma. Çünkü valinin halktan saklanması, halkta yanlış kanaatler uyandırma yanında, valinin işlerine vukufunu da azaltır. Valilerin perde arkasında oturmaları, perdenin dışında dönen işlerden haberli olmalarına engel olur. Bunun sonucunda onların gözünde hadiselerin büyüğü küçülür, küçüğü de büyür. Güzeli çirkin, çirkini de güzel olur; hak ile bâtıl karışır. Vali de en nihayet insandır. Halkın kendi nazarından gizli kalan işlerini nereden bilecek? Halkın üzerinde işaretler yok ki ona bakarak doğruları, yalanın her türlüsünden ayırmak mümkün olabilsin. Şimdi sen mutlaka, şu ikiden birisin: Eğer hak yolunda çalışan, gönlü zengin bir adamsan... Bu takdirde vacip olan her hakkı ödemekten, yahut cömert bir harekette bulunmaktan çekinip saklanmanın ne anlamı var? Eğer böyle değil de cimriliğe müptela bir adamsan... Zaten bu durumda halk senin ihlasından ümit kestikleri gibi, istemekten de o kadar çabuk vazgeçecekler ki, o zaman senin ortada görünmemen neye yarar? Her halükârda, halktan uzak kalmak hoş bir şey değildir. Özellikle, eğer senin görevin halkın ihtiyaçlarını ve dileklerini göz önüne almak ise, halk tarafından sana arz edilecek ve çoğu ya bir zalimden şikayet, ya bir işlemde adalet talebi gibi dileklerin, seni asla ürkütmemesi gerekir.

30. Yakınlarına Dikkat Et

Sonra valinin etrafında, seçkin kimseleri ile kendisine pek yakın olanları vardır ki, bazen bunların iltimasları, haksızlıkları ve muamelelerinde insafsızlıkları görülebilir. Sen, bunların zararını, bu gibi hallerin sebeplerini ortadan kaldırmak suretiyle gidermelisin. Etrafındakilerden, ileri gelenlerinden ve akrabandan hiçbirine katiyyen toprak (devlet elindeki bütün imkânlardan yararlanma hakkı) verme, ve bunlardan hiçbiri senden cesaret alıp da, müşterek su yahut müşterek diğer bir iş tutarak, etrafındakilere zarar verecek ve zahmeti başkalarına yükletecek şekilde mal biriktirmeye katiyyen tamah edemesinler. Çünkü bunun kârı, senin değildir. Fakat onların zararı ise dünyada ve ahirette sana döner. Sonra, senin yakının olsun veya olmasın, herkesi hakkı kabul etmeye zorla. Eğer has adamların ve yakınlarından biri yasaları çiğnemiş ise, senin için ne kadar güç olursa olsun, cezasını eksiksiz icra et. Bu hususta, sabır, sebat ve dikkat göster ve davranışın sonunu gözet. Çünkü bunun sonu hayırdır.

Şayet halkta senin zulmettiğin zannı hasıl olmuşsa, kendilerine özünü bildirerek hakkındaki zanlarını değiştir. Çünkü böyle yapmakla, önce kendi nefsini kırmış, sonra idaren altındaki halka tatlılıkla muamele etmiş, ayrıca kendini mazur göstermiş olursun. Üstelik onları hak üzerinde daim kılmaktan ibaret bulunan ana maksadına da, bu sayede ulaşmış bulunursun.

31. Barış ve Güvenlik

Düşmanın tarafından sana teklif olunan sulh (barış), rızaya uygun ise, katiyyen reddetme. Zira barışta askerine istirahat, sana endişeden rahat, ülken için de selamet vardır. Lâkin barıştan sonra, düşmanından sakın ve hem de çok sakın. Öyle ya, belki düşmanın seni gafil avlamak için sana yaklaşmak istemiştir. O sebepten ihtiyata sarıl, bu hususta asla iyi zanna kapılma.

32. Anlaşmalara Riayet Et

Şayet düşmanla aranızda bir sözleşme akd etti isen, yahut ona karşı bir taahhüdün varsa, yapılan sözleşmeye riayette bulun, ahdini yerine getir. Verdiğin sözü muhafaza için, icap ederse hayatını bile feda et. Çünkü, arzularının birbirinden farklı, düşüncelerinin ayrı olmasına rağmen, insanların ilâhi farizalar arasında, ahidlere vefa (tam yerine getirilmesi) kadar üzerinde birleştikleri bir şey yoktur. Hatta müşrikler de hıyanetin vahim neticelerini gördükleri için, müslümanlara karşı ahde vefaya dikkat ediyorlar. O nedenle sakın verdiğin sözden dönme; sakın ahdine hıyanet etme; sakın düşmanını aldatma. Zarar ve mahrumiyete mahkûm, akılsız ve cahillerden başkası Allah'a karşı gelmek cüretini gösteremez. Allah Teâlâ, ezeli rahmeti icabı, O'nun için yapılan sözleşmeyi kulları için, şefkati sayesinde barınacakları emin bir sığınak; bu emin sahada güvende kalacakları, huzur içinde ihtiyaçlarını karşılayarak onun civarına koşacakları, emin ve manevi bir makam kılmıştır. Onun için bunda bozgunculuk etmek, hıyanette bulunmak yahut aldatmak olamaz. Bir de birtakım yorumlara müsait olacak akidlerde bulunma. Akdedip belgelendirdiğin bir sözleşmeyi bozmak için de, sakın sözlerin gizli manalarından yararlanmaya kalkışma. Allah'ın ahdi icabı girmiş olduğun bir işin darlığı, haksız yere onu genişletmene katiyyen sebep olmasın. Zira genişleyeceğini ve sonunun iyi olacağını umduğun bir darlığa tahammül etmen, senin için elbette günahından çekindiğin, dünya ve ahirette ilâhi cezadan kurtuluş imkânı olmadığını bildiğin bir hıyanetten daha ehvendir.

33. Kan Dökmekten Kaçın

Sonra, kandan ve onu haksız yere dökmekten son derece sakın. Çünkü haksız yere kan dökmek gibi felaket getiren; bunun kadar sorumluluğu büyük, bunun kadar nimetin zevâlini, devletin mahvolmasını hak eden bir şey yoktur. Allah Teâlâ, kıyamet günü kulları arasında hükmünü verirken, ilk olarak döktükleri kanlardan başlayacaktır. Sakın haram bir kanı dökerek saltanatını kuvvetlendirmek sevdasına kapılma. Zira bu hareket onu zaafa düşürecek, daha doğrusu zevâle erdirerek başka ellere geçirecek sebeplerdendir. Hele taammüden gerçekleştireceğin bir katil için, ne Allah'ın katında

ve ne de benim indimde hiçbir özrün olamaz. Çünkü bu takdirde bedenen hak ettiğin cezanın (kısas) icra edilmesi lazımdır. Şayet bir kazaya uğrarsan... Terbiye ederken, kırbacın yahut elin aşırılığa giderse (zira zaman olur ki yumruk, yahut biraz fazlası ölüme yol açar) sakın sahip olduğun nüfuza güvenerek, ölenin velilerine haklarını vermeyeyim demeye kalkışma.

34. Kaçınacağın Hususlar

Bir de, sakın kendini beğenme. Sakın nefsinin sana hoş gelen cihetlerine güvenme. Sakın yüzüne karşı övülmeyi isteme. Zira, iyilerin ne kadar iyiliği varsa, hepsini mahvetmek için şeytanın elindeki fırsatların en sağlamı budur... Sonra sakın halkına yaptığın iyilikleri, onların başına kakma; yahut yaptığın işleri mübalağalı gösterme; yahut kendilerine verdiğin sözden dönme. Çünkü başa kakma, iyiliği bitirir; mübalağa hakikati söndürür; sözden dönme ise Allah Teâlâ'nın da, halkın da nefretini celb eder. Cenabı Hak Kur'anı Kerim'de: "Böylece, sizin yapmadığınızı söylemeniz Allah indinde ne kadar menfur bir harekettir" buyuruyor. Sakın açıklık kazanmayan işlerde inat etme. Sakın, açıklık kesbettiği zamanda da gevşeklik gösterme. Sonra işlerin her birini yerli yerine koy, işlerinin her birini zamanında ifa et. Herkesin üzerinde birlik halinde olduğu noktalarda kendini kayırmaktan çekin. Görevlendirdiğin kimselerin açığa çıkmış kötülüklerine karşı, senden beklenen hareketten habersizmiş gibi davranma. Aksi takdirde, başkasının yerine sen cezaya maruz kalırsın. Az zaman sonra işlerin üzerindeki perdeler, gözlerin önünde açılır ve mazlumun hakkı, senden alınır.

35. Dikkat Edeceğin Diğer Hususlar

Hiddetine, gazabına (öfkene), eline ve diline hâkim ol. Bunların hepsinden korunabilmek için de badirelerden geri durup şiddetini tehir et ki, öfken geçsin de iradene sahip olabilesin. Şunu da iyi bil ki; bir gün seni Yaratan'a döneceğini, O'na hesap vereceğini, çok açık ve iyi bir şekilde hatırlatmadıkça, nefsine hâkim olmak imkânını katiyyen bulamazsın.

Şimdi senin üzerine gerekli olan, senden evvelkilerin sana ulaşan adil hükmünü, yahut isabetli olan tutumlarını, yahut Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz'den gelmiş bir haberi, yahut Allah'ın Kitab'ındaki bir farzı hatırda tutarak, bu gibi meselelerde bizden gördüğün hareket tarzına uyabilmen ve şu emirnamemde bildirdiğim ve ileride nefsinin arzularına kapılmanı mazur göstermemekliğin için elimde sana karşı sağlam bir delil bildiğim, hükümleri tatbike çalışmandır.

36. En Son Dilek ve Dua

Artık Cenabı Hak'kın geniş rahmetinden ve bütün istekleri kuşatmış olan azamet ve kudretinden dilerim ki, ilâhi rızası vechiyle kulları arasında güzel bir övgü ve ülkeler içerisinde en iyi eserler kurabilmek için, gücümüzün yettiği kadar çalışmaya seni de, beni de muvaffak kılsın. Hakkımızdaki nimetini tamamlasın ve bize olan ikramlarını kat kat artırıp sana da, bana da saadetle ve şehadetle can vermeyi muvaffak ve kolay eylesin. Bizim dua ve niyazımız Allah'adır. Salâtü selâm, Allah'ın Resûlüne ve onun iyi ve tertemiz Âli (ailesi) üzerine olsun.

İSLAM VE DEMOKRASİ

İslamiyet bir dindir, bir siyaset sistemi veya siyasi bir ideoloji değildir. Fakat, bütüncül bir din olduğu için, siyaseti de dışta bırakmaz. Şu veya bu rejimi savunmamasına rağmen, İslam dini incelendiğinde, onun özgürlükçü, eşitlikçi ve sosyal adaletçi olduğu görülür. Bu özellikleriyle İslam, günümüz rejimleri içinde en çok demokrasiye yakındır.

Fakat demokrasi de mükemmel bir sistem midir? Ya da en mükemmel şekilde uygulanabilmekte midir? Araştırılırsa görülür ki, demokrasinin tam olarak işleyebilmesi için, İslami bir ahlaka ihtiyaç vardır. Demokrasiyle ün salmış Batı ülkeleri, her ne kadar farkında olmasalar da, kendilerinde Muhammedî ahlaktan unsurlar bulunduğu ölçüde demokrasiyi gerçekleştirebilmektedirler. Demokrasinin göze çarpan çıkmazlarının ve sıkıntılarının çözümü de, gene daha üstün, daha İslami bir ahlakta yatmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Kur'an, demokrasinin ta kendisidir. Görebilene...

Bu yazıda İslam ve demokrasi arasındaki ilgi ve ilişkileri incelemeye çalışacağız. Son zamanlarda İslam'ın "totalizm" ve "totaliterlik" ile ilişkili olduğu iddiaları ortalıkta dolaşmaktadır. Bunu destekleyen bir örnek olarak da, yeryüzündeki 50 küsur İslami devletten çok azının demokratik olduğu gerçeği öne sürülmektedir. Bu nedenle İslam'ın demokrasiyle ne derece bağdaştığının incelenmesi, bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, İslam ülkelerinin çoğunda demokrasinin olmayışı, İslamiyetten çok, başka etkenlerin sonucudur. İlk olarak konu, asayiş ve anarşi ile ilgilidir. Hiçbir hükümet, anarşinin galip gelmesine izin veremez, anarşiye teslim olamaz. İkincisi, Budist Burma'daki askeri cuntanın Budizm ile, Hitler Almanya'sının Hıristiyanlık'la ne kadar ilgisi varsa, İslam ülkelerindeki rejimlerin de İslamiyet'le o kadar ilgisi vardır. Bugün İslam ülkelerinin büyük çoğunluğu, kendi ordularının işgali altında olan polis devletleri niteliğindedir. Fakat bunun sebebi, din ve özellikle de İslam dini değildir. Tersine, birtakım toplumsal, siyasi, ekonomik mahiyetli iç ve dış (daha çok da dış) şartlardır. Bunların suçunu İslam'a yüklemek, haksızlık olur. Türkiye, demokrasisini kaybedecek ölçüde bu şartlara bağımlı olmaması açısından şanslıdır.

Fakat bizim burada amacımız, İslam ülkelerinde demokrasiyi zorlaştıran koşulların bir tahlilini yapmak değildir. Biz, bir din olarak İslam'ın demokrasiye ne derece yatkın ve elverişli olduğunu araştırmak istiyoruz. Ve bu yolda da çözümlememizi, şimdiye kadar yapılanlardan daha derine götürmek dileğindeyiz.

İslam'ın demokratik bir yapıya sahip olmadığını öne sürenler, İslam tarihinde demokrasi örnekleri değil, padişahlık, imparatorluk ve hükümdarlıkların bulunduğunu belirtmek isteyebilirler. Fakat bu da geçerli bir ölçü değildir. Çağdaş dünyada

demokrasinin, topu topu iki yüz yıllık bir geçmişi vardır. Bugün demokrasi ile idare edilen Avrupa ülkeleri, yakın zamanlara kadar birer krallıktı ve bazısında hâlâ meşrutiyet yürürlüktedir. "Totaliter" kelimesinin esas tatbik edilebileceği yerler olan, yakın geçmişin diktatörlüklerini ele alırsak, bunlardan kimisinde demokrasiye 1945 yılında, kimisinde ise henüz geçilmiş bulunmaktadır. Tarihte ise demokrasi, bir dönem Yunanistan dışında hiçbir dinde ve ülkede görülmemiştir. Bunu, insanlığın zaman içinde yükselişine ve ilerleyişine bağlayabiliriz. Önemli olan şudur: İslam dini, insanlığın demokrasi yolunda ilerleyişine bir destek midir, yoksa onun önünde bir engel midir? Esas sorunun özüne dokunmaksızın bu konuda o kadar çok laf üretilmiştir ki, bu tür bir incelemeye girişmek, bir zorunluluk haline gelmiştir.

İslam ve Teokrasi

İslam'ın demokrasiyle bağdaşmadığını iddia edenlerin en sevdikleri örnek, İran'da Humeyni tarafından kurulmuş olan rejimdir. Şunu hemen belirtmekte yarar var: İran'da İslam'ın özel (ve dünya müslümanlarının onda dokuzu tarafından kabul görmeyen) bir yorumu yürürlüktedir. İktidara geldiğinden günümüze kadar İran rejiminin, kendi devrimini yayma çabalarının başarısızlıkla sonuçlanmış olması, temelinde yatan siyasi düşüncelerin genel kabul görmediğinin açık bir delilidir.

Bazı Şii yazarlar, istedikleri düzenin bir "mutlak teokrasi" olduğunu açıkça söylemişlerdir. Oysa İslam peygamberi Hz. Muhammed'in *"Lâ ruhbaniyeti fiddin"* (Dinde ruhbanlık yoktur) şeklindeki hadisi, daha başlangıçta bir teokrasiye, yani ruhban sınıfın egemenliğine ve yönetimine karşı kapıları kapatmıştır. Hıristiyanlık'ta veya Budizm'dekine benzer bir Kilise, İslam'da yoktur. Eğer olmuş olsaydı, bunun 1979'da İran'da değil, Peygamber Efendimizin hayatında ya da en geç dört halife devrinde ortaya çıkmış olması gerekirdi.

Kur'an'da geçen "Hüküm, ancak Allah'ındır" (6:57) ayetini "Egemenlik yalnız Allah'ındır" şeklinde okuyup siyasete teşmil etmek de, teokratik eğilimler doğurur. Çünkü burada kastedilen, Allah'ın kâinat üzerindeki mutlak hakimiyetidir. Bunu siyasete uygulayamayız, zira siyasette egemen olan yöneticiler, yani insanlardır. Burada Allah'ın mutlak hükmü ile insanların siyasal egemenliği, birbirine karıştırılmaktadır. Bu ayeti siyasete uygulamaya kalkışırsak, Allah adına konuştuğunu iddia eden birtakım insanların, yani ruhban sınıfın, yönetime talip olması durumu doğar. Bu ise yukarıdaki hadisle önlenmiştir.

Böylelikle ne İslam tarihinin, ne İslam ülkelerinin bugünkü durumunun, ne de İran örneğinin İslam ve demokrasi arasındaki ilişkilere ışık tutamayacağını görmüş bulunuyoruz.

Şûrâ

Kur'an'da *şûrâ* ile ilgili ayetler, iki ayrı yerde geçer. Bunlardan birincisi, *"Şavirehüm fil emri"* (İşlerinizde birbirinize danışınız; 3:159), ikincisi ise *"Ve emrühüm şûrâ beynehüm"* (Onlar işlerini, aralarında şûrâ ile yürütürler; 42:38) şeklindedir. İkinci ayetin aynı zamanda, içinde geçtiği sureye "Şûrâ" ismini verecek kadar önemli olduğunu da belirtelim.

Şûrâ, kelime anlamı itibariyle "meclis, danışma" gibi anlamlara gelmektedir. *Meşveret* ve *müşavir* kelimeleri de aynı kökten türerler. Burada istişarenin, danışma ve görüşmenin en genel anlamda iyi bir şey olduğu belirtilmiştir. Bunu siyasal plana uygularsak, meclis yolu ile yönetim ve halkoylaması, daha genel anlamda da demokrasi, İslam tarafından üstü kapalı olarak onaylanmış bulunmaktadır. En büyük şûrâ, bütün toplumun katıldığın genel seçimlerdir. Kuşkusuz, İslam tarihinde şûrâ, halka başvurma olarak pek yorumlanmamıştır. Örneğin ilk halifeler, birkaç kişiden oluşan bir "danışma kurulu" tarafından seçilmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde ise hükümdarlar, uzmanlardan oluşan danışma meclislerinden yararlanmışlardır. Bu, bugün de demokratik ülkelerin çeşitli komisyonlar şeklinde uyguladığı bir yöntemdir ve tek bir kişinin, o da yetersiz bilgiyle karar vermesindeki yanılma payını azaltır.

Şeriat

İslam'ın demokratik olmadığı, totaliter olduğu konusundaki iddiaların büyük bir kısmı, onun, hayatın her yönü ile ilgili hükümler getirdiği tespitinden yola çıkmaktadır. Buradaki yanılgı, temel kavramları iyi kavrayamamaktan kaynaklanmaktadır.

"Şeriat" kelimesinin günümüzde, birbirinden farklı iki ayrı anlamı karşılamakta kullanıldığı, genellikle görmezlikten geliniyor. Bu anlamlardan birincisi, bireyin uygulayacağı din kurallarıdır (namaz kılmak, içki içmemek vb.). Bu konu zaten kişinin şahsi tercihine kalmıştır ve bu konuda hiç kimsenin söyleyebileceği bir şey olamaz. İkinci anlamıyla ise şeriat, "fıkıh", yani İslam hukuku anlamında kullanılmaktadır. Bu kapsamı ile, toplum içindeki ilişkileri düzenlemesi söz konusudur. (Burada ilginç olan diğer bir nokta da şeriatı savunanların genelde birinci anlamı, ona karşı çıkanların ise ikinci anlamını kastetmeleridir.)

Din yasaları anlamındaki şeriat, her şeyden önce bir hukuk sistemidir. Yani herhangi bir hukuk sistemi hayatın hangi alanlarına el atarsa, şeriat da onlara el atar. Böylece, herhangi bir hukuk sistemi ne derece totaliter ise, şeriat da o kadar totaliterdir.

Şeriatı diğer hukuklardan ayıran özellik, elden geldiğince Allah'ın emirlerine (Kur'an'a) ve Peygamber'in örneğine (sünnetine) dayandırılmış olmasıdır. Fakat bunlar tek başlarına, bir hukuk sistemi için ancak bir temel teşkil edebilirler. Kur'an'da hukukla ilgili hükümlerin, 200 ile 400 arasında olduğu hesap edilmektedir. (Bu sayı, uzmanına ve temel aldığı varsayımlara göre değişmektedir.) En basit bir toplum bile bu kadar az sayıda hükümle yönetilemez; çağdaş toplumlarda ise binlerce kural gereklidir. Bunun için şeriat yasalarını her çağda fıkıhçılar, yani İslam hukukçuları yapmışlardır. Kur'an ve sünnet, ancak genel prensipleri koyar. Bu genel durumdan her çağın ve toplumun kendi özel durumuna geçmesi için bir engel bulunmadığı gibi, tersine, bir zaruret vardır. Çünkü bir durumda uygun olan bir tercih, başka bir durumda uygun düşmeyebilir.

Öte yandan şu da bir gerçektir ki, her hüküm değiştirilemez. "Ahkam zamanla değişir" ama, değişmeyecek hükümler de vardır. Din hukukunu bir ağaca benzetecek olursak, Kur'an ayetleri bu ağacın kökü, sağlam hadisler onun gövdesi, mezhepler ana dalları ve diğer hükümler de yapraklarıdır. Bu ağaç her zaman için yeni dallar, yaprak ve çiçekler sürebilir. Ama onun köküne, gövdesine saldırmak, onun canına kastetmekle eş anlamlıdır. Yoksa yeni hükümler türetme (*istinbat*) izni, Kur'an-ı Kerim'de zaten verilmiştir (4:83).

Böylece anlıyoruz ki, şeriatın insan katkısıyla yapılmış olmak açısından, diğer hukuk sistemlerinden bir farkı yoktur ve onlarla benzer kapsama sahiptir.

Bu konudaki araştırmalarını derinleştirmiş olan Malise Ruthven'e göre, Kur'an'daki 6000 küsur ayetten sadece 600'ü, yasal yükümlülüklerle ilgilidir. Bunların da büyük kısmı namaz, oruç ve hac gibi dini konuları kapsar. Tam anlamıyla hukuk kapsamına giren ayet sayısı, sadece 80'dir ve bunların çoğunluğu, hanımlar, evlilik ve miras hükümleriyle ilgilidir.

İslam hukukunun (fıkıh) gelişmesini çok dikkatli bir incelemeden geçirmiş olan Profesör Ruthven, diyor ki:

"İslam, siyasal sahadan az çok bağımsız şekilde bir din hukuku sistemi geliştirdi. Birçok müslümanın iddialarının aksine, siyasi ve dini kurumlar birbiriyle bütünleşmemiş, birbirinden ayrı kalmıştır."

Ruthven devam ediyor:

"(Sivil) toplum, varlığını devletten az çok bağımsız şekilde sürdürdü. Bu durum, bugünkü müslüman toplumlarında da gözlenebilmektedir."

"Fıkıh, bir hukuk sisteminden çok, bir sosyalleşme ve kültürleşme sürecidir... (Sonuçta) şeriata uymak, devletten az çok bağımsız işleyen bir toplumsal faktör haline gelir...

Halifeler, Bizanslı ve Sasani seleflerine ait ceza, ticaret ve anayasa hukukunun önemli bir kısmını kendilerine malettiler. Böylece şeriat, sadece kısmen gerçekleşmiş bir ideal olarak kaldı..."

"Pratikte müslüman yöneticiler, şahsi menfaatlerine dokunduğu durumlarda, şeriata tabi olmak konusunda isteksiz davrandılar. Müslüman kadıların, yüksek ya da güçlü devlet görevlilerine karşı yaptırım uygulayacak güçleri yoktu. Böylelikle, şahıs ve aile konularında şeriat uygulanabildiği halde, diğer (birçok) konuda hüküm yetkisi, yöneticilerin elinde kaldı. Bunlar, ya fermanla yönettiler ya da anlaşmazlıkları kendi mezalim (şikayet) mahkemelerinde hallettiler. Böylece İslami kurumların paralelinde devlet kurumları ("örfi hukuk") gelişti ve bu durum, 'din ve dünya'nın teorideki birliğine aykırı şekilde, dini ve dünyevi (seküler) sahaların pratikte ayrılmasına yol açtı."

Ruthven, Batı'da görülen kralların 'İlâhi hakkı'na benzer bir kavramın İslam'da yeri olmadığına da dikkat çekiyor. Kralların, Hıristiyan Kilisesi'nden kaynaklanan bu yönetim hakkı karşısında, bireylerin 'tabii hakları' kavramının geliştirilmesi gerekmiş

ve Batı siyasetiyle hukuku, bugünkü durumuna buralardan geçerek gelmiştir. İslam'da ise hiçbir zaman böyle bir problem olmamıştır.

Buradan da anlaşılacağı üzere, İslam toplumlarında şeriat, sınırlı bir uygulamaya sahip olmuş ve dışarıdan pek çok öğe ile desteklenmiştir. Bu, gerçek hayatta karşılaşılan durumların bir sonucudur. Onun için şeriatı, toplumu en ince ayrıntılarına kadar idare eden, demir bir cenderede baskı altına alan bir sistem olarak görmek, son derece yanlış olur. Şeriat, devletin baskı aracı olmadığı gibi, sivil toplumun geleneksel olarak devletten bağımsız, hatta bazen ona karşı benimseyip geliştirmiş olduğu bir kurumdur. Günümüzde bazı polis devletlerinin şeriatı çok katı ve acımasız bir biçimde uygulamaları ise, halka "İslami" olduklarını ispatlayarak şirin görünmek çabasından doğmaktadır.

İslam Totaliter mi?

Diğer bir yanlış anlama, "totaliter" sözcüğünün niteliği ile ilgilidir. Totaliter rejim, sadece kanlı bir baskı rejimi demek değildir. Totaliter yönetimler bütün hakları devlete verir, bireye hiçbir özgürlük tanımazlar:

1. Bütün toplumu belli bir ideoloji ya da inanç sistemi doğrultusunda yapılandırmaya çalışırlar, insanların düşüncelerini bile kontrol etmeyi amaçlarlar.

2. Kendilerinden olmayan, kendileri gibi düşünmeyen ya da karşı oldukları herkesi, toplumdan silme (yok etme) yoluna giderler.

Bu iki ayırt edici özellik açısından İslam'ı değerlendirdiğimizde, tarih ve coğrafya açısından çok sınırlı olan İran örneği istisna edilirse, totaliterliğin İslam'la bir tutulmasının imkânsız olduğunu anlarız.

1. İslam'ı diğer dinlerden ayıran temel özelliklerden biri, "Dinde zorlama yoktur" ilkesidir. Bu prensip, Kur'an ile garanti altına alınmıştır. (*Lâ ikrahe fiddîn;* 2:256) ve bunun dışına çıkılamaz. İslam dini, ancak ikna yolunu kullanabilir ve karşısındakinin aklına, kavrayışına hitap eder. Zorla güzelliğin olmayacağı, İslam'da çok iyi bilinen bir gerçektir.

Dinde zorlama olmayışı, sadece müslüman olmayanlar için geçerli değildir. Din yasalarından ne kadarını uygulayacağı, müslümanın basiretine bırakılmıştır. Örneğin bir müslüman namaz kılmamakta ısrar ediyorsa, zararı kendinedir. Güzellikle ikaz edilebilir, fakat baskı yapılamaz. Ancak başka bir insanın haklarını çiğnediği noktadadır ki, şeriat hukuku (bütün hukuklar gibi) devreye girer. Tabii bu söylediklerimiz, şeriatın uygulandığı yer ve durumlar için geçerlidir.

2. İkna yoluyla İslam'ı kabul etmemiş kimseler, tarihin her devrinde olmuştur. Bir sistemin, bir rejimin gerçek niteliği, egemenliğindeki azınlıklara ve kendisine muhalif olanlara nasıl davrandığı ile ortaya çıkar. İslam, bu sınavdan her devirde yüz akıyla çıkmıştır. Başka dinlerden olan insanlara her türlü hak tanınmış, saygı gösterilmiştir. 1492 yılında Hıristiyan Engizisyonu'nun işkencelerinden Osmanlı İmparatorluğu'na kaçan Yahudilerin, 500 yıl sonra teşekkür kutlamaları yapmaları, bunun çok küçük bir örneğidir.

Gerçekten, eğer düşünülürse, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihte tek süperdevlet olduğu dönemler olmuştur. Şayet Osmanlılar o çağlarda bir müslümanlaştırma veya imha politikasına girişmiş olsalardı, bugün yeryüzünde müslümanlıktan başka din kalmamış olurdu.

İslam'da "kulun kula kulluğu" yoktur. Herkes Allah'ın kuludur. İslam'ı gereği gibi anlamış bir kimse, başkasına tahakküm etmenin, baskı uygulamanın, kendisini ilâh konumuna yükseltmek olacağını bilir ve bundan kaçınır. İslam'da kişilerin sözü değil, hukuk kuralları geçerlidir ve hukukun gereği neyse, o olur. Çünkü yasalar olmadan toplumun işlemesine imkân yoktur. "Osmanlı Kanunnameleri"nden görüleceği üzere, Padişahlar bile hukukla bağlı ve onunla sınırlı olmuşlardır.

Keyfi idareye nerede rastlanmışsa, bu İslam'ın emriyle değil, ona rağmen olmuştur. Öte yandan İslam hukuku, kendisinin yanı sıra başka hukuk sistemlerinin de varlığına imkân tanır (Osmanlı'nın son döneminde görüldüğü gibi).

Bu arada diğer bir noktaya işaret etmekte yarar var. Bazı kimseler, bütün dinlere hoşgörü ile bakan, hepsini kabul eden, "dinler-üstü" bir din arayışı içindedirler. Halbuki İslam dini, kendisinden önceki bütün kitaplı dinleri ve peygamberleri kabul eder, onlara hoşgörü ile bakar. Şu halde bazılarının aramakta oldukları "dinler üstü" din, aslında vardır ve adı da İslamiyet'tir.

İslam ve Kölelik

Köle, hiçbir hakkı olmayan kimsedir. Efendisi tarafından istenildiği şekilde kullanılabilir. Tarihte kölelik, savaş esirlerinin ne yapılacağı sorunundan ortaya çıkmıştır.

İslam'ın demokratik olmadığı konusunda diğer bir tartışma da, onun köleliği kaldırmamış olması üzerine bina edilmek istenebilir.

İslam'ın köleliği kaldırmak için direkt bir girişimde bulunmadığı doğrudur. Fakat İslam, kölelerin durumunu iyileştirmek ve zaman içinde köleliği ortadan kaldırmak için gerekli önlemleri almıştır. Kölelerin azat edilmesi, birçok günahın kefareti olarak gösterilmiştir. Kölelere kötü muamele yapılması yasaklanmıştır. Peygamberimiz, tarihin ilk "İnsan hakları bildirisi" niteliğindeki Veda Hutbesi'nde, bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Kölelere gelince: Onlara kendi yediklerinizden yedirin ve giydiklerinizden giydirin. Affedemeyeceğiniz bir hata işlerlerse, onlardan ayrılın. Onlar da Allah'ın kullarıdır ve kötü muameleye layık değillerdir."

İslam ülkelerinde köleler komutan, hatta hükümdar bile olabilmişler ve hür insanları yönetmişler, yani onlardan daha çok yetkilere sahip olmuşlardır. Bunun meşrulaştırıcı emsali de gene Veda Hutbesi'nde verilmiştir: "İçinizden azası eksik siyahi bir köle başınıza geçse, eğer sizi Kur'an'a uygun idare ederse ona boyun eğiniz ve itaat ediniz."

Kölelik, tarih boyunca insanlığın bünyesinden kolay kolay sökülüp atılamamış bir illettir. 4 Mayıs 1992 tarihli Newsweek dergisinin bildirdiğine göre, dünyada hâlâ

yüz milyon kölenin bulunduğu hesaplanmaktadır. İslam'ın köleliği en baştan ve açıkça kaldırmak istememiş olmasının temelinde bu neden yatar. Kölelik, İslam'ın getirmiş olduğu bir kurum değildir. Ancak, kölelik olgusunu karşısında bulan İslamiyet, onu birden ve ani bir kararla ortadan kaldıramayacağı için, zaman içinde eritip yok edecek tedbirleri almıştır.

Fakat köleliği kaldırmadı diye İslam'a karşı çıkacak veya onu demokrasiye aykırı ilan edecek olursak, kendimizi çok müşkül bir durumda kalmış buluruz. Geçmişte Atina şehir-devleti, çağımızda ise Amerika Birleşik Devletleri, demokrasinin temel örnekleridir, hatta prototipleridir. Tokvil, Atina'da 20 bin hür insana karşılık 350 bin köle bulunduğunu belirtiyor. Yani "demokrasinin beşiği" sayılan Atina, aslında köleci bir toplumdu!

Amerika ise milyonlarca Afrikalı zenciyi köle etmiş olmakla meşhurdur ve bu durumundan ancak yüz yıl önce, çok kanlı bir iç savaş sayesinde kurtulabilmiştir. Bugün bile Amerika'da ırkçılık sorununun tam olarak çözülebilmiş olduğu söylenemez. Çağımızda Güney Afrika, ırk ayrımcılığından kurtulmanın mücadelesini yeni verirken, 1400 yıl önce köleliği ortadan kaldırmamış olması yüzünden İslam'ın kimseye verilecek bir hesabı olamaz.

İslam ve Irkçılık

İslam, kesinlikle ırkçı değildir. Çağdaş Batı toplumlarında bile görülemeyen bir derecede, İslamiyet, 1400 yıl öncesinden ırkçılığı söküp atmıştır. Böylelikle de köleciliğin temel dayanaklarından biri olan "o, benden farklı" zihniyetini yıkmıştır. Bu konuda gene, Veda Hutbesi'nden bir cümle aktarmak yeterli olacaktır:

"Arab'ın Arap olmayana ve Arap olmayanın Arab'a hiçbir üstünlüğü olmadığı gibi, siyah derilinin kırmızı tenliye ve kırmızı derilinin siyah tenliye hiçbir üstünlüğü yoktur."

Kur'an'da şöyle buyuruluyor: "Allah, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder" (4:58). Burada "insanlar arasında" sözü, müslüman olanları da, olmayanları da kapsar. O halde İslam, renk, din, dil, ırk; sosyal, ekonomik ve siyasi statü gözetmeksizin tüm insanlar arasında eşit olarak muamele yapılmasını istemektedir; tüm insanlığın kanun önünde eşitliğini savunmaktadır. Uygulamadaki bozukluklar, bu ilkeyi zedeleyemez.

Bir Uzmanın Görüşü

Bu noktada bir uzmanın görüşüne başvurmakta yararlı olabilir. Bu uzmanın, İslam'ı bazı açılardan çok eleştirmiş Batılı bir gayrımüslim olması, böyle bir durumda tercih edilecek bir niteliktir. Bernard Lewis, işte böyle bir İslam tarihçisi, bir doğubilimcisidir. Profesör Lewis, *İslam'ın Siyasal Dili* (1988) adlı eserinde, konuya geniş bir bakış açısı getirmiştir.

Prof. Lewis, İslam'ın ne teokratik, ne de diktacı olduğunu açıklıkla belirtiyor. İslam'da yönetici, yasama yetkisine sahip değildir, çünkü bunu din yasası halinde karşısında hazır bulmaktadır. Dahası, yönetici de yönetilenler kadar bu yasayla sınırlanmıştır. Yani İslam'da devlet, bir hukuk devletidir.

(Burada bir parantez açalım: Çağdaş demokrasilerde, iktidarın bir tekelde toplanıp diktaya kayılmasını önlemek için, "kuvvetler ayrılığı" prensibi getirilmiştir. Yani yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri, birbirinden ayrılmıştır.

Benzer bir ayrılığı, İslam'da da görüyoruz. Kuvvetler ayrılığını ortaya atan Montesquieu'den önce, onu ilk uygulayan kişi, halife Harun Reşid oldu; yargıyı ayırdı ve başına Ebu Yusuf'u getirdi. İslam'da yürütmenin başında halife ya da hükümdar vardır. Yasama, Ulema'nın elindedir (Osmanlılarda bunlara Şeyhülislam başkanlık ederdi). Yargı ise kadıların sahasıdır ve hepsi bir baş-kadıya bağlıdır. Kuvvetler ayrılığı prensibi açıkça ifade edilmemiştir, fakat uygulama ona uygun ya da ona yakındır. Örneğin bir padişah bir Şeyhülislam'ı kolay kolay azledemezdi. Şeyhülislam'ın ise padişahı hâl etme, yani tahtından indirme yetkisi vardı.)

Kitabının yayınlanması vesilesiyle Prof. Lewis'in Fransız dergisi *Nouvel Observateur*'e yaptığı açıklamalar, konuyu daha da aydınlatıyor:

"Batıda biz, iyi hükümetle kötü hükümeti, baskı düzeniyle demokrasiyi ayırmaya kalkıştığımız zaman, ölçü olarak hemen özgürlüğü ele alırız. Müslümanlar ise adaleti ele alırlar. Biz 'özgürlük' deyince, yönetileni düşünüyor, onun hükümet karşısındaki haklarını kastedip belirliyoruz. Geleneksel müslümanlık da 'adalet' dediği zaman aynı şeyi kastediyor. Fakat o, yükü yönetenin sırtına bindiriyor. Bizim için tebaaya ait olan bir hak, onun için egemene ait bir görevdir. Genel bir açıklamayla, İslam, haklardan çok görevlerin sistemi olarak çıkıyor karşımıza. Elbette adalet, özgürlük değildir. Ama o da aynı kapıya çıkabilir.

Ben, İslam'ın demokrasiyle çatışmadığını, hatta oraya varılacak yolu gösterdiğini söylüyorum."

Diğer bir deyişle, Batı'da insanların uzun çabalar sonucu elde ettikleri demokratik hak ve özgürlükleri tanımayı, İslam daha baştan, yöneticiye hukuki bir görev olarak yüklemektedir. Tarihte uygulamanın böyle olmadığını biliyoruz, fakat bu, İslam'ın suçu değildir. Demokrasi, ancak İslam'ın belirlediği şekilde, yani yasalarla güvence altına alındığında geçerli olabilir.

Din, Demokrasi İçin Gereklidir

Bir de şunu sormakta yarar var: Genel olarak bir dinin varlığı, bir demokrasi için istenecek bir şey midir, yoksa istenmeyecek bir şey mi?

Ünlü avukat ve düşünür Tokvil'in (Alexis de Tocqueville) 1835 ve 1840'ta iki cilt halinde yayınlanan *Amerika'da Demokrasi* adlı eseri, demokrasi ve bunun Amerika'da uygulanışı konusunda bugün bile aşılamamış bir zirve oluşturur.

Tokvil, din ve demokrasi ilişkisini şöyle değerlendiriyor:

"Amerika Birleşik Devletleri'nde din (Hıristiyanlık), yalnız, ahlak ve âdetleri kontrol etmekle kalmaz; dinin etkisi, aklı bile kapsamına alacak kadar geniştir."

Dinin belirli ahlak ilkeleri ve belli kısıtlamalar getirdiğini belirten Tokvil, şöyle devam ediyor:

"Böylece insan ruhu, hiçbir zaman karşısında sınırsız bir saha görmez; ne kadar cesur da olsa, zaman zaman, aşılmaz engeller karşısında durmak zorunda olduğunu hisseder... Böylece hukuk, Amerikalılara her şeyi yapma iznini verdiği halde, dinin, tahayyül etmelerini önlediği ve cüret etmelerini yasakladığı şeyler vardır."

Tokvil, özgürlük adına dine saldıranları haksız buluyor:

"Despotluk belki iman olmadan var olabilir, ama özgürlük var olamaz. Din, saldırdıkları krallıktan çok daha fazla, savundukları cumhuriyette gereklidir ve en çok da, demokratik cumhuriyetlerde elzemdir. (*) Siyasal bağlar gevşetildiğinde ahlak bağları sıkılaştırılmazsa, toplum yok olmaktan nasıl kurtulabilir?"

"Din hükmünü yitirirse, iyi ve kötüyü birbirinden ayıran çizgi ortadan kalkar, ahlak dünyasında her şey belirsizleşir" diyen Tokvil, dinin yitirilmesinin, özgürlüğün de kaybedilmesine yol açacağını belirtmiştir.

Dinsizlik, Zulüm ve Dikta Demektir

Ama Tokvil, geçen yüzyılda yaşayıp da birtakım gerçekleri görebilen tek dahi değildi. İki tane üstün deha daha, yirminci yüzyılda yaşanacak toplumsal facialari önceden görebildiler. Bunlar, Rus yazarı Dostoyevski ile, Alman filozofu Niçe (Friedrich Nietzsche) idi.

Tokvil neden haklıydı? Çünkü ahlakın temeli, Allah'a dayanır. İnsanlara "şu iyidir, bunu yapın, şu kötüdür, bunu da yapmayın" diye emreden, Allah'tır. Fakat iş, bununla bitmez. Ahlakın yegâne yaptırım gücü de Allah'tır. Çünkü Allah, "iyilik yaparsanız sizi ödüllendiririm, kötülük yaparsanız cezalandırırım" da demiştir. Allah'a inancın olmadığı yerde, Allah korkusu da ortadan kalkar. Böylece, ahlakın hem tarifi (belirlenişi), hem de müeyyidesi ortadan kalkmış olur. Yani Allah'a iman ortadan kalkarsa, ahlakın da temeli ortadan kalkar. Ahlak ortadan kalkınca da, insan, bütün insani özelliklerini yitirir, bir hayvan, hatta bir canavar haline gelir. Toplumda ahlak unsurunun ortadan kalkmasıyla, suçların hem miktarı tırmanışa geçer, hem de nitelikleri vahşet biçimine dönüşür. Kısacası, insan Allah'ı terk edince, insanlığı da insanı terk eder.

Bunu en iyi görenlerden biri, Dostoyevski olmuştur. Dostoyevski, insanın imanı kalmadığında, toplumda iki çeşit yaratık bırakan bir kutuplaşmaya dikkati çekmiştir. Bu iki yaratıktan biri "ilâhlaşmış insan" (despot), diğeri ise "sürü"dür (köleler).

Cinler adlı romanda Kirilov, şöyle der: "Eğer Tanrı yoksa, o zaman Tanrı, ben'im." Yani inancını kaybetmiş insan, kâinata baktığında, kendinden daha üstün bir yaratık göremez. (Bu normaldir, çünkü Allah insanı, mahlukların en üstünü olarak yaratmıştır.) Bu ise nefsi emmare'sinin, yani buyurgan benliğinin, kendisini ilâh ilan

---

(*) Burada, demokrasi ile cumhuriyetin aynı şey olmadığına dikkat çekelim. Her demokrasi bir cumhuriyettir, fakat her cumhuriyet bir demokrasi değildir. Cumhuriyet diye, yönetimin babadan oğula geçmediği idare biçimine denir.

etmesine sebep olur. (*) Bu da Nemrut'un Hz. İbrahim'e: "Ben hem yaşatır, hem öldürürüm" demesinden; Hz. Musa'ya karşı çıkan Firavun'un, halkına: "Sizin en hakiki Rabbiniz, benim" (79:24) demesinden başka bir şey değildir. 20. yüzyılın firavunları ise, hem Nemrut'a, hem Firavun'a rahmet okutacak işler yapmışlardır.

Evet! İnsan, Allah'a imanını kaybedince, yalnız Allah'a ait olması gereken yeri, "ilâhlaşmış insan", "güçlü kişi" alır. (Kur'an'da buna "*Tâgut*", yani ilâhlaştırılmış, Rab'liğe soyunan insan denmiştir.) Allah'ın makamına, nefs talip olur. Artık yalnız kuvvetli olan, haklıdır. Nefsani, dolayısıyla da şeytani bir varlık olan ilâh-insanda, bütün insani özelliklerin yok olması kaçınılmazdır. Tanrı inancının olmadığı yerde, insan da olamaz.

Dostoyevski, Niçe'nin ortaya çıkacağını da önceden bildi. Niçe, "Tanrı öldü, onu biz öldürdük" (hâşâ) gibi önermelerin sahibidir. (Tabii Tanrı ölümsüz olduğuna göre, burada ölen, Tanrı değil, yalnızca insanların O'na olan inancıydı.) Bunun ardından "süpermen"in, yani "üstün insan"ın ortaya çıkacağını öngördü. Üstün insan için insani özellikler, utanılacak bir şeydi. Niçe, onun "zalim" olduğunu; "iyi ve kötünün ötesinde" bulunduğunu, yani ahlakı geride bıraktığını söylüyordu. (Görüldüğü gibi Niçe'nin üstün insan tipi, İslam tasavvufundaki İnsanı Kâmil ile taban tabana zıt özelliklere sahiptir.)

Bunu, Dostoyevski'nin karakterlerinden bir başkası, şöyle dile getirir: "Eğer Tanrı yoksa, her şey serbesttir." Bu serbest olan şeylerin neler olduklarını, yüzyılımızın dikta rejimleri, tüyler ürpertici zulümleriyle bol bol gösterdiler. Bunun için yirminci yüzyıl tarihini, çok iyi okumak şarttır.

Dostoyevski'nin en büyük keşfi olan "Büyük Engizisyoncu" tipi de, Niçe'nin üstün insanının diğer bir örneğidir ve başka bir gerçeğe ışık tutar: Eğer, dinin bulunduğu yerde baskı ya da zulüm varsa, orada Allah inancı kalplerden çıkmış, dillerde ve kelimelerde kalmış boş bir iddiadan ibarettir.

Dostoyevski'de dinsiz insanlığı oluşturan ikinci sınıf ise "sürü", yani köle insanlardır. Eğer insanın ölümsüz bir ruhu yoksa, ona her türlü saygısızlığı, hakareti yapmak, mübah hale gelir. Ne yazık ki yüzyılımız, Dostoyevski ve Niçe'nin üstün insan ve sürü tiplemelerini haklı çıkartmaktan başka bir şey yapmamıştır.

Ahlak yoksa, adalet de olamaz. Ahlak olduğu müddetçe, kuvvet, hak'tadır. Haklı olan güçlüdür, yani adalet vardır. Ahlak gidince ise, hak, kuvvetliye geçer. Kuvvetli olan haklıdır ve adalet de (ahlak gibi) ortadan kalkar.

Varacağımız sonuç şudur: Allah'a inancın olmadığı yerde, ahlak da olamaz. Ahlakın olmadığı yerde, her şey mübahtır. Ahlakın olmadığı yerde insan yoktur;

(*) Bundan çıkan diğer bir sonuç şudur: İnsanı ilâhlaştırmak, Tanrı'yı yok saymanın yarı yoludur. Hıristiyanlık bunu yapmış ve Tevhid ilkesinden ayrılmış, 19. yüzyıl felsefeleri ise yolun kalan kısmını tamamlamışlardır.

insan-üstü birkaç kişi ile, insan-altı (hayvanlardan bile daha düşük bir dereceye indirgenmiş) sürü vardır. Kısacası, Allah'a imanın ve dinin olmadığı yerde, en korkunç kâbuslar gerçek olmakla kalmaz, hepsi de teker teker bizim başımıza gelir.

Çoğunluğun Diktası ve İnsan Hakları

Demokrasiyi büyüteç altında inceleyen Tokvil, onun, "çoğunluğun dikta"sına yol açabileceğini söylüyor. Kendisi, bu tür bir diktaya herhangi bir örnek vermemiştir. Ancak Antik Çağ Yunan demokrasilerinin böyle çalıştıklarını biliyoruz.

17. yüzyılda Batı'da, Thomas Hobbes ve John Locke önderliğinde bir "insan hakları teorisi" geliştirilmeye başlandı. Gerek İngiliz sözlü anayasasının, gerekse Amerikan demokrasisinin kuruluş aşamasında bu konudaki görüşlere yer verildi.

Böylece ortaya çıkan çağdaş demokrasi anlayışında, çoğunluğun idaresi, demokrasi (yani "halkın yönetimi") için gerekli bir şarttır, fakat yeterli bir şart değildir. Çoğunluğun isteği, ancak "hür rıza" (yani özgür irade) ile verilen bir karar olduğunda meşru sayılabilir. İkincisi ve daha önemlisi, birtakım temel hak ve özgürlükler tanımlanmış ve herkes için geçerli kabul edilmiştir. Çoğunluklar her şeyi yapabilirler, fakat azınlıkların hak ve özgürlüklerini (konuşma, basın, örgütlenme vb.) kısıtlayamazlar, ellerinden alamazlar. Keza, azınlıklar da demokratik örgütlenmenin yasa ve süreçlerine uymakla yükümlüdürler. (Ayrıca birtakım kurumlar da gereklidir: Tarafsız ve bağımsız bir yargı sistemi, hür fakat sorumluluk duygusuna sahip bir basın, sivil denetim altında olan bir ordu gibi.)

Demokratik bir yönetim, azınlığın ya da azınlık temsilcilerinin, barışçı yoldan çoğunluk ya da çoğunluk temsilcileri olabileceği bir yönetim biçimidir. Gene bir demokrasi, halkın beğenmediği bir iktidarı başından atabilmesi için bulunabilmiş tek pratik ve barışçı yoldur (Karl Popper).

Bu, demokrasinin cennet olduğu anlamına gelmez. Orada da sorunlar ve dertler vardır. Çörçil'in (Winston Churchill) deyişiyle, "Demokrasi, en kötü idare şeklidir; eğer denenmiş olan bütün diğer şekiller dışta tutulursa."

Gerçekte, yönetim biçimleri üçe indirgenebilir: Baskı rejimleri, yani toplumun tek kişi emrinde olması (monarşi ve diktalar); demokrasiler, yani yönetimlerin halkın emrinde olması; bir de anarşi, yani yönetimsizlik veya yönetim boşluğu. Anarşi, bin tane despotun hüküm sürdüğü ortamdır. Despotik bir yönetimden daha kötü olabileceği içindir ki, Kur'an'da "*ulül emr*'e (yani buyruk sahiplerine) itaat ediniz" buyurulmuştur (4:59).

Bu noktada, demokrasilerin iki büyük noksanlığı üzerinde de kısaca durmak yerinde olur:

1. Demokrasiler, özgürlüğün sınırlarını her zaman doğru olarak çizememişlerdir. Örneğin Amerikan demokrasisi, vatandaşlarına silah bulundurma özgürlüğü tanıyarak

Amerika'da suçluluk oranının büyük boyutlarda tırmanmasına yol açmıştır. Genelde ise evlat babaya isyan eder olmuş, bu olumsuz durum özgürlüğün gerekli bir parçası gibi görülmüştür.

2. Japonya'da olan türden tek partili ("monist") demokrasi, yeterince özgür görülmemiş, çok partili ("plüralist") demokrasi üstün tutulmuştur. Fakat burada da bir sakınca ortaya çıkmış, farklı partiler iktidara gelebilmek uğruna kardeşi kardeşe, karıyı kocaya düşürmüşlerdir. (Üstelik bu farklı partilerin görüşleri de her zaman çok farklı olmamıştır.) İktidar mücadelesinin toplumda düşmanlıklar yaratması, çok partili demokrasiye özgü bir sorundur ve bu sorunun demokrasi içinde nasıl çözülebileceği, henüz açıklık kazanmış değildir.

Özetleyecek olursak, çağdaş demokrasilerin ayırt edici özelliği, azınlık haklarının garanti altına alınmış olmasıdır.

Azınlık hak ve özgürlükleri açısından İslam'a baktığımızda, ne görüyoruz? Allah'ın Resûlü Medine'ye göç ettikten sonra, oranın halkı ile, tarihin ilk yazılı anayasası olan bir belge düzenledi. İşbu Medine Anayasası'nda, "ümmet" kavramı, bütün halkı kapsayan bir siyasi birlik olarak tanımlanmıştır. Buna Yahudiler, hatta müşrikler (çoktanrıcılar ve putperestler) bile dahildir. Medine Vesikası'na göre her topluluk, din ve hukuk alanında özerkliğe sahiptir. Bu sözleşmeyi taraflar, kendi özgür iradeleri ile imzalamışlardır. Hukuki bir belge olan Medine Anayasası, Ali Bulaç'ın da belirttiği gibi, ortak yaşamın zaruri kuralları dışında, her topluluğu kendi dininde ve yaşayış tarzında serbest bırakmaktadır. İslam'ı kabul etmeyenler, onun kuralları ile yönetilemezler.

Bu vesikanın bir maddesinde, açıkça şöyle denilmektedir: "Yahudiler... bizimle eşit hakka sahip olacaklardır." Böylece "eşitlik" ve "haklar", çağdaş demokrasi anlayışında ifade bulmalarından bin yıl önce, İslamiyet'te dile getirilmiştir. Benzer bir sözleşmeyi Hz. Peygamber, Necran Hıristiyanları ile imzalamıştı.

Görüldüğü gibi Medine Anayasası, özünde çoğulcu, özgürlükçü ve hukukun üstünlüğü ile azınlık haklarına saygılı bir yapıya sahiptir. Oradaki "ümmet" tanımı da, demokrasilerde "halk" kavramına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla müslümanların çoğunlukta olması, kendi görüşlerini azınlıklara zorla dikte etme hakkını onlara vermez. Bizzat İslam Peygamberinin uygulama ve örneği, buna engeldir. Nitekim azınlıklara saygı açısından, İslam tarihi de bunu doğrulamaktadır.

İnsanlar Niçin Eşit?

Bu noktaya kadar, dinin demokrasi için bir ihtiyaç olduğunu, dinsizliğin toplumsal-siyasal felakete yol açtığını ve İslam'ın, bir din olarak demokrasiyle bağdaştığını görmüş bulunuyoruz. Normal olarak söze, bu noktada son verilebilirdi. Fakat biz sözü burada kesmek istemiyoruz. Çünkü esas önemli şeylerin bundan sonra söyleneceğine inanıyoruz. Bu açıdan yukarıda anlatılanlar, bundan sonra söylenecekler için bir giriş, ya da altyapı niteliğindedir.

Demokrasi, insanların eşitliği ilkesine dayalıdır. İnsanlığın eşitliği ve oylarının eşitliği bir yerde söz konusu değilse, orada demokrasinin varlığından söz edilemez. Eşitlik konusunda çok şey söylenmiştir. Bu konudaki tartışmaları uzatmaktan ya da yenilemektense, burada sonucu aktararak söze devam etmek istiyoruz. Tabiatta insanları eşit değil, (parmak izlerine varıncaya kadar) birçok bakımlardan eşitsiz ve farklı bulduğumuza göre, bizim burada eşitlikten kastimiz, *kanun önünde, yasalar önünde eşitliktir*. "Özgürlük, eşitlik, kardeşlik" formülüyle ortaya çıkan 1789 İnsan Hakları Bildirisi'ndeki eşitlik anlamı da budur. Daha eski çağlarda ise Yunanlılar, kanun önünde eşitliği bir tek kelime ile ifade ediyorlardı: *İsonomia*.

İşte şimdi, sormak istediğimiz temel soru şudur: Kanun önünde de olsa, insanlar niçin eşittir? Baskının, ırkçılığın ve köleciliğin temel önermesi olan: "Ben, senden üstünüm" düşüncesi, neden geçerli değildir? Demokrasinin temelinde yatan insan hakları ve özgürlükleri konusundaki tüm sosyal ve siyasi düşünceler, güçlerini hangi kökten almaktadırlar?

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi:

1984 yılında Birleşmiş Milletler topluluğu tarafından kabul edilen (ve günümüzde tartışılan Paris Şartı ve Helsinki Nihai Senedi gibi hukuk belgelerinin de temelinde yatan) İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin birinci maddesi şöyledir:

"1. *Bütün insanlar özgür, haysiyet ve haklar açısından da eşit doğarlar*."

Bildiri, "herkes" ve "hiç kimse" genellemeleriyle devam eder ve bu, sonuna kadar böyle gider:

"3. *Herkesin hayat, özgürlük ve kişi güvenliği hakları vardır*."

"4. *Hiç kimse köle yapılamaz*," vs.

Aslında "herkes" ve "hiç kimse" sözlerine genelleme demek de yanlıştır, çünkü bir istisna tanımamaktadırlar. Evrensel olarak geçerlidirler.

Bildiri'nin "Giriş" bölümünde ise, "insanlık ailesinin bütün üyelerinin, eşit ve dokunulmaz hakları" olduğundan, "temel insan haklarına, insan kişiliğinin haysiyet ve değerine ve erkek ve kadınların eşit haklarına olan *iman*"dan söz edilmektedir.

Bu, beklemediğimiz bir durumdur. Evrensel bir hukuk bildirisinde "*iman*" sözcüğünün işi nedir? Ve bu konuda bir iman söz konusu olduğuna göre, acaba bu inancın, onunla ilgilenen temel kurumlar olan dinlerle bir ilişkisi bulunabilir mi?

İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi:

Birleşmiş Milletler Evrensel Bildirisi, 1789 tarihli Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi'ne dayalıdır. Birçok maddesi, aynen ya da küçük değişikliklerle oradan alınmıştır. Fransız Bildirisi'nin birinci maddesi şöyledir:

"1. İnsanlar, özgür ve haklar açısından eşit doğarlar ve (hayatları boyunca) öyle kalırlar."

Bu bildirinin de giriş kısmında, "insanın tabii, dokunulmaz ve *kutsal* hakları'ndan söz edilmektedir.

İnsanların birtakım dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez hakları olduğu, herkesin malumudur. Fakat burada "kutsal" sözcüğü hangi münasebetle geçiyor?

Bağımsızlık Bildirisi:

Fransız Bildirisi, Virjinia Haklar Beyannamesi'nden esinlenmiştir. Bu ise kökenini, 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde bulur. Bağımsızlık Bildirisi'nin esas metninin giriş cümlesi şöyledir:

"Biz aşağıdaki gerçeklerin *kendiliğinden âşikâr* olduğunu kabul ediyoruz: Bütün insanlar eşit yaratılmışlardır; Yaratan'ları tarafından bazı dokunulmaz Haklarla donatılmışlardır, bunların arasında Hayat, Özgürlük ve Mutluluk peşinde koşmak vardır."

Her şeyden önce bütün insanların eşit olduğu, hiç de kendiliğinden âşikâr bir olay değildir. Bunu hiç düşünmeden, bir öncül olarak kabul etmeye alışmışız. Ama bir ırkçıya sorsanız, o da örneğin, "ben bu zenciden üstünüm" fikrini, kendiliğinden âşikâr kabul edecektir. Hatta: "Gözünüz de mi görmüyor, renklerimizin farklılığından daha âşikâr ne olabilir?" diyecektir.

Daha genel olarak söylemek gerekirse, yüzeysel farklılıkların (boy, kilo, renk vs.) ötesinde, bütün insanların eşit, hatta bir olduğunu, bir ayırımcıya nasıl anlatacağız? Anlatırken neye dayanacağız?

Fakat burada bir de "Yaratan" sözü geçiyor.

Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde sadece "inanç" ve "kutsal"lıktan değil, insanların bir Yaratan'ı olduğundan, O'nun tarafından yaratıldıklarından ve onlara haklarının, *Yaratan tarafından verildiğinden* söz edilmektedir.

Görüldüğü gibi derinlere inildikçe, yani geçmişe gidildikçe, durum hem daha fazla açıklık kazanmakta, hem de daha ilgi çekici hale gelmektedir. Bağımsızlık Bildirisi'nde insan haklarının nihai mercii, onları vermiş olan Yaratan'dır. Söz dönmüş dolaşmış, kökünün, dinler sahasına girdiği görülmüştür.

O halde "temel hak ve özgürlüklerde eşitlik" kavramına, acaba dinlerden bir destek bulunabilmekte midir?

Günümüzde demokratik teorinin öncülüğünü yapanlardan Ord. Prof. Robert A. Dahl şöyle diyor:

"İnsanların temel bir biçimde, özlerinde eşit oldukları inancı olmasaydı, demokrasi, Eflatun'un cumhuriyeti gibi felsefi bir hayalden fazla bir şey olmayabilirdi. Tarih açısından özde eşitlik fikri, gücünün çoğunu... (İslam tarafından da paylaşılan)

Musevilik ve Hıristiyanlık'taki, hepimizin Allah'ın çocukları (kulları) olduğumuz konusundaki ortak öğretiden almıştır. Nitekim Locke da, tabii halde bütün şahısların doğal eşitliği iddiasını, tam bu inanç üzerine temellendirmiştir."

Çoktanrıcı Toplumlarda Demokrasi

İnsana üstün değer vermeleri nedeniyle demokrasinin ilk örneklerini geliştirdikleri halde, Yunan demokrasileri sonuçta başarısız kaldılar. Her şeyden önce bunlar birer köleci toplum idiler, yani özgür insanlar ve siyasal hakları olmayanlar (köleler) arasında bir ayırım vardı. İkincisi, Antik Çağ demokrasilerinde seçim sonuçları adeta bir askeri zafer gibi görülüyordu ve yenilenler, köle değilse bile "ikinci sınıf vatandaş" durumuna indirgeniyordu. Böylece toplum içinde üç eşitsiz sınıf meydana geliyordu. Bu ise kanlı ayaklanmalara sebep oluyor ve çoğu zaman bir diktatörün başa geçmesiyle sonuçlanıyordu. Azınlık hakları göz önüne alınmadığından, bunlar çağdaş anlamda demokrasiler değildiler. Eflatun'un (Platon) demokrasileri eleştirisinde, bu tür aksaklıkların büyük rolü olmuştur.

Burada, şirk (yani çoktanrıcılık) ve eşitsizliğin birlikte bulunuşuna şahit oluyoruz. Nitekim bu konuya da ilk önce Tokvil dikkatleri çekmiştir. İranlı toplumbilimci Ali Şeriati'nin bir "şirk sosyolojisi"nden söz etmesinden neredeyse 150 yıl önce, Tokvil şöyle diyordu: "İnsanlar birbirlerinden büyük farklarla ayrı olunca, milletler, kastlar, sınıflar ve aileler sayısınca ilâhı kolaylıkla keşfederler ve cennete girmek için bin tane şahsi yol bulurlar." Öte yandan, "Birbirine benzeyen ve bu dünyada aynı seviyede olan insanlar, her insana aynı yasaları uygulayan ve ona aynı bedel karşılığında gelecek mutluluğunu ihsan eden tek bir Tanrı fikrini kolaylıkla tasavvur ederler. İnsanlığın birliği kavramı, onları hep Yaratan'ın birliği fikrine döndürür." Bunun ters yönde de işleyebileceğini belirtelim: Çoktanrıcılık, insanlar arasında ayırımcılığa ve eşitsizliğe yol açabilir. "Senin ilâhın ayrı, benim ilâhım ayrı" fikri, bir kimseyi kendimizden farklı kabul etmek, hatta onu insan yerine bile koymamak için temel bir gerekçedir. Böyle bir durumda insan hakları, herkese tatbik edilemez. O halde Antik demokrasilerin başarısız, çağdaş demokrasilerin ise başarılı olmasının önemli sebeplerinden biri, öncekilerin çoktanrıcı, ikincilerin ise tektanrıcı (yani Tevhidçi) olmalarıdır. Çünkü Avrupa ve Amerika, Yahudi-Hıristiyan din geleneği üzerine kurulmuştur.

Kitabı Mukaddes'te İnsan

1922 yılında İngiliz yazarı G.K. Çesterton (Gilbert Keith Chesterton), şöyle diyordu: "İnsanın ilâhi bir başlangıca sahip olduğu inancı dışında, demokrasi için bir temel yoktur." Şimdi bu sözün irdelenmesine başlayabiliriz.

Tevrat'ın daha başlangıcında, şu ifade üç kere geçer:

"Allah, Âdem'i (insanı) kendi suretinde yarattı" (Tekvin, 1:26-7).

Bu, eşitliğin bir ifadesidir. Tarihçi Paul Johnson'un belirttiği gibi, Allah'ın suretinde yaratılan, yalnız Âdem Aleyhisselâm ya da insan soyu değildir. Tek tek bütün insanlar

da O'nun suretinde yaratılmışlardır. (Ayrıca biz burada, ifadenin gerçek anlamını çözmeye çalışmıyoruz. Allah'ın suretinin ne olduğu ile ilgilenmiyoruz, fakat Tevrat'taki bu sözün ne gibi sonuçlara yol açacağını araştırıyoruz.)

Bu anlamda bütün insanlar eşittir, çünkü hepsi de aynı surette, aynı biçime sahip olarak yaratılmışlardır. Bütün Museviler Allah'ın huzurunda eşittir, böylece O'nun Şeriat'ı (yasaları) karşısında da eşittirler.

Burada demokrasinin temel prensibi olan eşitliğin ilk uygulanışını görüyoruz. Bu prensibe olan saygı nedeniyle, kölelik de Museviler arasında fazla tutunamamıştır.

Hz. Musa'dan sonra ise Hz. İsa, getirdiği sevgi prensibiyle bütün insanların birbirini sevmesini, birbirine hürmet göstermesini sağlamaya çalışmıştır.

Musevilik, kurallar dinidir. Hıristiyanlık sevgi dinidir. Müslümanlık ise hem kuralların, hem sevginin üstün bir sentezde birleştirildiği, en mükemmel dindir.

Öte yandan Museviler, kendilerinin "Allah'ın seçilmiş halkı" olduğuna, bir "rahipler milleti" olduklarına, insanlara kendilerinin yol göstereceklerine inanırlar. Deyim yerindeyse, kendilerini insanlığın "ruhban sınıfı" ya da "Kilisesi" olarak görürler. İnsanlığın seçkinleri olduklarını düşünürler.

Hıristiyanlıkta ise bilindiği gibi inananlar, Kilise, yani ruhban sınıf (*clergy*) ve sıradan halk, yani laikler (*laity*) olarak ikiye ayrılmıştır. Hıristiyanlara göre insanlığın gerçek seçkinleri, Kilise, yani rahipler topluluğudur. Kilise'nin Allah adına konuşma ve dinden çıkarma (aforoz) yetkisi vardır. Böylece, kişinin ahireti (din duygusunun güçlü olduğu çağlarda, aynı zamanda dünyası) üzerinde mutlak yetkiye sahiptir. Hıristiyan inancına göre "Kilise dışında kurtuluş yoktur." Onun için aforoz edilmek, mahvolmakla eşdeğerlidir. Temel bazı görüş ayrılıklarından dolayı Hıristiyanlık'ta çeşitli mezhepler türemiştir ve bunların her birinin ayrı bir Kilisesi vardır.

İslam'da ise ruhban sınıf ve Kilise yoktur. Bütün insanlar, Allah huzurunda eşittirler. Veda Hutbesi'nde belirtildiği gibi, "Üstünlük, ancak takva (yani Allah'tan çekinme ve emirlerini uygulama) iledir."

Madde ve Ruh

Fakat iş, bu kadarla bitmemektedir. Kutsal kitaplarda, "insanın çamurdan yaratıldığı" yazılıdır. Aynı şekilde olduğu gibi, aynı maddeden de yaratılmış olmaları, insanlar için ikinci bir eşitlik nedeni olarak görülebilir. Ne var ki, eğer insan çamurdan, yani maddeden ibaretse, şekli nedeniyle ona eşit muamele edilecek olsa bile, o, sonuçta bir robottan ibarettir. Nitekim insana başka boyut tanımayan maddeci felsefeler, bütün insanlara çamur muamelesi yapmayı reva görmüşlerdir. Teoride böyle söylemeseler bile, pratikte hep böyle olmuştur.

Demek ki, suretinin kutsallığına rağmen, balçıktan yaratılmış olan insanın haklarını korumak için, bu yeterli değildir. Formül eksiktir, daha doğrusu yarımdır.

Madde için söylenenleri, ruh için de söyleyerek formülü tamamlamak gerekmektedir. Bu tamamlama işini de İslam yapmıştır.

İslam'da İnsan

Tevrat'ın yukarıdaki prensibi, İslam'da da iki ayrı hadis biçiminde vardır:

1. "Allah, insanı kendi suretinde yarattı."
2. "Allah, insanı Rahman suretinde yarattı."

Rahman, Allah'ın sıfatlarından birisidir. Allah'ın zâtı bir şekle sahip olamayacağına göre, insanın, Allah'ın bir sıfatına uygun biçimde yaratılmış olması akla uygun düşer.

Gerek Musevilik, gerekse Hıristiyanlık, insanın bir ruhu olduğunu kabul ederler. Fakat bu ruh hakkında, kutsal kitaplarında fazla bir şey belirtilmemiştir.

Tevrat'ta, Allah'ın insana can verişi, şöyle anlatılır:

"Allah, Âdem'i çamurdan yarattı ve onun burun deliklerine hayat nefesini üfledi" (Tekvin, 2:7).

Burada, insana hayat verildiği ötesinde fazla bir şey yoktur. Diğer canlılar, yani bitkiler ve hayvanlar gibi, insana da can verildiği söylenmektedir. İnsanı onlardan ayırt edici bir özellik belirtilmemiştir. Keza, Eski Ahit'in (Tevrat, ilk beş bölümü oluşturduğu için onun dışında kalan) diğer bir bölümünde de, ölüm halinde:

"Nefes, onu vermiş olan Allah'a döner" (Vaiz, 12:7) denilmektedir. Bu ise "Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz" şeklindeki ayet mealleri ile eş anlamlıdır.

Bu ifadeler, insanı cansız bir çamur parçası olmaktan çıkarıp bitkiler ve hayvanlar düzeyine getirir, fakat ondan fazla bir şey yapmaz. İnsan bir canlıdır ve can veren de, alan da Allah'tır. Burada söz, ruhu hayvani'de kalmış, ruhu insani'ye sıra gelmemiştir.

İslam'da İnsan, Kutsaldır

Yolumuzun sonuna yaklaşmış bulunuyoruz. Yukarıda geçen sözünde, Çesterton, insanın kökeninin ilâhi olduğunu belirtiyor ve demokrasi için bir temel aradığında ancak bunu bulabiliyordu. Bir Hıristiyan olan Çesterton için bu ilâhi kökenden maksat, Âdem'in Allah tarafından yaratılmış olması ve bütün insanların Âdem'den türemesidir. Eğer bütün insanların bir tek atadan türediğine inanmazsak, onların kardeş olduğunu iddia etmek için bir zemin bulamayız. Örneğin eğer insanların iki atası olsaydı ve bu iki atanın da ortak bir ataları olmasaydı, insanlar ebediyyen, iki farklı sınıf olarak devam ederlerdi. Demek ki Fransız devriminin ve tüm demokrasilerin özünde bulunan "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" ilkeleri, ancak ilâhi yaratılışlı bir atadan, yani Âdem'den türediğimizi kabul edersek, geçerlilik ve anlam kazanabiliyor.

Fakat bu bile yeterli değildir. Sorumuzu genişleterek tekrar edelim:

Neden bütün insanlar eşittir? İnsan, her insan, neden büyük bir değere sahiptir? (Çünkü bunun için, Âdem'den türemiş olmak da tek başına yeterli değildir.) İnsanlar neden birtakım haklara sahiptirler? Neden insana saygı göstermek gereklidir de, (kaynağı çamur olduğu halde) ona çamur muamelesi yapmak yasaktır?

1. *"Biz, Âdem'e (insana) ruhumuzdan ruh üfledik."*

Kur'an'da bu ayet, üç yerde (15:29, 32:9, 38:72) tekrarlanır. Âdem'e can veren ruh, Allah'ın üfürdüğü *kendi* ruhudur. Bunun için Allah meleklere, Âdem'e secde etmelerini emretmiştir (2:32). Her insanda Allah'ın ruhundan bir parça, bir nefha vardır. Ruhu insani, Allah'ın ruhundan türeyip gelmektedir ve *bunun içindir ki bütün insanlar mukaddestir*. Her insanda da bu ruhtan bulunduğundan, *insanlar* çamurlukta değil, *kutsallıkta eşittirler*.

Görüldüğü gibi burada surette eşitlik aşılmış, ruh eşitliğine varılmıştır. Biçimin yanı sıra, öz de yerini bulmuştur. Yani insanları yalnız madde ve şekil bazında değil, ruh bazında da ayırmak, mümkün değildir. İşte bunun için Kur'an'da şöyle denilmiştir:

"Bir insanı öldüren, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Bir insana can veren de, bütün insanlara can vermiş gibi olur. Biz bunu İsrail oğullarına, kutsal kitaplarında belirttik" (5:32).

(Museviler bunu esas kitapları olan Tevrat'tan çıkartmış, yardımcı kitapları olan Talmud'a koymuşlardır: Sanhedrin 4, 5.)

Yani, bir insana nasıl davranılırsa, bütün insanlara öyle davranılmış gibi olur.

2. *"Allah, sizi bir tek nefsten yaratmıştır."*

Bu da Kur'an'da dört yerde (4:1, 6:98, 7;189, 39:6) tekrarlanır. Bu, eğer tasavvufi (bâtıni) açıdan yorumlanırsa, bütün insanlar birdir, demektir. Eğer "bütün insanlar Âdem'den türedi" anlamında, zâhiri açıdan yorumlanırsa, bütün insanlar kardeştir, anlamına gelir. Nitekim Hz. Peygamber, Veda Hutbesi'nde, bütün insanların kardeşliğine, üstü kapalı olarak işaret etmiştir: "Ey insanlar, babanız birdir. Hepiniz Âdem Aleyhisselâm'ın çocuklarısınız." Gene aynı hutbede açıkça, "Müslüman, müslümanım kardeşidir ve böylece bütün müslümanlar, birbirleriyle kardeştirler" denmektedir. Burada bütün insanların kardeşliği ile müslümanların kardeşliği arasındaki tek fark, birinin örtülü, diğerinin açık olarak ifade edilmiş olmasıdır. Bu örtülü oluşun sebebi de sadece, müslüman olmayanın, bu kardeşliğin yeterince farkında olmamasından, ona uygun davranamama ihtimalinden dolayıdır.

Evet. Görüyoruz ki insanlar, çok yücedir ve dış görünüşlerdeki bütün farklılıklara rağmen, *özleri birdir. İşte bunun için*, birbirleriyle eşittirler, bunun için eşit haklara sahiptirler, bunun için özgürlük, haklarıdır ve bunun için, birbirleriyle kardeştirler. Demokrasinin temeli, burada atılmıştır. Nitekim Resûlullah'ın bir hadisi de şöyledir: "Bütün insanlar, bir tarağın dişleri gibi eşittirler."

Demokrasiyi geliştirmiş olan Musevi ve Hıristiyan kökenli Batılılar, gerçeğin bu merkezde olduğunu sezinlemişlerdi. Fakat kendi geleneklerinde ve kutsal kitaplarında, bunun açık seçik ifadesi yoktu. En fazla, Çesterton'un yaptığı gibi, Âdem'i Allah'ın yarattığı ve bütün insanların Âdem'den türediği öne sürülüyordu. Öte yandan, Hıristiyanlığın olumsuz tezahürlerinden kaçış, genelde dinden de bir kaçışa yol açtı ve konunun derinlerine inilmesini engelledi. Demokrasinin, eşitliğin, özgürlüğün ve kardeşliğin esas kaynağı, Kur'an'ın yukarıda verilen açık ayetlerinde yatmaktadır.

Ahlak ve Demokratik Kişilik Yapısı

Durum böyle olduğuna göre, insanların birbirlerine karşı nasıl davranmaları gerekir? Aynen, Allah'ın emrettiği ahlak ile. Bu, dinlerin ve özellikle İslam dininin, demokrasiye son armağanıdır.

Demokrasi, sadece "kuvvetler ayrılığı" demek değildir. Sadece çok-partili rejim demek değildir. Sadece genel seçimler demek değildir. Aynı zamanda ve çok daha önemli olarak, birbirinin haklarına saygılı olmak demektir. Volter'in (Voltaire) ünlü sözüne benzer şekilde, başkalarının haklarının başladığı noktada, kendi özgürlüğünü kendi iradesiyle kısıtlamak demektir. Her insanın ortak kısıtlamalar içinde serbestçe gelişip serpilerek, kendisi için, toplum için, insanlık için en faydalı hale gelebilmesi demektir. Dinlerin emri de budur. Bu, demokrasi ahlakıdır. Öncekiler, demokrasinin şekli olabilir. Bunlar ise onun ruhudur. Özün olmadığı yerde, biçimsel demokrasi boş bir kabuktan ibaret kalır, sonunda da yıkılır. Öte yandan bu ruhun olduğu yerde, biçimsel gerekler yerine gelemese bile, hayat dayanılır olmaktan çıkmaz, demokrasi de kolaylıkla kurulabilir. Demokrasi ahlakı olmaksızın, demokrasi var olamaz.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra, Frankfurt Okulu'ndan T.W. Adorno ve arkadaşları, "Otoriter Kişilik" üzerine bir araştırma yayınlamışlardı. Buna benzer şekilde, bir "demokratik kişilik yapısı"ndan da söz edilebilir. Bunu sağlayacak olan, Kur'an ahlakıdır. Çünkü Kur'an'a dayalı olan İslam ahlakı, demokrasi ahlakının ta kendisidir. Başka insanların haklarına saygı, kendi haklarının sınırlarını (velev ki devletin başı olsa bile) aşmamak, İslam kadar hiçbir dinde belirtilmemiştir.

Musevi ve Hıristiyan ahlakının da çok güzel tarafları vardır. Çünkü bunlar da Allah tarafından peygamberler vasıtasıyla insanlara bildirilmiş birer Hak dindir. Öte yandan, en mükemmel din olmadıkları için, eksik tarafları da vardır. Kendi bünyelerinde dinsizliğin, alkolün, fuhşun; hoşgörüsüzlüğün, Engizisyon'un yayılmasına engel olamamışlardır. Kendisi Hıristiyan olan tarihçi Arnold Toynbee bile, içki problemini çözmede İslam'dan yararlanmak gerektiğini söyleyebilmiştir.

Uyuşturucu, içki, ırza tecavüz, cinsel sapıklıklar, cinayet ve soygunlar, kadın ticareti ve daha nice toplumsal felaketler, dünyanın bir numaralı demokrasisi olan Amerika'yı içten yıkmak üzeredir. Bundan da ancak İslam ahlakı sayesinde kurtulabilir. Eğer yapabilirlerse...

Sonuç

"Allah'ım, lütfet ki gittiğimiz her yere barış götürelim; bölücü değil, bağdaştırıcı, birleştirici olabilelim. Nefret olan yere sevgi, karanlık olan yere aydınlık, yaralanma olan yere affedicilik ve ümitsizlik olan yere, sevinç saçıcı olmayı bize lütfet. Rahmette güneş gibi, cömertlikte su gibi, alçakgönüllülükte toprak gibi; nimetlerini herkese eriştirmede ise, her üçü gibi olabilelim."

Bu dua, demokrasi ahlakının, demokratik kişilik yapısının duasıdır. Bu hedeflere yaklaşıldığı oranda, hem kendi yaşamımız, hem çevremizdekilerin yaşamı zenginleşir, aydınlanır, anlam ve değer kazanır. Çölün ortasında bir vaha peydah olur. Herkes bu ahlak ile ahlaklanırsa barış, huzur ve mutluluk, herkesin olur. Gerçek demokrasi de o zaman ortaya çıkar.

Ağustos 1994 içinde, İngiltere'nin saygın *Independent* gazetesinde yayınlanan makalesinde, Oxford Üniversitesi İlâhiyat Profesörü Keith Ward, şöyle diyordu:

"Son ve en yüce din İslamiyet, aslında şu anda yeryüzündeki en demokratik dindir. Çünkü İslamiyet'te, Hıristiyanlık'taki gibi ruhani hiyerarşi yoktur ve merkez doktrin otoritesi de o kadar sıkı değildir." *(Bkz. bu kitap, s. 180-181.)*

Eğer demokrasi, ilhamını İslam'dan almazsa, bundan sonra ne olacaktır?

1. Çok particilik, önemsiz ayrıntılar için babayı oğula, kardeşi kardeşe düşürecektir. İnsanlar birlik olmasını önleyecektir.

2. İktidar-iş adamı-banka üçlüsü, haram menfaat sağlama peşinde birlik olacaklardır.

3. Politikacı, medya (basın-yayın-televizyon) ve şehvet pazarlamacıları, toplumda haram şehveti alabildiğine körükleyeceklerdir.

4. Dört kitaba (Tevrat-Zebur-İncil-Kur'an) uygun davranış, ortadan kalkacaktır.

Çünkü demokrasilerde özgürlük kavramı, helal/haram ayırımı üzerine oturtulmamıştır. Ve bazılarınca demokrasinin sınırsız özgürlük olduğu zannedilmektedir. Oysa sınırsız özgürlük, demokrasi değil, anarşidir. Ayrıca dinlerdeki helal/haram ayırımı, insanlara zorluk olsun diye değil, bunlara uyulmazsa insanlık yok oluşa sürükleneceği için konulmuştur.

Demokrasi, ilhamını İslam'dan almazsa, varılacak olan sonuç da budur.

HUKUK, İNSAN HAKLARI VE ALLAH'IN EMİRLERİ

"1789 İnsan Hakları Bildirisi, Eski Ahit'teki On Emir'den alınmıştır."

Prof. Hüseyin Hatemi'nin belirttiğine göre, Jacob Kaplan, böyle söylüyor. Bu da akla şöyle bir soru getiriyor: Acaba çağdaş hukukun, insan haklarının, eşitlik ve özgürlük gibi kavramların temelinde yatan anlayış, dinlerden mi alınmıştır?

Bilindiği gibi Allah'ın Hz. Musa ve kavmine indirdiği "On Emir", Tevrat'ta (eski Ahit'in bir bölümünde) yer alır. Kur'an'da ise, Müslümanlara indirilen "On İki Emir" bulunmaktadır. İncelememize, bu ikisi arasında bir karşılaştırma yaparak başlayalım.

On Emir

Aslı, Çıkış 20:2-14'te bulunan On Emir, Tesniye 5:6-18'de şöyle özetlenmektedir:

1. Tanrının Yehova benim. Karşımda başka ilâhların olmayacaktır.
2. Kendin için oyma put ve suret yapmayacaksın.
3. Tanrın Rabbin ismini boş yere (süfli amaçlarla) ağzına almayacaksın.
4. Sebt gününü tut. (Cumartesi: Kutsal dinlenme günü.)
5. Babana, anana hürmet et.
6. Öldürmeyeceksin.
7. Zina etmeyeceksin.
8. Çalmayacaksın.
9. Yalancı tanıklık yapmayacaksın.
10. Komşunun karısına göz dikmeyeceksin.

On İki Emir

Kur'an'ın İsra suresinde (17:23-37) belirtildiğine göre, İslam'ın On İki Emri, şöyle özetlenebilir:

1. Allah'a hiçbir surette ortak koşmayın.
2. Ana-babaya hürmet ve ihsan edin.
3. Akraba, yoksul ve yolda kalmışlara yardım edin.
4. İsraf etmekten ve cimrilik yapmaktan kaçının.
5. Fakirlik korkusuyla evlatlarınızı öldürmeyin.
6. Fuhuş ve zinaya yaklaşmayın.
7. Haksız yere kimseyi öldürmeyin.
8. Yetimlerin malına yaklaşmayın.
9. Ahdinize sadık kalın.
10. Ölçü ve tartıda doğruluğa dikkat edin.
11. Bilmediğiniz şeyin ardına düşmeyin.
12. Yeryüzünde kibir ve gururla yürümeyin.

Karşılaştırma

Kolaylık sağlaması bakımından, bu bölümde On Emir'e kısaca "10E", On İki Emir'e de "12E" şeklinde atıfta bulunacağız.

Listeleri incelediğimizde, her ikisinin de aynı maddeyle başladığını görüyoruz. Ayrıca, dikkat edilecek olursa 10E-2, 12E-1'e dahildir. 10E-5, aynen 12E-2'de yer almaktadır. 10E-6'da yer alan "öldürmeyeceksin" emri, nefs müdafaasını dışta bıraktığından, 12E-7'de biraz farklı şekilde yer almıştır. 12E-6, hem 10E-7'yi, hem de 10E-10'u içine almaktadır. Keza 12E-9, 10E-9'un daha genel halidir. 12E-10 ise, 10E-8'in daha ince ayar yapılmış şeklidir. Gerçekten, 10E-8 sadece hırsızlığı yasakladığı halde, 12E-10, ölçü ve tartıda küçük bir hileye bile izin vermemektedir.

Görüldüğü gibi On Emir içinden sekiz tanesi, şu veya bu şekilde On İki Emir'in içinde yer almaktadır. Geriye sadece 3. ve 4. maddeler kalmaktadır ki, bunlardan 4 numaralısı, yalnızca Musevilere özgüdür.

Öte yandan 12 Emrin yarısı, 10 Emir'de hiç geçmemektedir. 12 Emir'deki 3, 4, 5, 8, 11 ve 12. maddeler, 10 Emir arasında yer almamaktadır. Ancak belki 12E-8, biraz gayretle 10E-8'e dahil edilebilir. Geri kalan maddeler, İslam'ın insanlığa bağışı ve rahmetidir.

1789 İnsan Hakları Bildirisi

Şimdi, 1789 Fransız İnsan Hakları Bildirisi'nin 4. maddesinde yer alan "Özgürlük" tanımına bakalım:

"Özgürlük; her ne ki başkasına zarar vermiyorsa, onu yapabilme yeteneğinden ibarettir."

Görüldüğü gibi burada özgürlüğün çok özlü bir tanımı yapılmış, fakat "başkasına zarar veren şeyler"in neler oldukları açıklanmamıştır.

Peki, başkasına zarar veren şeyler nelerdir?

İşte bunların neler oldukları da, yukarıda verilen Allah'ın emirlerinde anlatılmıştır.

Fransız İnsan Hakları Bildirisi, Musevi-Hıristiyan din ve kültür geleneği üzerine kurulmuştur. Tanımladığı terimler yeni olabilir, fakat bunlar bir kavram boşluğunda gelişmemiştir; bunların geçmişle bağlantısı vardır. Diğer bir deyişle bu kavramlar, gökten zembille inmemişlerdir. İşte bu nedenle On Emir, Fransız İnsan Hakları Bildirisi'nin özgürlüğü tanımlayan 4. maddesinin şerhi ve açıklaması niteliğindedir. Müslümanlığın On İki Emri ise, bunun daha geneli ve geniş kapsamlısıdır. Demek ki insan hakları da, hukuk da, temelini Allah'ın emirlerinden almaktadır.

Dikkat edilecek olursa Emirler'in her ikisi de, Allah'a inanmak ve O'na ortak koşmamak maddesiyle başlıyor. Bunun sebebi, diğer maddelerin temel dayanağının bu emir olmasıdır. Bir insan Allah'a inanmadan da diğer emirlerin doğruluğuna

inanabilir, fakat onları yorumlama ve uygulama konusunda kendini serbest hissedecektir. Ancak Allah'ın varlığına, birliğine ve bu emirlerin O'ndan geldiğine inandığı takdirdedir ki, onlara uyma konusunda daha titiz davranacak, nefsini buna zorlayacak, kısıtlayacaktır.

Dikkat edilecek ikinci nokta şudur: Bu emirlerde bildirilen hususlar, aynı zamanda bütün hukuklarda ağır suç teşkil eden ve ağır yaptırım gerektiren şeylerdir. Evet! Ne zaman ki bir hukuk sistemi "Öldürmeyeceksin" yerine "Öldüreceksin" hükmünü koyar, "Çalmayacaksın" yerine "Çalacaksın" hükmünü, "Zina etmeyeceksin" yerine "Zina edeceksin", "Yalan söylemeyeceksin" yerine "Yalan söyleyeceksin" hükümlerini yerleştirir, ana-babaya hürmet yerine ana-babaya zulüm ve hakaret ilkelerini getirir; işte o zaman o hukuk, dinden, Allah'tan ve Kur'an'dan bağımsız (ve hatta ona zıt) bir duruma gelmiş olur. Bu ise hukuk değil, adaletin tersi, zulmün ta kendisidir. Aksi halde hiçbir hukuk, dinden bağımsız olamaz. Çünkü ortada henüz hukukun H'sı yok iken, Allah bu emirlerini insanlara bildirmişti ve hukuk adına layık bütün sistemlerin temelinde de, bu emirler yatar.

KADIN HAKLARI VE KADININ BUGÜNKÜ HAZİN DURUMU

"Cennet anaların ayağı altındadır."

– Hadisi Şerif.

Bugün insanlık fabrikası, insanlığın anası ve insanlığın en değerli varlığı kadın, ne acıdır ki bir ticaret metaı haline gelmiş, alınan, satılan, istismar edilen, kiralanan, bir ticari araç ve birçok ülkenin refahının tek aracı ve amacı olmuştur.

Günümüzde, medeniyet, ilerleme ve gelişmişlik adını verdiğimiz sistemler ve ortamlar içerisinde, kadının daha yaygın kiralandığına ve daha yaygın pazarlandığına şahit olunmaktadır. Geriye dönüp geçmiş zamanlara ve tarihe bakıldığında, bu durumun o zamanlar biraz daha kaba, daha zorbaca yapılıyor olması, bu gerçeği değiştirmemektedir.

Bu satırlar sizlere feminist bir bakış açısı kazandırmak amacıyla yazılmamıştır. Bunları içimizden gelen acıyla, içimizden gelen ızdırapla, insanlık adına işlenen bu büyük suça dur demeniz için yazıyoruz. Kadının kiralanması, kadının ticari araç olarak pazarlanması ne zaman son bulacak, bu insanlık suçu ne zaman ortadan kaldırılacak? İnsanlık ne zaman gerçeklere göz açacak, ne zaman "Güneş doğdu, güneş battı" yerine "Dünya güneşe arkasını döndü" diyecek ve gençliğe böyle öğretecek?

Öncelikle, kadın kutsal bir varlıktır. İlk kadın olan Hazreti Havva insanlığın anası, insanlık hayatının ortağıdır. Bütün peygamberleri doğuran, kadındır. Nuh Aleyhisselâm'ı Kaymuş, İbrahim Aleyhisselâm'ı Uşa, İsmail Aleyhisselâm'ı Meryem ve Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'i Âmine Hatun doğurmuştur. Değerli devlet adamlarını, bilim adamlarını doğuran yine bir kadındır. Bu insanlık fabrikası, kutsal olmalı ve kutsal kalmalıdır. Bütün diğer fabrikalarda olduğu gibi, bu fabrikada da üretimin bozulması, insanlığın deformasyonu ve insanlığın sonu anlamına gelebilir.

Günümüzde hemen hemen bütün ülkelerde reklamların vazgeçilmez tanıtıcı ve dikkat çekici unsuru kadındır. Ve kadın parayla kiralanarak bu fonksiyonu yerine getirmektedir. Yine çoğu ülkelerin ekonomik refahı için turizm gelirlerine ümit bağlanırken, turizmin turist çeken temel unsurlarından birisi de kadın ticareti olarak planlanmıştır. Böylece kadın toplumdaki saygınlığını günden güne yitirmiş, kiralanan, alınıp satılan bir ticari araç olmaktan kendini kurtaramamıştır. Bu, ne yazık ki bir insanlık suçu ve insanlığın yüz karasıdır.

MADDİ VE MANEVİ YÖNETİME GENEL BAKIŞ

(Buradaki kurallar, bütün mevcudatın, ins ve cinnin, insanlar ve devletler arası ilişkilerin Anayasa'sıdır.)

Yönetim bir işi çekip çevirmek, idare etmektir. Tarihin bilinen ilk devirlerinden bu yana, sosyal ve ekonomik muhtevalı bir konudur. Yönetimlerin başarısı, toplumun müreffeh bir seviyeye ulaşması ile doğru orantılıdır. Maharetle yönetilen bir devlette, zor, hatta imkânsız gibi görünen meselelerin başarılı ve sürekli olarak çözülmesi, o toplumu ve devleti yüceltirken, devlet idaresinde mevcut imkânların bile yerinde kullanılmaması, toplumu daha da problemli kılar ve bunalımlara iter. Tarihte yok olmaya mahkum olmuş devletler, idaredeki başarısızlıkları sebebi ile bu akibete uğramışlardır.

Yönetim en eski bilimdir. Tarih boyunca insanlar ya yönetmiş, yahut da yönetilmiştir. Yönetim bilim olmadan önce, insanlar sağduyuları ile bu işi yürütmüşler, medeniyet geliştikçe yönetim alanına da teoriler ve kurallar girmiş, diğer bilim alanları ile ilişkili bir bilim dalı olmuştur.

Eskiden toplum içindeki kabiliyetli, hünerli kişilere lider gözü ile bakılırdı. Toplumu onlar yönetirdi. Daha sonraları bu görevi din adamları üstlenmişlerdir.

Yönetim bilimi her ne kadar yeni bilim olmuşsa da, köklü bir tecrübe alanı vardır. Birçok devlet adamı bu alanda kitap yazmıştır, özellikle hükümdarlar ve devlet büyükleri, devlet işlerinin nasıl yürütüleceği hususunda öğütler ihtiva eden kitaplar bırakmışlardır. Aristo *Politika*, Eflatun *Cumhuriyet*, Hz. Ali *Devlet Adamlarına Öğütler* (Mısır valisine yazdığı mektup), Nizamül Mülk *Siyasetname*, Defterdar Sarı Mehmet Paşa *Nesayihül Vüzera ve Ümera* (Devlet adamlarına öğütler), İbni Haldun *Mukaddime*, Farabi *Medinetül Fâzıla*, Muhammed Hamidullah *İslamda Devlet İdaresi*, Harun Han Şirvani *İslamda Siyasi Düşünce ve İdare*, Gazali *Nasihatel Mülûk* gibi kitaplarda, hep yönetim ve devlet idaresinde dikkat edilecek hususları belirtmişlerdir.

Yönetimin Tarihi

Batı kaynaklı kitaplar yönetim biliminin başlangıç tarihini 1887 olarak belirtmişlerse de, yönetim insanın doğuşu ile başlamıştır. Zira yönetimde ilk yazılı kayıtları MÖ. 5000 yılında Sümerler; planlama, kontrol ve organizasyonu ilk defa MÖ. 4000 yılında Mısırlılar; dürüstlük ve halka iyi davranmayı MÖ. 2700 yılında; danışma kullanma, dilekçe ile müracaatı MÖ. 200 yılında; ücret ödemeyi ise MÖ. 1800 yılında diğerleri uygulamışlardır.

Bizde ise yönetim biliminin öneminin çok yeni anlaşıldığı, idari sistemlerdeki bozuklukların yönetim bilimindeki boşluklardan kaynaklandığı söylenmektedir. Oysa kültür tarihimizi araştırdığımızda, Bilge Kağan'ın Orhun Kitabeleri'ne yazdırdığı

metinler, o asırda anayasa niteliğinde idi. İslam tarihine baktığımızda, insan davranışına yön veren her emrin bir düstur niteliğinde olduğunu görüyoruz. Ayrıca Hz. Ali'nin kendi döneminde Mısır Valisine yazmış olduğu "Devlet Adamına Öğütler" niteliğindeki mektubu, o dönemin anayasası sayılmaktadır. Bu mektubu incelediğimizde, 1900 yıllarından sonra Batılı yazarların yazmış olduğu yönetim kitaplarındaki tavsiyelerin, mektuptaki nasihatlara benzediğini görüyoruz. Amerikalı ve Avrupalı yazarlar, yöneticinin dış görünüşünün temiz ve düzenli olmasını, zeki, yüksek moralli ve iyi huylu olmasını, yapacağı işin doğruluğuna inanmasını, tecrübeli olmasını öğütlemektedirler. Mısır Valisine yazılan mektupta, bu hususların daha detaylı olduğunu görüyoruz. Ama her ne hikmet ise, kendi kültürümüzdeki değerleri tanımadan Batılı yazarların peşine düşmek, Batılıların söylediğini doğru bulmak, Türk İslam kültüründe düstur olmuş konuları Batılılar söylediği zaman kabul etmek gibi bir zaafın içindeyiz. Oysa arşivlerimizde, ibret alınması gereken bilgileri ihtiva eden çok sayıda kitap mevcuttur.

Hangi bilim alanına girersek girelim, amaca ulaşmak için en etkin gücün insan unsuru olduğu gerçeği ile karşılaşırız. Özellikle devlet yönetimi ve eğitim yönetiminde görev alacak yöneticilerin başarıları birçok niteliklere bağlıdır. Bu nitelikleri çeşitli kaynaklardan karşılaştırmalı olarak özetleyelim:

Gazali: Yönetimde danışmana değer vermiş, hükümdar ve sultanların bilgin ve alimlere danışmasını, adil olmasını tavsiye etmiştir. Batılı yazarlardan Taylor da aynı şeyi öğütlemektedir.

Nizam-ül Mülk: Siyasetname adlı eserinde, yöneticinin kapısının halka açık tutulmasını, ders dinlemesini, maiyetini sık sık kontrol etmesini, her kademe yöneticisinin şerefini korumasını, haberleşme hizmetlerine gereğince önem verilmesini öğütlemiş, yöneticilerde tespit edilen olumlu ve olumsuz davranışları belirtmiştir.

Farabi: Medinetül Fazıla adlı eseri doğrudan yönetime ilişkindir. Farabi eserinde, devlet kademelerinde yöneticiliğin önemini ve yöneticilerin niteliklerini belirlemiştir.

İbn Haldun: Mukaddime isimli eserinde devlet yönetiminin mahiyetini, yöneticinin bir devletin zayıflama ve güçlenmesindeki rolünü ve her basamakta yönetim prensiplerini, yöneticilerin dikkat edeceği hususları belirtmiş, lider ve grup ilişkileri ile ilgili konularda açıklamalar getirmiştir.

Defterdar Sarı Mehmet Paşa: 18. yüzyılda yaşayan bu zat *Devlet Adamlarına Öğütler* adlı eserinde, gerilemekte olan bir devlet ortamında tespitler yapmış, başarılı ve başarısız yönetimleri karşılaştırmıştır. Rüşvet ve zulmün zararlarını, iyi yöneticinin maiyetine örnek olma durumunda olduğunu ve eğitimdeki görevlerini anlatmış, yönetim kadrolarında görev alacakların atamalarında dikkat edilecek hususları örnekleri ile ele almıştır.

Devlet idaresi ve yönetim alanlarında yazılmış bu eski kitaplarda hükümdar ve yöneticilere verilen öğütler, başlıca altı grupta özetlenebilir.

1. Akıllı Davranınız:

Süleyman, Eflatun, Konfüçyüs, Sokrat ve Taylor, yönetimde aklın ve akıllı adamların birinci derecede etken olduğunu belirtmişlerdir.

2. İyi Davranınız:

Konfüçyüs, Lao Tse, Mayo, Gazali, İbni Haldun, iyiliği akla paralel görmüşler ve yönetimi, politika ve ahlak karışımı bir temele oturtmayı uygun bulmuşlardır.

3. Cesur Olunuz:

Hint yönetim felsefesini aksettiren *Mahabharata*'da, Machiavelli'nin *Prens* ve Taylor'un *The Statesman* adlı eserlerinde, cesaret yönetimin en önemli unsuru olarak ele alınmıştır. Cesaretin yönetimdeki önemini İbni Haldun ve Gazali de belirtmiştir.

4. Anlaşınız:

Aristo, Nizamül Mülk, en kuvvetli hükümdar ve yöneticilerin bile, olumlu davranmak ve karşı gruplarla anlaşmak zorunda olduklarını anlatmışlardır.

5. Esnek Olunuz:

Varılmak istenen amaca uygun her aracı kullanmayı öğütleyen yazarlar: Aristo, Kautilya, Machiavelli, Taylor, Follet ve Gazali'dir.

6. Danışınız:

Farabi, Gazali, Nizamül Mülk, Machiavelli, Castiglione ve Fayole danışmanın yöneticiler ve maiyeti için kaçınılmaz olduğunu belirtmişlerdir. Ancak Hintli bir düşünürün fikrince, danışman, karar vermekten çok, kararı uygulamak için gereklidir. Castiglione'a göre, danışmanın etkisi, danışılanın çekinmeden doğruyu söyleyebilmesine bağlıdır.

Yöneticinin Uymaya Çalışacağı Prensipler

Görüldüğü gibi, yöneticinin başarılı olması için bütün yazarlar aynı tavsiyelerde bulunmaktadırlar. Hz. Ali'nin Mısır Valisi Malik Bin Eşter'e gönderdiği emirnamede devlet yönetiminde önemli kavram ve esaslar veciz bir şekilde ifade edilmektedir. Bu emirnamedeki prensiplerde öyle noktalar vardır ki, 1982 Anayasamızdaki maddelere bile benzemektedir. *(Bkz. s. 386-397.)* Bunları şöyle özetlemek mümkündür.

1. Gelip geçici heveslerin esiri olmadan, her şeyi iyilikle halletmeye çalışınız.

2. Yönetilen kişilere sevgi göstererek, onlara merhametli davranınız. Ulaşılması güç bir makam olmayınız. İnsanları hataları ve kusurları ile kabul ederek, onları eğitiniz.

3. Alçakgönüllü ve ölçülü olunuz. Gösterilen teveccüh ve aftan pişmanlık duymayınız. Cezalandırmalardan sevinmeyiniz. Suçlunun en yakınınız olması durumunda bile yasayı uygulamaktan korkmayınız (Anayasa, Madde 38-119).

4. Sorumluluğunu taşıdığınız kişilere adil ve eşit davranınız(Anayasa M. 10).

5. İş akışlarında takip edilecek prensip ve kurallardan herkesin memnun olmasını sağlayınız.

6. İcraatı ilgili yasalara uygun olarak yapınız (Anayasa M. 129 - 137).

7. İnsanların ayıplarını araştırma yerine, onları sır gibi saklayınız, düzeltilebilecek hataları düzeltiniz.

8. Kindar olmayınız. Açıklık kazanmayan konuları deşmek yerine, anlamamış görününüz.

9. Dedikodu ve gammazlık yapanların etkisinde kalmayınız, gerçekleri görmeye çalışınız.

10. Cimri, korkak, ihtiraslı ve kıskanç tabiatlı kişilere ve ehil olmayanlara yetki devri yapmayınız.

11. Haksızın yanında olmayan, suçlulara arka çıkmayan kişilerle görüşmeyi kesmeyiniz, onlarla işbirliği yapınız.

12. Gerçekler acı da olsa, söyleyebilen cesaretli kişilerden uzaklaşmayınız.

13. İnsanlara eşit davranınız ve iyi ahlak sahibi olanlarla, zararlı olacakları aynı potada değerlendirmeyiniz.

14. İyi niyette örnek olunuz.

15. Çevrenin güvenini kazanınız.

16. Toplum gelenek ve âdetlerinden uzaklaşmayınız.

17. İlmi güvenilen kişilere danışınız.

18. Her hizmeti vazife ve sorumluluk sıraları ile değerlendiriniz.

19. Dürüst ve sabırlı olunuz.

20. İltifat ve lütufları yerinde ve layık olanlara karşı yapınız.

21. Ceza ve ödülü yerinde ve zamanında kullanınız (Anayasa, M. 38).

22. Hizmetler arasında tercih yapmayınız. Mesleğin küçüklüğü karşısında tavır değiştirmeyiniz.

23. Çıkar peşinde olanlara, geçici de olsa, görev tevdiinde bulunmayınız (Anayasa, M. 70).

24. Maiyeti kontrol etmeyi ve denetlemeyi ihmal etmeyiniz, verilen bir işi takip ediniz.

25. Sıkıntılı ve problemleri olanlara sıkıntılarını gidermede yardımcı olunuz.

26. Hataları anında görüp gidermeye çalışınız.

27. İstismarcılara ve yasalara uymayanlara taviz vermeyiniz.

28. Hoşgörü, merhamet ve sevgi gibi duyguları gerektiği yerde ve zamanında gösteriniz.

29. İşlerin önemlilerini yaparken önemsiz görünenleri ihmal etmeyiniz.

30. Yapılan görevin devlete hizmet olduğunu unutmayınız.

31. Maiyete karşı yanlışlıkları ve bilinmeyenleri bizzat yaparak gösteriniz.

32. İşleri gününde bitirmeyi itiyat edininiz.

33. Emir ve kurallara uymada örnek olunuz (Anayasa, M. 137).

34. Sözünüzde durunuz, vaatleri yerine getiriniz, yerine getirilemeyecek vaatlerde bulunmayınız.

35. Sabırlı ve metanetli olunuz, her zaman ılımlı olunuz ve ortayı bulunuz.

Yöneticinin Kaçınacağı Hususlar

1. Kendini beğenmek, kibirli ve gururlu olmak.
2. Yüzüne karşı övülmeyi istemek.
3. Yapılan iyiliği başa kakmak.
4. İşleri olduğundan daha mübalağalı göstermek.
5. Sözünden dönmek.
6. Olaylarda şu veya bu sebeple taviz vermek.
7. Kalabalık gruplarda belli kişilere fazla zaman ayırmak.
8. Hata ve suç karşısında tekerrür halinde kesin tavır koymamak.
9. Kontrol yapmamak.
10. Öfkelenmek.
11. Duygusal olmak, zaaflarda bulunmak.
12. Gelişigüzel yerlerde, ulu orta, olur olmaz konuşmak.

İhtiyacımız olan bilgileri kendimize uzaklarda arayacağımıza, yakınımızda kendi geçmişimizdeki örneklerde aramak daha yerinde olacaktır. Arşivlerimizdeki eserleri inceleyip, onlardan yerinde ve zamanında faydalanmakla, Batı taklidinden de kurtulmuş olacağız. Zira Batı'nın yeni buldum zannettiği birçok bilgiler, 14 asır önce Kur'an'da vardı. Yönetimde ve sosyal alanda uygulanan birçok teoriler, İslam medeniyetinde uygulanıyor, Hadis ve Fıkıh ilimlerinde yer alıyordu. Ama bunlar bize cazip gelmiyor da, bir Taylor, bir yabancı aynı bilgileri başka kelimelerle anlatınca, cazip geliyor.

Evinin bahçesinde bir hazine gömülü olduğu halde, bundan haberi olmayan bir insana benziyoruz. Bu adam, her biri paha biçilmez değerde, kendi malı olan mücevherleri bırakıyor da, kendini fakir sandığı için, başkalarının incik-boncuğu peşinde koşuyor.

HAYIR VE ŞER ALLAH'TANDIR

I. Giriş

Bilindiği gibi, İslam'ın beş, imanın altı şartı vardır. Çoğumuz bunları ezbere sayabildiğimiz halde, İslam'ın şartlarıyla imanın şartlarını birbirinden bağımsız olarak değerlendiririz. Sanki ikisi arasında hiçbir ilgi yokmuş gibi... Oysa İslam'ın şartlarını tam olarak yerine getirebilmek için imanın şartları, bir ön koşuldur.

İmanın şartlarını biliyoruz ama, onların gereğini yerine getirebiliyor muyuz?

Allah'ın meleklerine inanıyoruz. O melekler gibi, Allah'ın emirlerini hiç itirazsız yerine getirebiliyor muyuz?

Allah'ın kitaplarına inanıyoruz. Ama onlarda anlatılan şeyleri öğreniyor, onlarda verilen talimata uyabiliyor muyuz?

Allah'ın peygamberlerine inanıyoruz. Onlar gibi birer örnek insan, örnek birer kul olmaya gayret ediyor muyuz?

Ahiret gününe inanıyoruz. O güne karşı hazırlığımızı yapıyor, manevi erzak toplayabiliyor muyuz?

Erzurumlu Osman Bedreddin (İmam Efendi) Hz.'ne göre, dünya için iyi olan her şey, ahiret için iyi değildir. Fakat ahiret için iyi olan her şey, dünya için de iyidir. Ahireti hedeflemek suretiyle davranışlarımızı yönlendirirsek, hem dünyamızı, hem ahiretimizi kurtarmış oluruz.

Bunu ne derece yapabiliyoruz?

Hayır ya da şer olsun, kaderin Allah'tan olduğuna inanıyoruz. Peki, hayırlı bir kadere hak kazanmak için üzerimize düşen görevlerin kaçta kaçını yapıyoruz?

Ölümden sonra dirilişe inanıyoruz. İnsanların aklını başından alacak dehşetteki o günde, şaşkın kalmamak için, ödümüzün patlaması için, elem verici bir akibete uğramamak için ne gibi bir hazırlığımız var?

İmanın şartları, bizi temelde ahlaki bir tercih ile karşı karşıya bırakıyor. Melekler gibi, hatta onlardan üstün bir ahlaka sahip olmamızı gerektiriyor. Peygamberlerin, Allah'ın seçkin kullarının ahlakıyla ahlaklanmamız için bize çağrıda bulunuyor.

İmanın şartlarını ezbere sayıp geçmek, bir çocuğun da yapabildiği bir iştir. Önemli olan, onların gereklerini kaçımız yapabiliyoruz?

Bu şartları gözden geçirelim:

İmanın Altı Şartı

Amentü billahi (İnanırım Allah'a: Kelimei Tevhid ve Şehadet'te var)

1. *ve melaiketihi* (ve meleklerine)
2. *ve kütübihi* (ve kitaplarına)
3. *ve rüsûlihi* (ve resullerine)
4. *vel yevmil ahiri* (ve ahiret gününe)
5. *ve bil kaderi hayrihi ve şerrihi min Allahu Teâlâ* (ve hayırlı/iyi kaderle şerli/kötü kaderin Allah'tan olduğuna)
6. *vel baasü bâdel mevt.* (ve öldükten sonra dirilişe.)

İslam'ın beş şartı, uygulamayla ilgilidir. İmanın altı şartı ise, inanacağımız şeyleri belirler. Yani İslam'ın beş şartı, bu inanç ve anlayışlar çerçevesinde yapılacaktır. Bu inanç ilkelerinden bir tanesi de hayır ve şerrin, iyi ve kötü kaderin, Allah'tan olduğuna inanmaktır.

Allah, Kur'an'da buyuruyor ki: "Hayır ve şer, Allah'tandır" (4:78). Hemen ardından gelen ayette ise şöyle buyuruluyor: "Size isabet eden bütün iyilikler Allah'tan, bütün kötülükler de kendi nefsinizdendir" (4:79). Görünüşte ayetler, farklı şeyler söylüyor. Acaba yüce Yaratan, bizlere ne anlatmak istiyor?

Zehirli ve Zehirsiz Meyve

Issız bir adaya düştüğümüzü düşünelim. Bu adada çeşitli meyveleri olan bitkiler bulunsun. Bu meyveler, genelde iki başlık altında özetlenebilir: Bir kısım meyveleri yersek hem beslenir, hem lezzet duyarız. Diğer bir kısım meyve ise zehirlidir. Başlangıçta tat alıp lezzet duysak bile, bu meyvelerden yemek, sonunda bizi hasta edip öldürür.

Peki, meyvelerin hangisinin zehirli, hangisinin besleyici olduğunu nasıl anlayacağız? Issız bir adada bunun çaresi, hangi meyvelerde kuşların gaga izinin bulunduğunu incelemektir. Bir meyveyi kuşlar yemişse, onu biz de yiyebiliriz. Ama bir meyvenin hiçbir örneğinde gaga izi yoksa, o meyve zehirlidir.

Şimdi bir de, ilâhi bir hikmet sonucu, her meyvenin etiketlenmiş olduğunu düşünelim. Meyveler tek tek işaretlenmiş, her birisine: "Bu zehirlidir, yemeyin", ya da "Bu faydalıdır, yemelisiniz" diye etiketler yapıştırılmış olsun. O zaman, uzun uzun incelememize de gerek kalmamış olur.

Bu şartlar altında biz gene de gidip, zehirli olduğu etiketinde açıkça belirtilen meyvelerden yersek, kabahat bizde mi olur, (hâşâ) Allah'ta mı?

Suç elbette bizim nefsimizde olur, Allah, kendi hikmeti gereği, kâinatın varoluşunun bir icabı olarak, hem zehirli, hem zehirsiz meyveler yaratmıştır. Fakat bunlardan zehirsiz olanları seçip yemek, bizim sorumluluğumuzdadır.

İşte, hayır (iyi) ve şer (kötü) de aynen böyledir. Allah, hem hayrı, hem şerri yaratmıştır; fakat biz kullarının hayrı seçmesini diler. Bunu kendisi için istemez, çünkü O'nun hiçbir şeye zaten ihtiyacı yoktur. Bunu bizim için, bizim kendi iyiliğimiz için ister.

Allah, her devirde peygamberleriyle, en son olarak da Peygamber Efendimiz ve yüce kitabı Kur'an-ı Kerim'le, neyin hayır, neyin şer olduğunu tek tek etiketlemiştir. Artık bundan sonra biz gene de gidip şerri seçersek, başkasını suçlayacak hâlimiz kalır mı?

Demek ki hayrı da, şerri de yaratan Allah'tır, fakat bize isabet eden şerrin sorumlusu biziz. Bize isabet eden hayra gelince, bu gene, sonsuz merhameti içinde Allah'ın bize bir lütfudur. O halde sağlam kulpa (*urvetül vüska*, 2:256, 31:22) iyi sarılmamız gerekiyor, Kur'an'da buyuruluyor: "Allah'ın ipine sımsıkı sarılınız" (3:103). Allah'ın ipi, sağlam kulp, sağlam ip (*hablül metin*) ise Allah'ın (Kur'an ve Peygamber Efendimizin sünnetiyle) bize ulaşan emirleri ve yasaklarıdır.

II. Hayrihi ve Şerrihi

Kuvveti, kudreti, büyüklüğü ve yüceliğiyle dilemesini belirten Yaratan'ın emirleri, birbirine geçmiş sağlam bir ip görünümündedir bizler için.

Bu sağlam ip, kuyuya düşeni kendi çabasıyla kuyudan çıkarttığı gibi, harekete gücü yetmeyip sadece tutunanı da kurtaran bir unsurdur.

Yeter ki tutunulup, O'na sarılınsın.

İpin, kuyu dibine rahatlıkla hiçbir yere takılmadan inebilip, yerine ulaşabildiğine inanılması için, bir ağırlığa, bir taşa bağlanmaya ihtiyacı vardır. Burada örneklemeye çalıştığımız, taştan kastettiğimiz, katı kalplerdir. Taştan bir kalp bile, bu ipe bağlanırsa, kuyudan dışarı çıkabilir.

Taşı kırmak, taşın özelliğini asla bozamayacağı gibi, ipe bağlanmasını da zorlaştırır. O'nun emirlerine sıkı sıkıya yapışanlar, katılaşmış, taş gibi olmuş kalpleri dahi kırmaktan çekinirler.

Onlar, bu taş kalpleri, Yaratan'ın emirlerini simgeleyen doğruluk ipine bağlayarak, yollarındaki bilinmezleri, bu ip sayesinde bilinir hale sokarlar.

İşte katı kalpler, doğru yolda olanlara, ipin kıvrılmasına engel olan kendi ağırlıklarıyla böyle yardım ederler.

Ağırlık taşıyan bir ipi tutan el, daima ipin değdiği yeri hisseder ve de kendisiyle arasındaki uzaklığı keşfedebilir. Bu uzaklık, ipin ucundaki ağırlık sayesindedir.

Bu inceliği, her katı kalple karşılaştığımızda hatırlarsak, işte o zaman ipin değdiği noktadaki gerçekler bir su gibi önümüzde belirerek, bize kendini öğretecektir.

Yağmur gibi yeryüzüne inip, toprağın altını görmeye, buhar olup göklere çıkmaya, oraları keşfetmeye ve ne yerde, ne gökte ama emin ellerde yaşamayı sürdürmeye ne dersiniz?

Öyleyse gelin, katı, taş kalpli olarak tanımladıklarımızı O'nun sağlam ipine bağlayarak, kendimize ölçü yapalım ve Yaratan'ın biz insanlara hitap ederek hediye ettiği Kitab'ı, hadisleri ve kutsi hadisleri rehber edinip, birlikte bu çalışmaya girelim.

Çalışma bizden, lütuf O'ndan...

Cam Fanus

Hayır ve şerrin mahzeni gönlündedir, anahtarı akıl
Şerre vehmin, hayra rehber; yüce gayrettir sana

Diyen Kemâli Hazretlerinin bu beyitiyle, bir gönüle girelim dedik. Bir gönül deyip de geçmeyin sakın. O gönüldür bize aradığımızı sunacak.

"Yere, göğe sığamadım, ama mümin kulumun gönlüne sığdım" kutsi hadisi, hepimizce malumdur ve açıktır. Bir gönül kazanmanın yolu ise, Allah'ın nasip ettiği kadar gönül kırmamaktan, korumaktan geçer. Bu ise, karşılaştığımız hayır veya şer karşısında bizlerin, ümit dolu, sevecen ve çözümcü uygulamalarımızla doğru orantılı bir şekilde gelişecektir.

Bu gelişim sonucu beliren güven, kendini ancak ve ancak bu tutumla gösterebilir. Kendinde güven ortaya çıkarabilen herkes, karşı tarafa bunu gösterebilir ve de onun gönül evinin anahtarlarının emanetçisi durumuna gelebilir. Çünkü o kişi, karşısındakine kendinde bulunan o güveni artık okutmuş ve onu ona inandırmıştır. Böylelikle o gönlü kazanarak, o gönlün koruyuculuğunun sorumluluğuna ermiştir.

İşte, tüm bilgilerin kaynağı, en büyük hazinenin gömülü olduğu bir gönüle girelim dedik biz de.

Girdiğimiz o yer bize bir pencere açar ki, o pencereden hayır ve şerrin, nur ve nârdan beslenen, hayatın içinde varlığıyla süreklilik göstererek, insanları Yaratan'ın koruması ve hakimiyeti altında, namazın gerçeğini yaşatan bir öğe olduğunu, bizlere Hazreti İnsan'dan sunar.

Bu sözlerimiz, Kur'an Nur Suresi, 35. ayetten başka bir şey değil.

Bakınız ayet bize neler söylüyor: "Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nuru, içinde ışık bulunan bir kandil yuvasına benzer. O ışık bir cam içindedir, cam ise sanki

inci gibi parlayan bir yıldızdır; bu, ne yalnız doğuda ve ne de yalnız batıda bulunan bereketli zeytin ağacından yakılır. Ateş değmese bile, neredeyse yağın kendisi aydınlatacak, nur üstüne nurdur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur. Allah insanlara misaller verir. O, her şeyi bilir."

Hayrihi ve şerrihi dediğimiz bu iki önemli kavramın özünü veren Nur (Işık) ve Nâr (Ateş) olguları, ışık temasını simgeleyen Kur'an'ın, verdiğimiz bu temel ayetinde yan yana kullanılmıştır. Yaşar Nuri Öztürk, *İslami Kavramlar Ansiklopedisi*'nde bu konu için, bizlere şöyle bir açıklama getirerek yardımcı oluyor:

"Burada nâr, dokunuşuyla nuru ortaya çıkaran araç olarak veriliyor. O'nun yağı ışık fışkırtır, ona bir nâr dokunmasa bile o nur üzerine nurdur."

Hayatımızı bütünüyle etkisi altına alan bu iki kavram, Yaratan'ın emri gereği, ilminin içinde O'nun dilemesiyle var olmuştur. Kur'an şöyle der (37:96): "Oysa sizi de, yonttuklarınızı da Allah yaratmıştır."

Bizler, zaman zaman içimizdeki nâr tohumunu, şirk rüzgârıyla körükleyip, "ben" diyen bir zihniyete kapılır, kendimizi şer durumuna sokarız. Kimi zaman da, nur tohumunu, risalet rüzgârıyla körükleyerek, "kuvvet ve kudret, büyük ve yüce olan Allah'a aittir" düşüncesini ortaya çıkarıp, kendimizden hayrın görülmesine neden oluruz.

Görüldüğü gibi, işin aslı bizde başlar, değerlendirmeler sonucu da, yine bizde biter. Her şey, inanmak ve inkâr etmekle ilgilidir. İnkâr, şerrin görülmesini, inanç ise hayrın görülmesini sağlayan önemli birer olgudur.

İnancımız ve bilgimiz ne seviyede olursa olsun, daima bizim bir üstümüzde, bir de altımızda bilenin olduğunu ve de kendimizle birlikte her üç konumun bilgisinin, Allah'a ait olduğunu bilerek yaşamak, en doğru yol olacaktır. Bunun dışında bir bilgiyle yaşamak, kesinlikle doğru değildir. Yaratan'ı yarattığı unsurlardan dolayı bilmeden tenkit etmek, adeta O'na ortak koşup, hüsranla kucaklaşırcasına zulüm içerisinde yaşamak olur ki, büyük gaflettir. Halbuki, Yüce Gerçek 57:13 ile "... İnananlarla ikiyüzlüler arasına, kapısının içinde rahmet ve dışında azap olan bir sur çekilir" diyor, unutmayalım.

Hayır ve şer, insanlar için, insanların gerçeği görerek doğru yönde gelişmelerini sağlamak amacıyla var edilmiştir.

Bu var ediliş, yine insanın hayrına olan bir var ediliştir.

Kur'an, 21:35, "Bir imtihan olarak size iyilik ve kötülük veririz. Sonunda bize dönersiniz" diyor.

Bu kavramlara karşı takınılacak tavır ve tutumu da, Şems 8-9. ayetlerde, "Ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene and olsun ki: Kendini arıtan saadete ermiştir" seslenişiyle belirtiyor.

O halde şöyle diyebiliriz: Hayır ve şer, her ikisi kendi içinde, önemli bir değer taşımakla kalmaz, ilişkide oldukları karşı tarafı da, o tarafın bilgisine göre etkilerler. Kimine göre şer, hayırdır. Kimine göre de hayır olan şey şerdir. Aslında ikisi de kendi içinde, ilişki kurduğu tarafla uyumsuzluğa gidip, başarıyı sağlayamadığında *şer*, başarıyı sergilediğinde de *hayır* adını alır.

Başarıdan kastettiğimiz anlam, maddi manevi bilgilenmek, olgun düşünce ışığı altında (ilişkiyi sağlamlaştırmak kaydıyla) zoru başararak, ibadet denen o yüce hareketi sürdürebilmektir. Bunun tersi olan durum, hareketsizliği getirecektir ki, o durumda ortaya çıkan tablo da adı ne olursa olsun, şerri kapsayan bir tablo görünümünde olacaktır.

Pek tabii ki bu tablo, Hayy (diri ve hayat sahibi) olan Allah'ı bu isimden ayırarak, bizleri şirk denen o arzu edilmeyen tablonun yaydıklarıyla baş başa bırakacaktır. Onun yaydıklarına gelince, ateşin, yani "nâr"ın getirdikleriyle eşdeğerdedir.

Hareketsizlik, yani uygulamayı reddetmek, sıfatın, ismin ve de buna bağlı olarak gelişen ilmin belirmesini engeller. Sonunda da ilmin reddine kadar insanı sürükler. Halbuki, "Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır. Allah'ın her şeye Kâdir olduğunu ve Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını bilmeniz için, Allah'ın buyruğu bunlar arasında iner durur" (65:12) diyen Kur'an, pek çok ayetiyle bizlere bunu hatırlatır. "Allah'ın kulları arasında O'ndan korkan, ancak bilginlerdir" (35:28) diyerek, insanları ilmin yüceliğini öğrenmeye davet eder.

İlmin yüceliğini öğrenmek ve öğrenilenle uygulamaları güzelleştirmekse, başlı başına ibadettir.

İbadetin özü, zoru başarmaya dayanır. Başarılan, yani çözümlenen her şey, kolay hale gelir. Bu an, bir boşalma anıdır. Tıpkı dalgaların yerlerini, durgunluğa terk etmeleri gibi... İşte bu an, bizler için en tehlikeli andır. Bir boşalma anıdır adeta. İbadetin gerçekleşmesi, bir taraftan dolup diğer taraftan da dolduğunu belli etmekle kazanılır. Yani, iş yapmakla. Bütün güzel sözlerin O'na yükseldiğini, ama onları O'na, yararlı işlerin ulaştırdığını hepimiz biliriz.

İki su testisini örnekleyelim. Birisi, dibine kadar boş, diğeri de ağzına kadar suyla dolu olsun. İkisini elimize alıp salladığımızda, suyun sesini duyamayız, birisi ağzına kadar dolu olduğu halde. Suyun sesi bir şekilde duyulabilir, o da boşalmaya başlayıp, havayı içine alarak. Boşalmaya başlayan su testisi, boşluğu dolduran içindeki havanın sayesinde, sallandığında o güzel su sesini dışarıya duyurur. İşte, ibadette de bu iş böyledir.

Önce, o suyu, boşaldıkça doldurmak, havanın girmesini sağlamak için de boşaltmak gerekir. Bir başka deyişle, havayı kazanmak için, suyun boşaltılmaya ihtiyacı vardır diyebiliriz. Havanın misk kokusunu koklayabilmek de bu boşaltmadaki

hassasiyetle doğrudan ilgili olup, suyu, isteyen ve ihtiyacı olanlara ölçülü bir şekilde dağıtmaya bağlıdır.

Şuurlu veriş, bir işin başarıya ulaşmasıyla sonuçlanırken, mutluluğu da yanında bir armağan olarak getirir. Evet, iş başarmak, başlı başına armağan kazanmaktır. Başarıları ne olursa olsun, başarının başarı olabilmesi, olimpik bir sporcu felsefesiyle gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Ancak o zaman, başarıdan kastettiğimiz anlam ortaya gelebilir.

Demek oluyor ki, iş başarmak başlı başına armağan kazanmaktır. Beklemek ise, kazanılacak armağanları reddetmektir. Eğer insan, başarının sarhoşluğu ile bekleme süresini maddi ve manevi kendine mal eder, onunla yetinerek sonunda onunla arkadaş olursa, hareketsizliğin ve tembelliğin tehdidi altında, şer denilen ortama düşmekten kendini kurtaramaz. Kendinin, yani benliğinin esiri olur adeta.

Bu esaret ise, onun hareket etme kabiliyetini engeller, onu maddi ve manevi sıkıntıya boğarak hayır ve şerre imandan uzaklaştırıp, Allah'a kulluk etmekten men eder. Sonuç, tek kelimeyle mutsuzluktur. Peki, kabahat kimde?

O halde gelin, mutlu yaşamanın yollarını yegâne rehberimiz Kur'an'dan arayalım. İşte, o yollardan biri. İnşirah Suresi 6-8: "Gerçekten, güçlükle beraber kolaylık vardır. Öyleyse, bir işi bitirince diğerine giriş; ve ümit ettiğini yalnız Rabbinden iste."

Allah'ın Koruması

Yeryüzünde yaratılmış ne varsa hepsi, Allah'ın koruması altındadır. Bu olağanüstü koruma, insana da Yaratıcısından doğuşunda sunulmuştur.

Hayır ve şerre inanırken, onunla beraber kendimizin de Allah'ın mucizevi korumasının altında olduğunu bilmek, bize güven altında olduğumuzu hissettirir.

Eğer, böylesine bir koruma olmasaydı, ortada canlı, cansız, ayakta duran hiçbir şey kalamazdı. Yaratılan her şey, teker teker O'nun koruması altındadır. O, koruduğunu esirgeyerek varlığını hissettirir.

Lütuf ve kahır, yaratılış emriyle birlikte, Allah'ın kuvvet ve kudretinin koruması altında görülür. Bu korunma, emrin içinde var olan ve gerçeği, sorumluluğun öğrenilmesine kadar gizleyen bir örtü görünümündedir. Bir gayret örtüsüdür diyebiliriz.

Pek tabii ki, Allah'ın isimleriyle şereflenmiş ve sorumluluğunu üstlenmiş insanın, sorumluluğu gereği bunu öğrenmesi şarttır.

Bir düşünün: O nasıl bir kuvvet ve kudrettir ki, O'nun korumasına karşı bir korumaya erişilemesin. İşte O, Allah'tır. Kuvveti, kudreti, büyüklüğü ve yüceliğiyle bu mucizevi korumayı yaratan, korumasıyla beraber, eğitici ve öğreticidir. Rabbil Âlemin'dir.

Kuvvet ve kudretin Allah'a ait olması O'nun koruduğunun, asla ve asla bizim güç ve kuvvetimizle yok edilemeyeceği anlamına gelir.

Bununla kastedilen, bize söylenmeye çalışılan şey de, Tevhidin ta kendisidir. Bu bilginin sunduğu tevhid, öyle güçlü, öyle kuvvetlidir ki, insanı bulunduğu maddi, manevi sıkıntıdan kurtardığı gibi, yoluna engel olan maddi manevi unsurları da yolun kenarına çeker.

O'nu tenzih ve tesbih ederken, Âlemlerin Rabbine ait olan hamd, yalnızca O'nun gücü ve kuvvetiyle, büyüklüğü ve yüceliği iledir.

Lâ havle derken, "güç yoktur" diyoruz.

Lâ kuvvete derken, "kuvvet yoktur" diyoruz.

İllâ billahil aliyyil azim, derken de, "gücün ve kuvvetin, yüce ve büyük olan Allah'a ait" olduğunu söylüyoruz.

Burada "Azim" olarak geçen isim ise, bizler için son derece önemlidir. Allah'ın ululuğunu belirtir. Kur'an, 7:172 şöyle der: "Rabbin, insanoğlunun sulbünden soyunu alıp devam ettirmiş, onlara: Ben sizin Rabbiniz değil miyim, demiş ve buna kendilerini şahit tutmuştu. Onlar da: Evet, şahidiz, demişlerdi."

İnsanın Allah'a, bu dünyada azimet üzere yaşama sözü verdiğini ve bu borcunu ödemek üzere de dünyaya gönderildiğini belirten bu yüce söz karşısında irkilmemek elde değil.

O halde, verdiğimiz bu sözün huzurunda, hayır ve şerri, tevhidin getirdiği düşünce boyutundan bakarak değerlendirmeli ve uygulamaya öyle geçmeliyiz.

Bakınız, İbn Arabi Hz. *Nurlar Hazinesi*'nde Resûlullah'ın bu konudaki hadisiyle bizim sözlerimize nasıl yardımcı oluyor:

– Aziz ve Celil olan Allah buyurdu: "Kibriyâ (büyüklük) benim ridâm, Azamet (ululuk) ise, izârımdır. (Yani bunlar, Bana mahsus sıfatlardır.) Kim bunlardan birisi hakkında benimle tartışmaya girerse (yani bu sıfatları takınmaya kalkarsa) onu ateşe atarım."

Hadiste geçen rida sözcüğü, hac esnasında omuzlara örtülen örtü, izâr ise bele kuşanılan örtüyü anlatır. Manevi anlamda bu örtülerle örtünebilenler, Kur'an 15:9. ayetin şuuruna varmış olmalıdırlar: "Doğrusu Kitab'ı Biz indirdik, onun koruyucusu Biziz."

İşte, o mümin kullar, omuzlarında tecelli eden, şirki yok eden o müthiş ridâ örtüsü ve bellerindeki izârla, ayetteki korumanın gereğini bu dünyada yaparak, Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler. Onlar, bizim en güzel yol göstericilerimizdir. Çünkü onlar, sözlerinin eridirler.

Allah'ın emanet ettiği o yüce sorumluluğu taşıyan bizim, O'na bu konuda güven duymamız gerekir. Sorumluluğu veren: "Allah'a güven, güvenilecek olarak Allah yeter" (33:48) seslenişiyle bizimle olduğunu belirttikten sonra, söylenecek bir şey kalmaz.

Sonuç olarak, şöyle diyebiliriz:

Allah'a inanan ve güvenen öyle kullar vardır ki; imanları, onların ellerinden sıkı sıkıya tuttukları bebekleri gibidir. Merhametle tuttukları o el ateşe değse, ateş o ele soğuk olur.

Gelin, hayır ve şerre biz de doğru olarak inanalım. İnancımızda yanlışa sapmamak için, doğru ışığı Kur'an'ın 2:216. ayetinde görelim ve o güzel, sevecen, koruyucu seslenişe kulak verelim. Bakınız ne diyor:

"Savaş, hoşunuza gitmediği halde, size farz kılındı. İhtimal ki hoşlanmadığınız şey sizin iyiliğinizedir ve ihtimal ki sevdiğiniz bir şey, kötülüğünüzedir. Siz bilmezsiniz, Allah bilir."

Allah'ın, hayır ve şer dediği bu iki önemli kavramı, isimlerin, sıfatların, fiillerin içerisine gizleyerek, insanın olgunlaşıp şereflenmesi ve en onurlu makam olan insanlık makamına oturması için yarattığına inanalım.

O'nun güzel emanetini yüklenme sorumluluğunu alanın da insan olduğunu hatırlayalım.

Bu yüce insanlık makamına ancak, hayır ve şerre inanarak, O'nun kazasına razı olarak, hüküm ve emirlerine sıkıca bağlanarak erişileceğini bilelim.

O'nun o güzel armağanı olan rızasını almak için, hayır ve şerre tevhid ışığı altında inanarak, ridâ ve izâr örtüleriyle örtünüp namazımızı kılalım.

Sözlerimizi, Kur'an'ın müjdeliyici, yol gösterici bir ayetiyle bitirelim: "Ey inananlar: Allah'tan sakının, peygamberine inanın ki, Allah size rahmetini iki kat versin; size ışığında yürüyeceğiniz bir ışık var etsin; sizi bağışlasın. Allah bağışlayandır, acıyandır" (57:28).

TEFVİZNAME

1. Hak şerleri hayr eyler
   Zannetme ki gayr eyler
   Arif anı seyr eyler (Onu.)
   Mevlâ görelim neyler
   Neylerse güzel eyler.

2. Sen Hak'ka tevekkül kıl
   Teslim olup rahat bul
   Her işine razı ol
   Mevlâ görelim neyler
   Neylerse güzel eyler.

3. Gönlün' Ana berk eyle (O'na kuvvetlendir.)
   Takdirini derk eyle (Anla.)
   Tedbirini terk eyle (Kendi tedbirini bırak.)
   Mevlâ görelim neyler
   Neylerse güzel eyler.

4. Hallâk-ı rahim oldur (Acıyan Yaratıcı O'dur.)
   Rezzâk-ı kerim oldur (Cömert Rızıklandırıcı.)
   Faali hakim oldur (Hikmetler işleyen.)
   Mevlâ görelim neyler
   Neylerse güzel eyler.

5. Bil kâdîyi hâcatı (Hacetlerin yargıcı, ihtiyaçları gideren:Allah)
   Kıl Ana münâcatı (Yakarışı.)
   Terk eyle muradatı (Muratları, istekleri.)
   Mevlâ görelim neyler
   Neylerse güzel eyler.

6. Bu işi murad etme
   Olduysa inad etme
   Hak'tandır o, reddetme
   Mevlâ görelim neyler
   Neylerse güzel eyler.

7. Hak'kın olunca işler
Boştur gam u teşvişler (Keder ve kargaşalar.)
Ol hikmetini işler (İrfanını, bilgeliğini, derin anlamlı işlerini.)
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

8. Hep işleri fâyıkdır (Üstündür.)
Birbirine lâyıkdır
Neylerse muvafıktır (Uygundur.)
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

9. Dildem gamı dûr eyle (Gönülden kederi uzaklaştır.)
Rabbınla huzûr eyle (O'nunla uyanık ol, huzur bul.)
Tefvizi umûr eyle (Her şeyi Allah'a havale et.)
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

10. Sen adli zulüm sanma (Adaleti.)
Teslim ol oda yanma (Ateşe.)
Sabret sakın usanma
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

11. Deme şu niçin söyle
Yerindedir o öyle
Bak sonunu seyr eyle
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

12. Hiç kimseye hor bakma
İncitme, gönül yıkma
Sen nefsine yan çıkma
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

13. Mümin işi reng olmaz (Hileli.)
Âkil huyu ceng olmaz (Akıllı huyu savaş olmaz.)
Arif dili teng olmaz (Bilgenin dili/gönlü, sıkıntılı/sıkıcı olmaz.)
Mevla görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

14. Hoş sabrı cemîlimdir (Cemil: Güzel.)
Takdir kefilimdir
Allah vekilimdir
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

15. Her dilde Anın adı
Her canda Anın yâdı (Yâd: Anılış.)
Her kuladır imdadı
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

16. Nâçâr kalacak yerde (Çaresiz.)
Nâgâh açar ol perde
Derman eder her derde
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

17. Her kuluna her anda
Geh kahr ü geh ihsanda (Kâh zorlukta, kâh bağışta.)
Her anda o bir şanda
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

18. Geh Muti vü geh Mâni (Muti: Veren, uyan. Mani: Engelleyen.)
Geh Dârr ü gehi Nâfi (Dârr: Zarar veren. Nâfi: Yarar veren.)
Geh Hâfıd u geh Râfi (Hâfıd: Alçaltan. Râfi: Yükselten.)
Mevlâ görelim neyler (Bunların hepsi Allah'ın Esma'sıdır.)
Neylerse güzel eyler.

19. Geh abdin eder arif (Kâh kulunu bilge eder.)
Geh eymen ü geh hâif (Kâh hayırlı, kâh zalim.)
Her kalbi odur sârif (Sârif: Arıtan, tasarruf eden.)
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

20. Geh kalbini boş eyler
Geh hulkunu hoş eyler
Geh aşkına duş eyler
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

21.	Geh sâde vü geh rengin	(Kâh tekdüze, kâh renkli.)
	Geh tabın eder sengin	(Kâh kalbini taş eder.)
	Geh hürrem ü geh gamgin	(Kâh sevinçli, kâh kederli.)
	Mevlâ görelim neyler	
	Neylerse güzel eyler.	
22.	Az ye, az uyu, az iç	
	Ten mezbelesinden geç	(Beden çöplüğünden.)
	Dil gülşenine gel göç	(Gönlün gül bahçesine.)
	Mevlâ görelim neyler	
	Neylerse güzel eyler.	
23.	Sen halk ile yorulma	
	Nefsinle dahi kalma	
	Kalbinden ırağ olma	
	Mevlâ görelim neyler	
	Neylerse güzel eyler.	
24.	Geçmişle geri kalma	
	Müstakbele hem dalma	
	Hâl ile dahi olma	
	Mevlâ görelim neyler	
	Neylerse güzel eyler.	
25.	Her dem Anı zikr eyle	
	Zirekliği koy şöyle	
	Hayranı Hak ol söyle	
	Mevlâ görelim neyler	
	Neylerse güzel eyler.	
26.	Gel hayrete dal bir yol	(Şaşkınlık, hayranlık.)
	Kendini unut Anı bul	
	Ko gafleti, hâzır ol	(Habersizliği bırak, uyanık ol.)
	Mevlâ görelim neyler	
	Neylerse güzel eyler.	
27.	Her sözde nasihat var	
	Her nesnede ziynet var	(Ziynet: Süs.)
	Her işte ganimet var	(Bolluk, yarar, kazanç.)
	Mevlâ görelim neyler	
	Neylerse güzel eyler.	

28. Hep remzü işârettir (Remz: Sembol, simge.)
Hep gamzı beşarettir (Görüntü/işaretleri hep birer müjdedir.)
Hep aynı inâyettir (İyilik pınarıdır/gözüdür.)
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

29. Her söyleneni dinle
Ol Söyleteni anla
Hem eyle kabul canla
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

30. Bil elsinei halkı (Yaratıkların.)
Aklâmı Hak ey Hakkı
Öğren edebü hûlku (Ya da: Yaratılış edebini.)
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

31. Vallâhi güzel etmiş
Billâhi güzel etmiş
Tallâhi güzel etmiş
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

Erzurum'lu İbrahim Hakkı Hazretleri

99 ESMA VE KUR'AN'DAKİ İSİMLER

Bilindiği gibi, Allahu Azimüşşan'ın pek çok isimleri vardır. Bunlardan bir kısmı zâti, yani O'nun zâtına ait isimler, bir kısmı sıfatlarını belirten isimler; bir kısmı da fiili, yani eylemlerini belirten isimlerdir.

Bu birçok isimden en önemli olanları, 99 Esmaül Hüsna ve Kur'an-ı Kerim'de toplanmıştır. Ancak durumu incelediğimiz zaman, 99 Esma ile Kur'an'daki isimlerin tam örtüşmediğini görüyoruz. Allah'ın 15 ismi, Kur'an'da geçtiği halde 99 Esma arasında yoktur. Öte yandan 99 Esma'da geçen 28 isim, Kur'an'da geçmemektedir. 71 Esma ise her ikisinde de ortaktır.

Aşağıdaki listede, 99 Esma ile Kur'an'da geçen isimler topluca verilmiştir. Bütün diğer isimleri toplayıcı nitelikteki "Allah" ismi dışında, alfabetik sıraya göre dizilmiş olan bu listede, düz yazılmış isimler 99 Esma'da, *italik* yazılmış isimler Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir. **Koyu** yazılı olanlar ise her ikisinde ortaktır. Her bir ismin kısa açıklaması da verilmiş bulunmaktadır.

"Allah" ismi dışta tutulursa, 99 Esma ve Kur'an'da geçen temel isimlerin toplamı 114 tutmaktadır. Kur'an'daki surelerin sayısının da 114 olması, ilginçtir.

* * *

Allah: Tek mabudun, mutlak varlığın özel ismi. 99 Esma'yı 100'e tamamlar ve birincileridir. "Lafzayı Celal" adıyla da bilinir. Bütün diğer Esma'nın özelliklerini toplayıcı niteliktedir.

Adl : Adalet sahibi.

Afüvv : Affı bol olan.

Ahad : Bir, tek.

Âhir : Her şeyin sonrası; sonu olmayan.

Âlim : Tüm bilgilerin kaynağı, her şeyi bilen.

Âlim : Her şeyi bilen, bilgide eşsiz olan.

Aliyy : Ulvi, yüce.

Azîm : Azametli, büyük.

Azîz : İzzet sahibi, galip.

Bais : Diriltici.

Bakî : Daima kalıcı olan.

Bârî : Yaratıcı (tasarlayan).

Bâsıt : Genişlik veren.

Basîr : Her şeyi gören.

Bâtın	:	Gizli (içte) olan.
Bedî	:	Başlatan, icat eden, her şeyi ortaya çıkaran.
Berr	:	İhsanı bol.
Câmî	:	Toplayan, birleştiren.
Cebbar	:	Zorla yaptıran.
Celil	:	Celâl (azamet, sertlik) sahibi.
Dârr	:	Zarar veren.
Evvel	:	Her şeyin öncesi, ilk.
Fâtır/Fâlık	:	Yararak/parlatarak yaratan, (*) yeni olaylar meydana getiren.
Fettah	:	Fetheden, açan, kolaylık sağlayan.
Gaffâr	:	Affedici, bağışlayıcı.
Gâfur/*Gaafir*	:	Çok affedici / Affeden.
Gâlib	:	Her hâl ve şartta galip gelen.
Gani	:	Zengin (ihtiyaçsız).
Haalik	:	Yaratıcı (takdir eden).
Habîr	:	Her şeyden haberi olan.
Hâdi	:	Doğru yola, hidayete erdiren.
Hâfıd	:	Alçaltıcı.
Hafîz	:	Hıfzeden, koruyan.
Hakem	:	Yargıç, hakem.
Hakîm	:	Hikmet sahibi.
Hakk	:	Mutlak hakikat, gerçek.
Halîm	:	Yumuşak huylu, şefkatli.
Hallak	:	Yaratışı sürekli olan.
Hamîd	:	Hamdedilen.
Hasîb	:	Yeterli olan, hesap soran, hesapla yaratan.
Hayy	:	Diri, ölümsüz.
İlâh	:	Tapılmaya layık tek kudret.
Kaabıd	:	Darlık veren.
Kaadir	:	Kudret sahibi.
Kaahir	:	Hüküm ve egemenlik sahibi, kahır ve baskıyla sindiren.
Kadîr	:	Gücü her yere ulaşan.
Kâfî	:	Yeten.
Kahhâr	:	Kahredici.
Karîb	:	Çok yakında (şah damarından yakın) olan.
Kavî	:	Kuvvetli.

(*) Bilim adamlarının söylediği, evrenin "büyük patlama" (*İng*. "big bang") ile yaratılması, buna dahildir.

Kayyum	:	Ayakta; her şeyi ayakta tutan.
Kebîr	:	Büyük.
Kerîm	:	Kerem (soyluluk, cömertlik) sahibi.
Kuddüs	:	Mukaddes, kutsal.
Lâtif	:	Lütfedici, ince, hoş, gözle görülmeyen.
Mâcid	:	Şan ve keremi bol.
Mâlik-ül Mülk	:	Mülkün (her şeyin) sahibi.
Mânî	:	Engel olan.
Mecîd	:	Kudret, azamet sahibi (Macid'den fazla), cömert, ulu.
Melîk	:	Padişah, sultan.
Metîn	:	Dayanıklı, güçlü, zorlu.
Mevlâ	:	Efendi, koruyup gözeten, destek veren.
Muahhir	:	Geciktiren.
Mubdî	:	İcat eden.
Mucîb	:	Dualara icabet eden.
Mugnî	:	Zenginlik veren.
Muhît	:	Her şeyi çepeçevre kuşatan.
Muhsi	:	İyi hesap eden.
Muhyî	:	Hayat veren, ölüleri dirilten.
Muîd	:	İade eden.
Muizz	:	İzzet verici.
Mukaddim	:	Hızlandıran.
Mukît	:	İhtiyaçları karşılayan.
Muksit	:	Ölçülü davranan.
Muktedir	:	İktidar sahibi.
Mumit	:	Ölüm veren.
Musavvir	:	Yaratıcı (tasvir eden, şekil veren).
Muzill	:	Zillet verici.
Müheymin	:	Koruyucu; hükmü altında tutan.
Mümin	:	İman verici, inanan, güvenen.
Müntekim	:	İntikam alan.
Müsteân	:	Kendisinden yardım dilenen.
Müteâli	:	Çok yüce (Aliyy'den fazla).
Mütekebbir	:	Mükemmel, noksansız.
Nâfi	:	Yarar veren.
Nasîr	:	Yardım eden.
Nûr	:	Işık, aydınlık.
Rab	:	Terbiye edip geliştiren.

Rahîm	:	Müminlere rahmet edici.
Rahman	:	Bütün yaratıklara rahmet edici.
Rakîb	:	Gözeten, kontrol eden.
Raûf	:	Çok rahmet eden.
Refi / Rafî	:	Yükseltici.
Reşid	:	İrşat eden.
Rezzak	:	Rızık (geçim, gıda) veren.
Sabûr	:	Sabır sahibi.
Samed	:	Her şeyin muhtaç olduğu.
Selâm	:	Huzur, barış (sahibi ve veren).
Semî	:	Her şeyi işiten.
Şâkir	:	Şükredenlere teşekkür eden.
Şehid	:	Şahit, tanık.
Şekûr	:	Az şükre çok karşılık veren.
Tevvâb	:	Tövbeleri kabul eden.
Vâcid	:	Vücut veren.
Vâhid	:	Tek, eşsiz.
Vâlî	:	İdare eden.
Vâris	:	Her şeyden sonra kalan.
Vasî	:	Geniş, sınırsız.
Vedûd	:	İtaatli kulunu seven.
Vehhâb	:	Hibe eden, karşılıksız veren.
Vekîl	:	Vekil.
Velî	:	Dost, irfan sahibi.
Zâhir	:	Görünen.
Zül Celâli vel İkram	:	Celâl gösteren ve ikram eden.

KUR'AN'DAKİ TEMEL KAVRAMLAR

Allah'ın yüce kitabı Kur'an-ı Azimüşşan 1400 yıldır insanlığa yol gösteren bir rehberdir. Kıyamete kadar da yol göstermeye devam edecektir.

Din kitapları arasında tahrifata, değişime uğramadığından emin olduğumuz tek kitap, Kur'an'dır. Bunu insaf sahibi Batılı bilim adamları bile kabul etmektedirler. Kur'an, Allah'ın kelamını katışıksız, doğrudan doğruya bulabileceğimiz tek kaynaktır.

Durum böyle olunca, Kur'an'da geçen kavramlar, benzersiz bir önem kazanmaktadır. Kur'an'da bazı kavramların çok sık geçtiğini, bunların başka kavramlarla irtibatlandığını ve karşımıza girift, karmaşık bir örgü çıktığını görüyoruz. İslam'ın ilk günlerinden beri İslam alimleri, bu kavramları ortaya koymuşlar, tasnif etmişler ve onlar hakkında geniş açıklamalarda bulunmuşlardır. Aşağıda, bu kavramların özet bir listesini bulacaksınız.

Kur'an'daki temel kavramları topluca ele aldığımızda, karşımıza nasıl bir manzara çıkıyor?

Her şeyin başında Kur'an'ın, "iyi" ve "kötü" arasında ahlaki bir ayırım yaptığına şahit oluyoruz. Hemen aynı anda, Kur'an, "iyi"yi "güzel" ile, "kötü"yü de "çirkin" ile irtibatlandırıyor. Böylece Kur'an'daki ahlaksal (etik) ayırım, aynı zamanda estetik bir ayırımdır. Gene Kur'anî "iyi", dengeli olan, "kötü" ise dengeden çıkmış, yani aşırı olandır. Adalet doğrudan doğruya denge ile, zulüm de dengesizlikle açıklanmaktadır.

İkinci önemli nokta, Kur'an'daki "Yol" kavramıdır. Yol, Kur'an'da çeşitli isimlerle anlam kazanır: *Sırat, sebil, şeriat, tarik, sünnet, istikamet*. Hatta *seviyy, din* ve *millet*'te bile bu anlamlar vardır.

Aslında yol, iki tanedir (90:10). Doğru yolda; iman ve hayır yolunda, *sıratı müstakim*'de gitmek, insanı iyiye, doğruya, güzele, Hak'ka, dünya ve ahiret mutluluğuna götürür. Yanlış yolda, *sıratı cehim*'de (cehennem yolunda) gitmek ise, kötüye, kirliye, çirkine, bâtıla, dünya ve ahiret mutsuzluğuna götürür.

İnsanlığın durumu, çölde kaybolmuş bir insanın durumuna benzetilebilir. Ne yöne baksanız, uçsuz bucaksız kum yığınları görürsünüz. Esen rüzgârlar, yol bulmaya yarayacak her türlü izi, belirtiyi silmiştir. Çölden çıkış yolunu, kurtuluş (*selam, fevz, necat*) yolunu bulamayan için, açlıktan, susuzluktan ölmek mukadder gibidir. Peygamber Efendimizin zamanında olduğu gibi bugün de, Arabistan, fiziksel bir çöldür. Günümüzün beton ve çelik uygarlığı ise, o kadar kolay anlaşılamasa da, manevi bir çöldür. Bu çölden kurtulmak için tek ümit, tek ihtimal vardır: Çıkış yolunu, doğru yol'u bilen bir rehber (*hüda, hâdi*).

İşte insanın böyle çölün ortasında kaybolduğu anda, en zor ve müşkül bir anda, karşısına bir *rehber* çıkıyor. Çölde kaybolmuş kişiye dümdüz, beyaz ışıktan, apaydınlık bir yol gösteriyor. Bu rehberin görünümü, Peygamber, Kitap, ya da onların izinden gidenlerden biridir; gerçekte ise rehber, Allah'ın kendisinden başkası değildir. Allah, bu en müşkül anında sonsuz rahmet ve merhametinden, kuluna yol göstermektedir. Eğer gösterilen yolu izlerse, insan, putperest Mekke çöllerinden, *Medine*'ye, yani "şehir"e, uygarlığa, manevi esenliğe kavuşacak, manevi açlık ve susuzluğunu orada giderebilecektir. Durum böyle olunca, çölün ortasındaki adam için, yapacak bir tek şey kalıyor: Allah'ına şükretmek, sonra da gösterilen yolu, kurtuluş yolunu, selamet yolunu; İslam'ın, Kur'an'ın yolunu izlemek.

Aşağıdaki listede, önce kelime anlamları ve türetimleri verilmiş, sonra akraba, zıt anlamlı veya eşanlamlı kelimeler gösterilmiştir. **Koyu** kelimeler, listenin başka yerlerine gönderme yapmaktadır. Kısaltmalar: Ç: çoğul, *İbran*: İbranice, *Frs*: Farsça, *Çin*: Çince, *Lat*: Latince, *Yun*: Yunanca.

KUR'AN'IN TEMEL KAVRAMLARI

Âdem

İlk insan, ilk peygamber, bütün insanların atası. EDM kökünden. Arzın *edim*'i, dış yüzündeki toprak, dış yüz, cilt. (Âdem topraktan yaratılmıştı, ayrıca insanın en önce dış yüzü görünür.) *Üdme*: Yakınlık, vesile. *Edeme*: Cildin iç yüzü, günün en parlak zamanı; iç yüzey, iç katman. Buradan anlaşılacağı üzere Âdem'in ve ondan türeyen bütün insanların bir dış yüzü (zâhiri); bir de iç yüzü (bâtını) vardır ve bu iç yüz, son derece aydınlıktır.

Adl

Adalet, denge, eşlik, orta, *itidal*. Tersi: **Zulüm**.

Afv

Affetmek, bağışlamak. Artıp çoğalma; çirkinliği, kötülüğü görmezlikten gelme.

Ahd

Söz, yemin, sözleşme. Bir şeyin gereğini yerine getirme. Bir şeyi korumak, onun gerektirdiği bakma ve geliştirme şartlarına riayet etmek.

Ahiret

Ölümden sonra gidilecek yer. Sonra, sonra gelen, diğer. *Tehir*: Ertelemek, sonraya bırakmak. *Ahir*, aslında her an, bir önceki ana göre ahiret'tir. Tersi: *Ulâ*.

Ahmed

Peygamber Efendimizin şerefli ismi. Öven, övülen, **Muhammed**.

Akd

Sözleşme. Bağlama, düğümleme.

Akl

Mantıklı düşünme yeteneği. Sığınmak, tutmak, tutunmak.

Âlemin

Âlemler. Varlığın her sınıfı.

Amel

Maksatlı fiil, niyetli davranış.

Ameli salih

Sulhlü, barışçıl amel.

A'rab

Bedevi Araplar.

Arş

İlâhi kudretin beliriş yeri. Manevi ve şekilsel bütün varlıkları kuşatan bir gök. Müminin kalbi.

Asr

İkindi vakti. Zaman, yüzyıl. Sıkmak, suyunu çıkarmak. *Usare*: özsuyu ("**Melekût**'un suyu **Ahiret**'te çıkar.") Yağmur. İnsan toplumu. Gece ve gündüz. **Dehr**: Tüm zaman.

Âyet

Kur'an surelerinin alt bölümleri, cümleleri. Ayrıca: İşaret, açık işaret, alâmet, iz, belirti, delil, bina. Evrendeki her oluş, bir *ayet*'tir.

Bagy

İstemede ileri gitmek, haksızlıkla istemek. Azgınlık, hak ve sınır tanımamak. Hor görme, **zulüm**; başkası aleyhine sınırı aşmak.

Ba's

Diriltmek, dirilmek.

Basar

Kalp gözü (**basiret**). Görmek, ışık, görme aracı, *Basîr*: Gören. Ç. *ebsar*.

Basiret

Kalp görüşü. **Kalp**, *lübb*: öz, iç, akıl. Ç. *elbab*.

Bast

Genişletme, ferahlatma, *inşirah*, **şerh**. Tersi: **Kabz**.

Bâtıl

Boş, hükümsüz, yok.

Bed'a

İcat, örneksiz yapılan. *İbda*: İcat etmek. *İbtida*: Başlangıç. **Bid'at**. *Bedi*: İlk ve örneksiz yapan (Allah'ın esması).

Belâ

Aşındırma, imtihan.

Beni İsrail

İsrail oğulları, Yahudiler. *İsrail*: Hz. Yakub, *İbran*. Allah'ın kulu. Yehud, hâdu: Hidayete ermişler. Yahudilerin Hz. Yakub'dan sonrakileri, İsrail oğullarıdır.

Ber

Şifa, *beraat*, kötüden uzaklaşma, temizlenme. *Teberra*: Uzak durma (tersi *tevellâ*: yakınlaşma, dost edinme). *İbra*: Hesap temizleme.

Berzah

Ölüm ile **ahiret** arası âlem. İki şeyin arasını ayıran nesne veya geçit.

Besmele

"Bismillahir Rahmanir Rahim" sözünün adı. Kur'an'ın ilk ayeti.

Beşer

İnsan, insanlık. Derinin dış kısmı, görünüş.

Beyat

Bkz. **Biat**.

Beyyine

Açık delil. *Beyan*'dan. Akla ve duyu organlarına dayalı açık kanıt, belirti. Açıklık, kesinlik.

Bezr

İsraf. Tohum saçmak, ölçüsüz dağıtmak.

Biat

Alışveriş, el sıkışarak **ahd**leşme. Bey'den (satış, satım anlaşması). *Mübayaa*.

Bid'at

Dinde sonradan uydurma şeyler. *İbda*, **bed'a**.

Birr

Hayırda genişlik. Ç. *ebrar*.

Cahiliye

İslam dininden önce Arabistan'daki putperest dönem. Bilmemek, tanımamak, ilimde boş olmak. *Cahil, cehalet*.

Cibril

Cebrail Aleyhisselâm, dört büyük melekten biri. "Allah'ın seçkin kulu."

Cin

Bedensiz varlık. Ç. *cann*. Gizlenmiş. Yun. *Genius*.

Cürm

Suç, haram, yasak, günah, haksızlık, çirkinlik. *Cerm, cürm*: Henüz olgunlaşmamış meyveyi ağaçtan koparmak, kesmek. Bundan hareketle: haksız, çirkin iktisap. **Mücrim**: Suçlu.

Dalâl

Sapıklık.

Dalâlet

Bkz. **Dalâl**.

Davet

Çağrı (*nida*), **Dua**, *dava, iddia*. Yakarış, Allah'a çağrı.

Dehr

Bütün zaman.

Din

Davranış, durum, itaat, idare. Yönetmek, hâl ve tavır, ceza ve ödül, boyun eğmek, hesap sorma ve hesap verme, sakınmak.

Dua

Yakarış, çağrı, sığınmak, yakarmak, seslenmek, ilgi kurmak. Bkz. **Davet**.

Dünya

Yakın gelen, alçalan. *Denaet*'ten (basit, adi, iğreti, ölümlü).

Ebeveyn

Anne - baba

Ehli Beyt

Ev halkı (Hz. Peygamber'in ev halkı: Hz. Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin).

Ehli Kitap

Kitap indirilmiş olan geçmiş dinlerin mensupları (özellikle Hıristiyanlar ve Yahudiler).

Emanet

Emn'den (ruhun sükunet bulması, korkudan kurtulmak). **İman** aynı köktendir. Bir şeyi birisinin koruyuculuğuna vermek. *Emin*: Şüpheden uzak. Allah'ta tam kulluk, Hak'ta fâni olma.

Emmare

Kötülük emreden nefs. Nefsin en alçak ve en sık rastlanan mertebesi.

Emr

İş, emir (Allah'ın *Kün*: "Ol!" emri).

Esmaül Hüsna

Allah'ın güzel isim ve sıfatları.

Evvah

Ah'dan. Çok ağlayan. "Evvah, huşu içinde yalvarıp yakarandır" – Hadis.

Fâcır

Yaran, açan, din örtüsünü yaran. Bkz. **Fücur**.

Fahşâ

Sınır ve ölçü dışına taşan. Aşırı derecede. Çor çirkin fiil ve söz. **Fuhş**, *fahişe*.

Fâsık

Deliğinden çıkan, itaatten çıkan. Bkz. **Fısk**.

Fatr

Sağma, yarma, ayırma. İlk icat, çıkış. **Fıtrat**, *Fâtır* (Allah'ın esması), *infitar*.

Fesad

Bozulma, kokma, itidalden çıkma. Bozgunculuk, dengesizlik, dengeyi bozmak. Tersi: **Sulh, salâh.** *İfsad*.

Fey

Ganimet. Dönmek, çevrilmek, dönen gölge.

Fıkh

İslam hukuku. Derin anlayış, bilinenden bilinmeyene ulaşmak.

Fısk

Filizin tomurcuktan, küçük farenin deliğinden çıkması. Dinin koyduğu sınırlardan çıkmak. Günah, iyilikten ve güzellikten çıkış. Bir yerden çıkma, ayrılma. *Fâsık*: Kabuğundan, itaatten, emirden çıkan.

Fıtrat

Yaradılış, yarma, açılma. Parmakla süt sağmak, uzunlamasına yarmak. Bir tür bölme şekli. Yaratılış özellikleri, yaratış. **Fatr**: Yarmak, fışkırmak. *İnfitar*. *Fâtır* (Yaratan).

Fikr

Düşünce. Kalpte beliren eser.

Fitne

Fetn'den (altın ve gümüşü saflaştırma, seçip ayırma). İmtihan ve ızdırap. Yanmak, yakmak. *Fettan*: Yakıcı. Azap, işkence etme, **belâ**. Çevirmek, madeni ateşte eritmek.

Fuhş

Bkz. **Fahşa**.

Furkan

Ayırt edici, doğru ile yanlışı, hak ile bâtılı *tefrik* edici (Kur'an). *Fark, Faruk*.

Fücur

Yarma, açma. Din örtüsünü yarmak. Günah, yalan. Bütünü, tevhidi, bir şeyi yarıp parçalamak. Aynı kökten *fecr*: tanyeri, gökte beliren ilk ışık çatlağı (olumlu). *Fâcir*: *Keffar* (şiddetli kâfir). Edep ve **takva**'nın tersi, benliğin kirletilmesi. Ç. *Füccar, fecere*.

Gasl

Abdest (*Frs*. "el suyu") almak, yıkamak. Gusl, **iğtisal**.

Gayb

Duyulardan ve ilimden gizli olan. Gözden kaybolma, duyu organlarına saklı kalma, akıldan gizlenme. Ç. *guyub*. Tersi: *Şuhud*, *şehadet*. Aynı kökten: **Gıybet** (olumsuz).

Gayy

Azmış, sapmış (Cehennem'de *Gayya* kuyusu).

Gıybet

Kişinin yokluğunda, ayıp, noksan ve kusurlarını arkasından söyleme. *Hemz, hümeze* (eş anlamlı).

Habis

Hoş olmayan, pis, pislik, iğrençlik. *Hubs, habais*. Tersi: **Tayyib** (temiz, arı, makbul, hoş).

Hac

Ziyaret. *Hacı*.

Hakk

Uygunluk, denk gelmek. Doğru, gerçek, gerçeklik, hakikat. (Allah'ın bir esması.)

Halife

Yerine geçen, yerine bırakılan, arkadaki.

Halk

Yoktan, ya da başka bir şeyden dönüştürerek var etmek; bu şekilde var olan şeyler.

Hamd

Dille yapılan şükür. Övgü ve yüceltme duygularıyla anma.

Hamr

Şarap, daha genel anlamda uyuşturucu. (Akıl yeteneğini) örtme. *Hımar. Humur:* Başörtüsü.

Hanif

Temiz, dürüst kişi. *Hanef*: Karanlık ve sapıklıktan doğruluk ve aydınlığa yönelme.

Haram

Yasak. *Muharrem* (ay), *mahrum* (yoksun); *ihram* (hacı giysisi), *hürmet* (saygı), *muhterem* (saygıdeğer).

Hasene

İyi, güzel. **Hüsn, ihsan.**

Haşr

Mahşer. Bir topluluğun başka bir yere nakledilmesi veya sürülmesi.

Haşyet

Tâzimli (saygı dolu) korku.

Havf

Korku, endişe.

Hayat

Harekete neden olan kuvvet.

Hayr

İstenilen, seçilen. *İhtiyâr*.

Helal

Yükten kurtulmak, borcu ödemek, düğümü çözmek. *Tehlil: "Lâ ilâhe illallah"* demek.

Heva

İğreti istek. Düşme, mahv, rüzgâr esişi, boş. Şehvete meyil, keyfilik, kapris, boş ve zararlı arzular. *Hüviyy*: Yüksekten aşağılara inmek.

Hicret

Ayrılma, ayrışma, terk etme. *Hecr, hicran* (ayrılık, ayrılma, farklılık). Hem ruhsal, hem bedensel anlamda.

Hidayet

Bir hedefe kılavuzlanmak, doğruyu ve güzeli bulmak. **Hüda**: Bir lütuf olarak görme ve gösterme, fark etme. Bir hedefe giden yolda yürüme. Tersi: **Dalalet**. *İhtida*: Hidayete ermek.

Hikmet

Hükmetme, amel, kavrayış. Söz ve işte en iyiyiyakalamak, hatanın zıddı. Gerçeği ilim ve akılla yakalamak. **Hük(ü)m**, *hakem, hâkim, hakîm* (hikmet sahibi), **muhkem** (güvenilir, sağlam).

Hubb

Aşk, sevgi, sevmek. *Habib*: Sevgili. *Mahbub, ahbab, muhabbet.*

Huşû

Boyun bükmek, tevazu, sesi alçaltmak. İnsanın yüce veya korkulan şey karşısında kendini zayıf ve çaresiz hissetmesi.

Hüda

Çölde kaybolmuş kişiyi çölden çıkartan, kurtaran rehber. Allah'ın bir esması. Doğru yolu gösteren, *hediye* eden, **hidayet** eden.

Hükm

Güç, egemenlik, yönetme, denetimi altına alma, gemleme. **Hikmet**, *hâkim, hakîm, hakem, muhkem.*

Hüsn

İyilik, güzellik; güzel; güzel iş. *Hasen*, **hasene**, *hüsna, ahsen* (en güzel). **İhsan**: Güzel düşünüp güzel davranma. *Muhsin*: Böyle yapan, Allah ile beraber olan kişi. Tersi: **seyyie**, *kubh (kabih, kabahat), hubs* (**habis**).

Ivec

Engel.

Iztırar

Zorunluluk hâli. *Zarar, zaruret:* sıkıntı, kıtlık, zorluk, darlık. *Muztar, zaruri.*

İbadet

Kulluk. *Âbid*: İbadet eden, *abd*: kul, *ibad, mâbud* (ibadet edilen). Kendine özgü bir boyun eğiş.

İbda

İcat etme, örneksiz yapma. *İbtida*, *Bedi*. Bkz. **Bed'a.**

İblis

İblâs'tan (perişan, ümitsiz). *Bels, iblâs*: tam umutsuzluk, suskunluk.

İçtiba

Seçilmiş. *Müçteba*: Seçkin.

İfk

Yalan haber.

İğtisal

Boy abdesti, *gusl* etmek, **gasl**.

İhlâs

Katıksız, saflaşma, arınma, ayrılma. İçtenlik. *Halis, muhlis, hulûs.*

İhsan

Güzel. *Hasen*, **hüsn**. Güzel düşünüp güzel davranma, Allah'la beraber olma, Allah'ı görüyormuşçasına O'na ibadet etme.

İhtilâf

Anlaşmazlık, *muhalefet*. Arka, arkada olan. Aynı kökten: **Halife**.

İkrah

Zorlama, baskı. *Kerh, kerih, kerahat.*

İlâh

Kulluk edilen (*mâbud*). Tutkun olmak, yönelmek, *Uluhiyet*: İlâhlık.

İlm

Bir şeyin gerçeğini idrak etmek.

İmam

Öncü, ümmetin önderi. Ç. *eimme*.

İman

Teslim olmayı kalben kabul etmek. *Emn*'den (şüpheden uzak, emîn). Nefsin sükunet ve huzura kavuşması, korkudan kurtulması. Kur'an'da aksiyona dönüşmüş iman anlamında kullanılır, amelsiz olmaz.

İnsan

İns, enis: Dost, yoldaş. *Üns, ünsiyet*: Yakınlık, dostluk. Ayrıca: Unutan.

İnşa

Yapmak, kaynaklanmak, doğmak; *şey*'leme. *Şey* (Ç. *eşya*), **meşiyet**.

İnzal

Topluca indirmek.

İrade

İsteği için çabalama.

Îsar

Bir şeyi diğerine tercih etmek. Başkalarının mutluluğunu kendi çıkarına tercih etmek.

İsim

Bir şeyi zihne yükselten. İşaret, delil.

İslam

Silm (barış, güven, huzur) ve *selam*'dan (mutluluk, esenlik, güven). Allah'a teslim olma. *Müslim, Frs.* müslüman.

İsra

Gece yürütmek. *Süra* (gece yürüyüşü) veya *serat*'tan (geniş toprak, yüksek yer).

İsraf

Sınırı aşmak, ılımlıyı geçmek. *Seref*'ten (insan fiillerinde sınırı aşma, aşırılık). *Müsrif*. Benzeri: **Teref**, *itraf*.

İstıfa

Saf olanı çekip almak. *Mustafa*: İstıfa olunmuş (Hz. Peygamber'in ismi).

İstiaze

Allah'a sığınmak. Avz'dan (sığınmak). *"Euzü billahi mineş şeytanir racîm"* demek. *Muavvizeteyn*: İki sığınak (Felak ve Nas sureleri).

İstikamet

Kıyam (dik ve düzgün durmak) ve *kıvam*'dan (düzgün, ahenkli, güzel). Kıvam ve kıyamı korumak ve sürdürmek, orta yol. **Müstakim**.

İstikbar

Kibir'den, kendini büyük ve güçlü görme, böbürlenme. **Müstekbir**.

İstiva

Dimdik, denk, doğru, doğrulmak; yönelmek. *Tesviye*, **seviyy**.

İsti'zaf

Za'f'tan (güçsüzlük). Küçük görüp ezme, horlama. **Müsta'zaf.**

İsyan

Âsâ'dan (değnek, sopa). Önceleri: bir şeyi âsâ ile engellemek, daha sonra her türlü karşı çıkma. *Âsî*.

Kabz

Kısma, sıkma, daraltma. Tersi: **Bast**.

Kader

Mikdar, ölçü, *takdir*, belirlenen zaman ve yer. *Kadîr*, *Kâdir*, (esma), *kudret*. Bir kararın ayrıntıları.

Kalb

Gönül, *fuad* (ç. *ef'ide*). (*Feid*: Ateşte kızartılan et.) Bir şeyi bir yönden öteki yöne çevirme, *inkılab*. Değişim, dönüşüm.

Karye

Köy, şehir, toplum, site-devlet, medeniyet.

Kasvet

Kalp katılığı, kalbin kararması. *Gılzat*.

Kaza

Bir şeyin halledilmesi, hükmetme. Genel karar.

Kebîre

Büyük günah. *Kibir*'le aynı kökten. Ç. *Kebâir*. Israrlı ve sürekli tekrarlanan günah. Tersi: *Sagire* (ç. *segair*). 7 Kebâir: 1. Şirk, 2. büyü, 3. cinayet, 4. faiz, 5. yetim malı yemek, 6. savaştan kaçmak, 7. zina veya zina iftirası.

Keffaret

Günahı örten şey. **Küfr**'den (örtmek). *Tekfir*: Günahı örterek hiç yapılmamış gibi davranmak (ayrıca: kâfir ilan etmek).

Kelâm

Kelimelerden oluşan.

Kelime

Algılanan etki (özellikle işitme yoluyla).

Kesret

Çokluk. Mal ve evlat çokluğu. **Tekâsür**.

Kıraat

Okuma, kelimelerin peşpeşe eklenmesi.

Kısas

Kanı aynıyla ödetmek, bir hak ihlaline aynıyla karşılık vermek.

Kıst

Mutlak adalet; merhamet ve adaletle bölüştürülen nasip. *Muksit, iktisat* (ekonomi, tasarruf).

Kıtal

Kanlı çarpışma, *Katl*'den (dıştan bir etkiyle ruhun cesetten giderilmesi).

Kıyam

Silkinme, ayaklanma. Ç. **kıyamet**.

Kıyamet

Kıyam'dan (ayağa kalkmak, dikilmek, saygıyla beklemek). Mahşer gününde ölülerin dirilmesi. *Kayyum* (Allah'ın esması).

Kitab

Yazılı şey, yazı, yazılan, yazdırılan. Yazılı sayfalar, tabakaları bağlama. *Tab* (baskı). *Tabiat* (doğa, **fıtrat**'tan gelen nitelikler) aynı köktendir. **Mektub**.

Kur'an

Bitiştirip okunan. **Kıraat** (okumak) veya *karn*'dan (toplamak, kompoze etmek).

Kurbâ

Yakın akraba. Ayrıca: **Ehli Beyt.**

Kurban

İbran. korban, Allah'a yaklaştıran şey. ("Namaz kurbandır" – Hadis.)

Küfr

Örtmek, gizlemek. Gerçeği örtmek, nankörlük. Güneşi örten bulutlara *kâfir* denirdi. *Kâfir*: örten. **Keffaret**.

Kün

Allah'ın "Ol!" emri. *Kevn etme*: Yaratma. **Mükevvenat**, *kâinat*: Olanlar, oluşlar. *Mekân*: Uzay, oluşların cereyan ettiği yer. *Tekvin*: Var etme, yaratma.

Lağv

Boş ve lüzumsuz söz.

Ledünn

Gizli, Allah yanı. *İlmi ledün*: **Gayb** ilmi, Allah'ın sırlarına ait manevi bilgi.

Levvame

Kınayan nefs. Kendini ısrarlı bir şekilde kınayan.

Leyl

Gece.

Lika

Kavuşmak, buluşmak, yüzyüze gelmek.

Makamı Mahmud

Övülen, yüceltilen, imrenilen makam.

Mal

Sürekli değişen ve ölümsüz olmayan değer. *Meyl*'den (denge noktasından sağa sola sapma). Ç. *emvâl.*

Maruf

(Olumlu) işaretleriyle tanınan, Kitap ve sünnete uygun düşen. *Marifet*'ten. İyiliği, güzelliği anlaşılıp kabul edilmiş söz ve davranış. **Urf** (örf), *ârife; irfan. Emri bil maruf:* İyiliği, güzelliği, olumlu hareketi emretmek. *Arif*.

Marziye

Razı olunan, yani Allah'ın razı olduğu nefs.

Mele'

Doldurmak; bir görüşte birleşmiş topluluk, meclis. *Mele'i Âlâ:* En yüksek meclis; melekler âlemi.

Melek

Kuvvet, haberci.

Melekût

İnsanlık âleminin üstündeki bir âlem. Allah'ın **Rab**'lık ve saltanat gücü.

Melik

Kral, padişah; *mâlik* olan, *mülk* üzerinde tasarruf sahibi (Allah'ın bir esması).

Mensuh

Nesh'ten. Yok edilen, değiştirilen.

Mescid

Sücud, **secde**'den. Secde edilen yer, ibadet ve secde yeri.

Mesh

Hayvana çevirme, dönüştürme, çirkinleştirme.

Meşiyet

Dileme, oluşturma, *Şey*, **inşa**. İrade, yürüyüş, yürütme.

Mevt

Ölüm. *Vefa*: sözüne bağlı kalma. *Teveffa, müteveffa* (vefat eden).

Millet

Kavim, toplum. Tutulup gidilen yol. Yazdırılmış. *İmlâ*: yazdırmak. Kitap ve yasa inen bir topluluk.

Minhac

Geniş yol.

Mirac

Uruc'dan (yükselerek yol almak). Merdiven, asansör. Ç. *mearic*.

Misak

Allah'la insan arasında ezeli antlaşma. Yemin ve taahhütle pekiştirilmiş akit. Sağlam tutmak, sağlama bağlamak. **Ahd, akd.**

Mizan

Tartmak, ölçmek, terazi. *Vezn*. Birbirine oranla miktar.

Muhammed

Hamdedilen kişi. Tersi: *Müzemmem* (yerilmiş, kötülenmiş). Peygamber Efendimizin şerefli ismi.

Muhkem

Kuşkuya ve tartışmaya yer bırakmayan söz, aksiyom. Bozulmadan, şüpheden uzak, sağlam. **Hükm**, *tahakküm, hakem, hâkim, hakîm*, **hikmet**.

Mutmainne

Sükuna ermiş nefs. Doygunluk, sessizlik, huzura ulaşma. *Tatmin, itminan, tu'manine.*

Mübahele

Başıboş bırakma, önemsememe. *İbtihal*: Dua pozisyonu almak. *Bühle, behle.* Birine beddua etme, birinden nefret etme.

Mücrim

Suçlu. **Cürm**'den.

Mükevvenat

Oldurulanlar, *kevn* edilenler. *Kâinat*, **kün**.

Mülhime

İlham alan nefs.

Münafık

İçi kâfir, dışı müslüman. Öbür kapıdan, gizli geçitten geçip **küfr**'e çıkan. **Nifak**.

Münker

Kötülük, çirkinlik, terslik. *Nekr, inkâr:* Görmezlikten gelme, görememe, tanımama, tanıtmama. Tersi: **Maruf**, *irfan* (bilme, bilebilme). *Nehyi anil münker:* Kötülüğü yasaklamak, kötülükten sakındırmak.

Müstakim

Doğrulmak, düzeltmek, ortaya gelmek. **İstikamet, sıratı müstakim.**

Müsta'zaf

Za'f'tan. Zayıf, zayıf düşmüş. Ezilip itilenler, yoksul ve kimsesiz müslümanlar. **İsti'zaf.** Tersi: **Müstekbir, istikbar.**

Müstekbir

Kibirlenen, büyüklenen. *Kebir*: büyük, *kibir*: büyüklenme. Tersi: **Müsta'zaf**.

Müşrik

Allah'a ortak koşan, putperest. **Şirk**'e saplanmış. *Neces* (kendinden pis) sayılır.

Müteşabih

Şübhe'den (kuşku). Benzeşenler. Başkasına çok benzediği için anlaşılmakta güçlük çekilen söz. Yoruma açık, çok boyutlu söz. *Şibh, şebeh. Teşabüh:* Benzeşme.

Mütref

Nimetle şımartılıp azdırılmış. **Teref**'ten. *İtraf*.

Nasara

Hıristiyanlar. Nasran/Nazareth (köy adı) veya *nasr* (yardım)'dan. (*Ensar*: Yardımcılar.)

Nâsih

Nesh eden, yok eden, değiştiren. **Mensuh**.

Nebi

Peygamber. *Nebe*'den (faydalı, önemli haber, yükseklik). *Nübüvvet*: Peygamberlik.

Nefs

Benlik. *Ene*: ben. *Nefs*: (Eski Arapçada) kan. (*Nifas*: Kan sızdırma, nüfesa: Kan sızdıran kadın.) Ç. *enfas, nüfus.*

Nesh

Yok etme, değiştirme. **Nâsih, mensuh.**

Nifak

Yeraltı yolu, öbür kapıdan çıkmak. Müslüman olduktan sonra kâfir olmak. Bkz. **Münafık.**

Nimet

Güzel hâl.

Nisyan

Verilen şeyi unutmak. Allah'ı, ezeli ahdi, benliği unutmak.

Nur

Işık, aydınlık, görmeyi sağlayan. Tersi: *Zulmet* (karanlık). Ziya ışığın daha asli, nur daha bağımlı adıdır; örn. güneş ziyası ile, ay nuru ile anılır.

Rabb

Terbiye, ıslah, sahiplik eden. *Mürebbiye*.

Rahmet

Merhamet. Rahmet edilene bağış ve lütfu gerektiren bir kalp yumuşaklığı ve acıma, şefkat. *Rahman*: Allah'ın yaygın ve genel rahmetinin ismi, *Rahim*: Allah'ın müminlere yoğun ve özel rahmetinin ismi.

Raziye

Allah'tan razı ve hoşnut olan nefs.

Rehbaniyet

Ruhbaniyet. *Rehb, ruhb, rehbet*'ten (titreyip ürpermek). Rahip: Allah'tan korkan kişi; hıristiyan din adamı, keşiş.

Resûl

Peygamber, hak elçisi. Risl (kolay, mülayım, yerine getirmek üzere gitme, mesaj yüklenip götürme, yumuşaklık ve kolaylık üzre göndermek, yürümek, yol almak) ve *resl*'den (parça parça göndermek ve almak). *İstirsal*: Sükunet, rahatlık, sebat. *Risalet*; ç. rüsûl. Resûl, **nebi**'den daha özel olup, kendisine yeni şeriat verilen nebi anlamında kullanılır. Her resûl nebidir, fakat her nebi, resûl değildir.

Rızk

Dünyada ve ahirette verilen şey, nasip.

Riba

Haksız artış. Haksız, emek karşılığı olmayan kazanç. Faiz'den daha genel anlamlıdır.

Rics

Pislik, pis şey, pis koku.

Ricz

İç pislik, kaos, bunalım. Izdırap, kötülüğe karşı verilen azap.

Riya

Rü'yet'ten (görmek). Bir şeyi görsünler diye, gösteriş için yapmak.

Ruh

Hareket ettirici kuvvet. *Rîh*: Rüzgâr, kuvvet, kudret.

Rüşd

Doğruluk. *Sebilür reşad:* Doğruluk yolu, doğruların yolu.

Sabr

Hapis, darlıkta kendini tutmak.

Salâh

Doğruluk, **fesad**'ın sonu, **sulh**, barış.

Salât

Namaz, dua. *İbran*. saluta: İbadethane (*salavat* buradan gelir). Af dilemek, rahmet, övgü; ateş giderici, cehennemden kurtarıcı. *Frs*. namaz. Dua, *tekbir*, **hamd**. **Tasliye**. *Sallâ*'dan (iki uyluğunu hareket ettirmek).

Sâlih

Sulh, barış sahibi, barışçıl.

Sebil

İşlek, kolay yol. Bkz. **Rüşd**.

Secde

Boyun büküş ve eğilme. *Sâcid*: Secde eden, *mescud*: secde edilen (Allah). **Mescid.**

Sefh

Gevşek, hafif. Akıl ve din eksikliği. *Sefih, sefahat.*

Sekîne

Sükûn'dan (ciddiyet, dostluk, sakinleşme). Dikkat, temkin, kalbin dinginliği.

Selâm

Sulh, barış, esenlik. *Selamet*: Kurtuluş. *Silm*'den. Bkz. **İslam**.

Sem'

Kalp kulağı. *Semi*: Duyan (Allah'ın esması).

Seviyy

Dümdüz. *Seviye. Müsavi.* Eşit. **Tesviye, istiva.**

Seyyie

Günah, **Su**'dan (çirkin, kötü, ters). Çirkinlik, kötülük, yanlış, zararlı fiil; utanç, azap, mutsuzluk, gerilik. Ç. *Seyyiat. Sûa, sev'e* (ç. *sev'at*), *musî*. Tersi: **Hasene** (güzel).

Sıbgatullah

Allah'ın vurduğu boya. Varlık yapısı, **Fıtrat**, karakter.

Sıdk

Doğru sözlülük. Tersi: *Kizb* (yalan). *Sadaka, sadâkat. Sâdık:* Doğru sözlü, *sıddık*: en doğru.

Sınaat

Sanaat, zenaat, san'at, su'n; sanayi, teknoloji. İnsanın orijinal bir fiil sergilemesi. *Masna*: Fabrika.

Sırat

Ana yol, cadde. *Lat*. strata'dan (yol).

Sıratı müstakim

Dosdoğru yol.

Sıyam

Oruç. *Savm*'dan (konuşmama). Yeme, konuşma, yürüme gibi fiillerden el çekmek. *Sâim*: Oruçlu, ayrıca: Durgun su, esmeyen rüzgâr, yürümeyen at.

Sidrei münteha

Mirac'daki son sınır ağacı. Bunun ötesinde hiçbir sonlu varlık yoktur ve bulunamaz. *Sidr*: Arabistan kirazı.

Sirkat

Hırsızlık.

Su'

Kötülük, çirkinlik, insanı üzüp kederlendiren, dünya ve ahirete ait her türlü durum. *Suiniyet*: Kötü niyet. **Seyyie**.

Sulh

Barış. Doğru, sağlam, düzgün. Tersi: **Fesad, Salâh, salih.**

Sure

Kur'an'ın bölümleri. Yüksek yer, rütbe; bir kenti kuşatan sur. Ç. *suver*.

Sünnet

Yol, tavır, tarz, metot, karakter. Takip edilen yol, yaşama biçimi.

Sünnetullah

Allah'ın yolu, tavrı, tarzı. Tabiat kanunları, doğanın düzeni bunun içindedir. *Çin*. Tao.

Şef'

Polarite. Teki çift yapmak, iki şeyi bir araya getirmek, bir şeyi benzerine eklemek. Tersi: *Vetr* (teklik) (*Vitr*: Tek sayılı namaz.)

Şefaat

Şef'den. Yardım amacıyla bir kişinin başka bir kişiyle irtibatlandırılması, birlikte oluşları. *Şâfi, şefi:* Şefaatçi, *meşfu:* şefaat bekleyen.

Şehadet

Tanıklık, şahitlik. Kafa gözü veya kalp gözüyle bir şeyi yerinde ve yanında gözlemek. *Şuhud, müşahede:* gözlem, *meşhid:* gözlenen. Tersi: **Gayb**.

Şehid

Şahit, tanık olan, gözleyen; ç. *şüheda*. Allah yolunda ölüp, bu sayede eriştiği yüce makamlara tanık olan. *Meşhed*: Şehitlik.

Şehvet

Şiddetli arzu; arzulanan şey için atılmak.

Şekavet

Günah, kötülük. Yorgunluk, mutsuzluk, perişanlık. *Şıkve*. Tersi: Saadet (mutluluk, huzur).

Şer

İstenmeyen, kötü şey.

Şerh

Göğsü açıp genişletmek, ferahlatmak (*inşirah*). Sözü açıklamak, anlaşılır kılmak. (*Fetih*: açmak, *miftah*: anahtar, *fatiha*). Eti açmak, yaymak, eti kemikten ayırmak, kemiği açığa çıkarmak.

Şeriat

Geniş yol, su yolu, din yasası. *Şer', teşri.*

Şeytan

ŞTN (uzaklaşmak, uzaklık) veya ŞYT (karşı çıkmak, yakmak, hırsla yanmak; öfkeden yanıp tutuşmak, işe yaramaz hale gelmek) köklerinden. Kötülük kuvveti, kötü ve karanlık ruh. Ç. *Şeyâtin*. *Frs*. diyb (ç. dîvan).

Şıkak

Ters düşmek, günah, parçalama, kopma. *Şakk*: Yarılma, parçalanma, birliği, **tevhid**'i parçalama. Bütünden ayrılma, muhalefete geçme, ayrıldığı bütüne ters düşme. *Şakiy*, ç. *eşkiya*.

Şiir

Şuur, **şu'r** (bilinç, anlamak, idrak etmek) ile aynı kökten. Kavrayış gücü yüksek kişilerin sözleri, ince ilim. *Şair*, ç. *şuara*.

Şirk

Ortak koşmak, putperestlik. Birden fazla kişiye ait olmak. **Müşrik: Şirk**'e bulaşan. *Şirket*: Ortaklık.

Şuhh

Cimrilik, kıskançlık, doymazlık, hırs. Hırsla birleşen cimrilik.

Şu'r

Şuur (bilinç). Bilinen, görünen, belirli. *Şair*: Şuur sahibi, **şiir**.

Şûrâ

Danışma, görüş alma, danışma meclisi, karşılıklı görüşme, oylama, arı kovanından bal alma, satılacak malı pazara çıkarma. *İşaret*: Gösterme, tanıtma. *Müşavere, müşavir* (danışman), *meşveret, istişare.*

Şükr

Nimeti düşünmek ve dış belirtilerle ortaya koymak. Nimetin bilinmesi, açığa vurulması. *Keşr*: Açmak, meydana çıkarmak. Zıddı: **Küfr** (örtmek). *Teşekkür, şükran.*

Tâgut

Azgın, firavun ruhlu kişi veya topluluk. **Tuğyan**'dan. Tuğyanı yaşayan ve yaşatan, ilâhlaştırılmış, putlaştırılmış insan. Yeryüzünde Rab kesilmeye kalkışan. (Nitekim Firavun, halkına: "Ben sizin en âlâ Rabbinizim" demişti.)

Tahrif

Çevirmek, değiştirmek. *Muharref.*

Tahrim

Haram kılmak. **Haram**'dan (yasaklanmış şey). Yasaklama.

Takva

Nefsi korkulan şeyden (ceza ve ona yol açan günahtan) korumak, sakınmak. Bir tehlike ile arasına engel koymak. *İttika, müttaki.*

Tarikat

Yollar. Tekerin merkezinde birleşen çubuklar.

Tasliye

Salat getirmek. **Salat**'tan (**dua**). Dua etmek. *Musalli*: Salat eden; *musalla*.

Tasvir

Ayırt edici nakışlar.

Tathir

Temizlemek. *Tahir*: temiz, *mutahhar*: arınmış. **Tuhr**.

Tayere

Uğursuzluğu başkasına yüklemek. *Tayr*'dan (uçan her şey, özellikle de kuşlar). Kuşların uçuşuna bakarak falcılık yapmaya *tayere* denirdi. Zamanla başına gelen kötülükleri başkasına yüklemek anlamını kazandı.

Tayyib

Güzel, tatlı, hoş; temiz, arı, makbul. Tersi: **Habis**.

Tearuf

İrfan veya *marifet*'ten (bilmek, tanımak, tanışmak). Değer üretme yarışı. Bkz. **Maruf**.

Teavün

Avn'dan (yardım, destek). Yardımlaşma. *Muavin*: yardımcı, *muavenet*.

Tebdil

Bir şeyin kendisini, ya da bir şeyi başka bir şeyle değiştirmek.

Tebliğ

Vahyin mesajını bildirmek, doğruyu ve güzeli insana ulaştırmak. *Bûluğ* ve *belağ*'dan (bir maksat veya fikrin en ileri noktasına ulaşmak, amaca ulaşmak, sona erdirmek). *Belâgat*: Dilde açıklık, netlik, anlaşılırlık.

Tecelli

Beliriş, görünme, *zuhur*.

Tefekkür

Şu'r ile elde edilen duyumlar üzerinde kalpte eser oluşturma. **Fikr**. *Ferk*: Kabuğu açma.

Tefrika

Bölünüp parçalanma, ayrılma. *Fırka*'dan (parça, bölük, grup, parti, kısım).

Tefsir

Teşhis, keşfetmek, açmak.

Teheccüd

Uykuyu gidermek, gece uyanmak. *Hücud*'dan (uyanıklık). **Makamı Mahmud** ile bir arada anılır.

Tekâsür

Mal ve evlat çokluğunda yarış. **Kesret**'ten (çokluk).

Teklif

Yükümlü kılmak. Sevileni elde etmek için karşılaşılacak zorluklara göğüs germekle yükümlü olmak. *Kelef*'ten (bir şeyi sevmek, ona düşkün olmak). *Külfet*: zorluk, *tekellüf*, *mükellef* (yükümlü).

Tenzil

Bölüm bölüm indirmek.

Teref

Mal, servet ve refahla şımarmak. *İtraf*, **mütref**. Benzeri: **İsraf**.

Tertil

Kusursuz ve doğru düzenlemek (okumak). *Retl*.

Tesbih

Sübhan (Allah)'ı anmak. Allah'ı tenzih (noksanlıklardan uzak tutmak) ve takdis etmek (kutsamak, yücelterek anmak). Suda yüzmek, gezegenlerin yörüngelerinde seyri. *Sebh, sâbih, sibahat*.

Teshir

Boyun eğdirme, emrine verme. *Sahr* veya *sehar*'dan (alay konusu olmak, gülünç davranışlar sergilemek).

Tesviye

Eşitleme. **Seviyy**, *seviye*, *müsavat*, **istiva**.

Tevbe

Günahları terk etmek. Dönmek, (Allah'a) yönelmek, *Tâib*: tövbe eden, *Tevvab*: tövbeleri kabul eden (Allah). *İstiğfar*: Af dileyerek yakarma.

Tevekkül

Allah'a güvenme.

Tevhid

Bir'leme, bir olan gerçeği görme. *Vahdet*, *Ahad* (Bir: Allah).

Tevil

Kaynağa döndürmek.

Teyemmüm

Kastetmek, araştırmak, niyetlenmek. Su yokluğunda abdest yerine geçen temizlik.

Tezkiye

Arıtmak, temizlemek; arttırmak, fazlalaştırmak.

Tilavet

İzlemek, ardından gitmek (okumak).

Tuğyan

Taşma, haddi aşma. **Tagut**.

Tuhr

Taharet, temizlik. **Tathir**.

Ulül azm

Azim ve aksiyon sahibi peygamberler: Hz. Nuh, İbrahim, Musa, İsa, Muhammed Aleyhisselatü Vesselam.

Urf

Örf, kavrama, tanıma, **Maruf**, *tarif, marifet, irfan*. Kur'an ve sünnete uygun gelenek.

Ümm

Ana, kaynak, kök, köken.

Ümmet

İnsan nesli, aslına uyan. Bir fikir ve ideal etrafında toplanan insan topluluğu. Ayrıca: hayvan topluluğu. Ç. *ümem*.

Ümmî

Okuma yazma, özellikle de yazma bilmeyen kişi. Okuyarak kafası karışmamış, **fıtrat**'ı bozulmamış insan. Anasından doğduğu gibi saf, temiz. *Ümm*: (anne)'den.

Ümmiye

Kuruntu, *vesvese*. Ç. *emaniyy*.

Vahy

İma, işaret, fısıldama, gizlice bildirme. Bir bilgiyi, işareti muhatabına en kısa yoldan ulaştırma.

Vasî

Genişletici, geniş, *Vüs'at*: Genişlik.

Veliyy

İki şeyin her şeyinin ortak olması. Yardımcı, koruyucu, dost. *Vela'* (yakınlık)'tan. *Mevlâ*: Efendi, velî, köle azatlayan; Kur'an'da Allah. *Mevlâ(y)*: Köle, ç. *mevali*.

Vesile

Bir şeye (Kur'an'da Allah'a) yaklaşmak için, ona yakınlığından yararlanılan kişi, metot, eşya, imkân.

Vizr

Günah, vebal, ağırlık, suç, kayıp, yük, borç, sorumluluk. *Vezr*: Sığınılan dağ geçidi, oyuk, kovuk. *Vâzir*: Vizr işleyen, *vezir*; sorumlu; *vizaret, vezaret.*

Yakîn

Her türlü şüpheden kurtulmak. *Îkan*.

Yeis

Ümitsizlik. Ümidi tükenmek, istek ve arzunun tükenmesi. Eş anlamlı: *Kunut*.

Yemin

Sağ yan, kuvvetli yan, kuvvet. Ç. *eyman*. Sözü Allah ile güçlendirmek. **Ahd, misak**, *kasem, hilf, hâlif.*

Yetim

Yütm ve *yetm*'den (küçük canlının annesinden, çocuğun babasından yoksun kalması). Yalnızlık. Ayrıca: kocası ölen kadın. Ç. *yetâmâ. Yetîme*: tek, biricik.

Yevm

Gün, an, peryot, tekrarlanan süre.

Yüsr

Kolaylık, *tahfif* (hafifletme). Tersi: *Üsr* (zorluk).

Zekât

Tezkiye'den (temizleme, arıtma). Bir bölümünü fakirlere vermek suretiyle paranın ve malın temizlenmesi. *İnfak* (bölüp verme) ve *sadaka*'nın dince resmileşmiş bölümü. Temizlenme, arınma, bereket, artış.

Zenb

Günah. Ç. *zünub*. Zeneb: Canlıların kuyruğu, *zenb*: kuyruğundan yakalamak, kıstırmak. Kötülük ve utanç verici işler, ya da böyle işler yapan kişiyi yakalamak.

Zevciyet

Polarite, parite, benzer zıtlar ilişkisi, eş olma hali. *Zevc*'den, ç. *ezvac*. Kendi cinsinden bir diğeriyle beraber bulunan. *İzdivac*.

Zikr

Anma, hatırlama. Ç. *ezkâr. Zâkir*: Zikreden.

Zina

Geçerli nikâh olmaksızın cinsler arasında kurulan cinsel ilişki.

Zulüm

Yokluk, yanlış yere koyma, haddi aşma. Zulmet'ten (karanlık). Bir şeyi ait olduğu yerin dışında bir yere koymak. **Küfr**, **şirk**, kötülük, haksızlık, işkence. Tersi: **Adl**.

YARARLANILAN BAŞLICA KAYNAKLAR

Ali Ünal, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, İstanbul: Beyan Y., 1986.

Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an'ın Temel Kavramları*, İstanbul: Yeni Boyut Y., 1991.

Bunlar da başka birçok kaynağın yanısıra, özellikle Râgıb'ın *Müfredat*'ından ve Ahmet Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili*'nden yararlanmışlardır.

AHMET SULTAN

Ahmet dede derler adına
Baldan tatlı, doyamazsın tadına
Oturmuş sultanlar sultanının tahtına
Görmüyorsan, küs kardeşim bahtına

Şaka gibi söyler hakikati
Gönülleri sarar muhabbeti
İki cihana erişir merhameti
Yoksa nasibin, küs kardeşim bahtına

Pek çoğu gelir bırakır derdini
Kim gönülde tutar muradını
Edep Ya Hu'nun sırrını
Öğrenmediysen, küs kardeşim bahtına

Kimin var muhabbet ve irfanı
Çıkarmaz gönülden, Rahim ve Rahmân'ı
Bulur, Allah dostu Ahmet Sultan'ı
Odur derman, odur gönüllerin fermanı

Buldu isen, edeple var huzuruna
Etti isen murad, teslim ol sahibine
Söyleneni yap, gayrısını bırak ehline
Marifet, girmektir Ahmet Sultan'ın gönlüne

Sevilen gönül onunla doyar
Sessiz sözsüz söyleneni duyar
Bu zevke bir vardı mı gönül
Her an Ahmet Sultanı'nı arar

Murad et ki o gönüle giresin
Gayrısını gönlünden silip atasın
Ahmet Sultan ile bir gönül olup
O gönül aynasından Hak'kı göresin.

Bir şey olacaksan eğer,
Alan değil, verenlerden,
Affedici olduğu için affedilenlerden,
Hak için doğup,
Hak için yaşayıp,
Hak için ölenlerden
Ol...

B, l, r, rahim

Ya Rabbi, Ya Hayyu Ya Kayyum,
Ya Zülcelali vel İkram:
Aşk ile, muhabbet ile geldim sana
Aşkımla bana ikram et, Yarabbi
Bu aşk bana yar oldu
Cismi cana merhem oldu
Ruha gıda oldu
Gören; işiten, söyleyen sen oldun
Elhamdülillah ki seni buldum
Kendim kayıp oldum
Ben ten oldum
Sen can oldun
Ten fâni, can bâki.

Ne Bektaşiyim
Ne Hanefiyim
Ne Şafiiyim
Ne Malikiyim
Ne Hanbeliyim
On iki İmam'ın sâlikiyim
Muhammed Ali'nin sevgilisiyim
Âli Abâ'nın örtüsüyüm
On dört Masum'un mâtemiyim
İmamı Hasan,
İmamı Hüseyin aşkı ile
Ehli Beyt'in Aşıkıyım.

Hacı Ahmet Kayhan

On İki İmam: İmamı Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel Abidin, Muhammed Bakır, Cafer Sadık, Musa Kâzım, Ali Rıza, Muhammed Taki, Ali Nâki, Hasan Askeri, Muhammed Mehdi Hz.leri

Âli Âba (Abanın, örtünün altındakiler), Ehli Beyt (hane halkı); Hz. Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin.

On Dört Masum: Hz. Muhammed, Hz. Fatma ve On İki İmam.